SIMPLICII COMMENTARII IN LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS.

Quos Ioannes Faſcolus Patauinus ex græcis latinos fecit: atq; illuſtriſs. & opt. Tridenti Epiſcopo, ac principi Chriſto-phoro de Madrucio dicauit.

ACCESSERVNT AVTEM ET TRES EIVSDEM FASEOLI EPISTOLÆ. Quarum prima imperitos, inelegãteiſq; latinos interpretes deſerendos admo-net. Altera vero Arabas quoq; relinquendos probat. At tertia ad bo-nas literas, probatiſsimoſq; authores præclara ingenia, ornatiſsimi viri Ioannis Baptiſtæ Campeii Epiſcopi Maioricenſis exem-plo, hortatur.

Cautum eſt Priuilegio Senati Veneti, ne quis hunc Librum intra decennium imprimat uendat ue.

Venetiis Apud Octauianum Scotum.

1543

ILLVSTRISS. VIRO CHRISTOPHORO DE MADRVCIO TRIDENTI ET EPISCOPO, ET PRINCIPI OPTIMO,

Ioannes Faſeolus. S.P.D.

RARA, atque præclara egregii adoleſcentis Aliprandri fratris tui indoles, quem quatuor abhinc annos, quo ſanè tempore hos Simplicii commentarios latinos faciebam, in græcis literis inſtituebam, in cauſa fuit: ut cum de te tum ex iis, quæ in eo uidebam: tum ex omni omniū ſermone optima, ac præſtantiſſima quæq; intelligerem: ſi mihi unquam datum eſſet, ut in publicum prodirent: eos omnino tuo nomine prædictos apparere uellem. Verum et illud quoq; conſeſſum acceſſit: quod cum paulopoſt Venetias horum impreſſoribus tradendorum cauſa me conferrem: forte fortuna accidit, ut optimum uirum, medicumq; eximium, ac tui amantiſſimum Tremenum Perotium, qui eodem proficiſcebatur, inuenerim. Quem cum propter familiaritatem illam, quæ mihi cum eo intercedit, meæ huiuſce uoluntatis participem reddidiſſem: eam ſanè primo laudauit: deindeq; pluribus me ad id cohortatus eſt. At huiuſmodi poſtea tempora partim ex patris mei morte, partim ex aliis non paucis meis ſolicitudinibus ſubſecuta ſunt: quæ quod à me celerrime confectum fuerat, attamen adhuc penitus abſolui prohibuere. Quo omni tamen tempore ad id opinionis, quam de te conceperamus, tantum cumuli additum eſt: ut nulli non mirum uideri queat. Sed quis nunc de optimo, atq; præſtantiſſimo principe loquitur: qui te non omnibus exemplum ſtatuat? Quis omnium bonarū artium fautorem nominat: qui te non cæteris omnibus anteponat? Quis iuſtior? Quis clementior? Quis populorum ſuorum amantior? Quis omnis eorum utilitatis cupidior? Cæterum, ut alias præclaras animi tui dotes prætermittam: quis nunc in tam amplo dignitatis gradu collocatus reperitur, qui tecum diuinarum, humanarumq; rerum peritia comparādus ſit? Admiratus equidem perſæpe ſum, cum et ex aliis permultis, et ex præſtantiſſimo in primis medico, atq; adeo iam ferè his temporibus medicorum parente ac principe Franciſco Friſimelecha, audiuiſſem: quo ſtudio, et qua animi alacritate, cum tibi per occupationes, quas in maximo imperio maximas eſſe quilibet facile ſibi perſuadere poteſt, datum eſt: literis, ac libris incumbas: et quàm docte, quàm copioſe, quantaq; cum omnium admiratione de abditis, reconditisq;, atq; difficillimis rebus uerba facere ſoleas. Incredibili etiam afficiebar lætitia ex fama illa, quæ tacita iam eſſe non ualet: qua unus penè rectorum ſtudiorum amator, ſtudioſorum adiutor, ac bonarum literarum defenſor ubiq; prædicaris. Nam de pietate religione, ueraq; ſanctimonia, quæ in te eluceſcit: quid plura commemorem? Quam maxima enim indicia afferri poſſunt. Sed illud grauiſſimum, ac certiſſimū abſq; ulla dubitatione exiſtit: quod in his adeo diuturnis, et adeo moleſtis chriſtianæ reip. controuerſiis, una cui tu præes, ciuitas, ad eas conciliandas, ac tollendas delecta fuerit: et ad te in primis earum diiudicandarum arbitrium deferri, omnes arbitrati ſint. Quod cum aliis permultis de cauſis, nobis admodum gratum, atq; exoptatum fuit: tum quia non paruam diſputationem futuram audiuimus, de iis omnibus latinis, græciſq; ſcriptoribus: qui eloquentiæ, politiorisq; omnis doctrinæ nobis magiſtri, ac doctores exiſtunt. Quos nonnulli e ueris barbaros, et cuiuſq; humanitatis expertes omnino delere conari, multi dicunt. Quod, qua animorū feritate, immanitate ue illi ſunt: libentiſſime perfecturos mihi perſuadeo. Nam hac quoq; ratione, quæ eorum impietati, falſæq; inductioni aduerſantur, deſtruerent. Verum te, tuiq; ſimilibus iudicantibus, quid hac in cauſa aut illis ſperandum, aut nobis timendum eſt? Noſti enim profecto horum ſcriptorum uim, noſti copiam, ac tum uerborū, tum ſententiarum ornamenta: noſti et præceptiones. Quæ licet ad uerum finem Chriſtianum hominem non perducant: at neq; procul ab eo ipſum abducunt. Atq; adeo ſi recte conſiderare uelimus: tametſi aliquando quædam in horum libris inueniātur, quæ cum delectationis cauſa literis mandata ſint, ad licentiam quampiam animos noſtros deducere uideantur: attamen et non pauca ibi extant, quibus ad uirtutis, laudabiliumq; actionum, ac contemplationum iter, adduci poſſumus. Quare haud ſanè intelligo, cur paruarum quarūdam offenſionum gratia, nos iis et ſciendi, et loquendi præceptis priuatos uelint. Verum quando haud is huius quæſtionis tractandæ locus eſt: hanc nunc omittam: atque eò, unde meo fluxit oratio, reuertar. Nam, ut uel in ipſo huiuſce epiſtolæ initio, dicere inſtitueram: cum exercitationis, atq; amicorum quorūdam cauſa in prima illa ætate hos Simplicii cōmentarios latinos feciſſem: haud ſæpe de eis emittendis, quicquā in animo habebam. Poſtea uero, cū amiciſſimorū hominū precibus parendū mihi uiderem: uel ob ea, quæ de te, tuaq; in omni uirtutū genere præſtantia, una omnium uoce prædicari audiebā: uel ob excellentē lectiſſimi iuuenis Aliprandi fratris tui probitatem: quem intuens, ſingularem quandam tui imaginem intueri mihi uidebar: te eum eſſe duxi, cuius nomine, et authoritate fretus hos ederem. Quod nō ſolum aliorum multorū exemplo mihi faciendum fuit: qui ita ſuos libros foras dare cōſueuere: ſed et ob eam præſertim cauſam, quod in complu-

rum reprehenſionem meas has lucubrationes incurrere animaduertebam. Aderunt enim iniquo, iratoque in me ani
mo et iuniores, et ſeniores iſtorum temporum philoſophi, magnaque imprimis, ac pertinaces eorum, qui, aut Ioannem
illum Scotum, aut Diuum Thomam ſequuntur, caterua. Quorum nonnullos ob imperitos, inelegantesque latinos in
terpretes, eorumque duces à me reprehenſos, mihi infenſos noui. Alii uero exiſtunt, qui meum illud Arabum deſe
rendorum conſilium, nulla ratione pati queunt. At cum magnam partem politiorum literarum penitus ignari ſint,
qua animi æquitate meas ad bonas literas cohortationes ſuſcepturos, putandum eſt? Malunt etenim hoc quod cōmune
ſemper uitium fuit: quæ callent didiciſſe, quam ea dediſcendo, alia ſibi nunc exacta iam ætate diſcenda proponere. In
ſaniaque, atque impetu illam ſuam ita animis ut minime niſi in illa ſua face, atque infelicitate doctum ſuturum exiſtimēt.
Sed neque horum omnium ſolum impetus mihi excipiendi erunt. Nam et illi altera ex parte urgebunt, qui in tenuiori
bus quibuſdam dictionibus omnem rerum cognitionem collocarint. Me quippe, ut ſynceri latini ſermonis profeſſorem,
non recte nonnunquam latine locutum aſſerent. Quippe cum et locutionibus quibuſdam haud admodum apud anti
quiores illos crebri uſus interdum ſim, et uocabula forſan nonnulla in meis his ſæpius reperiantur, quæ iuniorum
philoſophorum potius uſum, quam incorruptum illum priſcorum ſermonem oleant. Quibus paucis id reſponſum datū
uelim. Quod ut neceſſarium eſt ita præſtantiſſimorum uirorum authoritatibus innitatur. Nam in rebus nouis, no
uorum nominum copiam acquiri eandem eſſe, nullus eſt, qui neſciat. Et latinam linguam ueternatis, ac quaſi cancellis
circūſcriptam, ut iam latius uagari nequeat, nequaquam concedendum eſt. Vnde tum in ſimplicibus uerbis, tum in
eorum coagmentationibus me aliquid auſum eſſe non nego. Licet neque eam ob cauſam me ita progreſſum putemus
quicquam quod tolerari non poſſit, inducere uoluerim. Cæterum illis, quibuſcum propter ea, quæ in meis epiſtolis
conſcripta ſunt, mihi controuerſia eſt, qua ſanè ratione obſiſti poteſt? Videntur enim latinos, atque Arabas ueteres ui
dentur philoſophiæ cæterarumque facultatum doctores deſinere; uidentur hos de antiqua poſſeſſione ſua depelli
non finere: uidentur præterea et ipſi non parum de cauſa noſtra ob ſuorum illorum principum nomina detrahere.
Vbinam locorum igitur conſiſtam? Quo confugiam? Qua ne ratione his obuiā prodire audeam? At prodibo nem
pe: atque eius principis iudicio, ad quem nunc ſcribo, confiſus fuero. Mihi namque dubium eſſe non poteſt, quin tua ſen
tentia ſuperior diſceſſurus ſim: cum me ita malos latinos, ac barbaros interpretes oppugnare nouerit, ut ad præ
ſtantiſſimos, atque optimos quoſque præclaros iuuenes traducere exoptem. Ita ſuperiorum temporum barbariem uita
pecare uideremus ad rerum notitiam cum eloquentia coniungendam mortales quidem omnes, ſed eorum primis
ingenia inflammem. Quæ ſanè quam pulchra, quam utilia, quam laudabilia, quam hominum generi honeſta futura ſint, quis iam in
dubium reuocare audeat? Paululum iam nonnullis abhinc annis bonæ artes, quia cum bonis literis ſocietatem inter
re ſeſe exercent. Quid ergo de illis temporibus ſperandum eſt, cum ſine ornandæ, ac collocupletandæ orationis
peritia rerum cognitio nulla ſit? Quod tamen haud antea fore mihi perſuadeo, quam opt. ac prope de cælo delapſi
tui ſimiles principes imperitis, atque ineptis doctoribus ſublatis, eos uiros deligent: qui ita ſapientes ſint, ut et ornate lo
quendi facultate præſtent: neque hanc ſine maximarum rerum doctrina ſibi aſciſcendam duxerint. Cuius quidem rei
iam ſigna non dubia ſeſe oſtendere incipiūt. Sed quanto ulterius progredimur, tanto abſque ulla dubitatione aper
tius ſe indicabunt. Tu uero interea opt. atque rariſſ. princeps, et in ueſtigiis, in quæ ingreſſus es, perſtas et inter
eos, qui bonas literas in priſcam dignitatem reſtituere debeant, principatum expecto. Hoſque meorum ſtudiorum pri
mos, ac nondum maturos fructus ita excipe: ut mihi ad celerius, perfectiusque aliquid aliquando pariendum, dux
atque author ſis. Vale.

JOANNES FASEOLVS BO-
NARVM LITERARVM
STVDIOSIS. S. P. D.

DVbius equidem ſum, utrum plus gratiæ apud uos mihi comparaturus ſim: quod ueſtra cauſa id repr
bendendorũ malorum interpretũ onus ſuſceperim: an odi. apud eos qui propter ſectas, quibus ſe addi
xerunt, me id ſuſcepiſſe, iniquiſſimo animo ſunt laturi. At hæc mecũ reputans ea profecto ſpe confirma
nor, quod eum uel omneis omnium maleuolorum uituperationes eũ unius præſtanus ingenii beneuo
lentia nequaq̃ cõparandas ſciam ſi ex uobis ulli extiterint, qui hæc eo animo, quo à me tractata ſunt, excipiant: illud
futurũ confido: ut et ego meæ erga uos uoluntatis ampliſſima præmia conſequar: et uos nõ ſine maximo ueſtro emo
lumento mihi gratias habeatis. Quod uos tunc facturos puto. cũ relictis obſcuris, ac deuiis eorũ itineribus, eò acce
detis: ubi abſq; ulla difficultate, et abſq; ullis ſalebris ad pulcherrimarũ rerũ cognitionem peruenire poteritis. Cu
ius quidem rei una eſſe ratio: quam nunc uobis propono, ut imperitos, atq; ineleganteis interpretes. deſeratis: et poli
tos, atq; doctos ſcriptores in manus ſumatis. Quod ſi efficiendum uobis uidetur: meas hac epiſtolas quæſo perlegite.
Nam ex iis, et quibus in tenebris maiores noſtri errarint: et q̃tum luminis ſe uobis oſtendat, cognoſcetis. Duo namq;
cum ſint, quibus homines cæteris animantibus antecellunt, intelligendi, atq; eorum quæ animo concepta fuere expo
nendi ratio: quorũ alterum Sapientiæ, alterum Eloquentiæ nomine ſignificari ſolet: hoc neglecto in priori illo uim
oẽm maiores noſtri collocaſſe uidentur. Vnde et rerũ peritiã ſibi aſciſcunt: ſe barnm ineãs, tum eueniunt noſte. proſi
temur. Apte uero, ornate, ac copioſe loquendi facultatem aſpernantur. Quod ſi et rerũ cognitionem, quam uel ſolã
plurimi æſtimandã eſſe cõcedo: apud hos nullã ferè reperiri oſtendero: et dicendi laudem minime ſpernendã pro
bauero: nonne et hos turpiſſime lapſos, et eorum ineptias fugiendas eſſe, luce clarius patere poterit? Antea uero q̃
ulterius progrediamur: ſiquid uel ex ſcriptorũ multitudine, uel ex hominũ imperitia, uel ex annis quos uixerunt,
uel temporũ beneficio, uel ex inſigni aliquo dignitatis, nati ſunt authoritatis, ea, quo abſq; ullo impedimento ueritas
appareat, remoueatur. Interpretati igitur Ariſt. libros ſunt Albertus, Egidius, Burleus, Sueſſanus, hoſ ũq; conſimi
les non pauci. In quorũ interpretationibus, ut cuilibet notum eſſe põt, illud earum uidetur propoſitum, ut oẽm ora
tionis ornatum, atq; adeo purã, ac integrã oẽm latinitatem deſpiciant: et ſe rerum ſolum explanatores profiteãtur. In
quibus tñ ii plerunq; ſunt: qui adeo ab illius philoſophi mente, et intelligentia aberrent, ut alia oĩa nouerint, præter
ea, quæ is declarare uoluerit. Quod ibi locorum præſertim iis accidit, ubi maiora, præſtãtiora, ac diuiniora tradun
tur. De mentis noſtræ immortalitate quotuſquiſq; ex his exiſtit: qui noſtrum Ariſto. non longe ſecus, ac ſenſerit, ſen
ſiſſe dicat? Conſulamus Simpliciũ, Conſulamus Themiſtiũq; apud eos oĩa certa, ac perſpicua ſunt, intelligemus. Sed
quid unum uobis locum cito? Sexcenti alii ſunt: in quibus ſe nullã Ariſto. ſenſorum cognitionem adeptos præſeſe
runt. Quare ſi quæ omnibus in promptu ſunt, tantum ii aſſequi uidentur: quæ uero obſcuritatis aliquid habuerunt, neq;
deſiderant: hos omnino fugiunt. Græci q; cõtra nihil non rectiſſime, atq; ueriſſime explicant? Cur hos neglectos, in ils
liſq; operam noſtram conſumptam maluimus? Cæterum hic illud tenendum autũ: quod in exponendis Ariſto. ſenten
tiis, Græcis ſanè palma eripi non poteſt: at dubitandi rationes ſunt, quæ Latinos magnopere commendent. Nam illi
neq; admodum frequentes in his ſunt: neq; huiuſmodi apud illos: cuiuſmodi apud noſtros dubitatiões reperiuntur.
Quorum utrunq; uerisſimum eſt. Licet alterum haud magni faciam: alterum penitus aufugiã. De illa nãq; dubita
tionum multitudine ualde ſolicitus non ſum, Satis mihi ſuperq; exiſtit: quod à Græcis ad dubitandum cum pulchra
quæpiam occaſio oblata eſt, excitor: neq; omne meæ uitæ tempus in his conterere cogor. Genus autem illud earum
dubitationum, quæ à Latinis inductæ ſunt, prorſus deuito. Scitum etenim peripateticorum principis in primo natua
ralium auditionum: Scitum et Philoponi in eiuſdem libri expoſitione dictum extitit. Quorum alter ex unius abſur
di poſitione facile permulta inde ſequi aſſeruit: alter ambiguitatem quamplurimorum errorum fontem atq; origi
nem eſſe dixit. Ariſto. enim abſoluta, atq; rotunda ſcripta noſtri intellectione ſua nõ aſſequentes, ex peſſimo, ac tur
piſſimo hoc ambiguitatis genere: et ut aperte rem oẽm enunciem, ex imperitia ſua ad dubitandum feruntur. Quo
abſurdo poſito in ineptiſſima quæq; delabuntur. Teſtificariq; id proxima, quæq; hæc præceſſerunt, tempora poſ
ſunt: quibus quid nugarum? quid ſtultitiæ? quid imperitiæ uiguerit? quis eſt, qui ignoret? Noſtra uero hæc ætas
iam oculos aperire, Græcorum luce prodeunte, cœpit. Vnde et illa quoq; aliqua ex parte euanuerunt. Quod haud ſa
nè uobis mirum uideri debet: nam et illud crebro à permultis uſurpari ſolet: quod ab Ariſto. ut opinor, emanauit:
qui rectam ipſarum rerum intellectionem, dubitationum omnium diſſolutiõem eſſe pronuntiauit. Quapropter ſi ex
Græcorum expoſitiõibus, quæ re uera ab Ariſt. traduntur doceor. ſi inde rerum ueritatem agnoſco: ſi ex hac no
titia difficultates omneis tollere ualeo: ſi ex hac uel ex animo, uel alia quacunq; ratiõe abunde dubitare queo: quid

præter hos, alios, præſertim nihil ferè præclari dicentes, requirere debeo? Verum proximas ætates hâc Græcorum
uidendorum facultatem non habuiſſe reſpondent: hanc q; ob cām ne q; eas hanc uiam ſecutas dicunt. Quibus ſi iſtis
ciuitatem ſuam mouerunt: et huiuſce rei deprecationem petunt: facile hanc concedo. Sed ea lege, ut ineptas, indoctas,
inelegantes, ac barbaras illas ſuas expoſitiones in tenebris abdant: e hominũ conſpectu auferant: ne q; bonos adoleſ
ſcentes in iis meliores annos, ac illum ætatis florem cõſumere permittant. Quod ſi hac in luce degere uelint, aut alia
paranda, aut quæ à me hactenus dicta: quæ q; mox dicentur, confutanda. Verum qũ quamopere in rerum cognitiõe,
quam tamen omnem ſibi uendicant, noſtri iſti inanes, at q; contemnendi ſint, à me oſtenſum duco: ad ornamenta orati
tionis, quæ omnino neceſſaria exiſtimanda ſunt, me confero. Quod tametſi ex eorum amplitudine, ac dignitate, ex
ni, ac natura, ex hominum opinionibus, antiquorum authoritate, at q; uſu, aliiſ q; plurimis huiuſmodi rationibus com
probare poſſem: attamen ne longior ſim: hæc oia prudens, ſciens q; prætermitto: at nouam quandam, nobiſ q; ne q; inu
lem, ne q; iniucundam uiam in eo. Ægyptios nanq;, at q; Chaldæos, apud quos diuinarum, humanarum q; rerum notitia
penè nata uidetur: iis rationibus uſos fuiſſe comperimus, ut commentis, ac fabulis quibuſdam eam, tanq tegumentis
contexerint: ita q; contectam, aliis tradiderint. Quos imitatus Pythagoras eſt: qui tum numerorum, tum ſolidorum fi
guris eam abdidit. À quo ne Plato quidem lõgius receſſit: qui illius uiri inuenta ſua imitatione cõmendauit. Ariſto
nero diuinum illud ingenium hæc oia mutauit: apud quem non umbras, ne q; imagines, ac ſimulacra reperies: ſed cer
pura, ornata q; oratione, expoſitas uidere poteris. Tametſi et is quo q; ſuam illam uel breuitatem, uel, ut ego dicere,
ſoleo, ſcribendi perfectionem excogitarit: quæ tum amabilem, tum admirabilem ſe nobis præbuit. Quæ quidem oia
haud aliam ob cauſam à ſapientiſſimis uiris inuenta fuiſſe mihi perſuadeo: niſi quo et eorum animi, qui ad rerum
cognitionem apti non eſſent, penitus remouerentur: et qui ab iis diuerſi multo magis accenderentur: et præclariſſi
marum rerum cognitio iis ſeruaretur: quibus in primis conueniret. id quod nobis quo q;, noſtriſ q; maioribus curæ
eſſe debebat. Nam ne q; rara, at q; præclara ingenia ab iis ſtudiis amouendæ: ne q; tarda conuocandæ: ne q; ſcientiarum
fores omnibus patefaciendæ. At ex ornandæ orationis facultate contempta, et præſtanteis iuuenes abalienatos, et
ſtultos incitatos, et omnia omnibus recluſa uidemus. Quotus quiſ q; nanq; qui ingenio uigeret, his temporibus extitit:
et ineptias illas deguſtarit: ne q; hinc, tãquam ex turbidiſſima tempeſtate aufugerit? Rurſuſ q; quis adeo rudis, adeo
hebes, ac impolitus, qui in illo cæno, in illa fece, ſe palmarum conſecuturum non ſperarit? Noui ſanè pleroſ q; qui
hanc ob cauſam, aut maiora ſtudia deſeruerint: aut ad ius ciuile ſe contulerint. Quare cum ne q; amplius illæ Ægy
ptiorum fabellæ, ne q; Pythagoræorum, Platonicorum q; numeri ullo in numero eſſe poſſint: ne q; diuinã illam Ari
ſtotelicam ſcribendi rationem aſſequi queamus: illud reliquum eſt, ut ornandæ orationis laudem, loquendi q;, ac ſcri
bendi nitorem, ſplendoremue omnibus uiribus retineamus. Quod ſi reipſa præſtare uoluerimus, et magna latinorum
rum interpretum pars abiicienda: et Græci omni diligentia uerſandi. Cuius quidem rei facilius illi compotes erũt,
qui græcas literas exacte nouerint. At cum et Ariſtot. iam omnia ferè ſcripta, et huius interpretum, aliorum q; non
paucorum libri latini facti ſint: uel qui eas non didicerint, non parum in iis ſe exercere poterunt. Quod ſi uos quo q;
ſtudioſi adoleſcentes, qui eſſe debetis, eritis, illud uobis polliceor, in me q; recipio: quamprimum eos in lucem exituros,
ros, qui non inania, ac barbara doceant: ſed præclariſſimarum, atque abditiſſimarum rerum notitiam cum ſumma elo
quentiæ laude coniungant. Quod uel facilius uobis datum iri confidite. ſi et horum temporum principes ii erũt, qui
ſtudioſorum commodis, dignitati q; hilari, ac prompto animo ſeruire cupiant: et ſtulto intelligens quid interſit pero
ſpiciant. Valete. Me q; amate.

PROOEMIVM ERVDITISSIMI SIMPLICII

In libros de anima Ariſtotelis Ioanne Faſeolo Patauino interprete.

MAXIMO ſanè ſtudio digna, ea quidem primum veritas eſt, quæ de anima traditur: ſiue res ipſas, ſiue alia permulta reſpicias. Quæ tantum conuenientiæ, atque affinitatis nobiſcum obtinere videtur: vt aliis omnibus antecellat. Deinde vero & eorum cognitio eiuſmodi eſt: quæ ab iis diiudicata ſunt, qui ad ſummum ſcientiæ faſtigium peruenère. Quas equidem ob cauſas, & omni diligentia hanc Ariſtotelis tractationem, quæ de anima inſcribitur, complectendam puto. Nam licet præceptiones, contemplationesq́ non paucæ, ac diuinæ à Platone de ea nobis conceſſæ fuerint: attamen abunde à Platonis interpretibus tractantur, atque explicantur. Verum cum Ariſtoteles is extiterit: qui hác tractationem de anima abſoluerit: vt & Iamblicho præſtantiſſimo veritatis iudici videtur: multæ reperiuntur inter eos, qui hæc, quæ ab eo ſcripta ſunt, dilucida reddunt, diſſenſiones. Quæ non ſolum ad Ariſtotelicarum dictionum expoſitionem pertinent: ſed ad ipſas res, vel maximè, uergunt. Quapropter mihi quoq́ viſum eſt, inueſtigandum, literarumq́ motu mentis mandandum eſſe philoſophi conſenſum. ſiue ipſe ſecum, ſiuè cum veritate conueniat. Ita tamen, vt quibus in locis aliis aduerſetur, obſeruem: ac quæ mihi in controuerſia aliqua poſita videbuntur, tum perſpicuis Ariſtotelis decretis, tum dilucidis eius verbis comprobem: vbique ſanè rerum veritatem, quo ad eius fieri poterit, complectens: ac Iamblichi expoſitionem. ex eius ipſius de anima commentariis ſequens. Studium itaque, atque propoſitum id nunc unum noſtrum eſt. Quare non ſine eius numine, qui animarum, diſciplinarumq́ omnium cauſa eſt, preſens opus aggrediamur. Ariſtotelis namq́ mens aperte patet: quod de anima agere, ac loqui velit. Inueſtigabimus autem poſtea, vtrum de omni anima agat. & propter quam quoque cauſam nullum de corporum cœleſtium anima verbum, facere videatur. Nam antea inquirendum à nobis eſt vtrum naturali philoſophiæ, aut ſuperiori contemplatio de anima conueniat. Admodum enim id vtile eſt ad comprehendendam ſubſtantiam ipſius animæ: nunquid naturalis vlla ratione ſit: an præſtantior: an quodam modo vtriuſque particeps exiſtat. Quoniam igitur haud ſimpliciter, atque inconſideratè de his quærere Ariſtoteles uidetur: ſed & cauſas quoque admouet: ut ipſe in libris de animalium particulis demonſtrat: ideo deſcribendum, atque exacte, quod ab eo dictum fuit, tractandum. Nam cum illud philoſophus ſumpſerit: quemadmodum à naturali non ſolum materià, ſed forma quoque cum in aliis, tum in animalibus conſideranda eſt: infert. Si ſanè hæc eſt anima: aut animæ pars, aut non ſine anima. Quia ubi ea receſſerit, nequaquam præterea animal eſt: neque ulla ex particulis eadem erit: excepta ſola figura. Vt ea, quæ in lapides conuerſa feruntur. Sin autem hæc ita ſeſe habent: ad naturalem de anima loqui, atque cognoſcere ſpectabit. Licetque haud de omni: ac id ipſum inſpiciendo iuxta quod huiuſmodi animal eſt. Et quid anima ſit: aut ipſa particula: & in iis quæ acciderunt circa huiuſmodi ſubſtantiam, inſtrui, atque erudiri debet. Præſertimq́ cum & natura dupliciter dicatur: & cum ſit altera quidem tanquam materia: altera uero tanquam forma: quæ etiam eſt, & tanquam mouens, & tanquam finis. Huiuſmodiq́ ſit animalis, aut omnis anima, aut aliqua eius particula. Quare & hac etiam ratione, qui, quæ de natura ſcribenda ſunt: contemplatur: de anima potius, quàm de materia loqui debet. Nam multo magis materia propter eam natura eſt, quàm contra. Lignum enim lectulus, ac menſa eſt: quia poteſtate hæc eſt.

[p bó.] Dubitare autem aliquis poſſet, in id quod dictum fuit intuens: vtrum de omni anima
naturali loquendum ſit: aut de quadam. Nam ſi de omni, philoſophia nulla præter na-
turalem ſciennam reliqua eſt. Intellectus enim intelligibilia requirit. Quare cuncta na-
turalis cognitio contemplaretur. Ad eandem etenim de intellectu, atque intelligibili-
bus contemplationibus agere pertinet. Siquidem hæc ſub eandem rationem cadunt: at-
que eorum omnium quæ ſub eandem rationem cadunt, eadem conſideratio eſt. vt &
[Reſponſum.] in ſenſu, atque iis, quæ ſentiuntur, patet. Nunquid autem non eſt omnis anima mo-
tus principium? neque particulæ omnes? Nam accretionis illud quidem eſt, quod &
in plantis reperitur. Alterationis autem, quod ſentiendi vim habet. Lationiſq; aliud
aliquid. Haud autem, quod intelligendi facultatem obtinet. Ineſt enim latio & in aliis
ab animalibus. Cogitatio vero nulli eorum adeſt. Patet itaque quemadmodum de om-
ni anima loquendum eſt. Neque enim omnis anima eſt natura: ſed vna quæpiam eius
particula: aut & plures. In his autem determinatum fuit: quod ipſum quidem eſſe ani-
mæ ex naturali philoſophia cognoſcendum eſt. Quatenus ipſa animalium forma eſt:
forma, inquam, quæ animalia, quatenus animalia determinat. De qua etiam dubius
noſter Ariſtoteles eſt: ſiue animam, ſiue particulam animæ, ſiue non ſine anima ap-
pellare oporteat. Quatenuſq; augendi, atque ſentiendi vim habet: & motus ſecundum
[Quæ præceſ ſerũt codicis manu ſcripti, meoq; beneficio habes: nã in Aldino deſiderantur.] locum cauſa eſt. Nam quatenus intelligens exiſtit: ſe primæ philoſophiæ cognoſcen-
dam præbet: quæ intelligibilia ipſa cognoſcit: & intellectum, etiam illum, qui intelli-
gibilium contemplandorum vim habet. Neque eum tantum tractat qui ſeiunctus eſt:
ſed & eum, qui in nobis reperitur. Nanque ea intellectui huic, qui in nobis eſt, intelli-
gibilia ſunt. Quodque intelligendi vim habet, atque intelligibile ipſum, cum mutuo
inter ſeſe referantur: ab vna, atque eadem ſcientia conſiderantur. Quemadmodum
quod ſentiendi vim obtinet, & quod ſe ſenſibus ſentiendum offert. Ideoq; neque na-
turalis pure, atque ſyncere contemplatio iſta de anima eſt: neque iis ſimpliciter aſcri-
benda, quæ poſt naturalia dicuntur: ſed his ambobus ſcientiis connexa. Vt & ab Ari-
ſtotele in his determinatum fuit. Nam cum in latitudine quadam naturalem, ac poſt
naturalem philoſophiam Ariſtoteles collocarit: alteram quidem ad animam vſque de-
ducere, alteram vero ſubducere videtur. Quoniam dilucidum eſt, quod neque iuxta
naturaleis corporum formas, anima terminus, qui ſubſtantialis dici debeat, exiſtit. Il-
læ nanque tanquam corporum: hæc autem tanquam animalium forma eſt. Atque
illæ principia ſunt, vt moueantur. Hæc autem quæ moueat. Illud enim ex ſeipſis mo-
ueri, animatorum proprium eſt: vt in octauo naturalis auditionis dictum fuit. Neque
intelligens illud animæ huiuſmodi eſt: cuiuſmodi quæ ſupra naturam: & quæ pure
impartibilia: quæ penitus firma, atque ſtabilia, & quæ exacta, ac ſyncera. Ideoque ſi-
quis in extremis philoſophias ſtatueret: ita vt altera ex parte naturalis, ex altera vero
quæ poſt naturalem ſequitur, collocetur: hæc de anima media inter vtranque futura
eſt. Idque ei euenit dum in latitudine, atque adeo in profunditate conſiderata fuerit.
Quatenus intelligens animæ pars ab ea, quæ ſentiendi vim habet: quæque naturalis
eſt, diſtincta, ac diſiuncta eſt. Patet quemadmodum ſcientia de anima huiuſmodi exi-
ſtit. Quaudoquidem & ipſius animæ ſubſtantia huiuſmodi eſt: vt media inter natu-
ralia, atque ea, quæ naturam ſuperant, dici queat. & quia aliquid quidem habet, quod
cum iis quæ naturam ſuperant, ei commune ſit: aliquidq; quod ad ea, quæ natura
ſunt, vergat. Tametſi id alio quodam modo ſeſe habeat: quem ratio indicare poſſet.
Quoniam & Ariſtoteles id ipſum inueſtigat: qui concludens in iis, quæ dicta ſunt,
inquit. Patet, quod haud de omni anima loquendum, naturali profecto. Neq; .n. omnis
anima eſt natura: ſed quæpiã vna eius particula, aut & plures. Quãdo igitur ipſe quoq;
de intellectu animæ: nõ autem de eius naturalibus ſolum particulis, ſermonem habet:
dilucidum eſt, quemadmodum non eſt ſimpliciter naturalis, tractatio de anima. Hæcq;

iam apud nos concluſio certa, firma, atque fixa ſit. Propoſitum autem eius id eſſe videtur: vt de ea tantum loquatur anima, quæ in mortalibus animalibus reperitur. Ne verbum quidem enim vnquam, de corporum cœleſtium anima facere videtur. Niſi quatenus notam inurit mathematicis illis Timæi de ea demonſtrationibus. Ac forſan Platonicis contemplationibus: quippe quæ ſatis ſuperque ea de re diſſerant: ſibi acquieſcendum putauit: aduerſus Timæum id totum modo aſſerens, quod haud iis, quæ ex mathematicis ſeſe oſtendunt, atque apparent, hærendum ſit. Forſan autem & propter ea, quæ de præſtantia noſtri intellectus dicta fuere: ſilentium agit. Tanquam ſtatuens ad cœleſtem quoque animam illa eadem referri poſſe. Animam etenim vniuerſi, huiuſmodi profecto eſſe debere, inquit, cuiuſmodi eſt: qui dicitur intellectus. Neque enim qualis anima, quæ ſentiendi, aut, quæ appetendi facultatem obtinet. Vniuerſi nanque anima, ratio pura, atque intelligens eſt: quæ tota per ſeipſam totam abit, immixta ſecundarum iſtarum vitarum reſpectu. Quoniam neque ad corpora accedit: neque ipſa corporum exiſtit. Sed corpora ipſa exiſtunt, vel ea in ſeipſa manente. Ideoque in circulum eius latio fertur: quod propter conuerſionem eius totius in ſeipſam totam ſit. At neque de variis, atque diuerſis humanæ animæ euentibus: aut de permultis illis opinionibus, quæ nobis occurrunt, quidpiam philoſophus noſter tractaſſe videtur: quia ſciebat à vero illo principe de his exactum atque abſolutum habitum fuiſſe ſermonem. Cæterum cum neque tanquam inſeparabilem à corpore animam ſtatuat: cauſam affert, in tertio libro, propter quam, ſeparabilis illius vitæ haud recordemur: quippe qui profecto & anteaquam ad corpus accedamus, ſimus. Verum cum de ea ſola anima in primis agat, quæ in mortalibus reperitur: nullam eius poteſtatem, & ſubſtantiam illaboratam dimittit. Sed primo quidem communiter omnibus formalem cauſam tribuit: haud tamen tanquam corporum: ſed tanquam inſtrumentorum viuacium. Natura nanque ea eſt, quæ tanquam corporum formalis cauſa eſt: non autem anima. Quæ vero tanquam viuax inſtrumentum effingit, aut anima, aut animæ pars, aut non ſine anima. Atque hæc quidem vna formalis cauſa eſt: ex qua, quod forma affectum ſit, viuaciter moueri poteſt. Altera vero ea eſt, à qua mouetur. Ab anima enim, animal mouetur: quemadmodum à gubernante, nauigium. Diuerſaque quodam pacto hæc, vt viſuri ſumus, eſt: quæ viuaciter mouet, ab ea ex qua, quod ita mouetur, determinatur. Quandoquidem ipſum mouens nequaquam cum eo, quod mouetur, idem eſt: ſed ex ſe diſtinctum eſt. Mouetur autem viuacibus motibus, vt ambulatione, & volatu, & reſpiratione, non corpus ipſum ſimpliciter: ſed viuens corpus. Viuens autem eſt, ex vita, quæ in ipſo exiſtit. Quare ex ea quoque viuaciter mouetur. Quoniam igitur & ipſum mouens in animali anima eſt: vtrum eadem, cum ea, ſecundum quam mouetur? An impoſsibile eſt? Nam & totum quoque animal ſecundum eam forma afficeretur, tum quod mouet, tum quod mouetur. Neque, quemadmodum Ariſtoteli videtur, anima quidem moueret: animal autem moueretur. Inſtrumentumque præterea ab eo diuerſum eſt, quod ipſo vtitur: vnde & forma, quæ eam habet vim, vt tanquam inſtrumentum formet, atque effingat, ab ea diuerſa erit, quæ vtitur. Illaque etiam quæ vtitur actus eſt, quemadmodum nauta nauis. Duplex nanque eſt actus: alter quidem iuxta quem eſt nauis: alter vero, vt nauta. Primo itaque, vt iam dictum fuit: omnibus mortalium animalium animis, formalem earum cauſam Ariſtoteles tribuit: quæ duplex eſt. Deinde vero & vnamquanque pertractans, ſimul quidem earum diuerſitates tradit: ſimulque & quod communiter omnibus ineſt, ſingillatim contemplatur. Atque alias quidem magis ad id, quod inſtrumentarium eſt, vergere: alias vero magis prope id, quod vtatur, ſtare videt. Omnemque animam inſtrumentarii corporis actum eſſe aſſerit. Licet haud oẽm, iuxta oẽm ſui ipſius vim intelligat. Nam manifeſte intellectus huiuſmodi eſſe dicitur: vt nullum cohibeat, atque coagmẽtet

corpus: neque corpore tanquam inſtrumento vtatur. Hancq; ob cauſam neque etiam hebetatur: cum à præſtantiorum intellectione ad ea, quæ minora ſint contemplanda accedit: quemadmodum ſenſus: qui corpore ipſo tanquam inſtrumento vtitur. At exacte præterea Ariſtoteles noſter diiudicat, quæ ad intelligentem animæ facultatem ſpectat. Nam alteram quidem in actione collocatam nouit: quæ imaginatione etiam vtitur: quæ non ſine vita corporum formam referente, quo ad minorem propoſitionem ſpectat, exiſtit. Altera vero ea eſt, quæ in contemplatione poſita eſt. Quæ etiam duplex eſt. Nam altera propè eam actionem permanet, quæ à ſubſtantia ortum habet. Quæ aut imperfecte ſeſe habet: aut iam perfecta eſt, & aut in id, quod primo modo dicitur poteſtate propter imperfectionem accidit: aut iuxta id, quod licet poteſtate ſit, attamen perfectiori quadam ratione eſt, ſtat. Aut & iuxta id, quod actu. Quæque imaginatione quidem non vtitur: ſed ipſam conſequentem habet. Ita, vt vnà cum contemplatione illa agendi vim habente, cum progrediatur, atque à ſubſtantia recedat: illa quoque ſimul moueatur. Altera vero propè actionem eam, quæ firma, atque ſtabilis eſt, permanet. Quæ etiam in vnum & idem actionem cum ſubſtantia contrahit: iuxta quam & ſeiunctum illum intellectum imitatur. & ſua ex ſubſtantia actus eſt. ex quo ſolo eſt immortalis: quippe cum per eum cum perpetuis illis connectatur. Atque eiuſmodi exiſtit: vt ſemper permanens illud obtineat. Verum purum, atque excelſum in ſeparabili illa vita. A' ſeipſo autem quadam ratione recedentem in impetu, atque appulſu ad ſecunda iſta. Tametſi neque huiuſmodi exiſtit: vt nequaquam permanens ſit. Eſt quidem igitur & tunc firmum, atque ſtabile ſecundo loco. Nam quod modo in hanc, modo in illam partem vergit, nequaquam immortale eſt: tanquam id, quod mutatur: & quod in ſeparabili illa vita non adſit. Verum cum diſtinxerit etiam philoſophus vires, ac facultates eas, quæ appetendi vim habent, ab iis, quæ cognoſcere valent: quænam eæ ſint vires, quæ ſecundum locum animalia mouere poſſint, accurate tractat. Hæcq; ea omnis contemplatio eſt: quæ in ſecundo, ac tertio libro nobis traditur. Nam in primo, poſteaquam ſuam nobis mentem Ariſtoteles deſignauit: & quot, qualiaque de anima inueſtiganda ſint, propoſuit: tractationiſque viam, atque rationem ſibi præſcripſit: ita, vt ab appoſitis incipiendo per actionem ad animæ ſubſtantiam accedat: antiquorum de anima opiniones ſcriptione proſequens, à quibus quædam tum comprobanda, tum confutanda recipiens, cognoſcendi vim, atque mouendi animam obtinere ſtatuit. Incorporeamque & impartibilem, & immobilem, quo ad corporatos motus ſpectat, eſſe vult. Prætereaque neque corporatam harmoniam, neque compoſitionem, neque rationem quandam adminiſtrationis eſſe demonſtrat. Principiumque eam eſſe declarat, haud tanquam elementum, neque tanquam ex elementis: ſed tanquam rationem, & formam. Vnamque inſuper in vnoquoque animali animam eſſe Ariſtoteles vult: & in iis, quæ rationem participant. Quæ omneis habeat viuaceis ſubſtantias, atque vires: iuxta quas appetit cum ratione, & ita, & appetitione: & iuxta quas cognoſcit intelligendo, aut ſcientiam pariendo, aut optando, aut imaginatione concipiendo, aut ſentiendo. Atque naturales quoque illas vires extremo loco poſſidet. In tertioque etiam libro, cum ex eo, quod rationis compos animam noſtram Ariſtoteles conſiderauit: atque in medietate extremorum animalium eam ſtatuerit: aliquando quidem facultati illi ſentire valenti ipſam ſimilem facit: aliquando autem intelligenti. Et aliquando quidem ad eam, quæ ſentiẽdi vim habeat, deduci. aliquando autem ad intelligentem imitationem adduci aſſerit. Et aliquando quidem in id, quod impartibile: quatenus ei pote eſt, contrahi fatetur: atque totam in ſeipſa permanere: quando etiam intellectum ipſam ſuperãtem imitatur: aliqñ vero quodã pacto à ſeipſa ita impetu illo, ad ea quæ extra, recedere: & ex appulſu agere: & in partitionem progredi. Haud tamen ita, vt omnino ab oppoſitis abeat. Nanque eius partitio non ſine contractione in id, quod impartibile, fit.

Et appulſus

Et appulſus conuerſione aliqua in ſeipſam. & receſſus a' ſeipſa vna' cum permanſione in
ſeipſa exiſtit: quæ tamen tenuis, atque obſcura redditur, cum in id, quod extrinſecus
exiſtit, tendit. Ita, vt & ſimul maneat, & mutetur, noſtra anima, propter medietatem eo-
rum, quæ ſolum permanent, atq; eorum quæ omnino mutantur. Nam extremorum
ei quodam pacto affinitas intercedit. Quia & quadam ratione diuiditur, & quaſi im
partibilis eſt. Simulq; fit, atque ingenita eſt. Quodam etiam modo corrumpitur,
& incorrupta ſeruatur. Vnde neque omnino aliquid ex, ea eodem modo ſem-
per, & pure permanere, ex Platonici ſententia ſtatuemus: neque omnino
in impetu illo ad ortum progredi. Sed tota progreditur: atque ſyncere
in impetu illo ad ſecunda permanet. Cæterum hæc manifeſtius,
& tota Ariſtotelicorum verborum explanatio demonſtra-
bit: quippe cum ea ſint, quæ ita Ariſtoteli vi-
deantur: & a' Iamblicho dilucidius
explicata fuerint. Iam vero
philoſophi verba
aggrediamur.

SIMPLICII COMMENTARIVM IN PRIMVM DE ANIMA ARISTOTELIS.

IOANNE FASEOLO PATAVINO INTERPRETE.

PRIMA PARTICVLA.

EX HONESTIS & honoratis ſcientiam eſſe exiſtimantes

EXPOSITIO.

PRoœmium id propoſitæ tractationis metā deſignat; ac quippe cum res maximo ſtudio digna ſit, cunctis hominibus gratulatur: ꝑtereaq; auditorē exacuit. Nam & generatim difficultatem contemplationis ſubſtantiarum, & ſpeciatim ipſius quoq; animæ manifeſtat. Omnem igitur ſcientiam inter honeſta, & honorata collocat; licet non quamlibet cognitionem ſcientiam vocet; ſed eam quæ verā notitiam gignere valet. Ex hac enim ipſius ſcire participes facti ſumus: ex opinione vero ipſius opinari. Superantur autem & phantaſiæ, & ſenſus ab ipſa ſcientia; quippe qui ſemper accidentia, & nullam vnquam percipiant ſubſtantiam. Sciētia itaq; cognitio erit, quæ veram notitiam parere poteſt. Honeſta vero, & honorata ſubiecto quidem conueniunt. Nam quicquid vere honoratum, honeſtum quoq; eſt; & omne quod honeſtum honoratum; ſed ratione differunt. Honeſtum nanq; eſt, tanquam amādum, ac ex ſe eligendum. Honoratum vero propter grauitatem, atq; excellentiam dicitur: cum ei illa cedant, quibus eſt honoratum. Iure igitur nos qui homines ſumus, atq; ex ratione perficimur, ex honeſtis, & honoratis eſſe exiſtimamus contemplationem ſcientiæ gignendæ vim habentem. quippe quæ præſtantiſſima rationis perfectio ſit; & ob hanc quoq; cauſam ab ea ex ſe expetenda; quæq; vbi affuerit, præſtantiam ei omnem largiatur.

Ariſt. pœm. quid ꝑſtet. — Scia īter q̄ ē. — Sciētia quę? — Opio quæ? — Phātaſiæ ac ſenſus qd p̄cipiant? — Sciētię defō. — Honeſti & honorati rō. — Honeſtū qd? — Honoratū quid? — Rō qd faciat Scia quid?

MAGIS autem alteram altera, aut propter exactam notitiam: aut quia meliorum maioriq; admiratione dignorum ſit.

Omnis nanq; ſcientia honeſta, & honorata eſt: verum alia alia honeſtior, atq; honoratior exiſtit; aut quia certior ſit; quemadmodum ſeſe Geometria habet erga Aſtronomiā ea comprehendentem, quæ in cœlo apparent; quod quidem cœlum exacta propter diſtātiam deſeritur notitia. Aut quia meliorum ſit, quēadmodum econtrario ſeſe habet Aſtronomia, & quæ in iis verſatur, quæ apparent, erga intuentem illam facultatem, quæ Geometrica eſt. Cæterum hæ quia mathematicæ tractationes ſunt, a propriis vincuntur ſciētiis: quippe cum neq; ſubſtantiam ſpectent, neq; ex veris cauſis principia ſortitæ ſint. Veræ nanq; ſunt ſubſtantiales formæ. Ardetur has quoq; inter illas connumerari, quæ ſubſtantiarum contemplandarum poteſtatem habent; attamen exactius animis noſtris inſita eſt cognitio de animalibus, q̄ contemplatio de rebus cœleſtibus; quia propter propinquitatem illa occulta non eſt. Hæc autem ea potior, quia de nobilioribus agat. Præſtantius quidem igitur eſt, eo quod aliquando eſt, quod perpetuum; & quod magis cauſæ locum obtinet, aut tanquam finis, aut tanquam efficiens, aut tanquam forma, eo cuius cauſa eſt. Et omnino quod Diis propinquius eo nobilius quod ex ſua ſubſtantia ab iis longius receſſit. Exactior autem eſt cognitio quæ neceſſitatem retinet; quæq; deficere non valet; quæq; ei quod cognoſci debet conueniens exiſtit.

Cœlū an cognoſcatur. — De mathematicis. — Forma ſubſtātialis. — Perpetui & cāę nobilitas — Dei excellentia. — Cognitio exactior quæ?

PROPTER ambo hæc de anima hiſtoriam iure in primis collocemus.

Tum propter exactam notitiam; tum quia meliora, maioriq; admiratione digna tractet. Nanq; propter propinquitatem, atq; conuenientiam ipſius animæ erga ſeipſam: cū maxime propinquum ſit cognoſcenti quod cognoſci debet: præbet & exactam compoſi

Notanda.

torum cognitionem. Ille enim compoſitorum conſenſus qui a nobis ipſis percipitur, perſpicuus, atq; certus eſt. Conuerſio vero illa ipſius animæ in ſeipſam quæ ſecũdum intellectum, atq; rationem abſq; vlla perturbatione fit, dilucidior, atq; certior exiſtit. Verum & ea in ſeipſam conuerſione, cum ſeipſam ſine corpore, atq; adeo ſe a corporibus ſeparabilem inuenerit, ſuiq; ipſius noſcendæ ſe proprie vim habere viderit; quia ſecundum volũtatem viuat; atq; principatum, tanq̃ præſtantiſsima obtineat; ſe quoq; ceu a primis cauſis haud ſeiunctam admirabitur. Neq; enim tanq̃ omnino primam aſſero; ſed ceu inter primas naturalem. Quod ſane ei accidit propter ſubingreſſum ad eas cũ rebus naturalibus fere continuum. Hiſtoria vero ſcientiæ loco nunc accepta fuit. Nam ea nos ſcire dicimus quæ exacte cognoſcimus.

Anima an ſit p̄ria cauſa? Hiſtoriæ ſignificatio. Quę ſciamus?

SECVNDA PARTICVLA.

VIDETVR præterea & ad ueritatem omnem cognitio ipſius magnopere ſpectare. præſertim autem ad naturam. Eſt enim tãquam principium animalium.

EXPOSITIO.

Veritas hic quõ interp̃tanda. Quarũ proprie ſcia. Ratio p̄la. Intelligibile quõ cognoſcatur. Intelligibilia quæ?

Cum ex ſe notitia de anima; vt iam dictum fuit; honeſta, atq; honorata eſt; tum vero ſi & ad omnem veritatem eius cognitio magnopere ſpectat; hoc eſt ad cognitionem, quæ rerum ſcientiam gignere valeat. Veritatem nanq; hic haud eã interpretari debemus; quæ ex ſentiente, aut opinante notitia proficiſcitur; ſed eam, quæ ſciam gignere valeat; quæq; ſubſtantiarũ ſit. Ad quã non ſolum ſpectat cognitio de anima; ſed & admodũ quoq; ſpectat. Atq; ad eam quidem primo quæ de iis agit, quæ ſunt quandoquidem, vt in libris de particulis aialium ab Ariſtotele dictum fuit, nequaq̃ ſine ipſius intellectus cognitione, ipſum intelligibile cognoſcere potes ſumus. At neq; ſine cognitiõe ea quæ noſtri ipſius intellectus ſit. Siquidem nobis quacunq; ratione cognoſcibilia ipſa intelligibilia reddũtur. Eodẽ igitur modo neq; ſenſibilia abſq; ipſius ſentientis facultatis cognitione p̄cipi queũt. Verum quando nequaq̃ ſciri poſſunt, ne ipſæ quidẽ ſubſtantiæ; tanq̃ eæ quæ ſenſu percipiantur; ſed ratio atq; intellectus ille eſt, qui ſubſtantiarum, & naturalium rerum contemplãdarum poteſtatem habet; huius quoq; cognitio ad naturalium cognitionẽ, tanq̃ eorum quæ ſciri queant, ſatis ſuperq; pertinet. Deinde media inter vere intelligibilia, atq; ea quæ naturaliter ſunt; & inter ea quæ impartibilia, atq; partibilia, anima eſt; & contemplatio de ea ad extremas philoſophiæ parteis ſpectare valet. Ad primamq; in primis philoſophiam propter ſimilitudinem animæ cũ iis, de quibus in ea agitur. Ex iis nanq; quæ in medio collocata ſunt, facilius ad maiora aſcendere poſſumus. Ad naturalẽ vero maxime pertinet, quia ſcientiæ munus exiſtit, tanq̃ ex cauſa ea cognoſcere, quæ inde deducta atq; effecta ſint. Iure itaq;, præſertim autem ad naturam dictum fuit, q̃m cognitio qua a cauſis, in ea quæ ab iis effecta ſunt, ducimur; ea cognitione conuenientior, atq; præſtantior eſt, qua econtrario ab effectis rebus ad cauſas ipſas agimur. Ex anima vero res ipſæ naturales, ceu ex principio pendent. maxime nanq; propria inter naturalia, aialia ſunt. quorum tanq̃ principium aĩam eſſe inquit. particulamq; illam, tanq̃ addidit, q̃m forma, & intelligibilis, atq; impartibilis ſubſtantia, reuera principium eſt. Anima vero cũ deciderit a ſubſtãtia illa vere impartibili; & ab eo quoq; quod vere principiũ dicatur, ſuperatur. Formale enim principium impartibile eſt. Omnis nanq; forma terminus, & cuius cauſa exiſtit. Perfectio enim eſt, & illud vnde motus principium ſit. Intellectus nanq; quod primo mouet, exiſtit. Videtur autem dixit, non quia incertus ſit, ſed tanquã id efferẽs, quod omnium conceſſu habetur.

Rõnis atq; itellect⁹ quæ cognitio. Ratio ſcda. Aĩa inter q̃ media ſit. Extremę philoſophię partes. & hic animã mediam habetõ. Sciẽ munus. Quæ cognitio p̃ſtãtior. Principiũ reuera. Formę dotes

TERTIA PARTICVLA.

INQVIRIMVS autem contẽplari, & cognoſcere naturã ipſius, & ſubſtãtiam:

EXPOSITIO.

Ariſto. his in libris mens. Cõtẽplatõis & cognitiõis ſignificatio.

Manifeſtius ex his propoſitum nobis ſuum philoſophus indicat: qui id agit, vt animatam ſubſtantiam, quæq; per ſe ipſi animæ inſunt, aliaſq; per hanc, contempletur, atq; cognoſcat. Contemplatio vero ſignificat relationem eam quæ ex ipſa perſpicuitate, atque

ex iis

ex iis quæ ſenſui apparent ad veritatem de anima ſpectat. Cognitio autem comprehēſionem illam ſcientiam patientem, quæ ſecundum rationem acquiritur. Nomen vero illud natura, neq; genus mihi ſignificare videtur: neq; enim ita vti eo vocabulo conſueuere: neq; quia idem quod ſubſtantia dicat, ibi poſitum eſt: ſed per naturā quicquid ipſius animæ ad ea quæ naturaliter ſunt vergit, innuitur: ſubſtantia vero quod cum intelligibilibus cognatum, atq; ſeparabile manifeſtat.

Naturę ſignificatio & ſubſtantiæ.

DEINDE quæcunq; euenere circa ipſam. ex quibus alia quidem, propriæ paſſiones animæ eſſe uidentur: alia uero communia, & animalibus per illata ineſſe.

Quæ ſcilicet ex ſe. Ea enim tanq̃ animæ euenere. Ac quādo in cognitione cauſarum, quæ ſcientiæ pariendæ vim habet, ſubſtantiæ notitia notitiam accidētiū præcedit: noſq; ſcientiam adipiſci volumus: iure inquirimus prius cognoſcere ſubſtātiam, deinde quæcunq; euenere. Verum quoniam ex nobis notioribus diſciplinæ tradēdæ ratio exiſtit: & ad ea quæ naturæ priora ſunt, progredimur: neceſſario in ſua hac doctrina ex accidentibus ad ipſam ſubſtantiam peruenit. Paſſiones autem intelligit, non ea quæ quacunq; ratione ipſi animæ inſint. Neq; enim & permanentes eius intelligibiles actiones comprehēdit. Sed quæcūq; ei ita inſunt, vt ipſa aliquid patiatur. Cuiuſmodi impetus ille ad corpus eſt: & omnino vita ea, quæ iuxta appulſum quendam conſiſtit. Nanq; in neceſſu quodā ipſius animæ a ſeipſa illa poſita eſt. Idq; paſſio dicitur. Quandoquidem permanens illa actio eadem cum ipſius animæ ſubſtantia eſt; non autem accidens exiſtit. Ex accidētibus autem, quæ & paſſiones dictæ ſunt, alia ſunt propria animæ, vt contemplans eius cognitio, quæ neq; ſenſu, neq; phantaſia, neq; omnino corpore vtitur. Quæcunq; vero ſentiēdi, aut cogitatione informādi vim habet, & quæ his quoq; vtitur, agens eſt cognitio, quæ cōis cū aliis quoq; aīalibus. Neq; ipſis ſolis adeſt aīalibus, quæ reuera cōpoſita ſunt: ſed ipſius quoq; aīæ eſt. Nanq; vt dicetur, aut initium ſumit ab ipſa, aut in ipſam deſinit.

Paſſiōes aīæ q̃ dicantur.

Accīītia aīæ propria.

QVARTA PARTICVLA.

PENITVS autem, & omnino eſt ex difficillimis accipere aliquam fidem de ea. Nanq; cum communis ſit quæſtio, & multis aliis. Dico ſane eius, quod circa ſubſtātiam, & ipſius quid eſt: forſan alicui uideri poſſit, una quædā eſſe methodus de omnibus, de quibus uolumus cognoſcere ſubſtantiam. quemadmodum & propriorū ſecundū accidens demonſtrationem. Quare inueſtigandū eſſet methodum hanc.

QVINTA PARTICVLA.

SIN autem nō eſt una, & communis quædam methodus circa ipſum quid eſt, adhuc difficilius fit id tractare. Oportebit enim inuenire circa unumquodq;, quis modus. Sin autem manifeſtum ſit, utrum demōſtratio eſt, aut diuiſio, aut & aliqua alia methodus. Præterea multas dubitationes habere poſſet, & errata, ex quibus nā oporteat inueſtigare.

EXPOSITIO.

Cum contemplationem de anima ex iis quæ dicta ſunt eligendam, atq; expetendā demonſtrarit; cumq; illud prædixerit, quod in primis eius ſubſtantiam cognoſcere inueſtigamus: nunc eorum animos præparans, qui rerum ſtudioſi ſint: primo generatim difficultatem methodi, quæ ſubſtantiarum cognoſcendarum facultatem habēt, nobis in memoriam prouocat. neq; enim verum vna, an plures ſint, facile eſt cognoſcere. Vna nanq; videri poſſet, quandoquidem & ipſa ſubſtantia quæ inueſtigatur, cōmunis & vna quædam in omnibus eſſe videtur. & ita rei quoq; ſocietas adeſt. Præſertim cū vna quoq; detur methodus, in ſimplicibus quidē proprietatibus intelligentia illa, quæ ex notione intelligit: qua terminos cognoſcimus. In iis autem quæ ex pluribus conſtant, ea quæ ex genere, & differentia. At & plures videri poſſent propter generum, atq; differentiarū diuerſitatem, & formarum quoq;. Siue autem vna, ſiue plures ſint, ſiue, quod verū eſt, & vna, & plures haud in promptu eius comprehenſio eſt. Quandoquidem & omnis quoq; ha

Quę ad habitũ ſciẽtiã pſtantẽ requirantur.

bitus ſcientiam præſtans difficilis eſt, naturaq; indiget apta, longaq; exercitatione, & vita ſecundum rationem peracta, atq; ab omni vitio remota: ſi omnino debeamus recte eius quod propoſitum eſt ſubſtantiam, pulchreq; conſequi. Cæterũ hæc quæſtio haud propria eſt cõtemplationis de anima: ſed cõmunis inquit, eſt, & cum aliis permultis: in quibus ipſum quid eſt inueſtigamus. Communis nanq; horũ omnium quæ ad definitionem ſpectat. Deinde quia vnam, fere non ſine excuſatione poſuit: quemadmodũ enim vna eſt ſcientia eorum quæ ſecundum ſe inſunt: quæ ipſa eſt demonſtratiua: ita & vna quoq; eſt, quæ ipſum quod quid erat eſſe definit: quoniamq; & reſolutiua vna, & diuiſiua vna, inueſtigandum, inquit, methodum hanc: ita ſcilicet, vt definiendi habitum poſſidere queamus. At quando & multæ quoq; quodam modo ſunt: quod & nobis ſignificauit, cum dixit, oportebit inuenire circa vnumquodq; quis modus. Opus nanq; eſt in vnoquoq; ſingillatim communi vti methodo: quoniam igitur, inquam, & multæ ſunt, difficilius fit id tractare, id autem eſt, vt propriam vniuſcuiuſq; inueniamus ſubſtantiã. Illud vero, quod poſtea infertur, ſin autem manifeſtum ſit, vtrum demonſtratio, & quæ ſequuntur, interpretatio mihi eſſe videtur eius quod antea dictum fuit. eius inquã, oportebit enim inuenire circa vnũquodq; quis modus. Quippe cum & iis id quoq; accidat, qui vnam quamcunq; ipſius quid eſt, fatentur methodum. Accidit enim & his, vt inueſtigent ex quibuſnam principiis propria vniuſcuiuſq; aſſignanda ſit definitio.

ALIA enim aliorum principia, quemadmodum numerorum, & planorum.

Accẽs vñ dictũ. quod demonſtratur. Propriũ cur quod demõſtrat, dicat. Colligunt ǭ dicta ſunt: & & ꝓponũtur ǭ dicenda.

Et alia quoq; rerum naturalium principia ſunt, & in aliis omnibus eodẽ modo. Propria vero quæ demonſtrantur ſecundum accidens dicuntur; licet ſubſtantialia ſint. Omni omne quod demonſtratur, tanq̃ aliud de alio dicitur. Et propter hanc cauſam accidens, ceu cum alio cadens nominatur. Proprium autem dicitur, quoniam quod multorum cõmune eſt, ſingillatim ex demonſtratione cognoſci debet. Hac igitur ratione primo generatim quam difficile ſit definientem conſequi habitum, nobis in memoriam reduxit: deinde & propriam, atq; priuatam obſcuritatem in ipſa animæ ſubſtantia inueſtigãda admouit: ſimulq; & quæſtiones proponit de quibus inquiſiturus eſt, ex his.

SEXTA PARTICVLA.

PRIMO autem forſan neceſſarium diſtinguere, in quonam ex generibus, & quid eſt. Dico autem utrum hoc aliquid, & ſubſtantia, aut quale, aut quantum, aut & aliquod aliud ex diuiſis generibus.

EXPOSITIO.

De genere & differentia. Forma impartibilis.

Genus & differentia quõo dicantur.

In quibus generibus aĩa.

Quandoquidem in orationibus definiendi vim habentibus genus eſſe ſolet, quod ante omnia accipitur: & deinde differẽtia: quoniam forma impartibilis eſt, impartibiliterq; comprehendit quod circunſcriptum, atq; deſignatum eſt: definitioq; diuidens, atq; colligens ſingillatim illud primo eius indicat quod circunſcriptum, atq; inde quod deſignatum: ex quibus alterum quidem in ipſo quid eſt, alterum vero in ipſo quale quid eſt, coſcitur, atq; dicitur. Quapropter & ipſe cum dixerit, in quonam ex generibus neceſſariũ eſſe diſtinguere, addidit & quid eſt, explanans quid illud in genere eſſe ſignificet: q̃m iuxta quod quid eſt: quemadmodum in differentiis, iuxta quod tale. Dubium autem eſt de anima, vtrum eius genus ſubſtantia, aut quale, aut quantum ſit. Vnde & de tribus his generibus ſpeciatim mentio facta fuit: tanq̃ ea ſint, quæ in iis opinionibus circunferantur, quæ de anima recitãtur. Adiectum autem & illud a philoſopho fuit, aut & aliquod aliud ex diuiſis generibus, quia euenire poteſt, vt & ad aliud quodpiã genus ab aliquo adducatur. At Pythagoræi quidem vna cum Platone ſubſtãtiam eam eſſe aſſerũt. Qui autem corporum harmoniam ipſam dixerunt, quiq; talem mixtionem, in qualitate collocarũt. Xenocrates vero qui ipſam numerum eſſe voluit, in quantitate poſuiſſe videtur.

PRAETEREA uero, uerũ ex iis, quæ in poteſtate ſunt, aut potius actus quidam, differt enim non parum.

Forma quidem ea eſt, quæ primus, & purus eſt actus. Forma nanque actus, atq; perfectio exiſtit. In poteſtate autem non ſolum materia conſtituta eſt: quippe quæ, cum imperfecta ſecundum ſe ſit, quia recipiendarum formarum vim habeat, perficiatur: ſed & omne id, quod forma affectum eſt: compoſitumq; in primis propter ſocietatem, quam cum materia habet. Immo vero & omne corpus, licet ſine materia ſit, quippe cum neq; ſecundum ſeipſum, neq; a ſeipſo viuat, ſed aliunde id accipiat, neq; enim quatenus corpus viuit. Anima vero ſi rei veritatem quæramus, media inter formas, atque ea, quæ formis affecta ſunt, eſt: quippe quæ tota ipſius potius cum horum vtroque coniunctionem indicat. Cenſet autem Ariſtoteles, quia ex ſeipſa viuat, atque excitetur, & tanquam principium mouendorum corporum vim habens ſit, non in id quod terminatur, ſed in id quod terminat, vergere. quapropter & ſic quodam pacto dixit, aut potius actus. quandoquidem non pure, neque ſimpliciter. Siquidem & anima rationis particeps, & intellectus cuius ipſa particeps eſt poteſtate, ac materialis dicitur. Propter eandemq; cauſam, & particula illa, quidam, adiecta fuit: quoniã haud determinate, & ſimpliciter eſt actus, ſed ſubingrediendo. Vnde neque ſemper iuxta perfectum manet actum, ſed interdum & iuxta imperfectiorem eum, qui ſecundum habitum. In poteſtate autem eſt, & quod forma affectum poſuit, quod actu quidem eſt, non tamen actus: is nanq; forma eſt. Iureq; ei quod in poteſtate, non id quod actu, ſed ipſum oppoſuit actum. Nam actu illud exiſtit, quod forma affectum eſt. Forma vero haud in ipſo eſt actu, ſed ipſemet actus eſt. quod non parum differt. Is nanque eſt ſecundum ſeipſum ſubſtantia, vt in ſeptimo eius tractationis quæ poſt naturalia dicitur, didicimus. quod vero actu eſt, iuxta alterũ ſubſtantia exiſtit. & actus quidem primus, ac cauſa, id autem ſecundum, & quod ex cauſa efficitur.

Forma qd?
In pĩtate qd?
Corpus quatenus viuat.
Aĩa inter q̃ media?
Aĩa ex Ariſt. ſentẽtia quo vergat.
Aĩa q̃uo act?
Actus quotuplex.
Actu eſſe & actus ipſe q̃uo differãt

SEPTIMA PARTICVLA.

INVESTIGANDVM præterea & an partibilis, aut impartibilis.

EXPOSITIO.

Partibilis quidem ſimpliciter corporea omnis ſubſtantia eſt: quia aliæ alibi partes collocatæ ſunt. Impartibilis autem quæ pure intelligibilis: quæ & multum profunditatis habet. & quæ media quoq; inter vtranque eſt, in qua & anima exiſtit. indicat autẽ eius ingreſſum in id quod partibile, & comprehenſio eius quod cognoſci poteſt, quæ non ſine diſtantia fit: & ex aliis in alia tranſitus: & decurſus qui ſingillatim in iis, quæ inueſtigantur, fit. Cæterum q̃ eius quod impartibile eſt particeps ſit, illud manifeſtat, q̃ & cognitionis iuxta id, quod cognoſci debet, ſtatus fit. Coniunctio nanque illa vtriuſque impartibilis eſt. & greſſus ille in mutatione ſemper iuxta terminos; & collectio quoque, quæ poſt ſingularium decurſum in vnum venit, idem declarat. Ariſtoteles autem, vt apud formam, ita & apud id quod impartibile, potius animam collocat. Eaq; quidem eſt ceu non partibilis. Id autem huiuſmodi, vt non ſolum a partibilibus, ſed & a ſubſtantia ea, quæ circa corpora diſperſa eſt, ſeiuncta ſit rationis particeps anima.

Partibilis, ac q̃ impartibilis ſubſtãtia quæ?
Quæ aĩam partibilẽ indicent.
Quę aĩam Impartibilẽ ſignificent.
Aĩa vbi ab Ariſt. collocetur.

ET utrum eiuſdem ſpeciei omnis anima, aut non.

Id quoque inueſtigandum proponitur, vtrum eiuſdem ſpeciei inter ſe omnes animæ ſint, vegetatiua ſcilicet, ſenſitiua, rationalis. Eiuſdem autem ſpeciei ea profecto ſunt, quæ iuxta vnam poſtremam aliquam determinantur formam. Quæ enim iuxta aliquid communius, eiuſdem dicuntur generis, non autem eiuſdem ſpeciei. Inueſtigatione autem, quod nunc propoſitum eſt, dignum iudicatur, propter eos, qui diuerſitatem in compoſitis ex materia, non autem ex forma adducunt. Quemadmodum in tibiis inquiunt ſoni ex propinquioribus foraminibus diuerſi redduntur ab eis, qui longius diſtant: cum tamen vnus ſit, qui inflat ſpiritus. Verum neque ſecundum formam neque ſecundum ſubſtantiam, huiuſmodi differentiam eſſe dicemus. Quemadmodum enim quod prolixius, quodque breuius in hominibus eſt, nullam facit ſecundum formam

Eiuſdẽ ſpeciei quæ?
Eiuſdem generis quæ?

mutationem: ita neque quod grauius, quodque acutius tibiarum ſonum iuxta formam mutat. Quoniam omnis ſubſtantia cum et ſuum eſſe, et quod huiuſmodi ſit ex aliqua forma habeat, ex ea & diuerſitatem ſuam quo ab aliis differat, recipere debet. Diuerſitas nanq; quæ in inſtrumentis atq; materiis cernitur, aut ex diuerſis oritur formis, aut ex diuerſis rationibus, quæ in vna reperiantur forma. Accidit autem ei, qui eiuſdem ſpeciei animas ponit, vt & diuerſæ poteſtates in vna anima tanquam eiuſdem ſpeciei ponantur, Ita vt in nobis abſque vllo diſcrimine ſint, vegetatiua, ſenſitiua, rationalis, & aliæ quæcunq;. Nequaq̃ autem ſi diſſimilium ſint formarum, quæ diuerſorum animalium exiſtunt, vt equi ſenſitiua ab ea, quæ hominis, altera enim rationis expers, altera autem rationis particeps; iam & in homine plures erunt diſſimiliũ formarum poteſtates, vt quæ ſentiendi exempli gratia, & quæ opinandi vim habet. Omnes enim hominis exiſtunt: & hominis ſpeciem iuxta poſtremam vnam formam deſignant. Verum diuerſis rationibus; nanque multæ ſunt iuxta vnamquanq; formam rationes.

Diuerſitas [illegible] rebus vnde [illegible] originem h[illegible]beat.

SIN autem non eiuſdem ſpeciei, utrum ſpecie differunt, aut genere.

Licet enim omnes animæ, & vitæ quoque quædam ſint; attamen iuxta id quod prius, ac poſterius inter ſe differunt; ita vt nec ſub vno genere conſtituendæ ſint. Talia nanq; ſunt, quæ omnino ſimul exiſtunt. Poſteriora vero cum prioribus, vt quæ ab vno, & ad vnum coniunctionem habent.

Hęc ſunt q[illegible] nſis analo[illegible]ga dicuntu[illegible]

NVNC quidem enim dicentes, & inueſtigantes de anima de humana ſola uidentur conſiderare.

In Timæum orationem nunc dirigere videtur, qui in naturali ſuo ſermone de homine, atque huius animis mentione facta finem fecit: tanquam & ipſe ad reliquorum animantium animas, & plantarum quoque contemplationem ſuam perducere debuerit. Ego autem iudico Timæum proprium ſermonem de animis, quæ in aliis reperiuntur dimiſiſſe: cum cenſeret ex exemplo ſecundæ, atq; tertiæ partis, illius animæ, quæ in homine reperitur, & eas quæ in aliis animantibus ſunt, nos percipere poſſe.

Excuſat Timæus.

OCTAVA PARTICVLA.

CAVENDVM autem eſt, ne nos aliqua ratione lateat, utrum una ratio eius eſt, quemadmodum animalis, aut iuxta unumquodque diuerſa, ut equi, canis, hominis, Dei.

EXPOSITIO.

Siquidem enim eiuſdem ſpeciei omnes ſunt, vna quoq; erit cunctarum ratio, quemadmodum & hominis, & vt ipſe dixit, animalis. Sin autem diſſimilium formarũ exiſtũt, iuxta vnamquanq; formam diuerſa aſſignabitur ratio.

VT equi, canis, hominis, Dei.

Dei cœleſtis animalis dicens. Quoniam autem & de vnoquoque eorum quæ, diſſimilium formarum ſunt generis dicitur ratio, diſcrimen ſubiungens rationis ipſius ſpeciei, erga rationem generis infert.

ANIMAL autem uniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius.

Omnis enim vltima ſpecies ſubſtantiæ perfectam indicat permanentiam, & quæ ſecundum ſeipſam perficiatur: licet materialis ſit. Quippe cum haud perficiatur a materia, aut a compoſito: ſed ipſius quidem compoſita conſtituat, materiamq; perficiat, in actum eam ipſius naturam, quæ recipiendi vim habet, adducens. Ipſum vero genus, quod tanquam ſine formis ex ſe ſubſiſtat, nihil eſt. Semper enim cum aliqua ſpecie exiſtere debet, aut cœleſti, aut hominis, aut equi, aut aliqua alia. Aut poſterius. Nã genus quod in vnaquaq; ſpecie eſt, poſt ſpeciem exiſtit. quandoquidem ipſa quidem ſpecies impartibiliter

Species vltimà qd indicet.

eſt totum. Genus vero iuxta particularem quandam rationem eorum quæ in ſpecie continentur, illa complectitur. Quapropter quatenus quidem per ſe ſubſiſtens nihil eſt, quatenus vero particularis quædam ratio, quæ in ſpecie cõtinetur, poſterius ſpecie eſt.

Genus quõ nihil, & quõ poſteri⁹ ſit.

EODEM præterea modo & ſi aliquid commune aliud dicatur.

Non ſolum ſiquid aliud tanquam genus dicatur, vt planta, ſed adhuc magis etiam ſiquid tanquam in prioribus, & poſterioribus commune ſit. Neq; enim aliquid pure in his commune datur: ſed quodcunq; cum aliqua mutatione dicas.

Alam genus vt dicũt, analogũ eẽ, hinc abeto.

NONA PARTICVLA.

PRAETEREA uero ſi non multæ ſunt animæ, ſed particulæ: utrum oporteat antea inquirere totam animam, aut particulas. Difficile autem & ex his determinare quænam diuerſæ ſint inter ſe.

EXPOSITIO.

Si non multæ ſunt animæ, inquit, hoc eſt, ſi non ſecundum ſpeciem inter ſe differũt: quæ in diuerſis, atque vno reperiuntur homine: ſed particulæ exiſtant: quæ diuerſitatem, verum non ſecundum ſpeciem obtineant: cum vnius ſint particulæ: ſed ſecundum rationes differant: vt ignis leuitas atq; illuſtrandi facultas. Quod in vno quidem animali, ſiue homine, ſiue aliquo alio verum eſt: quo vna vniuſcuiuſque anima ſit. Siue igitur particulæ, ſiue poteſtates, quæ in vnoquoque multæ exiſtunt vitæ, dicendæ ſint: eiuſdem ſane ſpeciei, at ratione differentes, fatendum eſt. Illas vero, quæ in animalibus diuerſarum formarum videntur: & in ſpecie quoque variandæ. Quo eorum ſecundum ſpeciem diuerſitas ab animis in primis oriatur: atque deueniat. In quibus itaque particulæ ſunt multæ: proponit inueſtigare, vtrum totum antea, an particulæ contemplandæ ſint. & quænam ex particulis reuera inter ſe diuerſæ ſint. & quæ non. vt quæ producendi vim habet, diuerſa ab ea quæ appetere valet. Nutriens autem, & augens, & generans plures non ſunt: ſed hæ omnes in vnã coeunt. Difficiliſq; de his determinatio eſt. Quoniam ſi veritatem ſequi velimus ſua ex ſubſtantia, & vna anima eſt, & multæ: & ſecundum ſeipſam, & iuxta quamcunque vitam. Nanque vnaquæq; & vna, & multiplex reperitur: & quadam ratione partibilis, atque impartibilis. Quod propter eam cauſam ei euenit: quia in medio collocata eſt. Hacq; ratione fit: vt neque quod pure, atque ſyncere idem per ſeipſam totam habeat: neque diuerſitatem diuulſam, aut omnino partibilem. Difficilis itaque eſt, ac non ſine magno labore diiudicari poteſt has ob cauſas, conſideratio ea quæ inter media, atq; oppoſita conſtituta eſt: propter coniũctionem ſcilicet, quam cum iis retinet: quæ extremis in locis ſita ſunt.

Quod aïa, & vna, & multiplex.

Cur conſideratio inter media, atq; oppoſita difficilis.

DECIMA PARTICVLA.

ET utrum particulas oporteat primo inueſtigare: aut opera earum. ut ipſum intelligere, aut ipſum intellectum. & ipſum ſentire, aut quod ſentiendi uim habet. Eodemq; modo & in aliis. Sin autem opera prius, rurſum aliquis dubitare poſſet, ſiue & oppoſita horum antea inueſtiganda ſint, ut ſenſibile ante id quod ſentiendi uim habet: & intelligibile ante id quod intelligere poteſt.

EXPOSITIO.

Scientiæ ea ſane propria ratio eſt, quæ ex ipſa ſubſtantia actionum noſcendarũ vim adipiſcitum. Reſpectu vero noſtro ea manifeſtior exiſtit: quæ contrario modo progreditur. At neq; actiones cum ad aliquid referantur propter reſpectum, aut tanquam ad id cognoſcitur: aut quod expetitur: aut quod nutrit: cognoſcere poſſemus, ſine eorum cognitione ad quæ referuntur. Quæ oppoſita dicuntur, ſecundum oppoſitionem eorũ quæ ad aliquid dicuntur. ceu recurſus ac reflexio quædam fit: eorumq; mutua, inter ſe permanẽtia. Magiſq; perſpicua hæc quæ de oppoſitis habetur cognitio. cognitione illa eſt,

Propria ſciẽtiæ ratio q̃.

Nobis manifeſtior quæ.

Oppoſita q̃uo hæc dicantur.

quæ de actionibus confeſtim tradi poſſet. Quandoquidem & ſenſui magis expoſita ſunt ipſa oppoſita. quēadmodum ipſum ſenſibile; & quod inter hæc appetibile; & quatenus ipſum quoq; intelligibile inter ea, quæ ſentiri poſſunt, connumerandum eſt. Quod vero noſtri intellectus ſeiunctum eſt, ex ipſo intellectu melius percipiemus.

VNDECIMA PARTICVLA.

VIDETVR autem non ſolum ipſum quid eſt cognoſcere utile eſſe ad conſiderandas cauſas eorum quæ euenerunt ſubſtantiis, quemadmodum in mathematicis, quid ipſum rectum, & quid ipſum obliquum. aut quid linea, & planum, ad perſpiciendum quot rectis trianguli anguli ſunt æquales. At & ècontrario accidentia conferunt magnam partem ad cognoſcendum ipſum quod quid eſt. Vbi enim habuerimus tradere iuxta imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluri mis, tunc & de ſubſtantia habebimus aliquid dicere quampulcherrime.

EXPOSITIO.

Sciæ mun⁹.

Contēplatio nī vnde fiat.

Quæ accidētium cauſa.

Subſtātia hic quō accipiēda.

Poſteaquam quæſtiones propoſuit; & huius contemplationis difficultatem explicauit; quod inde conſequens erat, agit; ac rationes, modosq; quibus copioſi eſſe poſſimus, tradit; & primo ad totius definitionis inuentionem. Scientiæ nanque munus eſt, ex ipſo quid eſt, hoc eſt, ex definitione quæ ipſum eſſe declarat, quæ ex ſe ſubſtantiis euenerūt, conſiderare. Quoniam contemplatio ex cauſa procedit. Accidentium autem cauſa ipſa exiſtit ſubſtantia. Subſtantiam autem nunc communius omnem formam interpretari debemus. Licet ſub quocunq; reperiatur genere. Rectum itaq;, & trigonum accepta fuerē, quibus quæ contingant ex eorum definitione cognoſcimus. Definitio enim quæ proprie eſſe ipſorum indicat, nos perfacile præparat; vt & quæ per ſe huiuſmodi rei inſunt, cognoſcamus. Scientiæ itaq; munus id eſt. quoniam & ipſa res in cauſa eſſe oſtenditur eorum, quæ ſibi inſunt. Verum cum ipſa res interdum haud ex ſeipſa nota ſit, ecōtrario ex iis, quæ ei per ſe euenerunt; quæ & a ſenſu, & ab imaginatione comprehēdi poſſunt; cognoſcitur. In mathematicis quidem igitur, notū eſt ipſum quod quid erat eſſe cuiuſq; quia & quanta quædam, aut qualia ſunt, quæ definiuntur; quæ & a ſenſu, & ab imaginatione comprehendi poſſunt. Quæcunq; vero ſubſtantiæ ſunt; quarum contemplandarum ratio, atq; intellectus vim habet; haud ex ſe iis manifeſtæ ſunt; qui ſecundum ſenſum viuunt. Sed ex iis quæ ipſis acciderunt ad ipſas relatio fit. Qui ſane modus in anima neceſſarius eſt.

OMNIS nanque demonſtrationis principium ipſum quid eſt. Quare ex quibuſcunque definitionibus non licet accidentia cognoſcere: at neque coniectura aſſequi. de ipſis facile eſt: patet quod dialectice dictæ ſunt: atq; inanes omnes.

Subſtātię cōtēplatio qd cōprehēdat.

Ex ſubſtātia accña patere, nō cōtra.

Coniunctio cauſam inferens addita eſt; quæ indicat quemadmodum & propter hanc cauſam, maximo ſtudio digna eſt contemplatio ſubſtantiæ; quia & demōſtrationis principium in ſe contineat. Demonſtratio nanq; eſt, quæ ex ipſo quid eſt, accidentia ratiocinando colligit. Et non econtrario ex his in ſubſtantiam recurſus fit. Dicit itaq; quemadmodum aliquid in primis de ſubſtantia dicendum eſt. quo ipſum quid eſt nobis demonſtrationis principium ſit. Propter quæ tanq̄ corollarium infert; quo diſtinguantur definitiones quæ recte traditæ ſint ab iis quæ ceu deſcriptiones exiſtant. atq; adūbrate ſcriptæ ſint. Ex definitionibus enim quæ rei naturam complectuntur, tum manifeſtius, tum obſcurius ſequitur accidentium cognitio. Sin autem non ſequitur, dialectice dictæ ſunt; & inanes habēdæ. pro eo qđ eſt logice, & nō naturaliter. Solitus nanq; Ariſtoteles eſt huic particulæ naturaliter diſtiguēdo opponere particulā illā logice. Quæ id, qđ apparet, atq; in opinione poſitū eſt, ſignificat; nō aūt qđ ex natura atq; eſſe ipſius rei acceptū ſit. Nā nō de vera rerū cognitiōe; ſed de ea quæ in opinione poſita ſit, dialectices vocabulū adducit.

Naturaliter logice. qd apud Ariſt. ſignent.

Dialectices vocabulo quō Ariſtoteles vtat.

Inane vero dixit, id ſignificare volens quod a natura, rerumq; profundítate abſit.

DVODECIMA PARTICVLA.

DVBITATIONEM præterea habent & paſsiones animæ, utrum ſint omnes communes habentis: aut eſt aliquid & ipſius animæ proprium. Id nanq; inuenire quidem neceſſarium, non tamen facile. Videtur enim ex plurimis nihil ſine corpore pati, neq; facere, ut iraſci audere cupere, omnino ſentire.

Paſsiones quidem animæ, vt & antea diximus, non ſimpliciter appellat omnem eius actionẽ. ſed illius quæ patitur; atq; extrinſecus a ſeipſa quaſi recedens, progreditur. Neq; enim & permanentes eius actiones: & quæ non recedunt a ſubſtantia: ſed in idem cum ea veniunt, paſsiones dicit. Verum cenſet ex his, tanq̃ ex manifeſtis in animæ ſubſtãtiam, nos eſſe adducendos: & ad eas actiones quæ cum animæ ſubſtantia conueniũt; quæq; non ſecus ſunt occultæ atq; ipſa animæ ſit ſubſtãtia. Quapropter neq; facile eſt, vt ipſe dixit, has inuenire. ex quibus ſolis, quid ipſa a corporibus ſeparabile habeat, colligere poſſemus. Videtur enim tanq̃ manifeſte ponere omnem animam eſſe ſubſtantiam: q̃m & omnis vita eſt ſubſtantia. & illa præſertim poſtrema; quippe quæ contraria ſuſcipere queat, vt uoluptatem, dolorem, cupiditatem, odium, & quæ mouere, atq; cohibere corpora colligere ve poſſit; atq; animantia conuenienter determinare. Quæ re vera magis q̃ alia omnia corpora ſunt ſubſtantiæ. Quod autem ſecundo loco viuens eſt; id primo ipſa eſt vita; ex qua & illud viuentibus adeſt propter quod vere viuẽtia ſunt. Primo itaq; & magis proprie ſubſtantia ipſa eſt vita. Inueſtigat præterea vtrum ſit vlla anima, quæ omnino a corporibus ſeparari poſſit. Nam quod multæ inſeparabiles ſint, tanq̃ perſpicuum ponitur; quandoquidem neq; earum actiones a corporibus ſeparari poſſe videntur. Pronuntiatum autem illud veriſſimum, atq; apertiſſimum eſt; q̃ ſcilicet in ſubſtantiis pares, atq; conuenientes ſint actiones. Viuaces nanq; ſunt, eorum quæ viuũt. rationales aũt eorum quæ vtũtur ratione. Quare & ſeparabilis ſubſtantia ſeparabiles quoq; omnino actiones habebit. Senſus vero omnes, & imaginationes, & perturbationes quæ vna cum his inſunt; ita ſcilicet audacia, cupiditas, odium, haud abſq; corporibus reperiri poſſunt. Quapropter neq; anima, quæ hæc patitur, atq; agit omnino ſeparabilis eſſe poterit. Verum quando multæ ſunt illius animæ quæ inſeparabilis exiſtit iuxta profunditatem diuerſitates: quæ quidem extremæ inſeparabiles, ab omnibus conceduntur, quippe quæ inſtrumentarii corporis actus ſint; ſecũdum quos viuaciter moueri poteſt. Qui vero actus eam habent vim, vt inſtrumentum moueant; quiq; nautæ ex proportione reſpondent; qui & præſtantiori quodam modo illud obtinent, vt inſeparabiles ſint; quippe qui excellendo eam habent vim, vt ea quæ mouentur, moueant; omnino propter actionem illam erga corpora a corporibus ipſis inſeparabiles exiſtunt; cum tamen poſſint & alias quoq; actiones ſeparabiles habere. Quemadmodum & nauis rector eas exempli gratia habet, vt deambulare poſſit. Alio autem modo inſeparabiles ſunt agentes, noſtri intellectus ſcientiæ; quia in minori ſua propoſitione a ſenſu, atq; imaginatione ſciungi nequeunt: & propter hanc cauſam & cõmunes cũ eo quod ipſas retinet, exiſtunt. Quod autem ad maiorem pertinet, nihil hoc indigent. Eodem autẽ modo ſeſe habent, & quæcunq; ea contẽplantur, quæ naturaliter ſunt. Quæ vero intelligibilia tractant, nihil hoc vtuntur. Quæcunq; vero non ſine quadam eminentia agentes, intelligibilium contemplationem exercent, haud abſq; imaginatione ſunt; quippe cum ipſa imaginatio conſequens ſit, non autem ſimul agat. quemadmodum vmbra in lumine corpus cõſequitur. Quod ſæpe euenit propter progreſſum illum rationis, quæ extrinſecus tendendo imaginationem mouet. Hoc itaq; pacto & hæc quoq; inſeparabilis eſt, cum omnino imaginationem habeat conſequentem. Quoniam quæ permanens eſt, atq; in ſui ſubſtãtiam actionem contrahit, omnino eſt ſeparabilis: neq; quocunq; moueatur modo vna cum quopiam corporeæ aut appetitionis, aut cognitionis motu, mouetur.

Aiẽ paſsiões q̃ dicantur.

Vnde, quod aĩa a corporibus ſeparabile hẽat colligi queat.

Q. d oĩs aĩa atq; adeo omnis vita ſubſtantia.

Axioma veriſſi.

Cõuenientes ĩ ſubſtãtiis eẽ actiones.

Sciẽ practicẽ & agẽtes cur ĩſeparabiles & naturales

MAXIME autem uidetur proprium ipſum intelligere.

Cum ipſum ſentire tanq̄ commune quoddam admouerit:& patiētes appetitiones iraſci, ſcilicet,& audere,& deſiderare ſub ipſum ſentire adduxerit;quoniá paſsiones hæ aut ſunt ſenſus,aut non ſine ſenſu:& cum ex alia parte obiecerit ipſum intelligere: profecto in ipſo intelligere omnes vitas comprehenſas voluit,quæ ſenſum ſuperant:hoc eſt imaginationem,& actionem omnem quæ cum ratione fiat. Quibus ambabus cōmune eſt, vt intus incipiát:& a ſeipſis excitentur:& propter hanc cauſam ei quod maxime propriū ipſius animæ ſimiles ſunt.

SIN autem eſt ea id imaginatio quædam aut non ſine imaginatione,non contingeret neq; id ſine corpore eſſe.

Non oīs imaginatio intellectus.
Qui intellectus imaginatio ſit.

Recte cum conditione locutus eſt. quoniam neq; omnis imaginatio eſt intellectus. neq; enim ea quæ animalium ratione carentium. Quare & illa particula quædá ipſi imaginationi adiuncta fuit. Neq; ſimpliciter intellectus eſt imaginatio;ſed totū id,intellectus qui pati,atq; effingi poteſt. At neq; omne intelligere in ea actione quæ rationis particeps eſt,non ſine imaginatione exiſtit. Sed quatenus non pura eſt actio,neq; in ſeipſa permanens.ſed tunc id accidit,cum anima extrinſecus progrediens a ſeipſa recedit,& a ſubſtantia partibiliter diſiungetur. Id quod & paſsio quadam ratione eſt. Propter hácq; cauſam dubitationem eſſe dicit,non de actionibus,ſed de paſsionibus animæ. quas hoc in loco

Dubitatio.

non ſine corpore eſſe ponit,in tertio vero libro præterea declarat. At quamnam ob cauſam omnino dubitationē habere inquit,ſi de paſsionibus ſermo habetur? Videtur nanq;

Reſponſum.

perſpicue omnis paſsio ex eo fieri impetu,qui ad corpus tendit. Nūquid quoniam actionem illam rationis participem,quæ haud corpore indigeat,licet imaginatio cōſequatur: dubitare tamen aliquis poſſet:num oporteat & cum corpore communem ducere. Quod nanq; ſeparabile exiſtit,manifeſte habet. Verum utrum id ita poſsideat, vt ipſe exactius loquens indicat dubium eſt. Quoniam haud omnino ſine corpore eſt. Quod tamen nō de mortali omnino intelligendum. Sentiendi nanq; vim habet atq; cogitatione concipiēdi,& illud quoq; diuinum animæ noſtræ vehiculum.

DECIMATERTIA PARTICVLA.

SIQVIDEM igitur eſt aliqua,animæ actionum,aut paſsionum propria contingeret ipſam ſeparari. Sin autem nulla eſt propria eius non eſſet ſeparabilis.

EXPOSITIO.

Rectiſsime ex actionibus ſeſe in ſubſtantiam reducit. quemadmodum enim ex viuacibus viuentem ſcimus,& ex rationabilibus rationabilem,ita ex ſeparabilibus quoq; ſeparabilem. Quandoquidem & quod conuertitur neceſſarium eſt,rationalē ſcilicet ſubſtantiam rationales habere actiones:& ſeparabilem ſeparabiles. Antea vero adducta dubitatione de paſsionibus,an omnes communes ſint,& cum eo quod habet:nunciam vniuerſaliter determinans,non ex ſolis paſsionibus,ſed & ab ipſis actionibus quod animæ ſeparabile eſt,cognoſcendum cenſet. Cum ſane ſciat paſsiones quadam ratione eſſe inſeparabiles;actiones vero eius ſtabiles,eſſe ſeparabiles. At quadá ratione inquit, tanq̄ cernetur

Dubitatio.
Reſponſum.
Fieri qd ſ poſſe,q nūq̄ fiūt

teſtula quæ in naris profundo exiſtit,cum tamen apta ſit,vt cernatur? Quoniam,reſpondebo,forte fortuna euenit,vt antea corrupta ſit,q̄ cerni potuerit. Neq; enim quicquid ambulandi poteſtatem habet,ambulabit;licet ad ambulandum aptum,atq; natum ſit. Neq; id quod ſua ex ſubſtantia huiuſmodi eſt:& iā aliquo huiuſmodi pacto agere cenſemus: ſed aptum,natumq; eſſe,nobis iam ſufficit. Nam & oculus qui proprias habet actiones,

Aliud ppriū aliud ſeparabile eſſe.

attamen a toto corpore ſecundum ſubſtantiam inſeparabilis eſt. Neq; enim idem eſſe dicam quod proprium,& quod inſeparabile eſt. Proprium nanq; eius ipſum intueri,haud tamen abſq; toto. Quandoquidem erat quoq; proprium oculi ſimul cum toto. Gubernator vero diuerſo modo ſe habere videtur: nam cū inſeparabiles a naui habeat actiones: attamen ipſe ſecundum ſubſtantiam ſeparabilis eſt. Quatenus nanq; homo ſeparabilis eſt:quippe qui & alias quoq; habeat actiones ſeparabiles. Hominis enim ſunt, & quæ gubernandi vim habent:ſed ex cōplexione quadam cū alio fiunt. Nihil autem prohibet

quod

quod ſeparabile eſt:ex aliqua aliquando actione cum eo connecti,a quo ſeparatum eſt.

SED quemadmodum recto,quatenus rectum,multa contingunt,ut tangere æneam ſphæram in puncto:non tamen tangeret id ſeparatum ipſum rectum. Inſeparabile enim,ſiquidem ſemper cum corpore aliquo eſt.

Album Rectum Ambigua eē

Quemadmodum enim id nomen,album,ambiguum eſt, dum aliquando albedinē, aliquando quod albedine infectum indicat.ita & id nomen rectum:quod & ipſam ſignificat rectitudinem:& quod ſecundum eam formatum eſt:vt corpus quod oino dirigendi poteſtatem habet.Quandoquidem inſeparabilis a corporibus ipſa eſt rectitudo. Ipſum itaq; rectum quod tangit æneam ſphæram,quatenus rectum,corpus eſt,quod rectitudine figuratum fuit.Quandoquidem & ſphæra quoq; ænea eſt.Nanq; rectū ipſum ſeparatum nunq̃ tangit id.Et illud id,ſubiectum ipſum ſignificat. Rectūq; nunc pro ipſa forma,atq; rectitudine accipitur.Vult aūt ex his Ariſtoteles eius paſsiones cōſiderare, quod terminatum,atq; forma honeſtatum ſit.quæ quidem paſsiones definitionem ſequātur: verū nō definitionē eius quod definitur. Qm̄ & ambulatio vitā ſeqtur,verū huius aīalis.

DECIMAQVARTA PARTICVLA.

VIDENTVR autem & animæ paſſiones omnes eſſe cum corpore,ira,clementia,timor,miſericordia,audacia.præterea lætitia. & ipſum amare, & odiſſe. Simul enim cum his patitur aliquid ipſum corpus. Indicat autē id,quod aliquando quidem a vehementibus,& perſpicuis perturbationibus euenīētibus, nihil incitamur, aut timemus. aliquando autem & a paruis,atq; obſcuris mouemur. Quādo concupiſcit corpus,& ita ſeſe habeat,quemadmodum cum iraſcatur. Præterea id magis manifeſtum,nam nullo formidoloſo eueniente in paſſionibus aliqui collocantur, eius qui timet.

EXPOSITIO.

Aīæ paſsiones vnde & quotē

Cum opera,hoc eſt,animæ actiones dimiſerit:de ſolis nūc eius loquitur paſsionibus. Quæ quidem oēs ei ex illo impetu in corpus eueniunt.Et propter hanc cauſam paſsiones dicūtur; atq; inſeparabiles quadā ratione a corpore exiſtunt. Sed aliæ quidē eius ita exiſtūt,vt conſequatur:aliæ vero ita,vt ipſum quoq; corpus ſimul agat, Atq; hæ dupliciter fiunt,tū iuxta vitam eam,quæ vtitur,atq; mouet inſtrumentū:hoc eſt,ipſum viuēs corpus:tum iuxta vitam eam,quæ tanq̃ inſtrumentum,illud efficit,atq; effingit. Paſsiones itaq; eas,quæ corporis ſunt,tanq̃ eius quod tantū conſequitur,haud huiuſmodi indicantur,vt de eis nūc fit mētio facienda. Qm̄ illæ potius actiones ſunt. Ipſum nanq; intelligere licet nō ſine imaginatione fiat,actio potius tm̄ eſt,q̃ paſsio. Verū in primis allatæ ſunt paſsiones illæ,quæ iuxta vitā eam poſitæ ſunt,quæ inſtrumentum formar,ira ſcilicet,clementia,& quæ eiuſdem ordinis cum his. Quæ paſsiones quidem ſunt, eius quod viuaciter mouetur,tanq̃ patientis;animæ vero tanq̃ mouentis. Quādoquidem neq; agētes,practicæve illæ intellectiones huiuſmodi ſunt.quippe quæ ſecundum ſeipſas totas corpore vtantur;neq; ita vtantur,vt patienti:cum ex conuenienti conuerſione vtūtur corpore:ſed potius vtantur tanq̃ animali agente. Hæq; præterea non ſine actione quadam iudicandi vim habente,reperiuntur. Paſsiones autem illæ intellectus quæ enumeratæ fuere,qui ex cōuerſione,atq; alteratione corpori inſunt:licet dū aīa iudicat,vtiturq;,innaſcantur:attamen ita inſtrumento inſunt,vt viuaces dicēdæ ſint paſsiones. Neq; enim huiuſmodi hæ ſunt,quales eorum quæ anima carēt;quæ ex ſolo impetu ab eis quæ extrinſecus ſunt,eis adueniunt. Sed non ſine quadam actione conſiſtunt,quia id viuax eſt. Ipſum nanq; mouens in iis quæ animā habent,intrinſecus exiſtit. Quapropter,quēadmodum in imperitis corporea apparet tēperatio,quæ harū perturbationum cauſa eſt; ſic & in iis qui diſciplinis imbuti ſunt,animæ illā mouendi vim habens adeſt actio, quæ mouet,licet nō cōcupiſcat ipſum corpus,aut cohibet motū illū corporis vel cōcupiſcētis. Ariſtoteles vero ecu pſpicuū ſit ex morali philoſophia,quod aīa rationis particeps domina

Mouēs in iis q̄ aīam hñt intrinſecus exiſtere.

iſtius excitationis,atq; cohibitionis ſit, id nunc prætermiſit. Vnde & in fine huius libri, intellectum imperare,atq; in corpus poteſtatem habere,confirmatum fuit. Quod vero perturbationes,paſſionesve hæ haud ad ipſam animam ſpectent: ſed corporis ſint probatur.Nam paſſiones omnes eas,quæ cum mutatione, atq; alteratione fiunt, corporeas eſſe vult.Animam vero a quacunq; perturbatione liberat.neq; eam ſolum quæ ſeparabilis ſit,atq; in ſeipſa maneat;ſed quæcunq; vtitur corpore,tanquam inſtrumento.& in ipſo motu collocata eſt.Quæ itaq; ipſius inſtrumenti ſola eſt vita,vna cum corpore eas

Dubitatio

ſuscipit paſſiones,de quibus hactenus locuti ſumus.At ſi ſecundum ſe impaſſibilis mouens anima eſt,quonam pacto eadem edocta perturbationes reprimit? quove præterea modo anima quæ extra ſeipſam vergit,ab ea diuerſa erit,quæ tota in ſeipſa permanet, ſi

Reſponſum

& ipſa impaſſibilis eſt? Nũquid in actionibus eſt aliquis ſubingreſſus, cõuerſiove quæpiam;quam alio modo paſſionem appellamus:licet neq; paſſio vocanda ſit.

Paſſio proprie.

Quæ nanq; proprie paſſio,perturbatiove dicitur,extrinſecus tota accedit:& in mutatiõe ea poſita eſt. quæ ab alio aliquo mouente fit.Anima vero mouens,atq; ipſo corpore vtens: haud extrinſecus aliquid recipiens,neq; dum ab alio mouetur:ſed iuxta propriam actionem,& ſubingreditur,& variis modis verſando mouet:& vtitur inſtrumento,dum obſcure,aut

Eruditio cuiuſmodi medicina.

præter rationem,aut inordinate,aut quacunq; ratione indefinite agit. Atq; ipſa quidem eruditio medicina eſt,illius actionis inuerſæ. Intelligens vero contemplatio ab actione tendente ad id quod extra,ad ſubſtantialem ipſam actionem tranſmutatio eſt.Iræ nanq; & timores,& quæ huiuſmodi ſunt,quæ vna cum corporea illa conuerſione innaſcuntur:quod totum id eſt:quia viuaces ſunt motiones;paſſiões ſane animales ſunt; verum iuxta vitam eam,quæ ipſum fere animal effingit.Fiuntq; ab anima illa, quæ mouet:aut inordinate,& immoderate:& ab ea quæ indefinite agit,aut ordinate ab ea quæ naturam, & rationem ſequitur.Quod itaq; communes cum corpore quod ipſas habet, huiuſmodi ſint paſſiones,prima probatio vel inde ſumi valet:quia vna cum his ipſum quoq; corpus patiatur.id autem eſt:quod corporea mutatio fiat.Altera vero ſumitur ab iis,qui imperite erga corporeas temperationes,atq; diſpoſitiones ſe habẽt:qui vel immobiles permanent:licet valida interdum,atq; vehementia ſint,quæ extrinſecus accidunt,tum ſuauia,tum moleſta:(quæ paſſiones quoq; appellatæ fuere;)aut vltra mediocritatem omnẽ mouentur,cum corpus ipſum incitatum eſt.quemadmodum quod ſemine affluat,erga venereas ſeſe res habet.aut quod indignatione accenſum eſt,in ipſam iracundiam. Aliquando vero,quamuis nihil extrinſecus moleſti euenerit:qui paulo plus ad atram bilẽ proni ſunt,in timores incutiuntur: manifeſtiorq; hoc pacto redditur perturbationum cauſa,quæ ex ipſa corporis affectione pendet.Licet anima quoq; huc ipſum corpus mouens acerſita fuerit.Quemadmodum enim dicturus eſt,aliquãdo quidem ipſa animæ actio exordiens progreditur ad corpus:aliquando vero corporis paſſiones animæ actionem ad ipſum reuocant.Verum nequaquam tanquam in finem,vt panis appetitionem ad ſe trahit:ſed tanquam eam,quæ fingat,atq; formet,in ipſo corpore congruas,atq; conuenientes ſubiectæ temperationi paſſiones.

DECIMAQVINTA PARTICVLA.

SIN autẽ ita ſeſe habet,patet,quod & paſſiones rationes in materia ſunt. Quare & definitiones tales.ut,ipſum iraſci,motus quidam tales corporis, aut partis,aut poteſtatis.

EXPOSITIO.

Viuacem quidem actionem ratio manifeſtat.Paſſiones vero inſeparabilẽ eius miſcellam indicant,quod cum in materia ſit,ad corporeum vergit motum,quia ipſius quoque compoſiti eſt.Sermo itaq; qui paſſionum ita definiendarum vim habet, vt rebus quoq; ipſis conueniat:non ſolum ipſum viuax:ſed corpus quoq; comprehendet.Vt,exẽpli gratia,ipſum iraſci motus quidam eſt,huiuſmodi corporis,aut partis.Mutatio nanq; corporea eſt,& propter hanc cauſam,motus quoq; dicitur.

Iraſci quidã motus eſt.

Licet non ſimpliciter motus appellari queat:ſed quidam motus.Quandoquidem totum id eſt,viuax ſcilicet motus,& tanquam

quam

q̃ viuentis corporis. Quapropter neq; corporis ſimpliciter dicimus: ſed huiuſmodi corporis, hoc eſt, viuentis. & viuentis iuxta talem vitæ ſpeciem, vt exẽpli gratia, appetendi, & ſentiendi, & vlciſcendi vim habentem. Interdum vero ſermo ipſe definiens haud totum cõprehendit corpus: ſed partem ſolum illã, quæ primo paſſionem eam recipere ſolet. vt ſanguinem circa cor exiſtentem, aut ſpiritum ſentiendi vim habentẽ. & propter hanc cauſam, aut partis dixit. Illud autem, aut poteſtatis adiectum fuit, quia aliquando definitiones illius vitæ motũ primo ſignificare ſolent, quæ inſtrumentũ format. Qui nanq; iram feruorẽ eſſe dixit ſanguinis circa cor, vltionis appetendæ vim habentem: cum motum corporis primo enunciarit, qui in materia eſt: deinde formam ex eo, quod appetendi vim habet, ſignificauit. Qui vero appetitionem vltionis, ex ſanguine circa cor feruente dicat, motum poteſtatis antea adduxit, hoc eſt, formantis vitæ inſtrumentum.

AB hoc, cauſa huius.

In perfectis itaq; paſſionum definitionibus accipere debemus nõ ſolum quod ita viuat corpus: ſed & quod ipſum mouet: & quod tanq̃ inſtrumento vtitur: & quod tanq̃ finis in cauſa eſt: ſiue vere bonum ſit, ſiue ita videatur. Nanq; vt exemplis hanc rem declaremus, ſalus ſecundum naturam bonum eſt: vltio vero bonum eſſe videtur.

ET propter hæc iam naturalis eſt contemplari de anima, aut cuiuſcũq; aut talis.

Talem quidẽ intelligit nõ ſolum eam quæ inſtrumentũ effingit: ſed & eam quæ illius mouendi vim habet: & tanq̃ inſtrumento vtitur: qua mouet: & qua vtitur: & oĩno eã quæ ad corpus vergit, quatenus vergit. & eam præterea oẽm quæ rerum veritatis cõtẽplandæ vim habet: tum quia emineat: tũ quia ſuam in ſubſtantiã actionẽ reducat. Q̃m enim vna, multiplexq; aĩæ ſubſtantia eſt: quatenus quidẽ vna, atq; eadẽ ſubiecto, quæ firme, atq; aliquando eminẽdo cõtẽplatur: & quæ in corpus inclinat: & quæ corpore vtitur: quæq; ipſum mouet, de quacunq; naturalis ipſe ſermonẽ habere videri poſſet. Materiã nanq; attingit, qui quacũq; ratiõe ipſam cõtẽplatur. Quatenus vero diuerſa redditur: ita vt haud vna ſola, ſed multiplex ſit: qui eã contẽplatur iuxta id quod inſeparabile eſt, haud de oĩ contẽplaretur: ſed ſpeciatim de ea quæ ĩſeparabilis quacũq; rõne eſt a corporibus, q̃tenus talis.

DECIMASEXTA PARTICVLA.

DIVERSA aũt ratiõe definiret naturalis, ac dialecticus, unũquodq; ipſorũ, ut, ita quid eſt. Is. n. appetitionẽ ultionis, aut aliquid tale. Ille uero feruorẽ ſanguinis circa cor, aut calidi. Ex his aũt, alter quidẽ materiẽ affert: alter uero formã, ac rationẽ.

EXPOSITIO.

Quandoquidem determinatum eſt, qua ratione aĩatam ſubſtantiã ſibi naturalis vendicat: quatenus ſcilicet, a corporibus inſeparabilis eſt: & modum quoq; cognitiõis eius, qui rebus conueniat, Ariſtoteles determinat. Quicquid enim animæ ipſius a corporibus inſeparabile eſt, vt aptum, atq; natum eſt, ita intelligi quoq; debet. hoc eſt, iuxta eam cognitionem quæ rebus conueniat. id autem eſt, quatenus & illud quoq; inſeparabile. Duoq; ſimul, viuacem ſcilicet formam, atq; ipſum corpus, qui res ipſas conſequitur, videbit. Qui vero haud tanquam inſeparabilem, inſeparabilem contemplatur vitam, leuiter ipſam attingere, ac nequaquam ad intima peruenire videtur. & propter hanc cauſam, logice, atq; dialectice agit. Leuem nanq; notitiam, & quæ haud ad res ipſas vſq; perueniat, logicam, atq; dialecticam Ariſtoteles appellare conſueuit, quippe cum opinionem, non autem ſciẽtiam gignat. Qui de naturæ itaq; rationibus diſputat, cum ſcientiæ profeſſor exiſtat, & tanquam inſeparabilem videbit: & qua ratione inſeparabilis ſit, perſpiciet: & qualiſnam vitæ forma ſit, de qua ſermo eſt: & a quonam corpore inſeparabilis. In ipſa vero dictione, cum antea dixerit, diuerſa ratione definire naturalem, atq; dialecticum: eum vtrunq; diuerſitatem ſuam ſub exemplo iræ in formis, atq; paſſionibus animæ in medium adducere voluit: alterum in ſola forma verſari, inquit, alterum vero in ſola materia. Neq; tamen naturalem ipſum ſolam materiam tractare intelligit: manifeſte enim hunc ambas ſibi aſci-

ſcere, inquiet. Sed cum metam ſibi hanc ſtatuerit, quo inter naturalem, dialecticumq;, quid diſcriminis ſit, indicet: vniuerſalius diuidit, quotcunq; iræ definitiones afferri poſſe videtur. Inter quas & ea quæ ex materia cõſtet, ſumpta quoq; fuit propter diuiſionis pfe ctionem. Quæ itaq; ex appetitione datur definitio, formæ eſt, quæ vero ex calido circa cor ad materiam ſpectat. At infert poſtea & eam quæ ex ambabus conſtet, ex his.

HAEC quidē enim ratio, illa uero rei. Neceſſe aũt eſſe hãc in materia tali ſi erit. Quēadmodũ de domo, ratio quidē talis eſſe poſſet, quod umbraculũ prohibēs interitũ a uẽtis, & ibribus, & caloribus. Illa uero loqueretur lapides, & lateres, & ligna.

Haud ſane hæc intelligēda, quemadmodum Plutarchus philoſophus exponit, qui diuidit rationem, aduerſus eam quæ rei. Sed cum Ariſtoteles dixerit appetitionē vltionis formam eſſe, & rationem, rationē rei eſſe inquit, hoc eſt, formã: iuxta quã perficitur ira. Qm̃ autem compoſita eſt ipſa ira, neceſſe eſt, & rationem, & formã in materia videre, ſi licebit. Nanq; cum ſit, haud ſine materia eſt. Deinde cum & in domo ſeparatim formam, ac ſeparatim materiam dixerit, definitionem ex ambabus addit.

ALTERA autē in his forma, cauſa horũ. Quæ itaq; naturalis ex his? utrũ quæ circa materiã, rationē aũt ignorãs: aut quæ circa rationē ſolã: aut quæ ex ambabus.

In lignis ſcilicet, & lapidibus, & lateribus forma eſt, hoc eſt, ipſum vmbraculum: cũ addiderit & finem. Quandoquidem in iis quæ ab arte fiunt, determinatum eſt ipſum cuius cauſa ex forma. Verum cum diſtinxerit definitiones, inueſtigat quod reliquũ eſt, quænã ex his naturalis ſit: & eam eſſe iudicat, quæ ex ambobus conſtat.

EX illis ſane, quæ utraq;.

Quæ in materia, & quæ ſolum in ratione. Verũ videtur mihi eam, quæ in materia poſita eſt, dimittere cum demonſtret neminem vnq̃ ex ſola materia definire. Ex iis vero quæ poſtea infert, diſtinguit vniuerſaliter definitiones quæ circa rationem poſitæ ſunt. Ex materialibus nanq; rationibus, cum aliæ quidem ſubſtantiales ſint: ſecũdum quas cõpoſita ſubſtantiæ ſunt: qualis quæ animaliũ vitam, & quæ ignem, quæq; alia elementa, & quæ ex his cõpoſita definire poteſt: aliæ vero ſubſtãtias ſequãtur: oẽs illæ ſcilicet rationes, quæ ſecundum accidentia conſiſtunt: & cum ex his ſubſtantiarum, accidentiumq; rationibus: aliæ quidem a materia inſeparabiles ſint: quæ & quatenus naturæ participes ſunt, intelliguntur: aliæ vero quatenus per ſe ſunt cognoſcantur: de omnibus ipſis ſubſtantialibus, atq; accidentium materialibus rationibus, quæ non ſint ſeparabiles, & quatenus non ſeparabiles, ſolus naturalis tractabit.

DECIMASEPTIMA PARTICVLA.

AN non eſt aliquis qui circa paſsiones materiæ nõ ſeparabiles. neq; quatenus ſeparabiles. Sed naturalis circa omnia, quæcunq; talis corporis, & talis materiæ opera, & paſsiones.

EXPOSITIO.

Sed naturalis circa omnia, quæ talis corporis, & talis materiæ opera, & paſsiões. Hacq; ratione materiales rationes vocat: quas omnes ſiue ſubſtantiæ, ſiue accidẽtium ſint, ſolus conſiderat naturales, cum inſeparabiles ſint, quatenus inſeparabiles.

QVAECVNQVE autem non ſine huiuſmodi alius.

Hoc eſt, non quatenus inſeparabilia, ſed quatenus ſeparabilis alius. Dialecticus nanq; eſt, qui ſubſtantiales rationes, tanq̃ per ſeipſas exiſtentes cognoſcit.

ET circa quædam quidem artifex, ſi euenerit. ut faber, aut medicus. Ex iis autem quæ quidem nõ ſeparabilia: quatenus uero non huius corporis paſsiones, & ex ablatione mathematicus.

Quippe

Quippe cum de inſeparabilibus & artifex quoq; conſideret: haud tamen de oībus, ſed de ſolis accidentibus. Accidens nanq; eſt, & bona ualetudo, & pulchritudo ligni. & hac ratione a naturali differt: quia in illis verſetur, vt dictum eſt. quẽadmodum dialecticus quaſi fere ſeparabiles, atq; ſubſtantiales rationes conſideret. De quibuſdam autem & mathematicus agit, quẽadmodum & artifex: & de his accidentibus, & profecto haud ſeparabilibus. At non amplius erit mathematicus, cum de huius corporis paſsionibus tractabit. non. n. tanq̃ de inſeparabilibus. Sed ceu ex ablatione, & ipſos per ſe numeros, & mutuos eorum reſpectus, atq; figuras conſiderat.

QVATENVS autem ſeparata, primus philoſophus.

Quod quidem de ſeparabilibus primus philoſophus agat perſpicuum eſt. Illud autẽ quatenus ſeparata locum habet non in iis quæ ſupra nos ſunt: ſed in noſtra rationali aīa: quā intellectum appellat. Ipſa nanq; in illo ad corpus reſpectu, ſeparabilis ſimul eſt, atq; inſeparabilis. & quatenus quidem inſeparabilis a naturali cognoſcitur: quatenus vero ſeparata ſe primo philoſopho contemplandam tradit.

DECIMAOCTAVA PARTICVLA.

SED redeũdum iam eſt unde diſceſsit oratio. Dicebamus enim quod paſsiones animæ inſeparabiles ſunt a naturali materia animalium. Quatenus uero huiuſmodi ſunt, ira, & timor: & non quemadmodum linea, atq; planum.

EXPOSITIO.

Id aũt eſt, redeundum ad animæ paſsiones, quæcunq; ſeparabiles cum ſint a naturali materia animalium, quatenus huiuſmodi inſunt. Animæ quidem igitur dicũtur paſsiones: cũ tamẽ ipſius cõpoſiti ſint. quippe cum illa moueat, atq; agat ipſas in cõpoſito. Quẽadmodum & ſolis lumen in aere dicimus: quippe cum ſol quidẽ illud agat, aer vero patiatur. Naturalis aũt materia animalium eſt, inſtrumentarium corpus, & quod ad vitā aptiſſimum eſt. Illud vero, quatenus huiuſmodi ſunt, & quæ ſecuntur: indicat huiuſmodi paſſiones, iram dico, & timorem, & quæ his ſimiles. Quæ nequaq̃ ex ablatione, quẽadmodũ linea, atq; planũ ſine materia intelligi poſſunt. quippe quæ quatenus talia, materiā quoq; ſecum trahant: & non quẽadmodũ planũ ſine ære, atq; oino ſine duritie poni poſſint. Ipſum nãq; planũ, vt & ipſum cauum ſeſe habet, cũ ſine naſo intelligitur. Ira vero, vt ipſum ſimũ. Simũ nãq; cauitas in naſo eſt. vt ira appetitio vltionis in feruore ſanguinis circa cor.

DECIMANONA PARTICVLA.

INVESTIGANTES autem de anima, neceſſarium ſimul dubitantes de quibus abundare oportet, prodeuntes antiquiorum opiniones una cõprehẽdere quotquot aliquid de ea dixerunt. Quo quæ quidem dicta ſunt recte, accipiamus: ſin autem quicpiam non recte, id caueamus.

EXPOSITIO.

Quando haud confeſtim nobis rerũ veritas apparere poteſt: cum ita affecti ad cõtẽplationem poſt ortum ſimus: præcedit inueſtigatio, & impetus, qui nos in diuerſas partes trahit, atq; de his dubitatio. Vt exẽpli gratia in eo quod propoſitum eſt: vtrũ ſcilicet ſubſtãtia anima ſit, necne. & ſi ſubſtantia, vtrum poteſtate, an actu. & vtrum corpus, an ſine corpore. & rurſum ſi ſubſtantia, vtrũ ſeparabilis, an inſeparabilis, vel quadam ratione vtrunq;. At qm̃ opiniones quæ antehac de ea habitæ fuerunt, oppoſita de ipſa quoq; enuntiarũt: earum narratio ad nos magnopere pertinet: qui & ad dubitationem, & ad inuentionẽ mẽtis aciem dirigimus. Quo ex iis: in quæ illi intuentes, alii quidem ſic, alii vero ſic ſtatuerũt: nonnulla refellamus, nonnullaq; probemus

PRINCIPIVM autem inueſtigationis proponere quæ maxime uidentur ineſſe ei ſecundum naturam.

Quãdoquidẽ & cognoſcere ea quæ inſunt: vt antea dictũ fuit: magnā partẽ cõfert ad cognoſcẽdũ ipſum quid eſt. Particula vero illa, ſecũdũ naturā, adiũcta fuit: quo quæ ſecũdũ ſe indicaret. Quæ. n. ex audiẽtibus cõiora ſunt: haud in propriā aīæ ſubſtãtiam reducunt.

ANIMATVM ſanc ab inanimato duobus in primis differre uidetur, motu, & ipſo ſentire. Accepimus autem & ab antiquioribus hæc fere de anima.

Vult ſane ex iis, quæ animæ inſunt, eius ſubſtantiam inuenire. Quænam vero ea ſint, quæ inſunt: ex iis quæ ab ea determinata ſunt: hoc eſt, ex animatis quatenus talia ſunt: cõtemplatur. Quænam ea itaq; ſunt: quæ animato, quatenus animato: ex omnium, vt vno verbo comprehendam, ſententia: inſunt? Ipſum intrinſecus moueri. Motus nanq; hic acceptus fuit, qui intrinſecus ei ineſt. & non ſimpliciter. Qui nanq; intrinſecus animatorum proprius eſt. Qui vero ab altero, & in iis quæ anima carent, reperitur. Ipſum vero ſentire ſumptum fuit, non tanquam id, quod omnibus animatis inſit: ſed tanquam quibuſdam ſolis. Illud vero intrinſecus moueri oĩbus. Nanq; & in plantis accretio, atq; decretio extat.

VIGESIMA PARTICVLA.

INQVIVNT enim nonnulli & maxime, & primo animam eſſe ipſum mouens.

EXPOSITIO.

Natura quidem principium eſt eius in quo eſt, ſed vt moueatur: nõ vt moueat. Anima vero haud ſimpliciter principium exiſtit: ſed huiuſmodi, vt intrinſecus viuaciter illud moueatur. Quapropter non ſolum ipſius moueri principium animalibus præſtat: ſed tanq̃ ea quoq; quæ mouendi vim obtineat. Vita itaq; quæ corpori conceſſa eſt, eius principium eſt, quod viuaciter mouetur: atq; ita vt illud moueatur. At quando hác, non omnino animam: ſed aut animæ partem: aut non ſine anima appellat: adcurrit ad eá, quæ vim corporibus largitur: quæ anima magis proprie eſt, q̃ vita: quam ex eo quod mouet definit. Mouens quidem igitur eſſe animam, & ipſe quoq; ſtatuit: ſed non primo: & præſertim animã eorum quæ genita ſunt: de qua nunc ſermo habetur. Animæ veró corporum cœleſtium: niſi & ante has intellectus ſit: noſtræq;, quæ non per ſeipſas omnino verum eſt, quod moueant mortalia corpora: ſed aliquem finem, qui extrinſecus accidat, intuẽtes: vt in phyſicis dictum fuit: & cum per accidens moueant: propter acceſſum ſcilicet eum, quod ad corpora ſpectant: neq; primo, neq; maxime mouentes dicẽdæ ſunt. Quippe cũ neq; cauſæ quæ mouent ea, quæ errando vagantur, ſiue animæ, ſiue intellectus ſint: propter id haud ſolæ omnem eorum exordiantur motum. Forſan aũt, particula illa, nõnulli addita fuit & propter Anaxagoram, qui nõ manifeſte appellat animam illum intellectum, quẽ primũ mouens ponit: & propter Empedoclem, qui amicitiam, atq; diſcordiam, & nõ aĩas vocat, quæ mouent: aut & propter eos naturales, qui materialibus ſolum vtuntur cauſis.

ARBITRATI uero quod ipſum non mouetur non poſſe alterum mouere: ex iis quæ mouentur quoddam hac ratione animam eſſe putarunt.

Non ſecus in formalibus cauſis ſeſe res habet: & in iis quæ mouẽdi vim habent: atq; in materialibus. In quibus alia quidem proxima eſt: aliaq; lõgius abeſt: & alia prima exiſtit. Et quoniam ipſum mouens cauſa eſt: motus vero ex cauſa efficitur: primum ipſum mouens nullo pacto moueri neceſſe eſt. quo pure in mouendi cauſa remaneat. Media vero quadam ratione moueri Plató vult: quippe quæ ſubingrediantur primum illũ intellectũ, qui mouendi poteſtatẽ habet. Haud tamen ita, vt corporeo illo motu moueantur: qui poſtremus eſt, & eorũ quæ mouentur ſolum. Decimus itaq; in libris de legibus aĩæ motus eſſe dicitur: cũ poſt octo corporeos ſit: atq; nonũ, qui naturalis eſt. Natura enim apud eũ mouetur, per ſubingreſſum ex impartibili: & multo magis aĩa. Verum Ariſtoteles, qui ſolum corporeũ noĩat motũ: hác vlli mouẽdi vim habentiũ cauſarũ ſeſe adiũcturum negat.

VNDE Democritus quidem ignem quendam, atq; calidum, ipſam eſſe inquit. Nam cum infinitæ ſint figuræ, atq; atoma, quæ ſphæræ formam habent, ignẽ & animam dicit. ut in aere quæ ramenta dicuntur: quæ apparẽt in radiis per feneſtras ingredientibus: quorum cuiuſcunq; generis ſemen, elemẽta dicit totius naturæ. Eodẽ præterea modó & Leucippus. Ex iis aũt, quæ ſphæræ formam habent, animam: quia præcipue ubiq; poſſunt ingredi huiuſmodi figuræ: & reliqua mouere, cum moueantur & ipſa. Exiſtimantes animam eſſe quod præbet animalibus motum.

VIGESIMAPRIMA PARTICVLA.

QVAPROPTER & ipſius uiuere definitionem eſſe reſpirationem. Cum enim colligat ipſum continens corpora, & eiciat ex figuris eas, quæ præbent ipſis animalibus motum: cum neq; hæ unq̃ quieſcant: auxilium extrinſecus accedit: quatientibus aliis huiuſmodi in reſpirando. Prohibent nanq; hæ & quæ inſunt in animalibus, diuidi prohibentes quod colligit, atq; coniungit. Et uiuunt donec id facere poſsint.

VIGESIMASECVNDA PARTICVLA.

VIDETVR præterea & quod a Pythagoreis dictum fuit eandem habere ſentẽtiam. Dixerunt enim quidam ipſorum, animam eſſe ramenta illa, quæ in aere ſunt. Alii uero quod hæc mouet. De his autem dictum fuit: quoniam continenter moueri uidentur: licet ſit tranquillitas ſumma.

EXPOSITIO.

De Democrito primo mentionem facit, tanquam de eo qui manifeſte corporeum motum animæ aſſignarit: nanq; localem dedit. Siquidem quoddam ex corporibus atomis ipſam ponebat: quatenus ſcilicet ſphæricũ quid exiſtit: id quod & ignis quoq; eſt. Quod enim facillime moueatur: & per omnia pertranſeat: ita vt nõ prohibeatur: cum ſine angulis inter figuras, quæ ſphæræ formam habet, exiſtat: igni, atq; animæ conuenire videtur. Manifeſta autem Democriti opinio de elementis eſt, ex primo naturalis auditionis: cũ atoma poſuerit parua quædam corpuſcula, qualia illa apparent ramenta in radiis, qui per feneſtras ingrediuntur. Neq; enim hæc, ſed ſimilia his propter paruitatem elementa Democritus poſuit: quæ ex vna quidem ſubſtantia omnia eſſent: ſed magnitudine, atq; figura inter ſe different. Ex quibus tanq̃ ſeminibus cõpoſita omnia corpora conſtare inquit: atq; eam ob cauſam, & cuiuſcunq; generis ſeminarium ipſa vocat: tanq̃ omnium rerum ſemina. Quapropter & ipſius viuere definitionem reſpirationem eſſe vult: quæ duplici quoq; ratione ipſius viuere cauſa eſt. Tum quia prohibeat egreſſum rotundorum illorũ corporum iam intus exiſtentium: ingrediente, atq; occurrente aere rotundis illis figuris: quæ ab ipſis exeunt: quia facile mouentur: & ex neceſsitate eliſis ex collectione ſolidorum, quæ a continente fit: & aere ingrediente pugnante aduerſus illam collectionem, cauſa dilatandi, atq; expellendi ſolida. Hacq; ratione reſpiratio ipſius viuere cauſa eſt. Tũ quia loco exeuntium rotundarũ extrinſecus ſimilia inducit. Vtrum autem hoc modo Democritus ex corporibus animam genuerit: quam quaſi digito intelligentem volebat ſubſtantiã per ſphæram indicare: haud ſane habemus declarare. Neq; enim cõueniens eſt Ariſtotelicæ aduerſari hiſtoriæ: quia, vt plurimum illud tantum exponit, quod apparet: quemadmodum & illud quod de Pythagoricis adductum fuit. Democritum enim ſcribit elementa ſimilia ramentis quæ ſunt in aere dicere: nonnulloſq; præterea Pythagoreorum hæc eadem ſentire: cum tamen hæc nunq̃ opinati ſint Pythagorici illi viri: atq; adeo forſan demonſtrauerint animæ ſubſtantiam iam diuiſam, & in id quod perſpicuum eſt, progredientem.

IN idem præterea feruntur & quicunq; dicunt animam ipſum mouens. Videatur enim hi omnes exiſtimare motum eſſe maxime proprium animæ. Et alia quidẽ omnia moueri propter animam.

Qua quidem ratione Plato animam moueri dicat ex ſubingreſſu a primo mouente, iã dictum eſt. Non ſimpliciter tamẽ mobilis ſed per ſe mobilis dicitur: ita vt haud omnino ab impartibili illa ſubſtantia, atq; actione recedat. Idem nanq; impartibilem ipſam ſubſtãtiã, atq; perfectam actionem apud Platonem indicat: quemadmodum & ipſum nobile eam habet vim, vt partibilem ſignificet. Medietati itaq; animæ nomẽ compoſitum ex extremis tribuitur, propter cõiũctionem medii cũ ambobus extremis. Ariſtoteles vero qui motus nomine ſolum vtitur, cum de partibili loquitur actione: atq; ea quæ dũ fit ſuũ habet eſſe: iure incorporeas motus cauſas moueri negat: ſiue primæ, ſiue mediæ, ſiue extremæ ſint

HANC autem a ſeipſa: quia nullum uideant mouẽs, qđ nõ & ipſum moueatur.

VIGESIMATERTIA PARTICVLA.

EODEM præterea modo & Anaxagoras animam eſſe dicit mouentẽ; & ſi quiſpiam alius dixit, quemadmodum ipſum omne mouit mens. Non tamen omnino quemadmodum Democritus. Ille enim ſimpliciter animam, & mẽtem. Id nanq; uere eſt, quod apparet. Quare recte ſcripſit Homerus, ut Hector iacet aliud ſentiens. Non ſane utitur mente, tanquam poteſtate aliqua circa ueritatem: ſed idem dicit animam, & mentem.

VIGESIMAQVARTA PARTICVLA.

ANAXAGORAS autem minus dilucide loquitur de ipſis. Multis enim in locis cauſam ipſius bene, ac recte mentem dicit. Altera uero ex parte mentem eſſe eandem cum anima. In omnibus nanq; ipſam exiſtere animalibus, & magnis, & paruis & honoratis, & inhonoratis. Non autem uidetur, cum iuxta prudentiam mens iſta dicatur, omnibus eodem modo ineſſe animalibus, at neque hominibus omnibus.

VIGESIMAQVINTA PARTICVLA.

QVICVNQVE quidem igitur propter ipſum mouere animarum inſpexere, hi quod maxime mouet exiſtimarunt eſſe animam.

EXPOSITIO.

Licet enim mens primo moueat, cum omnino immobilis ſit; at ſimul cum anima, atq; natura mouet. Si itaq; moueantur anima, atq; natura, cauſa quæ mouendi vim habet cõflata ex iis ipſis, atq; ex mente, quod mouetur, erit. Verum cum mentionem fecerit de Anaxagora, qui mentem motus cauſam eſſe dixit; tanquam & animam quoq; ipſam mouentem pronuntiarit; addit, haud tamen omnino quemadmodum Democritus. Hunc quidẽ enim tanquam non diſtinguentem poteſtatem illam cognoſcendi vim habentem ſemper veram; quam mentem appellamus; ab ea quæ aliquando fallitur; qualis ea in nobis vita eſt, quæ ſentiendi, cogitatione effingendi, atq; opinandi poteſtatem habet; quia oẽ quod apparet verum eſſe iudicat; in idem, inquit, adducere mentem, atq; animam; eam ſcilicet, quæcunq; ſit, quæ cognoſcendi vim habeat. Laudariq; Homerum a Democrito Ariſtoteles ſcribit; qui dixit, vt Hector iacet aliud ſentiens propter vulnus. cum tamen propter corporis percuſſionem læſa ea fuerit vita, quæ iudicandi facultatem obtinet; non autem ea, quæ a corpore ſeparabilis eſt. Quam animæ huiuſmodi poteſtatem appellat, vt veritatem comprehendere poſſit; & eam profecto mentem innuit, quæ non ſine prudentia ad verã notitiam perueniat. Homerum quidem igitur ex poetica quadam licentia abſq; vllo diſcrimine dictionibus vti, admiratione dignum nequaquam eſt. Verum Democritus eum laudans dilucidum facit, quod in quamcunq; cognitionem mentem illam cum prudẽtia adducit. Anaxagoram vero Ariſtoteles inquit, haud omnino in idem animam, atq; mentem conferre; quodq; non manifeſte loquitur; atq; adeo oppoſita dicere videtur. Nanq; interdum ſolius rectæ cognitionis mentem cauſam eſſe dicit; & propter id quadam ratione ipſam ab anima ſeiungit; quippe cum ea ſit; quæ haud omnem comprehẽdat veritatem; ſed ſine præſtãti illa vi. Interdum autem cum ipſam in omnibus animalibus reperiri aſſerat; eandem quoq; ita cum anima ponit. Anima enim in omnibus eſt; at nequaquam mens; niſi quiſpiam imaginationem mentem appellet; cuius reſpectu diſtinguens, mẽtem cum prudentia haud in omnibus eſſe dicit. Quandoquidem ne in omnibus quidem hominibus reperitur. Perpauci nanq; ſunt, qui cum prudentia veram notitiam gignentem veritatem contemplentur. Haud in omnibus itaq; hominibus eſt; non tanquã ii ea careant ſubſtantia, quæ intelligere valeat; (nanq; vna eſt anima, quæ omnes habet poteſtates) ſed ceu ipſi ea nequaquam vtantur,

QVICVNQVE uero própter ipſum cognoſcere, atq; ſentire ea quæ ſunt: hi ſane dicunt animam principia. Alii quidem plura facientes principia: alii uero unam hanc. Quemadmodum Empedocles quidem ex elementis omnibus: eſſe autem & unumquodq; horum animam, ſic dicēs. Terra nanq; terram uidimus, Aqua autem aquam. Aethere uero Aethera deum, at igne ignem ſæuum. Amore uero amorem. Diſcordiamq; diſcordia mœſta.

VIGESIMASEXTA PARTICVLA.

EODEM præterea modo in Timæo Plato animam ex elementis facit. Cognoſcitur nanq; ſimili ſimile, resq; ex principiis ſunt.

EXPOSITIO.

Subintelligendum eſt verbum inſpexerunt, quod ab Ariſtotele ſuperius poſitum fuit. Verum cum duobus aīam effingi dixerit, eo ſcilicet quod mouendi habeat, atq; eo quod cognoſcendi: & cum ſcripſerit, quod quia moueretur, mouere quoq; ipſam antiquiores voluere: addit, & qua ratione ipſam ea, quæ ſunt cognoſcere exiſtimarunt. Simili nanq; ſimile ſemp cognoſci opinantes: & animam quippe quæ ea quæ ſunt cognoſceret: iis quoq; quæ ſunt ſimilem eſſe voluerunt. Ac ne ex iis omnibus quæ ſunt, ea ſibi conſtituenda eſſet, quæ infinita fere ſunt: ex principiis ipſam poſuere. Quandoquidem & incipientium cognitio ex principiis ortum habet. Satis ſuperq; igitur, cum ex principiis anima conſtituta ſit: non ſolum ipſa illa principia: ſed & alia quæ ex eis deducuntur, cognoſcere valet. Hacq; ſane ratione Empedocles ex quatuor elementis ipſam exiſtere inquit: & ex duobus principiis vim mouendi habentibus, amicitia, ſcilicet, atq; diſcordia. Ita, vt nō ſolum anima miſcella ſit ex omnibus illis principiis: ſed & vnumquodq; principium cum habeat vim cognoſcendi ſimile. Quod nanq; cuiuſq; rei cognoſcendæ vim habet, illud anima eſt. Plato vero in Timæo ex impartibili ſubſtantia, & ea quæ circa corpora diuiſa eſt, ipſam conſtituit. Ex quibus altera quidem intelligentem, altera vero ſentientem terminum indicat: cū ex ſubſtantia elementorum rerum generandarum vim habentium, & ex eodem, atq; diuerſo conſtituatur. Quæ ſane, & his ſimilia eodem ſunt ordine genera diſpoſita, rerū omnium elementa Plato ponit.

EODEM præterea modo & in iis quæ de philoſophia dicuntur, determinatum fuit.

De philoſophia nunc intelligit, quæ de bono ab eo cum Platonem allocutus eſſet, ſcripta fuere. In quibus Pythagoricas, atque Platonicas opiniones de iis quæ ſunt, memoriæ commendat.

IPSVM quidē animal ex unius idea, ac prima longitudine, & latitudine, & profunditate. Alia uero eodem modo.

Ariſtoteles quidem ſemper quod extra apparet ſcriptis ſuis mandare, atq; confutare cōſueuit: verbaq; aduerſus antiquorum conſuetudinem excipere: neq; exactam virorum illorum veritatem, quæ cum rebus ipſis conuenientiam habet tollit; ſed cōtra dictiones, vocabulumve, quibus abuſi ſunt, ſeſe obiicit. Nonnullos nanq; cognoſcebat, qui iam decipiebantur: & in mathematicos numeros, geometricasq; magnitudines ferebantur. Viri vero illi itinera multitudini trita fugientes, & occulte iis tantum qui digni exiſterent philoſophiam tradentes, aliis ex mathematicis nominibus eam indicabant. Ac manifeſtius quidē virorum illorum ſententia in iis libris conſcripta fuit: qui a me in ea quæ poſt naturalia dicuntur, editi fuere. Nunc autem tantum dicamus, quantum neceſſe eſt in memoriam reuocare: quo quæ nunc propoſita ſunt, exponantur. Numeros nanq; appellabant ſpecies: quippe quæ primæ ab imparibili illa coniūctione diſiunctæ eſſent. Quæ enim ſupra ſpecies, & ſupra omnem diſiunctionem ſunt. Abſolutam quidem formarum multitudinem

ex denario numero ſignificabant. Nanq; prima formarum principia vnitate, atq; dualita/
te innuebant, tanquam iis, quæ neq; eſſent numeri. Primum vero principiũ trinitate, atq;
quaternitate, tanquam primis numeris conſtabat: quorum alterum imparium, alterum
vero parium exiſtit. Ex quibus poſtea non ſine quadam collectione numerus ille fit, qui
decem appellatur. Poſt numeros vero in vitis iſtis ſecundis, atq; multiplicibus geometri/
cas magnitudines loco naturalium ponentes: & has in numeros, atq; eorũ principia, tan/
quam in ſuas formales cauſas adduxere. Punctum quidem, ceu id quod impartibile ſit,
in vnitatem. Lineam vero, ceu primam dimenſionem, in dualitatem. Et ſuperficiem, ceu
plus dimetientem, in trinitatem. In quaternitatem autem ſolidũ. Et vocabant, vt ex iis quæ
ab Ariſtotele dicta ſunt aſſequi coniectura licet: dualitatem primam longitudinem. Neq;
enim ſimpliciter longitudinem dicebant: ſed primam: quo cauſam indicent. Eodemq; mo
do & primam latitudinem trinitatem: & primam profunditatem, quaternitatem. Adduce
bant præterea in formalia principia, & animatas omnes cognitiones. Intelligentem quidẽ
in vnitatem, ceu non ſine coniunctione indiuiſibili contrahentem. Sciendi vero vim habẽ
tem, in dualitatem: tanquam eam, quæ conuoluat: atq; ab altero quod cauſa ſit, in effectũ
deducat: ſed per id quod nunquam aberret: atq; per eadem ſemper iter faciat. Opinionem
autem in trinitatem: quia eius vis haud ad idem ſemper, ſed aliquando quidem in verum,
aliquando autem in falſum vergit. In quaternitatem vero ſenſum: quia corporum com/
prehendendorum vim habet. Nanq; in dualitate vnam dimenſionem ab altera vnitate ad
alteram eſſe volebant. In trinitate vero duas ex quacunq; ad reliquas. In quaternitate treis.
Adduxerunt itaq; in principia ea omnia quæ cognoſcuntur: hoc eſt, ea quæ ſunt: & co/
gnoſcentes horum vires. Diuidebant autem ea, quæ ſunt, non ſecundum latitudinẽ, ſed
ſecundum profunditatem: in intelligibilia, & ſcibilia, & opinabilia, & ſenſibilia. Eademq;
ratione cognitiones ipſas, in intellectum, & ſcientiam, & opinionem, & ſenſum. Illud igi/
tur ipſum animal ex diuiſione eorum quæ cognoſci poſſunt, ſumptum fuit: quod intelli
gibilem ſignificat apparatum. In quo ipſæ formæ ſunt: hoc eſt; quæ maxime primæ, atq;
earum principia. Ipſius vnius ſcilicet idea, quæq; primæ longitudinis: quæ erat ipſa dua/
litas, quæq; primæ latitudinis, & quæ primæ profunditatis. Ex communi enim quadam
ratione primum id in omnibus concinnandum eſt. Id autem eſt, vt ipſam trinitatem, & ip/
ſam quaternitatẽ dicamus. Alio vero eodem modo, Ariſtoteles inquit. Reliqua intelligens,
ex diuiſione eorum quæ cognoſci poſſunt: ipſa ſcibilia, opinabilia, ſenſibilia. Quæ ex prin
cipiis quoq; ſunt, hoc eſt, ex formis. Verum haud ex principiis, tanquam ex elemẽtis. Sed
ex illis tanquam ex cauſis ſeiunctis ab iis, quæ cum vnoquoq; eundem ſeruant ordinem.

VIGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

PRAETEREA uero & aliter, intellectum quidem, quod unum. Scientiam quæ duo. Simpliciter nanq; ad unum. Plani uero numerum opinionem. Senſum autem eum qui ſolide.

EXPOSITIO.

Alium ſane modum, particula illa aliter ſignificat. Indicat autem & diuiſionem ipſam quæ fit, in iis quæ ſunt. Haud tamen quatenus cognoſci poſſunt: ſed quatenus cognoſcẽ di vim habent. & id eis euenit, in ſua principia ipſis adductis.

NVMERI quidem enim formæ ipſæ, & principia eorum quæ ſunt, dicebantur. Sunt autem ex elementis. Iudicantur autem res, aliæ quidem intellectu: aliæ autem ſcientia: aliæ uero opinione: aliæ ſenſu. Formæ autem ſunt numeri hi rerum.

Poſteaquam vtraq; ſeparatim diuiſit & quæ vt cognoſcantur, & quæ vt cognoſcant, vim habent: mutuam eorum ſimilitudinem in his demonſtrat. Quo & ex virorum illo/ rum ſentẽtia ſimili ſimile cognoſcatur. Numeri nanq; cum ipſæ, atq; maxime primæ ſint formæ, erant quidem ex elementis ipſius vnius dualitatis, & trinitatis, & quaternitatis. Prin cipia vero dicebantur tam ſubſtantiarum earum quæ cognoſcendi facultatem habent: q̃ earum quæ cognoſci queunt. Nanq; ea, quibus iudicantur res, elemẽtariis determinãtur

principiis:

principiis:& ipſæ quoq; res,quæ cognoſci poſſunt.Quoniam formæ numeri hi ſunt:hoc eſt form alia,atq; harum rerum elementaria principia. Omnes nanq; res quæ cognoſci queunt,formis determinantur,quatenus formæ ſunt.

VIGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

QVONIAM autem & mouendi uis uidebatur animæ ineſſe,& cognoſcendi, hac ratione nonnulli contexerunt ex ambobus aſſerentes animam numerum mouentem ſeipſum.

EXPOSITIO.

Xenocratis iſta fuit oratio:qui voluit animæ medietatem,& formarum,& eorum quæ ex formis eſſent conficta,atq; vna eius proprium demonſtrare.Numerus nanque forma eſt.Quod vero moueri poteſt,iis quæ formis affecta ſunt,conuenit.Ex extremis quidem igitur haud id ſolum indicat:quod neq; numerus ſimpliciter erit, neq; mobilis. Id quidẽ enim ſubingredituneum ab indiuiſibili eiecta fuerit.Illo vero nobilior eſt: quia diuiſibili præſtat.Vtrunq; itaq; quadam ratione eſſe poterit:quippe quæ vtriuſq; particeps ſit: numerus ſcilicet mobilis. Ex conuenientia vero medietatis,ex ſeipſo mobilis dicitur. Quoniam haud tanquam cum dimenſionibus media anima eſt:qualis phyſica ratio exiſtit: & ante hanc ex virorum illorum ſententia mathematica ſubſtantia.Neq; qualis ſubſtantia quæ prouenit ſecundum lumen intellectus:cum intelligens adhuc maneat, Sed quia in id quod lucidum,atq; moderatum progrediatur in illuſtratis ab intellectu, declarans intelligentis naturæ permanentiam,atq; latentiam.Licet vita quidem omnis iuxta viuacem ſuam proprietatem,excitationem,atq; accenſionem quandam indicet: ſed quæ intelligit indiuiſibilem,atq; in ſeipſa permanentem.Quæ vero corporis formam refert, eam, quæ circa corpora partita eſt,ſignificat:& eam quæ ex altera parte ad alteram ſuccedit. Verum anima collectionem ex ſeipſa in orbem,atq; diſtantiam proponit. Horum itaq; cauſa xenocrates animam numerum ſeſe mouentem eſſe aſſeruit. Ariſtoteles vero, qui numerũ definire poſſe pauloante dixit,& quæ cognoſci,& quæ cognoſcere valent:de anima iure, tanquam is qui cognoſcendi vim habeat,dici interpretatur. Et propter hanc cauſam eos qui dicunt animam numerum ſeipſum mouentem,contexiſſe dixit, quod mouendi, & ſentiendi facultatem habeat,

DIVERSI autem ſunt de principiis quænam,& quot. Maxime quidẽ qui corporea faciunt ab iis,qui incorporea. Ab his uero qui miſcent,& ex ambobus principia fecere. Differunt præterea,& circa multitudinem:nam alii unũ,alii plura dicunt.

VIGESIMANONA PARTICVLA.

CONSEQVENTER autem his,& animas aſsignant. Quod enim mouendi uim habet,naturam primorum exiſtimarunt,nõ ſine ratione. Vnde uiſum eſt quibuſdam ignem eſſe,Nanq; is maxime tenuis,& maxime ex elementis ſine corpore. præterea mouetur,atq; mouet alia primo.

EXPOSITIO.

Quandoquidem ex principiis contexunt animam,qui de ea,vt ipſe ſcribit, commentātur:qualiacunq;,& quantacunq; quilibet poſuiſſet principia, ex talibus atq; tot ipſi aĩam conſtituerunt.Corporea quidem rerum principia naturales ipſi poſuere.Corpore vero carere Pythagorei vna cum Platone voluere. At Empedocles,atq; Anaxagoras ex his vtriſq; miſcent.Conſequenter autem his animas aſsignant:dum vnuſquiſq; ſuum principium, aut principia in animam refert. Quippe cum non rerum ſolum cognoſcendarum, ſed mouendarum quoq; vim habeat. Non ſine ratione enim inquit ipſos exiſtimaſſe eã primorum mouendorum cauſam facultatem habentem. Nanque effectus omnino eſt, qui mouetur. Quod autem per ſeipſum mouet:& nõ quia moueatur ab altero: ex natura ea eſt,quæ in cauſa motus exiſtit. Qui vero ignem principium poſuere:& ceu corpus maxime tenue animæ aſcribunt:quoddam magis conueniens ei tribuunt:q̃ ii qui putãt, aliud

quoddam corpus eſſe. Sine corpore nanq; ſecūdum rei veritatem anima eſt. Quapropter conuenientius ipſi eſt, quod magis tenue: ceu magis ſine corpore: q̄ quod craſſum. & ceu id quod facile moueri poſſe videtur: atq; alia quoq; mouet, aīæ ꝓpinquius id viſum eſt.

TTIGESIMA PARTICVLA.

DEMOCRITVS autem & ornatius dixit, declarans propter quid horū utrūque. Animam quidem enim eſſe idem, & intellectum: quemadmodum dicebamus: & ex primis, atq; indiuiſibilibus corporibus. Mouendi autem uim habere propter partium paruitatem, & figuram. Ex figuris autem facillime moueri poſſe ſphæricā dicit: huiuſmodi autem eſſe intellectum, atq; ignem.

EXPOSITIO.

Ornatius ſane dixit: quippe qui & cauſas admouerit, iuxta cōmunes quidem cauſas, animas intelligentes ponens: iuxta proprias autem poſitiones ipſam inter indiuiſibilia corpora collocans: & in idem præterea animam cum intellectu ducens: & ipſis principiis mouendi vim aſſignans. Inter indiuiſibilia autem rotundam inueniens figuram: quæ facile moueri poteſt: in hac animam collocauit.

TRIGESIMAPRIMA PARTICVLA.

ANAXAGORAS autem uidetur quidem diuerſam dicere animam, & mentē: quemadmodum diximus & antea. Vtitur autem ambabus tanquam una natura, præterquam quod principium mētem ponit maxime omnium. Solum itaq; inquit ipſam ex iis quæ ſunt ſimplicem eſſe, & immixtam, & puram. Aſſignat autem ambo eidem principio: ipſumq; cognoſcere, & ipſum mouere. Dicēs, mentē mouere totū.

EXPOSITIO.

Quoniam, quemadmodum iam dixit, ſolum eius quod honeſte, atq; recte fit, mētem in cauſa eſſe vult, vtiturq; ambobus tanquam vna natura. Quoniam ad omnia animalia affert & mentem. Tamen mentem principium maxime omnium facit: quando manifeſte, & ante omnia immixtam: ceu ab omnibus ſeiunctam ipſam celebrat: & cognoſcendi, atq; mouendi vim ei aſſignat.

TRIGESIMASECVNDA PARTICVLA.

VIDETVR autem & Thales, ex iis quæ hi commemorant, mouendi aliquid uim habens animam exiſtimare. Siquidem lapidem dicebat animam habere, quia ferrum mouet. Diogenes uero, quemadmodum & alii quidam, aerem hunc arbitratus omnium maxime tenue eſſe, & principium, & propter id cognoſcere, atq; mouere animam. Quatenus quidem primum eſt, & ex hoc reliqua cognoſcere: quatenus uero maxime tenue, mouendi uim habere. Et Heraclitus præterea principium eſse inquit animam: ſiquidem exhalationem ex qua reliqua conſtituit. Nanq; maxime ſine corpore, & fluēs ſemper. Quod uero mouetur ab eo, quod mouetur cognoſci, in motuq; eſse, ea omnia quæ ſunt, & ille opinabatur, & permulti.

EXPOSITIO.

Ex iis quæ hi commemorant dixit, quoniam nullum eius volumen circunferebatur. Tantumq; de Thale memoriæ prodidit: neq; id ſine quadam veneratione fecit: quod magneti lapidi animam conceſſerit: quippe cum ferri mouendi vim haberet. Quo ex illius ſententia mouendi vim animam habere confirmaret. Haud tamen aquam animam eſſe, ei aſcripſit: licet aquam elementum poſuerit. Quoniam corporum aquam elementum eſſe dicebat. Hincq; veriſimile eſt ipſum animam incorpoream poſuiſſe. At perſpicua ſunt, quæ de Diogene ſcripta fuere. Q. autem ad Heraclitum ſpectat, ei Ariſtoteles ſimilis videtur, qui ratiocinatione colligat. Quippe cum haud ille manifeſte dicat, ignem, aut exhala-

tionem

tionem ſiccam animam eſſe. Sed cum ignis præter tenuitatem illam partium, & id quoq; obtineat, vt facile moueri poſſit: & quia cum alia mouet, mouetur: propter hæc quoq; eam ſam animæ conuenire uidetur. Tanquam illa per totum viuens progrediatur corpus: & quia moueatur mouendi, intelligendiq; præterea, cognoſcendi vim habeat. Nanq; cũ in perpetua mutatione res Heraclitus poſuerit: & cum quod cognoſcere debet tactu cognoſcat: conſequi volebat, vt ſemper in motu apud ipſum cognoſcens eſſent.

PROXIME autẽ his, & Alcmeo uidetur exiſtimaſſe de anima. Ait enim ipſam immortalem eſſe: quia ſimilis ſit immortalibus. Id autem ineſſe ei, tanquam ei quæ ſemper moueatur. Moueri autem & diuina cuncta continue ſemper. Lunam. Solẽ. ſtellas. & cœlum totum.

Alcmeo qui Crotoniates fuit, ab aliis quidem tanquam Pythagoreus habitus fuit. Ab Ariſtotele autem in iis libris, qui poſt naturalia tractant, ceu duos illos ordines, aut ipſe Pythagoreis tradiderit: aut ab illis acceperit: commemoratione dignus iudicatus fuit. Viſus autem eſt, præſtantiſſima in philoſophia excogitaſſe: vt ex iis quæ nunc dicuntur, coniectura aſſequi poſſumus. Immobilem nanq; animam dicit, ceu immortalibus ſimilem. Et apud Platonem quoq; ambigue dicitur immortalibus ſimilis: quia immortalitatis parte & anima noſtra quoq; particeps ſit. Ineſt autem ei immortalitas, quia ſemper mobilis exiſtit. Hac eadem ſane ratione in Phædro, tanquam ſemper mobilis, quia eſt per ſe mobilis, demonſtratur immortalis. Non eo tamen motu, qui corporibus conueniat: ſed eo quo & cœleſtes animæ vtuntur: per quem et quæ earum corpora apparent, perpetuo mouentur.

EX IIS autem qui magis tetri, & aquam nonnulli dixerunt: quemadmodũ Hippo. Perſuaſi autem fuiſſe uidentur ex ſemine: quia omnium humidum. Nanq; redarguit eos, qui ſanguinem dicunt animam. quoniam ſemen, non ſanguis. Id autem eſſe primam animam. Alii uero ſanguinem, quẽadmodum Critias: ipſum ſentire animæ maxime proprium exiſtimantes. Id autem ineſſe propter ſanguinis naturam.

Ponebat quidem et Thales aquam eſſe elementum: ſed corporum: et haud animã omnino corpus arbitrabatur. Hippo autem, vt veriſimile eſt, ſic exiſtimauit: quem et Deũ reperiri, inficiatum ſcribũt. Quare et in iis quæ naturalia dicuntur: ipſum inter naturales cõnumerandum nequaquam cenſuit: et hic quoq; tetrum appellat: non ſolum tanquã eum qui craſſius elementũ ipſam eſſe dicat: nanq; ex hoc eum ſe eripere poſſe cenſuit: cũ cauſam opinionis expoſuerit: ſed in primis propter impietatem. Critias vero qui animã ſanguinem eſſe ſtatuit: ſiue ex triginta illis vnus fuerit: ſiue ſophiſta quiſpiam noſtra nihil refert. In hanc autem ſentẽtiam ferebatur: quia partes illas, quæ ſine ſanguine noſtro in corpore ſunt, vt oſſa, ſenſu carere videbat.

OMNIA nanq; elementa iudicem nacta ſunt, præter terram. Eam autem nemo aſciuit. Niſi quiſpiam eam ex omnibus elementis eſſe dixerit: aut omnia.

Eam nemo aſciuit: qui ſcilicet iudicarit vnum aliquod elementum eſſe principium: animæq; conuenire. Nemo autem ſolam terram: quia ex craſſioribus partibus conſtat: & immobilis eſt.

TRIGESIMATERTIA PARTICVLA.

DEFINIVNT aũt omnes animã, tribus, ut ita dicam, motu, ſenſu, incorporeo.

EXPOSITIO.

Primo quidem, quoniam ex iis quæ animato inſunt, ad ea quæ animæ adſunt, adducebatur: ſolam ei adiunxit motum, & ſenſum. Neq; enim ad animatum ſpectabat, quod tenues haberes partes, aut ſine corpore eſſet. Deinde vero ex iis qui de ipſa loquuntur: prætereaq; quia facile moueri poſſet. & quia per totum corpus pertranſit: incorporeo quoq; eam ab omnibus definiri dicit. Haud tamen incorporeum illud proprio accipiens: ſed in-

corporeum intelligens corpus illud, quod pertenues habeat partes.

HORVM autem unumquodq; adduci in principia. Quapropter & qui ex ipſo cognoſcere definiunt ipſam, aut elementũ, aut ex elementis faciunt. Loquentes conuenienter inter ſe, præter unum. Inquiunt enim cognoſci ſimile ſimili. Quãdoquidem enim anima omnia cognoſcit, conſtituunt eam ex omnibus principiis.

TRIGESIMAQVARTA PARTICVLA.

QVICVNQVE quidem igitur unam aliquam dicunt cauſam, & elementum unum, & animam unam ponunt. exempli gratia, ignem, aut aerem. Qui uero plura dicunt principia, & animam plura dicunt. Anaxagoras autem ſolus, impaſsibilem inquit eſſe mentem: & commune nihil cum ullo aliorum habere.

EXPOSITIO.

Mouendi ſentiendiq; vis, & incorporeum eſſe, non aliter animæ inſunt atque ad illam cognationem ſpectat: qua in principia vergit. Quod quidem igitur ipſum incorporeum, ac mouendi vim habens principiis conueniat, nunc tanquam ex ſe motum, prætermiſit. Quod nanq; corporatum eſt, & quod omnino corporeo motu mouetur: cum diuiſibile ſit, atq; diuiſibilem habeat actionem: & propter hanc cauſam eo, quod complectatur, indigeat: effectibus, non autem cauſæ conuenit. Quod autem mouẽdi facultatem habet: atq; incorporeum eſt, ceu primas illorum cauſas, & ipſe quoq; ſtatuit. Qua autem ratione & qui ſentiendi, aut ſimpliciter cognoſcendi vim ei aſcribunt: propter conuenientiam ſcilicet, quam cum principiis habet, & id ei tribuant expoſitione nũc dignum iudicauit. Quia nempe arbitrantur ſimile ſimili cognoſci. Ab hac autem cauſa ſolum Anaxagoram excipit: non quin & ipſe cognoſcendi vim principi illi facultati conuenire ſtatuerit: mentem nanq; & ipſe ſtatuit: ſed quod manifeſte illud infert: ex quo haud ſecundum ſimilitudinem cognitionem fieri ipſum arbitratum dicere poſsimus. Nanq; cum immixta ab aliis; nihilq; cum iis commune mens habeat: & quod illa participant huiuſmodi erit. Id nanq; illud omni paſsione carere indicat. Licet omnia cognoſcat.

HVIVSMODI autem cum ſit, quo pacto cognoſcit, & propter quam cauſam; neq; ille dixit, neq; ex iis, quæ dicta ſunt, dilucidum eſt.

TRIGESIMAQVINTA PARTICVLA.

QVICVNQVE uero contrarietates faciunt in principiis, & animam ex cõtrariis conſtituunt. Qui uero alterum cõtrariorum, aut calidum, aut frigidum, aut aliquid huiuſmodi aliud, & animam eodem modo unum aliquod horum eſſe ponũt. Quapropter & nominibus conueniunt. Alii quidem calidum dicentes: quoniam propter id & ipſum uiuere, nominatum eſt. Alii uero frigidum propter reſpirationem, & refrigerationem, uocari animam. Quæ itaq; tradita ſunt de anima, & propter quas cauſas dicunt ſic, hæc ſunt.

EXPOSITIO.

Propter quas ſane cauſas is quod primi principii immixtum, atq; paſsione carens, eorum reſpectu, quæ ab ipſo fiunt, voluerit, perſpicue apparet. Verum quia ei impingit Ariſtoteles, ceu cognitionis cauſam non dixerit: ſed ſolum immixtum principium enũciarit: videri alicui poſſet, conuenientiam principii, cum iis quæ ab ipſo deducta, ac ceu coordinata ſunt, non probare. Licet neq; illud Anaxagoras approbet, quod omnino ſine cognatione exiſtat. Opus nanque eſt, vt cognoſcens ſeipſum ſiſtat iuxta eius formam, quod cognoſci debet. Hoc autem illud non erat, vt nullam haberet cum eo affinitatem. Oportebat itaq; & in principio antecellere non ſolum congruentem illam, cum iis quæ ab eo deducuntur cognitionem: ſed & eam quæ præſtantiori fulgeat idea: & quod caput eſt, antici-

patio

patio quædam ſitq; quæ eorum cauſa ſit: quæ inde ortum habent. Quæ ſane anticipatio non eodem ordine:ſed ex ſimilitudine ſibi ſubiecta,illa & adducet, & iudicabit. Quapropter & iis,qui elementaria principia in anima collocarunt, Ariſtoteles applaudit: quippe qui ad eam quæ moueatur,principia ab iis quæ moueatur inſeparabilia traduxerint. Patet præterea quod & qui vnum ex contrariis animam ponunt:vtriuſque,cognoſcendi vim habere opinati ſunt:cum ex altero & alterum cognoſcat.Siquidem vna, atq; eadem contrariorum eſt ſcientia.

TRIGESIMASEXTA PARTICVLA.

INVESTIGANDVM autem primo quidem de motu. Forſan enim non ſolum falſum eſt ſubſtantiam eius talem eſſe,qualem aſſerunt, qui dicũt eſſe animam, quod mouet ſe, aut poteſt mouere. Sed unum quoddam ex impoſsibilibus ineſſe ei motum.

EXPOSITIO.

Ariſtotelis nunc mens eſt traditas examinare opiniones: & explorare ſiquid recte dictum ſit: ſiquidque haud ex ſolito vocabulorum vſu traditum fuerit,illud corrigere. Ne cum nos his antiquorum opinionibus exceperit:& ceu veriſsime ſenſerint, propter illuſtre eorum nomen,ad eos accedentes decipiamur. Confeſtim itaq; quia Plato motus nomine vtitur:& de animata quoque vita,ceu conuoluta,at non omnino ſeparata,neq; pure indiuiſibili permanente: & hunc motum appellat, propter ſubingreſſum ex eo quod omnino indiuiſibile eſt:& ſubſtantiam animæ ipſum quod moueri poteſt,ſtatuit: quippe cum illa iuxta huiuſmodi vitam perficiatur: quæ indiuiſibilem quidem ſubſtantiam ſubingreditur:ſed haud omnino conſiſtit. Ita vt ex eo, q; nobilis ſubingreſſum: ex eo vero q; per ſe,permanſionem,atque ſtatum in eo,quod indiuiſibile demonſtret:& eam quæ ſimul in ſeipſa manet:atque a ſeipſa recedit. Ariſtoteles vero qui ſolum diuiſibilem,atque cum continuitate numeratum ſolet motum appellare,ex vocabuli vſu, qui apud vulgus frequens eſt:non modo ab animata ſubſtantia ipſum remouet:ſed ne vlla quidem ratione ſecundum ſe animam moueri,concedit.

QVOD quidem igitur non neceſſarium mouens, & ipſum moueri, antea dictum fuit.

TRIGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

DVPLICITER autem cum moueatur omne,aut enim ſecundum alterum,aut ſecundum ſe. Secundum alterum autem dicimus,quæcunq; mouentur, quia in eo quod mouetur ſint,ut nautæ. Neq; enim eodem modo mouentur, cum naui. Hæc quidem enim ſecundum ſe mouetur:illi uero quia in eo ſunt quod mouetur. Patet autem in particulis. Proprius quidem enim eſt motus,pedum itio. Is autem & domi ſum. Non ineſt autem nautis tunc.

TRIGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

DVPLICITER autem cum dicatur ipſum moueri,nunc inueſtigamus de anima,ſi ſecundum ſeipſam mouetur,& motum participat. Quatuor autem exiſtentibus motibus, latione, alteratione, interitu, accretione, aut uno horum moueretur, aut pluribus, aut omnibus. Sin autem mouetur non ſecundum accidens natura ineſſet motus ei. Sin autem hoc, & locus. Omnes enim qui dicti ſunt motus in loco.

TRIGESIMANONA PARTICVLA.

SIN autem eſt ſubſtantia animæ mouere ſeipſam, non ſecundum accidēs ipſum mouere ei inerit, quemadmodum albo, aut tricubito. Mouentur enim & hæc. Sed ſecundum accidens. cui nanq; inſunt, illud mouetur corpus. Quapropter & non eſt locus ipſorum. Animæ autem erit: ſiquidem natura motus particeps eſt.

EXPOSITIO.

In octauo nanq; naturalis auditionis, in quo demonſtrata ſunt omnia prima mouentia ſecundum ſe immobilia: quod maxime primum ſecundum accidens quoque immobile eſſe, demonſtratum fuit. Quod nunc quoque nobis Ariſtoteles in mentem reuocat, ex homine eo, qui in naui, quæ mouetur, quieſcit. Qui quadam ratione mouetur: cū ibi ex alio in alium deferatur locum. Verum non eodem modo, quo nauis. Quoniam ipſa quidem ſecundum ſe: qui vero in ipſa quieſcit: neq; ſecundum ſeipſum totum: neq; ſecūdum particulas: ſed quia in eo quod mouetur eſt. Secundum accidens quidem igitur Ariſtoteles animam iis motibus moueri concedit, quibus corpus in quo eſt mouetur: non tamen ſecundum ſe. Quatuor autem ſunt motus, dum ſubſtantialis non connumeratur mutatio: ſed illi tantum, qui in tribus generibus poſiti ſunt. Ex quibus qui ſecūdum quantitatem fit, vnus licet exiſtat: attamen quia nomen commune non habet, tāquam duo enumerati fuere. quemadmodum & ipſis quoq; prædicamentis. Q. igitur nullo motu ex iis qui corporei ſunt, moueatur anima, ex loco declaratum eſt. Quod enim quocunq; ipſorum mouetur, aut corpus ſimplex eſt, aut compoſitū, vt ipſum animal. Hæc autem ſunt in loco, & id indicat, quod dicti motus in loco ſunt: quippe qui ei inſint, quod in loco eſt: hoc eſt, ei quod alibi proprias habet partes. Ita vt cum diuiſibiles motus illi ſint, eius quoque ſint actus, quod diuiſibile exiſtat. Anima vero non eſt in loco, cum tota vbiq; toti adſit corpori. Vt & extrema eius vita indicat, quæ tangendi vim habet: quæ tota in vnaquaq; noſtra reperitur parte. Eadem itaque quoque eſt, quæ ſenſilia diuerſis particulis occurrentia percipere valet: quæque eorum omnium ſimilitudinem, atque diuerſitatem iudicat: non ſecundum ſuiipſius particulas: ſed ſecundum ſeipſam totam. Quoniam ſimile eſſet: atque ſi id quidem ego: tu vero illud ſentires. At quanam ratione non mutatur, aut ex imperitia, aut malitia: cum in virtutem, aut ſciendi habitum tranſit. Qualitates nanque ipſi habitus ſunt. Sed quemadmodum in ſeptimo naturalis auditionis dictum fuit: mutationes & hic poſt affectiones fiunt: quæ quidem affectiones, non animæ, ſed animalis ſunt. Collecta nanque habitus præſentia in anima exiſtit: mutatio vero illa pertranſiens, quæ præſentiam præcedit, in compoſito reperitur. Et manifeſtius quoque hæc a nobis in iis, quæ ibi ſcripta fuere, declarata ſunt. Quoniam autem anima in loco non eſt: neque eorum motibus moueri poterit, quæ ſunt in loco. Niſi ſecundum accidens id ei eueniat. Verum ſiquidem natura ſua motus particeps eſſet. hoc eſt: ſi non iuxta id in quo eſt, moueretur: ſed ſecundum ſeipſam: in loco quoq; eſſet.

Dubitatio.

Reſponſum.

QVADRAGESIMA PARTICVLA.

PRAETEREA uero ſi natura mouetur, etiam ui moueri poſſet: & ſi ui, & natura. Eodemq; modo ſe ſe habet, & circa quietem. Ad quod enim mouetur natura: & quieſcit in eo, natura. Cōſimiliterq; & ad quod mouetur ui: & quieſcit in eo ui.

EXPOSITIO.

Anima ſcilicet eorum animalium, quæ in generatione verſantur: de qua ſermo eſt. Et poſitio ea fuit, quod moueret, quia moueretur. Neque enim vniuerſaliter poſitū fuit: omne quod natura mouetur, & vi quoq; moueri. Quod falſum eſſet, propter cœleſtia corpora. Sed ſpeciatim de huiuſmodi anima dictū fuit. Quæ huiuſmodi motus mouet: qui in toto reperiuntur animali: quibus & ipſum quoque violentum ſubeſt. Interdum enim

cum

cum ex ſeipſis totis ſecundum naturam moueantur:& interdum quieſcant: & vt vi quoque moueantur, apta, atque nata ſunt. Et anima itaque, ſi quia moueatur, moueat: aliquando moueretur, licet ipſa non moueret. Quapropter vi mouebitur. Nunquid neque anima vnquam mouetur: licet ſecundum vitam moueatur. Neque quod ſecundum appetitum mouetur: licet aliquando moueatur: neceſſe vi quoque moueri. Neque enim aliunde vnquam incitatur: ſed a ſeipſo ſemper, atque ſua ſponte appetit. De iis vero quæ aliunde mouentur: vt & de corporeis ipſis motibus: ſi id fiat: verum eſt pronuntiatum. Siquid enim horum natura mouetur, & vi: & contra ſi vi, & natura. Neq; enim vi cogi potuiſſet, niſi aptum eſſet. Quod autem aptum eſt, aliquem ſecundum naturam motum habere poſſet. Et id quoq; quieſcere natura, atq; vi recte iudicatum fuit. Et ad quem locum fertur natura: & in eo quoq; ſecundum naturam manet. In hoc enim cum ab alio moueatur ad proprium: cum non ſemper ſcilicet proprium teneat: aptum quoque eſt ad non proprium ab aliquo adduci præter naturam, & vi.

QVALES autem uiolenti animæ motus erunt, & quietes: neq; fingere uolentibus facile reddere.

Quoniam tota ex ſe eligens rationalis eſt vita: præeligenti autem aduerſatur violentum. Quapropter & in tyrannicis imperiis declaratur quod animæ voluntarium eſt: ſiue ipſa reſiſtat: ſiue non: atq; adeo quadam ratione imperio, atq; vi illi concedat.

PRAETEREA uero ſiquidem ſurſum mouebitur, ignis erit. Sin autem deorſum terra. Horum nanq; corporum motus hi. Eademq; ratio, & de mediis.

Vide quemadmodum vbiq; corporeos motus ab anima remouet.

QVADRAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

PRAETEREA uero, quoniam uidetur mouere corpus, his æquum eſt mouere motibus, quibus & ipſa mouetur. Sin autem hoc, & conuertentibus uerum dicere, quod quo corpus mouetur, eodem & ipſa. Corpus autem mouetur latione.

EXPOSITIO.

Semper quidem quod mouet, prope formam eius quod mouetur, manet. vt & in tertio naturalis auditionis dictum fuit. Formam autem ſemper aliquam ipſum mouens intuebitur: ſiue hoc, ſiue tale, ſiue tantum ea ſit. Quæ quidem erit principium, & cauſa motus cum moueat. Sed agendo id quidem omnino ſemper fiet. Patiendo autem aliquando, cum moueat, quia moueatur. Pater nanque, quia ipſe quoque homo eſt, hominem generat: & tanquam homo agens, atque ita quoque affectus. Sol vero hominem generat: qui licet iuxta humanam formam agat: attamen homo non eſt. Manus quoque calamum localiter mouet: ita tamen, vt ipſa quoque ſimul localem motum agat, atque patiatur. Anima vero quæ manus mouendæ vim habet ſolum localiter agit. Nam ſi, quia pateretur ageret, conueniens quoque eſſet: vt vtranque ſibi aſciſceret formam, actionem ſcilicet, atque paſſionem. Neque enim leuitate, ſed caliditate ignis calefacit: manuſque calamum mouet, quia ſecundum locum mouetur. At neque arans aratur, inquiunt: neque Obiectio. verberans verberatur: quæ cum moueantur mouent: neque cœlum, noſtra hæc ita alterat, vt ipſum quoque alterationem patiatur. Quandoquidem, dicam, licet hæc habeant, Reſponſum. quia localiter moueant, atque moueantur: quod ſcilicet localem motum agant, atque patiantur: at neque arandi, neque percutiendi, neque alterandi motus iis, quæ mouerentur iccirco concedebatur, quia paterentur: ſed quia agerent ſolum. Antea nanque forma eius quod perficiendum erat in ipſo mouente præacceptа fuit: verum agendo, non autem patiendo. Neque animam itaque quicpiam prohibere poterit, quia cum Dubitatio. viuaciter moueatur: corporeos quoque motus agat. Qua itaque ratione firmum quod ab Ariſtotele dictum fuit, cenſebitur: eodem ſcilicet mouens, ſi moueatur, moueri motu: quo ipſum quoque moueat. Siquidem neque in corporibus id appa-

Reſponſum. reatmeque in ipſa quod adhuc maius eſt,anima.Quoniam qui dicit formam antea acceptam fuiſſe:quia agat in mouente:non autem quia patiatur:concedit non ſemper ipſum mouens iccirco mouere,quia moueatur.Sequeretur nanq; vt iuxta eandem motus formam:ne aliqua ratione aliquid immobile exiſtens moueat.Hac itaq; ratione,& quod cōuertitur quoq; verum eſt.

QVARE & anima mutaretur iuxta corpus ea.& ipſa aut tota,aut ſecūdum particulas recedens.

Hæc eſt,quemadmodum corpus localiter & ipſa,aut tota,aut ſecundum particulas recedens.Quandoquidem latio motus ille eſt:qui ab anima primo animalibus datur.

SIN autem hoc contingit:& egreſſam ingredi rurſum contingeret.Huicq; conſequens eſſet reſurgere mortua animalium.

Si enim quibus motibus ipſa mouetur,& corpus quoque mouet:& conuertendo,quibus mouet,mouetur:non habebit alium motum præter corporeos. Hi autē locales ſunt, qui ab anima corpori in primis largiuntur. Et animæ itaq; viuaces motus locales erunt: ita vt ex locali motu ſolo intus exiſtente viuant:ex ſolo vero eius egreſſu moriantur. Cui conſequens eſt,vt reſurgant mortua animalia.Quia cum ſecūdum locum anima moueri queat:& ingredi,atq; egredi quoq; valebit.

QVADRAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

MOTV uero ſecundum accidens licet ab altero moueatur.Impelli nanq; ui animal poſſet.

EXPOSITIO.

Cum ſecundum ſeipſam immobilem animam eſſe voluerit: quippe cum eos tantum motus appellet,qui cum corpore fiunt:& ſecundum accidens in eo corpore eſſe cōcedat, quod moueatur:& a ſeipſa,& ab alio quoq; eam ita moueri concedit.Nanq; ab ea mouetur corpus,ab aliquo vero alio moueri poſſet vi.

NON oportet autem cui ipſum a ſeipſo moueri in ſubſtantia, id ab alio moueri præterquam niſi ſecundum accidens.

Et quod ſecundum accidens a ſeipſo,atq; ab altero mouetur: patet quod non quatenus a ſeipſo,ea ratione & ab altero mouetur.Et adhuc manifeſtius exiſtit, quod natura, atq; ſecundum ſeipſum:quod particula illa,in ſubſtantia ſignificat. Quod ſcilicet a ſeipſo mouetur,quatenus a ſeipſo mouetur:haud ab alio mouetur. præterquā ſi ſecundum accidens. Siquidem enim altero motu a ſeipſo,& altero ab alio moueatur: quemadmodum planetarum ſphæræ:eo quidem qui ad orientē vergit a ſeipſis:illo autem qui ad occidentem tendit ab ea quæ non vagatur:omnium confeſſione ſecundum accidens quod mouetur a ſeipſo,atq; ab altero mouetur.At ſi eodē motu & a ſeipſo, & ab altero aliquid moueretur: vt ſi eū qui ſua ſponte ad aliquem locum proficiſcatur,aliquis compellat:nō ſecundum ſe a ſeipſo,& ab alio mouetur.Neq; enim quatenus a ſeipſo extrinſecus: neq; quatenus extrinſecus a ſeipſo.Verum ſecundum accidens tantum idem eſt motus: quia in eo quod mouetur,reperiuntur ambo.

QVEMADMODVM neq; quod ſecūdum ſe bonum,aut per ſe. cum id quidem propter aliud ſit:illud uero alterius cauſa.

Ei quod ſecūdum ſe bonum,quod propter aliud opponit:ei vero quod p ſe, quod alterius cauſa.Exēpli gratia bona valetudo ſecundū ſeipſam bona:cū pfectio viuētis corporis ſit.Quod vero ſalubre exiſtit,propter bonā ipſam valetudinē bonū eſt.Et ipſa quidem virtus propter ſeipſam bona. Quādoquidem ipſa cuius cauſa,atq; finis eſt.Diuinæ vero al-

terius cauſa, vt ita dicam, bonæ ſunt. Atque ea omnia huiuſmodi ſunt, quæ inſtrumentaria dicuntur bona. Non eſt itaq; quod ſecundum ſe, quatenus tale, propter aliud. Neq; quod per ſe, quatenus per ſe, alius cauſa. Neq; oppoſita eadem ratione ſeſe habent. Sed licet idem per ſe, & per aliud ſit eligendum: haud tamen iuxta eandem rationem.

QVADRAGESIMATERTIA PARTICVLA.

ANIMAM autem in primis dicere aliquis poſſet a ſenſibilibus moueri, ſiquidem mouetur.

EXPOSITIO.

Quandoquidem contra, ſolum corporeum appellat motum: iuxta quem a ſenſibilibus ipſis non anima, ſed ſenſorium mouetur: cum diſiungitur: aut coniungitur: aut omnino alteratur. Id quod & Ariſtoteles quoq; indicans, ſiquidem mouetur, dixit.

ATQVI & ſi mouet ipſa ſeipſam: & ipſa moueri poſſet.

Eodem nanq; motu qui alterandi vim habet. Quandoquidem ſolus is animæ corporeus motus eſſe videtur. & ſecundum quod a ſenſibilibus fit, ea ratione, & ab ea ipſa quoque fieri diceretur. Quoniam non præſentibus, neq; agentibus ſenſibilibus, non fieret.

QVARE ſi omnis motus extenſio eſt eius quod mouetur, quatenus mouetur: & anima recederet a ſubſtantia. niſi ſecundum accidens ipſam mouet. Sed eſt motus ſubſtantiæ ipſius ſecundum ſeipſam.

QVADRAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

NONNVLLI uero & mouere inquiunt animam corpus in quo eſt, ut ipſa mouetur, ut Democritus. Qui conſimili fere ratione loquitur cum Philippo comico magiſtro. Inquit enim Dædalum, quæ moueretur feciſſe ligneam Venerem, cum infunderet argentum liquidum. Eodemq; modo & Democritus loquitur. Moueri nanq; inquit indiuiſibiles ſphæras: quia aptæ ſunt, nunquam manere, ſimulq; trahere, atq; mouere corpus omne. Nos autem interrogabimus, utrum & quieſcere faciet id ipſum. Quo autem pacto faciet id, difficile, aut & impoſsibile dicere.

EXPOSITIO.

In mutatione nanq; omnis motus collocatus eſt. Omne autem quod mutatur ab eo omnino recedit, in quo prius erat. Quare ſecundum quod genus fiat motus, ſecundum id recedit quod mouetur. vt ſecundum quantum, aut ſecundum quale, aut nempe ſecundum ſubſtantiam. Si itaq; & animata ſubſtantia non ſecundum accidens, ſed ſecundum ſeipſam mouetur: recedet ſecundum ſubſtantiam, ita vt intereat, aut fiat. Huiuſmodi nanque ſubſtantiales mutationes exiſtunt. Secundum accidens autem ſubſtantia mouetur: aut quia in altero quod ſecundum ſe moueatur ſit: aut quia non ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum paſsionem: aut iuxta alıud aliquod, quod contingat, mutetur genus. Propter corpus itaq; in quo eſt, ſecundum accidens moueri anima poſſet. Haud tamen ſecundum paſsionem: aut ſecundum quantum, aut ſecundum vbi. Neq; enim quantum anima eſt, neque in loco reperitur. Et mutatio illa quæ ſecundum paſsionem in habitibus, atque virtutibus fit non in ipſa anima ſedem habet, ſed in animali. Tranſitum vero illum, qui iuxta eius actiones ab alia in aliam progreditur: cum collectus ſit, & prope terminos ſemper fiat: nequaquam motum Ariſtoteles appellat. Sed cum tantum motum dicit, qui vim pertranſeundi habet: atque non ſine continuitate fit. Quandoquidem neque ipſa corpora, cum ex ipſo non moueri, aut econtrario progrediuntur, moueri dicuntur. Ne ipſius motus, motus ſit. Plato vero & animæ tranſitiones illas ſecundum illam actionem motus vocat. Huiuſmodi autem ipſum conſiderare, atque conſulere eſt.

Vocat præterea & ſubingreſſum illius, qui ſecundum eius ſubſtantiam fit ab intelligibili, atq; indiuiſibili illa ſubſtantia, motum, ceu recedentem. Quod ipſum ſane & Ariſtoteles quoq; dignum iudicat termino, atq; forma. Sed terminum, atq; formam ſubſtantiam appellare conſueuit. Erit itaq; anima formalis ſubſtantiæ digreſſus: cum iuxta ipſum motum ſuum habeat eſſe, atque perficiatur. Verum non huiuſmodi, vt aut fiat, aut intereat. Alio itaq; modo cum anima moueri dicatur, ſecundum ſubſtãtiam ſcilicet, atq; rationes: recte corporei ab ea remouentur motus. At quando ad diſtinctionem diuerſorum motus ſignificatorum manifeſte eius ſermo de eo quod per ſe mobile ei ſpectat: & ſe iam corporeos ab ea motus remouere, indicauit: & nunc quoq; ſcriptione proſequitur, quæ ex Democriti ſententia dicuntur: atq; ea, quibus Timæus dicere, eundem animæ, atq; corpori localem aſcribi motum: quippe cum & alia quoq; ratione ille motus in anima exponi poſſit. Nonnullos enim ita aſſerere inquit: ceu & alii quoq; ſint, qui haud ita. Perſpicua autẽ ſunt, quæ de Democrito dicuntur. præterquam quod liquidum illud argentum, quod viuum dicunt argentum, ſignificare, volunt. Interrogat autem Ariſtoteles eum, qui motu animatorum atomorum mouet corpus, vtrum & quieſcere quoq; faciet corpus, eorum motus. Quod ceu difficile poſitu ſit, atq; adeo ceu impoſſibile reiiciens, non etiam ponebat atomorum egreſſu, aut immobilitate corpus ipſum quieſcere. Egreſſus nanq; ille vitæ priuationem, non autem quietem animalis inferret. Immobilitatem vero atomorum, neq; Democritus concederet: qui ſemper mobilia eſſe vult. Neq; pote eſt, vt ponatur animatorum atomorum in corpore immobilitas: quia neq; alio quopiam motu animal, atq; eorum mouetur.

OMNINO autem haud ſic uidetur mouere anima animal: ſed ex electione aliqua, & intellectione.

Quod localiter ſcilicet moueatur, iuxta Democriticas poſitiones. Sed ex electiõe aliqua & intellectione. Electionem quidem mentem, loco appetitionis intelligit. Intellectionem autem vocat, & phantaſiam. Quo & in aliis quoq; animalibus motus cauſas indicet: vt & manifeſtius in tertio libro dicturus eſt. Simul præterea & quodam modo innuit, quoſnã Plato animatos motus appellarit. Appetitiones nanq;, atq; intellectiones, ceu agẽtes cum continuitate corporum, motum: & vitæ quædam ſint conuoluentes.

QVADRAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

EODEM autem modo & Timæus phyſica ratione oſtendit animam mouere corpus. Quia enim ipſa mouetur, & corpus mouet. quia complexa eſt cũ eo. Ipſam nanq; conſtantem ex elemẽtis, & diuiſam iuxta harmonicos numeros: quo ſenſum atq; innatam harmoniam habeat: & uniuerſum feratur concordibus lationibus, rectitudinem in circulum deflexit: & cum diuiſiſſet ex uno circulo duos circulos geminos coniunctos: rurſus unum diuiſit in ſeptem circulos: ceu ſint cœli lationes animæ motus.

EXPOSITIO.

Cum ex mathematicis obſcure conſueuerint Pythagoræi, quæ ad excelſa illa, atque ad animam, & ad naturalia pertinent, conſiderare: & Plato quoq; Pythagoræum hominem Timæum agens, vt ſimplicibus corporibus quinq; aſcribit ſolidas, recti lineas figuras: ita & ſubſtantiam animæ vniuerſi ex rectis, atq; in circulum deflexis lineis indicat. Quo ſimul medietatem eius reſpectu indiuiſibilis, atq; diuiſibilis illius ſubſtantiæ: quæ ad corpora vergit: demonſtret. Quemadmodum linea quoq; media eſt inter puncta, atque ſolida. Simulq; & ſubingreſſum menti propinquiorem declaret: prætereaq; progreſſum illum, qui nullam patitur conuerſionem, quiq; ab ea ipſa progreditur, Id quod rectitudo ſignificat. At & conuerſionem quoq; animæ in ſeipſam ex flexione illa in circulum manifeſtare voluit. Tanquam ſane ex diuiſione vnius rectitudinis in duas, & eius rurſus, quæ inte-

rior, in ſeptem, comprehẽſionem illam declaret: quæ in cauſa cœleſtium ſphærarũ iuxta conuenientem medietatem exiſtit. Non enim ceu mens, omnino abſq; vlla diuiſione eſt: ſed ceu anima iuxta reuolutionẽ. Cuius circulares lineæ animatæ vitæ inditia ſunt: quẽadmodum harum linearum motus. Licet enim mens cœlum moueat: at id non ſine anima facit: quæ per propriam reuolutam mentem, tanquam mediam, producit indiuiſibilẽ mentis mouendi vim habentem actionem, in continuam, & diuiſibilem cœli actionem. Quem ſolum philoſophus is appellat motum: & Timæo aduerſatur: ceu diuiſibilem, & diſtantiam, & actionem animæ aſſignet. At ne frequentem vocabulorum vſum ſequentes, & ſic Platonica illa accipiẽtes, aut magnitudinem aliquam animam eſſe exiſtimemus, aut corporeo moueri: patere dicimus, quod complexio illa eius cum corpore, non ſecundum locum interpretanda eſt: ſed ſecundum præſentiam per totum illud, atq; ſecũdum ſubſtantiam. Conſtitutio autem illa ex elementis, perfectionem indicat ex ſubſtãtia, & eodem, atq; altero: & omnino ex proprietatibus conſtituẽtibus ea quæ ſunt: quatenus ſunt. Cum proprio quodam modo & hæc quoq; in anima deprehẽſa ſit. Ex omnibus quidem enim communibus ea omnia conſtant, quæ ſunt. Sed proprie quælibet iuxta eum ordinem, quem ſortita ſunt. Mens quidem enim ex indiuiſibilibus conſtat. Corporeæ vero vitæ ex iis, quæ circa corpora diuiſa ſunt. Anima autem ex mediis. Rurſum & diuiſio quoque ea, quæ ſecundum harmonicos numeros fit, permanentiam omnium rationum in ipſa indicat: & illius permanentiæ modum: qui in diuiſionem adducitur: & in id, quod indiuiſibile colligitur: & propter id, ſecundum harmoniam numerorum qui diuiduntur, fieri dicitur. Harmonia enim ex concentu collectionis indicandæ vim habet. earum rationum, quæ iuxta diuerſas proprietates permanent. Numeri nanq; eam obtinent vim, vt proprietates ſignificare queant. Rationibus autem ſuiipſius anima & mouet cœlum concinna latione: & cognoſcit eam harmoniam, quæ in ſuperioribus exiſtit: & eam quæ in inferioribus. Quoniam & cum præſtantioribus non ſine continuitate coniunguntur: & inferiorum quoq; cauſæ ſunt. Quippe cum cœleſtes lationes animæ motus ſint. Quandoquidem & circulares illi motus ſuſpicionem hanc præbent: tanquam ſphæricis lationibus ſimiles. Quod argumentis quoq; confirmat, tum incorpoream animã eſſe demonſtrans: tum quod actionem habet nequaquam cum continuitate diuiſam. Hæc enim corporibus conuenit: tanquam iis, quæ ex interuallo perficiantur. Animæ autem & vniuerſi præcipue nequaquam conuenire poteſt.

QVADRAGESIMASEXTA PARTICVLA.

PRIMO quidem igitur non recte, dicere animam magnitudinem eſſe. Ipſius nãq; uniuerſi profecto huiuſmodi eſſe uult: qualis eſt, quæ uocatur mẽs. Neq; enim ſane cuiuſmodi quæ ſentiẽdi, aut appetendi uim habet. Harum enim motus nequaquam eſt circulatio.

EXPOSITIO.

Et iam omnem animam incorpoream eſſe demonſtrauit, quia motus actiones corporum propriæ, atq; conuenientes ſunt. Animæ autem nullus conuenit: qui diuiſibilis, atq; continuus ſit. Cum ea in loco non reperiatur: vt eius præſentia per totum corpus indicat: & ipſa quæ tota in quacunq; exiſtit parte. Quod perſpicuum in ſenſu vim tangendi habẽte exiſtit. Et cum debeat mortalium anima violento quoq; aliquo motu moueri: ſiquidẽ omnino mouetur. Quod autem violentum eſt erga id, quod in animæ ſpecie ſua ſpõte, atq; impulſu proprio fit, oppoſito ſeſe habet modo: ita, vt viuax eius præſentia permutata in locali motu, natura ſit. Mortuo nanq; viuaciter animam adeſſe, impoſſibile eſt. Localiter autem poſſibile eſſet, ſi ſecundum locum moueretur. Neceſſe autem erat ipſam ita moueri: quo & ipſa haud ſecus moueatur, atq; corpus: quod ab ipſa mouetur. Siquidem mouebat, quia particulariter mouebatur. Localis autem erat motu , qui ab ea corpori largitus fuerat. Atq; id iccirco eueniebat: quia alteratio quæ ſentiendi vim habet: quæ animæ in primis eſſe videtur: non huius, ſed ſenſorii potius exiſtit. Atq; anima quidem vita ſecũ-

dum ſubſtantiam eſt:verum receſſus quoq; a ſubſtantiali motu,ſecundum ſubſtantiam exiſtit.Contrarium autem accidit,cum vita corpus firme,donec ei adſit, contineat. Ex his itaq; omnem quoq; animam incorpoream eſſe demonſtrauit.Ex iis vero quæ propoſita fuere,ſingillatim rationalem,quam mentem vocat:vt ipſe indicat:cum eam diſtinguat ab ea,quæ ſentiendi,atq; appetendi vim habet.Quæ ne ſecundum Pythagoræos quidem circulus erit:quippe quæ haud in ſeipſam conuertatur.Quod earum animarum proprium eſt,quæ rationem participant:atq; ideo rationales appellantur.

QVADRAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

INTELLECTVS uero unus,& continuus,quemadmodum & intellectio. Intellectio uero cogitationes. Hæc autem quia deinceps unum,ut numerus: ſed nõ ut magnitudo. Quapropter neq; intellectus ita continuus:ſed aut impartibilis:aut nõ ceu magnitudo quæpiam continuus.

EXPOSITIO.

Platoni noſter Ariſtoteles adhæret:qui ex actionibus ſubſtantiam confirmat. Quod in iis præſertim fieri licet,quæ ſine corpore ſunt:quorum neq; figura, neq; color vllus exiſtit.Nam ex his interdum in ſubſtantiam ipſam adducimur. Actio autem intellectus,intellectio eſt.Quæ vna quidem eſt:quia omne id,quod quacunq; ratione eſt:vnum quoque dici poteſt.At non iuxta diuiſibilem diſtantiam dicitur vna.Cum in ea,neq; totum,neque pars quælibet omnis ſimul ſit. Verum licet paruum quid accipias,hic,& hic,aut aliud,atq; aliud,ſuiipſius particulas exiſtentes illud habeat. Intellectio vero haud huiuſmodi eſt. Sed aut ita vna,vt impartibilis:quemadmodum illa exiſtit:quæ intellectus ab anima ſeiuncti eſt.Quæ ea omnia,quæ ſunt,vna colligit,atque tollit:quæq; pertranſiri non poteſt. & quemadmodum noſtra formalium terminorum cognitio,non iuxta omnia ſimul eſt:ſed iuxta quamlibet formam. Quæ poſt particularium proprietatum notitiam,in contemplationem totius abſq; vlla diuiſione:quatenus ei pote eſt:ſe colligit. Qua itaq; ratione rationalis cognitio propoſitionum,atq; ſyllogiſmorum eſt:cũ ſe exponat in particulares propoſitionum terminos:& ſingillatim quod ſubiicitur,&quod dicitur,cognoſcat:& rurſum componat:& tanquam vnum,vtrunq; collectim,inſpiciat:& ſic quæ ſequuntur:& poſtremo ſyllogiſmum omnem in vnum colligat:non iuxta corpoream,atq; diuiſibilem mutationem pertranſiens:ipſa enim neq; ſecundum partem quácunq;,neq; ſecundum totum ſimul omne exiſtit:ita & noſtra cognitio quæ ratiõis particeps eſt,prope terminos ſemper progreditur:& propoſitionum partes conſiderat: atq; totam propoſitionem ſimul comprehendit:totumq; colligit ſyllogiſmum:& præterea,quod maius eſt,ita ex rationibus in formam adducitur,& pertranſit:vt non ſecundum magnitudinis,aut continuitatis interuallum id fiat:ſed potius quemadmodum qui numerant: ex vnitate ad aliam perueniat vnitatem. Ita vt impartibilis iuxta quácunq; actionem ſit. Quandoquidẽ quælibet quoq; cogitatio impartibilis eſt,dum ſimul cognoſcitur. vt exempli gratia animal, & rurſum rationis particeps,& mortale rurſum,& quod ex omnibus ceu vnum. Intellectus nanq; inquit,vnus,atq; continuus eſt. Quoniam intellectus ſeiunctus ab anima vnus tanquam impartibilis. Rationis autem particeps noſtra ſubſtantia propter conuolutionem ita vna, vt quæ in continuitatem extenditur. Haud tamen huiuſmodi qualis quæ magnitudinis: ſed vt quæ amittit,quod pure formarum indiuiſibile. Quẽadmodum & intellectio. Quoniam quemadmodum ſeſe habet actio,ita & ſubſtantia. Intellectio vero cogitationes exiſtens:quæ quia ordine ſe ſequunturiunguntur:vt & numerus qui ex diuiſis conſtat: at nequaquam vt magnitudo:neq; ipſa cum dimenſione eſſe poterit. Neq; intellectus ita cõtinuus,vt magnitudo,& interualla. Sed aut eſt impartibilis: aut non ceu magnitudo,continuus. Quandoquidem intellectus,& forma materia carens,atq; ſubſtantia rationis particeps exiſtit. Sed is quidem omnino impartibilis eſt. Anima vero quadam ratione in diſtãtia collocata eſt,tum propter conuolutionem,tum propter remiſſionem. Verum nequaquam ceu ea,quæ magnitudinis continuitatem habeat: vt corpora ipſa habent. Vt enim

tis cedit formis, quæ ſine materia ſunt: ſic ſupra eam dimenſionem attollitur: quæ cũ corpore eſt. Ex quibus ſubſtantiam eam, quæ media ſit inter eam, quæ indiuiſibilis, atq; eam, quæ circa corpora diuiſa eſt, indicat. Ex iiſq; verbis, an non tanquam magnitudo continuus: vt & ex eo, aut impartibilis: intellectum eũ intelligit, qui ſine materia ſit: atq; ipſam animam ſuperet. Quoniam cuius anima particeps eſt, medius eſt. Neque enim abſq; vlla proportione eius anima particeps exiſteret.

QVA enim ratione & intelliget, cum magnitudo ſit, utrum uniuerſaliter: aut in quacunq; particularum eius. Particularum autem aut ſecundum magnitudinem, aut ſecundum punctum. Si oportet & id particulam nominare. Siquidem igitur ſecundum punctum.

Purus rationalis animæ actus, qualis quidem ſemper eſt: qui animæ vniuerſi exiſtit: aliquando autem & qui noſtræ: cum neq; ſenſu, neq; imaginatione vtitur: quia neq; ad corpus, neq; ad corpoream aliquam formam tendit: ſed ad eas, quæ a corporibus ſeiũctæ ſunt: neque tanquam inſtrumento vtitur corpore: quod vel vlla ratione ſimul agat: cum abſq; vlla dimenſione iis ſe accommodet cognoſcibilibus: quæ non cum continuitate magnitudinis coniuncta ſunt. Quapropter neq; etiam intellectio iſta continua eſt: ſed prope terminos ſemper conſiſtit. Multoq; magis, neq; ipſum intelligẽs magnitudo erit. Id nanq; quod intelligitur vnum abſq; vlla dimenſione eſt. Ipſum vero intelligens, ſi magnitudo ſit: aut ſecundum ſeipſum totum videbit, quod cognoſci poteſt: aut iuxta aliquid eorum, quæ eius. Et ſi ſecundum totum, aut ipſo quidem toto, omne: partibus vero ſuiipſius, extremisve magis particulares proprietates: aut toto & vnumquẽq; terminum comprehendet eorum, quæ cognoſci debent. Sin autem iuxta aliquid eorum, quæ ſuiipſius, aut iuxta puncta, aut iuxta minores magnitudines. Atq; ita vt vnaquæq; particularum, atq; extremorum totum cognoſcat: aut vnaquæq; quidem magis particularem proprietatem: totũ autem quatenus totum, omne cognoſcat: aut & iuxta aliquid eorũ, quæ ſuiipſius, & iuxta totum, omne. Quod & ceu conuenientius, primum ponit. Nãq; cum magnitudo vim intelligendi habeat: cognoſcendi quoq; vim habebit, & ipſius totius, & vniuſcuiuſq; eorũ, quæ eius, actio. Nequaquam autem alia vnumquodq; eorum, quæ eius: alia autẽ ipſum totum cognoſcere poterit. Quod haud diſſimile eſſet, atq; ſi id ego: tu vero illud ſentires. Neq; ipſum totum id omne videbit, quod cognoſci poteſt: niſi ſecũdum ſeipſum & illud omne: & ea ex quibus illud omne conſtat, cognoſcat. Conuenientius itaq; eſt, vt eiuſdem & totum: & eorum, quæ eius vnumquodq;: aut extremorum, ſi ſecundum punctum contemplationem faciat: aut particularum, ſi iuxta magnitudinem, alia alias cognoſcat. At cũ generatim particulas nõ ſolum magnitudines, ſed ſigna quoq; appellarit: addidit: ſi oportet ſigna quoq;, punctave, particulas dicere. Deinde infert abſurda illa, quæ poſitionẽ hanc ſequuntur: quo ad eos pertinet, qui iuxta vnumquodq; punctum idem intelligere velint: ſed ita, vt alias aliud: quia non ſine motu, intelligat.

HAEC autem infinita: dilucidum, quemadmodum nunquam pertranſibit. Sin autem ſecundum magnitudinem, ſæpe, aut infinities cognoſcet idem. Videtur autem & ſemel contingere.

Neq; circulus itaq; erit: neq; totum, vt totum cognoſcetur vnquam. Nanq; ſi totum cognoſcetur: & puncta omnia, quæ in ipſo ſunt: nota erunt. Ex quibus poſtea totius cõtemplatio colligitur. Impoſſibile autem eſt, puncta illa omnia propter infinitatem nouiſſe. Infert præterea & abſurdum: quod iis accidit: qui non ſecundum punctum: ſed ſecundum particulas diuidunt. Diuidere nanq; neceſſe eſt: quandoquidem & magnitudinẽ, & quod mouetur poſitum fuit nos intelligere. Quid itaq; abſurdi continget? Quod perſæpe, atq; adeo infinities idem intelliget. Perſæpe quidem ſi determinatæ ſint magnitudines, in quas diuiſio fiat. Infinities autem ſi indeterminatæ. Quia ſemper ſecũda, aut tertia, verbi cauſa,

eius dimidium aſſumat:quæ ipſam præceſſit.Neceſſe itaq; ſi toto cognitio eius quod propoſitum eſt fieri debeat,perſæpe,aut infinities.At quia id nunquam pertranſcat,impoſſibile exiſtit.Illud autem perſæpe,abſurdum quoque eſt.Videtur enim & ſemel contingere.Nam vbi aliquid cognouerimus,recta ad aliud,percurrimus.

SIN autem ſatis eſt,tangere quacunq; ratione particulas: quid opus eſt circulo moueri:aut & omnino magnitudinem habere.

QVADRAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

SIN autem neceſſarium eſt intelligere toto circulo tangentem: quinam eſt particulis tactus.

EXPOSITIO.

Ratio hæc eam omnem cognitionē refellit:quæ ex particulis,aut extremis ſit. Si enim actio hæc cognoſcendi vim habet,aut quod propoſitum eſt,vt cognoſcatur: aut quácunq; particulam:aut extremum: quid opus eſt circulo moueri? Sin autem totum confeſtim ex tactu comprehendit:quid opus eſt,vt cognoſcens ipſum magnitudinem habeat.Siquidem & vnaquæq; quoq; particula eam habeat vim vt totū cognoſcere queat. Patet enim quemadmodum in impartibili,& iuxta tempus indiuiſibile cuiuſcunq; cognitio fit. Ita vt neque cum motu fiat.Omnis nanq; motus in tempore,atq; partibili fit.Neque enim magis particulares proprietates alias alia particula, aut extremitate comprehendit: toto vero ipſo,omnes.Impartibiliter quidem enim cōtrahi oportet,atq; in tempore impartibili,quod cognoſci debet.Magnitudo autem omnis diuiſibilis eſt. Atq; licet alias alii proprietati eius quod cognoſci debet,cognoſcens ipſum ſeſe accommodet:attamen omne collectum, atq; impartibiliter tollit:vnumq; & idem eſſe neceſſe eſt:quod omnes proprietates percurrit: & quod rurſum oēs in vnum contrahit.Siquidem qui nouit ipſum omne: & illas quoq; magis particulares nouit:ex quibus & ipſum omne cognoſcit.Confutata itaq; profecto,& poſitio quoq; ea eſt;quæ quidem tota magnitudine ipſum omne:particulis autē, aut extremis magis particulares proprietates cognoſci vult.Reliqua vero eſt contemplatio:quæ toti ipſi concedit & ipſius omnis,& magis particularium quoq; cognitionem. Quæ enim ſolis partibus vtrunq; tribuit:ne confutationę quidem digna eſt: quippe quæ perſpicue impoſſibilis eſt:quæ ne ipſum quidem intelligens intelligere ponit. Quandoquidem & intelligētis quoq; particulas,haud intelligendi vim obtinere,impoſſibile eſt. Quis nanq; eſt inquit particulis tactus,ſi ipſum quidem totum intelligat:eius autē partes nequaquā. Neq; enim ipſius intelligentis particulæ:quatenus intelligentis ſunt:calefaciendi vim habebunt:ſed & ipſæ quoq; intelligere poterunt.

PRAETEREA uero qua ratione intelliget diuiſibile indiuiſibili:& indiuiſibile diuiſibili.

Omnis cognitio,licet rei diuiſibilis quoq; ſit:illud tamen in indiuiſibile cōtrahit. Quo
ſimul totum,tanquam totum contempletur.Quæ nanq; per partes pertranſit:atque alias
aliam tangit:illius ſemper eſt:quam ſemper tangat.Et totius itaq; quoq; eſt:cum tanquā
totum illud tractet.Non autem quia partibus agat,partium.Quoniam ſimile eſſet, ac ſi id
quidem ego:illud autem tu ſentires.Sed ceu vnius totius eſt:quod in vno,atq; indiuiſibili
cognoſcente cum toto hæreat.Vnde & ſenſus,licet extrema ſit partibilium cognitio: atta-
Forma quō impartibilis — men iuxta formam eius,quod cognoſci debet, nititur. Omnis autem forma impartibilis
eſt:tanquam ea,quæ illud impartibiliter complectitur:quod per ipſam perficitur. At non
Puncti quō. — quemadmodum punctum lineæ extremum eſt.Id quidem enim arcte.& quia ab ipſo par
tibili excidit,atq; deteriori quodam modo impartibile eſt. Puncti itaq; notitia, eius ſolius
eſt notitia:lineæ autem nequaquam. Quia lineæ quoddam extremum exiſtit. Cognitio
vero illa quæ iuxta eius formam habetur:& lineæ, & extremorum eſt. Intellectus itaque
ſi magnitudo ſit:licet extrema habeat impartibilia:ex eorum ſententia loquendo,qui ei li-
neæ magnitudinem aſcribunt:attamen neq; diuiſibilia,neq; indiuiſibilia cognoſcet. Totū

quidem

quidem enim cognoſcens,ac iuxta id,quod ſuiipſius omne, omne id quod cognoſci poteſt,comprehendet.At quod diuiſibile eſt,nequaquam ab impartibili cognoſci valet:cum ſuiipſius punctum ſit.Quoniam punctum non extenditur eodem modo,quo magnitudo:ita vt illam quoq; tangat.Verum neq; quod impartibile eius,quod cognoſci debet,a diuiſibili ſuiipſius cognoſcetur:tanquam ab eo,quod ei non quadret.Si enim ea magnitudine,quæ iuxta formam conſiſtit,quiſpiam quod cognoſcendi vim habet,definiret:iam hac ratione illud ſine corpore eſſe,fateretur.Forma nanq; terminus eſt : verum non id quod terminatur.Quemadmodum autem ex motu diſtinguimus ipſum mouens ab inſtrumento,quod viuaciter mouetur.Neq; enim ceu corpus:ſed vt viuens,atq; animatum mouetur,quod volat:aut ambulat.Ipſum vero mouens anima eſt:quæ aliam habet vim mouendi retinentem actionem:neq; eandem cum eo,quod mouetur.Quapropter & tanquã inſtrumenti actus anima ſtatuitur:& tanquam ea,quæ viuente corpore vtatur:quæ ſeiũcta quoq; eſt,non ſolum a corpore:ſed & a vita etiam eſt,quæ ipſi corpori inſeparabiliter data eſt:ex qua viuaciter perfectum eſt,quod mouetur.Sic & quod cognoſcendi vim habet:quodq; per corpus agit,dupliciter cenſemus intueri.Altero quidem modo, iuxta vitã eam,quæ corpori data eſt: quæq; ſimul cum corpore fit.Quæ ſane ratio haud pure agendi vim habet:ſed non ſine corporis paſſione,ab eo quod ſentiri poteſt,aut diſgregatur,aut congregatur.Altero vero modo in formam ſpectat,atq; agit tantum:quatenus in ipſa anima vtente,cognoſcẽdi vis adeſt.Quæ quidem anima vtens,nequaquam magnitudo eſt: nulla nanq; forma magnitudo exiſtit:ſed id quod forma abſoluitur,atq; perficitur.At ſeparabilis quoq; ea,quadam ratione a magnitudine eſt:dum non patiendo,ſed agendo,cognoſcit.Ipſum vero intelligens adhuc multo magis,quod ſeparabile eſt,indicat.Siquidẽ, quemadmodum demonſtrabit,nequaquam ſimilis eſt , eius quod ſentiendi , atque eius quod intelligendi vim habet impaſſibilitas. Cum mens neque tanquam inſtrumento corpore ipſo vtatur : tuncque in primis , cum ſeparabiles formas cognoſcit . Vbi neque corporea vtitur cognitione,neq; ſenſu,aut imaginatione. Atq; hæc ea ſunt,quæ nũc de mente,intellectuve demonſtrantur.Mentem autem,vt dicebamus,appellat, vitam animæ,rationis participem:quam etiam diſtinxit ab ea quæ ſentiendi,atq; appetendi vim habet.Quæ itaq; nunc demonſtrantur,non ſolum mentem incorpoream eſſe demonſtrãt: verum etiam neq; corpore ipſo,tanquam inſtrumento,ſuis in intellectionibus vti.Quod nanq; impartibile:aut prope terminos incedens,qua ratione vtetur eo,quod non ſine diuiſibili continuitate proficiſcitur ? niſi forma , quæ cognoſcitur in diuiſibili collocata ſit. Tunc enim ipſum quoq; inſtrumentum auxilium fert,propter ipſius diuiſibilis comprehenſionem. Quãdoquidem & forma quoq; quæ in corpore eſt,cognoſcitur.At cum ſeparabiles formas intellectus cognoſcit : neq; tanquam inſtrumento ipſo vtetur corpore. Atq; adeo huiuſmodi intellectum imaginatio conſequitur:non tanquam ea , quæ ſimul agat:ſed tanquam conſecutio quædam conſequitur.Quemadmodum vmbra quoq; ſolidum illud conſequitur:quod in lumine exiſtit.aut quemadmodum oculorum conuerſio validam animæ contemplationem comitatur.Quæcunq; ſane igitur collecta ſunt inconuenientia: quia magnitudinem aliquam,quiſpiam intellectum eſſe dicat: eadem contingent & illis:qui intellectum ponunt,corpore,tanquam inſtrumẽto vti,in ſeparabilium formarum intellectione.Ariſtoteles vero,vbi eos,qui intellectum magnitudinem eſſe dicunt,confutauit:deinceps confirmat,eandem quoq;,ex eo,quod apparet,Timæi eſſe poſitionem,ſcribens.

NECESSARIVM autem intellectum eſſe circulum hũc. Intellectius quidem enim motus,intellectio. Circuli autem,circulatio. Si itaq; intellectio circulatio,& intellectus eſſet circulus. Cuius huiuſmodi circulatio intellectio.

Et neq; tanquam actum eius:neq; tanquam inſtrumento vtẽtem : neq; adhuc magis vt omnino ſeparabilem. Ac ſiquidem ex illius ſententia,circuli circulatio eſt intellectio:nõ cuiuſcunq;:ſed huius:quem diuiſum,atq; deflexum circũduci, inquit. Qua itaq; ratione

colligitur circulum hunc intellectum eſſe? Quãdoquidem quorum actiones eædem: eorundem & ſubſtantiæ quoq; eædem. Dicitur autem circuli circulatio, intellectio. At & intellectus quoq; actio intellectio exiſtit: vt omnium confesſione conſtat. Quorum autem vna eſt actio, ipſa quoq; eadem ſunt. Intellectus itaq;, iſq; circulus eadem erunt. Qua vero ratione demonſtratiue hæc ex mathematicis ſcripſerit, Timæus, iam a nobis explicatum fuit.

SEMPER autem ſane aliquid intelliget. Opus nanq; eſt, ſiquidem perpetua circulatio. Agentium nanq; intellectionum ſunt extrema. Omnes enim alterius gratia. Contemplantes autem rationibus eodem modo determinantur. Ratio autẽ omnis, aut definitio, aut demonſtratio. Demonſtrationes autem & a principio: & habẽt quadam ratione finem ſyllogiſmum, aut concluſionem. Sin autem non perficiuntur: at neq; flectum rurſum ad principium. Aſſumentes autem ſemper medium, & extremum, recte progrediũtur. Circulatio autem rurſum in principium flectit. Definitiones uero omnes finitæ.

Oportet enim quandoquidem perpetua eſt circulatio: perpetuam quoq; intellectionẽ eſſe: cum eadem cum circulatione ſit. Et ita quoq; perpetuam eſſe conuenit: vt & circulatio eſt. Quæ non prope terminum vnum ſtans perpetua eſt: ſed quia in mutatione collocata. At non in ea mutatione, quæ prope terminos: ſed in ea quæ cum cõtinuitate ſit. Quæ neq; in ſtatu, neq; in fine vnquam eſt. Huiuſmodi itaq; ſi intellectio fuerit: ſemper alicuius vnius erit. Quoniam in tranſitu illo, qui ab alio ad aliud ſit: ſtatu neceſſe eſt excipi: qui quidem ſtatus in eo poſitus eſt: quod antea intellectum fuerat. Circulatio vero ſtatu non excipitur. Erit igitur & eiuſdem ſemper intellectio: & non in ſtatu: ſed ſemper in ipſo fieri. Quippe quæ idem ſemper pertranſeat: & nunquam ad finem accedat. Interrogabat itaq;, quid ſemper intelliget? Quod nanq; ſemper, breuiter in memoriam reuocaui: quia circulatio perpetua ſit. Neq; enim in actione collocatum eſt, quod intelligitur, neq; in contemplatione. Quandoquidem vtraq;, tam ſcilicet, quæ agit: q̃ quæ contemplatur, cognitio, finita eſt. Altera quidem a fine eorum quæ agi, atq; tractari debent, exordium ſumens: atq; ibi deſinens, vnde actionis poſtea capitur principium. Altera vero determinando quidem confeſtim agit: atq; prope vnum permanet terminum in illa totius comprehenſione. At cum demonſtratiue a propoſitionibus incipiat: & in concluſionem deſinat: propter hanc quoq; cauſam, finem ſibi ſyllogiſmum, atq; concluſionem ſtatuit. Cõcluſionem quidem tanquam in ipſam deſinens: ſyllogiſmum vero, ceu vna cum concluſione, propoſitiones quoq; colligens. Demonſtratum nanq; fuit in demonſtratiuis libris, quemadmodũ neq; ad extrema verſus, neq; ad principia infinitus eſt progreſſus. & quemadmodum cum extrema determinata ſint: & media quoq; finita exiſtunt. Nunc vero expoſitione quoq; concedens finita non eſſe: attamen huiuſmodi infinitatem ab ea diuerſam oſtendit, quæ iuxta circulationem fiat. Siquidem hæc flectendo: illa recta progrediendo conſiſtit. Eodẽ præterea modo, tum contemplatio quæ diuidendi, tum quæ reſoluendi poteſtatem retinet, determinata, ac finita demonſtrabitur.

PRAETEREA ſi eadem circulatio perſæpe, opus erit perſæpe intelligere idẽ. Præterea uero & intellectio ſimilis eſt quieti cuidam, & ſtatui potius, q̃ motui. Eodem autem modo & ſyllogiſmus.

Semper quidem idem præſtantior illa noſtra mẽs mouit: verum haud perſæpe idem. Neq; enim rurſum, atq; rurſum: neq; omnino cum extenſione: neq; nunc, atq; iterũ nũc. Sed prope vnum nunc ſtans, quod omnem temporis infinitatem impartibiliter comprehendit. Ita vt haud perſæpe idem intelligat: ſed ſemel, iuxta illud perpetuum ſemel. Noſtra vero intellectio, quæ pertranſeundi vim habet: non ab eodem in idem pertranſit: ſed ab altero ad alterum: atq; per media rurſum ad idem. Quod ſi intellectio ſit circulatio, & perſæ

pe:& nequaquam perpetua erit intellectio:& a ſeipſa in ſeipſam haud per alia media pertranſibit:& nihil forſan ſequetur abſurdi, eſſe idem ipſum nunc vere, & nunc illud quod in temporis extenſione poſitum eſt. Quod terminatum quidem eſt in iis quæ ortui ſubiecta ſunt: infinitum autem in ipſis cœleſtibus. Quandoquidem naturalium rerum eſſe haud perpetuum eſt: ita vt in vno nunc permaneant. Propter quam itaque cauſam & diuinarum animarum intellectio ita vna eſt: vt ſemper quidem omnium ſit, atque pertranſiri non poſſit:& non tanquam perpetua: quæ in vno nunc permaneat. Quoniam ipſum perpetuum præſtantius exiſtit, q̃ quod ſecundum animam conſideratur. At ipſa quidem nunc atque nunc non ſine infinita quadam continuitate permanet: atque ea ratione intellectui illi cedit: qui ſupra animam eſt. Quemadmodum & in coniunctione quoque ea, quæ cum intelligibilibus exiſtit. Altera quidem enim cum coniunctione quadam indiuiſibili conſiſtit: altera vero quaſi cum quadam tactione. & ita vt in illa multitudine intellectionum ſecundum ſpeciem tantum diſtinctio fiat. Nanque propter impartibilem quandam contractionem, & vnaquæq; id vere eſt, quod aliæ ſunt: & propter id cuiuſcunque generis. In diuinis autem animis, & mutua earum cognitionum contractione: cũ ea quæ, eorum, quæ cognoſcuntur, habetur cognitio, haud pure impartibilis ſit: aliter ſeſe res habet: cum iam ea quoque ad diuiſionem tendat. Si igitur nunc, atque nunc eadem eſt: propter quam cauſam abſurdum perſæpe idem intelligere? Quoniam, dicam, non ſolum ſubiicitur idem: ſed dum mutatur. Siquidem intellectio ſit circulatio. Non eſt itaque ſimul tota: ſed qualis quæ apud nos: dum haud adhuc totum cognoſcimus: attamen præcidimus quod ad ipſum tendit. Quia antea ſubſtantiam noſcimus: deinde animatum: & deinde quod ſentiendi vim habet: atque hac ratione animal totum. Abſurdum autem illud, ita rurſum, atque rurſum. Cognitio nanque quæ ſemel perfecta eſt, nihil eo indiget. Et ita dixi: quoniam infinities quoque indigebit. Quandoquidem in diuinis quidem animis, ne ſemel quidem eget. Intellectio nanque in illis manifeſtius cuidam quieti, atque ſtatui, ſimilis eſt, q̃ motui. Siquidem & in nobis, qui ex aliis alia colligimus: id quod ſyllogiſmus facit: attamen quod ſtat, potius apparet, q̃ motus, propter ingreſſum ſcilicet eum, qui prope terminos fit. Neq; enim in tranſitu: ſed in ſtatu prope vnumquemq; terminum, ſemper intellectio collocata eſt.

Interrogatio. — *Reſponſum* — *Dubitatio.* — *Reſponſum*

QVADRAGESIMANONA PARTICVLA.

ATQVI neq; beatum, quod non facile, ſed uiolentum.

EXPOSITIO.

Perſpicua vtraque ex propoſitionibus eſt. Nanque in eo, quod ſecundum naturam ipſum facile poſitum eſt: in eo autem, quod facile, beatitas. Quapropter & in eo quod ſecundum naturam: & non in violento, incorruptio, atque beatitas collocata eſt. Ipſum autem non corrumpi, vel corruptibilibus quoque adeſt: donec ſeſe ſecundum naturam habeãt. Semper itaq; ſecũdum naturam exiſtit, quod incorruptibile. Antea vero id ſumptum fuit propter id, quod confeſtim infertur.

SIN autem eſt motus eius non ſubſtantia, præter naturam moueretur.

Violentum nanque quod præter naturam: quod autem violentũ non beatum. Quod autem haud ſecundum naturam cœli animæ inſit motus: antea quidem iuxta communem quandam rationem in omni anima demonſtrauit: deinde vero & in ipſa quoque id ſingillatim agit. Si nempe mouetur, inquiens, præter naturam mouetur. Id quidem igitur dilucidum. At propter quam cauſam, ſi non ſubſtantia eius ſit motus, dixit, præter naturam moueretur. Neq; enim cœli ſubſtantia motus eſt: neque tamen præter naturam mouetur. Nunquid, quoniam vt in tertio dicturus eſt: intellectus ſua ex ſubſtantia eſt actio: neq; tantum ille qui animis ipſis præſtantior eſt: ſed noſtra anima quoque. Cum omnem eam eminentiam, quæ extra tendit, contrahat: & inſeparabiliter, atq; impartibiliter: quatenus ei fas eſt, viuat: & propter hanc quoq; cauſam actionem, ſuam in ſubſtantiam reducat. Multo itaque maiori quodam modo: & haud aliquando, ſed ſemper, diuina vniuerſi

Dubitatio. — *Reſponſum*

anima ſua, ex ſubſtantia, erit actio. Et ſi eius motus actio eſt: ſubſtantia quoque eius erit motus. Sin igitur haud id ita ſeſe habet: aut non mouebitur: aut præter naturam mouebitur.

LABORIOSVM autem & id mixtum eſſe corpori: ita, ut non poſsit diſſolui. & præterea fugiendum. Siquidem melius eſt menti, haud cum corpore eſſe: quemadmodum ſolet dici: ac multis quoq; uidetur.

Ex iis quæ antea dicta ſunt: cum neq; corpus, neq; magnitudinem omnino, quod intelligibile animæ eſt: hoc eſt, vitam eam omnem, quæ rationis particeps ſit: demonſtrarit: (conueniunt enim & animæ noſtræ, ſecundo loco tamen, quæ de vniuerſi anima, antea demonſtrata fuere:) nunc quod ſeparabilis a corporibus ſua ex natura, omnis rationis particeps anima ſit, nobis in memoriam reuocat. Verum de ipſa vniuerſi anima præcipue ſermonem habens: vbi & omnia quoque abſurda maiorem habent vim. Quodam itaque modo, quod inſeparabile ipſius animæ rationis participis: quam mentem appellat: demõſtrat. Quoniam melius eſt ei nequaquam cum corpore eſſe. Quod non modo Plato confeſſus eſt: ſed ita quoque permultis eſſe videtur. Siquidem præſtantior ea philoſophia exiſtit, quæ contemplandi vim habet, q̃ quæ agendi. & in ea quæ contemplandi vim habet: quæ in iis verſatur, quæ a materia ſeparabilia ſunt: quæq; nequaquam corpore vtitur. & ea omnino nobilior, quæ in ſeipſa complectitur, q̃ quæ extra fertur. Cæterum ei, quæ a corporibus inſeparabilis exiſtit, nequaquam id melius eſt. Proprium nanq; bonum vnicuique bonum eſt. Ei itaque vitæ, quæ inſeparabilis eſt a corporibus, vt non ſine corpore ſit, melius eſt. Ac niſi ipſum cum corpore eſſe, melius eſſet: ſeparabilis a corporibus eſſet. Vita igitur, quæ cum corpore eſt: quam mixtionem appellat: tãquam ea, quæ haud præcipue animæ ſecundum naturam ſeparabili adſit: laborioſa eſt. Neque enim ei, tanquam ſeparabili ineſt: ſed potius ceu ei, quæ quadam ratione a ſeipſa recedit. At non ſine labore diſceſsio a proprio, atque conuenienti fit. Quapropter nequaquam præcipue eligenda. Sed in noſtris quidem tolerari poſſet: quia diſſolui queunt. Ad aliquod nanque tempus vſque commixtio durat. In ipſa vero vniuerſi anima, ea fugienda omnino eſſet: quia nunquam diſſolui poteſt. Intenſum ergo illud laborioſum eſt in vniuerſi anima: quia perpetuum eſt. Ex quibus videtur Ariſtoteles Platonicis verbis inſtare, mixtioni ſcilicet, atque complexioni. Videri nanque poſſet, nutum, atque impetum in corpus, & vſum quoque, tanquam inſtrumenti, ei aſsignare. Hacque ratione ſemper quod melius, atque bonum exiſtit in ſeiunctione poſitum eſſet. Neque igitur ita Platonis verba intelligenda ſunt: neque ita ſeſe res habere arbitrandum: vt ſcilicet nutu, aut impetu in corpus: aut eo tanquam vtentem mixtam accipiamus. Sed quia maneat in ſeipſa ad ſeipſam conuerſa: corpuſque ſuiipſius faciat: eximendoq; ipſum moueat: atque ceu id ſuperans, quod appeti debet. Ita, vt noſtræ animæ, quæ ſeparabilis exiſtat, quæ aliquando, atque ſecũdo loco, exemplum habeamus, ipſum ſemper, atque primo.

QVINQVAGESIMA PARTICVLA.

IMMANIFESTA præterea, & ipſius circulariter ferri cœlum cauſa. Neq; enim animæ ſubſtantia cauſa, propter quam circulariter feratur. Sed ſecundum accidens ſic mouetur, neq; corpus cauſa.

EXPOSITIO.

Confutata huiuſmodi poſitione: quod ſcilicet, quia circulariter anima moueatur: cauſa ſit circulationis ipſius cœli: immanifeſta redditur huius rei cauſa. Neque enim animæ ſubſtantia, cauſa eſt, vt circulariter feratur. Quemadmodum qui motum ſubſtantiam eſſe arbitrantur: & ſua ex ſubſtantia circulariter ferri volunt: atq; hac ratione mouere. Neq; enim circulariter: atq; adeo ne moueri quidem animam dandum eſt. Quia igitur moueatur, nulla erit cauſa. Neque enim ſecundum ſeipſam, ſed ſecundum accidens mouetur.

Cum

Cum nequaquam corpus in cauſa ſit: aut ſui ipſius iuxta eam motus: aut animæ ſecundum accidens.

SED anima potius ei.

Corpori ſcilicet. Illud vero potius additum fuit: quoniam licet natura motus principium ſit: attamen potius anima exiſtit. Magis nanq; proprium mouens ipſum eſt, q̃ principium illud iuxta quod mouetur. Natura vero huiuſmodi principium, vt id ſecundum quod moueatur: non autem ceu id, a quo ipſius motus origo ducatur. Nunquid autem & illud, quod Iamblico videtur, demonſtratur: cœleſte ſcilicet corpus ex ſeipſo viuere: non autem aduentitie, quemadmodum noſtra viuunt corpora. Quippe quod ſua in ſubſtantia inſitam habeat vitam: atque vitam eam, quæ mouendi vim habeat. Ita, vt & a ſeipſo quoque ad motum excitetur: ſed magis profecto proprie ab ipſa anima. Quapropter potius anima corpori cauſa motus eſt: q̃ ipſum ſibiipſi. Adiectio autem illius particulæ, potius, eam quoque vim habere poteſt, vt demonſtret: quod licet & aliæ adhuc magis propriæ ſint motus cauſæ: attamen anima potius cauſa erit, q̃ corpus ſibiipſi: atque adhuc antea intellectus ille cuius anima particeps eſt: atque adhuc antea is, quem nulla participat. Hæc quidem igitur recte ſeſe habent. Illud vero quonam pacto vere dicitur: immanifeſtam ſcilicet eſſe, vel ex Platonis ſententia cauſam, propter quam cœlum circulariter feratur. Quoniam demonſtratum fuit, quod neque circulariter, neque ulla omnino ratione, anima mouetur. Corporeus nanque, atque naturalis in ea motus confutatus fuit: quem ne Plato quidem ad animam referendum vult. Quare ſi ex Platonis ſententia animati motus propoſitum interpretemur: cum vita ſit, quæ a mente, atque intellectu clam, atque paulumper recedit: atque illum indiuiſibilis terminum relinquit: haud tamen adhuc diuiditur: aut a ſeipſa recedit: ſed in ſeipſam ſecundo loco conuerſa eſt: quod ſane ille per circulationem mathematice ſignificauit: perſpicua eſt cauſa circulationis ipſius cœli. Proxima nanque cauſa eſt: cum continuus, atque diuiſibilis ſit cœleſtis motus: verum ſemper in fine: & ab eodem in idem: atque ipſe quoque idem ſemper fiat. Vita itaque, quæ antea adducta fuit, propter ſubingreſſum ex indiuiſibili, diuiſionem facit: verum haud patitur: propter illam vero conuerſionem ſecundo loco in ſeipſa continua ſemper eſt: & ab eodem in idem, atque eundem ſemper perficit motum. At, quod perſæpe quoque diximus, ex vulgi atque multitudinis conſuetudine vocabula Ariſtoteles interpretatur: atq; hac ratione refellit: & immanifeſtam eſſe cauſam inquit.

ATQVI neq; quia melius dicitur. Et certe oportebat Deum propter id circulariter facere ferri animam: quoniam melius ipſi moueri, q̃ manere. Moueri autem ita, aut aliter.

Cum eo omni, quod præcipue, atque ſecundum ſe eſt: & bonum quoque exiſtit. Priuatio nanque cum malum ſit: tanquam id, quod non ſit, præcipue eſt: atque ita neq; bonum exiſtit. Et quemadmodum rurſum eſt, ita & bonum quoque eſt: quia veſtigiis quibuſdam conſequitur bonum. Recte itaque noſter Ariſtoteles cenſet: quod qui res ipſas contempletur: & bonum, quod quibuſcunque conueniat: conſiderare debeat. Ita vt alterius quoque probatio ex altero inducatur. Si itaque motus animæ non conuenit: neque bonum, quod motui conueniens eſt: cum anima quadrabit. Et qui bonum animæ aptum vidit: ipſam quoq; ab huiuſmodi motu ſeiunctam nouit. Belle autem iudicat & Deum in primis boni cauſam ſuſtinere: & in id aciem ſuam dirigere: quod inter omnia præſtantiſſimum ſit, bonum. Pulchre q; illud teſtimonio non ſine Platone confirmat: qui haud dicit: quod melius ipſius motus in anima: quam ipſe interpretatur. Cuius nanq; Plato & formam determinat: & perfectionem: ſubſtantiam ei quoq; aſſignat: quæ media exiſtit inter indiuiſibilem ſubſtãtiam, atq; eam, quæ circa corpora diuiſam: quæ & tota quædam eſt. Vnde etiam patet, quod ſimplicitas quædam eſt: quæ huiuſmodi ſubſtantiæ complectendæ, atq; ſeruandæ vim habet. In qua ipſa, quod bonum, atq; melius eſt, continetur.

Priuatio malum.

QVINQVAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

QVONIAM autem eſt huiuſmodi conſideratio aliis ſermonibus cõuenientior, eam quidem dimittamus nunc.

EXPOSITIO.

Non de motu intelligit, ita vt nos ad naturalem auditionem dimittat: quemadmodum Alexandro, atq; Plutarcho videtur. Neq; enim ei de motu præcipuus ſermo erat. Sed vtrũ anima moueatur: & vtrum id ei melius. & quod oportet Deum propter bonum facere. Conſideratione itaq; circa bonum ſuperſedet: quippe cum aliis ſit ſermonibus conuenientior: iis ſcilicet, qui res naturales tranſgrediuntur. In quibus & bonum illud, quod in ſimplicitate collocatum a primo illo bono deductum, expoſitum fuit.

ILLVD autem abſurdum cõtingit, & huic ſermoni, & plurimis ex iis, qui de anima. Colligant enim, & ponunt in corpus animam, nihil præterea determinãtes propter quam cauſam, & quo pacto ſeſe habente corpore.

QVINQVAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

ATQVI uideretur id neceſſarium eſſe, propter ſocietatem enim, id quidem facit, illud autem patitur. & id quidem mouetur, illud autem mouet. Horum autem nullum ineſt mutuo quibuſcunq;.

EXPOSITIO.

Cum iam animã haud corpus eſſe collegerit: quia corporis propria actio motus eſt: anima vero nequaquam mouetur: qua ratione in corpore ſit inueſtigãdum cenſet: ita vt non ſolum cuiuſmodi ipſa ſit: ſed cuiuſmodi quoque corpus: quod ei ſubiiciendum eſſe oporteat, intelligamus. Colligatam nanq; ipſam cum corpore eſſe, perſpicuum eſt. Quo cum igitur, atq; quanam ratione ſe habente, videndum eſt. Neq; enim cum quocunque. Deinde cum illud tanquam perſpicuum ſumpſerit, quod ſcilicet anima agat: corpus autem patiatur: & ea quidem moueat: id autem moueatur: iure & eam quoque id eſſe vult, quod vtatur: illud vero ipſum eſſe inſtrumentum. Neq; quodcunq; forte fortuna oblatum fuerit ipſi animæ inſtrumentum eſſe aſſerit: ſed quod ad vitam aptum ſit: & diuerſarum vitarum reſpectu diuerſum. Neq; enim quæcunq; a quibuſcunq; patiuntur.

QVINQVAGESIMATERTIA PARTICVLA.

HI AVTEM ſolum nituntur dicere quale quid anima. De recipiente uero corpore nihil præterea determinant.

EXPOSITIO.

Exempli gratia, quod vim habeat mouendorum viuaciter corporum. & hæc quidem nutriendo: illa vero præterea quoq; cognoſcendo: alia autem & ſecundum locum concitando: at & alia quoq; ratione vtendo. De recipienti autem corpore nihil præterea determinant. Neq; enim diſtinguunt inſtrumenta: quæ ad diuerſas vitas apta ſint.

TANQVAM contingat iuxta Pythagoricas fabulas: quamcunque animam in quodcunq; ingredi corpus.

Recte ſane mouit: atq; ita Ariſtoteles loqtur: quod quaſi fabuloſe, eo Pythagoræi ſunt velamine vſi. Nanque animam rationis participem in vehicula ratione carentia adiudicari dicebant: vitam eam quæ perturbationibus obnoxia eſſet: atq; ſine ratione exiſteret: amplificare, ac fere tragice nobis prodere volentes.

VIDETVR enim unumquodq; propriam habere ſpeciem, atq; formam. Proxime uero dicũt, ac ſiquis diceret: fabrilem in tibias ingredi. Oportet enim artem quidem uti inſtrumentis. Animam uero corpore.

Quinquageſima

QVINQVAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

ET ALIA præterea quædam opinio tradita eſt de anima: perſuaſibilis quidem multis: & nulla minor earum quæ dictæ ſunt. Quæ tamen rationes, tanquam normas dedit: & ſermonibus quoq; qui communiter dicuntur. Harmoniam nãq; quandam ipſam nonnulli aſſerunt.

EXPOSITIO.

Etenim viuere iam opus eſt corpus, quod viuaciter ab anima moueri debet: atq; viuere ita, vt determinetur ex forma animæ mouentis. Idq; illud eſt, quod in iis diſcernendam cenſet in corpore vitam ab anima. Quippe cum anima iuxta id, quod vtitur ſtet: quæque corpus tanquam inſtrumentum, ac tanquam id, quod viuaciter mouetur, effingit. Nam vis quæ inſtrumenti effingendi vim habet, ei ſimilis ducitur, quæ ſemper vtitur. Quemadmodum enim fabrilis ars tibiis vti non poſſet: ita neque anima quæ rationis particeps exiſtit, illis vteretur inſtrumentis, quæ ex vita ratione carente formata eſſent. Quoniam extrinſecus aduenien, non autem innatus, atque inſitus is eſſet vſus. Mihique videtur ex hoc præcepto cenſere, reſpectu cuiuſdam ſimilitudinis ad id, quod vtitur, determinandum eſſe inſtrumentum; ſed reſpectu cuiuſdam ſimilitudinis iam egreſſæ. Quod nanque animatum eſt, animæ egrediendo, atque ad opus veniendo ſimile eſt. Ita, vt haud ex ipſa mouente anima formam adipiſcatur: ſed ex ea, quæ inde ſubingreditur. Quia haud adhuc mouendi vim habeat: ſed id quod mouetur determinare poſſit: & ſecundum ſimilitudinem quandam ſubingrediatur. Qua etiam quod mouetur mouenti ſimile redditur. Quippe cum id paſſum ſit, quod mouens ipſum motu agit. Verum id quod mouetur, tanquam huiuſmodi, ei quod ſolum mouet, nequaquam ſimile reddi oportet: & præſertim tanquam ei, quod ita moueat: vt ſenſu, aut ratione vtendo. Poſt hæc igitur, quod neque harmonia corporis particularum anima ſit, philoſophus demonſtrat: neque huiuſmodi, vt eius quod viuaciter mouetur, effingendi vim habeat: neque adhuc magis tanquam mouens. Opus nanque eſt, omnino concinne paratum eſſe corpus, quod vitam recipere debeat: atque apte, concinneque inquam paratum eſſe ad vitam eam, quæ adeſſe debet. Quo accommodatum poſtea ad eam recipiendam, atque participandam. Differre autem omnino oportet, quod ad participationem aptum eſt, ab eo, cuius particeps eſſe debet: & quod tanquam materia formæ ſubſternitur. Et quod formam reſpicit: aliud quidem reſpicit, tanquam eam, quæ inſtrumenti determinandi vim habeat: aliud autem tanquam eam, quæ vtatur. Exempli gratia, talis lignorum compoſitio apta quidem eſt, ad formam nauis. Haud tamen eadem cum figura exiſtit: neque adhuc magis cum vi ipſa, quæ gubernare valet. Neque igitur corporatorum elementorum compoſitio, aut qualitatum temperatio, aut mutuus ille compoſitorum, mixtorumve conſenſus, atque ratio, ipſa erit animata uita. Sed ceu materia ſubiecta eſt uitæ illi, quæ inſtrumenti determinandi uim habet. Ob quam ergo cauſam ueriſimilis permultis ea uiſa fuit opinio, quæ animam harmoniam eſſe conſtituit. (*Dubitatio.*) Quandoquidem proximæ materiei quæ perfectam iam receperit aptitudinem, collectim, atque ſimul innaſcens forma, non ſecus, ac ſi eadem cum ipſa ſit, opinionem permultis præbet. (*Reſponſum.*) Hoc itaque pacto figura nauis, nihil differre uidetur ab huiuſmodi lignorum harmonia. Ac quando non diſtinguit vulgus uitam, quæ tanquam inſtrumento utatur, a uita ea, quæ inſtrumentum, tanquam inſtrumentum effingit: ideo & Alexandro germano fere Ariſtotelis interpreti, id quoque euenit. (*Digreſſio cõtra Alexandrum.*) Qui nequaquam iudicat, tanquam inſtrumento anima ipſa uti. Neque enim unum quoddam fieri uult ex eo, quod utitur, atque ex ipſo inſtrumento. Vnde neque ei uim mouendi concedere ualet: ita ut eam, eius quod mouetur, tanquam eius quod mouetur formam ſtatuat: atque ex hoc tantum ipſam corporis actum interpretetur. Cum Ariſtoteles & illud inſtrumentarium præterea addiderit: ac ceu ipſa ſit, quæ utatur, atq; moueat, cõfirmarit, & propter hanc cauſam, naturam ſuperare dixerit. Qm̃ natura, vt moueatur, atq; patiatur tãtum principium eſt: anima uero mouendi quoq; uim habeat.

Quo igitur pacto vnum animal eſt, cum ex anima, atq; corpore ſit: niſi ex eo, quod vtitur, atq; ex inſtrumento vnum quoddam fiat. Nunquid id haud verum ſimpliciter eſt: verum quadam determinatione indiget. Quando enim diſpoſitio illa, quæ inſtrumenti effingendi vim habet, diſiuncta ab eo, quod vtitur, fuerit: nequaquam vnum fit: vt in artibus res ſeſe habet. Quando vero illud contingit, & innate inſtrumentum cum eo, quod vtitur, iunctum fuerit: vnum quoddam perficitur: haud tanquam ex materia, atq; ex inſtrumentaria forma: iam enim inſtrumentum ſubiectum eſt: ſed tanquam ex inſtrumento, atq; ex eo, quod vtitur, propter ſubſtantialem illam coaleſcentiam. Sermones autem qui communiter dicuntur, Ariſtoteles eos appellat, qui licet non ſine modeſtia, attamen apud multos habentur. Atq; eos forſan innuit, qui in Phædone exiſtunt. Forſan vero & eos intelligit, qui ab ipſo Ariſtotele, in Dialogo, cui nomen eſt Eudemus, harmoniam refellentes, ſcripti fuere.

NANQVE harmonia, temperatio, atq; compoſitio quædam contrariorum eſt; & corpus componitur ex contrariis.

Non ſolum concedit, concinnatum eſſe corpus animalium: ſed & id quoq; ratione colligit: cum componi quidem viuens corpus, atq; moderate ex cõtrariis temperari, ceu perſpicuum ſumpſerit. Omne autem quod ex contrariis moderate temperatum, aut miſtũ, concinnatum eſt. Et inde patet, quod colligitur. Concinnum igitur viuens eſſe corpus, veriſſimum eſt. Verum illud nequaquam verum, quod ſcilicet anima eius harmonia ſit: vt confeſtim inferens, demonſtrat.

QVINQVAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

ATQVI harmonia quidem, ratio quædam eſt, eorum quæ miſta ſunt, aut compoſitio. Animam uero, neutrum horum eſſe, pote eſt. Præterea uero ipſum mouere, non eſt harmoniæ. Animæ uero id tribuunt omnes, in primis, ut ita dicam.

QVINQVAGESIMASEXTA PARTICVLA.

CONVENIT autem magis de ualetudine dicere harmoniam, & omnino de corporeis uirtutibus, q̃ de anima.

EXPOSITIO.

Quid quidem igitur compoſitio, & quid ratio ſit, ipſemet parumper deſcendens dilucidabit. Cumq; id nunc tantum acceperit, quod reſpectus quidam mutuus eorum quæ miſta ſunt, compoſitio, atq; ratio ſit: ex eo inde quod propoſitum eſt, animam ſubſtantiam, non autem reſpectum eſſe demonſtrat. Ex hac itaq; ratione, non ſolum vitam, quæ tanquam inſtrumento, ipſo vtitur corpore, nequaquam eſſe harmoniam, nobis expoſitum fuit: ſed & ea quoq; vita, quæ inſtrumenti formandi vim habet. Omnis nanq; vita ſubſtãtia eſt: quandoquidem & ipſum quoq; animal ſubſtantia exiſtit: & quoniam vita ipſa contrariorum recipiendorum vim habet. Quod vero deinceps ſequitur, de ea, quæ vtitur, dictum fuit. Illa nanq; quæ mouet, non ſolum eſt ſubſtantia: ſed & principalis ſubſtantia. Harmonia vero iſta, quæ in reſpectu collocata eſt, neq; ſubſtantia, & multo minus principalis eſt ſubſtantia. Hoc nanq; tempore dimittatur illa Pythagoræorum: licet mathematica ſit harmonia: quæ ſubſtantia habita fuit. Nanq; Ariſtoteles ex bona valetudine, & omnino ex corporis virtutibus, harum inquam comparatione, eos confutat: qui animam corporis harmoniam eſſe, arbitrabantur. Eſt quidem enim, neq; bona valetudo, aut robur, aut pulchritudo, aut quas communius corporis virtutes vocant: cum corporis perfectiones ſint: ipſa harmonia. Sed illud omnino verum exiſtit: quod hæ in harmonia, atq; proportione collocatæ ſunt: illa quidem qualitatum: altera vero ſimilium particularum: at illa diſſimilium. Neq; ipſæ proportiones, commoderationesve dicendæ ſunt: ſed perfectiones, quæ his adnaſcuntur ita appellandæ. Attamen his quoq; potius harmoniæ nomen conuenire videretur, q̃ ipſi animæ. Quoniam bona valetudo, atq; robus, viresve, licet viuẽtium corporum exiſtant: haud tamen animam ſequuntur: ſed corporis formam comitan

...ar:a atque ex eius temperatione emergunt. Vita vero, poſtremaq; in primis illa ex anima ortum habet.

MANIFESTIVS autem ſiquis aſsignare niſus fuerit paſsiones, & opera animæ harmonia quapiam. Difficile nanq; quadrare.

Ex ipſis actionibus hæc argumentatio ſumitur. Quorum nanq; actiones ſunt diuerſæ: & ipſæ quoq; res exiſtunt diuerſæ. Animæ quidem igitur actiones, quæ paſsibiles dicuntur: quas etiam paſsiones appellar: quæcunq; & corporis communes, vt ira, manſuetudo, cupiditas, odium, ſenſus, imaginatio: & quæ paſsionibus carent: quas opera vocat: quales contemplandi vim habentes ſcientiæ ſunt, & ſeparabilium intellectiones: difficile eſt, atq; adeo impoſsibile, quæcunq; corporea ſit harmonia, vt ei huiuſmodi actiones accommodentur. Quod nanq; viuax ſit, hæ omnes indicāt: & id, quod eſt, iuxta animal formam adipiſci: at non iuxta corporis conſtitutionem: licet cōpoſiti ſint. Diuerſa vero quædam ſubſtantia præter corpora vita eſt. Harmonia autem corporatam quandam diſpoſitionem refert, tum particularum, tum qualitatum corporatarum. Quæ licet viuentium corporum ſit: attamen vita non eſt.

QVINQVAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

PRAETEREA uero ſi dicamus harmoniam in duo intuētes: maxime proprie quidem magnitudinum, in habentibus motum, ac ſitum, compoſitionem eorum. Cum ita conueniant: ut nihil eiuſdem generis recipiant. Inde uero & eorū quæ mixta ſunt rationem. Neutro quidem igitur modo, æquum.

EXPOSITIO.

Situs quidem ipſe continuarum, ac permanentium particularum mutua coordinatio eſt. Quapropter neq; numeri particulæ, quia continuæ non ſunt: neq; temporis, quia nō permaneant: neq; orationis, propter iſtas ambas cauſas, ſitum habere dicuntur. Compoſitio vero plurimarum rerum eſt: quæ ſitum inter ſeſe habent: ita vt nihil eiuſdem generis medium incidat. Harmonia nanq;, ac compoſitio plura requirit, quæ poſita ſint, & ea inter ſeſe colligat. Quapropter tangi oportet, & exacte tangi, quæ proprie componi dicūtur. Ita, vt nihil quod eiuſdem generis ſit: aut inter vtrumq; ſi ſimilia ſint: aut inter vtrumuis: ſi diuerſorum generum exiſtant: medium cadere poſsit. Exempli gratia ſi ligna ſint, non lignum. Sin autem lignum, & lapis, neq; lignum, neq; lapis. Humidum nanq; aliquid, vt aerem, aut aquam, nequaquam admiratione dignum eſt, intercidere. Compoſitio autem hæc maxime proprie dicitur: quoniam vna cum ſitu, habet quod mutuum eſt. In eo quidem enim, quod eſt, maxime proprie quidem magnitudinum in habentibus motum, & ſitum: compoſitionem eorum non harmoniam in compoſitione maxime proprie dici, interpretari debemus: ſed in habentibus motum, & ſitum, compoſitionem maxime proprie habere. Naturales vero philoſophus magnitudines indicans, motum & ſitum eas habere dixit. Mathematicæ nanq; ſitum quidem habent: motum autem nequaquam. Inde autem & rationem eorum, quæ mixta ſunt, ex compoſitione inquam, quæ proprie dicta fuit: & mixtionem, atq; temperationem, quæ ſecundum rationem fit: compoſitionem communi quodam modo vocamus. Neque enim vinum miſcetur cum vino, ſed vinum cum aqua: ita vt ambo mutuo confundantur: neutrumq; purum, atq; ſyncerum permaneat. Haud tamen ita vt omnino pereant: aut dum alterum ab altero admodum ſuperatur: vt ſi vini cyathus in mare infundatur: aut ambo in diuerſam quādam naturam ab aliquo alio mutentur: vt ſi ab igne, & aquam, & vinum in aerem redigantur. Quamobrem ſi mixtio eſſe debeat ex quadam commoderatione omnino erit: eaq; eorum, quæ miſcentur inter ſeſe, exiſtet. Ne dum alterum admodum excellit: alterum in ſuam naturam conuertat. Neque enim amplius erit mixtio. Quemadmodum in ea compoſitione contingit, quæ iuxta appoſitionem fit. Poteſt enim cum quoq; quod valde excellat, conuenire. Quando quæ ita compoſita ſunt, haud mutuo inter ſeſe patiuntur. Neutro quidem igitur modo æquum,

Situs quid?

Compoſitio quid?

neq; eam ſcilicet harmoniam, quæ iuxta appoſitionem fit, neq; eam, quæ iuxta mixtionē ipſam animam eſſe. Quoniam neutrum ex his, quod viuax ſit, indicat.

COMPOSITIO uero corporis partium, quamperitiſsima. Multæ nanq; compoſitiones partium ſunt, ac multipliciter.

Hoc eſt, perfacilis, vt confutetur. Quod ei euenit, quia magis perſpicuam habet abſurditatem. Mixtio nanq; in compoſitis corporibus ex ipſorum elementis omnibus fit. Licet non iuxta eādem rationem in omnibus fiat. Quæ nanq; partes ſequitur, neq; ex eorum ſubiectis exiſtit. Sed aliquando quidem oſsium ad oſſa, aut ad carnes: aliquando autē neruorum, aut arteriarum, aut & diſsimilium partium, erga alias diſsimiles partes exiſtit: vt manus erga humerum. Neq; eadem omnino eſt compoſitio. Neq; enim eadem eſt oſsis, atq; carnis, & oſsis ad os, & carnis ad neruum. Multæ igitur in vnoquoq; animali erūt animæ: cum multæ, atq; diuerſæ ſint cōpoſitæ partes: multisq; modis ipſæ cōpoſitiones fiāt.

CVIVSNAM igitur, aut quonam pacto exiſtimare oportet mentem compoſitionem eſſe, nunquid & ipſum ſenſibile, aut quod appetendi uim habet.

Duo abſurda poſitioni huic contingere inquit. Quorum alterum quia haud recte aſsignare queamus, horum aut illorum compoſitionem mentem eſſe: aut aliam quampiam animæ poteſtatem. Alterum vero, quia omnino philoſophus declarat, omnem modum ex corporis compoſitione prodeuntem, viuaces effingere ſubſtantias. Id quod particula illa, quonam pacto, manifeſtat.

QVINQVAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

EODEM præterea modo abſurdum, & rationem mixtionis eſſe animam. Neq; enim eandem habet rationem mixtio elementorum, iuxta quam caro, & iuxta quam os. Continget itaq; multas animas habere, & iuxta omne corpus. Siquidem omnia ex elementis mixtis. Mixtionis autem ratio, harmonia, atq; anima.

EXPOSITIO.

Eodem modo eo, quatenus & plures ſint mixtionum rationes, & plures quoq; propter hanc cauſam in vnoquoq; animæ. Quia vero omnia ex iiſdem ſint elementis haud amplius eodem modo. Ibi quidem enim, quia haud ex iiſdem ſint partibus abſurdum erit. cōtinget igitur multas habere animas, & ſecūdum totum corpus. In vnaquaq; enim inſtrumentariarum partium, venæ, arteriæ, nerui, oſſa, carnes, membranæq; reperiuntur: quæ diuerſis mixtæ ſunt rationibus: ita, vt multæ quoq; ſint animæ dicendæ. Neq; in ipſo tantum toto, ſed & in vnaquaq; diſsimilium particularū, iſta animarū multitudo reperiatur.

QVINQVAGESIMANONA PARTICVLA.

PETERE autem id ſaltem aliquis ab Empedocle poſſet. Vnumquodque enim eorum in ratione aliqua eſſe inquit. Vtrum igitur ratio eſt anima: aut potius cum alterum quid ſit, innaſcitur membris. Præterea uero utrum amicitia forte fortuna euenientis cauſa mixtionis, aut eius, quæ ſecūdum rationem. & hæc utrum ratio eſt, aut præter rationem alterum quid.

SEXAGESIMA PARTICVLA

HAEC quidem igitur habens huiuſmodi dubitationes. Sin autem eſt alterum anima a mixtione, quid ſane unquam una cum ipſo carni eſſe deſtruitur, & id aliis particulis animalis. Præterea uero, ſiquidem haud unaquæq; particularum animam habet: ſi non eſt anima ratio mixtionis: quidnam eſt, quod corrumpitur, anima deficiente.

SEXAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

QVOD quidem igitur neq; harmoniam pote ſit, eſſe aimã, neq; circulariter circunferri, patet ex iis, quæ dicta ſunt. Secũdum accidens autem moueri, quemadmodum diximus, licet, & mouere ſeipſam. Vt moueri quidem in quo eſt: id autem moueri ab anima. Alia autem ratione, nequaquam pote eſt, ipſam ſecũdũ locũ moueri.

EXPOSITIO.

Empedocli quoq; notam noſter Ariſtoteles inurit: tanquam ei, qui non manifeſte diſtinxerit formam illam vitæ innaſcentem, ex ratione mixtionis elementorum ei ſubſtratas: neq; ipſam amicitiam explicarit: vtrum ſcilicet ſolius ſecundum rationem mixtionis, cauſa ſit, aut & cuiuſcunq;. Licet enim omnis mixtio ſecundum quandam rationem fiat: attamen & quod præter naturam exiſtit in ipſa multum reperitur: & quod ſecundum naturam ſe habet in quadam latitudine poſitum eſt. Ita, vt quamuis ipſam mixtionis rationẽ, amicitiæ ſubſtantiam ſtatuat, aut ipſius rationis cauſam: attamen alteram præter hanc ponat. Deinde vero iis dubitationem philoſophus proponit: qui animam harmoniam eſſe non concedunt: & vnam hanc. Quo ſcilicet pacto & vna ſublata mixtione, ea inquam, iuxta quam hæc caruncula ſit: & aliarum quoq; particularum mixtiones tollãtur: ex quibus ipſis particulis eſſe, tanquam animalis largiatur; ita, vt & anima ex neceſſitate recedat: cum id, quod recipiendi vim habet, nequaquam aptum redditum ſit. Hanc itaq; dubitationem adducit, aduerſus eos, qui haud vnam mixtionis arbitrantur eſſe rationem: ſed plures iuxta vnamquãq;. & adducit nos ad id, vt & plures ſimul rationes ponamus: quæ iuxta vnãquanq; ſimilarium partium differant: & vna quoq; ſit: quæ ex his totius animalis omnibus perficiatur: ita vt cum principaliores eius particulæ corrumpatur: & totum quoq; corrumpatur. Quod vero deinceps ſequitur, id ipſum confirmare vult, animam ſcilicet mixtionis eſſe rationem: quia quælibet particula animam habeat: & quia deficiente anima ipſa corrumpuntur inſtrumenta: tanquam rationes amittentia. Habet quidem igitur quælibet particularum animam: verum vnam, atq; eandem, quæ vnicuiq; adeſt. Et ſpectat quidem mixtionis ratio ad animæ præſentiam. Aptam nanq; eam naturam eſſe oportet, quæ recipere debeat. Verum ratio illa, nequaquam anima eſt. Quoniam autem ab anima, & in materia quoq; aptitudo eſt: cum illius ſpecies, atq; imago quædam ſit: iuxta quã mixtionis quoq; ratio procedit: iure itaq; anima deficiente, & ſpecies illa, & mixtionis ratio corrũpitur. Rationes igitur illæ, quæ hanc immobilem eſſe oſtendunt: & corpore quoq; carere, atq; impartibilem eſſe, confirmant. Rationes autem illæ quæ harmoniã confutare valent: nequaquam permittunt, tanquam aliquod accidentium: quod ſine corpore ſit, ipſam putare. Sed ceu ſubſtantiam: atq; adeo ceu principalem quandam ſubſtãtiam. Nam vim mouendi habere ponunt: & tanquam vnum vbiq; in corpore exiſtentem colunt: & tanq̃ eam, quæ ipſius complectendi vim habeat: atq; in cauſa ſit illius aptitudinis ad vitam.

SEXAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

AEQVIVS autem dubitaret aliquis de ea, ceu quæ moueatur, in ea, quæ huiuſmodi intuens. Dicimus enim animam dolore, lætari, confidere, timere. Præterea uero iraſci, & ſentire, & cogitare. Hæc autem omnia, motus eſſe uidentur. Vnde arbitrari aliquis potuiſſet, ipſam moueri.

SEXAGESIMATERTIA PARTICVLA.

ID AVTEM non eſt neceſſarium.

EXPOSITIO.

Quandoquidem incorporea anima eſt: & ceu ſubſtantia incorporea, diſtinguit ex iis philoſophus, quæ propoſita ſunt: animam eam, quæ viuentis corporis effingendi facultatem obtinet: ex qua viuens eſt: atq; viuaciter mouetur: & eam, quæ tanquam mouens, atq; inſtrumento viuente ponitur vtens. Atq; hinc eam duplicem conſpicere fas eſt. Nam altera ex eo tantum perficitur: quod corporum mouendorum vim habet: quæ aliã quoq;

præter corporum vſum haud habet actionem. Altera vero ceu ex ſeipſa agit: & tunc omnino a corpore ſeparatur. Aequa itaq; hæc de ea, ceu quæ moueatur dubitatio in eam intüetur animam: quæ corporis viuentis determinandi poteſtatem ſecum ducit. Nanq; hæc cum actus tanquam eius, quod viuaciter moueatur, ſit eius quoq; paſſiones, quod ex ipſa determinatur, recipere videri poſſet. Rurſum vero nobis in memoriam reuocandum, quod alius quidem illius corporis motus eſt: quod naturaliter tantũ mouetur: vt ſurſum ignis latio: alius vero eius, quod tanquam animatum: vt accretio, & ambulatio, & volatio: ac quoniam horum motuum vterq; diuiſibilis eſt: propter hanc quoq; cauſam ſubſtantiæ diuiſibilis exiſtit. Huiuſmodi autem eſt, quæ forma affecta eſt: nõ autem formalis eſt. Quapropter quemadmodum in ſexto eius tractationis, quæ poſt naturalia traditur, naturalem formam immobilem eſſe demonſtrat: cum tamen eius, quod mouetur, determinãdi vim habeat: eodem quoq; modo hic, & eam animam, quæ quod viuaciter mouetur, effingendi facultatem habet. At cum duplices exiſtant viuentis actiones: ex quibus alteræ quod corporeum potius eſt, indicant: alteræ vero quod viuax: accretionis quidem, atque ambulationis, quod corporis formam obtinet in cauſa eſt: ſenſuum vero, atq; voluptatũ, atq; aliarum huiuſmodi rerum, quod viuax. Vnde & priores illæ omnium conceſſione dicuntur motus: poſteriores autem hæ motus eſſe videntur. Pati nanq; & ipſum quoq; inſtrumentum aliquid oportet, corpus exiſtens. Motus vero corporis paſſio eſt. Verũ quandoquidem viuens corpus eſt: non ſimpliciter patitur: ſed non ſine viuaci actione. Quæ vero quod viuax potius indicant: actiones quoq; potius, q̃ motus, dicẽdæ ſunt. Quare & moueri quoq; dixit: & rurſum ex poſitione.

SI ENIM & quam maxime ipſum dolere, aut lætari, aut cogitare motus ſunt: & unumquodq; moueri horum.

Quandoquidem humanum animal rationis particeps eſt: & ea quoq; anima, quæ inſtrumenti determinandi vim habet, cogitandi facultatem obtinebit. neq; vita tantum mouendi vim retinens, huiuſmodi erit. Neq; ipſum dolere, aut lætari ſolum: ſed & ipſum cogitare motus erit, aut moueri. Vtrunq; enim de iis dictum fuit. Alterum quidem ſi ipſam actionem non ſine paſſione, vt ipſum lætari, & cogitare intelligamus: alterum vero ſi participationem illã, quæ ſecundũ actionẽ fit. Quẽadmodũ enim ab albedine ipſum albedine affectũ eſſe: ita & a motu ipſum moueri: & omnino ipſum agere ab actione, diuerſum eſt.

Moueri qd?
Motus qd?

IPSVM autem moueri, eſt ab anima.

Quæ quidem antea dicta fuere, vitam eam indicabant: quæ inſtrumenti, quod viuens corpus, erat, tanquam huiuſmodi effingendi vim habebat. Quod ex actionibus ei conuenientibus fiebat: quæ quidem actiones vna cum corporeis motibus colligatæ erãt: & propter hanc quoq; cauſam motus quidam eſſe videbantur: & quadam quoq; ratione erant. Hinc aũt ad eam aſcendit vitam, quæ ipſo utitur inſtrumento. Quia oẽ quod mouetur ab aliquo mouetur. Ipſum uero iucunde, aut cogitabunde moueri ab anima eſſe, haud ab ea dicendum eſt, iuxta quam mouetur: ſed ab ea, quæ determinat: atq; ex eius actione. Ipſum nanq; mouere illius proprium eſt: & haud cum ipſo moueri implexum. Sed tanquã cauſa, quæ efficiendi uim habeat, adeſt. Diſtincta autem fuit huiuſmodi uita ab ea quæ antea: quatenus ipſum a quo, ab eo diſtinctum ſecundum quod, & quatenus quod pure agit ab eo diſtinctũ, quod cõplexe cum corporeis motibus. Quæ ſane cũ & deinceps oppoſuerit: perſpicue diuerſitatẽ illius animæ, proponit, iuxta quam motus fiunt: & eius a qua.

EXEMPLI gratia, ipſum iraſci, aut timere: quia cor ſic moueatur. Ipſum autem cogitare, aut huiuſmodi. Forſan autem alterum quid. Horum autem contingunt, alia quidem ſecundum lationem, quibuſdam motis. Alia uero ſecundum alterationem. Qualia uero, & quonam pacto, alius eſt ſermo.

Animalis nanq; hæc ſunt. Quando uiuaces actiones non ſine corporeo motu fiũt, aut

lationis,

ſationis, aut alterationis. Vt in ira, ſaliente corde euenit. At in timore, refrigerationem indicat. In ipſo vero cogitare, ariditatem interdum quandam ſignificat.

SEXAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

ILLVD autem dicere, iraſci animam, ſimile ac ſi aliquis diceret, animam texere, aut ædificare. Melius nanq; forſan, haud dicere animam miſereri, aut diſcere, aut cogitare: ſed hominem anima.

EXPOSITIO.

Quandoquidem ipſum iraſci, & diſcere, & cogitare, quantum ad animal pertinet, moueri quodam pacto ſunt: ideo haud ad animã, ſed ad animal ſpectare, dicenda ſunt. Quẽadmodum neq; ipſum texere, aut ambulare. Nanq; hæc quoq; ad vtrunq; attinent. Licet hæc quoq; magis ipſam corporis formam repræſentent, q̃ ipſum iraſci. Sed hominem anima, ſcilicet hæc agere dicendum eſt: atq; anima ea, quæ inſtrumenti determinãdi vim habet. Ita, vt ex ea iraſcatur, atq; cogitet, & oĩno viuaciter moueatur. Anima vero ea quæ mouendi vim habeat, ita, vt ab ea moueatur. Videtur autem anima, dixiſſe, haud ea, quæ inſtrumenti formandi vim habeat: ſed ea, quæ mouendi: quam potius quoque animam appellat. Alteram nanq; aut animæ ſimulachrum nominat, aut non ſine anima. Quod & hæc inferens, indicat.

ID AVTEM, haud tanquam in illa motu exiſtente: ſed aliquando quidem uſq; ad eam: aliquando autem ab ea. ut ſenſus quidem ab his. Recordatio autem ab illa, ad motus qui in ſenſoriis, aut manſiones.

SEXAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

MENS uero uidetur adeſſe, cum ſubſtantia quædam ſit, & non corrumpi.

EXPOSITIO.

Ex his manifeſtius diſtinguit animam mouendi habentem a vita ea, quæ inſtrumenti effingendi facultatem habet. Hæc enim licet haud ipſa moueatur: attamen in ea, quadam ratione motus reperitur: quia ex ea, quod mouetur, determinatur. In ipſa vero anima mouente, nequaquam: quippe cum prope impartibilem quandam actionem permaneat: & non diuiſibilem. Siue ipſum moueat inſtrumentum: ſiue cum animal extrinſecus motũ fuerit, actionem quandam proiicit: quæ id quod mouerit, iudicare ualet: cum tamen ipſa prope eius formam ſit. Aliquando quidem enim inquit, vſq; ad eam motus. Haud tamen quia, & in illa quoq; motus exiſtat. Id nanq; negauit. Sed quia ſcilicet cũ in ſenſorio a ſenſibili fiat motus in puram eius iudicandi vim habentem ceſſat actionem. Recordatio vero ab illa, ad motus, qui in ſenſoriis ſunt, vel manſiones. Quando quæ a ſeipſa mouet ex recordatione excitata mouet. aut quieſcere facit ipſum animali. Quod ſenſorium appellauit. Ac ſi ſane diuerſum ipſum a quo, & ipſum ad quod: diuerſa quoque ea anima eſt, in quam deſinit ſenſus: & a qua incipit recordatio propter ipſum viuens corpus. Neq; enim ceu corporis ſimpliciter ſenſus ipſe eſt: ſed ceu viuentis. Neq; tanquam corporis exiſtit ille ſenſorii motus, aut manſio. Vna vero cum corpore & ea quoq; vita comprehenſa fuit: quæ ipſius corporis effingendi vim habet. Neq; ab ipſo viuente ad hanc relatio fit: neque ab hac ad ipſum animal. Neq; enim propriam vltra corpus habet actionem: neq; iudicandi vim habentem puram: neq; incipiendi vim habentem: quippe cum ea ſit: quæ quod incipit determinare valet: & vim eam iudicandi non ſine perturbatione propter corpus habeat. Oportet autem & ſenſum prope puram perſiſtere actionem: atq; iuxta terminũ eius: qui formam rei, quæ ſentiri poſſit nanciſcatur. Hæc quidem igitur vita, quæ eius animæ mouentis effingendæ vim habet: cuius reſpectu, quod mouetur, ceu viuaciter mouetur: non ſolum hominibus: ſed omnibus quoq; animalibus conuenit. Humana uero anima, quam mentem appellat, actionis mouẽdæ facultatem habet. Adeſſe quidem igitur ipſam corpori ſcilicet inquit: ſed aliquando, & tanquam ſeparabilem. Quod aliunde quoq; accedentem dixit: & ſubſtantiam quandam eſſe enunciat. Non quia aliæ quoque animæ ſub-

ſtantiæ non ſint:omnis nanq; vita ſubſtantia eſt:ſed hanc tanquam ſine materia eſſe duxit:ac ex ſeipſa permanere. Illa vero particula quædam adiuncta fuit:quo eam indicet demiſſionem eius:qua vtitur erga has:quæ ſemper in ſeipſis permanent. Ita enim ex ſe, ſine corpore,atq; ſine materia eſt:vt aliquãdo etiam corpori adſit:& ad materiam accedat:neq; tamen iccirco corrumpatur.

MAXIME enim corrumperetur ab hebetudine,quæ in ſenectute. Nunc autem, quemadmodum in ſenſoriis euenit. Si enim acciperet ſenex oculum talem: intueretur quemadmodum iuuenis. Quare ſenectus:haud quia anima paſſa ſit aliquid:ſed in quo.quemadmodum in ebrietatibus,& ægritudinibus.

SEXAGESIMASEXTA PARTICVLA.

ET IPSVM ſane intelligere,& ipſum ſpeculari tabeſcit:cum aliud aliquid intus corrumpatur. Ipſum autem impaſsibile eſt.

EXPOSITIO.

Quod quidem ex priuatione interitus fiat:ipſe in primo naturalis auditionis docet. Forma vero nequaquam illam priuationem recipere poteſt:cuius ea eſt priuatio. Nihil nãq; ſuum oppoſitum recipere valet:neq; quod innate formam participat. Quemadmodum neq; ignis frigiditatẽ:quia cõtrarii innate particeps eſt. Quia oẽ quod corrũpitur:eam ob cauſam corrũpitur:quia id tolerat:quod aduẽtitie recipitur. Id nanq; contrariorũ recipiendorũ facultatẽ habere,eſt. Aĩa igitur,quæ ex ſeipſa ſubſiſtit:neq; in eo,quod aduentitie viuit,ſuũ habet eſſe:oĩno incorruptibilis eſt. Quapropter ei,qđ ſeparabile ipſius animæ eſt, noſter Ariſtoteles innixus:quod rationis particeps eſt:& in tertio libro,& in his quoq;, incorruptibile eſſe,clariſsima voce indicat. Vita itaq; ea,quæ inſtrumenti effingendi facultatem habet:& quæ tota in vſu ipſius inſtrumenti perficitur:nequaquam ſine eo permanere,ac ſubſiſtere poterit. Ita,vt ſi corruptibile illud ſit:corruptibilem quoq; huiuſmodi vitã enunciare liceat. Niſi illud iam dicere velis:quod incorruptibilis alicuius vehiculi,aut effingendi,aut mouendi vim habeat. Quæ vero & ſeparabiles habet actiones: quam mentem appellare Ariſtoteles conſueuit:vt nauta a naui:non quatenus nauta:ſed quatenus homo ſeparatur:ita & huiuſmodi anima ſeiuncta ab inſtrumento ſubſiſtet. Sunt autem animæ rationem participantis ſeparabiles actiones:quæ ad eam ipſam conuerti poſſunt:quæque præſtantiorum contemplandorum vim obtinent:quæq; eius proprium percipere valent: quibuſq; omnem formam cognoſcere datum eſt:& quæ in id, quod impartibile multas contrahunt proprietates. Ariſtoteles autem hoc in loco,quaſi certis indiciis,atq; notis confirmat quod ſeparabile ipſius actionis rationem participantis: ex eo, quod ipſa oppoſito, alioq; modo,atq; corpus ipſum vigeat. Viget enim ratio hæc, cum iam corpus vt viuens ſeneſcat:quod ei profecto in ſenectute euenit. Tunc enim cum iam hebeſcat corpus: & viuaces facultates,quæ ipſo vtuntur,imbecillius agant:propter inſtrumenti ſcilicet debilitatem:vt quæ ſentiendi,atq; appetendi vim obtinent:validior rationis particeps efficitur vis: quippe quæ neq; vna cum corpore fiat:neq; corrumpatur. Eo nanq; vigente haud ſimul vigebat:neq; ſeneſcente,vna tebeſcebat. At quod ſimul fit,atq; corrumpitur, ſimul quoq; creſcere,atq; ſimul perire neceſſe eſt. Vnde illud quoq; colligitur,quod illud quod ſimul neq; creſcit,neq; perit,atq; delabitur:neq; ſimul fit,neq; ſimul corrumpitur. Haud tamen econtrario,ſiquid actiones,aut ſimul vigentes,aut ſimul pereuntes cum inſtrumento habeat:iam omnino ſimul cum eo corpore naſcitur,aut corrumpitur. Interdum nanq; non quia ipſum aliquid patiatur:ſed quia inſtrumentum:ipſa quoq; actio,quæ per id fit, creſcit,aut hebes fit. Quod & ipſe volens,indicat. Quoniam nequaquam ſi vnquam ipſum contemplari,in ægritudinibus,aut ebrietatibus tabeſcat:iam & mentem pari neceſſarium eſt. Neq; enim ſenſus,qui ſecundum actum exiſtit,tabeſcit:quia anima,quæ ſentiẽdi vim habet,quicpiam patiatur:ſed quia inſtrumentum,quod ei ſubiectum eſt patitur. Si itaque ſumeret ſenex oculum intueretur quemadmodum iuuenis. Hoc itaq; pacto & ipſum intelligere in affectionibus præter naturam impeditur:cum aliud aliquid intus corrumpatur.

tur. Ipſum vero impaſſibile eſt, intelligens ſcilicet. Ob quam itaq; cauſam, ſenſus quidem **Dubitatio.**
in ſenectute iuxta actiones impeditur: intellectio autem minime. Quandoquidem vt & ip **Reſponſum**
ſe progrediens dicet: ſenſus quidem vtitur corpore, tanquam inſtrumento. Quapropter
& a vehementioribus ſenſibilibus hebetatur: ita vt minora poſtea comprehendere non va
leat. Contemplatio vero, quæ rationis particeps eſt, corpore non vtitur. Licet propter coor-
dinationem, quam cum ipſo ſeruat, conſequens habeat: atque quadam ratione ſimul af-
fectum: vt & corpus in lumine exiſtens, vmbram habet. Contra vero ex maiorum contem
platione, erga eam, quæ minorum ſit, hæc confirmatur. At ſi non vtitur, quo omnino pa- **Dubitatio.**
ctio, cum aliud aliquid intus corrumpatur, aut ſpiritus ſcilicet, aut temperatio, tabeſcit ip-
ſum intelligere? Propter reſpectum ſcilicet, ad ipſum: & coordinationem illam, atque in **Reſponſum**
quibuſdam actionibus vſum: licet non in iis, quæ contemplandi vim habent. Quemad-
modum & gubernator a ventis, & fluctibus impeditur, non ſolum quatenus ad ſolum na
uis pertinet uſum: ſed & quatenus ad eas ſpectat actiones: quæ a naui ſeparabiles exi-
ſtunt: cum propter perturbationem, ne illas quidem exercere queat. Hac eademque ra-
tione, ſiquis acum diſiungat a manu: cum ea ad ſuendum manus utatur: non autem ad
aliquid effingendum: cum nullo ad id indigeat inſtrumento. Verum ſi magnitudinem
ſecundum naturam, atque conuenientem acus habeat grauitatem, nihil ad huius uſum,
neque ad aliquid effingendum, manus impeditur. Quod ſi ea grauitatem multam aſ-
ſumpſerit: non ſolum facultati illi, quæ conſuere ualet: ſed & ei, quæ effingere, impedi-
mentum affertur. Hoc igitur modo, & anima quæ rationis particeps exiſtit, in agentibus
quidem cognitionibus corpore utitur: non autem in iis, quæ contemplandi uim habent.
Quæ cum illud ingraueſcit: atque præter naturam afficitur, iam perturbata impeditur: do
nec cum eo conſtituatur: atque omnino extra uergat. At in ſenectute nequaquam: quia
non perturbatur in iniuriis, atq; detrimentis corporis: quæ ſecundum naturam exiſtunt.

IPSVM uero cogitare, & amare, aut odiſſe, non ſunt eius paſſiones. Sed huius habentis illud, quatenus illud habet. Quapropter & cum id corrumpatur, neq; recordatur, neq; amat. Neq; enim illius erant, ſed communis, quod periit. Intellectus uero forſan diuinius quid, atq; impaſſibile eſt.

Quandoquidem cogitationem, quæ cognitio quædam rationis particeps eſt: in paſſionibus eius, quod commune eſt, collocauit: nunc autem mentem impaſſibilem ponit, atque adeſſe uult: rationiſq; particeps cognitio, & ipſa quoque mens eſt: determinat: quemadmodum ipſe cogitationem appellat vitam eam: quæ animalis rationem participantis effingendi vim habet: atq; ipſum cogitare actio huiuſce animalis non ſine paſſione eſt: cuius & ipſum quoque amare, atq; odiſſe eſt. Mentem autem appellat ipſam animam rationem participantem: quæ aut vtitur compoſito, tanquam inſtrumento: qualis agens, ſeu practica mens eſt: aut ceu ſecundum ſeipſam agit, vt quæ contemplandi vim habet. Eademq; vtrunque agens, ceu impaſſibilis, atque diuini aliquid habens, celebratur. Tum quia in corpora principatum obtinent: tum quia eam habet vim, vt in ſeipſam conuertatur: tumq; quia nuſquam aliquando vergat: tumq; quia cum iis coniungatur, quæ præſtantiora, atq; meliora ſunt.

QVOD quidem igitur haud pote eſt moueri animam, manifeſtum ex his. Sin autem omnino non mouetur, patet, quod neq; a ſeipſa.

Quoniam diuiſibiles, atq; continuos, atq; vt ita dicam, hos ſolos ei viſum eſt, eſſe motus dicendos: a quibus anima rationis particeps maxime ſeiuncta eſt.

SEXAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

MVLTO autem magis, q̃ ea, quæ dicta ſunt, ratione caret, dicere numerum eſſe animam mouentem ſeipſum. Inſunt nanq; iis impoſſibilia.

EXPOSITIO.

Quod quidem animæ definitio, quæ a Xenocrate allata fuit, corrigatur: ne ex vſitato vocabulorum vſu, rem accipiamus, patet. At noſtro ſane Ariſtoteli ratio quædam propoſita eſt; quæ cum ipſa conuenit re. Nanque animatam ſubſtantiam diuiſionem omnem ſuperare, ſibi demonſtrandum ſumit. Neque eam tantum diuiſionem ſuperare, quæ cum continuitate eſt. Id nanque iam demonſtratum fuit: cum eam corporeis motibus immobilem philoſophus demonſtrauit: & prope terminos ſemper progredi: neque partibus partes, aut totum cognoſcere. Ex quibus non modo corpus ipſam non eſſe: ſed neq; aliam præterea vllam habere magnitudinem præ ſe ferebat. Verum quando, qui vſitate dicitur numerus: quique ex vnitatibus tantum conſtat, vt mathematicus: quique ex corporibus indiuiſibilibus: aut actu ſolum, aut & poteſtate, & actu: quemadmodum qui Democritum ſequebantur, ponebant: aut omnino ſitu inter ſe ſeiunctus, diuiſibilis eſt: ipſumque in diuiſione contemplamur: & quæ ipſum perficiunt, atque complent in partes, atque eas anguſtas, redacta poſſidet: ex iis, quæ aduerſus Xenocratem Ariſtoteles ſcribit, neque partibilem animam eſſe demonſtrat: neque ceu numerus: neque ceu vnitates, aut puncta ſunt: ex quibus ceu indiuiſibilibus numerus conſtituitur. Numerus nanque, qui ex corporibus quibuſdam compoſitus ſit, iam omnium conceſſu, animæ non conuenit. Quandoquidem nullam habet magnitudinem. Xenocrates itaque qui & ipſe quoque formas numeri vocabulo honeſtauit: & omnem formam impartibilem eſſe nouit: quod vero mouetur partibile: & omnino poſt formas, animæ medietatem ex ambobus extremis indicare voluit: cum numerum ipſam, qui moueatur, dixerit: haud ita locutus eſt, vt eam ſimpliciter formam eſſe intellexerit: ſed totum id, formam quæ in diuiſionem ſubingreſſa eſſet: ita, vt neq; perfecte diuiſa ſit: neque omnino forma permanſerit. Quia remittat quadam ratione, atque diſſoluat impartibilem illam coniunctionem: dum media facta fuit. Propter hancq; cauſam haud numerum illum ſimpliciter moueri dixit: ſed ſeipſum mouentem. Quod ob id fecit, quo ſcilicet & quod medietatis proprium eſt, indicet: quæ remiſſa quidem ſit, atque paululum deſcenderit: id quod motus ſignificat: verum nequaquam adeo, vt ab eo, quod antea erat, diuulſa ſit. Ariſtoteles vero, qui numerum partibilem eſſe multitudinem interpretatur: & motum eum, qui non ſine continuitate progreditur: neceſſario vtrunque ab anima remouet: cum propter ſuam illam medietatem omnem ſuperet partitionem.

PRIMA quidem, quæ ex ipſo moueri contingunt: propria uero ex eo, quod dicat ipſam numerum.

Dupliciter inſtat: tum quia numerum omnino animam dicit: tum quia numero, qui ex vnitatibus, aut punctis compoſitus ſit, motus connecti non queat.

QVO enim pacto oportet cognoſcere unitatem, quæ moueatur, & a quonam: & quonam pacto eam, quæ impartibilis, atq; indifferens ſit. Si nanque habet uim mouendi, & mobilis quoq; eſt, differre oportet.

Diuiſibile nanque eſt, quod diuiſibiliter agit. Indiuiſibilis autem ipſa vnitas. Et a quonam, & quonam pacto. Neque enim a ſeipſa. Quandoquidem diuerſa eſt proprietas, quæ mouendi vim habet, ab eo, quod mouetur. Mathematica vero vnitas neque harum alteram indicat, neque ambas. Haberet enim & erga ſeipſam diſcrimen: nanque ſimul mouendi vim obtineret: atque mobilis eſſet. Simplex autem anguſte omnis vnitas eſt. Neque ab altera. Aut enim intrinſecus, & animata erit. Nulla autem vnitas viuaciter agit. Aut extrinſecus: & aut impulſione, aut tractione. Quod autem impartibile, neutrum valet. Illud vero ſecundum quonam pacto, quia a quonam conſtitutum. Quod eam habet vim, vt indicet id, quod ſcilicet neque tanquam animatum: neq; ita, vt aliunde moueatur.

Sexageſima

SEXAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

PRAETEREA uero, quoniam inquiunt, motam lineam, planum facere: punctum autem lineam; & unitatum motus lineæ erunt. Punctum nanq; unitas eſt, ſitũ habens. Numerus igitur animæ iam alicubi eſt, & ſitum habet.

EXPOSITIO.

Hæc quoq; ratio ad idem ſpectat: quæ nequaquam concedit numero vnitatis, motum conuenire. Quod ſi quidem conuenit, ei potius conueniet, qui ex punctis conſtat: cum ex quorundam ſententia puncti fluxus linea ſit. At quando nonnulli punctum definiunt, vnitatem ſitum habentem: moueri ille quoq; numerus poſſet, qui ex vnitatibus conſtat: ſi illæ ſitum adſumant. Adſumunt autem in participatione illa animæ cum corpore: ſiquidem huiuſmodi numerus anima eſt. Iam enim alicubi eſt: ſitumq; in animato corpore habet. Verum abſurdum his quoq; conceſſis eſt; lineam eſſe animæ motum. Linea nanque puncti fluxio eſt.

PRAETEREA uero a numero quidem, ſi adimat aliquis numerum, aut unitatem, relinquitur alius numerus. Plantæ uero, & ex animalibus multa, cum diuidantur uiuunt: & uidentur eandem animam habere ſpecie.

Hæc ſane ratio per ſe refellit numerum eſſe animam: & non amplius vt id, quod moue-
tur. Numerus nanque & diuiditur in diuerſos ſpecie numeros, & in diuiſione minuitur.
Anima vero, vel in ipſius animati partitione indiuiſibilis permanet. Ac licet interdum qui-
dem numero multiplex reddatur: attamen forma inuariabilis exiſtit. Vt in plantis liquido
apparet in quibus qui abſciſſi ſunt ramuli, eandem habent animam. Quæ haud ſane vna
numero diuerſis adeſt: neq; in tota reperitur planta: cũ multæ earundem, conſimiliumve
formarum inſint, alia quidem in alia particula. Quod nanq; vnum eſt, vna quoq; viuum
redditur anima. Vnde itaq; illa in ramulo anima adeſt? extrinſecusne dicam? Vnde om- **Dubitatio.**
nino animatis accedit? ſiue tunc fiat: ſiue antea quoq; extiterit? ita vt confeſtim inciſo adſit
ramulo: ceu iam perfectam accipiendi habeat aptitudinem. At propter naturalis vitæ re- **Reſponſum**
nuitatem, haud multa opus eſt naturæ opera: quæ illam ſubiecti aptitudinem præparet.
Hac eademq; ratione & animalia quædam ex putrefactione fiunt: quæ contenta ſunt ſo-
la effectione ex totis. Quoniam quæ perfectiora ſunt, & magis particulares efficientes re-
quirunt cauſas. At quonam pacto ſane vel animalibus quibuſdam diuiſis, vtraque par- **Dubitatio.**
tium viuit? Alteram quidem enim partium viuere, in qua ſcilicet illæ remanent particulæ,
quæ principatum obtinent, nequaquam admiratione dignum eſt: cum eadem in hac re-
maneat anima. Alteram vero partem quonam pacto viuere, dicendum eſt? Neq; enim ea,
a qua ſemel ſeiuncta eſt: neq; altera anima effici animal valet cum particulas illas, quibus
ipſam recipiet animam, quæq; magis propriæ ſunt, non adſumpſerit. Quapropter neque **Reſponſum**
diu permanet: ſed quodam pacto, ac quadamtenus. Neq; enim vitæ imaginem illam ſo-
lum afferre ſatis eſt. Quandoquidem quo moueatur, atq; ſentiat, perfecta opus eſt præ-
ſentia, tam animæ illius, quæ mouendi, q̃ quæ iudicandi facultatem habeat. Nunquid igi
tur vel ſeparatis quoq; partibus eandem nihil prohibet animam adeſſe: donec ambæ ean
dem ad illam indiuiſibilem animæ vitam, ſeruerit aptitudinem?

SEXAGESIMANONA PARTICVLA.

VIDERETVR autẽ nihil differre, unitates dicere, aut corpuſcula parua. Nanque ex Democriti ſphærulis, ſi fiant pũcta; ſola autem maneat quantitas, erit aliquid in ea. Alterum quidem mouens: Alterum uero quod mouetur. Quemadmodum in magnitudine. Neq; enim quia magnitudine differat, aut paruitate id euenit, quod dictum fuit: ſed quia quantum.

EXPOSITIO.

Quod quidem nunc inducitur abſurdum aduerſus eos, qui tanquam ex vnitatibus animam numerum eſſe ſtatuunt, eſt: quod ex neceſſitate, alias quidem ex vnitatibus vim mouendi habere: alias vero moueri, eis dicendum eſt. Quoniam ſi vnaquæq; ſufficiens eſt, vt ipſa ſeipſam moueat, quid opus eſt multitudine? At non vnaquæque vnitas anima eſt. Sin autem numerus exiſtit, aliæ quidem vnitates mouendi vim habebunt: aliæ autem mouebuntur. Quod ſi ita ſeſe res habebit, diuerſæ ſecundum ſpeciem inter ſe erunt vnitates: punctumque differet a puncto. Vnitates nanque, quæ ſitum iam in corpore habent, puncta exiſtunt. At Ariſtoteles commune id abſurdum faciens & aduerſus Democriti de anima opinionem: ceu & ei quoque contingat: antea diuerſitatem opinionum Democriti, atque Xenocratis, ex eo, quod multitudinem quandam ipſam eſſe dicant: nobis in memoriam adducit. Quo, quemadmodum dictum fuit, ambobus vna id obiiciatur abſurdum. Licet enim ex corpuſculis quibuſdam numerum Democritus conſtituat: attamen ex indiuiſibilibus propter denſitatem, & ex indifferentibus ſecundum ſpeciem, ſubiectamq; naturam. Numerus itaque anima ex vtriuſque ſententia eſt: tametſi ex indiuiſibilibus, atq; indifferentibus. Nulla nanque differentia erit, quo ad id, quod eſt numerum eſſe: quod corpuſcula quidem pondus habeant: id quod ipſe magnitudinem appellauit: vnitates vero impartibiles exiſtant: quas etiam paruas ob hanc cauſam dixit. Illud nanque ſatis ſuperq; eſt: quod quantum ſecundum multitudinem vterq; dicat: quo alia quidem ex his mouendi vim habere: alia vero huiuſmodi eſſe, vt moueantur, ipſis ex neceſſitate fatendum ſit. Cum itaq; dicat, ſolum autem manet ipſum quantum, & deinceps, ſed quia quantum, determinatum intelligit quantum.

QVAPROPTER neceſſarium eſſe aliquid quod moueat unitates. Sin autem in animali, ipſum mouens anima, & in numero. Quare non quod mouet, & quod mouetur anima: ſed mouens ſolum.

SEPTVAGESIMA PARTICVLA.

CONTINGIT autem ſane quodam pacto unitatem hanc eſſe. Oportet enim & adeſſe eius diſcrimen ad alias. Puncti autem, quod ex unitate, quodnam eſſe poterit diſcrimen, præterquam ſitus?

EXPOSITIO.

Aliud aliquid ſcilicet eſſe oportet præter eas, quæ mouentur. Quãdo & quælibet vnitas, & quælibet ex Democriti ſphærulis, anima erit. Inquit autem non contingere vnitatem eſſe eam, quæ mouet. Diſcrimen nanque aliquod ſeruaret cum iis, quæ mouentur. Nulli autem vnitati erga vnitatem adeſt differentia. Quemadmodum neq; ſphærulis illis inter ſe: ex quibus ſecundum Democritum anima conſtituitur. Quod itaq; ſecundum ſubſtãtiam poterit eſſe diſcrimen, præterquam ſitus? Vnitates vero ex quibus anima numerus efficiebatur, puncta nunc vocat: tanquam ea, quæ ſitum præterea ſumpſerint. Propter præſentiam ſcilicet eius in corpore. Puncta vero non ſpecie: ſed ſolo ſitu: quia hoc, aut illo modo collocata ſint, differunt.

SIQVIDEM igitur ſunt diuerſæ, quæ in corpore unitates, aut puncta: in ipſo erunt unitates. obtinebit nanq; locũ puncti. At quid prohibebit in ipſo eſſe, ſi duas, & infinitas? Quorum nanq; locus indiuiſibilis, & ipſa.

SEPTVAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

SIN autem puncta, quæ in corpore ſunt, numerus animæ: uel ſi numerus, qui ex punctis, quæ in corpore, anima eſt: propter quid non omnia animam habent corpora. Puncta nanq; in omnibus uidentur eſſe, & infinita. Præterea uero, quonam pacto poteſt ſeparari animas, & diſſolui a corporibus: ſiquidem non diuiduntur lineæ in puncta?

EXPOSITIO.

Quandoquidem omnis magnitudo puncta habere videtur:& licet non actu,at poteſtate,& propter id,& ipſum quoq; corpus:interrogat, vtrum diuerſæ animæ vnitates ſint a corporeis punctis:cum ſitum aſſumpſerint,aut eædem. Siquidem igitur diuerſæ, corporis puncti ſedem obtinebit ipſum animæ punctum. Nam cum impartibile ſit,in impartibili collocabitur. Et primo non iuxta ſumpſius magnitudinem, neque iuxta continuitatem corpus erit animatum:ſed iuxta ſola puncta. Neq; enim componitur continuum ex punctis. At id nunc ipſe abſurdum non poſuit:quoniam haud proprie inſtat aduerſus poſitionem animatorum punctorum,præter corporata puncta:ſed aduerſus eam, quæ animam omnino numerum ex punctis eſſe ſtatuit. Alterumq; infert. Quid prohibet, ſi duo in eodem ſunt puncta:quin & plura ſint? Ita,vt omnia animata in vno ſint corporato. Idq; communiori quodam vocabulo,locum vocauit: tanquam id, quod eorum recipiendorum vim habeat. Hoc autem pacto continget, corporeum tantum punctum animatum eſſe. Quod ſi non diuerſa,ſed eadem ſint animata puncta,cum iis,quæ corporis exiſtunt: ita vt puncta in corpore exiſtentia,animæ numerus ſint:aut vt melius loquamur: numerum punctorum in corpore, dicamus eſſe animam: omnia iam corpora erunt animata. Siquidem in omnibus puncta reperiuntur. Illa vero particula,& infinita,adiecta fuit: & aliud quoddam indicat abſurdum,quod poſitionem hanc ſequitur. Neque enim actu, ſed poteſtate in corpore iſta reperiuntur:ſiquidem puncta ſunt. Infinita nanque,quæ poteſtate. Quapropter ne numerus quidem dicendus eſt: quæ ex eis componitur multitudo. Numerus nanque omnis finitus eſt. At vltra id, ꝙ animam poteſtate,non autem actu, in animatis ipſis fingat:& aliud quoque infert abſurdum. Inſeparabilem ſcilicet a corpore hac ratione animam fore:ceu neque verum id ſit:neque ipſis placeat, qui hæc dicunt. Siquidem non diuiduntur ipſæ lineæ in puncta. Hoc enim ſolo modo ſepararentur animæ,ſi ipſa quidem corpora in ſuperficies, hæ vero in lineas, lineæq; in puncta diuidantur. Erunt enim nequaquam adhuc cum continuitate. Fieri autem huiuſmodi diuiſiones minime poſſunt. Quoniam non partes,ſed extrema ſunt,puncta linearum, lineæ ſuperficierum,& ſuperficies corporum.

SEPTVAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

CONTINGIT autem,quemadmodum dicebamus: partim quidem idem dicere,cum iis,qui corpus quoddam tenue ipſam ponunt: partim uero quemadmodum Democritus moueri inquit,ab anima, proprium abſurdum. Siquidem enim eſt anima in omni eo,quod ſentit:neceſſarium in ipſo duo eſſe corpora: ſi corpus aliquod anima. iis uero qui numerum dicunt in uno puncto,multa puncta. aut omne corpus animam habere. Niſi differens aliquis numerus adſit:& alius aliquis exiſtentibus in corpore punctis.

SEPTVAGESIMATERTIA PARTICVLA.

CONTINGITQVE moueri animal,a numero:quemadmodum & Democritum dicebamus id mouere. Quid enim differt ſphæras dicere paruas, aut unitates magnas,aut omnino unitates,quæ ferantur? Vtroq; enim modo neceſſarium mouere ipſum animal:quia moueantur ipſæ.

SEPTVAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

CONNECTENTIBVS ſaric in idem,motum, & numerum, hæcq; contingunt,& multa alia huiuſmodi. Non enim ſolum definitionem animæ impoſsibile, huiuſmodi eſſe:uerum & accidẽs. Patet autem,ſiquis aggrederetur ex ratione hac, paſsiones,atq; opera animæ aſsignare, ut ratiocinationes, ſenſus,uoluptates,dolores,quæq; alia huiuſmodi. Quemadmodum enim diximus, ne uaticinari quidem facile ex his.

EXPOSITIO.

Proſequitur ſarie dicens, quemadmodum iis, qui animam numerum ſeipſum mouentem dicunt, accidunt impoſſibilia. Primoq́; quæ ex ipſo moueri contingũt abſurda: propria vero ex eo, quod numerum ipſam dicant. Verum quoniam moueri ii tantum ipſam iure arbitrari poſſunt, qui corpus exiſtimant: ideo quo ad abſurda pertinet, eorum cum his ſocietatem, atq; coniunctionem, qui numerum ipſam ſeipſum mouentem voluere, tradit: ſed haud amplius ex ipſo moueri: nam id iam dictum fuit: at ex aliis aggreſſionibus. Illis nanq;, qui ipſam corpus vnum quoddam continuum inquiunt: ignem exempli gratia, aut aerem, aut aliquid omnino tenue: id accidit abſurdi, vt duo in eodem corpora fingant: tum quod moueat: tum quod moueatur. Per totum nanq; viuens anima pertranſit. Iis vero qui ex vnitatibus numerum ipſam eſſe aiunt: illud euenit, vt duo puncta, aut & multa in eodem collocent. Omnia nanq; aïæ puncta, in corporeo vno erunt puncto. Alia nanq; ſunt animata puncta, præter ea, quæ corporis. Ne omne poſtea corpus animatum eſſe fateri cogamur. Cum iis vero, qui corporum multitudinem ipſam dicunt: iuxta proprium ipſis conueniens abſurdum: præterq; eos, qui ipſam mouent: ii quoq; ſocietatem habent, qui numerum ex vnitatibus dicunt. Dictum autem iam fuit, quod iis contingat abſurdũ: quod illud eſt, vt alias quidem ex animatis particulis mouentes dicant: alias autem quæ moueantur: cum tamen abſq; vllo diſcrimine ſint. Accidere autem inquit, & alia quoque abſurda iis, qui in idem connectunt numerum, atque motum. Quæ vel confeſtim infert. Quoniam non ſolum ſubſtantiam animæ huiuſmodi eſſe, impoſſibile eſt: at neq; ei contingere poſſunt quæ dicta ſunt. Id autem eſt, eſſe numerum. Neq; enim quemadmodum motum animæ adeſſe dicebamus, & eius quoque perturbationibus ſecundum accidens: quia ſcilicet corpus moueretur: ita & numerum quoq; ei adeſſe, dicere poſſumus. Qualẽ enim aliquis numerum ratiocinationibus, aut aliis animæ viribus, aut paſſionibus concederet. Quacunq; enim ratione difficile cõuenire: vt & de harmonia quoq; dixit. Si ex vnitatibus ſcilicet ipſum numerum intelligamus. Quoniam medietati animæ, quam ex numero ſeipſum mouente Xenocrates indicare voluit, ſecundum ea ad generationem progredienti, hæ adſunt perturbationes.

SEPTVAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

TRIBVS uero modis traditis, ſecundum quos definiũt animam. Alii quidem quod maxime mouendi uim habet, enuntiarũt: quia moueat ſeipſum. Alii uero corpus, quod maxime tenue: aut quod magis incorporeum aliis. Hæc autem quaſcũq; dubitationes, atq; ſubcõtrarietates habent, pertranſiuimus fere.

EXPOSITIO.

Haud idem eſt, ſubſtantiam quampiam, aut actionem, aut omnino quæcunq; conſiderare proprietatem, & modum, quo illa ſit. Mouendi nanq; vim animam habere: magiſq; incorpoream eſſe, q̃ oĩa corpora, quæ apparent: & vim quoq; cognoſcendi obtinere eam, quæ animalium exiſtit: ita, vt tum ad ſenſibilia ſola pertineat: tum & ad intelligibilia, inuẽti ſunt, qui aſſenſi ſint. Haud tamen omnes traditis illis acquieſcũt modis. Neq; enim quia ſeipſam moueat, mouet. Neq; quia corpus maxime tenue ſit: ideo ipſa quoq; magis incorporea. Neq; quia ex elementis cõſtituta ſit, res cognoſcit. Cum immobilis omnino ſit, atq; pure incorporea: neq; materiei, ſed formarum principio nitatur. Elemẽtaq; cum materia ſint. Q. quidem igitur & immobilis, quantum ad corporeos omnes motus pertinet, ſit: & quod in corporea, cum quæ inſtrumenti, ceu inſtrumenti effingendi vim habet vita: tum quæ vtitur, atq; mouere valet ipſum inſtrumentũ: multoq; magis, ea, quæ intelligens eſt, iam ab Ariſtotele determinatum fuit: ex iis ſcilicet ſermonibus, quibus oppoſita confutata fueret. Confutat autem quod reliquum eſt, eos, qui ex elementis ipſam eſſe dicũt. Qui ob id eam huiuſmodi poſuere: quo & ipſa vbiq; elementa, & quæ ex ipſis conſtant, ex quadã ſimilitudine, cognoſceret. Neq; enim ea ratione vult Ariſtoteles animam cognoſcere: ſed quandam eſſe cognationem, atq; conuenientiam ipſi cognoſcenti, cum eo, quod cognoſci

debet. Siquidem cognitio, quæ actu exiſtit: prope illud permanet: quod cognoſcendi vim habet. Formalis autem, quæ huiuſmodi eſt, ac nequaquam materialis. Siquidem & cum compoſitum ſit, quod cognoſci debet, vt & ipſum ſenſibile: non prope ipſam materiã, neq; prope vtrunq;: ſed prope ſolam huius formam ipſa ſtetit cognitio: ceu ea, quæ actio, non autem paſſio ſit. Verum ea, quæ inſtrumento vtitur adiutore: non ſine paſſione fit: cũ nõ in ipſa cognitione: ſed in ipſo corpore, collocata ſit paſſio. Vel tunc enim iudicium illud, quod in formam deſinit actio impaſſibilis eſt: quæ adhuc ex cõueniẽti actione eius, quod cognoſcit, fit. Eſt enim aliqua forma, quæ extrinſecus alicui ſecundum actum aduenit. Quemadmodum lumen aeri: Quod haud ei ex mutatione, conuerſioneve quapiã adeſt. Vt & illa eius indicat præſentia, atq; abſentia: quæ nullum ſecum tempus trahit. Vnde & actus quoq; perſpicui eſſe dicitur. Et ita adeſt, vt & vita corpori: & omnino forma materiæ: verum extrinſecus, atq; aliunde aduenit. Actio vero quæ cognoſcendi vim habet, intus exiſtit. Eaq; haud compoſiti eſt: quemadmodum quæ calefaciendi vim habet ignis. Actio namq; quæ in formam deſinit: & quæ impartibilis eſt, & tota in ipſo nunc collocata: non diuiſibilis, ſed indiuiſibilis eſt ſubſtantiæ. Vnde & quod vim principii obtinet, totum, atq; purum eſt: & quod prope formæ actionem exiſtit. Quod vero cum ratione, atq; intellectione reperitur, multo magis principii vim ſeruat. Tũcq; præſertim, cum corpore, neq; tanquam inſtrumento vtatur. Quid itaque affinitatis eſt eius quod cognoſcendi vim habet, cum eo, quod cognoſci debet? Formalis, vt iam dictum fuit. Atq; ea viuax, iudicãdiq; vim habens exiſtit. Quæ vero formalis eſt, indiuiſibilem quandam participationem omnium, cum omnibus indicat. Ac iunctæ quidem inter ſe ſunt extremæ formæ: quæ ſcilicet mouere incipiũt: & quæ eorum quæ mouentur determinandorũ vim habent: quæq; cognoſcendi facultatem retinent: quæq; ceu cognoſcendo inter ſe abſolutæ ſunt. At coniunctio ea, quæ pure indiuiſibilis eſt, formis adiuncta eſt. Subſtãtiis autem rationem participantibus affinitas ea, quæ ſecundum rationes. Neq; enim ipſæ rationes inter ſe ſeiũctæ ſunt. Quando haud in partitione ſuum habent eſſe: ſed in communicantia quadam, quæ remiſſa eſt, ac fere clam ex indiuiſibili illa coniunctione receſſit. Diuerſæ autem ſunt huius remiſſionis menſuræ. Alia quidem enim iuxta rationes proximas intelligentibus formis cum cognoſcant: paruam habent diminutionem: atq; cognationem quandam conuenientem. Alia vero contra magis abſunt. Atq; illa quidem formarum contemplandarum vim habent: tanquã ea, quæ ſua ex ſubſtantia ipſis iuncta ſunt: neq; omnino extra fiuũt: ſed in ſeipſa, atq; in præſtantiora feruntur. Extrema autem illa, quæ tota in ea, quæ extrinſecus ſunt, tendunt: neq; præſtantiorum, neq; ſuiipſorum percipiendorum vim obtinẽt: ſed res tantum extrinſecus poſitas, comprehendere valent. Quibus ipſis, vel media propinqua ſunt: non tanquam eadem: ſed tanquam media ipſis extremis. Quemadmodum & econtrario, cum media primorum illorum contemplandorum vim habeãt: affinitas; atq; conuenientia eſt, vt ſecundis, cum primis. Haud igitur mutuam eius, quod cognoſcendi vim habet, atq; eius quod cognoſci debet Ariſtoteles conuenientiam tollit: ſed non neceſſario eam conuenientiam ibi collocatam vult, vt idem ſint. Neq; enim animam ipſam in idẽ progredi vult cum ſeiunctis illis cauſis, vt cum amicitia, aut diſcordia: neq; cum inferioribus iſtis quatuor elementis. Qua ergo ratione hæc cognoſcet, quæ non ſine materia ſunt? *Dubitatio.* Quoniam hæc quoq; ex naturalibus determinantur rationibus: quibus etiam animata *Reſponſum* ratio proxima, atq; affinis eſt. Sin autem & omne, quod recipiendi vim habet, ſeſe conuenienter habere debet cum forma illa, quæ innaſcatur: & ipſa quoq; forma erga receptionem: ipſi quoq; materiei erit conuenientia cum formis, atq; rationibus: licet iuxta obſcurã quãdam ſignificationem: & ipſis quoq; formis, atq; rationibus cum materia: ſed iuxta excellentiam quandam definiendi vim habentem, atq; iuxta huiuſmodi principium, quod complecti, continereq; poteſt, atq; vnum efficere. Conueniens aũt coniunctio eſt, iis quæ coniunguntur: atq; comprehenſio iis, quæ comprehendũtur. Non ipſæ itaq; res, quæ cognoſcuntur in ſubſtantia animæ ſunt: ſed conuenientiæ illæ formales, quæ ipſarum rerũ affines. Verum potius formales in ipſa ſunt mente: & rationis participes in anima: & diuerſæ in diuerſis. In mente quidem enim, vel ſecundorum illorum adeſt cognitio ex formis,

quæ in ipſa exiſtunt. In anima vero iuxta rationes eas, quæ cõuenienter erga vnũquodq; eorum, quæ cognoſci poſſunt, proferuntur. Cæterum hæc, vel ipſa philoſophi verba, dũ explicando progredimur, conſiderabimus.

RELINQVITVR autem inueſtigare, quonam pacto dicitur, ex elementis ipſam eſſe. Dicũt quidem enim, quo ſentiat ea, quæ ſunt: & unumquodq; cognoſcat.

SEPTVAGESIMASEXTA PARTICVLA.

NECESSARIVM autem contingere multa, & impoſsibilia rationi. Ponunt nanq; cognoſcere ſimili ſimile: tanquam ſi animam res collocaſſent. Non ſunt autem ſolæ hæ: multæ immo, & diuerſæ: atq; adeo forſan infinitæ numero, quæ ex his.

SEPTVAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

EX QVIBVS quidem igitur eſt unaquæq; harum, cognoſcere animam, atque ſentire. Sed uniuerſum quonam cognoſcet, aut ſentiet. ut quid Deus, aut homo, aut caro, aut os.

EXPOSITIO.

Neq; enim Ariſtoteles vult, res ipſas in anima reperiri: in corporibuſq; in primis, poſitionis abſurditas eluceſcit. Quoniam non ſolum quatuor illa elementa in ipſa neceſſe eſt collocare: ſed & compoſita omnia. Neq; enim ex elementis ſolis: ſed & iuxta rationem cõpoſitionis cognoſcitur. Oportet itaq; & vniuſcuiuſq; rationem ineſſe: ſi & vniuerſum, hoc eſt, compoſitum ipſum cognoſci debeat. Deum autem vel ipſum ex Empedoclis ſentẽtia, ex elementis conſtare inquit: cum ſphærus ille ſit. Atq; Empedoclis teſtimonium adducit, qui in oſſibus rationem compoſitionis aſsignauit. Amabilis autem, hoc eſt, concinna dicta fuit terra, ceu talus, ex Pythagorica inſtitutione. Talum enim, quia duodecim habet latera, octoq; angulos, & ſex plana, ita vt harmonicam quandam efficiat proportionem: harmoniam appellabant. Choana autem a poeta, vaſa illa dicuntur, in quibus eorum, quæ miſcentur, temperatio fit. Nanq; inquit, Pone in choanis viginti, omneſq; impleant. Quæ etiam ampla, hoc eſt, lata, quia capiendi poteſtatem habeant, appellat. Miſcet autem ad oſſium generationem, quatuor ignis partes: forſan propter ſiccum, albumq; colorem, plurimum ignem ipſa participare inquiens. Duas vero terræ parteis, atq; vnam aeris, & vnam aquæ. Quas ſane ambas, fluentem ſplendorem vocat. Fluẽtem quidem propter humiditatem, ex ipſo fluere, atq; labi ducto vocabulo. Splendorem vero, ceu perſpicuum.

EODEM autem modo, & bonum, & non bonum. Eademq; ratione, & in aliis.

Abſurdum quidem eſt, corpora quædam in anima reperiri dicere: abſurdius vero illud, vt & infinita dicas. Quoniam ipſa poſtea compoſita ſecundum ſpeciem quoq; humana intelligentia comprehendi non poſſent. Ac illud quoq; multo magis abſurdum, quod eſt, in formali, aut rationis participe ſubſtantia, priuationes collocare. Priuatio nanq; in eo ſubſiſtere poteſt: quod aduentitiæ formarum recipiendarum vim habet. Non autem in iis, quæ innatæ ipſarum participes ſint. & multo magis neq; in ſubſtantia illa poſſunt ſubſiſtere: quæ ex rationibus perficitur. Formæ nanq;, quæ generabilium iſtorum determinandorum vim habent, non ſunt, ſed faciunt ipſam priuationem. Hæ quidem tanquam ſubſiſtentes. Quæ vero cognoſcendi vim habent, cognoſcendo. Quia præcipue quidem ipſum bonum cognoſcant. Vbi vero generabile fuerit ipſum bonum. Nouerunt q; aliquando ipſum remiſſum: & ipſæ ex remiſſione illa cognitionis ipſius boni, cognoſcunt malũ. Quemadmodum viſus quoq; tenebras nouit: non ex prima illa notione, quemadmodũ lumen: ſed ex eo, quod lumen non contempletur. Vnde ſi quiſpiam, ea quæ quacunq; ratione cognoſci queunt, in anima collocarit: non ſolum ipſum bonum: ſed & ipſum quoq; non bonum in ea reperietur. Eademq; ratione & in aliis: quia aliarum quoq; formarum priuationes in anima exiſtent.

Septuageſima

SEPTVAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

PRAETEREA uero cum multis modis dicatur quod eſt. Significat enim id quidem, hoc aliquid. Illud uero quantum, aut quale, aut & aliquod aliud ex diuiſis generibus. Vtrum ex omnibus erit anima, aut non. Sed non uidentur communia omnium eſſe elementa. Nunquid igitur, quæcunq; ſubſtantiarum ex his ſolis? Quo igitur pacto cognoſcit & aliorum unumquodq;? An dicent uniuſcuiuſq; generis eſſe elementa, & principia propria, ex quibus anima conſtet? Erit itaq; & quantum, & quale, & ſubſtantia. At impoſsibile ex quanti elementis ſubſtantiam eſſe, & nō quantum. Dicentibus ſane ex omnibus, hæc, atq; huiuſmodi alia contingunt.

EXPOSITIO.

Elementa vniuſcuiuſq; generis philoſophus eſſe dicit: quæ communiter omnibus illis, quæ ſub illo ſunt genere, inſunt: neq; præterea alii alicui. Vt ſubſtantiæ ex ſe ſtare, & haud in ſubiecto reperiri. Quia aliorum cōtinendorum vim habeat: & quia cum ſuiipſius ſit, illis ſubiiciatur: omnino q; nihil accidentibus indigeat, quo ſit. Quapropter & eadem, & vna numero contrariorum recipiendorum facultatem habet. Quantitatis autem eſt menſura, atq; tantum eſſe: quodq; æqualitatis, atque inæqualitatis recipiendæ vim obtinet: quodq; ad finem, vel infinitatem ſpectat. Qualitatis vero formandæ vim retinet, ipſum tale, ipſum ſimile, & diſsimile. At communia ipſis decem generibus ſunt, quæcunq; rerum elementa. Quæ tamen haud vniuoce de omnibus dicuntur. Quare non videntur, nunc dixit, eſſe communia: ſed vt ea, quæ ab vno originem habent, & ad vnum tendunt. Quapropter ſiquidem ipſa, quæ cognoſci poſſunt in ipſo cognoſcente exiſtunt: opus eſt multis modis ipſa communia ineſſe, & decem modis: quot modis ipſa quoq; communia inſunt. Sin autem ex cognatione rationum erga ipſa, id fiat; ſatis ſuperque eſt vel vna ipſius eiuſdem ratio: quo ipſum idem vbiq; locorum cognoſcat. Neq; enim illius vnius ſolius vna eſt ſcientia: quod vniuoce dicitur: ſed & eius, quod ab vno originem ducit, aut ad vnū tendit. Vt & manifeſte hæc in iis, quæ poſt naturalia dicuntur, determinata fuere. Quemadmodum & eius, quod ſalubre vna eſt facultas medendi: cum tamen multis dicatur modis. Rurſum ſiquidem ipſa eorum quæ cognoſcuntur elementa, quiſpiam animæ ineſſe dicat: anima non ſolum ſubſtantia erit: ſed & quale, & quantum, & alia quoq; genera. Rationis autem particeps conuenientia, quæ ad hæc omnia ſpectat, nihil prohibetur, quin ſubſtantiæ ſit.

SEPTVAGESIMANONA PARTICVLA.

ABSVRDVM præterea & dicere quidem impaſsibile eſſe ſimile a ſimili. Sentire autem ſimile ſimile: & cognoſci, ſimili ſimile.

EXPOSITIO.

Et in aliis quoq; determinatum fuit: quemadmodum quod actu, & omnino ſimile nō poteſt a ſimili pati, calidum a calido, & ſiccum eodem modo. Eademq; ratione & quod cognoſcendi vim habet ab eo, quod cognoſci poteſt: ſed non ab eo, quod habet vim cognoſcendi. Nanq; & ab eo. Quandoquidem quod cognoſcendi vim habet, cognoſci poteſt: quemadmodum quod cognoſci poteſt, cognoſcendi vim habet. & aliquando tanquam id, quod cognoſcendi vim habeat, cognoſcit. Quamobrem haud ſecundum ſimilitudinē ſimpliciter collocata ſunt.

IPSVM uero ſentire pati quoddam, atq; moueri ponunt.

Cum non ſolum in inſtrumenti affectione ipſum pati poſitum ſit: ſed & in ipſo iudicio, & ſenſibilis forſan formæ: quæ ratione diuerſa eſt ab eo, quod ſentiendi vim habet. Perficiturq; ex actione, quæ ſentiendi vim habeat, cum facere ſit.

EODEM autem modo, & ipſum intelligere, & cognoſcere. Verum cum multas dubitationes, atq; difficultates habeat ipſum dicere quemadmodum Empedocles: quod corporeis elementis quælibet cognoſcuntur, & ratione ſimilis: confirmat quod nunc dictum fuit. Quæcunq; enim inſunt in animalium corporibus ſimpliciter ex terra, ut oſſa, nerui, capilli, nihil ſentire uidentur. Quare neq; ſimilia. Atqui conueniens id erat.

OCTVAGESIMA PARTICVLA.

PRAETEREA uero unicuiq; principiorum imperitia potius, quā peritia inerit. Cognoſcet quidem enim unum unumquodq;. Multa autem ignorabit. omnia nanq; alia. Contingit præterea Empedocli & imperitiſsimum eſſe Deum. Solus nāque ex elementis unum non cognoſcet diſcordiam. Mortalia autem omnia, ex omnibus enim unumquodq;.

EXPOSITIO.

Cum cognoſcere illud intelligat, quod ſcientiam pariendi vim habet: & hæc quoque facere, atq; pati exiſtunt. Cognoſcere nanq; ea, quæ ſunt, iuxta actionem eam, quæ cognoſcendi vim obtinet, facere eſſet. Pati vero ex perfectione illa: quæ ab ipſo intelligibili, aut ſenſibili acquiritur. Verum hæc ſine materia ſunt: in quibus in idem ſubiecto conuenit ipſum cognoſcere, & ipſum cognoſci: ſimulque ſunt, & facere erga ea, & pati ab iis. Non tamen quatenus ea inter ſe ſimilia ſunt: ſed quatenus quodam pacto ratione diſsimilia. Quandoquidem ipſa ſuiipſorum cognoſcendi vim habent: & a ſeipſis quoque cognoſci poſſunt. At in iis quæ cum materia exiſtunt, non conuenit, neq; in idem concurrit, quod cognoſci debet cum eo, quod cognoſcendi vim habet: vt in tertio huius tractationis libro ipſe philoſophus dicturus eſt. Cæterum non ſolum ratione, ſed ſubiecto quoque ſeparata ſunt. Haud igitur ſane ignis ab igne cognoſcitur. Cognoſci nanque ignis poteſt, at nequaquam cognoſcendi vim habet. Quodq; in his ambo non conueniant, teſtimonio ſuo confirmant, & quæ manifeſte apparent. Si nanque terra cognoſceret: & illæ quoque particulæ, quæ magis terrenæ ſunt: cognoſcendi poteſtatem haberent: cum tamen ex corporibus, quæ magis terrena ſunt, nullum ſentiat. Illis vero in verbis confirmat, quod nunc dictum fuit: pro eo quod dici debet, interpretandum eſt: vt & coniunctio illa, enim indicat: quæ ex illis eſt, quæ rationem reddunt. At Ariſtoteles neruos inter ea, quæ ſenſu careant collocat: quippe cum ille ſpiritum ſenſorium in tactu eſſe voluerit. Argumenta vero quæ ſequuntur, perſpicua ſunt. Principium nanque, quod proprie dicatur, ſuiipſius cognoſcendi vim habere debet: & quatenus id habet, principium eſt: & ex hoc, & eorum omnium, quæ ab ipſo deducuntur non ſine comprehenſione tamen, quæ omnium in cauſa eſt. Contingit autem iis, qui ita principia diuidunt; & ratione ſimilitudinis cognitionem inducunt: vt vnius ſolius cognitionem vnicuique principio concedant: aliorum autem omnium imperitiam. Ei vero, quod ex principiis ductum fuit: & quod ex ipſis compoſitum, omnium cognitionem, præterquam ſphæri. Quem Empedocles Deum celebrat. Ille nanq; ſolus compoſitorum diſcordiam non cognoſcet: quoniam non perficitur ex ea.

OCTVAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

OMNINO autem propter quam cauſam non cūcta animam habent, quæ ſunt. Quandoquidem omne aut elementum, aut ex elemento uno; aut ex pluribus, aut ex omnibus. Neceſſarium nanque eſt, unum aliquod cognoſcere, aut quædam, aut omnia.

EXPOSITIO.

Quandoquidem mens, atque anima ea ſunt, quæ cognoſcendi vim habent: cognoſcendi vero vim habent elementa, & quæ ex eis: & quod conuertitur verum exiſtet: omne

ſcilicet

ſcilicet elementum, & ex elementis animam eſſe, aut mentem. Nunquid igitur habent hæc, quatenus cognoſcendi vim obtinent? Quoniam haud alia ratione, niſi quatenus cognoſcendi vim habent, determinata ſunt: Ipſam vero cognoſcendi vim dicunt elementis ſecundum ſe ineſſe.

OCTVAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

DVBITARE autem aliquis poſſet, & quidnam eſt, quod unum ipſa facit. Materies nanque uidentur elementa. Maxime proprium nanq; illud, quod continet, quodcunque eſt.

EXPOSITIO.

Omne corpus, ſiue ſimplex, ſiue compoſitum ſit, vt ſuum habet eſſe, non ſecundum ſeipſum, neq; a ſeipſo: ſed iuxta alterum, quod formale eſt, & ab altero, eaq; efficiens, aut finiens cauſa eſt: ita & ipſum vnum iuxta id, quod formale habet: & a cauſa ipſa ſubſiſtente exiſtit. Quapropter & quod compoſita vnum reddit, forma quidem eſt, tanquam id, iuxta quod: efficiens autem ceu a quo. Magis autem propria profecto cauſa ipſius eſſe eſt, atque ipſius continere: q̄ eorum quæ perficiuntur, atque vnum redduntur. Elementa vero perficiuntur atque vnum redduntur. Id quod illud contineri indicat in ipſis animalibus anima. Anima itaque maxime proprium principium elementorum eſt. Elementa quidem enim materiei locum obtinent. Anima vero formæ, atq; efficientis. Formæ quidem, quatenus ipſius viuentis effingendi facultatem habet: vt efficiens vero, quatenus eo vtitur, tanquam inſtrumento.

ANIMA uero eſſe aliquid melius, & imperandi uim obtinens impoſſibile. Impoſſibiliuſque adhuc mente. Aequiſſimum nanque eſſe id antiquiſſimum, & proprium ſecundum naturam. Elementa uero inquiunt prima eorum, quæ ſunt eſſe.

Id autem intelligendum de anima ea, quæ rationis particeps ſit. Ipſa nanque ea eſt, quæ ineſt. Ipſaq; antiquior eſt, propter rationis conſequentiam. Id quod illud, æquum, ſeu æquiſſimum indicat. Quia adeſt, & non corrumpitur, quemadmodum antea dixit, & propria eſt ſecundum naturam. Maxime nanque proprie ea cauſa eſt, quæ ipſius fieri, atque ipſius eſſe ſeiunctim. Haud itaque recte quidam corporata elementa, ceu prima, ex iis quæ ſunt colunt. Ex hiſq; illud quoque indicauit, qua ſcilicet ratione cognoſcit anima. Quoniam ceu forma, cognoſcendi vim habet. Quare illa eius conuenientia erga ea, quæ cognoſci debent: huiuſmodi habeatur affinitas, vt non ex materia pendeat: ſed a forma ſtet.

OCTVAGESIMATERTIA PARTICVLA.

OMNES autem, & qui quia cognoſcit, atque ſentit anima ea, quæ ſunt, ex elementis dicunt ipſam: & qui quod maxime mouendi uim habet, non de omni loquuntur anima. Neque enim quæ ſentiunt omnia mouendi uim habent. Apparent enim quædam eſſe ſtabilia ex animalibus ſecundum locum. Attamen uidetur hoc ſolo ex motibus mouere anima ipſum animal.

EXPOSITIO.

Propoſitum eorum verborum, quæ hic propoſita ſunt, eſt, demonſtrare, aliquid quidem eſſe: quod communiter omni animæ inſit. Licet non vniuoce, vt dixi. Sed vt ea, quæ ab vno vocantur. Quemadmodum quod eſt, bonum, ſalubre, motus. Eſſe nanque aliquid oportet huiuſmodi, quod omni animæ inſit. Iuxta quod & inter ſe communicant: & ab aliis ſeparantur. Ab antiquioribus autem nequaquam commune id traditum fuit. Neque enim cognoſcendi, & ſentiendi, neque illa ſecundum locum mouendi vis omni animæ ineſt. Cognoſcendi autem vim eam intelligere videtur: quæ cum ratione cogno-

Obiectio. ſcere valet. Quapropter progrediens, mentem id appellat. At licet non illa vis mouendi ſecundum locum: attamen ipſa vis mouendi ſimpliciter omni animæ ineſſe videbitur. Nanque ei, quæ plantas gignere valet, augendi adeſt vis: quæ ſane vis mouendi ſecundum quantum erat. Cæterum videtur, inquit, anima ipſum animal mouere ſolo motu ſecundum locum. Quandoquidem ipſum ita mouet, nullo eorum vtens, quæ extrinſecus collocata ſunt. Quemadmodum quod augendi vim habet, cibariis vtitur, quæ extrinſecus collocata ſunt. Nunquid præterea & eam ob cauſam dictum fuit: quia vis illa gignendi plantas non habet perſpicue ipſum a quo, ſed potius vergit ad id iuxta quod: propter hancq; cauſam natura potius quædam eſt. Nanque natura principium eſt ipſius moueri, & pati. Ita vt & in iis quæ nutriuntur, ipſum per ſe mouens, quod ſubſiſtit ſit. Quoniam & in iis quæ ſecundum naturam mouentur: perſpicuus ille ab anima motus exiſtit: quia ex appetitione fiat.

Responſum primum.

Responſum ſecundum.

EODEM præterea modo & quicunq; mentem, & quod ſentiendi uim habeat ex elementis faciunt. Videntur nanque plantæ uiuere, cum non participent lationem, neque ſenſum: & ex animalibus permulta cogitationem non habere.

Eodem nanque modo & hi, non de omni loquuntur anima. Neque enim quæ ratione carent: cogitationem habent. Idemque cogitationem atque mentem intelligit, ita vt vitam indicet rationis participem. Neque plantæ ſenſum, aut lationem habent. Quapropter neque eos, qui vim mouendi ſecundum locum animæ concedunt: de omni anima loqui, nobis in memoriam adduxit.

OCTVAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

SIN AVTEM aliquis & hæc concedat, & ponat mentem partem quandam animæ. Eodemque præterea modo, & quod ſentiendi uim habet: neque ſic loqueretur uniuerſaliter de omni anima, neque tota, neque de una. Id autem accidit & illi in Orphicis carminibus rationi. Inquit enim animam ex toto ingredi, dum ſpirantibus fertur a uentis. Haud pote tamen eſt plantis id euenire, neque animalium quibuſdam: ſiquidem non omnia ſpirant.

OCTVAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

ID AVTEM fefellit eos, qui ita acceperunt.

EXPOSITIO.

Quandoquidem fabuloſius, vt ipſe dixit, Pythagoræi vel quæ ratione carerent, animis videbantur rationem habentibus viua reddere: nonnullique vel ipſas plantas, vt Empedocles. Hac autem ratione & quod vim mouendi ſecundum locum habet: & quod ſentiendi, quodque præterea intelligendi omnibus animis conuenire potuiſſet: ideo inquit, ſiquis vel hæc, quæ abſurda ſunt, concedat: ita, vt cuiuſque animæ pars ſit: quæ intelligendi, & ſentiendi vim habet: neque ſic loqueretur vniuerſaliter de omni anima. At pro eo quod dixit de omni: quia quadam ratione dixit de omni, ideo fere exponens ſubdidit. Neque de tota, neque de vna. Quippe cum vnaquæque & alias habeat vires: de quibus illi nihil dixere. Patet autem, quemadmodum & qui ex reſpiratione animam ab animalibus duci dixerunt: haud de omni intelligunt. Neque enim omne animal, neque ex plantis vlla reſpirat. Orpheus autem viſus eſt reſpirationem uocare conuenientiam illam corporum erga uitam. Cauſas autem illas omnino mouendi uim obtinentes, uentos. ſine quibus iſtæ quæ particulares ſunt: nunquam corpora, apta, animata reddere poſſent. Id autem fefellit inquit, & eſt illud nõ omnia reſpirare. fefellit inquam eos: qui arbitrati ſunt uere omnia uiuentia ex reſpiratione animata reddi.

SIQVIDEM oportet animam ex elementis facere, nihil, oportet ex cunctis.

Sufficit

Sufficit enim altera pars contrarietatis ad ſeipſum iudicandum,& oppoſitum. Nanque recto & ipſum,& obliquum cognoſcimus. Iudex nanq; utriuſque regula. Obliquum uero neq; ſuiipſius,neq; recti.

Quod quidem non ex elementis ea conſtet animæ proprietas: qua, quo cognoſcat, in ea, quæ cognoſci debent, dirigitur: ſed formalis ſit, atque principatum obtinens ſupra ea, quæ cum materia ſint: & vnius ſpeciei, tanquam indiuiſibilis: vnde & hæc quoque inter ſe iungat, quæ in animatis reperiuntur elementa: iam a nobis determinatum fuit. Nunc autem illud Ariſtoteles addit: quod licet ex elementis ipſam conſtituere oporteat; quo hoc pacto cum iis, quæ cognoſci debent ſeruetur affinitas: haud tamen ex omnibus oporteat. Nanque alterum contrariorum ſufficit ad ſeipſum contrariumque iudicandum. Id autem, vt opinor, haud ſimpliciter verum eſt: ſed cum alterius priuatio ſit. Nanque forma priuatio cognoſcetur: quemadmodum ſanitate ægritudo. Quandoquidem omnis priuatio in ſignificatione poſita eſt imperfecta illius formæ, cuius eſt priuatio. & ſimul abſentia eſt perfectionis ipſius formæ. Ex notione itaque formæ. & eius ſignificationem, & abſentiam quoque cognoſcam. Quando vero ipſæ formæ contrariæ fuerint, quonam pacto altera alteram cognoſcam? cum vtraque proprietatis cauſam afferat: & non ex aliqua alia: ſed ex ſe cognoſcatur. Verum conſueuit Ariſtoteles frigidum calidi priuationem dicere. Si itaque hæc quiſpiam ſtatuat elementa, conuenit ſibiipſi dicens, ſatis ſuperque eſſe ſi calidum in anima ſit: vt & contrarium quoque cognoſcat. Id autem indicat, exemplo quoque vtens: recto ſcilicet, tanquam forma: obliquo autem tanquam priuatione. Vnde obliquum neque ſuiipſius, neque recti vult cognoſcendi vim habere: rectum vero vtriuſque. Si itaque tanquam forma, & ipſum quoque obliquum ſumptum fuerit, vt quod circuli effingendi vim habet: recta illa regula haud tanquam id cognoſcetur, quod circuli effingendi vim habeat: ſed ſolum quod non rectum. Quoniam menſura circulari ei conuenienti, & ipſum circulare cognoſcemus ſecundum ſe: & ipſum rectum, tanquam non circulare. Vult autem ex his Ariſtoteles indicare, cognitionem actionem quandam eſſe, quæ a forma ſtet.

OCTVAGESIMASEXTA PARTICVLA.

ET IN uniuerſo præterea quidam ipſam mixtam eſſe, inquiunt.

EXPOSITIO.

Licet in primis ei propoſitum ſit vel a principio de anima mortalium animalium loqui: attamen & de cœleſti quædam iam verba fecit. quod ſcilicet, ſine magnitudine ſit: quod intelligens, quodque ſeparabiliter corpori adſit. Non autem coniuncta ſit, vt Plato dicere videtur. Nuncque qua ratione, quæ in totis elementis reperiuntur animæ, dum adſunt, illa viua efficiant, demonſtrat. Quoniam haud quia mixtæ ſint: quemadmodum noſtræ: quæ vel ipſæ extenduntur, atque in corpora fluunt: atque eorum ſunt. Et quia haud primo illis cum materia exiſtentibus eorum apparentibus adſunt corporibus. Quemadmodum neque noſtræ capillis, aut oſſibus. Vnde neque animal ſecundum ſe aer eſt: & tamen viuit, cum anima ſit. Ex quibus ſimul quidem, quod ex his animis cœleſti illi cedit demonſtratur. Quippe cum vel ad elementa vſque illa quæ gigni, atque corrumpi poſſunt, perueniant: quæ in omnibus ſuiipſorum partes exiſtunt. Simul q; quod ex eis noſtrarum reſpectu, ſuperet, oſtenditur. Quandoquidem ſuiipſarum illæ ſunt: & elementa viua efficiunt. Inclinationem nanque in corpus mixtio indicat. Quapropter & in vniuerſo dixit: quippe cum & in partibus mixtio ſit.

VNDE forſan & Thales arbitratus eſt omnia Deorum plena eſſe.

Quod quidem omnia plena Deo ſint. efficiente, benigne dirigente, continente cuncta, nemo dubitare poſſet. Verum haud id indicat: neque illud forſan propter hanc cauſam di

xit. Sed illud mixtam eſſe reſpiciens. Hac enim ratione forſan & Thales arbitratus eſt, omnia Deorum plena eſſe: quia ipſi mixti ſint: & id abſurdum eſt.

ID AVTEM habet quaſdam dubitationes. Quam quidem enim ob cauſam, cum in aere, aut igne ſit anima, non facit animal. In mixtis uero, & propter hæc in his præſtantior eſſe apparet.

Dubitationibus, quemadmodum conſueuit, eorum quæ propoſita ſunt, ueritatem Ariſtoteles diiudicat. Ex quibus una eſt: quam ob cauſam corpus noſtrum, quod compoſitum eſt: animal animæ præſentia efficiatur: ignis autem minime: qui a præſtantiori tamen anima, uiuum effici uidetur. & reuera uidetur. Siquidem totum noſtrum iſtud corpus corruptibile eſt: ille uero ratione partium tantummodo. Ac ſi ex his alterum particulare exiſtit: alterum totius rationem obtinet. Si itaque, quod totius rationem obtinet, eo nobilius eſt: quod particulare ſit: & quod ex eo, quod totius rationem obtinet perpetuum, eo nobilius eſt, quod omnino corruptibile: animæque conuenienter corporibus adſunt, ut & iam determinatum fuit: patet, quod anima illa, quæ ignem uiuum reddit, noſtra præſtantior eſt. Qua itaque ratione animal non eſt: uel ex una hac cauſa, quia præſtantior eius anima exiſtit. At primo quidem ex Platonis ſententia, haud ibi ex anima, & corpore adeſt compoſitio. Sed anima in ſeipſa manente, eius efficitur illud corpus. Animal autem in compoſitione conſtitutum eſt. Secundo autem loco illud dicendum eſt: quod is qui ignis apparet, nequaquam illius animæ præcipue uehiculum exiſtit. Sed præſtantior quidam: qui & ipſe ex cœleſti illa conſtitutione, licet ſecundo loco conſtituatur. Sin autem id & in nobis aliquis reperiri dicat: ei omnino ſciendum eſt & in nobis quoque præſtantius illud uehiculum repertum iri: uerum una cum anima in mortale corpus extenſum. Ita ut ex omnibus perficiatur. Ab illiſque pendet, quod ipſius præſtantioris apparet. & per id, uel ipſum uiuum efficitur. Haud tamen ambo ad unius abſolutionem ſpectant. Neque igitur ex omnibus perficitur, quod ſecundum ſe animal apparet: cum non ſua ex perfectione, ſed quia quod præſtantius tetigerit, viuat. Et quia omnino tanquam particula. Licet aliquis concedat, vnum ex omnibus fieri.

Reſponſum tacitæ dubitationis.

INVESTIGARE nanque aliquis poſſet, & propter quam cauſam, quæ in aere anima, iis, quæ in animalibus præſtantior eſt, atq; immortalior.

Haud, vtrum ſit præſtantior inquirit: ſed propter quam cauſam ſit. Nanque dictum fuit, quemadmodum uidetur præſtantior. Neque in dubium reuocatum nunc fuit, propter quam cauſam uidetur: ſed propter quam cauſam ſit. Quippe cum ſit: cauſa vero communiter inquiri debeat: atque adeo quadam iam ratione ab eo dicta fuerit: cum ſtetit aduerſus eos, qui ipſam mixtam eſſe inquiunt: & quia ignem nequaquam animal appellat. Perſpicuum nanque eſt, quod cum propter ſeparabilem illam actionem cum corpore non miſceatur: neque compoſitum aliquod cum eo perficiat: ea præſtantior eſt, quæ miſcetur: quæque vnum quoddam cum eo abſoluit. Atque hæc cauſa eſt præſtantioris: quia ſcilicet ſeiunctim, ac nullo ad deteriora delapſu pendentia illa corpora viua reddit. Immortalior autem exiſtit, non mortali ea, quæ in animalibus reperitur. Quod nanque immortalius, ut albius albo albius. Sed immortalior, quia iuxta præſtantiores immortalitatis terminos illorum, quæ tota ſunt, anima collocata eſt. Vnde & Plato ambigue cum immortalibus noſtras nominat animas: ac multo magis ipſam vitæ formam, Deumq; eſſe dicit immortalem.

OCTVAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

CONTINGIT autem utroque modo abſurdum, ac præter rationem.

EXPOSITIO.

Nanque dicere ignem, aut aerem animal eſſe, ex iis eſt, quæ præter omnem rationem

nem ſunt. Quia compoſitum eſt animal ex anima, & corpore. Quæ profectò anima mixta ſit: & a ſeipſa recedens ad illud vergat. Quo itaque pacto id præter rationem? Non quia totus ignis, aut aer non viuat: ſed quia illorum, quæ tota quædam ſunt, animas eodem modo reddunt extenſas, atque noſtras: ac nunquam diſſolui volunt, vt & noſtræ diſſoluuntur: ſed ſpeciatim id eis concedi aſſerunt. Quod abſurdum eſt. Ac perſpicue de cœleſti anima dictum fuit: quia id conſequens eorum opinioni eſt: qui ipſam cum corpore connectunt.

NANQVE dicere animal ignem, aut aerem ex iis eſt, quæ magis præter rationem ſunt. Et non dicere animalia cum anima inſit.

Omnino nanque animal eſt, quod ex corpore, atque anima inexiſtente conſtet. Patet enim quod non manet adhuc ſeparabilis, ſi corpori inhæret: atque vna cum eo viuit, & agit. Vnde illud ſeruandum, atque memoriæ commendandum eſt, quod ipſam ineſſe fatetur: verum ſeparabiliter ineſſe. Atque ipſa quidem tota viuere ponendum eſt: haud tamen viuere propter eas cauſas, quæ iam adductæ ſunt.

OCTVAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

ABSVRDVM exiſtimare autem uiſi ſunt, animam eſſe in his. Quoniam totum cum particulis eiuſdem ſpeciei.

EXPOSITIO.

Cauſam affert, propter quam multi in errorem compulſi ſunt: & tota ita viuere dicunt, vt in ipſis anima inſit: licet haud ſeparabiliter viua reddat. Quia enim partibus ſimilem aerem hunc, qui in nobis eſt, cum toto viderunt: arbitrati ſunt eodem modo, a ſimili q; anima id, atq; illum animatum reddi. Ineſſe itaque & illi, quemadmodum & huic animam dixere. At abſurdum quod ipſis contingit, confeſtim infert.

QVARE neceſſarium ipſis dicere & animam eiuſdem ſpeciei cum particulis eſſe.

Si enim cum toti aeri anima inhæreat, ipſum viuum reddit: habebit & illa particulas: quæcunque particularum, hoc eſt, particularium corporum ſunt. Erunt etenim eius particulæ, & quæ tanquam inſtrumento vtitur: neque ſolum quæ ſeparabilis: ſed & quæ ſentiendi, atque cogitatione concipiendi vim habet, & ira, & cupiditas. Opus nanque his eſt, animæ illi, quæ non ſeparabiliter viua reddit: ſed ipſis ineſt corporibus. Erit itaque eiuſdem ſpeciei anima illa, quæ totius aeris, & quæ particulæ alicuius.

SI QVIA recipiant aliquid continentis in animalibus animata animalia fiunt. Sin autem aer quidem diſsipatus eiuſdem ſpeciei. Anima uero diſsimilium partium. Quod aliquid quidem eius inerit patet: aliud uero non inerit. Neceſſarium igitur ipſam, aut ſimilium partium eſſe: aut non ineſſe in quacunque particula uniuerſi. Manifeſtum itaque ex his quæ dicta ſunt: quemadmodum neque ipſum cognoſcere ineſt animæ: quia ex elementis ſit: neque moueri ipſam pulchre, neque uere dicitur.

Si particula quæpiam animæ continentis accepta, ceu omnem vitæ proprietatem habens: quam & illa habeat: diuiſa autem ita, vt in particularius corpus circunſcribatur: quemadmodum & aeris particula, omnem habens qualitatem: quam & totus aer: ſuperatur ſolum, quia particularis ſit: ſi itaque ita ſeſe habeat & anima ea, quæ in animalibus eſt erga eam, quæ in totis elementis, eiuſdem ſpeciei cum illa eſſet. Quando igitur,

hæc non ſolum intelligendi, ſed & patiendi quoque facultatem habet: & illa quoque eodem modo ſe haberet. Sin autem hæc abſurda ſunt: quia totorum animas facile pati poſſe cogamus: & aliquando diſſolui: atque illis particularibus ſimiles facimus: quæ interdum in id, quod deterius feruntur: & vt propter hæc in ſola illæ conſtiterint intellectione: patet quod non eodem modo totius aeris anima ſe erga particularem habebit: quemadmodum ipſe aer erga proprias partes. Ipſe quidem enim aer eiuſdem ſpeciei cum illis eſt. Anima vero diuerſarum formarum cum partibus totius eſt. Sin autem id verum eſt, alterum quidem ipſis profecto inerit: alterum vero non inerit. Verum quoniam haud omnino ambigua anima totius eius reſpectu, quæ partium, aliquid commune habebit. Licet id commune ſit, vt quæ ab vno originem ducunt. Ac quando abundat paſſionibus anima, quæ in partibus reperitur, alterum quidem ipſius animæ ineſt in totis: alterum vero non ineſt. Sola nanque intelligendi vis. At licet in totis quoque ipſa inſit; nequaquam tamen fieri poteſt, quin & ipſa patiendi vis inſit. Quapropter recte concludit, aut ſimilium partium. Habebit enim & quæ tota, & quæ partium eadem. Aut non ineſſe in quacunque particula vniuerſi. Vbi per vniuerſum non aerem totum Ariſtoteles intelligit: ſed mundum. Quippe cum ea, quæ in compoſitis, & in animalibus inſit propter coniunctionem illam cum corpore: quæ non ſine ordine, atque inclinatione, & impetu in corpus fit. Ea vero quæ in cœlo reperitur, & in totis: quæ ſane tota, vniuerſi partes vocauit non ineſt: ſed ſeparabiliter ea viua reddit. Hac itaque ratione potius mihi viſum eſt Ariſtotelica verba dirigere: q̃ ita interpretari, vt deprehendat, elementa tota vita carere.

OCTVAGESIMANONA PARTICVLA.

QVANDO autem ſane ipſum cognoſcere animæ eſt, & ipſum ſentire, atque opinari: prætereaque ipſum cupere, atque cogitare, & omnino appetitiones. Fit etiam motus ſecundum locum animalibus ab anima. Prætereaque & accretio, & uigor, & diminutio. Vtrum toti animæ horum unumquodq; ineſt.

EXPOSITIO.

Quod inueſtigandum proponitur eſt, vtrum vna ſit in vnoquoque animali anima, aut multæ. Quandoquidem & actiones eius multæ, multarumque formarum ſunt. Ac ſi vna, vtrum compoſita ex pluribus ſubſtantiis: aut ſimplex quidem, ſed quæ multas habeat poteſtates: vnde & multitudo illa actionum proueniat. Neque enim ſane multæ diſſipatæ erunt ſubſtantiæ; & quæ haud vnius ſint animæ perfectiones. Quoniam ſane quemadmodum corpus vnum, atque ipſum quoque animal eſt: neceſſarium & animam quoque vnam eſſe. Præterea vero vnum quod dicit, ego intellexi, & ſenſi, & concupiui, & appetii, nequaquam eſſet: niſi aliquo pacto vna anima eſſet. Quod itaque vna ſit, perſpicuum eſt. At numquid ſimplex ſecundum ſubſtantiam, cum potentiis multiplex fiat: aut & ſecundum ſubſtantiam multiplex? Eius nanque quæ ſimplex ſit, forſan & potentia, & actio ſimplex eſt. Quemadmodum & eius, quæ rationis particeps, rationis particeps. Aut & ſubſtantia multiplex. & ſi hoc, vtrum ſemper quod intelligendi vim habet in nobis, vna cum eo, quod patiendi, atque nutriendi facultatem obtinet inſitum ſit, aut in acceſſu illo ad corpus hæc præterea aſſumit, atque ita vna ex pluribus animalibus compoſita eſt. Quemadmodum & anima vnum ſit animal: licet non ſemper nos inhæreamus, ſed aliquando. Ac ſi ita ſe res habeat: profecto præexiſtentibus diuerſis vitis, fit aliquando coniunctio, licet nonnullæ interdum fiant. Quod ſi ſemper exiſtant, vtrum & reliquæ propter mentem a corpore ſeparentur inueſtigandum: aut mens ipſa inſeparabilis a reliquis ſit. Pertinet præterea caput id, vt & quonam pacto corpora uiua reddantur, intelligamus. Vtrum ſcilicet ab aliqua tota poteſtate, aut ab quibuſdam illius poteſtatibus. Et ſi a tota, utrum ita, ut iuxta aliam alii adſit particulæ, aut tota ubique reperiatur: aut utrum tota ſecundum omnes: aut tota

quidem,

quidem, ſed non ſecundum omnes. Neque enim ſane & iuxta eas, quæ ſeparabiles ſunt. Plato quidem igitur manifeſte poſt vitam illam rationis participem, quam etiam immortalem vocat, eam, quæ patiendi vim habeat, quam mortalem vitæ formam ducit, adtexi inquit. Haud tamẽ ſecus, vt opinor, atq; Ariſtoteles. Qui ſeparabilem quidem nouit: & quæ neq; tanq̃ inſtrumẽto ipſo corpore vteretur: neq; vllam corporis particulam continentem: aliquandoq; recedentem illo extrinſecus impetu: atq; in ſubſtãtiam actionem contrahentem: atq; ſeparatam hanc ſolam, id eſſe, quod vere ſit, ipſum nequaquam ſtatuit. Aliam vero vitam inſeparabilem cõfeſſus eſt: atq; vna cum corpore ſemper agere voluit. Neq; enim animæ ſunt, ſed vtriuſque, & perturbationes, & huiuſmodi opera. Vt ſenſus, vita, indignationes: & quæcunque vires rationis participes corpore vtuntur coadiutore. Quas etiam diſcurrendi vim habere aſſerit. Cum non ſecus, atque ſeparabiles illæ ſcientiam pariendo contemplentur, atque intelligant. Nulla igitur profecto ex iis, quæ in ambobus collocatæ ſunt, in perfecta, atque abſoluta ſeparatione permanet. Neque enim omnino ſeiuncta ac ſeparata eſſe poteſt. Quandoquidem perſpicue dictum fuit de intellectu. Seiunctus autem eſt, ſolum id, quod uere eſt: ita ut ſolum ipſum intelligens relinquatur. In illo autem acceſſu intellectus ad ea, quæ extrinſecus: uitaque ea, quæ non ſine eminentia, coniunctio illa cum aliis prodit. Sed coniunctio iſta, haud cum continuitate eſt: cuiuſmodi quæ corporatarum partium: ſed quæ ſine corpore quadrat: cum impartibiliter hæ inter ſe iungantur: atque una impartibilis tota perficiatur. Quemadmodum albi, atque nigri aſpectus unus eſt: qui iuxta duas rationes ſimul agit. Licet totus, atque unus iuxta duas illas ambas rationes ſit: ceu is, qui in tempore impartibili duo ſimul comprehendit. Sin autem ita cum corpore anima colligatur, ut ex ambobus unum fiat animal: multo quoque magis concedendum eſt, id non ſine coniunctione uitæ ex diuerſis fieri formis. Licet illæ quidem inſeparabiles ſint: hæcque ſeparabilis: ſed ita, vt ex diſtantia a ſeipſa, atque inclinatione erga ea, quæ extrinſecus ſunt, inſeparabilis quodam pacto reddatur: atque cum illis conueniat. Ac communes quidem actiones ex ſeipſa tota agit: ſeparabiles autem iuxta ſeipſam: uel id obtinens, quod aliarum reſpectu ſeiunctum. Nunc itaque Ariſtotelicam dictionem aſſequamur. Cum ille nanque diſtinxerit animæ uim cognoſcendi habentes actiones ab iis, quæ appetendi facultatem habent: cumque uarias utraſque eſſe demonſtrarit: illas quidem, ceu opinandi, & intelligendi, atque ſentiendi uim habentes: has uero ex eo quod rationis, & quod perturbationis particeps eſt. Cupiditas nanque appetitus, uim patiendi habens eſt. Rationis autem particeps ipſa uoluntas. Cumque præterea eas Ariſtoteles admouerit: quæ mouendi ſecundum locum facultatem habent: & gignendi uim obtinentes: inueſtigat utrum toti animæ horum unumquodque inſit, & omni: iuxta quam intelligimus, & ſentimus, & mouemur, & aliorum quodcunque facimus, atque patimur, aut particulis quibuſdam diuerſa. Atquando ipſum quidem intelligere, eius animæ proprium eſt, quæ intelligendi vim habet: maximeq; quod ſtabile, atque firmum, ita vt in ſubſtantiam actio contrahatur: aut & quod iam non ſine quadam eminentia exiſtit: quatenus neque tanquam inſtrumento ipſo vtitur corpore: neque ſimul viſum, phantaſiamve comprehendit: licet ipſam inſequentem, tanquam vmbram habeat: ipſum vero quidpiam intelligere: quod patiendi vim habere philoſophus inquit, vna cum phantaſia fit: ideo de hoc nunc loquens ipſum diſtinguit a priori illo: dum nos eſſe ait, qui intelligamus, ita inquiens.

Intelligere duplex. Primum.

Secundum

ET OMNI intelligimus, & ſentimus, & aliorum unumquodque facimus, atque patimur: aut particulis diuerſis diuerſa. Et ipſum præterea uiuere, utrum in aliquo horum eſt: aut & in pluribus, aut & in omnibus, aut & alia aliqua cauſa.

Nos nanque qui compoſiti ſumus, & intelligentes, & ſentientes, haud iuxta illud prius intelligere id agimus. Proprium nanque illud eſt uitæ illius, quæ ſeparabilis exiſtit. Quoniam itaque ipſum compoſitum etiam intelligit: qua ſane intellectione intelligit, etiam ſentit: & reliqua ſimul facit, atque patitur. (Propter uiuacem nanque actionem facere dicitur unumquodque: propter corporeum uero motum pati.) patet, quemadmodum toti animæ, quæ ex omnibus uitis contexta eſt, horum unumquodque inerit. Quæ nanque tota eſt, compoſitum totum determinat. Totum autem eſt, quod ſentit, intelligit, atque appetit. Quandoquidem et unum omnia facit. Ita ut eorum ſimilitudinem, atque diuerſitatem cognoſcat. Toti quidem igitur unumquodque inerit: ſed alias ſecundum aliam uitam agenti. Neque enim iuxta eandem nutritur, atque ſentit: neque ſentit, atque intelligit. Ipſumque uiuere et aliud quidpiam ſecundum unumquodque. ut iuxta id, quod ſentiendi, atque intelligendi, atque nutriendi uim habet. Quandoquidem unumquodque haud ſimpliciter uiuere eſt: ſed adiecta differentia. Quapropter ita aliud eſt, ut ipſum animal, ab eo animali, quod rationis particeps ſit. Atque in unoquolibet eſt animali, atque in omnibus ſimul, quod ex ſeipſo eſt, ita ut excitetur, ac quaſi ferueat.

NONAGESIMA PARTICVLA.

DICVNT autem quidam diuiſibilem ipſam eſſe: & alio quidem intelligere, alio autem appetere. Quid itaque ſane continet animam, ſi diuiſibilis nata eſt? Neque enim ſane corpus. Videtur nanque contrarium, potius anima corpus continere. Egreſſa nanque ipſa euaneſcit, ac putreſit.

NONAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

SI ITAQVE alterum quidpiam unam ipſam facit: illud in primis eſſet anima. Oportebit autem rurſum & illud inquirere: utrum unum, aut multas habens partes. Siquidem enim unum, propter quam cauſam non confeſtim & anima unum eſt. Sin autem diuiſibile, rurſum ratio inueſtigabit, quid continens illud. & ita ſane progreditur in infinitum.

EXPOSITIO.

Et illi itaque totam uolunt, & intelligere, & appetere: ſed alio, atque alio. Neque id innuit, quod tota alio, atque alio: ſed ceu diuiſibilis, atque ceu particulis. Cum oportuerit, tanquam indiuiſibilis dicere: atque ita, vt diuerſæ vitæ indiuiſibiliter inter ſe coniunctæ ſint. Vnde & requirit quod contineat, haud iniuria. Partibile nanque omne cohibente indiget. Sin autem partibilis anima ſit, neque ſeipſam, neque aliud aliquid continebit: quemadmodum neque corpus. Verum anima corpus cohibet. Ea nanque egreſſa euaneſcit. Impartibilis itaque eſt. Quoniam ſi ipſa quoque cohibente indiget, aut ſtabimus prope id, quod impartibile ſit: & illud anima erit: aut in infinitum progrediemur.

NONAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

DVBITARE autem aliquis poſſet, & de particulis eius, quamnam poteſtatem habet unaquæque in corpore. Si enim tota anima omne corpus continet, par eſt & particularum unamquanque continere aliquid corporis. Id autem ſimile eſt impoſsibili. Qualem nanque particulam, aut quo pacto intellectus continebit, difficile uel fingere.

EXPOSITIO.

Tota quidem anima ſecundum Ariſtotelem, & ſecundum eos, qui diuiſibilem ipſam ponunt, corpus continet. Sed quemadmodum tota ſentit ex ea ſentiendi vi, quam nacta eſt. Quia quælibet vis impartibiliter vna cum toto hæret: neque cum diſtantia aliud aliquid exiſtit: vt quod animo concipiendi vim habet. Ita continet quidem tota: ſed iuxta eius inſeparabiles vitas, propter impartibilem & harum coniunctionem in ipſa tota. Verum nequaquam iuxta intelligendi vim. Quod iis, qui partibilem ipſam ponunt, non conuenit. At licet ipſam partibilem aliquis eſſe concedat: atque ita totam ſimul extenſam, vt totius complectendi vim habeat: erunt & partes cum partibus ita diſpoſitæ, atque eum in ordinem redactæ: vt quæ cuique conueniat, eam continere valeat. Ita, vt & animata quælibet particula corporatæ particulæ continendæ facultatem adepta ſit. Quare & intellectus quoque huiuſmodi erit. Id autem vel fingere difficile eſt. Inſeparabile nanque ab eo quod continetur, exiſtit, quod proxime ac coniunctim continendi vim habet. Separabilis autem intellectus eſt. Et id quidem illius eſt, tanquam ipſum id illud continens. Id vero ſui ipſius, ſeipſum intelligens, atque in ſeipſum conuertens. Præterea licet impartibile ſit, quod partibilium cohibendorum vim habet: attamen circa ea diuiſum eſt. Atque id non ſolum non in ſeipſum, ſed ne præſtantiora quidem erga illa conuerti poteſt: cum iam illud quod continetur, ſubierit. Ille vero & illa præſtantiora intelligit: atque illa poſſidet. Qua itaque ratione impeditur ipſum intelligere a corpore? Quoniam corpus à tota anima iuxta inſeparabiles illas vitas pendet. Propter iſtam autem connexionem, non ſolum iis, quæ ipſo vtuntur: ſed iis quoque, quæ ipſo nihil vtuntur, affert impedimentum. Quemadmodum & de acu, multo antea dictum fuit. Interrogatio. Reſponſum

NONAGESIMATERTIA PARTICVLA.

VIDENTVR autem & plantæ cum diuidantur uiuere: & ex animalibus quædam inſectis, ceu eandem habeant animam ſpecie, licet non numero. Vtraque igitur particularum, ſenſum habet, & mouetur ſecundum locum, ad aliquod tempus.

NONAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

SIN AVTEM non perficiunt, nihil abſurdum. Inſtrumenta nanque non habent, ita, ut ſeruent naturam. At nihilo minus in utraque particularum cunctæ inſunt particulæ animæ. Et eiuſdem ſpeciei ſunt inter ſe, ac cum tota. Inter ſe quidem, quippe quæ non ſeparabiles ſint. Cum tota autem anima, tanquam diuiſibili exiſtente.

EXPOSITIO.

Et id quoque eam habet vim, vt demonſtret indiuiſibilem coniunctionem plurimarum ſubſtantiarum, atque viuacium potentiarum, quæ in vnoquoque ſint. Particulæ nanque eius, quod tanquam diuiſibile affertur, licet quadam ratione iunctæ inter ſe ſint: attamen proprium vnaquæque ſitum habet. quemadmodum oculus, & naſus. Vitæ vero ita iunctæ ſunt: vt & vniuſcuiuſque corporis particulæ omnes interdum adſint: cum aptæ ſcilicet ad omnem receptionem illæ fuerint. Plantæ nanque ramus totam habet vegetandi vim obtinentem animam: quæ nutriendi, augendi, atque generandi facultatem obtinet. Ac cum quædam animalia inſecta in duas diuiduntur partes, vtraque particula ad aliquod vſque tempus, & mouetur, & ſentit. Patetque, quemadmodum etiam nutritur. Neque enim ſine hac reliquæ adſunt. Dilucidumque exiſtit,

quemadmodum non ſolum ſpecie, ſed numero quoque, vt iam diximus, vita illa tota imparabilis in vno quoque impartibiliter adeſt: cum illorum particulæ ad indiuiduam illam vitam aptæ ſint. Siue coniunctæ eæ inter ſe ſint, ſiue diſiunctæ. Verum cum in iis, quæ diſiunctæ ſunt: haud in ambabus ſint ſalutis inſtrumenta: quæ principatum obtinere dicuntur: ideo haud clarum eſt, diu ipſam animam numero in ambabus illis reperiri. Nanque in plantis radices numero diuerſæ ſunt. Sin autem extremæ iſtæ uitæ impartibiliter inter ſeſe ſimul exiſtunt: multo magis, quæ præſtantiores etiam eiuſdem ſunt ſpeciei, vt ipſæ animæ inter ſeſe, ac cum tota. Animas autem nunc appellat, non illas, quæ in pluribus ſint animalibus: ſed diuerſas illas vitas, quæ in vnoquoque reperiuntur animali. exempli gratia, vegetandi vim habentem, ſentiendi, ratione vtendi. Haſque & inter ſe, & cum tota eiuſdem eſſe, conſimilisve ſpeciei inquit. Non quia quod vegetandi, quodque ſentiendi facultatem habet ſpecie idem ſit: ſed propter inſeparabilem illam inter ſe cohærentiam. Quippe cum vnumquodque vitæ forma vna cum aliis ſit: ac propter hanc cauſam unumquodque etiam quodam modo omnia ſit. Quoniam & quod vegetandi uim habet, eam obtinet facultatem, ut nutriat, atque gignat illud inſtrumentum noſtrum quod ſentire, atque ratione uti ualet. Atque huiuſmodi quod ſentiendi uim habet, erga id, quod ratione uti poteſt. Arte itaque perficitur & uiſus, & auditus, & tactus. & phantaſia rationem exaudit. At eiuſmodi eſt, ut uim quodam pacto habeat nutriendi. Indicio autem eſſe poteſt appetitio, atque oblectatio nutritionis, cum utraque ſentiendi uim habeat. & uis illa rationis particeps, quæ utranque fere participat. Iuxta uitam nanque eam, quæ in id. quod mortale progreditur: cum illis amicitiam init. Vnde haud huiuſmodi intellectio abſque uiſo, ſeu imaginatione exiſtit. Hac itaque ratione inter ſe conſimilis ſunt ſpeciei, quia ſimul omnes indiuiſibiliter in animalis conſtitutione conſiſtant. Toti uero animæ tales ſunt, ceu diuiſibili ſecundum accidens, inquit, exiſtenti: vt Alexander exponit: cum diuidatur, quia corpus diuiditur: ita, vt in vtraque particularum tota appa-

Dubitatio. reat. Verum id eam habeat vim, vt demonſtret particulares eiuſdem eſſe ſpeciei cum tota: haud tamen iccirco modum ſignificat: quo ſcilicet pacto ſint eiuſdem ſpeciei. Id quod, illa particula, quippe quæ, indicat. Potius quidem igitur eſſe intelligendum eſt: quo-

Reſponſum niam non tanquam ſimplex: ſed tanquam ea, quæ ex illis perficiatur. Atque ita perficiatur, vt & diuidi quoque poſſit. Cum omnium confeſſione intellectus a reliquis ſeparetur: forſanque & illa quoque anima, quæ ſentiendi vim habet, ab ea, quæ vegetandi. Si tamen primam ſubſiſtentiam non in corpore habeat: quod nutritione indigeat: ſed in præſtantiori quopiam. Illud autem notum eſt: quemadmodum illa noſtra vegetandi vis huiuſmodi eſt, vt cum ſenſu, atque ratione cohæreat. & quæ ſentiendi vim habet cum ratione. Quapropter hæc quæ in nobis ſunt, neque omnino eadem ſunt cum vegetante illa vi, quæ in plantis reperitur: neque cum vi ea uegetandi, ac ſentiendi, quæ in iis animalibus extat, quæ ratione carent. Hæc enim quæ in nobis ſunt, rationem fere quodam pacto participant. Illa uero ut ad aliquam cum ratione affinitatem perueniant, fieri non poteſt. Ariſtotelis autem dictio, qua ſcriptum eſt, inter ſe quidem, quippe quæ non ſeparabiles ſint, cum tota uero anima tanquam diuiſibili exiſtente, inordinate collocata fuit. Quoniam ab animis ad particulas traducta eſt: & quoniam pro datiuo, utitur genitiuo. Nanque cum particula illa inter ſe in datiuo ponenda fuerit, in genitiuo apud græcos extat.

NONAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

VIDETVR præterea & in plantis principium anima quoddam eſſe. Solam nanque hanc participant & animalia, & plantæ, & hæc quidem ſeparatur a ſentiendi uim habente principio. Senſum autem nihil ſine hac habet.

EXPOSITIO.

Cum animas appellarit diuerſas in nobis uitas: de ea quidem, quæ rationis particeps eſt, aut ea, quæ ſentire poteſt, quippe cum illud, quod principatum obtinet habeant, & a forma ſtent, & propter hanc quoque cauſam animæ recte dictæ fuerint, haud quidpiam attulit. De uegetante uero, quod anima quoque ſit, declaratione dignum iudicauit. Nam primo ipſam principium eſſe prædixit: deinde id ipſum demonſtrat: ex eo ſcilicet, quod eam ſolam participent & animalia, & plantæ: & quia ipſa ſeparari poſſit a principio ſentiendi uim obtinente. Nihilque abſque hac ſenſum habeat. Senſum ſcilicet qui pati poſſit: & qui ex ſenſorii percuſſione excitetur. Ex quibus ſatis ſuperque uegetante uim a forma ſtare, principatumque obtinere confirmatur. Si nanque omnium confeſſione uitis illis adhæret, quæ formæ locum obtinent, atque principatum habent, ipſa quoque principatum, atque formæ locum obtinere dicetur. Et ſi ſine illis, atque ex ſe plantas perficit: eſſe quoque omnino perfecta quædam animata forma debet.

PRIMI LIBRI FINIS.

STVDIOSIORIBVS PRAESTANTISSIMI PHILOSOPHI AC PERIPATETICORVM PRINCIPIS M. ANTONII PASSERI AVDITORIBVS.

IOANNES FASEOLVS S. P. D.

SECVNDI *huiuſce libri initium praeclaram mihi occaſionem praebere uidetur: ut quaedam uobiſcum optimi condiſcipuli agam. De quibus licet ſeparatim cum aliquibus perſaepe locutus ſim: attamen quoniam nunquam antehac huiuſmodi oblata mihi fuit facultas, eam nunc non praetermittam. Ad octauum nanque iam anni finem uentum eſt: ex quo praeſtantiſſimum philoſophum, ac his temporibus peripateticorum principem M. Antonium Paſſerum audiens, naturalis ſcientiae operam do. Vnde et naturalis auditionis, et horum de anima librorum expoſitionem ter ab eo accepi. Quae eam ſane ob cauſam commemorare uolui: quo quae de huiuſmodi rebus a me dicentur: ab eo dici perſpicere poſſitis, qui et quae loquatur, nouerit: et quae cognoſcat uere narrare poſſit. Multi nanque cum ſint Ariſtotelis interpretes: attamen duos ubique fere locorum a clariſſimo Doctore noſtro, aliis anteponi, animaduerti. Quod haud ob id ſane ab eo factum fuit, quod alicui addictus eſſet. Sed quia ueritati ſeruiens hos rectius in Ariſtotelis obſcuris, abditiſque ſententiis ſenſiſſe cognorit. Quorum alter ille eſt, quem uix ob nonnullorum faſtidium ſine praefatione nominare audeo. Arabem autem illum ſignifico, quem Auerroem uocant. Qui licet, ſi uerba ſpectare uelimus, obſcurus, ieiunus, incultus, horridus, atque omnino barbarus dici poſſit: attamen is perſaepe eſt ſine quo uix ad ueram Ariſtotelicorum ſenſorum cognitionem peruenire queamus. Alter uero hic eſt, quem media in Graecia natum, mea nunc opera latine loqui uidetis. De cuius ſcribendi ratione illud tantum dicam: quod ut et philoſophus, et interpres abſque ulla dubitatione ſcripſit. Quapropter nihil ſane mirum cuiquam uideri debet: ſi dum res difficillimas, ab hominumque notitia remotas inueſtigat: in linguae elegantia, atque nitore haud omnino occupatus eſt. Licet neque hunc eam ob cauſam eſſe concedam, qui hac in re ullum ſubeat reprehenſionis genus. Caeterum ſi res ipſas, rerumque notitiam tibi proponas, Dii boni, qui, quantuſque erit? Is nanque eſt, qui uere Ariſtotelis ſcripta exponat: qui quae uir ille acutiſſimus ſenſerit uideat: qui omnem antiquorum uel Platonicorum, uel Pythagoreorum diſciplinam teneat: qui eos defendere ualeat: cuiuſque denique opera non pauci Ariſtotelis libri, hique inprimis a nobis intelligi poſſint. Quare etiam illud uobis perſuaſum eſſe debet: nullum eſſe, qui praeter hunc in manibus habendus ſit. Alii nanque omnes: Themiſtio tamen excepto, quem non in interpretum ſed inuentorum excellentiorum potius numero propter diuinam, breuem, atque abſolutam illam complectendi rationem colloco: duobus his, de quibus mentio facta fuit, cedunt. Verum et inter hos ita ſeſe res habet: ut quicquid boni, in his praeſertim de Anima libris, Arabs ille dixerit, de hoc ſumpſerit. Si quid uero rarum, atque nouum, nec ſatis cui adhaereat ne dignum, addixerit, illud ſuum ſit. Quam ſane ob rem, quo ii pacto, qui ibi tempus conterunt, ſe praeterea excuſandos putent: non uideo. Cum iam eum, per quem ille recte dicit habeant: et ita habeant, ut nihil purum, atque ſyncerum, niſi elegans, ac nitidum in eo reperiri poſſit. Ibi autem omnia horride, atque barbare ſcripta: nonnullaque haud recte cum in Philoſophia, tum in Ariſtotelicarum ſententiarum expoſitione, extent inuenta. Huc itaque optimi, mihique chariſſimi adoleſcentes, huc ſpectate: huc mentem illam ueſtram, atque ingenii acumen dirigite: alios omnes negligite: Simplicium unum uobis die, noctuque uerſandum proponite. Vobis iam dux praeſtantiſſimus ipſe noſter Doctor M. Antonius exiſtit: uobis hunc tradit: uobis commendat: uobis in coelum laudibus effert. Quicquid Auerroi hactenus tribuit eam ob cauſam fecit: quia uos hoc carere uidebat. Quo nanque uti non poſſis, licet habeas, attamen ſine eo eſſe uideris. At is nunc Faſeoli ueſtri opera latinus factus eſt: et ita factus, ut perpauci forſan antehac Ariſtotelis interpretes ita facti ſint. Quare et in hoc ueſtram omnem operam collocate, et illum iam de manibus deponite. Confido enim ſi aliquid in hoc ſtudii poſueritis, illud quam primum euenturum, ut tum praeſtantiſſimae, ac maximae in philoſophia res notae fiant, tum ita tractentur: ut priſcorum, et graecorum, et latinorum ſplendorem referant. Quae huiuſmodi nempe ſunt, ut ubi ambo uideris, nihil praeterea requiras. Haec itaque ſunt, quae propter incredibilem quandam meam erga uos beneuolentiam, in hoc loco uobiſcum commentari uiſum eſt. Verum ne longior iam ſim, ad rem ipſam accedo. Vos quo ſoletis ſtudio bonis litteris incumbite: meque amate.*

SIMPLICII COMMENTARIVM

IN SECVNDVM DE ANIMA ARISTOTELIS.

IOANNE FASEOLO PATAVINO INTERPRETE.

CVM IN primo huius de anima tractationis libro, antiquorum opiniones hiſtoria proſecutus Ariſtoteles ſit: eaſq; in medium adduxerit: atque inde ſubſtantiam animam eſſe, atq; incorpoream habuerit: & quod altera eius pars eiuſmodi eſt, vt viuens ipſum corpus, quod mouetur, determinare poſſit: altera vero mouens ſit: & quod anima quæ rationis particeps eſt, quaſdam habet actiones: quæ neq; tanquam inſtrumento ipſo vtuntur corpore. Deinde vero cum & illud quoq; conſecutus ſit: quod anima principatum in primis obtinet & quod cognoſcit non ex elementari quadam conuenientia: ſed ex huiuſmodi conuenientia, quæ a forma ſtans, quæ cognoſci debent, reſpicit. Cumq; præterea noſter philoſophus demonſtrauerit, quid diuerſum ſit inter totorum elementorum, atq; animæ vim eam, quæ in particularia vergit: atq; vnam in vnoquoq; animam reperiri nobis etiam in memoriam reuocauerit: nũc ipſe ſua ex ſententia ex hoc ſecundi libri initio contemplationem ordiens: & de omni mortalium animalium anima, tractationem hanc fieri volens, præcipue inueſtigat quid commune omnibus animis ſit: ex quo omnes ſint, atq; dicantur, quæ mortalium, vt dictum fuit, animalium animæ. Verum quando neq; eiuſdem ſpeciei inter ſe ſunt: neq; aliquid ipſis commune vniuoce ineſt: licet neq; omnino ambigue. Quandoquidem & vna quodam pacto animatæ vitæ ſignificatio eſt: quæ ſcilicet intrinſecus mouendi vim habet.

Aſatę vitæ ſignificatio.

Non autem plures iuxta vnumquodq; ſingillatim: quemadmodum in iis, quæ pure ambigua ſunt. Alia nanq; ſignificatio terreſtris canis eſt, diuerſa ab ea, quæ marini, & ab ea, quæ cœleſtis exiſtit: & ab ea quoq;, quæ conuulſionem ſignificat. Præterea vero animæ, quæ acquiritur notitia, & vna eſt, & cõmune aliquid habens, variat in vnaquaq; forma: ita vt & iuxta profunditatem varietas non pauca facta ſit. Quemadmodum ſeſe habent, quæ ab vno, & ad vnum dicuntur. Vnde fit vt neceſſaria ſit horum contemplatio, non iuxta id tantũ, quod commune ſit: neq; iuxta id ſolum, quod permutatum: ſed ſecundum horum vtrunque. Quo, vt ſeſe res habent, ita eas cognoſcamus. Neq; enim quod commune abſq; ea, quæ dicta fuit differentia: neq; quod permutatum, atq; varietatem perpeſſum, abſq; illo communi, aut eſſe, aut exacte cognoſci poſſet. Cæterum quando noſtra cognitio, quæ diuiſibilis eſt, non valet confeſtim a principio vtrunq; percipere: anteaquam ſpeciatim vtrunque cognorit: ideo iure noſter Ariſtoteles, quid commune ſit, antea contemplatur: cum ita commune ſit, vt quæ multis dicuntur modis. quemadmodum quod eſt: quemadmodum bonum: quemadmodum vnum: quemadmodum ſalubre. Nõ ſolum enim, eorũ quæ vniuoca ſint, ſed & eorum quæ ita communia exiſtant, vna eſt ſcientia.

Analoga hęc his epibus di cuntur.

Vt ipſe quoq; philoſophus nos in ea tractatione docet: quæ poſt naturalia in manus ſumitur. Vbi & vnam exẽpli cauſa, ipſius vnius affert rationem: licet illud multis dicatur modis. Eademq; ratione, & in naturali tractatione vnam motus definitionem dat. Neq; id vlla vituperatione dignũ, communem ſcilicet eorum, quæ multis modis dicuntur, afferre definitionem: quod huiuſmodi quoq; eſt, vt vel neceſſario efficiatur. Verum quod in grauem reprehenſionem incidit illud eſt. ſi communi contentus ſis: neq; quod iuxta vnumquodq; propriũ ſit, addas. Ita vt & ex communi ſimul, & ex proprio vniuſcuiuſq; exactam adipiſcamur notitiã. Cæterum anteaquam vlterius progrediamur, illud quoniam maximi refert, iterũ in memoriam reuocandum: quemadmodum præcipuum noſtri philoſophi propoſitum eſt, de ea agere anima: quæ in mortalibus reperitur animalibus: quibus & noſtra quoque rationis particeps adſcribitur.

PRIMA PARTICVLA.

QVONIAM aūt quæ tradita ſunt de anima ab aliis, quatenus unuſquiſq; explicauit, antea dicta ſunt. Nunc tanquam ex principio rurſum reuertamur. Ac conemur determinare quid eſt anima : & quæ ſit communitatis ratio eius.

EXPOSITIO.

Verba ſane illa tradita ſunt, non ſolum ſcriptis mandata fuiſſe ſignificant: ſed & accurate tractata. Quippe cum in tractatione apparuerit, & quod incorporea omnis anima ſit : & q̃ a ſubſtantia ſtat: & q̃ principatum obtinet, tãquam ea, quæ cum forma exiſtat: & quod impartibiliter iuncta ſit. Nobis autem Ariſtoteles pollicetur ſe determinaturum, atq; maxime communem animæ rationem traditurum. Ita, vt quæ omni animæ, de qua ſermo eſt, cõmuniter inſunt, contẽpletur: quo poſtea, quæ vniuſcuiuſq; propria admouere valeat.

SECVNDA PARTICVLA.

DICIMVS ſane unum quoddam genus eorum, quæ ſunt ſubſtantiam. Huius uero id quidem tanquam materiam.

EXPOSITIO.

Cum de ea ſermo ſit anima, quæ in mortalibus animalibus reperitur: quæ haud omnis eiuſdem eſt ſpeciei erga omnem: neq; eodem ordine ſolum inter ſe animalia diuidantur: ſed & ſecundum profunditatem maxima ſit in ipſis differentia: inueſtigat Ariſtoteles, vt iam dictum fuit: quod communiter omnibus ineſt. Licet non vniuocum illud commune ſit: ſed quod iuxta vnamquanq; formam variatur. Ita vt neque illud ipſum commune abſq; vlla varietate permaneat: non ſolum quatenus ad eas differentias ſpectat, quæ eodẽ diuidunt ordine: ſed & in profunditate permagnam permutationem ſubeat. Quoniam & ipſum quoq; commune ſecundum ſe diuerſum efficitur: cum præſtãtius, aut ignobilius id ipſum ſit, quod vere eſſe dicitur. Neq; ita hæc diuiſio ſeſe habeat, vt in iis, quæ eodem ordine collocantur: cum hic iuxta illud ipſum, non autem iuxta differẽtias fiat. Nihil nanq; magis, aut prius, aut exactius color eſt, qui in albo, q̃ qui in nigro reperitur. Quod autem eſt, magis proprie, ac potius eſt in ſubſtantia, q̃ in aliis generibus. Et ipſum bonum magis proprie in diuina illa cauſa extat: q̃ in iis, quæ effecta ſunt. Et ex iis, multo magis in ſempiternis illis, quam in iis, quæ ortui, atq; interitui obnoxia. Diuerſum itaq; redditum eſt, & quod in homine, & quod in equo reperitur animal. Licet id ab eis eius differentiis factum ſit, quæ diuidendi: non autem ab eis, quæ conſtituendi vim habent. Quapropter & non quatenus animal. Ipſum vero cœleſte, & terreſtre & quatenus animal. incorruptibile nanque & corruptibile huiuſmodi ſunt differentiæ vt quod eſt, diuidere poſſint: animalis autem conſtituendi vim habeant. Ipſum vero per ſe agens, aut non, differentiæ ſunt, quæ illud conſtituere valent, quod eſt, & quod ſimpliciter, atq; aliqua cum conditione appetendum ipſum bonum ſtatuit. Quod itaq; hac ratione commune, & in ipſis animis inueſtigandum propoſitum fuit. Cum igitur ſubſtantiam omnem animam eſſe noſter Ariſtoteles ſumpſerit: quoniam vita anima eſt: & anima ſubſtantia: quoniam & ipſum quoq; animal: id autem ſubſtantia eſt. Ita, vt ante ipſum animal vita quoque ipſa ſit ſubſtantia: per quam, & qua ipſum animal determinatum eſt. Nanq; tanquam animal ſubſtantia eſt: & tanquam animal contrariorum ſuſcipiendorum vim habet: cum eius corpus iuxta vitam contineatur. Cum igitur, vt dixi, ex his ſumpſerit, animam eſſe ſubſtantiam: & non materialem: quoniam ſubſtantia materialis imperfecta eſt, iuxta obſcurum, atq; tenuem quendam formæ terminum, quatenus formarum recipiendarum vim habet, ſubſiſtens. Opus nanq; eſt, quod formarum recipiendarum vim obtinet, cum ipſis quandam habere conuenientiam: nequaquam tamen eas ipſas eſſe. Et viuax itaq; materia, tenuem quandã habet cum vita conuenientiam, tanquam ea, quæ recipere valet. Vnde huic quidem poteſtate, animæ vero actu ipſum viuere adeſt. Anima ergo minime materialis animalium ſub-

ſtantia

ſtantia eſt, neq; cõpoſita quoq; eorum ſubſtantia dici poteſt. Neq; enim primo: ſed ſecundo, & ex uitæ participatione ipſum animal perficitur. Et omne compoſitum ſecundũ formam eſt, atque hoc aliquid eſt. Ita, ut ipſa forma, & hoc aliquid, quod eſt, primo ſit. Et ipſa itaque uita ante animal etiam ſubſtantia eſt: & viuax ſubſtantia: non ceu ex participatione uiuens. ſed ceu id ipſum, hoc eſt, uita exiſtens. Hæc autem eſt animalium forma. Neque itaq; ſecundũ materiã, neq; ſecundum id, quod animatum ſubſtantia ipſa aĩa exiſtẽs, ceu forma erit ſubſtãtia. Subſtantiæ ſane tanq̃ materiã alteram partẽ philoſophus eſſe inquit.

QVOD ſecundum ſe quidem non eſt hoc aliquid. Alterum uero formam, atq; ſpeciem, iuxta quam iam dicitur hoc aliquid. & tertium quod ex his.

Illud hoc, hanc habet uim, ut determinatam indicet permanentiam. Quod nanq; in circunſcriptione quadam, atq; termino poſitum ſit: quodq; fere ſub ſenſum, atq; demonſtrationem cadat, ex additione illius particulæ, aliquis, & quod particulare ſit. indicare Ariſtoteles conſueuit. Particulare autem eſt, quicquid compoſitum eſt. At nõ quemadmodum forma, ea quidem particularis eſt: alia uero, quæ communiter eorum determinandorum vim habet: quæ eiuſdem ſint ſpeciei, vt in aliis determinatum fuit. Neq; igitur materia, hoc aliquid eſt: quippe quæ indefinita ſit, propter imperfectam ſubſtantiam ſuam, & poteſtate exiſtentem: & quæ termini quidem recipiendi vim habeat: verum haud adhuc determinata ſit. Neq; forma. Ea nanq; terminus eſt, & perfectio, & prima, atq; ſecundũ ſe ſubſtantia. At quod terminatur: & quod abſoluitur, atq; perficitur: & ſubſtantia ſecundum alterum eſt, illa exiſtit, de qua hoc aliquid dicimus. Quæ quidem ſubſtantia ex forma, tum quod ſubſtantia, tum quod huiuſmodi ſit ſubſtantia, cõſecuta eſt. Cũm ex materia, quod indefinita quadam ratione ſit, & quod poteſtate habeat. Omne nanq; quod ex materia componitur, ortui, atq; interitui ſubiicitur. Et propter hanc cauſam, non eſſe, vel dum ſit, dici poteſt. Quippe cum in eo, quod nunc ſit, ſuum perfectum habeat eſſe: & ipſum quoq; antea non eſſe, ceu id, quod gigni potuerit: & vt poſtea non ſit tanquam interire valens. & ita vtraque ex parte vim ipſius non eſſe nanciſcatur. At ex forma tum ipſum definite, atque perfecte eſſe: tum vt huiuſmodi ſit, conſequitur.

EST autem materia quidem potentia, forma autem actus.

Non ſane materia poteſtate eſt: ſed ſubſtantia poteſtate. Neq; ceu vnq̃ actu futura. Manet enim ſemper quod vere eſt. Sed ex illa recipiendi facultate perficitur: & ita ſubſtantia quædam tenuis, atque imperfecta eſt. Forma autem actus eſt, tanq̃ perfectio, & in perfectione ſuum habens eſſe: & ceu id exiſtens, quod eſt: cõpoſitum in perfectione continens.

ET hæc dupliciter: altera quidem, ut ſcientia: altera uero, ut ipſum contemplari.

Cum formam quãdam vel animam ſit Ariſtoteles collocaturus: cumq; puram, atq; eã, quæ primo forma ſit, impartibilem omnem nouerit: & ob hanc quoq; cauſam nequaquã actionem a ſubſtantia ſeiungentem: ſed ſua ex ſubſtantia actum exiſtere. Cum animã ceu primo ab impartibili illo decidentem viderit: & quæ diſtinctam habeat a ſubſtãtia actionẽ: & ita, quæ neq; ſemper adſit, cũ in corpus vergat, ideo dupliciter inquit formã eſſe. Haud eam tamen intelligens, quæ ſine materia ſit: neq; eam, quæ illorum determinandorũ vim habet, quæ ſine materia ſunt. Sed quæ eorũ, quæ ortui ſubiecta. Quorũ aĩæ non eãdẽ ſemper agunt actionẽ. Et formæ oẽs aliorum oĩum variando tamen, determinandorũ facultatẽ habent. Perſpicue itaq; mortalium aĩalium aĩa, non in eo perficitur, quod agat: quippe quæ aliquando ſit, & non agat: aut non eodẽ modo agat. Quapropter ſecundũ habitum actus eſt. Nequaq̃ aũt illa actio, quæ ex habitu ſit. At in iis quæ ſine materia ſunt, eadẽ eſt cum ipſa actione ſubſtantia. Et in ipſa anima quoq; quicquid eius omnino ſeparabile: licet ſecundo, atq; propter illam coniunctionem cum mente contrahat in actionem.

TERTIA PARTICVLA.

SVBSTANTIAE uero in primis eſſe uidentur corpora: & ex his naturalia. Eã nanq; aliorum principia.

EXPOSITIO.

Cum triplicem ſubſtantiam aſsignarit: vnam quidem, tanquam imperfectam, ac nōdum determinatam: quæ indefinita quidem exiſtit: verum nequaquam ipſi termino aduerſatur: atq; adeo eius recipiendi vim habet, atq; ipſum appetit. Alteram vero determinatam: ſed non ex ſe: nam ex alia: eaq; forma eſt: quæ & quod indefinitum, quadam ratione participat. Tertia vero tāquam primus terminus, atq; perfectio exiſtit: ſiquidem per eam compoſitum ipſum eſt: & ſiquidem actus ipſa forma eſt. Inueſtigat igitur in quanam ex his anima collocanda ſit. Præſertim quia antea ipſam ſubſtantiam eſſe, ex iis, quæ ab ea determinātur, nobis oſtendit. Nobis nanq; priora ſunt: quæ naturæ reſpectu poſteriora. Determinantur autem anima, tum animata, tum viuentia. Quod vero hæc ſubſtātiæ ſint, ex eo confirmauit: quod omnia naturalia corpora ſint: quæ omnibus ſubſtātias eſſe, perſpicua ſunt. Quippe cum neque in ſubiecto ſint: & contrariorum recipiendorum vim habeant: & quia ſenſui quoq; notisſima ſint. At videntur etiam mathematica nonnullis eſſe ſubſtantiæ: quemadmodum Pythagoræis. & quæ arte conſtant, vt multitudini. Exempli gratia lectulus, & nauigium: propter ligna ſcilicet, quæ ipſis ſubiecta ſunt. At ita ſeſe rei veritas habet: quod ex his ſola naturalia corpora ſunt: quæ & videntur, & exiſtunt. Hæc etenim aliorum principia ſunt: atq; eorum in primis, quæ videntur: ſed non ſunt. & mathematicorum, tanquam eorum, quæ ex ablatione accepta ſint. Eorum vero, quæ arte fabricata ſint: tanquam illorum, quæ in naturalibus ſuum habeant eſſe.

EX NATVRALIBVS uero, alia quidem habent uitam: alia uero non habent. Vitam autem intelligimus per ſeipſum nutritionem, & accretionem, & decretionē. Quare omne corpus naturale participans uitam, ſubſtantia eſſe poterit. Subſtantia autem ita, ut compoſita.

QVARTA PARTICVLA.

QVONIAM autem eſt corpus tale, uitam nanq; habens: haud eſſe poterit corpus anima. Neq; enim eſt ex iis, quæ de ſubiecto corpus.

EXPOSITIO.

Non habent ſane vitam, quæ diuulſa ſunt ab elementis, & quæcunque mortua ſunt. Aguntq;, quæ ipſam habent: nequaquam tamen ceu accidens quoddam ipſam participātia: quemadmodum lignum lecti formam participat. Subſtantiæ nanq; ipſa viuētia ſunt. Vnde ſubſtantia ipſa quoq; vita eſt: atq; ea præſtantior, quæ corporata eſt. Siquidem per ſe continentur corpora illa animalium inſtrumentaria: & contrariorum recipiendorum vim habent. Aliaq; præterea ratione viuens ipſum corpus magis ſubſtantia eſt, q̃ id, quod anima caret: quia viuentia & ex ſe ad actionem excitantur: & vt ſubſtantias gignant, facultatem habent. Tum ſubſtantiæ itaque, tum multo magis ſubſtantiæ viuentia ſunt, q̃ ea, quæ anima carent. Quare & ipſa quoq; vita, iuxta quam viuentia exiſtunt, ſubſtantia, & primo, & ſecundum ſe ſubſtantia eſt. Et adhuc magis illa iuxta quam, aut a qua viua ipſa redduntur viuentia. Anima vero illa eſt iuxta quam: & in primis ea a qua. Ea enim iuxta quam particula eſt animæ, aut ſpectrum animæ. Ipſum vero mouens, quæ proprie anima eſt. Vitam autem appellat nutritionem per ſeipſum, & accretionem, atq; decretionem. Non quia in his ſolis ipſum viuere collocatum ſit. Cum & appetitus, & ſenſus, & intellectus vitæ ſint. Neq; quia omne viuēs harum particeps ſit: ſed ſola mortalia. Quoniam neque nutriuntur, neq; creſcunt, neq; decreſcunt ipſa cœleſtia. At quando animatorum Ariſtoteles, quēadmodum & Plato quoq; proprium eſſe vult, ipſum intrinſecus moueri, poſtremam in his accepit vitam, demonſtrans, & eam quoq; motum quendā ordiri. Nutritio nanq;, & accretio, atq; decretio, mutatio ſecundū qualitatē, atq; quantitatē eſt. Quarū vna implet, quod deficit, ſecundū vim ſuā: atq; in quanto poſita eſt. Altera vero abūdeq; aduehit, atq; addit. At tertia vtroq; modo adimit. Cæterū fit quidē & in iis, quæ anima carent additio, atq; ablatio. Verū cum ex ſeipſo fiat, tunc animatorū proprium. Ipſe nanq; ignis, qui

comburendi

comburendi vim habet,& permanet,& maior fit:quia ſcilicet diuidatur:atq; alius alibi collocetur:cum alibi quoq; alia ratione ardẽtem materiem occupet.Vnde neq; nutritio, neq; accretio hæc dici poteſt.Neq; enim permanet,qui a principio ignis aderat.Sed ortus,atque interitus ignis eſt:cum alius quidem corrumpatur:alius autem fiat:dũ ab alio priori ſemper qui deinceps ſequitur,fit.Cereæ vero pilæ,ſi in ſuperficie paruũ quid admouerimus: priorem quidem magnitudinem augebimus:cum tamen illa cera nihil, quo ad accretionem agat:ſed ſolum patiatur:neq; per eam ipſam totam præterlabatur. At ſi aqua quoq; ſit:quæ quantacunq; erat,remaneat:maiorq; fiat,quia quæ prope ipſam poſita ſunt, putreſcant,in aquamq; conuertantur,neq; nutritur,neq; augetur.Neque enim confirmatur quæ iam eſt:ſed alterius hic quoq; accidit ortus. In plãtis vero,atq; omnino in iis, quæ nutriuntur, vis illa quæ nutritionem trahit intus eſt:& quæ ipſam alterat:quæq; iis adiungit particulis,quæ intus exiſtunt:& quæ eas ipſas totas,per totas corroborat.Viuũt itaq; hæc, quoniam intrinſecus ipſum mouens exiſtit.atq; id,illa particula,per ſeipſum indicat.Nãq; in extrema illa vita non ſolum illud eſt,quod viuaciter mouetur:hoc eſt, quod nutritur, & augetur,& diminuitur:ſed & ipſum quoq; mouens:& vis illa,atq; ſubſtantia,quæ hæc ipſa peragit.Ipſum quidem igitur viuens corpus ſubſtantia eſt:tanquam compoſita ſubſtantia ex corpore & anima.Anima vero prope vitam poſita eſt,non iuxta corpus.Neque enim animatum illud corpus eſt,quod vita priuatum ſit.Nondum aũt,animam nomino.

POTIVS autem tanquam ſubiectum,& materia.Neceſſarium itaq; animã ſubſtantiam eſſe.

Neq; enim quemadmodum ſubſtantia accidentibus,ita corpus vitæ ſubiicitur.ſed ceu materia formis.Quæ ſcilicet actu determinatur,atq; abſoluitur,perficiturve ab eis. Quapropter cum dixerit tanquam ſubiectum: quo indicet, qua ratione ſubiectum, addidit & materia.Haud ſane iuxta compoſitum anima eſt:quandoquidem iuxta ipſam: nõ autem ipſamet animatum eſt.

TANQVAM formam corporis naturalis,poteſtate uitam habentis.

Quandoquidem formam eam Ariſtoteles inueſtigat:quæ communiter illi omni animæ ineſt:quæ in mortalibus reperitur animalibus.ideo non ſeparabilem,neq; eam affert formam:quæ ſuiipſius eſt:ſed quæ corporis determinandi vim habet.Ea nanq; omni animæ communis eſt.Et poſt formas anima exiſtit.Subſtantia nanq;,quæ a forma ſtat, impartibilis eſt.Animata autem ſubſtantia vita quædam eſt conuoluta. Id quod actio illa, quæ rationis particeps eſt,indicat:cum a propria ſubſtantia quadam ratione recedat:& in ſeipſam tanquam in alteram conuertatur:& cum iis,quæ cognoſci debent, non ſine receſſu quodam coniungatur.Poſt formas itaq; anima exiſtit. Verum ad eam adducitur cauſam,quæ formalis dicitur:quẽadmodum & naturales omnes rationes. Anima nanq; terminat:& ex ſe confirmat,atq; perficit illa:quæ ipſam participant. Vnde & actus quoq; dicitur.Sunt igitur formæ quædam,quæ poſt illas primas exiſtunt:quæq; ſuiipſarum omnino ſunt:atq; aliorum determinandorum vim habent.Quemadmodum naturales omnes formæ:& formæ illæ quæ animarum exiſtunt.Qualis & illæ quoq; intellectus eſt,cuius anima noſtra particeps eſt.Verum naturalis quidem forma,licet non omnis viuax ſit: differt ex impartibilitate ab anima.Oĩs nanq; forma impartibilis. Anima vero ratio quædam eſt circa viuacem formam conſtituta:quæ conuoluit multitudinem illam:quæ coniunctim in forma antea ſumpta fuit. Illud vero quod ſeparabilis animæ determinandæ vim habet,eſt quidem & ipſum,haud omnino ſuiipſius: ſed ita, vt alterius ab anima fiat. Licet non corporis: ſed animæ ſit. Anima vero quæcunque alterius eſt, actus corporis omnino eſt, atque huius naturalis. Quandoquidem ſubſtantiæ cauſa eſt. Quod autem mathematicum eſt, nequaquam ſubſtantia eſt. Et naturalis non ſimpliciter: ſed poteſtate vitam habentis. Iuxta nanque animam, vita collocata eſt. & quod ipſius particeps eſſe debet: eam habere uim opus eſt, vt vitam recipere poſſit. Neque omnia naturalia ſimpliciter: ſed ipſa viuentia anima perficiuntur. Atque

anima actus eſt corporis:quod poteſtate vitam habeat.Nanq; mortale corpus iam viuẽs, poteſtate viuens eſt:quippe cum non innatam corpori,ſed accedentem ex animæ præſentia tunc vitam recipiat:atque ex hac temperatione,atque inſtrumentorum conſtructione aptum reddatur.Et cœleſtis itaq; anima quoq; perpetui illius corporis determinandi vim habet:ſed neq; in ipſum vergens:neq; ipſe tanquam inſtrumento vtens. Atq; adeo forſan cœleſte corpus neq; poteſtate vitam habet. Neq; enim ſolum accedentem : ſed & vna ſua cum ſubſtantia confirmatam vitam habet.Quapropter alia quoq; ratione illud animatũ eſt:ceu iam actu viuens:& ceu id,quod ex ſuo motu , quodam modo a ſeipſo erga animã extendatur:& cum ipſum illius ſit:non autem anima ipſius exiſtat:ſed ſuipſius illud reddat.Mortalium vero animalium anima,actus eſt naturalis corporis:cum tamen non forma,ſed ratio exiſtat. Rationes vero formales ſunt ſecundo loco cauſæ. Actus itaq; rationis particeps anima eſt:& non ſuipſius:neq; quia in ſeipſa tota permaneat.Quæ aut tota ita perficitur:quia corporum determinandorum vim habeat:cum in ſeipſam non conuertatur:aut dum duplices habet vitas:ex impetu illo in corpus:& ex eo,quo ab ea ipſa extrinſecus extenditur:aut tanquam corpus ipſum viuum efficiens:aut ceu ipſo viuente vtens. Nanq; ipſa actus eſt naturalis corporis poteſtate vitam habentis, quemadmodum & gubernator quoq; nauis. Tanquam ea,quæ vim mouendi habeat:atque viuente ipſo vtatur corpore.Quod quidem viuens corpus inſtrumentum hanc etiam ob cauſam dicitur:ceu ſcilicet vtenti ſubminiſtrans animæ.At ex naturalibus ea quoq; ſunt , quæ anima carent: quæ forma quoq; affecta ſunt:verum nequaquam ceu inſtrumentaria . Quoniam neq; ipſum mouens,neq; quod vtatur intrinſecus habeant.Id nanq; animatorum propriũ eſt. Ita,vt anima ab aliis naturalibus formis differat:quia duobus modis ſit actus:tum qui determinet ſcilicet:tumq; qui inſtrumentum mouere valeat . Cæterum cum vim illam determinandi antea aſſignarit:poſtea vim mouendi,tanquam perfectiorem admouere videtur.Quando & inſtrumentarium illud omni mortaliter viuenti corpori aſcribit.Omnino quidem igitur conuenit inſtrumentarium illud , cum eo , quod poteſtatę vitam habeat. Haud tamen ratione idem eſt:neq; eiuſdem vitæ reſpectu abſq; vlla varietate dicitur . Verum vitam quidem habet,ceu id,quod viuaciter forma affectum ſit : & iuxta quam vitam forma afficitur.Inſtrumentum autem efficitur vitæ illi,a qua etiam viuum redditur.Ita,vt innate ipſa vtatur:& ſolam appetat.Varium autem exiſtit id a quo mouetur,reſpectu eius ſecundum quod:ceu id quod formalis cauſæ efficiendæ vim habeat. Vna quidem igitur tota animalis anima eſt.Verum alteram quidem partem ſeiũctam habet,eam ſcilicet quæ moueat,atq; vtatur:alteram vero extenſam:& quæ illius eſt,ceu ipſum determinans.

QVINTA PARTICVLA.

SVBSTANTIA uero actus. Talis itaq; corporis actus.

EXPOSITIO.

Cum dixerit,atq; poſuerit animam eſſe ſubſtantiam,tanquam formam;: admouet ceu maiorem propoſitionem,ſubſtantiam eſſe actum:eam ſcilicet intelligens ſubſtantiã, quæ tanquam forma.Quandoquidem multis quoq; in locis formam ſubſtantiã vocat.Quoniam itaq; anima ſubſtantia eſt,quæ a forma ſtat:actus erit huiuſmodi corporis:eius ſcilicet quod poteſtate vitam habeat.Dictum autem fuit,quemadmodum illud intelligitur: quod iam quidem viuat.Verum poteſtate viuere dicitur:quia non per ſe,neq; ceu corpus incorruptibile viuit.

IS AVTEM dicitur dupliciter,Alter quidem ut ſcientia:alter uero ut ipſum cõtemplari.Manifeſtum igitur,quod ut ſciẽtia. In eo enim quod eſt,ineſſe animam; ſomnus,& uigiliæ ſunt.Ex proportione autem ſeſe habent,uigiliæ quidem cum ipſo contemplari.Somnus autem cum ipſo habere,& non agere.

Quod commune cuiuſq; mortalium animalium animæ indicat:non autem quod ſeparabile:quodq; in ſubſtantiam actionem reducit ei aſſignat.Proprium nanq; id animæ

intelligentis

intelligentis eſt:eiuſq;, vbi ſeparata fuerit. Quoniam & noſtra anima, quæ rationis parti-
ceps eſt, iuxta impetum illum in corpus diuiſum, ex ſubſtantia actionem nanciſcitur. At
neq; ſemper perfectam, neq; ſemper totam præſentem. Deficit itaq; inter dormiẽdũ actio
illa, quæ ſentire valet. Forte fortuna vero, & quæ cogitatione concipere poteſt in ebrietati-
bus, grauibuſq; ſoporibus etiam deficit. Nunquid autem & omnis cognitio, quæ in conſti
tutione animæ a ſeipſa recedentis poſita eſt: & in impetu illo, qui extrinſecus tendit: in ve-
hementibus inſtrumentorum præter naturam affectionibus impeditur? Verum id quoq;
poſtea inueſtigabimus. Sin itaq; non ſine cõtinuitate quadam animato adeſt anima, quæ
viuaciter in ipſum agit: vim quidem illam uiuaciter corporis ſubiecti determinandi, quæ
ipſi conceſſa eſt, non ſine continuitate agit: at eam, quæ cognoſcere ualeat, nequaq̃. Inter
dormiendum itaq; eam relinquit, quæ ſentire poteſt: ut & in ebrietatibus, grauioribusve
ſoporibus eam, quæ cogitatione concipiat. Quapropter neq; ſua ex ſubſtãtia actio eſt ani-
ma, quæ cognoſcendi uim habet: neq; omnino actionem cognoſcere ualentem, quæ ſub-
ſtantiam ſuam conſequatur, habet: quando ſcilicet cum corpore communicat. Siquidem
aliquando licet præſens ſit: attamen minime agit. Subſtantia itaq; habitui ſcientiam pariẽ-
ti ex proportione respondet: actio uero quæ cognoſcere ualeat, contemplationi. Nanq; in
iis, qui ſcientiam poſſident, habitus continenter adeſt: donec ſcilicet ſciant. Cõtemplatio ue
ro illa ſecundum ſcientiam non ſemper adeſt. Verum licet, eum quoq; qui ſciat, nihil age
re. At ſumpſit Ariſtoteles pro actione illa, quæ cognoſcendi vim habeat, vigilias: pro ocio
vero, & ceſſatione, ſomnum. Viuax nãq; actio & ipſe ſomnus eſt, cum ſenſuum quies ſit.
Verũ haud ex languore, imbecillitateve vlla, ſed ex vi. Vigente nanq; natura, atq; ea viuaci
exiſtente ipſum dormire adeſt. Cæterum id haud actio huiuſmodi exiſtit, quæ cognoſcẽ-
di vim habeat: ſed quæ potius cognitionem reprimat. Licet igitur haud ita anima agat, vt
cognoſcere valeat: attamẽ aliquid ipſa anima agit. Propter quam itaq; cauſam primus eſt **Dubitatio.**
actus, non autem is, qui prope ipſum agere permanet. Quamuis enim haud illud futurũ
ſit, vt contemplandi vim habeat: attamen ſimpliciter ſecundum naturam agere poterit: atq;
etiam agere ne fruſtra ſit. Fruſtra enim nullum, aut naturæ, aut adhuc magis ipſius Dei po
te eſt, eſſe opus. An forſan non iuxta omnem actionem determinatum fuit primum eſſe **Reſponſum**
actum: ſed iuxta eam, quæ contemplandi vim habeat: quippe cum, haud quotieſcunq; ſit, **primum.**
hanc anima agat? Forſan autẽ illud melius eſt, vt dicamus: ex his ſcilicet demonſtrari mor **Secundum.**
talium animalium animam: quæ actionem a ſubſtãtia ſeparatam habet. Ita, vt cũ ex ſub-
ſtantia, atq; vi, quæ actionis proferendæ facultatem habet, ſuum eſſe nanciſcatur: aliam
quoq; perfectionem habeat: cum agat. Hacq; ratione ab intellectu differat: qui ſua ex ſub-
ſtantia actio eſt. Et ab ea quoq; anima, quæ in idem, atq; vnum cum intellectu recurrit: &
hoc pacto ambo coniũgit: atq; in ſubſtantiam actionem reducit. At mortalium animaliũ
anima omnem actionem a ſubſtantia ſeiungere videtur. Licet enim aliquam ſemper præ-
ſentem habeat, ceu eam, quæ viuum efficit: attamen ſi quacunq; propria, atq; conueniẽti
actione vnq̃ priuaretur, haud eſſet pure impartibilis. Ante aliam omnem nanq; diuiſionẽ
tum loci, tum temporis: & ante eam, quæ in vi diuerſarum proprietatum poſita eſt: iuxta
quam ſubſiſtunt eiuſdem ſpeciei atoma, & ante exitum in accidentia illa apparet partitio,
quæ actionis a ſubſtantia eſt. Patet autem, quemadmodum huiuſmodi facta fuit partitio
in mortalium animalium anima. Siquidem neq; ſemper, neq; quaſcunq; reddit actiones:
quas agere apta eſt. Cum ita ſeſe habet, vt nunc: corporis cõmertio, atq; cõſuetudine vtens.

SEXTA PARTICVLA.

PROIR autem ortu in eodem, ſcientia. Quapropter anima eſt actus primus.

EXPOSITIO.

Omnis nanq; generationis progreſſus ab imperfecto, ad perfectum fit: & priora poſte-
rioribus imperfectiora: habituſq; ille ſcientiam pariens, qui ſine actione exiſtit, illo minus
perfectus eſt, qui cum actione extat. At natura, & permanentia, & tanq̃ cauſa, perfectum
prius eſt imperfecto. Dum autem fit, tempore imperfectum perfecto prius. Atque tunc de
vno, atq; eodem, ambo, perfectum ſcilicet, atq; imperfectum, conſiderantur. Quoniam &

in ortu,generatione've,aliud quoddam perfectum præexiſtere oportet,ex quo in alio imperfectum ad perfectionem reducatur.Ceu ſemen quod ab animali perfecto, ipſum generante perficitur. Verum cum de eodem ſermo eſt,quod imperfectius prius. Semen nanq;

Dubitatio. antea eſt:deinde infans:deinde animal.Cæterum ſi anima ingenita eſt,quonam pacto cũ ex eo,iuxta quod,imperfectior exiſtit,perficiatur:deinde quod perfectius ſit,aliquãdo obtinebit:cum agat? Manifeſte nanq; Ariſtoteles quod ita prius eſt,ortui cõceſſit. Et propter hanc cauſam primum quoq; actum animæ conuenire voluit:quippe qui haud omnino perfectus.Neq; ea ſane ratione,qua Plato,generationis vocabulo in anima vtitur:propter primum ſcilicet illum in diuiſionem ſubingreſſum:& nõ quia vnquam noſtra anima ab eo demonſtrata ſit,ortu,atq; interitu carens.Nondum autem loquor de præſtantiori illa:quam nobiliſſimam eorum,quæ genita ſunt,appellat. Nanq; abſq; vlla dubitatione Ariſtoteles geniti nomine tunc vtitur:cum de iis agit, quæ aliquando ſunt. Nunquid igitur

Reſponſum primum. huic dubitationi obuiam eundo dicendum eſt:quod licet non ſecundum ſubſtantiam,at ſecundum actionem,atq; perfectionem,quod ortui,atq; interitui obnoxium ſit, in huma

Secundum. na conſideratur anima:cum aliquando ita deterior reddatur:ac fere deuinciatur? Sin autẽ ita dicamus, vt Iamblicho videtur:cum ex ſubſtantia illa,quæ pati non poſſit, atq; perfecta ſit,nunquam diſtorta,atq; imperfecta proficiſcatur actio:ea ratione,& ſecundum ſubſtantiam quoq; afficeretur.Ita,vt eo pacto dicenda ſit media:non ſolum inter ea, quæ partibilia,atq; impartibilia:neq; inter ea ſolum,quæ permaneant,& ea,quæ prætergreſſa ſint: neq; inter intelligentia tantum,& ea,quæ ratione careant:ſed & inter ingenita, atq; genita. Cum ex eo,quod eiuſipſius permanẽs,& intelligens,atq; impartibile,ingenita ſit.Ex progreſſu vero illo,atq; ex eo quod partibile,& ex illa ſocietate cũ eo,quod ratione caret, neq; ipſum ingenitum purum nacta ſit:quemadmodum neq; ipſum intelligens. Quandoquidem haud ipſum impartibile,aut ipſum permanens,neq; ipſum genitum extremis ſimile eſt:iis ſcilicet,quæ omnino aliquando non ſunt. Sed illud quidem fere quadam ratione a ſeipſo recedere,ex illa cum ortu affinitate,neq; adhuc ſimpliciter permanere. Sed vtrunq; ſimul ſubire:quod eſt,permanere,quod vere ſit:atq; fieri. Quod vero nunquam ab ipſo ingenito deſeritur:ſed ſemper ei appenſum eſt:& intrinſecus habet ipſum permanere: ac huiuſmodi fere eſt,vt influat,atq; replere valeat,quod recedit.Quod itaque ipſius animæ genitum,atq; progrediens eſt,nunquam ſine illo permanenti, atque ingenito reperitur. Quod vero ingenitum,aliquando ab omni illa ſocietate,quam cum ortu habet, liberabitur:in vita ſcilicet illa,quæ a corporibus ſeparari poteſt. Quapropter & immortalis anima eſt,& permanens:quippe quæ ſemper immortalitatem, atq; permanentiam intelligentis illius vitæ,ſubiectam habeat.At ſuiipſius reſpectu,noſtra diuerſa redditur.Nanq; in ſeparabili,atq; intelligente illa vita,quatenus ei conuenit,purum,atq; ſummum illud immortale,& permanens,atq; indiuiſibile occupat.Nam ſeparata,vt dicetur,id eſt,quod vere eſt. In illo autem impetu ad ea,quæ extra haud omnino permittit ſeipſam permanere. Quod indicat omnis actio rationis particeps:quæ haud ſine conuerſione in ſeipſam fit. Vnde & fides approbationem,atq; conſenſum ſequitur:nam antea diiudicauit,quod cognitũ fuit,

Fides quid? verum eſſe,atq; ita aſſenſa eſt.Id enim ipſa eſt fides. At id præterea indicat & reuocatio illa,quæ intrinſecus rurſum ad id,quod præſtantius ſit:& illa ex ſeipſa perfectio. Quæ tamen haud eiuſipſius puram ſeruat permanentiam. Propter illum nanq; impetum ad ea quæ extrinſecus ſimul tota,& manet,& progreditur:& neutrum habet ab altero omnino liberum. Vnde & nunc illud eius immortale repletur a reliquo ſecũdum ſeipſum totum: neq; immortale ſolum permanet.& quod ingenitum eſt, quadam ratione fit. Quemadmodum & quod eius impartibile partitur.Cum haud amplius ſubſtantia ſit, quatenus ei fas eſt. Iuxta illud itaq; ſuiipſius genitum anima primus eſt actus:propter illã ſcilicet partitionem actionis a ſubſtantia. Non autem iuxta id,quod ſcit. Neq; enim ipſa compoſitum eſt, Sed ceu ſcientia,aut ceu forma.

CORPORIS naturalis uitam habentis poteſtate. Huiuſmodi autem,quod ſit inſtrumentarium.

Dictum iam fuit, quemadmodum duplex animata animalium vita eſt. Altera quidẽ qua inſtrumentum, quatenus inſtrumentum forma afficitur: quo & animæ inſtrumentum fit. Altera vero ceu vtens inſtrumento iam viuente: quæ haud diuerſa omnino vita eſt. Neq; enim ſua ex natura eo vteretur, & moueretur: ſi aliunde viueret. Sed vna eſt, quæ duas formas refert. Quarum altera inſtrumenti effingendi vim habet: haud tamen vt mouens: ſed vt ea: quæ id quod viuaciter mouetur, formare poteſt. Altera vero ceu mouens, atq; vtens. Nanque omnis mortalium anima iuxta vtranq; actus eſt. Quandoquidem & viuaciter mouetur: & ipſum mouens intrinſecus eſt. Atq; duplicem eius vim Ariſtoteles ex illo actu aſsignat. Cum ipſam, & poteſtate vitam habentis dicat, & corporis inſtrumentarii. Hæcq; ambo omnino conueniunt: ita, vt & quod poteſtate vitam habet, inſtrumentum ſit animæ: & animæ inſtrumentum poteſtate vitam habeat. Haud tamen idem ambo ſignificant. Sed alterum quidem extremam ſolam indicat vitam: iuxta quam, ceu id, quod viuaciter mouetur, forma afficitur. Alterũ vero, eam, quæ ipſo vtatur, atq; moueat. Quapropter ambobus his opus eſt, ad perfectam animæ definitionem. Quo, & q̃ tãquam inſtrumento ipſo vtatur corpore, indicetur.

INSTRVMENTA autem & plantarum partes. Sed omnino ſimplicia. ut folium circunfructus protectio. Circunfructus autem ipſius fructus. Radices autẽ ori ex proportione reſpondent. Ambo nanq; trahunt nutritionem.

Quãdoquidem extrema exiſtens plantarum anima: actus quidem perſpicue eius eſt, quod poteſtate vitam habeat: haud tamen omnino eo tanquam inſtrumento vtitur. Neq; enim videtur ſeiunctum quidpiam habere, quo etiam moueat. Nunc Ariſtoteles confirmat: quemadmodum non ſolum viuæ ſunt plantarum partes: ſed & ceu inſtrumẽta, animæ aliæ propter aliarum rerum vſum ſeruiunt. Ita, vt vel in vegetante anima, quod vtatur, ſit. Neq; enim forte fortuna folia tegunt circunfructum, is autem fructum. Aut radices, quæ ex proportione ori reſpondentes a terra nutritionem trahunt: totiq; plantæ condonant: caſu id agunt. Cum a planta quælibet moueatur, quæ in planta eſt: quæ mutuo, & totius quoq; reſpectu intrinſecus coordinat, atque mouet in proprium, conueniensq; opus, quælibet.

SEPTIMA PARTICVLA.

SIN autem aliquid commune de omni anima oportet dicere: eſſet primus actus corporis naturalis organici.

EXPOSITIO.

De ea ſcilicet, quæ extra tendit: ad corpus vergens: quæq; corpore vtitur, ceu inſtrumẽto. Quoniam eam, quæ in ſeipſa manet: non autem ex impetu in ipſum corpus, eius ſitintellectum appellat. Quãdo uero commune id, haud vniuocum eſt: ſed vt ea, quæ ab vno dicuntur: horum autem exactam definitionem reddere non poſſumus: vt dictum fuit: ſine ea, quæ propria iuxta vnumquodq; ſit: oportetq; vtrunq;, & quod commune, & quod proprium cognoſcere: propter hanc ergo cauſam dicit: & quod communiter omni ineſt: & non ſine quadam dubitatione inſiſtit. Si oportet dicere, inquiens. Quandoquidem neceſſarium quidem eſt dicere: haud tamen ſufficit, niſi adiunctum fuerit, & proprium. Verum cum mentionem faceret de communi definitione, præterit illud poteſtate vitam hãbens: ceu id, quod omnino cum proximo animæ inſtrumento inferatur. Viuere nanque ipſum neceſſarium eſt. Quo dum per vitam mouenti colligatur animæ: abſq; vlla vi, & ſola appetitione animæ excitetur.

QVAPROPTER etiam non oportet inueſtigare, ſi unum anima, & corpus. quemadmodum neq; ceram, ac figuram. neq; omnino cuiuſcunq; materiam, & id cuius materia. Ipſum nanq; unum, & ipſum eſſe, quoniã multis modis dicitur, quod proprie, actus eſt.

Exactius in iis, quæ naturalia ſequuntur, expoſitum fuit: omne quod eſt, omnino & vnum eſſe. Verum forma, & quod eſt, & vnum primo, ac ex ſe exiſtens, eſt. Compoſitum nanq; ex forma ſubſiſtit. Quemadmodum enim ipſius eſſe, ita & eius, quod eſt, vni eſſe, forma compoſito cauſa eſt. In omnibus quidem, ceu id, iuxta quod. At in iis, quæ animata ſunt, etiam ceu id, a quo. Quoniam proprium eſt, eorum, quæ animam habent, præter alia naturalia corpora, vt principium ipſius mouere in ſe cõtineant. Multis quidem igitur modis & ipſum vnum, & ipſum dicitur eſſe. Quoniam aut ſecundum ſe, aut ſecundum aliud, aut ceu imperfectum, atque poteſtate: vt quod cum materia eſt. Quod vero proprie actus eſt. Quandoquidem ſecũdum ſe id exiſtit, & primo, & cauſa: tum compoſito ex neceſſitate exiſtenti, tum vni exiſtenti: ceu id, quod iuxta id, quod ſecundum ſe ſit, at vnũ determinetur. Quemadmodum enim quod albedine honeſtatur album eſt: ita quod eo, quod eſt, atq; vno, etiam vnum ex participatione, atq; compoſite exiſtit. Verum neq; ſimpliciter, neq; ſecundum ſe. Ita, vt quem retinet reſpectum ipſum album erga albedinem: eum quoq; reſpectum ſeruet, quod determinate id quod eſt, atq; vnum, eſt, erga id, quod formaliter quod eſt, atq; vnum eſt. Licet hic diuerſa, atq; uaria non ſint in uſu uocabula: quemadmodum in ipſa albedine, atq; albo.

Alatorum propriũ.

OCTAVA PARTICVLA.

VNIVERSALITER quidem igitur dictum eſt, quid eſt anima. Subſtantia nanq; quæ iuxta rationem. Id enim ipſum quid erat eſſe huiuſmodi corpori.

EXPOSITIO.

Hæc itaq; concluſio eſt eorũ, quæ in hoc ſecundo libro prædicta fuere. Illud uero uniuerſaliter haud ceu id, quod uniuoce dicatur interpretandum eſt. Sed ceu cõmune ſimul, ac varium. Illud uero, ſubſtantia nanq;, quæ iuxta rationem: pro eo, quod eſt, ſecundum formam dictum fuit. At quadrat magis de anima illud ſecundum rationem dicere, q̃ ſecũdum formam: propter ſubingreſſum illum ex indiuiſibili, in orbem, atq; cõuolutionem. Reſpectuq; illius cauſæ quæ a forma ſtat, ac formalis dicitur, ratio eſt. Verum quoniam & formæ, & rationes, aliæ quidem omnino a corporibus ſeparabiles ſunt: aliæ uero inſeparabiles: ceu eæ quæ haud in ſeipſis perficiantur. Subſtantiæ nanq; primæ formæ ſunt. Sed tanquam illæ quæ corporum determinandorum uim habent: atq; ea ratione inſeparabiles ſunt. Non ſeparabilem formam, aut rationem animam eſſe concludit. Nam ceu ipſum quid erat eſſe huiuſmodi exiſtit corpori. Id nanq; illud erat, quod actus inſtrumentarii corporis dicebatur. Quandoquidem id erat cõmune uitæ rationem participanti, quæ in nobis reperitur, cum aliis quoq; animis. Quod autem cõmune eſſet, primo uidere uolebamus. Quicquid enim ipſius animæ rationem participantis ſeparabile eſt, cum in primo libro iam ſignificauit: tum poſtea de ea, proprie, ac ſpeciatim contemplando nobis tradet. Illud autem in memoriæ theſauro conditum, atq; ſeruatum habere oportet: quod ipſum quid erat eſſe naturalis inſtrumentarii, poteſtate vitam habentis corporis, duplex eſt. Alterum quidem, ceu vtens, atq; mouens. Alterum vero ceu id, iuxta quod viuax eſt inſtrumentum, atq; viuaciter mouetur.

QVEMADMODVM ſi aliquod inſtrumẽtorum naturale eſſet corpus, ut ſecuris. Eſſet enim ipſi ſecuri eſſe ſubſtãtia eius, & anima id. Seiũcta nanq; hac, haud amplius ſecuris eſſet. Sed nunquid ambigue?

Inſtrumenta animæ ſunt non ea ſolum corpora, quæ ſecundũ eam viuunt: ſed & quæ anima carent. Alia quidem naturalia, vt lapides, & ligna iam exciſa. Alia vero arte effecta: quæ vt naturalia quidem & ipſa ſunt: verum non quatenus naturalia vtilitatem quãdam vtenti animæ concedunt: ſed ceu ea, quæ artificio recte præparata ſint. vt clipeus, & enſis. Si aliquod igitur artificialium inſtrumentorum inquit. (Hæc nanque nunc inſtrumenta vocat: quemadmodum & ſecuris exemplum indicat:) naturale eſſet corpus: quod inſtrumentarium naturale eſſe corpus poteſtate vitam habens in animæ definitione dicebat. Si

itaq;

itaq; huiuſmodi eſſet ſecuris:eſſet id ipſum eſſe ſecuri.Conſueuit autem Ariſtoteles in iis, quæ forma affecta ſunt:ipſum quidem quod forma affectum ſit,pro ferre:licet forma ſit, quæ ipſum eſſe ei indicet.Subſtantia præterea perſæpe formam apud eum indicare ſolet. Quemadmodum & hoc quoq; loco interpretans ipſum quid erat eſſe ſecuri,ſubſtãtiam, hoc eſt,formam dixit.Eſſet autem id anima:ſi quod poteſtate vitam habet,ſecuris eſſet. Et eſſet etiam viuax inſtrumentum:& quod ipſum vtens intrinſecus haberet. Atq; ea ſeiuncta,haud amplius eſſet:quod uere erat.Ex forma nanq; quod quidq; vere eſt,id eſt.Verũ quæ quidem ſimpliciter naturalia ex forma quæ principium obtinet,vt moueantur. Sed quæ animata,& quia uiuaciter moueantur: & quia illa ipſa forma mouendi uim habeat. Scire autem oportet,quod non omnino corrumpi uult animam a corpore recedentem.Illa nanq; ſeiunctionis uox de iis potius dicitur:quæ poſt diſſolutioné ſubſiſtunt.Sed nun quid ambigue,inquit.Quia & mortuorum animalium corpora ambigue uiuentium reſpectu dicuntur: ut canis exempli cauſa, & equus. Parteſq; eodem præterea modo, ut ſi equinum forte fortuna caput dicas.

NVNC autem eſt ſecuris.Neq; enim huiuſmodi corporis ipſum quid erat eſſe,& ratio anima.Sed naturalis talis.Habẽtis principium motus,& ſtatus in ſeipſo.

Ex comparatione eorum,quæ carent anima,& inſtrumentorum,cuiuſmodi uiuax inſtrumentum ſit,indicat.Quod enim ſine anima eſt:& quod ipſum animæ propter aliquẽ uſum miniſtrat,uel ea,quæ utitur,ſeiũcta,nihilominus ſuiipſius uim retinet. Quoniam non ex ea determinabatur.Quod uero uiuax,atq; animatũ eſt,haud ita ſeſe habet.Quod quidem naturale eſt corpus:non autem arte factum,quatenus huiuſmodi.Oportet autẽ ceu poteſtate uitam habens:& ceu uiuaciter forma affectum inſtrumentarium eſſe animæ.Siquidem ipſum quid erat eſſe eius,& ratio,anima exiſtit. & id tanquam inſtrumentum ipſi deſeruit.In ipſo nanq; motus,atq; ſtatus principium eſt:quippe cũ mouens,atq; ſiſtens anima ſit.Quod animatorum proprium eſt. Hac itaq; ratione ex cõparatione eorum quæ ſine anima ſunt:quæ diſſimilia exiſtunt:cuiuſmodi uis ſit,eorum, quæ animã habent,expoſuit.Poſtea uero ex ſimilibus hoc idem oſtẽdit.Ex partibus nanq;,cuiuſmodi & totum ipſum ſit,dilucidum facit.

NONA PARTICVLA.

CONSIDERARE præterea & in partibus oportet,quod dictum fuit.Si enim eſſet oculus animal,anima ei eſſet aſpectus.Hæc etenim ſubſtantia oculi,quæ ſecundum rationem.Oculus uero materia ipſius aſpectus. Quo deficiente non eſt oculus.Niſi ambigue,quẽadmodum lapideus,atq; pictus. Oportet ſane accipere,quod de parte in toto uiuente corpore.Ex proportione nanq; ſeſe habet,ut pars,ad partẽ, totus ſenſus ad totum corpus ſentiendi uim habens,quatenus tale.

DECIMA PARTICVLA.

EST autem nõ quod abiecit animam,quod poteſtate eſt,ut uiuat.Sed quod habet.Ipſum uero ſemen,& fructus,quod poteſtate huiuſmodi corpus.

EXPOSITIO.

Pro toto quidem animali oculum accepit. Pro tota uero anima animalis aſpectum. Is nanq; ſubſtantia oculi ſecundum rationem eſt.hoc eſt,ſecundum formam. Oculus uero materia aſpectus.Non quemadmodum Alexander exponit:oculum nũc intelligit corpus ſolum ſine aſpectu.Confeſtim itaq; infert,quemadmodum deficiente aſpectu, haud amplius eſt oculus.Verum aſpectus dupliciter eſt forma oculi.Partim quidem quatenus inſtrumento ipſo utitur uiuaci.Partim uero quatenus oculum ipſum inſtrumentum uiuacem reddit.Et oculus,qui una cum hoc exiſtit aſpectu,materia eſt aſpectus illius utentis.Atq; deficiente ipſo utente,non eſt oculus. Quoniam una quoq; deficit,& aſpectus ille,qui ipſum ceu inſtrumentum format.Aſpectus nanq; qui utitur, & hunc quoq; cum

adeſt, concedit. At recedens illum quoq; ſimul ducit. Sumatur ergo vt aſpectus ad oculũ, ita & totus ſenſus ad totum corpus, quod ſentiendi vim habet: quatenus ſentiendi vim habet. Et id, vt manifeſte ipſe quoq; infert, quod iam viuit. Neq; enim, quod iam animã abiecit, aut quemadmodum ipſum ſemen dictum fuit, quod viuere poteſt. Sed quod iam vitã habet. Quãdoquidem ipſum ſemen haud poteſtate vitam habet: ſed poteſtate tale eſt corpus, quod proxime vitam recipere valeat. Et propter hanc cauſam poteſtate vitam habens exiſtit: quia vitæ, tanquam materiei ſubſtratum eſt: vitæ inquam ei, quæ tanquam inſtrumentum ipſum determinat: quæq; tanquam inſtrumento ipſo vtitur. Nanq; hæc forma viuentis corporis eſt, quemadmodum & nauta nauis. Quoniam licet haud ſuiipſius ſit, attamen viuum efficit, atq; mouet corpus. Quemadmodum cœleſte quoq; corpus diuinior illa anima. Verum ex impetu, atque inclinatione erga ipſum: & quia ad id, quod vtile ſit, mouet. At non quia ſolum iam in perfectione exiſtat. Iure itaq; etiam oculus materia dictus fuit aſpectus: & totum corpus, quod ſentiendi vim habet, quatenus ſentiendi vim habet. & cum iam ſentiendi vim habeat, materia dicitur illius ſenſus: qui ipſo tanquam inſtrumento utitur.

QVEMADMODVM quidem igitur ſciſsio, & uiſio, ſic & uigiliæ actus. Quẽadmodum autem aſpectus, & uis inſtrumenti, anima. Ipſum uero corpus, quod poteſtate eſt. Sed quemadmodum oculus pupilla, & aſpectus, & ibi anima, & corpus, animal.

Hæc illius eſt orationis concluſio, ex qua demonſtrabatur, animam haud ſecundum eſſe corporis actum: ſed priorem, & iam diuiſum: & qui habeat actionem a ſubſtantia diſtantem. Verum quia duobus exemplis ad animalis ſubſtantiam demonſtrandam vſus Ariſtoteles eſt, ſecuri ſcilicet, atq; oculo: ideo iure & ſciſsione, atq; uiſione hoc in loco, ceu vigiliis in eo, quod ſentiendi vim habeat, vtitur. Hæc itaq; perſpicua ſunt. Oculus uero pupilla, atq; aſpectus dictus fuit: & animal anima atq; corpus. propter relationem ſcilicet in proximas cauſas. quippe quod ex ambobus conſtet. Quandoquidem nullibi compoſitũ materia, & forma eſt: ſed quod ex his.

VNDECIMA PARTICVLA.

QVOD quidem igitur non eſt anima ſeparabilis a corpore, aut partes quædam eius, ſi partibilis eſt, non obſcurum.

EXPOSITIO.

Ex hoc quod dictum eſt, tum quod omni mortalium animæ: de qua ſermo eſt: ipſum inſeparabile a corpore conueniat: tum q; ei, quæ rationis particeps eſt etiam ipſum ſeparabile: tum quod ipſum inſeparabile multis dicatur modis, oſtenditur. Prætereaq;, quod haud ſi idem & ſeparabile, & inſeparabile ſit, partibile erit. Ita, ut iuxta diuerſas parteis oppoſita obtineat. & diuerſo modo, non autem ut corpora illud partibile ſit. Vnde & ex ſuppoſitione, protulit. Si partibilis eſt. Non tãquam is, qui ignoret: aut ceu is, qui haud adhuc oſtenderit: ſed tanquam is, qui quodam quidem modo impartibilem omnem animam, & nouerit, & demonſtret. Quandoquidem & incorpoream quoq; ſtatuit. Corpus nanq; eſt quod ſimpliciter partibile exiſtit. Alio uero modo parteis habere vult: cum a ſubſtantia in actionem prodeuntem uidit: & in id quod firmum, atq; ſtabile ipſius animæ rationem participantis, progredi. Quæ tanquam diuerſæ enumerantur partes: cum tota in eminentia conſtituta ſit, vitæ gignendi opus poſsidentis, & progredientis, atq; manentis. Hac itaq; ratione & tota a corppribus inſeparabilis dicitur. Aut partes quædam. Quandoquidem etiã horum utrunque quadam ratione uerum eſt de ea, quæ rationis particeps: quæ tota uergit, atq; progreditur in corpus: & ipſo tanquam inſtrumento ſubminiſtrante utitur. At & contra pars aliqua eſt, quæ ipſum permanens habet: atq; ea ſeparabilis exiſtit. Verũ quod quidem ſeparabile proprium eſt eius, quæ rationis particeps eſt. Quod uero inſeparabile commune eſt cuiuſcunq; mortalium animæ. Cum haud unaquæq; ſolum ſit inſeparabilis.

lis. Sed illa rationis particeps ſit: quæ & ipſum ſeparabile habeat. Atq; ipſum præterea inſeparabile haud eodem modo ineſt vitis illis, quæ inſtrumentorum, ceu inſtrumentorū determinandorum vim habent: & illis quæ his vtuntur. Neq; eodem modo inſunt naturalibus, atq; iis quæ ſentiendi vim habent: atq; adeo in his multa eſt inter ſeſe differentia: adhucq; magis ab omnibus his differt, quod in iis, quæ rationem participant, inſeparabile exiſtit. Cum id in corpora principatum pure obtineat. Quod vel ipſe quoq; Ariſtoteles, vt mihi perſuadeo, indicans, infert.

NONNVLLARVM nanq; actus partium eſt ex ipſis.

Nonnullarum nanq; animarum ita ſeſe habere actum dicit: vt ipſæ partes corporatæ ſint: quales quæ inſtrumentorum, tanquam inſtrumentorum deſcribendorum, vim habent: & quæ naturalibus formis propinquæ ſunt: quæ magis perſpicue ſuum habent eſſe, cum corporum actus inſeparabiles exiſtant. Animæ nanq; illæ, quæ vtuntur animalibus, tanquam inſtrumentis, minus ſunt inſeparabiles: & magis declarant, quod ſecūdum ſubſtantiam excellit. Ex quibus, quia ſimul diuerſitatem ipſius inſeparabilis indicauit: deinceps quod etiam omnino ſeparabilis ſit anima ſubſtantia: aperte nobis indicauit: & cauſam quoq; admouit.

AT VERO nonnullas nihil prohibet: quia nullius ſint corporis actus.

Nonnullas ſcilicet parteis intelligere debemus. Quandoquidē tota anima ſimulq; manet, ac progreditur, atq; contemplatur, nihil corpore indigens. Licet aliquid agens corpore vtatur. Partes autem eius quadam ratione quod firmum, atq; permanens eſt, & quod contemplandi vim habet, dicuntur: ſimulq; quod progreditur, atq; agēdi facultatem obtinet. Nihil autem prohibere dixit: quia omnis anima corporis actus dicta fuit. Prohibere nāq; poſſet, ſi iuxta ſeipſam totam, atq; iuxta omnem ſuiipſius actionem, corporis eſſet actus. Nihil autem prohibet, ſi eſt quidem, haud tamen iuxta ſeipſam totam, neq; iuxta omnem actionem. Erit enim hac ratione nullius corporis actus. Intellectus nanq; utrum aliquod contineat corpus, vel fingere difficile eſt: vt in primo libro dixit. Ac quando, vt in tertio dicturus eſt, intellectus ille, qui contemplandi vim habet, neq; tanquam inſtrumento ipſo vtitur corpore. Vnde neq; hebes redditur a maiorum cognitione erga minorum notitiam, quemadmodum ſenſus. Alæ partes q̄ dicantur.

PRAETEREA uero obſcurum, utrū ita actus corporis anima, ut nauta nauis.

Cum ex eo, quod nonnullarum partium ex iis actus ſit, vitam ab omnibus corporibus inſeparabilem Ariſtoteles prodiderit: ex eo vero quod dixit, At vero nonnullas nihil prohibet, quia nullius ſint corporis actus, eā, quæ omnino ſeparabilis manifeſtarit: ex his nunc de eadem vtrunq; confiderat. Actus nanq;, qui tanquā vtens exiſtit, & inſeparabilis quodam pacto eſt: quia omnino vtatur: & quodam pacto ſeparabilis, tanquam is, qui, inſtrumento ſubminiſtrante eximie vtatur. Sin autem partim quidem utitur, partim uero neq; omnino utitur: ut nautæ exēplum indicat: quod ipſius non utitur omnino ſeparabile eſt. Propter quam igitur cauſam obſcurum eſt adhuc dicere, ſi uel fingere difficile eſt. Nunquid quoniam ipſum uti ineſt vel iis, quæ ſine ratione ſunt? Obſcurum eſt anteaquā vnāquanque ſpeciatim percurramus: quaque ratione diiudicandum ſit, quod utile in ipſis reperitur, præter id, quod inſtrumenti determinandi uim habet. Et in quibuſnam oporteat etiam ſeparabiles actiones inueſtigare. Dubitatio. Reſponſum

ADVMBRATE quidē igitur hæc determinata ſint, atq; deſcripta de anima.

Adumbrationem appellat, ac deſcriptionem, rationem eam, quæ de anima aſsignata fuit. Quandoquidem ſolum tradidit, quod communiter omnibus meſt. Exacta autem definitio ex uniuſcuiuſque propria affertur ſubſtantia. Propria uero eſt, quæ quod commune ſingillatim determinat.

DVODECIMA PARTICVLA.

QVONIAM autem ex immanifeſtis quidem, manifeſtioribus autem fit, quod manifeſtum, & quod ſecundum rationem notius.

EXPOSITIO.

Quando haud aliquid exacti habebat, quæ iam data fuit definitio: quia ſolum oſtendebat, quod omnibus communiter ineſſet: & id haud eodem modo: ſed ceu, quæ ab vno dicuntur. Vnde & impoſsibile erat, vt omnium ſimul exacta daretur definitio. Quippe cum haud vniuocæ ſint. Sed iuxta vnamquanq; percurrere neceſſe eſt: ſi exacte rem tractare volumus. Antea ergo q̃ rem ipſam philoſophus aggrediatur, doctrinæ modum præſcribit: qui ab iis, quæ ex cauſis efficiuntur ad cauſas ipſas progreditur. Is nanque ille modus eſt, qui iis conuenit, qui non adhuc perfectionem aliquam adepti ſunt: ſed adhuc inueſtigant. Naturæ quidem enim, atq; ſermoni ſcientiam parienti, qui naturam ſequitur, manifeſtiores cauſæ ipſæ ſunt. Ipſius vero ſenſus, noſtrumq; reſpectu, qui haud adhuc perfecti ſumus, illa magis perſpicua, quæ ex cauſis ipſis deducta. Quemadmodum & in principio naturalis auditionis dictum fuit. Et nunc ex immanifeſtis quidem, naturæ ſcilicet. At deeſt in ipſa Ariſtotelis dictione, illud, naturæ, & rationi. Manifeſtioribus autẽ, & rurſum hic quoque deeſt illud, noſtrum ipſiuſq; ſenſus reſpectu: Fit quod manifeſtum. At neglectum, prætermiſſumq; fuit illud naturæ, Dictumq;, ac prolatum fuit, & quod ſecundum rationem notius.

TENTANDVM rurſum ſic aggredi de ea.

Illud quidem rurſum pronuntiatum fuit: non ſecus, ac ſi hactenus deſcribendi vim habens, quædam allata ſit ratio. Illud vero, ſic aggredi: quandoquidem præſtãtiora, excelſioraq; exiſtunt, quæ rationi nota, q̃ quæ ſenſui.

NON enim ſolum ipſum quod oportet definiendi uim habẽtem ſermonem indicare. Quemadmodum plurimæ ex definitionibus dicunt. Sed & cauſam ineſſe, atq; apparere. Nunc autem, tanquam concluſiones rationes definitionum ſunt. Vt, quid eſt, quadratio. quod æquale alteri longitudini: quia rectos angulos habens ſit æqualium laterum. Huiuſmodi autem definitio, ratio eſt concluſionis. Qui uero dicit, quod eſt quadratio media inuentio, rei dicit cauſam.

Quare aggredi velit, cauſam affert. Vnde, & ea vtitur coniunctione, quæ vim cauſæ reddendæ habet. Quoniam haud acquieſcendum eſt iis, quæ de cauſis facta ſunt: ſed inde in cauſas ipſas efferri oportet. Dictum autem fuit, in ſecundis analyticis: quemadmodũ alia quidem eſt definitio, concluſio demonſtrationis. Alia vero medius ſyllogiſmi terminus. Alia autem totus ſyllogiſmus poſitione, ſituve a demonſtratione differens. Determinatumq; ibi fuit, quemadmodum definitio illa, quæ iuxta concluſionem exiſtit, eius quod ex cauſa deductum, formaq; affectum ſit, definitio eſt. Quod nunc rem vocat. Quæ vero iuxta medium permanet terminum formæ, atq; eius quod a cauſa effectum. Quæ vero ſitu a demonſtratione differt, illa eſt, quæ ſimul quod ex cauſa effectum, atq; ipſam affert cauſam. Exempli cauſa. Homo vita effingitur rationem participante: quæ finitas, ac terminatas habet menſuras. Id autem eſt animal rationis particeps mortale: & eſt hæc compoſiti definitio. Vita vero illa rationem participans, quæ finitas, atq; terminatas habet menſuras, forma eſt: quæ tum cõcluſionis, tum rei, cauſa, compoſitiq;, vt dico eſt. Atq; in eo, quo ipſe vtitur exemplo: quandoquidem ſi tres ſint recti, ex proportione reſpondens quadrangulum, quod a media ducitur, æqualis eſt recto angulo, qui ab extremis continetur: quia ſcilicet altera parte longior ſit. Qui quidem igitur quadrare quod altera parte longius inſtituit: quia ei æquale quod altera parte longius, quod rectos habeat angulos ſit: æqualia habere latera ipſum quod perficitur, & demonſtratur, determinat. Id quod ſane cõcluſionem vocat, tanquam id, quod geometrice demonſtratur. Qui vero mediæ inæqualium

laterum eius, quod altera parte longius, inuentionem id definit, cauſam affert. Ex qua & æquale eſt quadrangulum ei quod altera parte longius, & demonſtratur. Ita, vt non ſolũ concluſionis dicta ſit cauſa: ſed ipſius etiam rei.

DECIMATERTIA PARTICVLA.

DICAMVS itaque principium ſumentes conſiderationis, diſtingui animatum ab inanimo, ipſo uiuere.

EXPOSITIO.

Cum doctrinæ modum philoſophus determinarit: tanquam eum, qui ab iis, quæ nobis manifeſta ſint, ad ea, quæ naturæ huiuſmodi aſcendat. Cumq; illud nobis in memoriã reuocarit: quod ſcilicet oporteat definitionem illam, quæ recte ſeſe habere debeat: cauſam quoq; complecti: atq; eam exacte. Non autem ita, vt adumbratio quædam, aut deſcriptio uideri poſſit. Ex doctrinæ quidem modo, ab iis, quæ ſenſui nota ſunt, contemplationẽ de anima aggreditur. Idq; confeſtim facit. Animatum ab inanimo ipſo viuere diſtingui, hoc eſt, differre, inquiens. At quia conſideratio in cauſam recurrere debet: non in ipſo permanet animato: ſed in eius cauſam, hoc eſt, in animam effertur. Quo uero non adumbrate adhuc: ſed non ſine exacta definitione ipſam conſideret, non communiter, ſed vnãquanq; animæ ſpeciem ſingillatim determinat. Quandoquidem & communis quoq; illa, quæ data fuit definitio, cauſam complectebatur. Actus nanque forma, atq; cauſa eſt eius, quod ſecũdum ipſum perficitur. At neque ſi quod commune vniuoce dicatur, neque ita ipſius communis contemplatio ſufficiens eſſet ad exactam rei notitiam, abſque proprio. Verum *Interrogatio.*
quonam pacto animatum diſtinguitur ab inanimo ipſo viuere? Quia ſcilicet intrinſecus *Reſponſum*
moueatur: vt & Platoni videtur: & ipſa actio indicat. Nam & ipſum quoque mouens intrinſecus eſt. Cæterum ſi hoc eſt, quonam pacto anima haud ex ſe mobilis exiſtit: quæ a *Dubitatio.*
ſeipſa excitatur? Motus nanque quidam excitatio eſt. Nunquid res quidem eaſdem atq; *Reſponſum*
eodem modo Ariſtoteles cum Platone intelligit? Sed is iuxta conſuetudinem vocat, interdum nequaquam hanc de ſe ſuſpicionem præbens. Haud igitur animam per ſe mobilem dicit: quoniam neq; etiam motum eius actionem nominat. Aequum itaq; eſt, atq; ex ipſius Ariſtotelis ſententia, id animæ aſcribere, vt ſcilicet ex ſe agere queat: tanquam illa, quæ a ſeipſa excitetur. Excitatio nanq; actio quædam eſt. Illud autem quaſi æſtuans, atq; a ſeipſo feruẽs a vita ipſa indicatur. Hoc eſt, a dictione illa græca, quæ eſt, ζῆν.

MVLTIPLICITER autem cum ipſum uiuere dicatur.

Illud multipliciter, aut de ambiguis, aut de iis, quæ tanquam ab vno dici conſueuit. Verum ambigue nunc dictum non fuit. Quandoquidem ipſius viuere, ceu rei vnius vnam deſignamus notitiam. In iis autem, quæ ab vno dicuntur, quæcunq; quidem perfecte, licet ſecundo, aut tertio, aut poſtremo, attamen perfecte participant, & nomine illo, quod naturæ rei indicandæ vim habeat, præcipue appellantur: & participatione illa, quæ ab ipſo deducitur. Quæcunq; autem imperfecte participant, participatione quidem illa, quæ ab eo deducitur appellari poſſunt: nequaquam vero eo nomine, quod præcipue ipſius rei ſignificandæ vim obtineat. Exempli gratia, quod adhuc fit, eſſe quidem dicimus: haud tamen quod eſt, appellamus. Et album quidem factum eſſe, quod imperfectum: haud tamen nominaremus album. Et mederi, atque citharam pulſare eos, qui adhuc diſcant, aſſerimus: minime vero medicos, & citharœdos eſſe, & currere, atque ſcribere pueros fatemur: haud tamen curſores, aut ſcriptores eſſe. At eos, qui perfecti ſint: & eſſe concedimus citharœdos; & citharam pulſare, reliquaque eodem modo. Hac ſane ratione etiam animalia philoſophus appellat: quæcunque ex perfecta a ſeipſis excitata figurantur vita. Et alia quidem primo: quippe quæ a ſeipſis in ſeipſa agant. Alia vero ſecundo, ceu, quæ a ſeipſis in alia. Nonnullaq; medio modo, tanquam ea, quæ in vtraq;. Atq; hæc iuxta diuerſas menſuras. Quæ quidem omnia, & animalia, & viuere inquit. Quæcunq; vero imperfectam, ac non puram intrinſecus excitationem habent: ſed mediam inter hanc, atq; eam, quæ omnino ab altero mobilis exiſtit: (Ne & ſine medio, quod a ſeipſo, cum eo, quod

ab altero coniungatur:)huiuſmodi,quæ iuxta uegetantem uitam uiuunt:viuere quidem dicit:nequaquam tamen etiam animalia uocat. Vnde & diſcrimen ſubinnuens animatorum cum animatis,ex ipſo uiuere ea diſtinguit. Quod quidem uiuere commune eſt eorum,quæ quacunq; ratione uiuunt. Ita,vt cum diuidendo diſtinctum fuerit ipſum uiuere ab animali,perſpicuum ſit,quod uiuere illud accipitur iuxta imperfectã illam uitæ participationem. Quod nanq; iuxta perfectam acceptum fuerit,vel ipſi conuenit animali.

LICET unum aliquid horum inſit ſolum,uiuere dicimus ipſum. ut intellectus, ſenſus,motus,ac ſtatus,qui ſecundum locum. Præterea motus,qui ex nutritione. & decretio,atq; accretio.

Viuere nanq; illud dicimus,cui unum aliquod horum inſit. Acceptus autem fuit intellectus,ceu is,qui uitam rationis participem indicet:vna cum qua,& uoluntas quoq; comprehenſa eſt. Senſus autem acceptus fuit,non tanq̃ is,qui eam ſolam cognitionem ſignificare valeat,quæ ratione dicitur carere:ſed & appetitũ quoq; ei inſitus,atq; innatus eſt. Intellectus quidem igitur,atq; ſenſus eam habent uim,ut uitam ipſam ſignificent. Motus vero actionum viuacium ſignificandarum facultatem obtinent. Motus autem ille ſecũdum locum primo in perfectioribus reperitur animalibus. At is qui iuxta alterationem nutriendi uim habentem conſideratur,omnibus mortalibus adeſt.

DECIMAQVARTA PARTICVLA.

QVAPROPTER & quæ naſcuntur omnia uidentur uiuere. Apparent nanq; in ipſis habere uim,atq; principium huiuſmodi,per quod accretionẽ,atq; decretionem recipiunt ſecundum contraria loca. Neq; enim ſurſum quidem creſcunt,deorſum autem non. Sed eodem modo in utranq; partem:& undiq;, quæcunq; ſemper nutriuntur,atq; uiuunt propter finem:quoad poſſint recipere nutritionem.

EXPOSITIO.

Propter nutritionem ſcilicet,atq; accretionem,& decretionem. Et illud, uidẽtur, locum ibi ſortitum eſt,propter vitæ imperfectionem,& interuallum eorum,quæ viuunt, ac non viuunt. Vnde etiam hortatione opus fuit,quo perſuaderemur uiuere quæ naſcuntur. Si enim oĩa,quæ additionẽ quápiá ab aliis recipiũt,iuxta vná quápiá particulam recipiũt, ac nõ eodẽ modo iuxta oẽs oppoſitas partes. Licet enim ſphærice aliqd æri addas,haud tñ & iuxta profunditatẽ ipſum augebis. Patet, quod quæ iuxta oẽm partẽ eodẽ augentur modo:illa intrinſecus additionis cauſam habitura ſunt. Motus autẽ quidam ipſa accretio eſt. Quæ itaq; intrinſecus motus principium habent,recte uiuere cẽſemus. At ipſius animæ medietatem rurſum Ariſtoteles demõſtrans,uim,atq; principium dixit. Vbi per principiũ, quod principatum obtinet,atq; uim regendi habet:per uim autem, quod eius imperfectũ exiſtit,atq; ab altero excitatur,adduxit. In his nanq;,ut plurimum philoſophus cõſueuit, uis uocabulo uti. Ac opus ſane huiuſmodi uita eſt mortalibus animalibus omnibus. Hac enim gignuntur,atq; nutriuntur,& permanent:quippe cum uita maxime corporata exiſtat,atq; ipſis congrua,conueniensve:& propter hanc quoq; cauſam extrema, nõ puraq; uita.

Dubitatio. At ſi neq; totum ab eiſipſis excitatur:& quæ ita uiuunt ab altero commouentur:quid

Reſponſum illud eſt,quod extra ipſa excitat? Nunquid cum hac ratione iis ſimilia exiſtãt, quæ ab aliis moueri poſſunt:moueri & ipſa quoq; ualerent ſecundum naturam,quemadmodum elementa,ab eo,quod ipſa producat,tanq̃ aliunde,atq; extrinſecus? Quandoquidem & quæ intrinſecus tota excitantur,& ab ipſo quoq; producente excitantur. Cæterum hæc propter coniunctionẽ cum ipſo,& quanto magis cum cauſa coniunguntur, tanto etiã magis p ſe agũt. Quæ uero ab altero mouẽtur ,ppter diſtãtiã,nõ ſine diuerſitate excitationẽ recipiũt.

DECIMAQVINTA PARTICVLA.

SEPARARI aũt id quidem ab aliis poſſibile eſt,alia uero ab hoc impoſſibile in mortalibus. Manifeſtum aũt in iis,quæ naſcũtur. Nulla nãq; ipſis ineſt uis alia aiæ.

Expoſitio.

EXPOSITIO.

Hæc quidem enim vitæ forma eſt:quæ abſq; vllo medio corruptibilibus corporibus adeſt:quæq; propter fluxum ipſa replet. Aliæ vero non ſine hac mortalibus inſunt. Quoniam & generantur,& nutriuntur ex hac.

DECIMASEXTA PARTICVLA.

IPSVM quidem igitur uiuere,per principium id ineſt omnibus uiuẽtibus. Animal uero per ſenſum primo. Nanq; quæ non mouentur,neq; mutant locum,habent attamen ſenſum,animalia dicimus. At non uiuere ſolum.

EXPOSITIO.

Haud ſimpliciter ipſum quacunq; ratione uiuere intelligit. Licet enim & ſecundum intellectum,& ſecundum ſenſum viuere. Sed illud uiuere accipit, quod reſpectu ipſius animalis diſtinguitur. Id autem eſt,illud imperfecte uiuere,atq; extrema illa vita. Diſtinguit nanq; cum dicit. Ipſum quidem uiuere per id, Animal uero per ſenſum primo.

DECIMASEPTIMA PARTICVLA.

SENSVS autem ineſt primo omnibus,tactus. Et quemadmodum quod nutriẽdi uim habet, poteſt ſeparari a tactu,atque omni ſenſu; ita & tactus ab aliis ſenſibus. Nutriendi autem uim habere dicimus,huiuſmodi particulam animæ,quam & plantæ participant. Animalia uero omnia uidentur tangendi ſenſum habere.

DECIMAOCTAVA PARTICVLA.

OB QVAM autem cauſam utrunq; horum euenit,poſtea dicemus.

EXPOSITIO.

Nanq; maxime corporatus ex ſenſibus,atque in primis patiendi vim habens,tactus eſt. Vnde & ea quoq; ſolum percipit,quæ vicina ſint. At vna cum tactu & guſtus quoq; comprehenſus fuit.& eſt animalibus maxime neceſſarius. Vt & id quoq; poſterius dicetur.

NVNC autem ad id dictum ſit ſolum,quod anima horum eſt principium, quæ dicta ſunt.atq; his terminata eſt,nutriendi,ſentiendi,diſcurrẽdi uim habẽte, motu.

Horum quæ dicta ſunt,inquit,atq; intellectus,& ſenſus,& vitæ illius, quæ mouendi, ac nutriendi uim habet,principium eſſe intelligit. Principiumq; ita accipit,ut formalẽ cauſam dicat. Anima vero huiuſmodi eſt,vt haud quod ea participat ſit:ſed ceu ipſe finis, qui intelligendi,atq; ſentiendi uim habet. Quoniam autem haud partibilis forma anima eſt: neq; primus ille terminus in rationis participem deuenit reuolutionem:nõ ſolum ipſam horum principium eſſe dixit:ſed his quoq; determinari. Vtrũq; enim ei ex extremis ſimul conuenit. Quo ſcilicet,ita incipiat,vt quadam ratione determinetur ab iis,quorum licet ante ipſam exiſtant,principium eſt,illud autem determinari,iis proprie conuenit, quæ poſt ipſam ſunt. Eo vero,quod diſcurrendi vim habeat,pro intellectu utitur. Quod illud indicat,quod antea per intellectum verba protulit.

DECIMANONA PARTICVLA.

VTRVM autem horum unumquodq; eſt anima,aut particula animæ. & ſi particula,utrum ita ut ſit ſeparabilis ratione tantum,aut & loco.

EXPOSITIO.

Quandoquidem in animalibus rationem participantibus eæ omnes inſunt vitæ, quæ dictæ ſunt:proponit inueſtigare,vtrum quælibet ſit diuerſarum corporatarum particularum actus:ita,vt anima non ſecus diuiſa ſit,atq; corpus. Quoniam & in fine primi libri, non quamlibet animam vnam,ſed omnes vnius animæ particulas eſſe volebat. At quo diuiſio perfecte habeatur,id ipſum rurſum,quod iam fere diiudicatum fuit,proponit. Vtrũ ſcilicet quælibet ex his ex ſe perfecta ſit anima,an animæ particula. Sed alteram partem nõ attingit,tanquam is,qui eam ibi ſatis ſuperq; determinarit:alteramq; exacte tractat. Vtrum

ſcilicet ita particulæ ſint,vt non ratione ſola,hoc eſt,proprietate diſtinctæ ſint inter ſe: ſed loco quoq;.Ita,vt diuerſæ vitæ in diuerſis corporis particulis,ceu in locis maneant. Quẽadmodum Timæus ſentire videtur:Qui in capite rationem,in corde iracundiam,in iecore appetendi vim collocare videtur.Verum ipſe rationem contemplandi vim habentem omnino a corpore ſeiungit.Alias vero vitas:quia corporatæ particulæ interdum ad receptionem diuerſarum vitarum præparentur:haud inter ſeſe eodem modo cum illis partitas arbitratur:cum posſint eidem particulæ vel plures ſimul ineſſe.Alia nanq; animata partitio eſt,(ſi de ipſa quoq; particulas dicere cõuenit)præter corporatam ipſam partitionem. Atq; ita vna ſubingreſſum illum in formas,ex partitione,quæcunq; ſit:& excellentiam animæ reſpectu corporum,ex præſentia omnium pariter in vno loco,philoſophus manifeſtat.

DE nõnullis quidem haud difficile uidere. Nonnulla uero dubitationem habẽt.

VIGESIMA PARTICVLA.

QVEMADMNDVM enim in plantis nonnullæ cum diuidantur apparent uiuentia,uel ſeparatæ inter ſeſe.

EXPOSITIO.

Nequaquam ſane ita Ariſtotelem dicere nonnulla dubitationem habere, mihi perſuadeo,vt cum Alexandro ei conueniat,atq; propter intellectum intelligat. Illum nanq; confeſtim vel antea dixit,haud vllum continere corpus:atq; ſtatim infert, Nondum manifeſta eſſe,quæ de facultate contemplandi vim habente: quippe cum haud perfecta adhuc de ea tradita ſit cõtemplatio.At eſſe animæ quoddam genus diuerſum:& ſeparari quemadmodum perpetuum a corruptibili.Verum in nonnullis quidem nos facile coniunctionem videre poſſe ait,vt in vegetantibus facultatibus,nutriendi ſcilicet,augendi,atq; generandi vim habente.Et in animalibus,hoc eſt,in vi ſentiendi,atq; appetendi.Nanq; in plantis diuiſis,tota vegetans anima ineſt:& vtraq; inſectorum particula ad aliquod vſq; tẽpus ſentit,atq; mouetur.Nonnulla vero dubitationem habẽt.Viſus,auditus,olfactus, guſtus. Quãdoquidem determinatis vtuntur inſtrumentis. At primo quidem aliquis, vel ex aliis de his coniecturam facere poſſet.Cum haud ex ſeipſis:ſed propter inſtrumẽta partibiliter diſpoſiti ſint.Ita,vt aliud inſtrumentum alii deſeruiat ſenſui. Deinde vero concurſus ille omnium,qui in vnum conuenit,quod & ex his iunctum,atque vnum redditum indicat. Quod & flauum,& dulce,& bene olens mel dicet.

QVIPPE cum ſit,quæ in ipſis anima,actu quidem una in unaquaq; planta:poteſtate autem plures.

Haud ita,vt vna in plures ſimiles diuidatur.Partibilis nãq; ita eſſet,vt corpus aliquod quod ex pluribus partibus conſtet.Verum quæ in ipſa planta exiſtit, & in ramulo quoq; illo,qui disiunctus eſt ad aliquod vſq; tempus permanet: atq; ipſum ad propriæ animæ receptionem aptum reddit.Vbi ſcilicet conſitus fuerit. Poteſtate itaq; plures ſunt:quæ in vna planta exiſtunt.Ceu eæ quæ plures futuræ ſunt,poſteaquam in ramos diuiſa fuerit atq; conſita reperietur.

ITA & circa alias differentias animæ uidemus contingẽns de inſectis in iis, quæ ſecantur.Nanq; ſenſum utraq; partium habet,& motum ſecundum locum.

Illa particula,ita,haud quia plures poteſtate animæ ſint,allata fuit.Neq; enim,quemadmodum in plantis id contingit.Sed propter ea,quæ diuiduntur: quæ & ipſa totam vitam iuxta vtranq; partem viuunt.

SIN autem ſenſum,& imaginationem,& appetitionẽ. Vbi quidem enim ſenſus, dolor,atq; uoluptas conſequitur. Vbi autem hæc ex neceſſitate & cupiditas.

Licet enim non diſtinctam,at indeterminatam vel extrema illa animalia habent imaginationem,Quo appetant,quod abeſt.

Vigeſima

VIGESIMAPRIMA PARTICVLA.

DE INTELLECTV autem,atq; contemplandi uim habente poteſtate nõ adhuc manifeſtum. Sed uidetur animæ genus alterum eſſe. & id ſolum contingit ſeparari, Quemadmodum perpetuum a corruptibili.

EXPOSITIO.

Quandoquidem Ariſtoteles intellectum illum nouit,qui pure indiuiſibilis eſt,quiq; ſubſtantia ſupra animam exiſtit,Intellectum autem appellat & illum qui pati poteſt: qui in complexione uitæ rationem participantis,progredientis,atq; facultatum uiuacium corporis formam referentium conſtitutus eſt:præterea q; & rationem illam agendi uim habentem,quæ huiuſmodi utitur uitis,ſed haud ex ipſis conſtat intellectum dicit. Quo eam nunc indicet rationem,quæ nequaquam ipſis utitur,intellectum uocat,atq; ei uim contẽplari ualentem concedit. Vbi ex ui quidem remiſſionem eius,reſpectu præſtantioris illius intellectus ſignificat. Quandoquidem nomine iſto,haud admodum uti Ariſtoteles conſueuit,cum de impartibili loquitur ſubſtantia:ſed ipſo potius actu. ex eo uero,quod ei cõtemplandi uim aſcribit,conuerſioné rationis in ſeipſam,atq; in ea, quæ præſtãtiora ſunt, manifeſtat. De hac quidem igitur ratione nihil eſſe inquit,manifeſtum. Quippe cum definitio,quæ de anima tradita fuit,rationi eius. qui contemplandi uim habeat,tanquã is, qui contemplandi uim habeat,haud conueniat:neq; rationi illi, quæ cum corporatis uitis iuncta ſit. Contra nanq; potius euenit:quia in eo,quod eſt,ab iis ſeparari contemplatio collocata eſt. Qua etiam ratione perſpicuum eſt,quemadmodum alterum genus animæ ratio eſt,præter eas,quæ a corporibus in ſeparabiles exiſtunt:quæ ut ſeparetur apta, nataq; eſt. Quæ quidem nunc una cum illis unam complet ſubſtantiam:ceu eam,quæ cum corpore compoſita. Aliquando aũt omnes iſtas ſecundas deſerit. Particulaq; illa, uidetur, haud cum dubitatione pronuntiata fuit,ut Alexander putat. Neq; enim frequẽs eſt huiuſmodi huius particulæ apud antiquiores uſus. Sed pro eo,quod eſt,cõuenit,atq; apparet. Diuerſaq; ſecundum ſubſtantiam a reliquis anima rationis particeps exiſtit: & omnino ab illis aliquando ſeparatur:atq; perpetua eſt:cum illæ corrũpantur:quæcunq; ſcilicet corruptibilis corporis proprie actus ſunt. Idq; ipſa obtinet,quod ſeparabile ab iis,quæ quacunq; ratione a corpore inſeparabiles. Contemplatio nanq; ſeparabilis eſt actio. Ipſaq; ſubſtantiæ eſt ſeparabilis:atq; eius,quæ per totã uiuat. Atq; adeo,id ipſum,hoc eſt,uita ipſa eſt: quæ ſeipſam totam ex contemplatione perficit. Neq; partibilis eſt. Hæc quidem enim haud alia quædã forma eſt:& non minime cognoſcendi uim habet. At neq; eo,quod partibile ſit. utitur:quia prope terminos progreditur:& propterea quod in ſeipſam,atq; in id,quod impartibile inclinat. Vnde & perpetua quoq; demõſtratur. Neq; enim tanq̃ partibilis diuiditur: quoniam nequaq̃ partibilis. Neq; tanq̃ compoſita diſſoluetur:propter ſuam ſimplicitaté. Neq; id ei eueniet,quod partibilibus formis euenire ſolet:cum materia redditur inconcinna:propterea quod,ſeparabile quid exiſtit. Sola itaq; ratio ſeparabilis eſt. Quandoquidem aliæ uitæ actiones omnes corporis formam referentes habent.

Tres,qui ab Ariſt. appellantur intellectus.

VIGESIMASECVNDA PARTICVLA.

RELIQVAE autem particulæ animæ,manifeſtum ex his, quod nõ ſunt ſeparabiles,queadmodũ inquiunt nõnulli. Ratione uero,quod diuerſæ,perſpicuũ eſt. Sẽtire nanq; ualenti eſſe,& opinari potenti diuerſum:ſiquidẽ & ipſum ſentire,atq; opinari. Eodemq; præterea modo & aliarum unaquæq; ex iis,quæ dictæ ſunt.

VIGESIMATERTIA PARTICVLA.

PRAETEREA uero nonnullis quidem animalium omnes inſunt:nõnullis autem pauciores aliiſq; una tantum. Idq; efficit diuerſitates animalium. Propter quam uero cauſam inueſtigãdũ eſt poſtea. Proxime uero & circa ſenſus euenit. Alia quidem enim habent omnes:alia uero pauciores. Aliaq; unũ maxime neceſſariũ tactũ.

EXPOSITIO.

Particulæ quidem hæ ſunt:haud tamen quales corporatæ. Id nanq; demonſtratū fuit, ſed propter digreſſum ab eo, quod impartibile exiſtit. Reliquæ autem, dixit. Tanquam & intellectus, qui contemplandi vim habet, particula ſit:in eo ſcilicet impetu, qui ad ea, quæ extrinſecus ſunt, ſit:& in complexione illa, cum illis, quæ deteriora exiſtunt. Verum animæ illæ particulæ nequaquam loco inter ſeſe ſeiunctæ, vt Timæus inquit, concedendæ ſunt:ita, vt in diuerſis habitent corporis particulis. Præclareq; noſter Ariſtoteles ex diuerſis actionibus diuerſam vitarum illarum, quæ ſimul exiſtunt, confirmat proprietatem. Si nanq; ipſum ſentire ab ipſo opinari diuerſum eſt, & quod ſentiēdi vim habet ab eo, quod opinandi, & ſenſus quoq; ab opinione, diuerſum quid. Facit autem diuerſitatem animalium illud:quod aut omnes inſint vitæ:vt in hominibus. aut non quidem omnes:ſed plures, vt in aliis animalibus. Aut vna tantum inſit, vegetans, vt in plantis. Ex quibus mihi videtur, & ipſius vniuſcuiuſq; vitæ diſcrimē erga ſeipſam ſignificare. Neq; enim ſimilis eſt, neq; omnino abſq; differentia exiſtit, ſenſus ille qui cum ratione iunctus eſt:& is qui ſine ratione reperitur. Neq; ille qui determinatam commouet imaginationem: & is qui eam, quæ indeterminate concipit. Quapropter multiplex eſt vel ſecundum profunditatem in vnaquaq; vita diuerſitas. Et in ipſa vegetante anima maximum eſt diſcrimen: ſiue inſtrumenti rationem participātis nutriendi vim habeat:ſiue eius, quod quidem ratione careat: ſed ſecūdum locum moueatur:ſiue ſolum ſentiēdi vim obtineat:ſiue ita viuat, vt ſenſu careat:atq; in terra radices defixerit. Hoꝝ aūt cauſam paulo poſt allaturus philoſophus eſt.

VIGESIMAQVARTA PARTICVLA.

QVONIAM autem quo uiuimus, & ſentimus dupliciter dicitur: quemadmodū quo ſcimus. Ex his autem dicimus, alterum quidem ſcientiam, alterum uero animā. Vtroq; nanq; horum dicimus ſcire. Eodem præterea modo, & quo bene ualemus. Alterum quidem ualetudo. Alterum uero particula quapiam corporis, aut & toto.

EXPOSITIO.

Quandoquidem anima, ita poſita fuit, vt forma quædam ſit. Verum ipſa ſaltem mortalium anima haud ita conſtituta fuit:vt ſuiipſius, atq; ſine materia exiſtat: ſed corporis inſtrumentarii. Vnde ex his quod viuax ſit forma:ex eo, quod animatum ab inanimo differat, philoſophus accipiens, diſtinguit cauſas, atq; ea, quæ ex cauſis effecta ſint:atq; in cauſarum numero animam collocat. Sed non in earum numero, quæ a materia:verum earū quæ a forma ſtent. In quas & efficientes, & perficientes concurrunt. Determinat præterea quod ex ipſa efficitur:atq; indicat animam primam ſubſtantiam in animalibus eſſe. Subſtantia quidem enim & ipſum quoq; naturale corpus eſt:quod tanquam materies in animalibus reperitur. Magis autem propria ſubſtantia animatum, atq; animal eſt. Qua adhuc nobilior, atq; præſtantior, quæ ſecundum ſeipſam ſubſtantia:eaq; anima eſt. Nanq; omnis forma prima eſt ſubſtantia, & ſecundum ſeipſam, & multo magis quæ viuax eſt. At diſtinguens ſane Ariſtoteles formalem cauſam ab eo, quod iuxta ipſam affectum eſt: propter eorum contemplationem, quæ nunc propoſita ſunt, dupliciter illud dici aſſerit, quo viuimus. Haud tamen, materie ipſa, id accipiens. Neq; enim quo viuimus:ſed quo viuere poſſumus, materiem eſſe dicimus. Quoniam quod poteſtate ſit a materia adducitur. Illud vero, quo viuimus eam habet vim, vt quod actu viuit, indicare valeat. Sed dupliciter, aut forma, aut compoſito. Forma ſcilicet, tanquam actu, atq; perfectione. Compoſito vero ceu id quod actu, atq; perfectum ſit. Hoc enim pacto ſcire dicimus, aut ſcientia, tanquam forma. aut anima:non ceu ea, quæ nondum:ſed ceu ea quæ ſciendi vim obtineat. & recte valere, valetudine tanquam forma. aut recte valente corpore. At non eo, quod non participet, aptum tamen ſit particeps eſſe:niſi ſecundum id, quod poteſtate.

EX HIS autem ſcientia quidem, & ualetudo, ſpecies, & forma quædam, & ratio: & quaſi actus eorum, quæ uim recipiendi habent. Alter quidem eius, quod ſcire po

teſt. Alter autem eius, quod recte ualere. Videtur nanq; in patienti, atq; diſpoſito eorum quæ efficere poſſunt, ineſſe actus. Anima uero id, quo uiuimus, & ſentimus, & diſcurrimus primo: Quare ratio quædam eſſet, & forma: at nequaquam ceu materia, & ſubiectum.

VIGESIMAQVINTA PARTICVLA.

TRIPLICITER nanq; cum dicatur ſubſtantia, quemadmodum diximus: ex quibus hoc quidem forma, illud uero materia, id autem, quod ex ambabus.

EXPOSITIO.

Dubitatio.

Cum id manifeſte dixerit, quod ſcientia, & valetudo loco formæ acceptæ fuere: & propter hanc cauſam & ipſum viuens anima, tanquam forma viuit: haud etiam manifeſte dicere videtur, quonam altero viuat. Ita, vt nihil coniunctioni illi, quidem, reddat. At licet dictioni, verbiſque aliquid deeſſe videatur: attamen res abſque vllo defectu expoſitæ fuere. Nanque cum formam hanc actum eorum, quæ recipiendi vim habent, eſſe dixerit: ita vt haud ſuiipſius, ſed alterius ſit: infert quid illud ſit, quod recipere valeat. Quoniam illud eſt, quod ſcire, atque recte valere poteſt. Quæ ſcilicet iam actu huiuſmodi ſint: quæque ita recipiendi vim habere dicantur: vt ex eo, quod receptum fuerit, determinata ſint. Atque patet, quemadmodum iuxta alium modum his, altero quidem ſcimus, altero autem recte valemus. Ipſum vero patiens, atq; affectum, diſpoſitumve vocat, quod forma abſolutum: tanquam id, quod ſecundum aliud determinatum, atque perfectum ſit. Forma vero quæ horum determinandorum vim habet, efficiendi quoq; facultatem obtinet: tanquam ea, quæ in id quod progreditur, ſe extendit, & ſecundum actũ; atq; perfectionem ſit: ſed alterius. Quemadmodum itaq; ſeſe ſcientia habet, ad id, quod eã parere poteſt: ita anima ad ipſum viuens. Quare ratio quædam, atq; forma eius erit. Nequaquam autem tanquam materia, atq; ſubiectum. Ex comparatione reliquorum Ariſtoteles manifeſtius viuentium formam animæ aſcripſit. Neq; enim materiam conceſſit nõdum viuentem, neq; eam, quæ iam viuat. quam ſubiectum dixit. Illud ſignificans, cuius aliud principium ſit, & quod ſecundum, atq; ſub ea collocatum. Quod nanq; primo perſpicue animæ tribuitur: quippe quæ vita ſit, & prima, atq; iuxta ſeipſam ſubſtantia. Cum animata iuxta illam, & ab illa viuant, atq; perficiantur.

Responſum

EX HIS autem materia quidem potentia. Forma uero actus. Quoniam autem quod ex ambobus animatũ, non corpus eſt actus animæ: ſed ipſa corporis alicuius.

VIGESIMASEXTA PARTICVLA.

ET PROPTER id pulchre exiſtimant, quibus uidetur neq; ſine corpore eſſe, neq; corpus aliquod anima. Corpus quidem enim non eſt. Corporis autem aliquid. & propter id in corpore ineſt, & in corpore tali. Et non quemadmodum qui antea, in corpus concinnabant ipſam, nihil præterea determinantes in quonam, & quali. Licet neq; uideatur, quodcunq; recipere quodcunque. Sic autem fit, & ſecundum rationem. Vniuſcuiuſq; nanq; actus in eo, quod poteſtate ineſt, & in propria materia aptus eſt gigni. Quod quidem igitur actus quidam eſt, & ratio eius, quod poteſtatem habeat, ut huiuſmodi ſit, manifeſtum ex his.

VIGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

EX POTENTIIS autem animæ, quæ dictæ fuerunt, aliis quidem inſunt omnes, quemadmodum diximus: aliis autem quædam ipſarum. Nonnulliſq; una ſola. Potentias autem dicimus, quod nutriendi, ſentiendi, appetendi, mouendi ſecũdum locum, intelligendi uim habet. Ineſt autem plantis quidem, quod nutriendi uim habet ſolum. Aliis uero id, & quod ſentiendi. Sin autem quod ſentiendi uim habet &

quod appetendi. Appetitus quidem enim cupiditas,& ira,& uoluntas. Animalia uero omnia,unum habent ex ſenſibus,tactum. Cui autem ſenſus ineſt,ei uoluptas,atq; dolor,& ſuaue ac moleſtum, Quibus autem hæc,& cupiditas. Suauis nanque appetitio ipſa eſt.

VIGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

PRAETEREA uero nutritionis ſenſum habent. Tactus.n.nutritionis ſenſus.

EXPOSITIO.

Recte profecto,atq; pulchre haud materiam id, quod uiuimus,interpretati ſumus. In perfectione nanq; ipſum uiuere collocatum eſt. Materia uero potentia eſt,ita, vt imperfecta natura ſit. At cuiuſnam actus anima eſt? animati inquit. Id nanq; illud eſt,quod ex ambabus conſtitutum. Ac quemadmodum medicum medicina figuramus, & recte valẽtem bona valetudine:ita & ab animato,tanquam in terminum animam adducimus. Nãq; aut in corpus,aut in animam deſinere oportet. Sed corpus indeterminatum eſt:& oppoſito ſeſe modo habet erga ipſum animatum:quod ſecundum ſe ſumptũ fuerit. Prætertim itaq; eſſet perfectio,ſi per ſeipſam anima relinqueretur. Verum ipſa corporis alicuius; animati ſcilicet eſt. Iure itaq; eos philoſophus laudat,qui neq; corpus animam ipſam , neque ſine corpore eſſe putarunt. Nanq; quicquid ipſius animæ rationem participatis ſeparabile eſt, in primis quidem ab ipſo intellectus appellatus fuit. Deinde vero vel is quoq; corporum eſt actus in illo impetu ad ea,quæ extrinſecus,non ſecus,atq; nauta nauigii ſit. Quoniam autem viuax ille actus duplex exiſtit:alter quidem ceu is,qui inſtrumenti effingendi vim habet,quo inſtrumentum ſit: Alter autem,tanquam is,qui ipſo vtitur inſtrumento:duobus quoq; modis & illud haud ſine corpore intelligere neceſſe eſt : & illud corporis aliquid eſſe. Et in corpore quoq; reperiri neceſſe eſt,non quocunq; : ſed inſtrumentario : & in eo,quod conuenienter vnicuiq; vitæ inſtrumentarium ſit. Nanq; quod poteſtate vbiq; huiuſmodi,qualis actus eſt. Atq; ratio hæc maxime neceſſaria exiſtit:ita ſcilicet , vt vniuſcuiuſq; actus,illi inſit,quod poteſtate exiſtens,par,atq; conueniens ſit . Propter quæ rurſum nobis viuaces potentias in memoriam reuocat:quot,ac quales: & quẽadmodum ſolum quibuſdam pote eſt ineſſe quod nutriendi vim habeat:animalibus autem inſuper & quod ſentire poſſit:& quemadmodum id,& appetitio quoq; quædam conſequitur. Quãdoquidem & voluptas,& dolor,& quod ſuaue,atq; moleſtum incidunt. Illa quidem tanq̃ paſſiones quædam eius quod ſentiendi uim habet. Hæc autem,tãquam ea, quæ illarum efficiendarum facultatem obtinent. Vtrorunq; autem iudicandorum poteſtatem ſenſus adeptus eſt. At cum dixerit,& qualis appetitio omnibus conuenit,quibus & ſenſus : quoniam cupiditas. Quæ haud boni eſt,quemadmodum voluntas:neq; ad victoriam,aut honorem,aut vltionem ſpectat,quemadmodum iracundia:ſed id intuetur,quod ſecundum ſenſum iucundum. Cumq; cauſam admouerit:quoniam nutritionis ſenſum obtinẽt:nutritioniq; voluptas,innutritioni autẽ dolor conſequens eſt:id ipſum confirmat:quia aĩalia nutritionis ſenſum habent,ipſum ſcilicet tactum. Qui vel omnibus animalibus adeſt.

SICCIS enim,& humidis,& calidis,ac frigidis,nutriũtur animalia omnia. Horum autem ſenſus tactus.

Omnia nãq; corpora,quæ ortui ſubiecta ſunt,has qualitates participãt.& iuxta has ortus,atq; interitus ,alterationes,accretiones,ac decretiones fiunt. Tactum vero eam habere vim,vt paſſibiles qualitates percipere queat,perſpicuum eſt.

ALIORVM uero ſenſibilium ſecundum accidens. Nihil enim ad nutritionem ſpectat ſonus,neque color,neque odor. Humor autem unum quoddam ex iis, quæ tangi poſſunt,eſt. Fameſq;,ac ſitis,cupiditas. Fames quidem calidi,& ſicci. Sitis autem humidi,& frigidi. Humor uero ceu condimentum quoddam horum eſt.

Eſt quidem & tactus ſenſus ſecundum accidens aliorum ſenſibilium, vt ſonorum , & colorum.

colorum. Haud tamen id philoſophus, vt mihi perſuadeo, dicere vult. Sed ſecundum accidens ſenſus is percipit, quæ apta ad nutritionem ſunt: cum vel aliorum ſint ſenſuum ſenſilia. Quod indicat dum huius rei cauſam affert, quæ ea eſt: nihil ad nutritionem alia ſpectare. Quoniam autem ad nutritionem aptus dulcis eſt humor: infert primo quidē, quod eorum quæ tangi queunt, vel humor eſt. Nanque guſtus iis omnibus ineſt, quibus & tactus. Deinde vero dicit, quod etiam apta ad nutritionem ſecundum ſe ſunt, ſiccum, & humidum & quæ tangi queunt. Humores autem ſpectant ad nutritionem, tanquam condimenta eorum, quæ tactui obuia.

VIGESIMANONA PARTICVLA.

DILVCIDANDVM autem de ipſis poſterius. Nunc autem quoad id determinatum ſit: quod animalibus habentibus tactum, & appetitus ineſt. De imaginatione autem obſcurū. Poſtea uero inueſtigandum. Nōnullis uero præterea ineſt, & quod ſecundum locum mouendi uim habet: aliis autem & quod diſcurrēdi, & intellectus.

EXPOSITIO.

Non ſolum in iis dilucidandum eſt, quæ hoc in libro dicenda ſunt: verum & in eo, qui de ſenſu, atq; ſenſilibus inſcribitur. Exactius nanq; ibi de humoribus determinat. At cum antea paſſibiles qualitates ad nutritionem aptas eſſe, ex eo, quod ſecundum ipſas, alterationes fiant, confirmarit: nunc idem ex vita illa, quæ nutritionum appetendarum vim habet, corroborat. Fames nanq;, ac ſitis nutritionis ſunt appetitus. Ex quibus altera quidem maiorem copiam ſicci, atq; calidi expetit: altera vero frigidi, atq; humidi. Nanq; propoſitis frigidis, atq; humidis cibariis, ad ea ſitis mouetur. At ſicciora, atque calidiora fames occupat. Obſcurum autem de imaginatione. Non quia non omnibus animalibus inſit. Siquis imaginationem indeterminatum illum, atq; indiſtinctum vel remotorum tangibiliū conſenſum appellandum putet. Verum immanifeſtum eſt: quia ea interdum ſola imaginatio dicitur, quæ determinata eſt, quæq; in memoriam reuocare valet: interdum autem ea, quæ commouere tantum quædam poteſt. At cum dixerit, iis qui tactum habent, & appetitum quoq; adeſſe, addidit & quod vim mouendi ſecundum locum habeat. Haud tamen ſcilicet in omnibus. Sed quia in iis, quæ ſentiendi vim habēt, & id, quēadmodum, & quod diſcurrere, atq; animo, cogitationeve vertere valet.

Imaginatio duplex.

QVEMADMODVM hominibus, & ſiquid huiuſmodi eſt alterum, aut & honore dignius.

Huiuſmodi quidem alterum eſt, a ſolido hoc corpore ſeiuncta humana anima. Præteareaq; quæ paſſibili tenues partes habente vtitur corpore. Honore autem dignius, ſi & dæmonum ponatur vnquam genus: illudq; in paſſibile corpus progrediatur. Sin autem animalia, & cœleſtia quoq; ſunt: & ſenſum habent, atq; appetitum, haud tamen patiendi vim habentem: neq; eum, qui excitetur a ſenſibilibus illis, quæ extrinſecus contingant: ſed intrinſecus cognoſcat, atq; exornet ſenſibilia cuncta, illud honore dignius interpretari liceret non ſolum de dæmoniis, ſed de diuinis animalibus quoq;.

TRIGESIMA PARTICVLA.

PATET igitur quod eodem modo una eſſet ratio animæ, atq; figuræ.

EXPOSITIO.

Iam determinauimus, quemadmodum in iis, quæ ab vno, & ad vnum dicuntur, neceſſarium quidem eſt, communem quampiam afferre definitionem: ſed eam non ſufficere ſine propria iuxta vnamquanq; formam, exactæ contemplationis gratia. Hoc autem modo & figura de iis, quæ ei ſubiectæ ſunt, dicitur. Neq; ſolum, quæ ſimpliciter figura eſt: ſed & quæ lineas rectas habet. Quæ de iis, quæ tres habēt angulos primo dicitur: de iiſq; quæ permultos ſecundo loco. Quandoquidem in aliis omnibus, quæ treis habet, reperitur. At & anima de diuerſis hoc pacto dicitur animis. Inſeparabilia quidem igitur ſunt a ſubiectis

in illis,& quæ uniuoce dicuntur. At in his, licet non ſeparabilis, attamen vna quædam cõmunis eſt natura, diuerſa ab iis de quibus dicitur: quæ ratione ſuiipſius nunquam mutatur: quæ quia una eſt, una quoq; ratione comprehendi poteſt. In quibus autem quod primum, ac ſecundum reperitur, nihil commune adeſt, quod abſq; vlla uarietate exiſtat: ſed ex vnaquaq; forma diuerſum efficitur. Ac propter hanc quoq; cauſam, neque unam eſſe dicimus naturam eam, quæ dicitur: ſed totum id, vnam multiplicem. Neq; unam eſſe dicimus rationem, quæ eius, quod commune ſit, definiendi vim habeat: ſed præter communem, & ſpeciatim quoq; iuxta vnamquanque formam diuiſione egere. Vnde & communem illam rationem Ariſtoteles attulit. Quandoquidẽ haud omnino ambigua erant, quæ ab uno dicuntur. Neq; eam tanq̃ exactam comprobat. Sed eam potius, quæ de unaquaq; anima propria ſit, recipit: tanquam eam, quæ communem ſingillatim reddat.

NEQVE enim ibi figura præter triangulum eſt, & eas, quæ deinceps. Neque hic anima præter eas, quæ dictæ ſunt. Eſſe autem poſſet & in figuris ratio communis: quæ conueniet quidem omnibus. Propria autem nullius erit figuræ. Eodemq; modo, & in animis, quæ dictæ ſunt.

Non quia ſeparabilis non ſit, ibi figura, præter triangulum non eſt: ſed quoniam haud una reperitur natura: quæ in omnibus abſq; vlla exiſtat uarietate. Neque hic anima præter eas, quæ dictæ ſunt. Neque enim quælibet eodem modo eſt anima. Quandoquidem neque eodem modo actus eſt: neq; inſeparabiles, aut ſeparabiles a corporibus eodẽ ſunt
Dubitatio. modo. Nunquid igitur neque animal uniuoce dicitur de hominibus, atque equis, quoniã
Reſponſum non ſine differentiis exiſtit? At ibi differentiæ ſunt, quæ animalis diuidendi uim habent, ut rationale, atque irrationale. Hoc autem loco quod uniuocum ſit adeſſe non ualet: quãdoquidem quæ conſtituendorum illorum, de quibus dictio fieri debet, facultatem poſſidẽt, diuerſa ſunt. Quemadmodum de corruptibili, atque incorruptibili animali dicere licet. Quoniam corruptibile, atque incorruptibile haud huiuſmodi erant differentiæ, quæ animalis diuidundi poteſtatem obtinerent: ſed ſubſtantiam quidem ipſam diuidere poterãt: quæ vero ſub ea continentur, conſtituere debebant. Corruptibile itaque ab incorruptibili diſiunctum ea differentia eſt, quæ conſtituere, non quæ diuidere ualeat. Hac eadem ſane ratione, & ipſum ſeparabile, aut inſeparabile, & quod tum quidem ſeparabile, tum autem inſeparabile, aut omnino inſeparabile, & quod tanquam inſtrumento utitur, quod inſeparabile eſt, aut quod ceu inſtrumenti effingendi uim habet, haud huiuſmodi ſunt differentiæ, quæ animarum diuidendarum, ſed quæ earum conſtituendarum facultatem nactæ ſint. Subſtantiam nanque corpore carentem ſimpliciter, diuidere queunt. Communis autem de his ratio, omnibus quidem conueniet: quatenus haud omnino ambigua ſunt. Propria uero nullius erit. Quæ nanque cuiuſque ex formis, tanquam formæ exiſtit, nequaquam aliis quadraret. Quæ autem unius eſt, haud omnium communis eſſe poſſet. Quandoquidem neque una reperitur natura, quæ quod commune adepta ſit: quia ſcilicet quod dici debet, uniuocum non eſt.

QVAPROPTER ridiculum inueſtigare communem rationem & in his, & in aliis. Quæ nullius eſt eorum quæ ſunt, propria ratio. Neq; iuxta propriam, atq; atomam formam: ubi dimiſerimus, quod eiuſmodi.

Haud ſimpliciter ridiculum eſſe philoſophus vult communem inueſtigare rationem: ſed inueſtigare communem vbi iam dimiſeris, quod iuxta propriam, atq; atomam ſpeciẽ. Quoniam in iis, quæ vniuoce dicuntur, vel ex ipſius Ariſtotelis ſententia communis ratio inueſtiganda eſt. Quoniam unius cuiuſdam propria eſt: eius ſcilicet quod communiter dicitur. In his autem nullius eſt, niſi vltra cõmunem, & propriam quoq; accipiamus. Neq; enim, eius, quod commune eſt, eſſe poteſt: quia unum non eſt, neq; alicuius atomorum formarum exiſtit.

TRIGESIMAPRIMA PARTICVLA.

PROXIME autem ſeſe habent cum eo, quod de figuris, & quæ circa animam. Semper enim in eo, quod deinceps ineſt poteſtate, quod prius, in figuris, & in animatis. Exempli gratia in tetragono triangulus: in eo, quod ſentiendi, quod nutriendi uim habet. Quare iuxta unumquodque quærẽdum, quæ uniuſcuiuſque anima. ut quæ plantæ. & quæ hominis, aut belluæ. Propter quam uero cauſam ordinatim ita ſeſe habeant, inueſtigandum. Sine eo, quidem enim quod nutriendi uim habet, quod ſentire ualeat, non eſt. Ab eo uero quod ſentire ualet, ſeparatur quod nutrire poteſt in plãtis. Rurſuſque ſine eo, quod tangendi facultatem poſſideat, aliorũ ſenſuum nullus ineſt. Tactuſque abſque aliis ineſt. Multa nanque ex animalibus, neque uiſum, neque auditũ habent, neque odoris omnino ſenſum.

TRIGESIMASECVNDA PARTICVLA.

EX IISQVE quibus ſentiendi uis data eſt: alia habent quod ſecundum locum mouere poteſt: aliaque nõ habent. Poſtremum uero quod minimum, ratiocinationem, atque diſcurſum. Quibus quidem enim ineſt ratiocinatio ex corruptibilibus, his & reliqua omnia. Quibus autẽ illorũ unũquodq;, haud omnibus ratiocinatio.

EXPOSITIO.

In omnibus quidem iis, quæ ab vno dicuntur, quod primum, atq; ſecundum, & tertiũ ineſt. Et quod in primo reperitur, in aliis, quoq;, quæ deinceps ſequuntur, extat. Licet mutatum ſit, & alio, atq; alio modo ſeſe habeat. Quod autem primo particeps eius eſt, quod commune: haud omnino & ipſum in iis exiſtit, quæ ſequuntur. Subſtantia itaq;, quæ primo id quod eſt, eſt, in accidẽtibus non reperitur. In figuris autem triangulus extat in tetragono, & quod nutriendi vim habet, in eo, quod ſentire poteſt. Neque in his eodem modo. Neq; enim in tetragono triangulus actu eſt, vt per ſe exiſtebat. Neq; in eo, quod ſentiendi vim habet ipſum nutrire valens, ceu ex ſe adeſt. Omnino quidem enim in plantis inſeparabiliter collocatum eſt. In ipſis vero animalibus manifeſtius quod vritur, indicat: atq; cõuenienter cum ſenſu ſeſe habet. Tota nanq; per ſeipſam totam aliorum ſentiendi vim habẽtium anima pertranſit. Quare & quod huius nutriendi vim habet, vna cum facultate ſentiendi fere exortum eſt. Recte itaq; hinc colligitur. Oportere propriam iuxta vnamquãq; formam rationem afferre. Ne in ea tantum acquieſcamus, quæ communis ſit. At cum cauſam deinceps philoſophus noſter, vt in iis, quæ præceſſerunt, pollicitus eſt, adducturus ſit: propter quam nonnullæ quidem ex viuacibus potentiis abſque aliis permanent: hæq; haud abſq; illis: antea quænã vtræq; ſint, tradit. Perſpicuaq; ſunt, quæ dicta fuere. Quoniam autem ratiocinationem & ipſa quoq; perpetua participant: ratiocinatioq; agentẽ indicat intellectum: agereq; vel ipſa in libris de coelo, coeleſtia Ariſtoteles inquit: patetq;, quẽadmodum neq; ratiocinatio imperfecta in illis exiſtit, neq; vſus gratia actio illa ſit: ideo recte haud in iis omnibus, quæ ratiocinationem habeant, reliqua quoq; ineſſe denunciat: ſed in iis tantum, quæ corruptibilia ſint.

SED his quidem neque imaginatio. Alia uero hac ſolum uiuunt.

Imaginationem nũc appellat eam, quæ determinata ſit: & quæ memoriæ particeps exiſtat: & quæ aſſueſcere queat.

DE CONTEMPLANTE autem intellectu, alia ratio. Quod quidem igitur de horum unoquoq; ratio, ea maxime conueniens ſit, & de anima patet.

Haud de eo intellectu contemplari valente loquitur, qui in iis reperitur, quæ corrumpi non poſſunt: ſed de eo, qui in nobis extat. Nanq; & de ratiocinatione addidit: quemadmodum quæ in corruptibilibus exiſtit, haud ſine aliis eſt: tãquam is, qui haud hæc de illa

ratiocinatione com mentando, atq; inueſtigādo loqueretur: quæ in iis reperitur: quæ nequaquam interitui obnoxia ſint: ſed de ea, quæ in nobis apparet. Licet enim aliqua vel in illis ratiocinatio ſit: haud tamen imperfecta eſt: neq; in voluntate, atq; ambiguitate conſtituta. Quemadmodum & Plato de ipſo loquens effectore inquit. De eo itaq; intellectu loquitur Ariſtoteles, qui in nobis exiſtēns contemplari valet. Quippe cum neq; in incorruptibilibus illis is ſit: neq; eodem ſeſe habeat modo, quo agens ille, qui in nobis eſt: aut qui pati poteſt. Ex quibus ille pati valens cum reliquis viris implicatur. Ille vero agens vtitur. Is autem contemplandi facultatem obtinens, neutrum agit. Quare de eo diuerſa eſt ratio: & ab eo, qui in præſtantioribus exiſtit, q̄ prope nos: & ab eo, qui de aliis viuacibus facultatibus in nobis exiſtentibus, dicitur. Ceu ille quidem in nobis ſit: haud tamen ei actus cōueniat. Verum cum illud in concluſione, atq; huius orationis exitu poſuerit: exactiſſimam ſcilicet de anima eam eſſe rationem: quæ propriam de vnaquaq; complectitur definitionem: quandoquidem & quod commune ſingillatim ex vnaquaq; comprehendetur: modum, ac viam deinceps eius cōtemplationis tractandæ, quæ ad vnūquodq; ſpectat, tradit.

TRIGESIMATERTIA PARTICVLA.

NECESSARIVM autem eum qui debeat de his conſiderationem facere, accipere quid eſt unumquodq; horum. Deinde ſic de iis, que iūcta ſunt. Si autem oportet dicere quid unumquodq; horum, ut quod intelligendi, aut quod ſentiendi, aut quod nutriendi uim habet, antea etiam dicendum, quid ipſum intelligere, & quid ipſum ſentire.

EXPOSITIO.

Conſiderationem hoc in loco eam appellat cognitionem, quæ veram ſcientiam gignere valeat. Ipſa nāq; cum ea ſit: quæ formam, & ipſum quid erat eſſe intelligit: hinc & quod definitur, & quæ ei per ſe inſunt, conſiderat. Forma autem ipſum quid eſt ſignificat. Ex iis vero, quæ ſunt iuncta, quæ definiuntur: ceu ea, quæ aliis inſint, intelligimus. Cæterū quo nā pacto ipſum quid erat eſſe vniuſcuiuſq; intuebimur? ex opere reſpondet philoſophus, atq; actione. Quod nanq; animal ſit ex viuacibus eius nouimus actionibus: & quod rationis particeps ex iis, quæ rationem participant. & quid ipſum animal, quidq; quod rationis particeps hac intelligimus ratione. Deinde vero & cauſam quoque admouet, propter quam ab actionibus in ſubſtantiam reducimur.

PRIORES nanq; ſunt potentiis opera, & actiones ſecundum rationem. Sin autē ſic, his uero adhuc priora ipſa oppoſita oportet inueſtigaſſe: de illis primo oporteret determinare, propter quā cauſam. Vt de nutritione, & ſenſibili, atq; intelligibili.

TRIGESIMAQVARTA PARTICVLA.

QVARE primo de nutritione, atque generatione dicendum. Nutriendi nāque uim habens anima, & aliis ineſt. Et prima, atque communiſſima uis eſt animæ: iuxta quam ineſt ipſum uiuere cunctis.

EXPOSITIO.

Reſpectu nanq; noſtro priora exiſtunt, quæ formis abſoluta ſunt, q̄ ipſæ ſint formæ. Atq; ita oportet nos ipſum quid erat eſſe vniuſcuiuſq; accipere, vt in id quod forma abſolutum ſit, intueamur. Quod vero forma affectum, atq; abſolutum eſt, aliquādo quidem agens eſt, aliquando autem minime. Vnde patet, quod tanquam agens, ipſum eſt perfectius, atq; manifeſtius ipſi redditur cognoſcēti. Quod nanq; poteſtate exiſtit, tū eo, quod actu ſit, imperfectius eſt: tum neq; adeo notum dici poteſt. Atq; in vnoquoq; eorū, quæ ortui ſubiecta ſunt, aliud quidem reperitur tempore prius: aliud vero ratione poſterius. Quandoquidem ex eo, quod perfectum eſt, quod imperfectum exiſtit, tum cognoſcitur, tum exponitur, atq; declaratur. Sin autem ſic, inquit Ariſtoteles. Hoc eſt, ſi ab actionibus cognitio ipſius quid eſt, nobis inſeritur: & actiones ex iis, in quibus ipſæ verſantur actiones, cognoſcimus. Quæq; nutriendi uim habet ex nutritione perſpicua fit: ceu quæ illius

alterandæ

alterandæ facultatem obtineat. Quæ vero gignere, atq; cognoſcere valet, tanquam iuxta formam agentes manifeſtæ redduntur: altera quidem in eo quod gignitur, efficiendo occupata: altera vero in quod cognoſci valet, iudicando. Illud colligitur, vt de iis antea tractare neceſſe ſit. Quæ oppoſita quoq; philoſophus appellat. Ex oppoſitione ſcilicet ea, quæ in illis reperitur, quæ ad aliquid dicuntur. Hac enim ratione opponitur ipſum nutriens erga nutritionem: & quod cognoſci debet erga cognitionem. Quemadmodum enim in eo libro, qui prædicamentorum nomine inſcriptus circunfertur, dictum fuit: color tanq̃ ſenſibilis a ſenſu non recedit: ceu vero color natura prior eſt. Verum id quidem conſideratione dignum eſt. Vel in iis ſcilicet, quæ ad aliquid dicuntur, cauſam eo priorem eſſe, quod de cauſa efficiatur. Vt & in illis quoq; dictum fuit. Quod nanq; cognoſci debet, ceu expetendum, illud præcedit, quod expetere aptum eſt: & ceu terminus ante id, exiſtit, quod termino finiendum. Quod ei tanquam natura priori euenit. Cæterum nobis ex inferiori parte auſpicantibus id datum eſt, vt vegetans anima prima, atq; maxime communis appareat. Quæ in cunctis mortalibus ex neceſſitate reperitur: & ex qua ipſum viuere, vt & antea dictum fuit, datum eſt. Huiuſmodi autem viuere, vt ab animalium vita diſtinguatur.

Vel in iis, q ad aliquid, cãm priorẽ eo, quod ex cauſa.

CVIVS ſunt opera generare, atq; nutritione uti. Maxime nanq; naturale ex operibus, quæ in uiuentibus: quæcunq; perfecta, ac non diminuta, nec ortum ſua ſponte habent: facere alterum, quale ipſum. Animal quidem animal. Planta uero plantam. Quo ipſum ſemper, atq; ipſum diuinum participẽt, quatenus poſſunt. Omnia enim illud appetunt: & illius cauſa agunt: quæcunq; ſecundum naturam agunt.

Vna cum nutritione, accretionem quoq; Ariſtoteles complexus eſt. Spectat quidem igitur vel nutritio ad ipſum eſſe. Verum maxime naturale vegetantis vitæ opus eſt, ipſa generatio. Hoc eſt, primum, atq; præſtantiſſimum. Quippe cum ad illud ſpectet, vt mortalia, quatenus eis fas eſt, ſemper ſint. Quod ſane tanquam diuinũ recte celebratur. Res nanq; caue quæ ſunt, diuinitatem participãt: quia ſunt: atq; multo magis, quia ſemper. Quapropter quia diuinum illud omnia appetunt: & ſempiternitatem quoq; omnia, quatenus eis pote eſt, omnia cupiunt. Sed nonnulla quidem ex indiuiduis ſub aliqua forma exiſtentibus diminuta, atq; mutila eſſe: quæ aut natura oblæſa ſint: vt quæ ſterilia ſunt: aut extrinſecus, id eis acciderit: nequaquam admiratione dignum eſt. Totas vero reperiri, atq; integras ſpecies: quæ ſponte ſua, atq; adeo caſu, ortum conſecutæ ſint: ita, vt nullum vnquam indiuiduum in eis, ad alterius generationem pertineat: aliquam meretur conſideratiõe. Liceret enim quo ad extremam illam perfectionem pertinet, vel totas, atq; integras reperiri animalium ſpecies: quæ ita progrediantur: vt omnia in iis ſine ſemine exiſtãt indiuidua: & ita, vt in animalibus ſint omnia diminuta, atq; manca. Cæterum plantæ quoq; diuinũ illud appetunt, ex comprehenſione ſcilicet illa cauſæ viuaciter excitata. Neque enim appetitionem ita interpretari debemus, vt eam cognoſcendi vim obtinere dicamus. Sed potius retentio quædam eius, quod præſtantius ſit: ex vi inſita credenda eſt. Siquidem materiam quoq; diuinum appetere, dictum fuit.

TRIGESIMAQVINTA PARTICVLA.

IPSVM autem cuius cauſa duplex. Alterum quidem cuius: alterum autem quo. Quoniam uero participare non poteſt ipſum ſemper, ac diuinum continuitate: quia nullum ex corruptibilibus poteſt idem, & unum numero permanere: quatenus participare poteſt unumquodq;: ea ratione participat. Id quidem magis, illud autem minus. & permanet non idem, ſed quaſi idem. Numero quidem haud unum: ſpecie uero unum. Quapropter ſemen animalium, atque plantarum inſtrumentum eſt.

EXPOSITIO.

Quemadmodum id,quo viuimus duplex eſt:alterum quidem tanquam forma:alterũ vero tãquam id,quod forma affectum,atq; abſolutum eſt:ita & id cuius cauſa, atq; finis. Alterum quidem,vt perfectio,ac bonitas. Alterum vero,ceu id,quod perfectum,atque bonum effectum. Ex quibus,alterum quidem vt virtus,atq; bona valetudo exiſtit: alterum vero,vt qui ſtudioſus,ac recte valés. Et alterum quidem,vt id cuius:cuius ſcilicet adeptio. Alterum vt ipſum quo:quo ſcilicet participatio fit. Quæq; ſequuntur perſpicua,atq; clara ſunt. Quemadmodum ſcilicet corruptibilia iſta ſecundum formam,non autem continuitate perpetua ſunt. Quoniam haud ſecundum numerum eadem permanent:ſed inter ſeſe diuiſa ſunt.

TRIGESIMASEXTA PARTICVLA.

EST autem anima uiuẽtis corporis cauſa,& principium. Hæc autem multis modis dicũtur. Attamen anima iuxta diuiſos modos treis cauſa. Nanq; unde motus ipſa,& ipſum cuius cauſa:& tãquam ſubſtantia animatorum corporum anima cauſa.

EXPOSITIO.

Quatuor quidem modis cauſæ dicuntur. At ea excepta,quæ a materia ſtat iuxta alias treis animam eorum,quæ viuunt,cauſam eſſe inquit.

TRIGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

QVOD quidem igitur ut ſubſtãtia,patet. Cauſa nanq; ipſius eſſe omnibus, ſubſtantia. Ipſum uero uiuere uiuentibus,ipſum eſſe eſt. Cauſa autem,& principium horum anima. Præterea uero eius quod poteſtate eſt,ratio,aut perfectio. Manifeſtum autem,quemadmodum & cuius gratia,cauſa anima. Quemadmodum enim intellectus gratia alicuius agit:eodem modo & natura:& is eſt ei finis.

EXPOSITIO.

Vt ſubſtantia,hoc eſt,vt forma. Cauſa nanq; ipſius eſſe omnibus ſubſtãtia eſt. Ad eius nanq; eſſe omnes ſpectant cauſæ,cuius ſunt cauſæ. Verum cauſa quæ materia eſt: atque ideo materialis dicitur:huiuſmodi eſt,vt recipiendi vim habeat:& qua haud ſine. Cauſa vero efficiens huiuſmodi eſt ut per generationem in ipſum eſſe deducat. Quæ uero finalis appellatur eius,quod perfecte conſtitutum ſit, & quod ſecundum naturam exiſtat, cauſa eſt. Forma uero ea eſt,quæ ſimpliciter ipſius eſſe cauſa eſt. Quandoquidem ex forma compoſito ipſum adeſt eſſe: quemadmodum ex uita ipſi viuenti: & ex anima ipſi animato. Quoniam itaque cauſa ipſius eſſe ſimpliciter abſque additione,aut eius; quod eſt perfecte eſſe, aut eius, quod per generationem: ſed ipſius in primis eſſe ſecundum ſe,forma eſt:uiuentibuſque abſque additione ipſum adeſt eſſe,quod ipſum uiuere eſt:ipſius q; uiuere cauſa anima eſt:erit ergo anima tanquam forma ipſis uiuẽtibus cauſa. Cæterum ex ea quoq; definitiõe animæ,quæ iam tradita fuit,id nobis philoſophus in memoriam reducit. Actus nanq;,quilibet eius,quod poteſtate ſit,formalis cauſa eſt. Poteſtate nanq; compoſitum eſt,quod ex cauſa effectum fuit. Actus uero forma eſt. Anima autem eius actus eſt,quod poteſtate uiuit. Quare forma quoq; erit. Quam tamen ſubſtãtiam uocat. Demonſtrat autem Ariſtoteles præterea,quemadmodum & tãquam finis anima uiuentium cauſa eſt. Licet haud illud cuius cauſa ſumpſerit, quod in iis reperitur ſolis,quæ ſecundum rationem,atq; intellectum agunt:quæ ſane uires in nobis eluceſcunt: ſed & quod in iis,quæ natura fiunt:quemadmodum in ſecundo naturalis auditionis demonſtrauit. Quoniam ipſum cuius cauſa finem eſſe inquit.

HVIVSMODI autem in animalibus anima ſecundum naturam. Omnia nanq; naturalia corpora,animæ inſtrumenta:quemadmodum quæ animaliũ:ſic quæ plantarum,tanquam cauſa animæ ſint.

Huiuſmodi quidem, dictũ fuit, pro eo, quod eſt cuius cauſa, & finis. Quod demonſtrauit ex eo, quod viuentium, atq; plantarum corpora animæ dixit inſtrumenta eſſe. Inſtrumenta nanq; eius cauſa ſunt, quod ipſis vtitur. quo illud agat. Illud vero, & ſecundum naturam, adiectum fuit: quod alterius demonſtrationis eiuſdem rei occaſionem præbet. In iis nanq; quæ natura conſtant, ipſum perfectum, atq; adeo ipſa adeſt perfectio. Quod vero perfectum ſecundum naturam dicimus. Quoniam autem quod præſtantiſſimum in viuentibus naturaliter reperitur, anima eſt: & propter hanc quoq; cauſam ſecundum naturam: idq; finis eſſe dicitur: iure itaq; anima erit finis in iis, quæ naturaliter viuunt.

DVPLICITER autem ipſum cuius cauſa, ipſumq; cuius, & ipſum quo.

Rurſum de his mentionem philoſophus facit: quo tanq̃ cauſam aĩam: at nõ tanq̃ præſtantiſſimã perfectionũ ſtatuamus. Nanq; ille finis, vt quo. Aĩa vero, vt cuius. Quãdoquidem haud ipſius viuere ſolius: ſed & ipſius perfecte viuere cauſa eſt viuentibus anima.

ATQVI & unde primo qui ſecundum locum motus, anima. Non omnibus aũt ineſt uiuentibus uis hæc. Eſt præterea & alteratio, & accretio ſecundum animã. Senſus quidem enim alteratio quædam eſſe uidetur. Sentit autem nihil, quod haud animam habeat. Eodem præterea modo, & de accretione, atq; decretione ſeſe habet. Nihil enim decreſcit, neq; creſcit naturaliter, quod non nutriatur. Nutritur autem nihil, quod non participet uitam.

TRIGESIMA OCTAVA PARTICVLA.

EMPEDOCLES uero non recte dixit hoc: cum addiderit accretionem contingere plantis, deorſum quidem radicibus actis, quia terra ſic feratur ſecundum naturam. Surſum uero quia ignis eodem modo. Neq; enim quod ſurſum, & quod deorſum belle accipit. Neq; enim idẽ omnibus quod ſurſum, & quod deorſum, & quod uniuerſo. Sed quemadmodum caput animalium, ſic radices plantarum. Si oportet inſtrumenta diuerſa dicere, & eadem ex operibus.

TRIGESIMA NONA PARTICVLA.

PRAETEREA uero quid quod continet, quæ in contraria feruntur, ignem, & terram? Diuellentur enim, niſi aliquid erit, quod prohibeat. Sin autem eſt, id eſt anima, & cauſa augendi, atq; nutriendi.

EXPOSITIO.

Eſt quidem ipſum efficiens, quod per generationem cõſtituit. Quoniam quod ſine generatione eſt, non efficiens, ſed finale Ariſtoteles appellat. Verũ cum inueſtigaret in octauo naturalis auditionis libro, quid illud ſit, quod elementa motu ſecundum naturam moueat: ipſum conſtituens eſſe enuntiat. Cui quoq; conſequens erit, animam quæ animalia intrinſecus, & ſola appetitione ſecundum naturam moueat, eam quoq; vim poſſidere, ut ipſa conſtituat. Neq; enim ea ex ſola vi ſua, atq; ſola appetitione moueret: niſi eam quoq; facultatem obtineret, vt ea conſtituere poſſet. Verum cũ mortalia corpora haud perpetua ſint: patet, quemadmodum per generationem eorum conſtituendorum facultatem habet, Vel effectricem itaq; cauſam eorum quæ ſunt, Ariſtoteles animam demonſtrat: ex eo, q̃ ipſa ſecundum naturam tanq̃ viuentia moueat. Omnia quidem, tanq̃ ea, quæ augentur, quæq; diminuuntur: & quæ, vt vno verbo dicã, nutriũtur. Quæ & ſecundum quantum, & ſecundum quale mouentur. Animalia vero omnia ſecundum quale mouentur. Sentiendi nanq; vim omnia habent atq; alterantur dum ſentiunt. Maxima vero eorum pars, vel motum ſecundum locum intrinſecus adepta eſt. Verum quod ille quidem motus, qui intrinſecus mouendi vim habet, & alteratio illa, quæ ſentiẽdi, ab aĩa fiant, perſpicuũ eſt. Nutritio vero alicui videri poſſet haud ab anima exiſtere: quia vel nonnulla anima carentia nutriri videntur. Quandoquidem, & augeri quoq;, atq; diminui. Et quia nonnulli elemẽ Dubitatio.

Reſponſum tis nutritionis cauſam aſcribunt. Quæ ſimul quidem cauſas eſſe, dicere poſſumus: haud
tamen vim mouendi habere dicere debemus. Verum id animæ dandum. Quemadmodũ
enim iam dictum fuit, nihil nutritur, quod vitam non participet. Quãdoquidem haud ex
omni parte iis quæ anima carent, additio fit. Cæterum neq; in ipſis viuentibus propter ele
mẽtorum lationem accretio. Quemadmodum in plantis dicere Empedocles videtur. Qui
per terram, quæ deorſum mouetur, radices agi: per ignem vero qui ſurſum, accretionem
fieri vult. Primo quidẽ enim haud idem in vniuerſo, atq; in iis, quæ viuũt, quod ſurſum,
& quod deorſum. Si itaq; in plantis quod ſurſum radices ſunt: ſiquidem capiti ex propor-
tione reſpondent, atq; illis animalium particulis, quæ principatum obtinent: oportebat ad
id, quod deorſum, quemadmodum in plantis, terram proficiſci. Ignem vero ad truncum.
Nanq; in animalibus ad oſſa, quod terreum eſt: ad cor autem, atq; iecur quod calidum tẽ-
dit. Deinde vero quonã pacto non diuelluntur inter ſe, quod ſurſum fertur: quodq; deor
ſum. Propter quam nanq; cauſam non relinquent plantam: cũ ignis quidem ad id, quod
ſurſum: terra autem ad radices tendat? Aut quidnã illud eſt, quod hæc ambo in vnãquãq;
particulam contrahit? Aut quidnam illud eſt, quod determinat, donec augeri vidẽtur? Sin
autẽ erit, id anima erit. Omnis nanq; forma vim cohibendi habet, vt id iuxta quod. Aĩa ve
ro non ſolum tanq̃ forma viuentium cauſa eſt: ſed & tanq̃ ea, quæ efficiendi vim habeat.

QVADRAGESIMA PARTICVLA.

VIDETVR autem quibuſdam ignis natura ſimpliciter cauſa nutritionis, & ac-
cretionis eſſe. Nãq; ipſe uidetur ſolus ex corporibus, aut elemẽtis, nutriri, & augeri.
Quapropter & in plãtis, & ĩ aĩalibus exiſtimare aliquis poſſet, ipſum eſſe, qui agat.

QVADRAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

IS VERO concauſa quodam pacto quidem eſt: haud tamen ſimpliciter cauſa:
Sed potius anima. Ipſa quidem enim ignis accretio in infinitum: quouſq; ſit, quod
comburi queat.

EXPOSITIO.

Ipſe quidem Empedocles, licet haud manifeſte, at perſpicuus tamen eſt, vt qui elementa
tanquam concauſas nutritionis afferat. In corpora nanq; cauſam conferebat. Nõnulli ve-
ro non ignem, ſed ignis naturam, hoc eſt, formam ipſum determinantẽ, non tanq̃ concau
ſam: ſed ſimpliciter, atq; proprie nutritionis cauſam eſſe dicunt. Inde indicium ſumentes,
quia ipſe ſolus ex elementis nutriatur. Quemadmodum enim eius lationis, quæ ſurſum
fit, igneam formã in cauſa eſſe dicimus: ita & ipſius quoq; nutritionis. Si iuxta ipſum ignẽ
nutriuntur. Ita, vt tum plantæ, tum animalia ideo nutriantur: quia ignem participant. Ve-
rum non nutritur ignis, quia neq; etiam permanet. Semper autem fit: & maior interdum,
q̃ antea. Vbi plus ſcilicet materiei occuparit. Neq; ſimpliciter, atq; proprie cauſa eſt: ſed nu-
tritionis potius concauſa. Vtitur nanq; anima ipſo, ceu ea exiſtens quæ moueat. Ariſtote-
les nanq; ſimul illud demonſtrat, quod ex ſe ignis non nutritur: & ꝙ ipſum nutriri corũ,
quæ animam habeant, proprium eſt. Ita, vt nos recte huiuſce rei cauſam animæ tribuere
queamus. ex eo, quod ignis indefinite comburendo exuperet.

EORVM autẽ quæ natura conſtent finis eſt, & ratio magnitudinis, & accretio-
nis. Hæc autem animæ, & non ignis. & rationis potius, q̃ materici.

Neq; enim animatorũ ſolum, ſed & oĩum naturaliũ formã, aliorũq;, quæ ipſis ſecundũ
naturã inſunt, eorũq; magnitudinis cauſari debemus: & cõuolutionẽ illam quoq; præter
formã, ratiõis participẽ: quæ ab eo, quod impartibile in partitionẽ progreditur. Per ea nãq;
quæ media ſunt, progreſſus fit. Forma quidem igitur finis eſt, tanq̃ indiuiſibilis terminus.
Collectio aũt illa media, atq; diſtinctio ratio eſt. In accretione aũt non in ignẽ naturalem ſo
lũ: ſed & in animatã rationem cauſa conferenda eſt. Accretio nanq; ad rationem potius, q̃
ad materiem ſpectat. Eſt autẽ materialis eius cauſa ignis. ceu ratio vero anima. At hæc ma
gis propria exiſtit. Ignis nanq; mouetur: anima autem primum mouens eſt.

QVADRAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

QVONIAM autem eadem uis animæ quæ nutrire, ac quæ gignere ualet, de nutritione neceſſarium determinare primo. Diſtinguitur enim ab aliis poteſtatibus opere hoc.

EXPOSITIO.

Cum illud iam philoſophus demonſtrarit, quod neq; corpora, neq; naturales corporũ formæ eæ ſunt, quæ nutriendi vim habeant: ſed quædam anima extrema: illud quoque nunc ſumit: quod licet eadem quoq; ſit, quæ gignendi vim habeat: at tãquam de illa, quæ nutriendi facultatem obtineat, primo loquendum eſt. Quandoquidem ab extremis ordimur. Perfectior autem actio generatio eſt. Prætereaq; quoniam nutritionem ſemẽ ipſum conſequitur: ſiue ſuperuacaneum quid ex nutritione proueniẽs exiſtat: ſiue corporis particula quædam. Quemadmodum qui ipſum ſanguinem, aut medullam dixere, opinati ſunt. Siue aliud quoddam naturæ opus: cum omnino id ipſum imperfectum germen ſit. Quoniam itaq; de facultate vim nutriendi habente ſermo eſt, de nutritione antea aliquid dicendum. Nutritio nanq; dum pro eo, quod nutrit, accipitur: ipſi opponitur educationi, vt quæ ad aliquid referuntur. Ita, vt educatio, pro eo, quod educatur, accipiatur. Diſtinguitur autem ab aliis animatis viribus opere hoc, educatione ſcilicet, atq; ipſo educare.

QVADRAGESIMATERTIA PARTICVLA.

VIDETVR autem eſſe nutritio, contrarium contrario. Non omne autem omni. Sed quæcunq; contrariorum non ſolum ortum ex ſeſe habent: ſed & accretionẽ. Fiunt nanq; multa ex ſeſe, ſed non omnia quotcunq;. ut bene ualens ex laboranti. Videntur autem neq; illa eodem modo mutuo eſſe nutritio. Sed igni quidẽ aqua nutritio. Ignis uero non nutrit aquam. In ſimplicibus quidem igitur corporibus, hæc eſſe uidentur in primis, alterum quidem nutritio: alterum uero quod nutritur.

QVADRAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

DVBITATIONEM autem habet. Inquiũt enim alii ſimile ſimili nutriri: quẽadmodum & augeri. Aliis uero, ut dicebamus, econtrario uidetur, contrarium contrario. ceu impaſſibili exiſtente ſimili. Nutritionem autem mutari, atq; cõcoqui. Mutatio autem omnibus in contrarium, aut medium.

QVADRAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

PRAETEREA nutritio patitur aliquid ab eo, quod nutritur: at haud id a nutritione. Quemadmodum neq; faber a materia: ſed ab illo hæc. Faber autem mutatur ſolum in negocium ex ocio. Vtrum uero eſt nutritio poſtremum quod accedit, an primum habet differentiam. Sin autem ambo: ſed illa quidem inconcocta, altera uero concocta, utroq; modo contingeret, nutritionem dicere. Quatenus quidem enim inconcocta coutrarium contrario nutritur. Quatenus autem concocta ſimile ſimili. Quare manifeſtum, quod dicunt quodam modo ambo, & recte, & nõ recte.

QVADRAGESIMASEXTA PARTICVLA.

QVONIAM autem nihil nutritur: quod non participet uitam: animatum erit corpus, quod nutritur, quatenus animatum.

EXPOSITIO.

Dupliciter, vt ipſe quoq; Ariſtoteles inquit, cum nutritio dicatur: quæ ſcilicet concocta, & quæ inconcocta: cum ex his altera ſimilis, altera oppoſita ei, quod nutritur appareat: hãc contrariam quoq; vocat. Haud tamẽ ita, vt forma formæ. Subſtãtiæ nanq; ambo, & quod nutrit, & quod nutritur, extant: ſed ita, vt ipſi nutrienti eius, quod nutritur adſit priuatio. Poteſtate nanq;, quod nutritur eſt. & contraria hæc ſunt, vt priuatio, atq; forma. Oportet

itaq; & quod nutritur ex contrario mutari. Haud tamen quod ex contrario mutatur, nutritur. Neq; enim mutatio illa, quæ ex non albo in album fit, aut ex ægritudine in ſanitatẽ, nutritio eſt. Verum oportet non iuxta quale ſolum, at & iuxta quãtum eam fieri mutationem, quæ ſubſtanriam referat. Id nanq; illud eſt, quod ſimul augeri dicitur. At neq; ea nutritio eſt: niſi nutriens cũ materia potius ſit: quod vero nutritur a forma magis ſtet. Quod confirmatur ex iis, qui improprie de elementis loquentes ipſo vtũtur nutriri. Nanq; ignẽ nutriri dicunt: aquam autem nequaquam. Licet mutuo inter ſeſe fiant. Sed quod magis a forma ſtat, ſi ipſo nutriri proprie vti debeamus, de iis, quæ toto genere ſuperant, interpretãdum eſt. Quatenus ſcilicet animatum differt ab inanimo. Quod nanq; nutritur animatũ eſſe oportet: ipſum verũ nutriens nequaquam opus eſt. Fit itaq; nutritio iuxta mutationẽ ex contrario: verum ita, vt haud iuxta quale ſolum, ſed & iuxta quantum, atq; ſubſtantiã in animatam formam fiat. Vbi agit quidem quod nutritur ſecundum vitam: patitur autẽ, atq; ſimile redditur quod nutrit, ei quod nutritur. Opus nanq; eſt, dum inconcoctum ipſum nutriens exiſtit, contrario ſeſe modo habere reſpectu eius, quod nutritur. Quo & pati, & mutari queat. A contrario nanq; mutario fit. At quod cõcoctum iam ſimile redditum eſt. Cæterum quoniam os oſſi, atq; caro carni, & vt vno verbo complectar, ſimile ſimili in nutritione admouetur: quodq; nutritur in ipſum nutriens agit: quod in eo, poteſtate eſt perficiens: & in viuax ſubiectum conuertens: quoniamq; videtur, quod nunc nutritur, ex ipſo non nutriri ad ipſum nutriri conuerti: haud a nutriente mutationem fieri Ariſtoteles inquit: neq; omnino cum paſſione: ſed non ſine actione: cum intrinſecus vita illa, quæ nutriendi vim habet ab ocio ad negocium traducatur.

QVARE & nutritio ad animatum pert inet, & non ſecundum accidens.

Nutritio quidem pro ipſo ſumpta fuit nutriẽte. Verum quoniam quod nutrit, & quod nutritur, vt quæ ad aliquid referuntur, inter ſeſe opponuntur: nutriturq; animatum, tanq̃ animatum, hoc eſt, quod mortale: dici poſſet ipſum nutriens ſecundum ſe erga id quod animatum, & non ſecundum accidens. Quemadmodum ſeruus hominis reſpectu dicitur. Quemadmodum enim iecori dextra in corporis parte collocatũ eſſe, ex eius fere ſubſtantia dici poteſt: ita & animato ipſum nutriri. Quapropter nutritur etiam quatenus animatum exiſtit.

QVADRAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

EST AVTEM diuerſum nutritioni, & augendi uim habẽti eſſe. Qua quidem enim quantum quoddam quod animatum, augendi uim habet. Qua uero hoc aliquid, & ſubſtãtia, nutritio. Seruat nãq; ſubſtantiã: & eouſq; eſt, donec & nutriatur.

EXPOSITIO.

Omnino quidem ipſum nutriens, & ſecundum ſubſtãtiam mutatur: & ſecundũ quãtitatem admouetur. Ac ſecundum ſubſtantiam quidem mutatur: ceu id, quod ſecundum ſubſtantiam, quod nutritur fiat: hacq; ratione nutrit. Verum iuxta quãtitatem admotum, auget. Nanq; nutritur animatum, ceu quod idem ſecundum ſubſtantiam ex addirione illa, cuſtodiatur. Ex admotione autem quanti poſt defluxum augetur. Perſpicue quidem cum influxus amplior defluxu fuerit. Iam vero ſiue æqualis, ſiue minor propter quãcũq; huiuſmodi admotionem poſt defluxum, ſecundum magnitudinem augetur.

ET ORTVS efficiendi uim habet, non eius quod nutritur: ſed ut quod nutritur. Iam enim eſt ipſa ſubſtantia. Gignit autem nihil ipſum ſeipſum: ſed ſeruat.

QVADRAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

QVARE huiuſmodi quidem animæ principium, uis eſt, quæ potis ſit ſeruare, quod habet ipſam, quatenus tale. Nutritio uero præparat ipſum agere. Quapropter quod priuatum nutritione non poteſt eſſe.

QVADRAGESIMANONA PARTICVLA.

QVONIAM uero ſunt tria, quod nutritur, & quo nutritur, & ipſum nutriens. Ipſum quidem nutriens eſt prima anima. Quod uero nutritur, quod habet ipſam corpus. Quo autem nutritur, nutritio. Quia uero a fine omnia appellare iuſtum: finis autem ipſum gignere quale ipſum, eſſe poſſet prima, quod gignendi uim habet, quale ipſum.

EXPOSITIO.

Quod & iuxta ſubſtantialem mutationem nutritio fiat, hinc manifeſtum eſt: Fit enim, licet & non quod nutritur, ſimile ſit. Erat nanq; & antea: ſed ſimile ei, quod nutritur, redditur. Animæ igitur vis, quæ nutriendi vim habet, ſeruando agit. Nutritio autem ipſam ad agendum præparat: non tanquam ea, quæ viuacem vim moueat: ſed tãquam materia ad actionem apta, atq; appoſita. Quemadmodum ligna quoq; lignario conueniunt fabro. Neq; enim abſq; nutritione, at intrinſecus a ſeipſa anima agit. Quapropter ipſum nutriẽs prima eſt anima. Quæ prima exiſtit propter affinitatem, quam cum corporibus habet. Nutrit autem ita, vt ſuam omnem intrinſecus ordiatur actionẽ. Ex qua, & quod nutritur, quia ipſam habet, nutritur. Nutritioq; mutatur, & adiicitur, atq; perfecta abſoluitur forma: ita, vt cõſimilis ei, quod nutritur, reddatur. Quæ quod ſubiectum eſt, tum ſeruat, tum auget, tum ſimilis gignendi vim obtinet. Semini nanq; vi, atq; facultate imperfecto aliquid committere: quo eiuſdem formæ receptionem nanciſcatur, huiuſce eſt animæ opus præſtantiſſimum: quippe quod illius perpetuitatis, quæ conceſſa ſit, cauſam ſuſtineat.

QVINQVAGESIMA PARTICVLA.

EST AVTEM quo nutritur duplex: quemadmodum quo gubernat, manus, & clauus. Alterum quidem quod mouet, & mouetur: alterũ uero mouens ſolum. Omnem autem neceſſarium nutritionem poſſe concoquere. Agitq; concoctionem calidum. Quare omne animatum habet caliditatem.

EXPOSITIO.

Quod quidem nutritio ſit, quo aliquid nutritur, perſpicue dictum fuit. Quoniam autẽ nutritionẽ calido concoqui oportet: quod ipſum nutriens præcipue non eſt. Dictũ nanq; antea fuit, quemadmodum anima nutritionis cauſa eſt: ignis autem cõcauſa: quoniamq; tria enumerata fuere, nutriens ſcilicet, quo nutritur, & quod nutritur: & quia duplex illud dictum fuit, quo nutritur: calidum in hoc quoq; ordine collocabitur. Nonne igitur aĩam, alterum quo nutritur, interpretari conuenit? Nanq; exempla manus ſcilicet, atq; clauus media ſunt inter animam, tanquam mouentem, & nauigium, ceu id, quod moueatur. Verum ſi media illa, quibus nutritur, ſunt, nutritio ſcilicet, atq; calidum: quanam ratione vel ambo a vita illa, quæ nutriendi vim habeat, moueri, inficiandum nobis putabimus? Nãq; vel manus, atq; clauus a gubernantis anima mouentur. Propter quam itaq; cauſam, alterum quidem Ariſtoteles mouere inquit: alterum vero mouere, atq; moueri? Nunquid igitur ambo a vita ea, quæ nutriendi vim habet, mouẽtur? Sed ita ſeſe res habet, vt in iis, quibus nutritur. Vbi alterum quidem erit, quod mouendi vim habebit: vt calidum, quod in viuente reperitur: quod alterum mouet, vt ipſum cibum. Alterum autem eſt, quod mouetur quidem a calido: at mouet quod nutritur: ceu continue augens, atq; cuſtodiens.

Dubitatio.

Reſponſum

ADVMBRATE quidem igitur, quid eſt nutritio, dictum fuit.

Quod contraria quadam ratione ei quod nutritur: dum adhuc inconcocta exiſtit. Concocta vero ſimilis. Et quod opponitur, vt quod ad aliquid referatur, ei, quod animatum ſit. Qua ſeruatur, atq; augetur, quod nutritur, cum animatum ſit. & qua utitur ad ſimile generandum. Quæq; ab aĩa quidem præcipue mouetur: a calido vero cõcoctioni datur.

DILVCIDANDVM autem eſt poſtea de ea in propriis ſermonibus.

Hoc eſt in tractatione illa, in qua de animalium ortu acturi ſumus: cum iam & nõnulla dixerit in libris de ortu, atq; interitu.

QVINQVAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

DETERMINATIS autem his, dicamus communiter de omni ſenſu.

EXPOSITIO.

Poſt contemplationem de ea anima, quæ vegetandi uim obtineat: ad eam noſter Ariſtoteles accedit: quæ ſentiendi facultatem habeat: quæ ei proxime iuncta eſt. Priorię; vſurus eſt doctrinæ modo: cum ex oppoſitis, vt antea dictum fuit, exordiatur: & per actiones medias, ad animæ ſubſtantiam tendat. Hactenus autem ea occupat: quæ ad contemplationẽ ei propoſitam, vtilia ſint. Quoniam enim in ipſo pati ſenſus, vt iam dixit, collocatus eſt: tuncq; id expoſuit: cum animam iuxta qualitatem corpus mouere aſſerebat: quippe cum ſenſus alterationes ſint. Ideo antea determinat, quemadmodum quod ab aliquo patitur, poteſtate quidem ei ſimile eſſe debet, quod agit: actu vero dum patitur nequaquã: ſed vbi iam paſſum fuerit. Atq; hinc quod haud alia ratione anima potis ſit agere, niſi ab iis, quæ extrinſecus collocata ſunt, moueatur, concludit. Si nanq; pati oportet id, quod ſentit: nihil autem a ſimili patitur: multoq; minus a ſeipſo: nequaquam ſenſus ex ſe ſine faciente agere poſſet. Ita, vt illud, quod ſentiendi vim habet, poteſtate antea eſſe cogitur: actu autẽ nõ. Fit autem actu, dum adeſt ipſum efficiens. At cum duplex ſit, quod efficiendi vim habet, alterum quidem poteſtate, alterum autem actu: eodem modo neceſſe eſt, vt ſeſe habeat & ſenſus, & ipſum ſentire: ita vt aliquando quidem poteſtate, aliquando autem actu ſit. Huc itaq; ea omnia, quæ propoſita ſunt, ſpectãt: at quæ ſpeciatim ſcripta ſunt, ita interpretãda.

DICAMVS communiter de omni ſenſu.

Dicturus nanq; eſt & ſpeciatim de vnoquoq;. Antea vero generatim de omni ſenſu loquens, communem de omnibus contemplationem facit.

SENSVS autem in ipſo moueri, atq; pati contingit: quemadmodũ dictum fuit.

Haud ita accipienda hæc ſunt, vt ipſa vita ſentiendi vim obtinens moueatur, atq; patiatur: actu nanq; iudicandi facultatem habet: ſed quia moueatur ſenſorium. Quapropter & ita quoq; philoſophus locutus eſt, in ipſo moueri aliquid, ſenſorium ſcilicet. At quoniam qualia propria omnia ſenſilia ſunt, a quibus in primis ſenſorium mouetur: ideo iure & pati, & alterari dicitur. Motus nanq;, qui ſecundum qualitatem fit, paſſio, atq; alteratio eſt.

VIDETVR enim alteratio quædam eſſe.

Illud videtur, dictum fuit: quoniam haud ipſe ſenſus alteratio eſt. Apparet autẽ iis, qui ſenſorii paſſionem in eam reducunt actionem, quæ cum eo iuncta eſt: quæq; ipſo vtitur.

INQVIVNT autem nonnulli & ſimile a ſimili pati. Idq; qua ratione poſſibile, aut impoſſibile diximus & in vniuerſalibus ſermonibus de ipſo facere, & pati.

Ita ſane in libris de ortu, atq; interitu hiſtoria profecutus eſt, atque diſtinxit, non de eo, quod dum nutriendi, aut ſentiendi vim habet, facit, aut patitur: ſed generatim, atq; communiter de ipſo facere, atque pati ſermonem habens. Vnde & nunc ita dixit. Dictum fuiſſe in vniuerſalibus de ipſo facere, atq; pati ſermonibus. Neq; enim ſimpliciter librum ipſum de ortu, atq; interitu vniuerſalem appellat: ſed ſermones illos, qui ibi de ipſo facere, atque pati conſcripti fuere.

QVINQVAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

HABET autem dubitationem propter quid non & ſenſuum ipſorum fit ſenſus.

EXPOSITIO.

Ad particulam illam, dictum quidem fuit, vt opinor, referũtur hæc verba, Habet autem dubitationem.

dubitationem. Communiter quidem enim inquit, in illis de ipſo facere, atque pati, dictum fuit. Dubitatioq; illa, quæ in ſenſibus contingere videtur, ex iiſdem illis rationibus ſoluenda eſt. Verum quænam eſt dubitatio? & propter quam cauſam iſta videtur eſſe dubitatio? Nunquid quoniam cum viuax, atq; cognoſcendi vim habẽs, actio ſit: neq; ſuiipſius, neq; ſuiipſius inſtrumentorum cognoſcendorum vim habet: ceu quæ a ſeipſa excitetur: & niſi antea motum fuerit ſenſorium: quod ab aliquo eorum, quæ extrinſecus exiſtunt, patiatur. Viuax nanq; illud eſt, quod intrinſecus, atq; a ſeipſo agit, mouetq; corpora. Sed ipſum nequaquam vt illa moueantur, indiget, quo propriam agat actionem. Propter quid enim non ſenſuum ipſorum fit ſenſus. Neq; ita intelligendum, vt Alexander exponit, vt ſenſus ſenſoriorum loco poſuerit. Neq; enim par, conueniensve eſt, loco inſtrumẽti id quod vitur, afferre. Atq; id inueſtigans infert.

Interrogatio.

Reſponſum

ET PROPTER quid abſq; iis, quæ extra non faciunt ſenſus, inexiſtente igne, & terra, & aliis elementis.

Inſunt profecto in inſtrumentis elementa. Verum, haud vt Plutarcho videtur in Empedoclem philoſophus inuehitur: qui in ipſis ſenſibus elementa collocarat. Id nanq; iam cõfutauit. Tantumq; nunc abeſt, vt confutet: vt etiam defendat propter dubitationem iſtam, quæ apparet. Dubitatio itaq; eſt: propter quid vita quæ ſentiendi vim habet cum cognoſcere quoq; valeat: non ſuiipſius quoq; cognoſcendæ vim habeat: cum ea ipſa a ſeipſa in ſeipſam excitetur: ſed corpora ſolum cognoſcere poſſit, & ab illis quoq; moueatur. Sin autem & ſenſibilibus indiget, quæ corpora ſint: quo accedat ad ipſam ſenſibilium cognitionem, propter quam cauſam haud in ipſa excitatur ſenſoria præſentia: quæ etiam ſenſilia ſunt: quia ex quatuor ipſis elementis conſtant. Propter quid, nanq; inquit, non ſenſuum ipſorum fit ſenſus? Primo nanq; dubitat, propter quid haud ſuiipſorum percipiendorum vim habent. Deinde & propter quid abſq; iis; quæ extra, non faciunt ſenſum. Hoc eſt, cur non agunt ſentiendo. Id nanq; illud eſt, vt ſenſus præſentibus ſenſum faciãt: licet aliquid eorum quæ extra non adſit. Quia elementa in ipſis inſint ſenſoriis.

QVORVM eſt ſenſus ſecundum ſe, aut accidentia his.

Elementorum nanq; ſenſus eſt, aut iuxta ea quæ per ſeipſis inſunt: aut iuxta ea, quæ alia ratione ipſis contingunt. Nanq; terræ duritiem ſentimus, quæ per ſe ei accidit: & quæcunq; præterea eius colorem, atq; magnitudinem.

PATET igitur, q; quod ſentiẽdi uim habet, nõ eſt actu, ſed poteſtate ſolũ. Quapropter non ſentit. Quemadmodum quod comburi poteſt, non comburitur ipſum per ſe, ſine eo quod comburẽdi uim habeat. Combureret nanq; ſeipſum; & nihil indigeret eo, qui actu ignis ſit.

Ex his ſoluit dubitationem apparentem. Illud nanq; a ſeipſa in ſeipſam excitari, eius uitæ eſt, quæ perfecta ſit; quæq; prope actum permaneat. Quæcunq; vero haud a ſeipſa excitatur: aut ad ea, quæ extrinſecus collocata ſunt, vergit, haud ex ſe ſufficiẽs eſt: ſed aliquo alio indiget. Et propter hanc cauſam, poteſtate quadam ratione imperfecta eſt, tanquã ea, quæ ad actionem obeundam alio indigeat: aut eo ſcilicet ad quod tendat: aut eo a quo excitetur. Verum quæ ex altera tantum parte indiget: quæ quidem a ſeipſa excitatur: in ea vero quæ extrinſecus collocata ſunt, fertur: aut ab iis quæ extrinſecus collocata in ſeipſam conuertitur: haud omnino eſt imperfecta, neque poteſtate ſolum. Quæ vero & ab aliquo eorum quæ extra ſunt, mouetur: & eorum quæ extrinſecus ſunt, percipiendorum ſolum vim habet: ita, vt vtraq; ex parte indigeat: poteſtate tantum eſt. Vita nanque quæ ſentiendi vim habet, quæ cognoſcere valeat poſtrema exiſtens: & aliorum quoq; cognoſcẽdorum in primis, non autem ſuiipſius facultatem obtinet. Atque ab iis quæ extrinſecus collocata ſunt, mouetur: haud tamen ita, vt quæ ſine anima ſunt: ſed tanquam illa, quæ intrinſecus excitetur: quo & viuax actio ſit. Conſequitur autem paſſionem illam præcedentem, quæ

in ſenſorio ab iis, quæ extrinſecus collocata fit: atq; circa illud intrinſecus excitatur. Atque perficitur ex eminentia rationum, quæ intus. Ab iis vero quæ extra perfici dicitur: quippe quæ perfecte inde exciteturex paſſione ſcilicet illa, quæ ab illis in ſenſoriis fit. Quẽadmodum panem eam dicunt habere vim, vt appetitionem moueat: haud tamen ita accipiẽtes, vt in eam aliquid agat: ſed quod ea a ſeipſa in illum excitetur. Et quemadmodum quoque Plato corpus vitiorum animæ cauſam ſuſtinere inquit: haud ita nempe intelligens, vt aliquid in eam agere dicat: ſed quod illa propter nimiam curam circa corpus ex ſeipſa deterior reddatur. At vel ipſa quoq; imaginatio eorum quæ extra ſunt, percipiendorum tantũ vim habet: & principio a paſſionibus ſenſorii mouetur. Verum poſt primum illum motũ a ſeipſa quoq; imagines promouet. Agitq; licet exteriora illa non adſint. Senſus vero ſem
Interrogatio. per illorum præſentia indiget: quo agat. Propter quam igitur cauſam non eſt ſenſuũ ſen-
Reſponſum ſus? Quoniam conuerſio illa in ſeipſum ad eam ſpectat actionem, quæ ex ſe perfecta ſit.
Dubitatio. Senſus autem in poteſtate totus poſitus eſt. At propter quam quoq; cauſam ea non perci-
Reſponſum pit elementa, quæ in ſenſorio reperiuntur? Quãdoquidem ſenſorium a ſenſibili pati oportet: quo ſenſus ad actionem reducatur. Nihil autem a ſeipſo patitur. Quemadmodũ neq; quod comburi poteſt comburitur abſque eo, quod comburendi vim habeat. Secundæ illi itaque dubitationi per hæc Ariſtoteles obuiam profectus eſt. Quoniam, quemadmodum neque comburi poteſt abſq; eo, quod comburendi vim habeat, comburitur: ita profecto
Dubitatio. neque ſenſorium a ſeipſo pati valeat. Sed age, cum actu ignis in ſenſorio exiſtat: quonam
Reſponſum pacto non mouet ſenſum? Quoniam neque ignis, qui extra exiſtit in ipſum agit ſenſum: ſed in ſenſorium. Nihilq; ipſum in ſeipſum agit.

QVINQVAGESIMATERTIA PARTICVLA.

QVONIAM autem ſane ipſum ſentire dicimus dupliciter. Quod nanq; poteſtate audit, & intuetur, audire, atq; intueri dicimus, licet dormiat. Et quod iam agit, dupliciter dici poſſet, & ſenſus. Alter quidem, ut poteſtate: alter uero, ut actu.

EXPOSITIO.

Quemadmodum ipſum ſentire inquit, duplex eſt, poteſtate ſcilicet, atq; actu: ita dupliciter dicitur & ſenſus. Significat autem apud hunc ſenſus ſubſtantiã huius animæ. Ipſum vero ſentire actionem. Ac recte cuiuſmodi ſit ſubſtantia ex actione coniectura aſſequitur. Erit itaq; & ipſa quoq; ſubſtantia, aut poteſtate, aut actu. Haud tamẽ iuxta illud quod poteſtate primum, atq; imperfectiſſimum. Illud nanque in priuatione poſitum eſt. Sed iuxta ſecundum. Qualia, quæ iuxta ſcientem quidem, ſed non agentem conſiderantur. Iã enim ea facta ſunt, atq; formata forma, quæ ſentiendi vim habeat. At & huiuſmodi quod poteſtate imperfectum exiſtit. Perfectio nanq; in actione collocata eſt: Perfectaq; illa eſt ſubſtãtia, quæ ſecundum naturam agit. Quæ vero nunquam agit, ab ea deſeritur perfectione, quæ ſimpliciter dicitur.

EODEM autem modo & ipſum ſentire, quodq; poteſtate eſt, & quod actu.

Cum ab actione ad ſubſtantiam deuenerit: tanquam ex eo quod a cauſa efficitur, in ipſam cauſam: iudicat maiori doctrina refertum eſſe ex cauſa illud videre, quod a cauſa effectum ſit: & ex ſubſtantia ipſam actionem.

QVINQVAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

PRIMO quidem igitur, tanquam idem ſit, ipſum pati, & ipſum moueri, atque agere dicimus. Eſt enim motus actus quidam, Imperfectus quidem, ut in aliis dictum fuit.

EXPOSITIO.

Cum dixerit ipſum ſentire antea quidem in ipſo moueri, atque pati contingere: cumq; deſcenderit ad id quod poteſtate: quod diſtingui aduerſus id, quod iam agit, dixit: & quia de eo in ſenſu ſecundum actum ipſo moueri, & pati, atque agere vſus eſt: id ipſum intuiti

Atq;

Atque ſe excuſat de vocabulo illo actus: quippe cum eo recte quodam modo & de motu quoq; loquens vtatur. Quia quemadmodum in naturali auditione dictum fuit, Motus actus eſt imperfectus. Qui nanq; perfectus, atq; impartibilis haud profecto eſt motus. De ipſo autem pati, atq; moueri, qua ratione inter ſeſe differant, nihil præterea philoſophus determinat. At ſiquidem proprie aliquis ipſum pati de eo motu intelligat, qui iuxta paſsibilem fit qualitatem, patet quemadmodum motus ipſe latius ſe extendit. Sin vero ex illa conuerſione, atq; mutatione ſimpliciter, quæ ab altero omnino fit, accipiat: in idem ipſum mutari cum ipſo pati duci, videri poſſet. Nanq; omnis mutatio ab altero fit, atq; in conuerſione collocata eſt. Nunquid autem, quæ ſecundum ſubſtantiam, aut quale, aut quantum fit, in conuerſione omnino poſita eſt? & quæcunq; quæ efficiendi vim habens, aut ex eo, qđ præter naturam, in id quod ſecundum naturam, aut contra fit. In conuerſione nanq; illa collocata eſt, quæ ſecundum totum fit, dum aliquid mutatur: quia alias cum aliis diſponitur, atq; ordinatur. Quæcunque vero & eandem ſeruat cum aliis compoſitionem: & in eo quod ſecundum naturam manet: cum nõ patiatur: ſed faciat, id quod mouetur, diuerſam locorum tranſmutationem: vt & in quarto naturalis auditionis a nobis dictũ fuit: nequaq̃ in ipſo pati collocanda eſſet. Quoniam neq; in conuerſione mutatio hæc poſita eſt. Sed iã iis, quæ ab Ariſtotele dicuntur, attendendum. Pati proprie

OMNIA autem patiuntur, & mouentur ab eo, quod efficiendi uim habeat, atq; actu ſit.

Id profecto quod actu ſit: quod patiens poteſtate hactenus fuit: poſtea vero actu exiſtit. Siquidem in eo, quod perpeſſum ſit, collocetur: efficienti ſimile redditur. At neq; attritio caliditatem habet: licet ipſam faciat: neq; flagellum vibices. Neq; enim pati oportet ipſum efficiens, quod efficit: ſed agere. Et hac ratione eſt actu efficiens: tanquam id quod in ipſo patiente perficitur: haud tamen patiendo: ſed agendo. Non ſolum itaq; ſecũdum Platonem: ſed & ex Ariſtotelis ſententia quoq; in ea cauſa, quæ efficiendi vim habeat, formæ eorum quæ perfecta ſunt, antea acceptæ fuere: neq; ita, vt patiantur, ſed agant, atq; in ſubſtãtiam conſtituant. In quibus actus idem cum ſubſtantia ipſa eſt.

QVAPROPTER interdum quidem ut a ſimili patitur: interdum autem a diſſimili, quemadmodum diximus. Patitur quidem enim quod diſſimile eſt: quod uero paſſum ſimile factum eſt.

Quod nanq; adhuc patitur, poteſtate ſimile eſt, nõ autem actu ei, quod facit. Quod autem iam paſſum ſimpliciter ſimile.

QVINQVAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

DIVIDENDVM autem & de poteſtate, & actu.

EXPOSITIO.

Ex his nanq; & ipſum quoq; pati diiudicabitur. Quoniam in conuerſione, atq; diſpoſitione, quæ alias alia ſit, poſitum conſpicietur. Non autẽ in ea mutatione, quæ ſecũdũ actũ.

NVNC enim ſimpliciter dicimus de his. Eſt quidem enim ſic ſciens aliquid, ut diceremus hominem ſcientem. Quoniam homo ex ſcientibus, atq; ex habentibus ſcientiam. Eſt autem, ut iam dicimus, ſcientem habentem grammaticam. Vterq; autem horum, haud eodem modo potis eſt. Sed alter quidem, quia genus huiuſmodi ac materies. Alter uero, quia ubi uoluerit potis eſt contemplari: niſi aliquid impedimento fuerit ex iis, quæ extrinſecus.

QVINQVAGESIMASEXTA PARTICVLA.

QVI uero iam contemplatur, cum actu ſit, atq; proprie ſciens, hoc ipſum. a. Ambo quidem igitur primi ſecundum poteſtatem ſcientes. Sed alter ex eruditione mutatur: & qui perſæpe ex contrario uarietur habitu.

EXPOSITIO.

Particula illa ſimpliciter,pro eo,quod eſt,indeterminate in exordio huius particulæ po
ſita fuit.Propter quæ exemplo ſciens duplicem vim eius,quod poteſtate oſtendit.Quo
rum alterum ad ortum imperfectam præbet aptitudinem.Alterum vero ad ipſam ſpectat
actionem:ſed iuxta habitum,qui iam ad agendum paratus ſit:attamen non agit:atq; hac
ratione perfectionem non aſſequitur.In tribus nanq; quod perfectum collocatum eſt,In
ſubſtantia ſcilicet,poteſtate,atq; actu. Quilibet quidem igitur homo poteſtate ſciens eſt:
quippe qui aptus,atq; natus ſit,eruditione imbui.Atq; id genere,hoc eſt, humanæ natu
ræ ineſt.A materiaq; huiuſmodi quod poteſtate ſtat.Tanquam id,quod quia fiat, atque
aliunde recipiat,perficitur.Quapropter adiūctum fuit illud,ac materies.Qui vero iam ha
bitum ſcientiam gignere valentem recepit:attamen nō agens:neq; ad idem potis eſt.Neq;
enim ad ortum,ſed ad contemplationem ſpectat.Neq; iuxta eam poteſtatem,quæ a mate
ria ſtat:ſed iuxta eam,quæ formalis eſt:ſed partibilium rerum.Nō ſolum quia diuellatur
actio a ſubſtantia:ſed quia potius diſiuncta ſit.Et quia non ſemper agat,aut quia nolit:aut
quia ab aliquo impediatur.Quæ quidem ambo vel ipſe Ariſtoteles indicauit. ex eo,quod
cum voluerit,eum ad contemplandum potem eſſe dixerit:niſi aliquod allatum fuerit im
pedimentum.Patet enim quemadmodum aliquando quidem vult: verum cum voluerit
impeditur.At licet is ab impartibili illa perfectione deſeratur:& ab eo,q; ſemper in fine repe
riatur:aliquando tamen,quatenus ei datum eſt,perfectus redditur.cum iam ſcilicet contē
pletur.Primi vero illi duo ſcientes imperfecti quodam pacto ſunt,atq; ſecundum poteſta
tem ambo.Verum alter quidem perficitur alteratione quadam,quam ex eruditione acqui
rit.Quæ ortus,atq; generatio quædam eſt:haud ipſius animæ mutatæ.Alteratio nanque
continuus,atq; omnino diuiſibilis eſt motus.Anima vero prope terminos permanet.Sed
ipſius quidem animæ collectum.Quæ licet aliquando ex eo appulſu,qui intrinſecus con
citatur,in habitu ſcientiam pariente poſita ſit:attamen circa ipſum animal conſpicitur alte
ratio.Quemadmodum in ſeptimo naturalis auditionis hæc expoſita fuere. Illud vero, &
qui perſæpe ex cōtrario varietur habitu,Ariſtoteles dixit:aut quia iuxta plures particula
rium rationum appulſus,& qui perſæpe fiant,collectus poſtea , atq; perfectus innaſcitur
habitus.Aut pro eo,quod eſt,interdum,perſæpe dixit.Quod mihi quoque magis placet.
Manifeſte nanq; in libris demōſtratiuis,aliā eſſe inquit,ex negatione imperitiam,aliamq;
contrariam.Eamq; veritate ſola priuatam exiſtere:hanc autem vel ad falſitatem oppoſitā
accedere.Interdum itaq; mutatio,quæ ad ſcientiam accedit,ex falſa opinione recedit: atq;
ita ex contrario fit habitu.

ALTER uero ex eo,quod habeat ſenſum,aut grammaticam,nō agat autem, ad ipſum agere alio modo.

QVINQVAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

NON eſt autē ſimplex neq; ipſum pati.Sed id quidē interitus quidā a cōtrario.

EXPOSITIO.

Quo quidem enim perite atq; ſcientiam pariēdo agat,neq; omnino opus eſt,vt inſtru
mentum aliquod varietur.Niſi in ebrietatibus,aut ægritudinibus,aut ſomnis ſit. Quo ve
ro ſentiendi vim habeat,pati aliquid oportet.Haud tamen iuxta paſſionem, quæ in gene
ratione ſubſtantiali fit:ita vt quod ſentiendi vim habeat,gignatur.quod dum iuxta ſubſtā
tiales mutatur ſpecies,euenit.Sed iuxta quaſdam euenientes , atq; eas paſſibiles mutatur
qualitates.Quare alio quoq; modo.Antea vero q̄ illud alio modo,dilucidū philoſophus
reddat:quoniam duplex poſitum fuit,quod poſſibile:adhuc quod & ipſum quoque pati
duplex ſit,nobis in memoriam reducit.De vtroq; nanq; propoſitum fuit loqui. Quorum
alterum interitus quidam,atq; mutatio a forma in priuationem eſt:& a cōtrario mutatur:
vt calidum exempli gratia a frigido.Quo ad calidi priuationem accedens,frigido agenti ſi
mile reddatur.Cui calidi quoq; priuatio adiuncta,atq; inſita eſt.

ALTERVM uero, ſalus potius, eius, quod poteſtate eſt, ab eo, quod actu eſt, & ſimile. Ita, ut poteſtas ſeſe habet ad actum.

Exacte, atq; de induſtria particulam illam potius, philoſophus noſter adiecit. Quoniã licet aliquid in generatione, atq; ortu concurrat, quod perficiendi vim habeat: attamen ipſum patiens ab hoc mutatur: quod iam actu eſt id, quod poteſtate ipſum patiens. Vnde ſimile ipſum patiens facienti dicitur. Sed tanquam id, quod poteſtate ſit, illi quod actu exiſtat. Hoc itaq; pacto cum duplicem vim ipſius pati in medium Ariſtoteles adduxerit: declarabit, quod reliquum erit: quonam pacto quod habitum poſſidet alio modo ab ipſo non agere, ad ipſum agere accedit.

CONTEMPLANS nanq; fit, quod habet ſcientiam. Quod uel non eſt alterari: in id nanq; collatio fit, & in actum, aut diuerſum genus alterationis.

QVINQVAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

QVAPROPTER non recte ſeſe habet dicere ipſum ſapiens cum ſapiat alterari. Quemadmodum neq; ipſum ædificatorem cum ædificet. Quod quidem igitur in actum ducit, ex eo, quod poteſtate eſt, iuxta id, quod intelligit, atq; ſapit: non doctrinam, ſed aliam denominationem habere iuſtum eſt. Quod uero ex eo, quod poteſtate eſt, diſcens, atq; accipiens ſcientiam, ab eo, quod actu eſt, quodq; eam habet uim, ut docere poſſit: aut neq; pati concedendum, ut iam dictum fuit: aut duos modos eſſe alterationis. Alteram quidem in priuanteis affectus mutationem, & alteram in habitus, atq; naturam.

EXPOSITIO.

Hæc iungenda ſunt, cum eo, quod ſuperius dictum fuit, cum dixit. ad ipſum agere alio modo. Cum ſuperius de ambobus locutus ſit: & de eo, ſcilicet, quod ſecundum ſenſum agit: & de eo, quod ſecundum grammaticam, & ſimpliciter ſecundum ſcientiam. Illudque eſt, quod alio modo. Adhucq; qua ratione ſciens ex ipſo non agere ad agere mutetur, tradit. Poſtea uero de eo, quod ſentiendi vim habeat, locuturus: atq; eorum diuerſitatem admoturus. Acceſſus autem ille, qui ex habitu ſcientiam pariente in ipſam cõtemplationem fit, alteratio non eſt. Quoniam alteratio mutatio quædam corporata in qualitate eſt. In cõtemplatione vero, quæ ſecundum ſcientiam fit: nihil corporata opus eſt mutatione. Niſi, aut ægrotare, vt dictum fuit, aut dormire, aut ebrium eſſe ei contigerit. Tunc enim nõ tanquam ſimul acturum: ſed tanquam impedimentum non allaturum mutari oportet. Sed ſola exiſtente animata collatione in actionem ex habitu non agente pertranſit. Quod perſpicuum quoq; eſt. In id nanq; collatio illa ſpectat: & in actum eius, quod ſcientiam habet: in ipſumq; agere, quod a ſeipſo perficitur: corpore abſq; vlla affectione permanẽte. Quapropter huiuſmodi mutatio, alteratio non eſt: aut alterum alterationis genus. Quoniam Ariſtoteles neq; alterationem, neq; omnino motum, mutationem animatam appellãdam ducit. At cum non ignoraret Platonem motum vocantem: non iuxta corporatos motus, aut & alterationes, alterationis ideo diuerſum eſſe genus inquit. Verum ipſum quidem ſapiens cum ſapiat, minime alterari, nulla admiratione dignum eſt. Quippe cũ actio animæ ex ea ipſa ſit. Quo itaq; pacto nonne & ædificator cum ædes fabricet abſq; vlla alteratione permanet? Dubitatio. Nunquid autem illud dicendum eſt: quod licet is corporis motu ſecundum locum vtatur: haud tamen eo, qui ſecundum qualitatem? Responſum Si itaq; qui corpore vtitur, non alteratur: multo quoq; magis qui corpore non vtitur, neq; alterabitur. Deinde vero philoſophus diſcrimen affert: quod inter illum animæ tranſitum reperitur: qui ex imperitia in ſcientiam, & qui ex habitu in actum progreditur. Quoniam ille quidem ex doctrina, atq; diſciplina perficitur: cuiq; conſequens eſt & corporea quædam mutatio, vt in ſeptimo naturalis auditionis dictum fuit. Ille vero ex collecto quodam rationum appulſu a ſeipſo fit. Corporata igitur quædam alteratio eruditionem cõſequitur: propter relationẽ ſcilicet illã, quæ a ſenſu per memoriã in rationes fit. Nequaquam tamen eruditio, alteratio eſt. Nanq;

& ipſa iuxta quandam animæ actionem ex rationibus fit. At & corporata quoq; alteratio, quæ eruditionem conſequitur, non eſt paſsio. Siquis de ſolo interitu, atq; mutatione ea, quæ ad priuationem tendit, ipſum pati intelligere voluerit. Quemadmodum & communis quoq; vſus obtinet. Aut alio modo paſsio eſt. Siquis pati dicere, atq; appellare voluerit, quod mutatur aut in habitum, aut formam, aut ſtatum ſecundum naturam. Verum cum hæc philoſophus de illo pati determinarit, quod ſcientiæ gignendæ vim habet: & de eo loquens, quod ſentire valeat, infert.

QVINQVAGESIMANONA PARTICVLA.

EIVS autem, quod ſentire ualeat, prima quidem mutatio fit a generante. Vbi uero genitum fuerit, habet iam tanquam ſcientiam, & ipſum ſentire. & quod ſecũdum actionem præterea conſimili modo dicitur cum ipſo contemplari.

EXPOSITIO.

Quoniam vita ipſa quæ ſentiẽdi vim habet, haud ſimpliciter animæ eſſe dicebatur: ſed illius eſt animæ, quæ cum corpore iuncta ſit. Ideo vna cum animali & eius quoq; ortus, generatiove ſubſiſtit. Quæ prima eſt eius, quod ſentiendi vim habet, mutatio: quæq; illud ad eſſe ducit: atq; eruditioni ex proportione reſpõdet. Ita, vt, qui genitus ſit, cum eo, quo habitum ſuſceperit, proportionem habeat. & ipſum quoq; ſecundum actum ſentire conſimili dicitur modo cum ipſo contẽplari. Cõſimili quidem modo dicimus, quia ex his in vtroq; perfectio adeſt. & quia in ipſo ſentire iudicium animæ collocatum eſt. atq; intrinſecus, & ex rationum appulſu fit. Hoc itaq; pacto, conſimili modo, dictum fuit.

DIFFERT autem, quoniã huius quidem, quæ actionis efficiendæ uim habent, extrinſecus, quod cerni, atq; audiri poteſt. Eodẽq; modo, & reliqua ex ſenſibilibus.

SEXAGESIMA PARTICVLA.

CAVSA uero, quia eorum quæ ſingularia, qui ſecundum actum ſenſus. Scientia autem eorum, quæ uniuerſalia. Hæc autem in ipſa quodam pacto ſunt anima.

EXPOSITIO.

Hoc eſt, quod opus eſt, ſenſorium aliquid pati ab ipſis ſenſibilibus: quæ extrinſecus, nõ autẽ in eo, quod ſentit, reperiuntur. Quæ ipſius actionis efficiendæ vim habere dicuntur. Non tanquam ea, quæ iudicium immutent: ſed vt quæ paſsionem potius aliquam in ſenſorio efficiant: ex quo actio illa, quæ iudicandi facultatem obtinet, excitatur. At quæ ſciri poſſunt, haud eiuſmodi ſunt, vt efficiendi vim habeant. Neq; enim in paſsionem deſinũt: aut extra id, quod ſciendi vim habeat, exiſtunt. Eorum nanq; quæ ſingularia ſenſus eſt: eorum autem quæ vniuerſalia, ſcientia. Sunt autem ſingularia iſta corporata: & partibilia, atq; ex cauſis effecta, & vbiq; extrinſecus reperiuntur: cum anima nequaquam corporata ſit, neq; partibilis, & animaliũ cauſa appareat. Vniuerſalia vero reperiuntur in anima: non ea, quæ de ſingularibus dicuntur. Nanq; ea, in ipſis ſingularibus exiſtunt, & ſola mentis apprehenſione ab anima ſeparantur. Quæ vero ſciri poſſunt, longo interuallo ea ſuperãt quæ ſenſibus comprehẽdi poſſunt. Quo etiam ſpatio ſcientia ſenſui præſtat. Sciri autem poſſunt, quæ in anima exiſtunt. Verum ita vniuerſaliter, quæ ſciri poſſunt, inquit: vt & in quinto eius tractationis, quæ poſt naturalia legitur: primam philoſophiam vniuerſaliter ſeſe habere, pronuntiat: licet circa ea, quæ ſeparabilia, atq; immobilia ſint, ipſam collocarit.
„ atque huiuſmodi ibi verba affert, inquiens. Sin autem eſt aliqua ſubſtantia mobilis, ipſa
„ prior, & philoſophia vniuerſaliter: quoniam ita prima. Et quæ in anima itaque exiſtunt, vniuerſaliter: tanquam prima, & cauſæ particularium. Cæterum quoniam primæ in primis, atque cauſæ intelligibiles ſunt formæ: quæ impartibiles. atque omnino ſuiipſarum ſunt ſubſtantiæ: quæ vero in anima reperiuntur, ex ea perficiuntur conuolutione, quæ rationis particeps eſt: ideo haud impartibiliter iunctæ, ſecundoq; loco hæ ſunt cauſæ. Propter hancque cauſam vniuerſaliter omnium primæ ſunt cauſæ intelligibiles illæ.

Ad

læ. Ad quas per intellectum ſcientia defertur. Intellectu nãq; terminos cognoſcimus. Termini vero ipſæ ſunt formæ. Hæq; non primo, ſed ſecundo in anima exiſtunt: & tanquam tum ea, quæ intelligibilibus iuncta ſit. Ob id q; in ea eſſe dicuntur quodam pacto: quoniã ex ea coniunctione, quam cum intellectu obtinet.

QVAPROPTER intelligere quidem in eo, cum uoluerit.

In eo, hoc eſt, in illo, quod intelligendi vim habeat, accipere poſſumus: ſiue in eo intellectu, qui in anima reperiatur: ſiue in ea anima, quæ in intellectum excitetur: ſiue in ipſo homine ſciente. Quia intus habeat intelligibiles formas. ex quibus, tanquam ex cauſis, & ſecunda non ſine vera ſcientia, cognoſcit.

SENTIRE uero haud in ipſo. Neceſſarium nanq; adeſſe ipſum ſenſibile.

Hoc eſt, haud in eo, quod ſentiendi vim habeat. Quoniam adeſſe oportet quod ſentiri poſſit: quod atomum, atq; extrinſecus ſit. Neq; ſolum eſſe, ſed & adeſſe ei, quod ſentiendi vim habeat. Quo & agat aliquid in ſenſorium: & propter huius paſſionem anima, quæ ſentiendi vim habeat, vbi prompſerit communes ſenſilium rationes, quæ in ipſa reperiuntur, conuenienter cum illa paſſiones cognoſcat, quod ſenſile, iuxta propriam actionẽ: prope ipſius tamen ſenſibilis formam permanens.

EODEM præterea modo id ſeſe habet & in ſcientiis ſenſibilium: & propter eandem cauſam. quia ſenſibilia eorum, quæ ſingu laria, & eorum, quæ extra.

Quæcunq; ſcilicet ſcientiæ non formis, neq; iis tantum, quæ rationem participent, contentæ ſunt: quemadmodum quæ contemplandi vim habent. Sed ſimul comprehendunt, & ſingularia, & quæ extrinſecus exiſtunt. Cuiuſmodi illæ ſunt ſcientiæ, quæ agendi vim habeant: & artes illæ quæ in efficiendis rebus collocatæ. Hæ nanq; ſenſibilibus præſentibus indigent.

SED de his quidem explicare, occaſio eſſe poſſet, & rurſum.

SEXAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

NVNC autem determinatum ſit tantum. Quia cum haud ſimplex ſit: quod poteſtate dicitur: ſed alterum quidem, quemadmodum diceremus puerum poſſe ducẽ agere: alterum uero ut eum, qui in ætate perfecta cõſtitutus ſit: ita ſeſe habet, & quod ſentiendi uim obtinet.

SEXAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

QVONIAM autem abſq; nomine eorum differentia: determinatumq; fuit de ipſis, quod diuerſa: & quonam pacto diuerſa: uti autem neceſſarium eſt ipſo pati, & ipſo alterari, tanquam propriis nominibus. Quod autem ſentiendi uim habet, poteſtate eſt, quale quod ſenſibile iam actu: quemadmodum dictum fuit. Patitur quidẽ igitur, haud ſimile exiſtẽs. Vbi uero paſſum fuerit, ſimile redditũ eſt: & eſt quale illud.

EXPOSITIO.

De eo, quod eſt, quonam pacto illa vniuerſalia, & illud contemplari in nobis eſſet, dicta fuere. Manifeſtius autem de his in tertio philoſophus locuturus eſt. Propter quæ concludit: quemadmodum iuxta ſecundum illud ſignificatum, eius, quod poteſtate, quod ſentiẽdi vim habet in animalibus pati, atq; alterari dicitur. Licet haud proprie. Quoniam nequaquam anima eſt, quæ patiatur, aut alteretur: ſed inſtrumentum. Neque illud ita, vt ex aliqua paſſione vim corrumpendi habente id patiatur: ſed ſecundum ortum, atque generationem. Tametſi ea ſubſtantialis dici non debeat. Quæ tamen huiuſmodi eſt, vt ex ſe perfecta ad actionis receptionem exiſtat. Quemadmodum & ſubſtantialis illa ad ipſius ſubſtantiæ ſentiendi vim habentis in corpore præcedebat. Erit itaque quod ſentien-

di vim habet poteſtate, quale ipſum ſenſibile iam actu. Id quidem enim non poteſtate, ſed actu determinatum quapiam forma eſt. Quod vero ſentiendi vim habet nondum, anteaquam agat, abſolutum. Sed poteſtate exiſtens, iuxta ſecũdum ſignificatum eius, quod poteſtate, poſtea in ipſo agere collocatur iuxta ipſius ſenſibilis formam: haud tamen ita vt patiatur. Neque enim id album, aut calidum efficitur, ſed agit. Non tamen quia faciat: quemadmodum cauſæ illæ, quæ efficiendi vim habent: ſed iudicando, atq; cognoſcẽdo. Ipſa vero affectio, ſeu paſſio qualis qualis ſit, in ipſo permanet ſenſorio. Verum quando prope ipſius ſenſibilis formam: in ſenſu, qui ſecũdum actum fiat, quod ſentiendi vim habet, permanet: cum omnis conſiſtat cognitio, ex contractione illa in vnum: atq; ex comprehenſione impartibili eius totius, quod cognoſcitur: præcedere oportet ipſius ſenſorii affectionẽ: propter appulſum illum vitæ ſentiendi vim habentis: qui ad ea, quæ extra fit. Quæ quidem vita ſentiendi vim habens, aut non ſine inſtrumentis agere poteſt: aut primo ipſa excitatur: atq; mouet inſtrumẽtum. Vnde patet, quod haud earum eſt affectionum, quæ in ſenſoriis fiunt. Sed vna cum his, & illas quoq; formas percipit: quæ reperiuntur in corporibus. Illudq; etiam manifeſtum hinc redditur: quod ſenſorium haud ita ab iis, quæ exiſtunt, patitur: vt ea, quæ anima carent, pati ſolent. Tanquam viuens nanq; patitur. Vnde neq; omnino paſſio hæc eſt: neq; penitus aliunde. Sed iuxta propriam actionem: & ſimul mouetur, atq; agit. & quod huiuſmodi ſimul affectio, atq; actio exiſtit. Quod quidem cũ a ſenſibilibus ex excitatione illa, quæ vitæ exiſtentis in ſenſorio ad illa ſpectantis fiat, ſimile illis redditur formis: quæ in ipſis ſenſibilibus extant. Verum id nondum ſenſus eſt. Quia haud pura eſt actio. Sed partibilis eſt, atq; corporis formam refert, & non ſine tempore extenditur. Senſus nanq; impartibiliter & principium, & media, & fines ipſius ſenſibilis comprehendit: & actu eſt. Cum iudiciũm ſit perfectum. Atq; in ipſo nunc ſimul totus collocatus eſt: cum iuxta ipſius ſenſibilis formam, nõ autem extrinſecus adiiciatur. Quemadmodum ſignum in cera extrinſecus admouetur. Neq; enim id viuax eſt. Neq; cum profunditate progreditur. Neq; præterea prope actum cognoſcendi vim habentem ſeipſum ſiſtit. At id intrinſecus a ratione illa ſenſibiliũ, quæ in anima antea accepta fuit, promitur. Haud tamen ex vita illa, quæ inſtrumentum, tanq̃ inſtrumentum viuum reddit: ſed ex ea, quæ ipſo vtitur, tanq̃ viuente. Quo cum exempta fuerit a corpore, & impartibiliter agat: & ſenſibilium cognoſcendorum vim habeat. Vnumq; percipiat, haud ſecundum coactam, atq; in anguſtum redactam illam coniunctionem, quæ in atomis reperitur: ſed iuxta formalẽ illam: quæ atoma cauſam eorum complectendo comprehendere valeat. Quod tamẽ vnũ vnicuiq; conuenienter quadret. Vna nanq; albi ratione, omnia particularia, quæ alba ſint, anima ſentit. Anima nanq; eſt, quæ iudicat, ex conuenienti diſcuſſione eius, quod cognoſci debet. Conueniens autem, perceptio eius illa eſt, quæ ex ſubſtantiali eius proprietate ortum habet. Senſibilibus igitur ſimilis anima redditur: non quia ab eis aliquid accipiat: ſed quia agat iuxta rationem ipſis conuenientem. Verum quando hæc communiter de omni ſenſu determinata fuere, ad ea, quæ ſequuntur, iter dirigendum eſt.

Digreſſio ppulchra.

SEXAGESIMATERTIA PARTICVLA.

DICENDVM autem iuxta unũquenq; ſenſum de ſenſibilibus primo. Dicitur autem ipſum ſenſibile tripliciter. ex quibus duo quidem ſecundũ ſe dicimus ſentire: Aliud uero ſecundum accidens. ex illis autem duobus, alterum quidem propriũ eſt uniuſcuiuſq; ſenſus. Alterum aũt commune omnium. Dico aũt proprium quidem, quod non contingit alio ſenſu ſentire: & circa quod non contingit deceptum eſſe: ut uiſus coloris, & auditus ſoni, & guſtus humoris.

EXPOSITIO.

Quandoquidem ab iis, quæ oppoſita ſunt, ut quæ ad aliquid inter ſeſe referuntur, de unoquoq; horum contemplatio fit: iuxta illud, quod a principio propoſitum fuit: ideo iure de ſenſibilibus primo philoſophus mentionem facit. Et q̃ tripliciter dicatur, nobis proponit. Quo, quæ ſecundum accidens dicuntur, remouens, de iis tantum verba faciat, quæ

per

per ſe. Et ex his, quæ quidem primo, quæq; ſecundo horum ſenſuum unoquoq; cognoſcantur, edocet. Ambo nanq; per ſe ſunt, & propria ſcilicet, & communia. Sed primo quidē ipſa propria. Quandoquidem etiam proprie ad hæc uniuſcuiuſq; ſenſus ſubſtantia ſpectat. Secundo autem loco, communia. Quoniam una cum propriis omnino, & præcipue, & magis percutiendo agant in ſenſorium. At quonam pacto communia omnium eſſe Ariſtoteles inquit? Magnitudinem nanq;, atq; figuram viſus, atq; tactus ſolum comprehendunt. Forſan quidem igitur illa particula omnium, pro eo, quod eſt, plurium, dicta fuit. Nunquid uero magnitudinem auditus quidem perſpicue percipit? Nam q magnum, aut paruum, quod deorſum cum ſono latum fuerit, iudicat. At & olfactus quoque, & guſtus eam percipiunt: quia iuxta plures aut pauciores transferantur partes, dum alter quidem, quod bene olet: alter uero, quod dulce ſit, comprehendit. Cæterum & ipſius quoq; figuræ forſan: licet non exacte, at per quandam ſimilitudinem, aut ſenſuum, aut ſenſibilium fieri poſſet, ex his cognitio. Quoniam aut æqua quodam modo interualla ſunt: aut unum aliquod admodum ſuperat. Hac itaq; ratione inter ſe differunt, propria, atq; communia ſenſilia. Quia hæc ad plura, illa autem ad unum tantum ſenſum ſpectent. Et quia quæ ad unum pertinent, abſq; ulla deceptione ſenſum illum moueant, qui ea reſpicit. cum ſcilicet ſecundum naturam ſeſe habuerit: & ex conuenienti diſtantia egerit: neq; ab ullo corpore interpoſito impedietur. Quemadmodū uiſus ab aere craſſo impediri ſolet, aut ab aliquo eorum, quæ extrinſecus collocata ſunt. Hæc nanq; admouenda quoq; ſunt. Licet haud ita perſpicue ab Ariſtotele nūc afferantur. Illa vero quæ plurium ſunt ſenſuum, haud ita exacte incidunt. Quoniam cum vnuſquiſq; ſenſus propriorum præcipue ſit, vna cum illis, & communia quoq; comprehendit. Neque quemadmodum ipſum album viſus iudicat: eadem quoque ratione & magnitudinem eius, quod cernitur, conſiderat. Sed exacte ipſum colorem percipiens, figuram inepte cognoſcit. Cum & interdum decipiatur, vtpote quod in circulum redactum rectum intuens, & quod directum obliquum. At nunquid propria ipſa ſenſilia tanquam magis paſſionibus obnoxia, ac magis corporata, ſenſui melius congruunt: quippe qui cognitio corporis formam referens ſit. Excepto tamen lumine, quod ob maximam ſui actionem a viſu exacte cognoſcitur. Communia vero, quæ magis a forma ſtant, minorem quoq; conuenientiam cum ſenſu habent. Haud tanquam ea, quæ haud omnino ſenſu, ſed ratione ſola cognoſcantur, quemadmodum ſubſtantia: ſed tanq̄ illa, quæ ſenſu quidem apprehēdi poſſint verum haud ita perſpicue, vt ipſa propria.

Dubitatio. *Reſponſum primum.* *Secundum.* *Reſponſum tertium.*

TACTVS uero plures quidem habet differētias. Sed unaquæq; iudicat de his, & non decipitur, quod color, neq; quod ſonus.

Quoniam his ex illis eſt, qui paſſibilium qualitatum comprehendendarum in primis vim habet. Quippe, cum ex ſenſibus maxime patiens ſit. Multæ autē ſunt paſſibiles qualitates: quarum cognoſcendarum tactus, tanquam propriorum ſenſibilium, vim habet. Hæq; ſunt caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas, durities, mollities, aſperitas, lenitas, grauitas, leuitas. Siquidem vel hæ paſſibiles ſunt qualitates.

SED quid quod coloratum, aut ubi, aut quid ipſum ſonans, aut ubi. Quæ quidē igitur huiuſmodi, dicuntur propria uniuſcuiuſq;.

SEXAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

COMMVNIA uero, motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Quæ nanque huiuſmodi nullius ſunt propria. Sed communia omnibus. Nanq; tactui motus quidam eſt ſenſibilis, & uiſui. Per ſe quidem igitur ſunt ſenſilia hæc.

EXPOSITIO.

Quæ quidem colore affecta ſit ſubſtantia decipitur: quoniam ſecundum accidens ſubſtantia a ſenſu cognoſci poteſt. Vbi vero, quia ſecundo, interualli ipſius magnitudinem percipit: cum magnitudo commune ſit ſenſibile.

SEXAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

SECVNDVM accidens autem dicitur ſenſibile, ut ſi album ſit Diaris filius. Secundum accidens nanq; id ſentit: quoniam albo euenit id, quod ſentit.

EXPOSITIO.

Quemadmodum Diaris eſſe filium, atq; ſubſtantia rerum: aut quod haud nunc agēti ſenſui contingit: quemadmodum dulce mellis, viſui. Hæc inquam ſecundum accidens ſunt ſenſibilia. Tāquam illa, quæ in ipſis ſenſibilibus inſint. Vt & caluum mederi dicimus: quoniam medico accidit eſſe caluo. Neq; accidens ſolum ei, quod per ſe huiuſmodi: ſed & ipſam quoq; ſubiectam ſubſtantiam, niſi quatenus ſubſtantia, huiuſmodi ſit: ſecundum accidens, dicimus. Quēadmodum & hominem dominum eſſe, aut ſtatuas efficere. Quoniam non quatenus homo. Hac eadem itaq; ratione & ſubſtantia ſenſibus ſubiecta ſecun-

Dubitatio. dum accidens: quoniam non quatenus ſubſtantia. At quonā pacto albo, quod ſentimus,

Responſum quod ſubſtantia ipſa acciderit, recte dici poſſet? Contrarium nanq; potius verum. Nūquid autem & id verius. Album nanq; ſubſtantiæ accidit, iuxta ipſum eſſe: & tāquam id, quod ſuum eſſe per ſubſtantiam ſortiatur. Subſtantia vero ipſi accidit albo, iuxta id, quod ſenſibile: quia præcipue, atq; per ſe ſenſibile eſt. Quia vero vna cum albo exiſtit, & ipſa quoq; eius, quod ſenſibile fructum percipit. Licet ipſa ſecundo ſenſibilis non ſit: quemadmodum communia ſenſilia. Sed quia vna cum eo exiſtat, quod ſenſile. Vnde & ratio quoq; excitatur ad cognitionem de ea: quæ tamen cognitio opinandi tantum vim tunc habet. Hacque ratione homo domino contingere in prædicamentis dictum fuit.

VNDE & nihil patitur, quatenus tale a ſenſibili. Ex iis uero, quæ per ſe ſenſibilia, propria uere ſunt ſenſibilia: & ad quæ ſubſtantia apta eſt, cuiuſcunq; ſenſus.

SEXAGESIMASEXTA PARTICVLA.

CVIVS quidem eſt uiſus, id eſt uiſibile.

EXPOSITIO.

Nihil patitur, quod ſentit ab albo: quatenus albus Diaris filius eſt. Quoniam neq; ſecūdo, neq; omnino Diaris eſſe filium per ſe ſenſibile eſt. Si autē primo per ſe ſenſilia propria ipſa ſunt. Communia nanq; licet per ſe exiſtant, attamen ſecundo ſunt. Et cauſæ quoque ſunt ipſa propria communibus, cur ſenſibilia ſint. Vnde & vere propria ſenſilia erunt. Atq; hanc ob cauſam ipſe Ariſtoteles dixit, quod vniuſcuiuſq; ſenſus ſubſtantia, apta, atq; nata eſt ad hæc. Apta nanq; eſt, & ad ipſa quoq; communia: ſed non tanquam vnaquæq;. Sed ex communiori quadam ſubſtantia. Quatenus autem ipſa, & ex propria ſuiipſius ſubſtātia, ad propria ſpectat. Vnde & neceſſario in propriam vniuſcuiuſq; ſubſtantiam, non ex communibus, ſed ex propriis ad vniuſcuiuſq; ſubſtantiā ſpectantibus, adducimur. Quoniam ad hæc ex ſe ſenſus aptus, atq; natus eſt. Neq; enim in magnitudinem tanquam viſus dirigitur: ſed in colorem. Qui actu quidem prope formam eius in intuendo conſtitutus fuit: antea vero, ex ipſo poſſe effingebatur. Neq; enim a ſeipſo ſolo, neque intrinſecus ſenſus perficitur: neque extrinſecus tantum ab ipſo ſenſibili: ſed ab hoc quidem ſenſorio patienti. Quodq; affectionem ſimilem facienti patitur. At viuaciter ſenſorium ipſum patitur, atq; affectio in actionem a forma ſtantem deſinit: quia ex appulſu, eminentia ve rationū, anima quæ ſentiendi vim habet, ſenſibile cognoſcit: propeq; eius formā ſtat. Quoniam igitur & perfectio vniuſcuiuſque ſenſus, & vis ex ipſius ſenſibilis forma determinatur: viuaciterq;, atque agendo, & cognoſcendo, & propter hanc quoque cauſam perficiendo ipſe ſenſus id eſt. (Conueniens nanq; illa ſecundum naturā actio ſubſtantiæ ipſi agenti exiſtit.) Iure ex propriis ſenſibilibus in vniuſcuiuſq; propriam ſubſtantiam adducimur: tanquam ex accidenti manifeſtiore, & quod corporis effigiem referat, hoc eſt, ab ipſo ſenſibili, ad id ducamur, quod ſubſtantiale ſit, & viuax, & ſine corpore, atq; ratione comprehēdatur. A viſu vero Ariſtoteles orditur, tanquam a ſenſu manifeſtiſſimo, atque honore digniſſimo. Tum propter collectam illam actionem. Tum quia maximam agendi vim ha-

bet:minimamq; patiendi. Tum quia propter illam luminis formam,cum ſole proportionem habet.Verum quando ad id quod viſibile ſit,viſus ipſe ſpectat,quid ipſum viſibile exiſtat,philoſophus tradit.

VISIBILE autem eſt,colorq;,& quod ratione quidem licet dicere, ſine nomine autem eſt.Dilucidum uero erit,quod dicimus progredientibus maxime.

Quandoquidem corpus omnino eſt,quod ſenſibile,patet quemadmodum & quod viſibile huiuſmodi erit.Ipſum vero viſibile corpus,aut in ſeipſo habet id, ex quo proprie dicitur viſibile:quod per ſe Ariſtoteles viſibile dicit:aut aduentitie cauſam,propter quam cernatur,recipit.Quemadmodum aer,qui per lumen videtur.Et quod in ſeipſo cauſam cur videatur,habet,aut in lumine ſolum cernitur,vt color,& quæcunque ea ratione lucida. Quippe quæ ſatis ſuperq; poſſint medium illud pellucidū actu perficere. aut in tenebris tantum.Quæcunq; aliquem quidem ſplendorem habent:haud tamen huiuſmodi,vt potis ſit,lumen emittere.vt quorundam piſcium ſquamæ,& fungi,& ligna quædam putrefacta,atque cornua. At & alia reperiuntur,quæ & in lumine,& in tenebris aſpici queunt. Quemadmodum ignis,qui in tenebris quidem cernitur.Cum neq; aliunde lumen adſit: neq; ipſe ſatis ſuperq; ſit,ad omnem illum medium aerem illuſtrandum.In lumine vero, cum quod pellucidum actu ab eo reddatur pellucidum. Aut cum & in ſolis lumine videtur.Licet ſolis lumen nihil ei largiatur,quo videatur.Erit itaque huiuſmodi omne quod cernitur,vt aut ex aduētitia quadam perfectione cernatur:quemadmodum quæ actu pellucida. Aut inſitum id habeat,quod videatur. Atq; id,aut non ex ſe ſufficiens: ſed lumine, quo actu cernatur indigens,vt quæ coloribus imbuta ſunt.aut ex ſe ſufficiens,vt oē quod ſplendeſcit,atq; igneum eſt. At & ex hoc,aliud quidem ad omne medium perficiendum ſufficiens eſt:quemadmodum ſol,qui ex æquo cernatur interuallo: & qui nunquam ex ſe obſcurus efficitur. Aliud vero aliquando quidem mediū omnino perficere poteſt:quia neq; obſcurum redditum ſit:& parum ſit,quod mediū.Ita,vt in proprio lumine videatur. Aliquando vero aut propter obſcuritatem,aut quia procul abeſt,non illuſtrat mediū omne.Vnde & id ipſum quoq; in tenebris aſpicitur.Par autem eſt,omne quod cernitur, aut lumen eſſe,aut cum lumine cognationem habere.Ipſe quidem ignis,atq; ſol, cum luminis generandi vim habeant,manifeſte huiuſmodi exiſtunt. At & luminis cum eo omni, quod lucidum ſit,cognatio,atque affinitas adeſt,vt vel ex ipſo ſenſu patet. Quare ſi ex poſitione aliqua adauctum fuerit lucidum illud,quod in cornibus, atq; iis,quæ huiuſmodi ſunt,reperitur:vel id quoque lumen emitteret.Nanque iam lignum quoddam noctu viſum fuit:quod lunæ lumen per totam domum redderet. Cæterum colores quoque tanq̃ lumina quædam ex Platonis ſententia:& tāquam extrema illius pellucidi, quod in ſolidis corporibus poſitum eſt,vt Ariſtoteles vult:& tāquam ea,quæ illa ſunt prædita vi,vt quod actu pellucidum mouere queant:& quæ haud alia cernantur ratione, q̃ quia & ipſa a lumine illuſtrentur,ſuam cum lumine conuenientiam,atq; affinitatem indicant. At ad ipſa iam noſtri philoſophi verba accedendum eſt.

VISIBILE autem eſt,colorq;,& quod ratione quidem licet dicere, ſine nomine aurem eſt.Dilucidum uero erit,quod dicimus progredientibus maxime.

Comprehenſum ex his illud omne fuit quod ſecundum ſe uiſibile ſit. Cuiuſmodi color eſt,& quod nomine carere philoſophus inquit.Quod nanq; ſplendeſcens, atq; igneū eam habet uim,ut quod illuſtrare queat,ſignificet. Illud autem quod in tenebris tantū appareat:ut,quod in fungis,ſiue gladiorum capulis,ſquamiſq; reperitur,nequaquā. Quapropter non omne id,quod præter colorem per ſe uiſibile eſt, nomen ſortitum eſt. Siue una cum lumine ſemper exiſtat.Siue in ſolis tenebris conſpiciatur. Siue & in tenebris, & in lumine appareat.

VISIBILE nanq; quod dicimus eſt color. Id aūt eſt,quod in eo,quod p̄ ſe uiſibile.Per ſe autem,non ratione:ſed quia in ſeipſo habet cauſam,cur ſit uiſibile.

SEXAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

OMNIS autem color id mouere poteſt, quod actu pellucet: & id eſt eius natura. Quapropter haud uiſibilis abſq; lumine. Sed oĩno quilibet color ĩ lumine uiſibilis.

EXPOSITIO.

Loco eius, quod eſt, aliquod viſibile. nunc viſibile dictum fuit. In hoc autem noſter philoſophus manifeſtum reddit omne, quod per ſe viſibile. Id nanque inquit eſt, quod in eo, quod viſibile per ſe. Neq; enim color, aut ſplendor: ſed quod coloratum ex colore: & quod ſplendore ſplendeſcit, cernitur. Vtrunqueq; eſt, quod ſcilicet coloratum, & quod ſplendeſcit per ſe viſibile, non autem ratione. Quoniam neq; in ipſius colorati definitione, viſibile, tanquam ex eius ſubſtantia ſumitur. Neque rurſum tanquam ex iis accidentibus, quæ per ſe inſint. Sed quia in ſeipſo habet cauſam, cur ſit viſibile. Hacq; ratione a pellucido diſtinguitur: quod haud ex aliquo lumine in ſeipſo inſito: ſed ex lumine ei accidenti, atque aduentitio cernitur. Cauſa nanq; quæ a forma ſtet, & quæ formalis dici queat, propter q̄ quod colore affectum cernatur, color eſt. Non tanquam color: ſed tanquam id, quod pellucidi mouendi vim habeat: ſed ita, vt ei inſite, atq; innate inſit. At & lumen quoq; in cauſa eſt, propter quam aer videatur. Sed ita, vt aliquando quidem accedat: & rurſum recedat: ac re tamen permanente. Ob quæ, cum differentias eorum, quæ per ſe viſilia ſunt Ariſtoteles tradiderit: de colore poſtea antea alia omnia loquitur, ipſum definiens. Haud tamen quatenus color, vt in libro de ſenſu, & ſenſilibus fecit. Sed quatenus viſibile diuerſa quadā ratione ab aliis omnibus viſibilibus. Tanquam id, quod eam habeat vim, vt quod actu pellucidum moueat: id inquam pellucidum, quod ipſum ambit. Quando euenit & ipſum quoq; actu illuſtrari. Pellucidum autem eſt, quod per ſeipſum totum aliquādo quidem ſine lumine exiſtit: aliquando autem illuminantis præſentia illuminatur. Atq; id actu pellucidum. Poteſtate vero anteaquam lumen receperit. Color nempe effuſus ab eo, quod actu pellucidum, & lumine ipſe quoq; perfectus, mouet quod actu pellucidū. Haud tanquam illud alterans, aut conuertens, aut affectionem immittens. Id nanq; earum qualitatum proprium eſt, quæ paſſibiles dicuntur. Quæ non ſine conuerſione, atq; affectione iis adſunt, a quibus recipiuntur. Quibusq; indigēt ea omnia, quæ fiunt. Quoad formarum receptionem apta reddita ſint. Vbi vero apta effecta fuerint, haud amplius ex affectiōe, ſed ex præſentia illa, quæ agendi vim habet, a formis perficiuntur. Quemadmodum vita corpori adeſt: quemadmodum figura domui: quemadmodumq; bona valetudo, & quemadmodum ſcientia, iis quæ horum recipiendorum vim habent. Vt & in octauo naturalis auditionis diiudicatum fuit. Quo itaq; corpus aliquod ad lumen recipiendum aptum reddatur: paſſibilibus qualitatibus indiget. Id autem ei euenit, dum aer, aut aqua, aut vitrum fit. Vbi vero iam aptum redditum fuerit, ſi quod illuſtret adſit, abſque vlla affectione, & actu perficitur. Formæ nanq; id ipſum, hoc eſt, actus, atq; perfectione ſunt. Quoniam paſſibiles illæ qualitates, haud ſimpliciter formæ ſunt: ſed ſiquidem formæ, paſſibiles quoque. Quippe quæ cum generatione cōmixtæ ſint: atq; in mutatione appareant: & imperfectione plenæ exiſtant. Vnde & vna cum illa mutatione, quæ ab eo, quod imperfectum, ad id quod perfectum emergunt. Quæcunq; vero formæ, atq; perfectiones ſunt, eæ accedūt & actu, & collectim. Quapropter viſibile abſque lumine, nequaq̄ exiſtit. Illuminatum nāq; eſt, quod actu pellucidum: cuius mouendi vim color habet. Verum id quod poteſtate tantum pellucidum mouere non valet. Quod enim illuminatum non eſt: quodq; ab eo non continetur, quod actu pellucidum, non cernitur. At dictum etiam fuit, qua ratione mouēdi vim habeat. Quoniam non iuxta affectionem, atq; conuerſionem aliquam id agit: ſed ſecundum actum, atq; perfectionem: & præſentiam quādam, quæ a forma ſtat: ſed haud ex ſubſtantia illius ducta ſit. Cuiuſmodi ipſa vitæ præſentia eſt. Nam actionem quandam conſequitur: quæ a ſubſtantia naſcitur: & poſt ſubſtantiam progreditur. Cuiuſmodi affectiones, atq; habitus exiſtunt

Formę qd.

QVAPROPTER de lumine primo dicēdū, quid eſt. Eſt ſane aliq̄d pellucidū:

Forſan quidem enim, vt iam a nobis dictum fuit, & omne, quod cernitur, aut lumē eſt, aut cum lumine cōgnationem habet. Color quidem igitur, cum in lumine omnino cernatur, neceſſario ipſius luminis rationem, iis demonſtrare debet, qui de viſibili, atq; viſu, aliquid diſcere cupiunt. Verum quoniam lumen pellucidi perfectio eſt: quid ipſum ſit pellucidum antea accipiendum eſt. Neq; enim ita ſeſe lumen habet, vt ipſa intellectio: quæ in ſubſtantia a qua adducta fuit, permanet: atque adeo eadem cum ipſa ſubſtantia efficitur. Sed & lumen quidem actus eſt. Non tamen idem cum eo, quod facit: neq; in ipſo manet. Licet neq; diuellatur. Sed vna cum progredienti iis iunctus eſt: atq; aliunde infertur. Licet haud ita, vt cum vlla affectione id faciat: ſed potius non ſine collecta quadam perfectione. Cum conuenientia quædam vbiq; in eo quod recipiendi vim habet, reſpectu illius quod accedit, conſideretur. Ita, vt ex altero, in alterius quoq; notitiam peruenīri poſſit. Poteſtate itaque id, quod recipiendi vim habet, illud eſt: quod iam actu exiſtit, quod receptum fuit. Actus autem, & terminus, atq; perfectio illa eſt natura, ex qua determinatur, quod receptum fuit. Id que actu eſt. Poteſtate vero, quod recipiendi vim habet. Exempli gratia, bona valetudo, ex qua, & quod bene valet, & quod bene valere poteſt: id quidem imperfecte, illud autem perfecte: quemadmodum & quod recipiendi vim habet, & quod receptum fuerit: a conceſſo determinatur actu. Atq; ipſa quidem ſcientia, quæ naturam conſequitur, ex definitione, & quæ actu determinantur, cognoſcit: & quæ recipiendi vim habent: tāquam ea, quæ ab imperfecto quodam illorum veſtigio, formantur. Ariſtoteles autem nūc inueſtigans, adhuc ab iis, quæ de cauſis effecta ſunt: & tanquam ab iis, quæ reſpectu noſtro, prima ſint: ad ea, quæ natura prima, atq; cauſæ exiſtant, aſcendens: & ab impfectis ad perfecta: ex his perfectionem cognoſcit. Hacq; ſane ratione ex pellucido, quod tanquam materia, lumini ſubſtratum eſt, & ex eo perficitur: quoniam & actu fiat pellucidum: cuiuſmodi lumen ſit, cognoſcimus. Quādo haud ipſi formæ in primis: ſed ei, quod illuminatum ſit, ſenſus inhærere ſolet. At dicere aliquis poterit, nonne & ipſa forma manifeſtiſſime patet? Quid nanq; lumine manifeſtius? Verum ſimplex quidem luminis proprietas quo ad illam ſimplicem apprehenſionem ſpectat, noſtræ intellectioni ex ſenſu ipſo nota fit. Quod autem ſine corpore exiſtat: & quod non affectio, ſed actus ſit, ratiocinando colligimus. Partim quidem ipſum per totum pellucidum progredi videntes. Partim vero quia, cum tum præſens, tum abſens ſit, nullo vtitur tempore. Affectiones nanq;, non ſine tempore accedunt, atq; recedunt. Corporaq; quæ cum materia exiſtant, haud ſeſe mutuo pertranſeūt. At ignis, qui a lumine prouenit, corpus cum materia eſt. Aerq; qui eius recipiendi vim habet, huiuſmodi exiſtit. Nunquid igitur ſubſtātia etiam eſt? quemadmodum vita illa, quæ ab anima corpori conceditur. At licet vita corpori collectim adſit, atq; rurſum abſit: attamē neceſſe eſt præcedere plenum compoſiti ortum: atq; illius abſentiæ interitum accidere. Vitaq; præterea contrariorum recipiendorum vim habet. Animalq; perſpicue ſubſtātia eſt. Quare & vita, quæ illius determinandi vim habens forma eſt, ſubſtantia erit. At neq; aer illuminatus, tanquam illuminatus ſubſtantia eſt. Quemadmodum neq;, qui aliunde calorem adeptus eſt. Neq; vel aer ipſe, vel lumen contrariorum recipiendorum vim habet. Neq; mutatio quæpiam eius præſentiam præcedit: neq; abſentiam conſequitur. Verum id hoc eſt, actus eſt: qui haud in pellucido, tanquam in ſubiecto inſitus eſt: ſed ſeparabiliter ei adeſt: atq; ipſum perficit. Ita, vt nunquam ab eo, quod ipſum adducit, ſeparetur: ſed in illo ſedeat, atque illi hæreat. Quapropter & eo quidem tranſpoſito, ſimul tranſponitur. Haud tamen ſi id, quod recipit, quacunq; ratione mutetur, ſimul quoq; mutatur.

Dubitatio. Reſponſum. Dubitatio. Reſponſum

SEXAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

PELLVCIDVM autem dico, quod eſt, quidem uiſibile. Non per ſe autem uiſibile: ut uno uerbo dicam: ſed propter alienum colorem. Huiuſmodi autem eſt aer, & aqua, & multa ſolidorum. Neq; enim quatenus aer, aut quatenus aqua pellucidum. Sed quoniam eſt natura, exiſtens eadem in his ambobus, & in perpetuo ſuperiori corpore.

EXPOSITIO.

Cernitur quidem lumine non ſolum quod pellucidum: ſed & quod colore affectum. Differentia autem eſt: quoniam alterum quidem, quod ipſum pellucidum eſt, quatenus illuminatum ſolum cernitur. Secundum quod pellucidum. Alterum vero etiã quatenus colore affectum. Vnde id quidem per ſe viſibile: quippe quod in propria natura colorem contineat, Qui quidem color, illud erat, quod in lumine cernebatur. Pellucidũ vero haud per ſe viſibile: quoniam lumen ei aduentitium quid eſt. Quod quidem lumen id tantum erat, quod in pellucido cernebatur. Licet enim idem pelluceat, atq; colore affectũ ſit: quẽadmodum cornu, & gypſus. Attamen quatenus pellucida, & hæc quoq; ſolo lumine cernũtur. At quænam ipſius pellucidi natura ſit: nouit quidem Ariſtoteles in aliis, & quod determinatum pellucidum. Nunc autem ſermonẽ habet & de pellucido indeterminato. Quod illud eſt, quod aliunde per ſeipſum totum, atq; adeo & a ſeipſo lumen recipit: & ea ratione redditur viſibile. Atq; hæc pellucidi natura eſt. Quæ nequaquam aptitudo eſt ad luminis receptionem, per ea tota, quæ hac ratione apta, atq; nata ſunt.

SEXAGESIMANONA PARTICVLA.

LVMEN autem eſt huius actus pellucidi, quatenus pellucidum.

EXPOSITIO.

Ita quidem eius eſt actus, vt qui perficiendi vim habeat. Sed non tanquam is, qui ab eo omnino progrediatur. Illud autem quatenus pellucidum dictum fuit: quoniã quatenus huiuſmodi, eius perfectio lumen eſt.

POTESTATE uero in quibus id eſt, & tenebræ.

Quandoquidem & cœleſte corpus etiam pellucidum dictum fuit, atq; eſt: quod ſemper actu eſt: tanquam id, quod in ſe cauſam, quæ luminis efficiendi vim habet, contineat. Simul nanq; luminis emittẽdi facultatem corpus cœleſte obtinet, atq; pellucidum eſt. Vnde licet a cono telluris impediatur aliqua eius particula, quin a ſolis lumine illuſtretur: haud tamen propter hanc cauſam in tenebris collocatum eſt, propter proprium lumen, quod obtinet. In quo autem quod poteſtate reperitur, quemadmodum in aere, in eo, non ſolum lumen, ſed etiam tenebræ locũ habent. Si itaq; luminis priuatio, tenebræ ſunt, non duabus cum poteſtatibus pellucidum erit: cum aliquando quidem lumini, aliquando vero tenebris ſubiectum erit. Sed iuxta eandem vim, interdum quidem perficietur lumine, interdum autem non, ſed tenebris. Sin autẽ haud priuatio ſit, ſed & ex ſe actio telluris: quæ tenebras efficiat, non quia obiiciat: ſed quia quandam proprietatem largiatur, lumini contrariam: quemadmodum ſeſe habet frigidum erga calidum, & nigrum erga album, tunc duplices amborum erunt poteſtates. Quarum altera ex ea aptitudine conſiderabitur, quæ ad ipſum illuminari ſpectat: altera vero ex ea, quæ ad ipſum tenebris effundi. Neq; enim ſola luminis abſentia tenebræ egebunt: ſed & aliqua quoq; præſentia. Ariſtoteles autem tenebras a priuatione ſtare, huiuſq; in claſſe collocari voluit. Licet enim lumini tenebras contrarias dicat: at non tanquam formam formæ oppoſuit. Sed ne tanquam priuationem habitui: tanquam priuationem formæ nos opponere voluit. Priuatio nanq;, & forma mutuo inter ſeſe mutantur. At a priuatione in habitum mutationem fieri impoſſibile eſt.

LVMEN uero, quaſi color eſt pellucidi, ubi fuerit actu pellucidum ab igne, aut tali. Exempli gratia, quod ſurſum corpus. Nanq; huic aliquid ineſt unum, & idem. Quid quidem igitur pellucidum, & quid lumen dictum eſt.

Quoniam quemadmodum quæ colore affecta ſunt ex colore: ita & quæ pellucida ex lumine cernuntur. Attamen lumen haud color eſt: ſed quaſi color. Quia nõ quemadmodum color, iis quæ colore imbuta ſunt, inſitus eſt: ita & lumen pellucidis, quatenus pellucida. Ab igne autem, aut a præſtantiori corpore fit. Quoniam, quemadmodum diximus, haud ipſius pellucidi actus erat, vt ab eo. Sed tanquam is, qui eius perficiendi vim obtineret.

ra. Cœleſte vero corpus licet vna & luminis emittendi vim habeat, & pellucidum ſit: attamen diuerſum ei eſt, pellucido eſſe, atq; luminis emittendi facultatem obtinere.

QVONIAM neq; ignis, neq; omnino corpus. neq; fluxio corporis ullius. Eſſet enim corpus aliquod & ſic.

Non de pellucido, ſed de lumine id philoſophus affertat q; aduerſus Timæum ſermonem dirigit. Apud quem quo pacto ignis ſpecies lumen ſit, declaratur: & qua ratione diurnum lumen, & viſus defluxus vbi coagmentata fuerint, vnum corpus conſtituere dicuntur. Quæ ex Iamblichi commentariis aduerſus Timæum ſumi poſſunt.

SED ignis, aut talis alicuius præſentia in pellucido.

Illud quidem talis alicuius de eo ſolo intelligendum eſt, quod luminis emittendi vim habeat. Præſentiam vero accipere debemus: non in loco poſitam: ſed quæ habeat vim perficiendi, quod ipſam recipiat. Idq; ex ea nanciſcatur actione, quæ ipſius illuminantis gignẽdi vim habeat. Quæq; haud in affectionem, ſed in actum deſinat.

NEQVE enim duo corpora ſimul poſsibile in eodem eſſe.

Omnium confesſione ea intelligere debemus, quæ cum materia ſint. Quo itaq; pacto in aere ignea lux eſt? Neque enim quia partes illæ in minutas particulas redactæ ſint, per poros mutuo pertranſit: quemadmodum ponit Proclus. Sed quia tum totus aer luminis particeps factus per ſeipſum totum conſpicitur. Tum quia luminis continuitas nõ ſeruaretur, cum eiusipſius cauſa. Tum quia non iuxta omnem ſuiipſius particulam illuminãs ageret, dum ab eo impeditur, quod reſiſtit. Neq; tota eius ſuperficies cerneretur a nobis: cum collectim noſtri quoq; radii, vt inquiunt, per pellucidi poros pertranſeant. At qui eſſe poterit luminis motus ſecundum naturam? Nanq; cum corpus ſit, aliquem habere debet. Verum neq; qui in circulum fertur. In primis nanq; qui in rectum tendit, ei conuenire videtur. At neq; qui in rectum tendit, conuenit. Contrarii enim ſunt, qui ſurſum, ac deorſum verſus fiunt. Hiq; ambo eidem nequaquam. Lumen autem tum ſurſum, tum deorſum, tum in obliquas omneis parteis ſeſe eodem modo diffundit. Cæterum qua etiam ratione vllus ſine tempore erit motus. Eſſet enim celerior & eo, qui totius cœli: cum in quatuor horis per ſextãtem feratur. Lumen autem aſtri ſimul cum exortu inſenſibiliter exurgat, vt ipſi dicerent. Cum ex rei veritate vbiq; exiſtat.

SEPTVAGESIMA PARTICVLA.

VIDETVRQVE lumen contrarium eſſe tenebris. Sunt autem tenebræ, priuatio huiuſmodi habitus ex pellucido. Quare patet, quod & huius præſentia lumen eſt: & non recte Empedocles, neq; ſi aliquis alius ita dixit. Vt feratur lumen, atq; ſit aliquando inter terram, & continens, nos autem lateat. Id nanq; eſt, & præter eam, quæ in ratione ueritatem, & præter ea, quæ apparent. In paruo quidem enim interuallo, latere poſſet. Ab ortu autem ad occaſus latere, magna admodum petitio.

SEPTVAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

EST autem quod coloris quidem recipiendi uim habet, quod ſine colore. Soni, autem, quod ſine ſono. Sine colore autem ipſum pellucidum: & quod cerni non poteſt, aut quod uix cernitur. Cuiuſmodi uidetur, quod tenebricoſum. Huiuſmodi autem quod quidem pellucidum: ſed haud cum fuerit actu pellucidum: uerum cum poteſtate.

EXPOSITIO.

Id quoq; eo tendit, vt luminis naturam declaret: ſed ita, vt haud corporata habeatur: verum in perfectione ſuum retineat eſſe. In abſentia quidem enim, atq; priuatione tenebræ collocatæ ſunt. At non corporis. Neq; enim minorẽ occupat locum tenebricoſus aer: neq;

rarior apparet:neq; collecta in ſolis occaſu,aut in ignis extinctione facta fuit corporis ſecũdum locum diſtantia.Sed quemadmodum tenebræ luminis eſt priuatio:quod ſane habitum philoſophus appellat,tanquam eius perfectionem,quod ipſius luminis particeps exiſtit:in abſentia nanq; illuminantis tenebræ ſunt cõſtitutæ:ita lumen huius præſentia eſt. Præſentia autem habitus,atq; perfectio dicitur. Huius autem,aut ignis ſcilicet ,aut alicuius,quod huiuſmodi.His nanq; refertur. Quoniam ex illa progreditur actione,quæ agẽdi vim habet. At cum dixerit,lumen eſſe colorem ipſius pellucidi:ipſum quoq; nunc pellucidum abſq; colore ex ſe exiſtere inquit. Hac enim ratione recte recipere valet, quod accedit:vt ipſum colorem:cum nihil quod intimum,atq; inſitum,& proprium ſit ei impedimentum afferat,quod aliunde aduenit. Non ſolum autem quod colore caret, ſed & quod cerni non poteſt,aut quod vix cernitur ipſum pellucidum abſq; lumine eſſe inquit. Quoniam id quoque tenebricoſum dicimus. Cum cerni non queat,hoc eſt,primo illo appulſu non cernatur. Quoniam autem quod tenebræ ſint,viſus ipſe diiudicat : quemadmodum quilibet etiam ſenſus proprii,atq; ſui ſenſibilis priuationem:haud quia aliquid intueatur, tenebras viſus diiudicat:ſed quia non intueatur:cum tamen id experiatur: atq; hac ratione illud quoq; ſimul ſentiat. Propter hancq; cauſam & de eo meminit, quod vix cernitur. Idq; ipſius pellucidi ſine lumine exiſtentis proprium eſt,quacunq; ſcilicet ratione cerni:licet haud ex primo illo appulſu. Quoniam ipſi quoque colores,ſine lumine cerni non poſſunt. At neq; iis qui intueri nitantur vllum ſuiipſorum ſenſum concedunt.

Hic illud habe,qd Auer. alio tradu xit, qd ſcilicet oẽ recipiens debet recepti natura carere.

Qua ratiõe pellucidũ a coloribus differat.

EADEM nanq; natura,aliquando quidem tenebræ,aliquando autem lumẽ eſt.

Eadem quidem natura pellucidi. Eſt autem aliquando quidem tenebræ,aliquando autem lumen:quia vtriuſq; ſpeciatim recipiendi vim habet.

SEPTVAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

NON omnia autem uiſibilia in lumine ſunt:ſed ſolum uniuſcuiuſq; proprius color. Nonnulla enim in lumine quidem non cernuntur. In tenebris autem faciũt ſenſum,ut quæ ignea apparent,atque fulgent. Vno autem nomine hæc carent:ut fungus,cornu,capita piſcium,& ſquammæ, & oculi. Sed nullius horum proprius cernitur color.

EXPOSITIO.

Hæc quidem enim lucida ſunt:nequaquam tamen lumen emittere queunt:quæq; nomine carent,& in tenebris cernuntur. At quonam pacto ſolum proprium vniuſcuiuſque colorem in lumine cerni inquit? Nanq; & pellucidum illuminatũ cernitur. Nunquid pellucidum haud quia aliud ſit,in alio cernitur lumine:quemadmodum color? Cum ſecundum ſe lumen actus ſit pellucidi. At cum dixerit qua ratione pellucidum cernitur,cũ actu fuerit pellucidum:& qua ratione colores : deinceps & quæ in tenebris cernuntur , tradit. Exempli gratia,quæ ignea inquit,& fulgent. Haud tamen eiuſmodi exiſtentia , vt lumen faciant. Neq; enim tunc amplius in tenebris cernerentur. Sed quemadmodum carbones, & nebulæ rubentes,& natifulgidæ, & quæcunq; abſq; eo,quod lumen emittant in tenebris fulgent. Quorum nullius proprius cernitur color:ſed illud lucidum tantum. Quandoquidem & horum quoq; color in lumine viſitur. Ipſa vero ſine lumine fulgent.

Dubitatio.

Reſponſum

PROPTER quam quidem igitur cauſam hæc cernuntur,alia ratio.

SEPTVAGESIMATERTIA PARTICVLA.

NVNC autem tantum manifeſtum ſit,ꝗ quod quidem in lumine cernitur , color. Quapropter etiam non cernitur ſine lumine.

EXPOSITIO.

Ipſe quidem nunc cauſam non admouet. Perſpicua autem eſt. Quia cum lumen præcipue viſibile ſit:& quod lumen reddere queat,lucidum eſt. Quod quidem igitur ita lucidum,& ipſum quoq; viſibile eſt.& propter lumen,& pellucido , & iis, quæ in lumine cernuntur,

nuntur,cauſa eſt,vt cernantur.Quæ vero huiuſmodi non habent luciditatem, vt potis ſit lumen emittere:aliis quidem vt cernantur,cauſæ eſſe non queunt: ipſa vero propter fulgorem cernuntur,& in tenebris ſolis.Quia vbi a lumine illuſtrata fuerint,ſuam non detegunt luciditatem.Ita,vt primo quidem cernatur,lucida luminis cauſa. Deinde vero lumē ipſum,& quæ actu pellucida.Attertio loco,quæ colore imbuta. Eaq; vbi a lumine perfecta fuerint,ex affinitate illa,quam cum eo ſeruant.Siue lumina quædam,ipſi quoq; colores,vt Plato voluit,ſint.Siue extremitates determinatī pellucidi exiſtāt. Præter hæc aūt alia ratiōe cernūtur,quæ in tenebris aſpiciūtur.Atq; vltra hæc oīa alio quoq; modo,ipſum lumē.Cæterū illis Ariſtoteles finē iponēs,quæ de colore tradita ſunt,hæcq; ſcriptioni mādat. Ordines eorum quę cernuntur.

ID nāq; erat ei,ipſum colori eſſe.quod eſt,eā habere uim,ut mouere poſſit,quod ſecundū actū pellucidū.Actus autem pellucidi,lumen eſt.Signum aūt huius,manifeſtum.Si enim aliquis poſuerit,quod habet colorē ſupra ipſum uiſum, nō uidebit.

Ei tanq̄ viſibili ſcilicet non autem tanq̄ colori.Simpliciter autem viſibili colori. Atq; id, vbi & ipſe a lumine perficiatur.Quoniam quod in tenebris poſitum eſt , aerem extra illuminatum non mouet.Quod vero illuminatum fuit mouet:haud tamē ita,vt patiatur:ſed & quemadmodum illud quod actu illuminat.Nanq; & color , qui lumine perfectus fuerit,& ipſe quoq; in id,quod actu pellucidum agit.Nequaq̄ vero patiendo,ſed agēdo:quippe cum aliquam ei largiatur,actionem.Largitur autem ex ſe vbi a lumine perfectum fuerit.Atq; perfecto ipſo pellucido,viſum per id quod actu pellucidum,tanq̄ medium,nō autem primo mouet.Quoniam ſimul quoq; ipſum pellucidū agit, in eo ipſius viſus motus dum a colore,qui cernitur concitatur:quēadmodum & vectis a manu ad lapidis motū impellitur.Atq; huius rei illud ſignū eſſe poteſt:q̄ id quod colore affectū,ſi ſupra ipſum viſum impoſitū fuerit,non cernitur:quippe quod abſq; pellucido viſum mouere nō poſſit.

SED ipſe quidem color mouet quod pellucidum . exempli gratia , aerem . Ab hoc autem cum continuus ſit,mouetur ſenſorium.

SEPTVAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

NEQVE enim recte id dicit Democritus,qui arbitratur,ſi ſit uacuum quod medium,cerni poſſe exacte,uel ſi formica in cœlo ſit. Id enim eſt impoſſibile . Dū nāq; patitur,quod ſentiēdi uim habet,fit ipſum ītueri. Ab ipſo quidē igitur,qui cernitur, colore impoſſibile. Relinquitur aūt a medio. Quare neceſſariū aliquod eſſe mediū.

EXPOSITIO.

Mouetur quidem a colore ipſum pellucidum:quippe quod inde actum recipiat . Atq; mouet ſenſorium,tanq̄ id,quod huius actus particeps fieri queat.Verum nequaq̄ tanquā id,quod ex ſe ſine corpore agat,atq; moueat aſpectum:quemadmodum ferrum, quod calefactum fuerit:licet ignis qui calefecit,non adſit,attamen calefaciendo agit.Sed color actū traducit:quemadmodum & vectis lapidem cum a manu mouetur. Vnde & ipſum pellucidum recedente colore,haud amplius iuxta illum,aſpectum mouet.Sin autem ex ſe pellucidum aſpectum moueret,eius ſenſum eſſe oporteret,non autem illius,quod colore affectum ſit.Nunc autem & illud,& medium percipimus interuallum. Ac manifeſtius hæc a me in breui illo ſermone Theophraſti de rebus naturalibus diiudicata fuere. Verum hoc in loco Ariſtotelis verba confirmantes,ipſum quidem colorem mouere dicimus quod pellucidum proxime. Ab hoc autem,quod continuum exiſtit,vt inquit,neq; ſolum viſui:ſed & colori intelligit:quo ex continuitate proximum iuxta vtrunq; extremum,intelligat motum. Ab hoc inquam mouetur ſenſorium,licet haud ita medium,tāquam illuminatum percipiamus,vt ex ſe aſpectum moueat.Nanq; quæ lucida ſunt,aut colores ita ex hoc intuemur:vt haud ex ſe aſpectum moueat : ſed ita ex hoc,vt vna agat cum eo,quod viſibile exiſtit:atque eius actum perducat. Ac quando infert,poſt id,quod contra Democritum dictum fuit,ab ipſo quidem igitur,qui cernitur colore,impoſſibile:relinquitur autē a medio,ſubintelligendum eſt,illud proxime.Quoniam a colore mouetur ſenſorium:dum p

pellucidum vehitur ad ſenſorium dantis actus:qui ſeparabiliter,atq; immixte per mediū deſertur. Vnde & collectim adeſt:& ſimul totus exiſtit:& diuerſorum quoq; colorū in eo- Dubitatio. dem actus reperiuntur. At quamnam ob cauſam impoſsibile eſt, quod ſentiendi vim ha- Reſponſiam beat ab ipſo colore quod cernitur, proxime moueri? Nūquid quoniam lumine opus eſt, & aſpicienti ad colores percipiendos: & ipſi quoq; colori ad aſpectum ipſum mouēdum? Ambo itaq; lumine complicari oportet. Vnde & mediū actu pellucidum eſſe oportet:quo vtrunq; ab eo perficiatur. Quapropter non omne ſimpliciter, quod cernitur, aſpectui impoſitum cerni negat:ſed quod colorem habeat. Quod nanq; lucidum eſſet, cerneretur, Niſi propter immoderatam vim ſenſum hebetaret.

INANE autē ſi fuerit, non quod exacte:ſed omnino nihil cernetur. Propter quā quidem igitur cauſam, colorem, neceſſarium in lumine aſpici, dictum eſt.

Secundum eorum ſcilicet ſententiam, qui medium inani excipiūt. Non ſolum q; quod colore affectum:ſed nihil omnino cernetur. Quādoquidem enim lumen, pellucidi actus eſt, neq; medium cerneretur. Pellucidum nanq; actu eſſe debet, medium quod cerni valeat. At neq; quod colore affectum. Quoniam nō illuminat viſum, atq; colorē quod actu pellucidum, exiſtenti medio inani. Cæterum neq; aliquid eorum, quæ lucida ſunt. Nanq; eorum emittentium actio, dum medium pellucidum eſt, aut poteſtate, aut actu perfertur.

IGNIS autem in ambobus cernitur, & in tenebris, & in lumine. Et id ex neceſſitate. Quod nanq; pellucidum ab hoc fit pellucidum.

Quæ quidem enim obſcure, atq; imbecilliter ſplendeſcens aliquid habent:& non poſſunt illuſtrare, in ſolis tenebris quod poteſtate pellucidum mouent. Non quia illuminēt: ſed ita, vt per ipſum cernantur:cū ea ratione coloribus abundent:vt ſine lumine moueant pellucidum. Propter imbecillitatem autem ſplendoris, haud in lumine quoq; cernuntur. Quod non eam ob cauſam, vt opinor, euenit:quia illa lucida in aerem illuminatum non agant:ſed quia viſus propter affectionem illam, quæ a maiori lumine inijcitur: quod debilius exiſtit, præterea intueri non poteſt. Ignis autem propter maiorem luciditatem, quippe quæ luminis quoq; perficiendi vim habeat, in lumine conſpicitur, vel diurno. Atq; omnino licet alterum illuminans ſit:quod non prohibeatur ab immodico cerni interuallo. Siue in eo lumine, quod ab eo perfectum ſit. Quemadmodum qui noctu vicini ipſum intuētur:quiq; eius præterea lumen percipiunt. Ad quod & illud quoq; adiectum fuit: & id ex neceſsitate. Quod eſt in lumine conſpici. Cum ſcilicet id nanq; addendum eſt, in proprio cernatur lumine. Quandoquidem ignis huiuſmodi eſt: vt in id quod actu pellucidum, quod poteſtate erat, & ipſe quoq; ducat. Cernitur autem & in tenebris ab iis, qui longius progrediuntur, ignis in nocte. Quoniam aut adeſſe oportet ipſum mouens ei, quod mouetur: aut ad illud ferri ipſam mouentis actionem. Medio itaq; vacuo exiſtenti, nequaq̄ id quidem moueret, illud aūt moueretur. Neq; illa ſola aptitudo ad ipſum pati, ſatis, ſuperq; exiſteret. Inſtat autem Alexander aduerſus Ariſtotelem, tanquam aduerſus eum, qui de ſolis viſibilibus locutus uidetur: quique nihil de ipſa actione intueri ualente dixerit:de qua tamen ſe uerba facturum pollicitus eſt. Atque pro eo reſpondēdo inquit: quemadmodum dixit, moueri uim illam, quæ cernendi uim habeat ab eo, quod actu pellucidū: & quæ fit actu, quod ipſum uiſibile erat. In fineque præterea huius libri, eum uniuerſaliter de omni ſenſu loqui aſſerit:tanq̄ de eo, qui ſenſilia abſque materia recipere ualeat. Hæc quidem igitur pulchre, atque recte dicta ſunt. At illud quoque adiiciēdum eſt:quod licet ſenſorio nō ſine affectione actio illa adſit:attn̄ in ipſa uita, quæ ſentiēdi uim habet, iuxta propriā actionē ſenſiliū cōprehēſio fit:quæ haud extrinſecus recipitur:ſed rationū appulſu ꝓpe ſenſiliū formas pmanet:neq; a ſenſilibus patitur:ſed iuxta ea cognoſcēdo, non aūt efficiendo agit.

SEPTVAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

EADEM præterea ratio & de ſono, & odore eſt. Nullum nanq; eorum tangens ſenſorium facit ſenſum.

Expoſitio.

EXPOSITIO.

Eadem quoq; ratio eſt,quatenus vt ipſe confeſtim infert,per aliquod medium extrinſecus exiſtens,in his quoq; actio perfertur,atq; deducitur.

SED ab odore quidem & ſono medium mouetur. Ab hoc autem ſenſoriorum utrunq;. Quando uero ſupra ipſum aliquis impoſuerit ſenſorium,ſonans,aut olens nullum ſenſum efficiet.

Dictum iam fuit,qua ratione a medio ſenſorium mouetur:non tanquam ſcilicet ab eo, quod per ſe moueat:ſed tanquam ab eo,quod actionem ab ipſo ſenſibili perferat.Propter quam itaq; cauſam,ſi ſupra ipſa ſenſoria ſenſilia ponantur,nõ ſentimus? Forſan propter conuenientiam.Aut quoniam vel eo per quod,opus eſt. Quemadmodum & vecti egemus in motu illo lapidis,qui a manu fit. Interrogatio. Reſponſum

DE. TACTV autem,& guſtu,habet quidem ſeſe eodem modo. Non apparet autem. ob quam uero cauſam,poſtea erit perſpicuum.

Nanq; & in his medium quoddam reperiri vult,Verum non apparere:quia intus,non autem extra,medium exiſtit.

SEPTVAGESIMASEXTA PARTICVLA.

MEDIVM autem,ſoni quidem aer.

EXPOSITIO.

Aer nunc mẽtione dignus iudicatus fuit:ceu is,qui manifeſtius vim illam ſonũ pferẽtẽ obtineat.Qm̃ & aqua aliquid præſtat.Licet minorem perferendi facultatem habeat,q̃ aer.

ODORIS uero,nomine carens.Communis nanq; ſane quædam affectio in aere,& aqua eſt.Quemadmodum & pellucidum colori:ſic habenti odorem, quod in ambobus ineſt his. Videntur nanq; & aquatilia animalium,habere ſenſum odoris.Sed homo quidẽ,& ex pedes habentibus,quæcunq; reſpirant,non poſſunt odorare,non reſpirantia.Cauſa uero & de his poſtea dicetur.

Quod nonnulli διόσμον appellant,illud eſt,quod odoris perferendi vim habet:quodq; pellucido ex proportione reſpondet.Quemadmodum enim id,luminis,atq; coloris, atq; eorum quæ cernuntur omnino actu perficitur:ita quod διηχὶς,hoc eſt,ſonum perferre valens,dicunt,ad ſonorum receptionem:quodq; διόσμον,ad odorum receptionem aptum.In aereq;,atq; aqua id ſonum perferre valens reperitur.In eo vero, quod. Sed homo quidẽ, philoſophus dixit.Licet nihil reddiderit illi particulæ quidem:attamen quid reddi debeat, patet.Illud nanq; eſt. Quæ autem non reſpirant.Propter quam vero cauſam, hæc quidẽ vel non reſpirantia odorent:illa vero reſpirantia nequaquam,poſtea indicabit.

SEPTVAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

NVNC autem primo de ſono,& auditu determinemus. Eſt autem duplex ſonus. Alter quidem actus quidam:alter uero poteſtas. Alia quidem enim non dicimus habere ſonum,ut ſpongiam,lanas. Alia uero habere:ut æs,& quæcunq; ſolida, atq; leuia. Quoniam poſſunt ſonare. Id autem eſt,inter ipſum medium, atq; auditum immittere ſonum actu.

EXPOSITIO.

De auditu determinandum eſt:quandoquidem poſt viſum perfectior aliis exiſtit ſenſibus:longiuſq; profertur.Eſt autem duplex ſonus. Alter quidem enim actus quidam:alter autem poteſtate.Et quod quidem actu,aliquando reſpectu ipſius eſſe ſubiectorum dicitur:aliquando autem non quatenus ſunt,ſed quatenus ſentiuntur.Cera nanq; quæ iam alba eſt,cum actu ſit alba,poteſtate interdum viſibilis eſt. Quæ vero præterea etiam flaua eſt,& alba quoq; exiſtit poteſtate. Quæ autem & alba eſt,& cernitur,iuxta vtrunque,actu

eſt. Hac eadem ſane ratione & ſonus: quidam quidem poteſtate eſt, atq; id ipſum ſonus. Cum ſolida, atq; leuia ſubiecta fuerint, & quæ ſonum facere queãt. Quoniam in iis, quæ haud huiuſmodi ſint, ne poteſtate quidem ſonus exiſtit. Alter autem actu: qui iam factus eſt, licet nemo audierit. Qui quidem ſonus actu eſt. Poteſtate vero, tanquam is, qui audiri valeat. Quoniam cum audietur, actu tum eſt, tum ſenſibilis reperitur. Et de eo, quod iux-
,, ta ambo actu, dictum fuit illud. Id autem eſt, inter ipſum medium, atq; auditum immitte-
,, re ſonum actu.

SEPTVAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

EST autem, qui ſecũdum actum ſonus, ſemper alicuius ad aliquid, & in aliquo. Percuſſio nanq; eſt, quæ facit. Quapropter uel impoſſibile, uno exiſtente, factũ eſſe ſonũ. Diuerſum nãq; uerberãs, & quod uerberatur. Quare ſonãs ad aliquid ſonat.

EXPOSITIO.

Alicuius quidem, hoc eſt, verberantis. Ad aliquid autem, ad id, quod percutitur. In aliquo; hoc eſt, in eo, quod ſonum perfert: quodq; actum ex percusſione receptum traducit. Cum & ambo ſolida fuerint: aut alterum ex iis, quæ inter ſeſe incidũt. Ac maior quoq; occurſus fit: ſi & leuia, & intẽſa, & aſpera illa fuerint. & medium ſatis ſuperq; recipere, atq; perducere actum illum: qui ex ipſis redditur, queat. Quapropter nequaquã in vacuo fieri poſſet. Quandoquidem corpus eſſe oportet, quod perferẽdi vim habeat. & aliquod ex iis, quæ hanc ſoni perferendi facultatem obtinent.

PERCVSSIO autem non fit abſq; latione. Quemadmodum autem diximus, haud quorumcunq; percuſſio ſonus. Nullum nanq; ſonum reddunt lanæ, ſi percuſſerint, aut percuſſæ fuerint.

Oportet enim quod percutere debet, aliunde accedere, atq; occurrere ei, quod percuti debet. Ita, vt medium corpus ſit, inter id quod percutere, & quod percuti debet. Quandoquidem nihil reperitur inane. Atq; id illud eſt, in quo ſonus eſt: cum ſoni perferendi vim habeat: atq; collectim comprehenſum propter celeritatẽ lationis infractum maneat. Tunc nanq; recipit ex percusſione actum.

SED æs, & quæcunq; leuia, & caua. Aes quidem, quia leuis. Caua uero refractione, multas faciunt percuſſiones poſt primam. Cum nõ poſſit exire, quod motũ fuit.

Haud ea nunc nobis philoſophus tradit, quæ ſimpliciter ſoni emittendi vim habeant: ſed quæ facile emittant; quæ ſolida eſſe oportet. Quemadmodum æris exemplum indicat. Et leuia. Quo aer, qui medius excipitur: cum vnam in ſuperficiem, quæ ſonum emittere valeat, incidat, infraſtus ſeruetur; & in vno toto actum recipiat. Caua vero ſonant: quia perſæpe fit percusſio aeris, qui intercipitur, propter celerem percutientis lationem: cum is adhuc infractus permaneat: atq; non ſine vehementia motus ſit: & in cauis illis extet inuolutus: & perſæpe illa percutiat: quoniam non ſine difficultate exire poteſt.

SEPTVAGESIMANONA PARTICVLA.

PRAETEREA auditur in aere, & aqua, ſed minus. Non eſt autem ſoni proprius aer, neq; aqua.

EXPOSITIO.

Aer quidem ille, qui in pelliculis illis aurium comprehenſus eſt, auditus eſt inſtrumẽtum. Corpus vero, quod extra ſoni perferendi vim habet, nõ ſolum aer, ſed & aqua quoq; exiſtit. Licet aqua minus aere huiuſmodi ſit. Tanquam ea, quæ tum craſſior exiſtat: tum auditus vias obſeret. Non eſt autem ſoni proprius neq; aer, neq; aqua. Media nãq; ita ipſi ſono cauſæ ſunt, vt recipiendi vim habeant: non autem efficiendi. Hæq; propriæ ſunt cauſæ. Quæ nanq; recipiendi vim habent a materia ſtant. Niſi profecto illud aliquis obiiciat; quod ipſe aer, cũ a flagello, aut virga percutitur, ſonat. Quãdo duas quoq; ſubit rationes:

&cam

& eam inquam a quo efficitur ſonus:& eam in quo.& eſt præcipuus tunc, vt a quo. Non autem tanquam is, qui recipiendi vim habeat. Quatenus autem de iis, quæ recipiendi vim habent, dictum fuit, quod haud propria ſint.

SED oportet ſolidorum percuſſionem fieri mutuam:& erga aerem. Id autem fit, cum permanet percuſſus aer, neq; diffuſus ſit. Quapropter ſi velociter, atq; vehemẽter percuſſus fuerit, ſonat. Oportet enim præoccupare motum percutientis diuiſionem aeris. Quemadmodum ſi aceruum, aut cumulum harenæ uerberet aliquis, qui feratur uelociter.

Duobus modis, vt opinor, quod dictum eſt, intelligi poteſt. Nanq; cum duo ſolida ſeſe mutuo percutiunt:& medium quoq; aerem, qui in illa latione excipitur: ſi ſonus fieri debet: percuti neceſſe eſt:& permanere, neq; diffuſum eſſe: propter velocitatem, & vehementiam percusſionis: cum percutientis motus aeris diuiſionem anteuertat. Quemadmodum in celeri illa volutatione vaſorum plenorum fit: cum aqua, quæ in ipſis reperitur, non effundatur: atq; os perſæpe deorſum vergat: quia tunc velocitas in volutatione illa aquæ effuſionem anteuertit. Et quemadmodum ipſe quoq; Ariſtoteles aſſerit, de cumulo, qui verberetur. Exempli gratia tritici ibi collocati, aut alicuius huiuſmodi rei. Aut ſi feratur aceruus harenæ, aut tritici. Si præter vehementiam, & velocitatem quoq; verberatio retineat. & propter hanc cauſam occupet diſperſionem harenarum hactenus prope ſe exiſtentium. Percusſio nanq; ipſas diſſipat. Quæ vero vehemens, atq; velox fuerit, propter velocitatem quidem diſperſionem anteuertit. Ac nõ ſecus incidit, atq; ſi vnus ſit cumulus, aut aceruus. Propter vehementiam autem ſonum reddit. Hac itaq; ratione ſententia hæc, quæ propoſita eſt, intelligi poteſt. Quo ſimul ſolida ſeſe mutuo, atq; medium percutiant aerem. At & alio quoq; modo dicere valemus: quo tum quidem ſeſe mutuo ſolida percutiant: tum vero ſolida ipſa percutiant aerem. Quemadmodum percusſio illa aeris a flagello indicat: cũ maneat, atq; non diffundatur aer. Aliaq;, quæ haud ab iis diſſimilia ſunt, quæ dicta fuere, aperire queunt.

OCTVAGESIMA PARTICVLA.

ECHO autem fit, cũ ab aere, qui unus eſt, propter uas terminans, atq; prohibens ſcindi, rurſum aer reiectus ſit, tanquam pila.

EXPOSITIO.

Videtur quidem Ariſtoteles de Echo dicere: aerẽ a principio percuſſum: qui feratur ad aliquod vſq; ſolidum, leue, atq; cauum: ac eum quaſi vas fiat propter cauitatem: manentẽ vnum, atq; infractum, & collectim incidentem in lene, atq; cauum ſolidum, retrorſum tanquam pilam repercuſſum inde ferri: atq; id illud eſſe, quod vocãt Echo. Verum, vt opinor, recte Alexander cenſet Ariſtotelem exiſtimare fieri Echo, cum neq; primus ipſe percuſſus aer ad vas uſq; feratur: neq; rurſus a vaſe is ipſe repercuſſus ad eum uſq;, qui percusſit, reuertatur. Id quidem igitur recte cenſet. Neq; enim æquum eſt, adeo uelocem fieri propter percuſſum aeris lationem: atq; opus eſt, quemadmodum de iis, quæ proiiciuntur dictum fuit, quod mouet ſemper ei adeſſe, quod mouetur. Cæterum vtrum illud recte ſentiat, inueſtigandum eſt. Scribit nanq; ſic. *Digresſio aduerſus Alexandrum.*
Sed primus quidem aer percuſſus, propter velocitatẽ ,,
percusſionis continuus, atq; indiuiſibilis permanens, eum, qui poſt ſe, figurat ſimili per- ,,
cusſione, quemadmodum ipſe a percusſione figuratus fuit. Is autẽ rurſus eum, qui poſt ,,
ſe. Et ita non ſine continuitate ad uas uſq; progreſſus fit. Quouſq; enim validior data per- ,,
cusſio diſſipatione aeris fit: eouſq; permanet: dum alius ab alio figuratur. Quod demon- ,,
ſtratum fuit fieri, & in iis, quæ proiiciuntur. Poſtremus ſane, qui prope uas percuſſus, atq; ,,
figuratus fuit, cum prohibeatur a vaſe vlterius diſſipare percusſionem, retro a ſolidi reper ,,
cusſione reiectus: quemadmodum pila a ſolido aliquo, eum qui poſt ſe percusſit, atq; fi- ,,
gurauit, atq; ita rurſus ſucceſſio in iiſdẽ percusſionis, atq; ſoni fit. ,, Aduerſus quæ omnia,
quæ quidem Alexandri ſunt, inſtare aliquis poſſet: quippe cum in figura ſonũ collocẽt: & pcusſionis ſucceſſionẽ non determinẽt. Vtrũ primus ille aer pcuſſus eum, qui ſe ſequitur,

percutiat:quemadmodum etiam figurare aperte dicitur. & quænam eſſe poſſet, aeris, ab aere continuo,atq; vno permanente percuſſio,& præſertim percuſſio, quæ ſoni emittendi vim habeat? Nunquid ea fieret,dum ſolidum ipſum percutiens primum aerem,atq; eũ qui illum ſequitur,& rurſum eum,qui poſt illum exiſtit,percutit? At omnino ſi diuiſioné hic aliquam mente concipiamus,neq; manet adhuc infractus ſonans ille aer: & vnicuiq; adeſſe oportebat ipſum percutiens. Mihi itaq; perſuadeo,quod non quemadmodum illuminantis præſentia in pellucido,& ipſius quoq; coloris præſentia in eo,quod actu pellucidum confeſtim agebat,quod viſibile futurum erat:ita & ipſius ſolidi ſola præſentia in eo, quod ſolum perferre valeat,ſonum agat. Sed percutiens agit. Id autem eſt,affectionem immittens. Percuſſio nanq; affectio eſt. Sonus autem non affectio,ſed actio percutientiũ eſt: quæ abſq; vlla diſſolutione ei,quod ſonum perducere valeat,propter illam affectionem, quæ ex percuſſione fit,adeſt. Vnde affectio illa præcedit. Atq; totus quidem aer affectus eſt: quatenus & actio illa ſe diffundit. Qui etiam vnus,continuus,atque infractus permanet. Verum haud ex ſeipſo in primis toto. Sed ex ea ſui ipſius particula,quæ apud ſolidum reperitur. Vna vero cum reliquis ipſe quoq; fere afficitur. Ac magis quidem,atq; prius cũ proximis illis,eius quod antea affectum ſit,particulis:poſtea vero,atq; minus cũ iis, quæ longius abſunt. Quam etiam ob cauſam & magis,& celerius audiunt,qui propinquiores ſunt,q̃ qui longius receſſerunt. Ex menſuris nanq; affectionis,tum vehementia, tum celeritas,tum contraria determinantur. Haud igitur percutiuntur, aut figurantur ſecundæ particulæ a prioribus:ſed vna afficiuntur,atq; vna formantur ab eo,qui ex principio percuſſit,atq; egit. Cum partibiliter affectio diſſipetur,propter partibilitatem eorum,quæ afficiuntur,quæ corpora ſunt:& priora haud quæ ſequuntur,percutiant: ſed percuſſionem perferant,atq; deducant. Atq; aeri toti,qui percuſſionem patitur,abſque vlla diſſolutione actio illa ſoni faciendi vim habens,adeſt. Neque enim alia ratione tota vbique eadem eſſet. Quatenus pertranſit aer. Pertranſit autem quatenus per aerem affectio illa a percuſſione facta traducitur. Qui quidem aer infractus,atq; continuus,& vnus permaneat. Quando igitur vnus is aer ſolido alicui appellat:ita,vt haud amplius recta eodem modo cum prioribus particulis continuitatem ſeruet,propter obiectionem illam,quæ a ſolido fit: ſed aut iuxta ſeipſum affectum & actionem ſeruet: aut iuxta eum,qui ſibi adiunctus eſt in ſolidi partes,actio illa eius,quod a principio ſonũ emiſit,feratur: ea tunc de qua nũc loquimur, perficitur Echo. Non quia ſolidum percutiatur,atq; emittat ſonum:ſed quia quod a principio ſonum emiſit,adiutore in repercuſſione vtatur,quod ſolidum,atque leue,& cauum ſit. Vnde propter leuitatem quidem infractum ſeruat aerem:qui quidem plurimus ſimul adductus eſt:quiq; Echo illa abſoluitur,& non diffunditur:& propter hãc quoq; cauſam manifeſtius perficitur. Propter repercuſſionem autem vetat vlteriorem actionis progreſſum:atq; ſimul quoq; cauſa eſt,vt in eadem reflectatur. Hac itaq; ratione & Ariſtotelicum illud intelligendum eſt,quod,rurſum aer reiectus ſit,tanquam pila. Non tanquam is aer ſit,qui ſecundum lationem moueatur:ſed tanquam is exiſtat,qui actu vim emittendi ſoni habeat,non ſine ipſo tamen ſono.

VIDETVR autem ſemper fieri Echo,ſed non manifeſta. Quoniam contingit in ſono,quemadmodum & in lumine. Nanq; lumen ſemper refringitur. Neq; enim fieret omnino lux,ſed tenebræ,extra id,quod ſoli expoſitũ. Sed non ita refringitur, quemadmodum ab aqua,aut ære,at & aliquo alio leuium. Ita,ut umbram faciat,qua lumen determinamus.

OCTVAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

IPSVM uero inane recte dicitur proprium audiendi. Videtur nanq; eſſe inane aer. Is autem eſt,qui facit audire,cum motus fuerit continuus,& unus. Sed quia fragilis eſt,non reſonat: niſi lene ſit, quod percuſſum fuit. Tunc enim unus fit ſimul, propter planitiem. Vna nanq; ipſius lenis planities.

EXPOSITIO.

Cum omnino ſcilicet aliquid ſonet. Quemadmodum & in lumine euenit. Nanq; lumẽ ſemper refringitur. Refractionemq; appellat, non ſolum actionem illam luminis, quæ à ſolidis iuxta æquales angulos in oppoſita fit: ſed & eam, quæ ab humidis: quæ a iunioribus græcis, ἀνάκλασις, dicta fuit. Ex ambobus nanq; omnino lumen refringitur. At non in iis tantum locis, quæ ſoli expoſita ſint. Licet haud huiuſmodi poſtea ſit, vt omnino vmbrã efficere poſſit: quemadmodum quod ab aqua, aut ab ære refringitur. Imitatur autem luminis refractionem ſonus qui in obliquas parteis defertur. Quod nanq; ſonus, quemadmodum & lumen recta potius progrediatur, illud indicat: quod ab iis melius, atq; facilius auditur, qui recta aurem adiiciunt. Repercuſſionem autem poſtea Echo eſt, quæ imitatur. Vmbram autem Echo illa quæ facile audiatur. Vmbræ vero carentiam illa aſſequitur Echo, quæ propter imbecillitatem exaudiri non valet. Ipſum vero inane recte dicitur proprium ipſius audire. Ex eorum nempe ſententia, qui aerem inanem dixere. Atque, vt ipſe quoq; Ariſtoteles infert, ita dicitur proprium, vt haud efficiendi vim habere putetur. Id nãque nequaquam conceſſum fuit. Sed ceu id, quod producendi vim habeat, atq; hac ratione audire efficiat. Illud præterea nobis in memoriam philoſophus reuocat, quod leue eſſe oportet, quod percuſſum eſt, quo ſonus inde reddatur. Nanq; ſi plana ſit ſupficies eius, quod percutitur: vnus & aer qui intercipitur, remanet: quia non frangitur acumine, atque depreſſione eius, quod percutitur.

Similitudo inter Echo, & luminis refractionem.

OCTVAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

SONI igitur faciendi uim habet, quod mouere poteſt unum aerem continue ad auditum uſq;. Auditus autem inſitus aeri.

EXPOSITIO.

Soni quidem faciendi uim habere dixit, quod aerem mouere poteſt. Ita vt non ſolũ poteſtate: ſed actu quoq; moueat. Vnum autem aerem dixit: ita, vt infractum permanere debeat, quod mouetur, ſiue id aer, ſiue aqua ſit. Præſertimq; quod ſoni perferẽdi facultatem obtinet, nunc intellectum fuit. Ae qua ratione vnum philoſophus intelligat, ex continuitate indicat. Neq; enim ita vnum aer eſt, vt quod indiuiſibile eſt. Neq; vt quod ratiõe vnum. Sed vt continuum. Illa vero verba, ad auditum vſque. Non quod omnino audiatur: ſed quod audiri poſſit, ſignificant: licet audiẽs ipſe non adſit. Auditui vero inſitus eſt aer, non qui extra reperitur. Neq; enim ille innatus eſſe poteſt. Sed qui cum ipſo a natura colligatus, tanquam inſtrumentum eſt. Huiuſmodi autem eſt, qui & viuens eſt: & ex ea perficitur vita, quæ audiendi vim habet. Quemadmodum & humidum quod in oculis, ex ea, quæ intuendi facultatem obtinet.

QVONIAM autem id in aere eſt, cum mouetur quod extra, quod intus quoque mouetur.

Quoniam ſcilicet auditus in aere eſt. Hac nãq; ratione inſitus erat ille aer, qui intus exiſtit: & in hoc vita ipſa audiendi facultatem obtinens, collocata eſt. Quæ tum quidem tanq̃ viuacis inſtrumenti innati effingendi poteſtatem habet: tum autem tanquam ea, quæ huiuſmodi inſtrumento vtatur, exiſtit. Quoniam igitur id in aere eſt: hoc eſt, in eo, quod ſonum perferre valet, quod extra mouetur: & quod actu iam ſonũ perfert: vna & ipſe quoq; mouetur, ſonum ſuſcipiens. Cum a primo quidem percutiente, vel ipſum quoque ſenſorium afficiatur. Verum perducatur poſtea ipſa actio a percutiente per id, quod ſonũ perferre valet, ad inſitum id.

QVARE haud ubiq; aĩal audit. neq; ubiq; pertranſit aer. Neq; enim ubiq; habet aerem pars illa quæ moueri debet, & animatũ. Quemadmodum pupilla humidum.

Neq; enim vbique ſane aerem animal habet. Huiuſmodi inquam aerem, qui inſitus ſit vitæ illi, quæ audiendi facultatem obtineat: & qui hac abſoluatur natura.

OCTVAGESIMATERTIA PARTICVLA.

IPSVM quidem ſane ſono carens, aer: quoniam facile frangitur. Vbi uero prohibitus fuerit frangi, huius motus ſonus.

EXPOSITIO.

Generatim apud Ariſtotelem illud ſono carens indicat, quod ſonum non agit: & quod ſoni recipiendi facultatem non habet. Simpliciter quidem igitur aer, quatenus aer ſono caret, quia facile diſſipari poteſt. Id nanq; aeris quoq; conſtituendi vim obtinet, quod facile diſſipetur, atq; ſcindatur. Vbi autem prohibitus fuerit ſcindi, & motus erit, aut ab eo, quod primo ipſum percutit: aut ab eo, quod primo quidem aliud, ſecundo vero loco ipſum acrē affligit: tunc profecto ſonat. Cum ſcilicet percuſſio prohibuerit, ipſum ſcindi. Ita, vt haud quatenus aer: ſed quatenus is qui diſſipari poteſt, veteretur: atq; ita ſonet.

QVI uero in auribus fabricatus fuit, immobilis eſt: quo exacte ſentiat omnes differentias motus.

Auditui inſitus aer circundatus fuit ſolidis: ne a percutiente proxime moueretur. Quo exactus fiat ſenſus ad omneis motuum differentias percipiendas. Opus quidem enim eſt ſenſorium etiam aliquid pati. Sed affectio, paſſio ve illa moderata eſſe debet. Quo actio illa, quæ iudicandi poteſtatem nacta eſt, valida ſit: neq; ab affectione obtuſa, hebeſq; reddatur. Eſſe autem poterit moderata affectio: ſi proxime percutiatur. At quo exacte ſentiat non vehementer pati debet: ſed pure agere. Vehementior nanque affectio iudicio impedimentum affert.

PROPTER hæc autem, & in aqua audimus. Quoniam non accedit ad ipſum inſitum aerem. At neq; ad aurem propter conuolutiones. Cum uero id acciderit, nō audit. Neq; ſi pellicula laboret. Quēadmodum quæ ſuper pupilla pellis cū laboret.

Propter hæc philoſophus inquit. Quoniam inquam, inſitus ille aer in auribus fabricatus fuit: atq; ſolidis corporibus circundatus eſt: & proxime non mouetur a percutiētibus. Quoniam enim obſitus eſt aqua ad inſitum aerem non peruenit. Nanq; ſi ingrederetur, aut frigefaciens, aut humectans, aut illum craſſiorem reddens, eius quoq; audire valētem actionem hebetaret. Cum q; in aurem aqua ingreſſa fuerit auditui impedimento eſt. At nō facile propter illas conuolutiones ingreditur. Quemadmodum autem pellucidi quid ea tunica obtinet, quæ cornea dicitur: quæ inſitum viſionis inſtrumentum, quod ipſum eſt humidum complectitur: quæq; media eſt inter illud pellucidum quod intus, & quod extra reperitur: & cum laboret viſui impedimētum affert: ita & pellicula quæ inſitum aerem complexa eſt: quæq; ſoni perducendi vim habet: quæq; media exiſtit inter id, quod intus, atque extra huiuſmodi eſt: vbi laborauerit, ſeſeq; præter naturam habuerit, auditum omnino impedit.

OCTVAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

AT ET indicium audiendi, aut non, perſonare ſemper aurem, tanquam cornu. Semper enim proprio quodam motu mouetur aer, qui in auribus. Sed ſonus alienus, ac non proprius.

EXPOSITIO.

Extrinſecus quidem proxime ab aliquo inſitum percuti ſpiritū, aut craſſum reddi, aut omnino perturbari natura nolens, ſepimentis illis, atq; aurium conuolutionibus iter obſtruxit. Vnde & immobilem illum eſſe antea dictum fuit: quippe cum ab iis, quæ ſonorū emittendorum vim habent, haud proxime moueatur. At quia viuit, ſemper ex ſe mouetur. Manum itaq; auri admouentes, & parumper intro impellentes, ſonum, qui fit, audimus: cum anguſtus reddatur ſpiritus, qui intus per aurem exiſtit: ac dum mouetur in aures propter anguſtias offendat: eaq; ratione ſonum faciat. Quemadmodum & ſpiritus ille, qui in ea immittitur cornua, quibus tibicines vtuntur. Audiendi itaq; indiciū eſt ipſum perſonare.

190

perſonare. Quoniam viuaci motu ſpiritus mouetur. Neq; enim in aurium impulſu ſonat. Ipſum vero non ſonare, non audiendi quoq; initium. Quia cum laboret, aut nihil omnino, aut imbecilliter ſpiritus moueatur. Quoniam autem in aere ſonus fit, aut dum ſolidum mouetur, atq; aerem percutit: aut dum aer mouetur, atq; ſolido incurrit: cumq; hoc modo in auribus ſonum fieri prodiderit, illud tanquam cornu philoſophus addidit. Nāq; canens cornu ſonat, dum ſpiritus mouetur, atq; in ſolidum offendit. Semper quidem igitur proprio quodam motu aer ille in auribus exiſtens, mouetur. At non ſemper ſonat. Sonus nanq; alienus eſt, & non proprius. Id autem eſt: quod haud ex proprio ipſius motu, dum ex ſe aer mouetur, ſonitus fit. Sed cum vel ipſe in aliud quid, vel aliud quid in ipſum aerem incidat. Hacq; ratione ſonitus dicitur alienus.

ET propter id inquiunt audire inani, & ſonāti. Quoniam audimus eo, quod habeat determinatum aerem.

Quicunq; non recte aerem inanem dicunt: & nos quoq; inani audire inquiunt. Quandoquidem inſito illo aere audimus, tanquam proximo inſtrumento: donec validus ſit. Quod Ariſtoteles ſignificare volens, ſonāti, addidit. In illa ſcilicet impulſione manus, quæ ea ratione fiat, qua dictum fuit. Et quoniam audimus eo, quod determinatum habeat aerem. Determinatus quidem igitur eſt, non qui circunſcriptus ſit. Id nanq; vel extrinſecus, atq; aliūde ei accidere poſſet. Sed qui viuaci effingatur, atq; formetur ſono. Audimus autem nos, qui compoſiti ſumus: aut & qui ex tota anima conſtamus: audimus inquam eo, quod habeat determinatum aerem. Hoc eſt, vita illa, quæ audiendi vim obtineat: quæque aere ipſo tanquam inſtrumento vtitur.

OCTVAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

VTRVM autem ſonat, quod uerberatur, aut quod uerberat, aut & ambo, modo uero diuerſo? Eſt enim ſonus motus eius, quod poſſit moueri modo eo, quo quæ ſaltant a leuibus, cum aliquis detruſerit. Haud ſane omne, quēadmodum dictum fuit, ſonat, quod uerberatur, & quod uerberat. Vt ſi percuſſerit acus acum. Sed oportet quod uerberatur æquale eſſe. Ita, ut aer collectus ſaliat, atq; concutiatur.

EXPOSITIO.

Hæc quidem erant propria ſoni, quæ verberant. & quæ verberantur. Illa vero eius recipiendi vim habebant, vt quæ ipſum perducunt. Dictum autem fuit, quemadmodum perſæpe vnum, atq; idem ambas ſuſcipit rationes. Aer nanq; ille ſimul eſt, qui verberat, & qui verberatur, & qui ſonum quoq; recipit. Eodemq; modo & aqua. At vtrum magis propriū ſit, quod verberat, aut quod verberatur, inueſtigat. Atque illud infert, quod ambo propria ſane ſunt: licet diuerſo quodam modo. Nanq; alterum tanquam id, quod facit: alterum vero tanquam id, quod patitur. Verberat enim quod mouetur, atq; occurrit. Illudq;, quatenus occurrit, verberatur. Quod autem ambo ſint propria, illud demonſtrare poteſt: quoniam quod ſoni perferendi vim habens intercipitur: non ſecus exultat, ac quæ a leuibus ſaltant, cum aliquis ea truſerit. Quia cum non ſcindantur, neceſſe eſt ita exilire, vt vnum maneat, atq; continuum. Quod ipſum ſit percuſſum, aut quod primo, atq; præcipuo vna cum aliis percusſis affectum fuit. Itaq; percuſſum fuerit, vt percusſionem anticiparit: atq; percutientis actionem illam ſonandi vim habentem: quæ ante diſſipationē ei tributa fuerit, anteuenerit. Motuſq; is, qui nequaquam latio eſt: quemadmodum eorum quæ ſaltāt: ſed velox percusſionis, atq; actionis ſucceſſio: ſimilis redditus fuit exilitioni illi, quæ a planis, ac leuibus fit, cum quis trudat. Quoniam non ſine percusſione is quoq; fit: quæ ſolidorum, atq; planorum, & collecta eſſe debet: & ei ab his ad alia tranſeundum eſt. Quādo igitur, & quod verberat, & quod verberatur latitudinem quandam habere oportet: & æquale, hoc eſt, leue, atq; planū eſſe debet. Ita, vt aer multus exceptus, collectus exiliat, atq; cōcutiatur: iure nō ſolū qđ verberat latitudinē quandā habere debet: ſed & qđ verberatur: qđ ſoni quoq; ꝓpriū eſt. Rurſumq; illud exilire, ꝑcusſiōis, & ſoni celerē ſucceſſionē idicat.

OCTVAGESIMASEXTA PARTICVLA.

DIFFERENTIAE autem ſonantium,in ſono qui ſecundum actum,declarantur. Quemadmodum enim ſine lumine non cernuntur colores:ita neque ſine ſono quod acutum,& graue.

EXPOSITIO.

Ex actione,inquit Plato,vires,atq; ſubſtantias rerum cognoſcimus. Quemadmodum itaq;,quod ſoni emittendi vim habeat ex ſono colligimus:ita & quod huiuſmodi ſonum emittere queat,ex huiuſmodi percipimus ſono. Quemadmodum enim ſine lumine non cernuntur colores:ita neq; ſine ſono,quod acutum,& graue. Vbi haud per acutum,& graue ſonos ipſos noſter Ariſtoteles intelligit:ſed quæ ſonũ emittere acute, aut grauiter queunt. Quo & hæc cum iis,quæ præceſſerunt,conueniant. Sonantia autem dicta fuerunt: quoniam quemadmodum lumen a coloribus diuerſum quid eſt:ita & ſonus ab acuto,& graui. At hic illud diſcriminis adeſt:quod lumen quidem coloribus cauſa eſt,vt cernãtur, tãquam id,quod efficiendi vim habeat. Sonus autem in cauſa,vt acutum,& graue cognoſcantur eſt,tanquam perfectio,quæ ipſorum ſignificandorum facultatem obtineat.

HAEC autem dicuntur per tranſlationem ab iis quæ tanguntur.

Vocabula,quibus de iis,quæ audiuntur loquendo vtimur,haud ita ſeſe habere philoſophus inquit,vt quæ de iis quæ tanguntur,in vſu ſunt. In iis nanq; quæ tanguntur acuto nõ graue,ſed obtuſum oppoſitum facimus. Cæterum res eodem modo ſeſe habere, ex quadam proportione,vt aperte dicturus eſt,ſentit.

ACVTVM quidem enim mouet ſenſum in paruo tempore multum. Graue uero in multo parum.

Acutum quidem nunc illud inquit,quod audiri poſſit. Senſumq; intelligit,qui ſentiendi vim habeat. Verba vero illa,in paruo multum,eam habent vim,vt indicent, quod celeriter,& per longum interuallum,atq; longo permaneat tempore huiuſmodi, vt exaudiri queat. Quemadmodum & graue in multo parum,dicitur. Quoniam & ſero auditur: & minus pertrãſit interuallum:& breuiori tempore permanet. Neq; hæc ita Ariſtoteles literis commendat,vt ſua ex ſententia loqui videatur. Sed aliorum potius ita ſentientium verba ſequitur. Atq; in Timæum ſpectare videtur:qui acuti,grauiſq; ſoni cõcentum fieri voluit:cum acutum præripiat,atq; celerius auditum moueat:atq; a principio quidem vehementius,poſtea autem debilius. Quando qui cum eo concors eſt grauis ſimilis deſinenti, ac iam ceſſanti acuto incidens,lenis,ac minime aſper propter ſimilitudinẽ redditur. Quippe cum acutum primo auditum mouerit,atq; aliquandiu permanſerit:graue vero id poſtea agat. Ariſtoteles vero haud ex veloci,ac tardo,acutum,atq; graue diiudicandum cenſet:ſed proportionem ſeruare vult cum acuto,atq; obtuſo illo, quod in magnitudinibus reperitur:quorum alterum pũgit,alterum impellit. Ita,vt acutum illud,quod in ſonis exiſtit,ingrediatur,ac fere iuxta profunditatem percutiat. Graue fere ſuperius,ac cum aliqua colliſione appareat. Quemadmodum quæ aliis impoſita ſunt,atq; impellunt. Vnde cum & aliorum quoq; philoſophus opinionem recitarit,ait.

ET nequaquam ſane uelox ipſum acutum:quodq; graue tardum. Sed fit huius quidem propter uelocitatem motus huiuſmodi. Illius uero propter tarditatem. Et uidetur proportionem habere,cum acuto circa tactum,atq; obtuſo. Ipſum quidem enim acutum,quaſi pungit. Ipſum autem obtuſum fere impellit:quia mouent:alterum quidem in paruo:alterum uero in multo. Quare contingit id quidem uelox, illud autem tardum eſſe.

OCTVAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

DE ſono quidem igitur,hac ratione determinatum ſit.

EXPOSITIO.

Licet enim celeritas acumen conſequatur, quemadmodum ex ſonis, qui procul fiunt, eluceſcit. Nanq; in iis, qui prope exiſtunt, aut non fit: aut ſenſu illa acuti prænotio comprehendi non poteſt. Attamen ea diuerſa eſt proprietas: & quæ propriam quandam naturã indicat. Quamuis ergo, celeritas, vt diximus, acumen conſequatur, grauitatem autem tarditas: nequaquam tamen idem dici queunt. Sed huius quidem philoſophus inquit, propter celeritatem huiuſmodi fit motus: hoc eſt, ipſius acuti: qui in paruo tempore multum. & propter celeritatem dixit, hoc eſt, iuxta celeritatem: non autem ſecundum acumen. Illud nanq; in paruo tempore ſenſum mouere, eam habet vim, vt celeritatem, non autem acumen præſtet. Quemadmodum & motus ille, qui in multo tempore parum, tarditatẽ, non autem grauitatem indicat. Vnde licet grauis, atque acuti huiuſmodi dicamus eſſe motus: haud ita tamen dicemus, vt grauis, atq; acuti reuera eſſe intelligamus: ſed velocis potius atq; tardi. Quemadmodum enim acutum, atq; obtuſum, quod in magnitudinibus reperitur: quæ ex figuris huiuſmodi ſunt: ita, vt alterum quidem pungat, alterum autem impellat: quia id quidem in paruo tempore mouet: illud autem in multo: ideo alterum contingit eſſe velox, alterum autem eſſe tardum. Secundum accidens nanq; quodam pacto, & non ſecundum ſe, velox ipſum acutum, aut tardum quod obtuſum. Ita & quod in ſonis acutum, & graue, non quatenus talia: ſed quia quadam ratione conſequitur, acutum, atq; tardum obtinent. Atq; hæc quidem eorũ quæ propoſita ſunt, exiſtit ſententia. Quantũ aũt ad ipſa ſpectat Ariſtotelis verba, ſi haud ita ſcriptio ſeſe habeat, vt dicat. Non ſane velox acutũ. Sed ita. Sane velox acutũ. Ita interpretãda erit, vt eũ inſtare dicamus aduerſus id quod pſpicue falſum. Quod illud eſt, quod velox, atq; acutũ idẽ eſſe aſſerit: & quod graue, atq; tardũ. Quorũ etiã cauſa ſua ex ſententia philoſophus diiudicat qua ratiõe fiat, acuti quidem motus in paruo: grauis vero in multo. Quoniam non ſine celeritate, atq; tarditate hi motus fiunt. Rurſumq; in illis verbis. Ipſum quidem enim acutum quaſi pungit: obtuſum vero fere impellit: quia mouent, alterum quidem in paruo, alterum vero in multo. deeſt, alterum quidem eſt velox, alterum vero tardum. Eo nanq; pacto recte infertur illud. Quare contingit, ac fere ſecundum accidens dictum fuit, quod quidem acutum, vt ſit velox, quod autem obtuſum, tardum.

VOX autem ſonus quidam eſt animati. Ex inanimis enim nullum uocem emittit. Sed per ſimilitudinem dicitur uocem emittere. ut tibia, & lyra. & quæcunq; alia ex iis, quæ carent anima: extenſionem habent, & cantum, & locutionem. Videtur enim quod & uox hæc habeat. Multa autem animalium non habẽt uocem, ut quæ ſine ſanguine ſunt. & ex iis, quæ cum ſanguine piſces, atq; id iure, atq; æque.

Vox ſpecies quædam ſoni eſt: quæ in aliis reperitur animalibus, atq; in eo, quod ratione vtitur, atq; hoc pacto vna eſt, & tanquam ea quæ ſignificandi vim habeat: quæ cũ multis commertium habere poſſit. Vnde & propriam quoq; rationem aſſecuta eſt. Illud autẽ perſpicuum eſt, quod in iis ſolis vox reperitur, quæ cum anima ſint: & quod tibia, atq; lyra per ſimilitudinem vocem emittere dicuntur: quia extenſionem habet. Quæ quidem extẽſio eam indicat vocẽ, quæ haud ſine interuallo a muſicis eſſe dicitur. Qualis quæ canit, quoq; extat: quam muſica imitantur inſtrumenta. Extenſionem quidem igitur in voce, cãtus imitatur. Sonorum autem interuallum locutio illa, quæ ſyllabis diſtincta eſt. Illud vero perſpicuum eſt, multa animalium vocem non emittere: quæ illa ſunt, quæ nõ reſpirãt.

SIQVIDEM aeris motus eſt ſonus. Sed qui dicuntur uocem edere, ut qui in Acheloo piſces ſonant branchiis, aut aliquo alio huiuſmodi.

OCTVAGESIMA OCTAVA PARTICVLA.

VOX autem eſt animalis ſonus: & non quacunq; particula. Sed quoniam omne ſonat uerberante aliquo, & aliquid, & in aliquo. Id autem eſt aer. Iure uocem emitterent ea ſola, quæcunq; recipiunt aerem.

EXPOSITIO.

Cum aeris dixit, eius intellexit, qui expirando emittitur. Neq; ſonum omnem accepit: quãdoquidem & in aqua quoq; fit: ſed eum qui vocem emittere valeat. Ac cum infert. Sed quoniam omne ſonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo. Id autem eſt aer. Illud in aliquo illud profecto in primis ſignificat, quod ſoni emittendi vim habeat: & quo in voce opus eſt. Quoniam vel aqua ſoni perferendi vim habet, licet minus q̃ aer. Propter quam ergo cauſam? nonne & in aqua vox auditur? Nunquid quoniam ex imaginatione vox fit, quæ ſignificandi vim obtineat? Illud autem ſignificare, ad eam ſpectat vitam, quæ perfectior ſit: quæq; cum aliis commertium habere poſsit: & quæ imaginationem directam obtineat. Ita, vt inſtrumentis vtatur calidioribus, atq; purioribus in requiſitis elemẽtis. Quapropter & cor habent, quæ vocem emittunt: & in aere viuunt. At & vox, quippe quæ præſtantiſsima in ſonis ſit: quia a perfectiori vita procedit: & in eo in primis fit, quod ad eam perferendam aptum ſit.

Interrogatio.
Reſponſum

IAM enim reſpirato utitur natura ad duo opera. quemadmodum lingua, ad guſtum, & locutionem. Ex quibus guſtus quidem neceſſarius. Vnde & pluribus ineſt. Interpretatio uero cauſa ipſius bene. Ita & ſpiritu ad eam caliditatem, quæ intus. ut neceſſarium. Cauſa uero in aliis dicetur.

Neceſſario quidẽ propter refrigerationem calidi, quod circa cor, atq; propter excitationẽ eo natura vtitur, quo ventilet. Nam ſi immobile permaneat, extinguitur. Ac niſi refrigeretur interficit animal caloris abundantia. Præterea & eo etiam utitur, quo fuliginoſas illas feces ibi conſtitutas educat. Hæc quidem igitur omnia licet plura ſint opera, communem habentia neceſsitatem, tanquam vnum propter id dicuntur, & ab Ariſtotele tradita ſunt, tũ in tractatione de animalium particulis, tum in eo libello, quem de reſpiratione conſcripſit, atque inſcripſit.

ET AD uocem, quo inſit ipſum bene.

OCTVAGESIMANONA PARTICVLA.

INSTRVMENTVM autem reſpirationi guttur.

EXPOSITIO.

Platonice & ipſe quoq; Ariſtoteles noſter, quæ ad ipſum eſſe ſpectant, diiudicat. In quibus & neceſsitas eorum quæ ad ipſum bene attinent, conſideratur. Cuiuſmodi vox ſimpliciter eſt: quæ quo ſignificandi vim habeat, atq; nos inter nos verſari poſsimus, facta fuit. Ipſaq; adhuc magis interpretatio: quæ & ſermonem quoq; perficit. Quod nanq; guſtus ſit neceſſarius perſpicuum eſt: cum nutritionẽ adiuuet. Ex qua ipſum poſtea eſſe animalibus adeſt. Inſtrumentum autem reſpirationi guttur: aut arteria, quæ aſpera dicitur: per quam egreditur, atq; ingreditur aer, quem reſpiramus. Qui tamen haud ipſam omnino relinquit. Quoniam non eodem modo hæc, quo aliæ arteriæ comprimitur, atq; concidit. Cum id prohibeat eius durities, atq; craſsities. Ita, vt ſemper in ſe aerem retineat. Quo ab illo aere, qui expirando emittitur: quiq; detentus aliquãdiu fuit: quiq; collectim eiicitur, nõ ſolum in voce percutiatur arteria: ſed & qui in ipſa continetur aer.

CVIVS autem cauſa, & particula eſt hæc pulmo.

Quod quidem primo, atq; magis proprie cuius cauſa cor. Proximus tamen arteriæ finis, pulmo eſt. Quoniam is proxime reſpiratione eget. Primo nanq; cor. Id enim calidiſsimum eſt. Atq; inde pulmo, propter propinquitatem, quam cum illo habet.

HAC enim particula plurimum habent calorem pedibus gradientia, quam alia. Indiget autem reſpiratione, & qui circa cor locus primus. Quapropter neceſſariũ, cum quod intus reſpirat, ingredi aerem.

NONAGESIMA PARTICVLA.

QVARE percuſſio reſpirati aeris ab anima, quæ in his particulis ad uocalem arteriam, uox eſt. Haud enim omnis animalis ſonus uox, quẽadmodum dicebamus.

EXPOSITIO.

Per ea, quæ pedibus gradiuntur, illa philoſophus intelligit, quæ haud aquatilia ſint. Ex quibus quæ reſpirant, aliis pedibus vtentibus calidiora exiſtunt. Hac particula, pulmone ſcilicet: atq; adhuc magis corde. Quippe quæ magis excitata ſint propter vitæ perfectionem. Quare percuſſio reſpirati aeris ab anima fit, quæ in his particulis reperitur. Quoniã enim omnia ab aliquo mouentur: ab animaq; viuaces fiunt motus: quo ipſum mouens philoſophus indicaret, exacte ab anima dixit. Neq; quemadmodum Alexander, qui ſecundum animam interpretandum cenſuit. Illud nanq;, a quo, eam habet vim, vt quod moueri poſſit, indicet. Quemadmodum illud, iuxta quod, quod a forma ſtet, atq; formale dicatur, manifeſtat. Ipſius quidem animæ aliud quidem eſt iuxta quod: tanquam id, quod viuacis inſtrumenti determinandi vim habeat. Quod etiam ſolum Alexander reſpicit. Aliud vero, vt id a quo. Quod inſtrumento vtitur. Quod viuens quoq; corpus mouet. Anima itaque, quæ in illis exiſtit inſtrumenti particulis, quæ reſpirandi vim habent, hoc eſt, quæ ipſis vtitur: cum per has ſe parumper cohibuerit, atq; collectim inſpiratum aerem mouerit: atq; per hunc aerem in arteria permanentem percuſſerit: & ipſam quoque arteriam: ex appetitione quadam quæ ſignificandi vim habet, vocem format. Quæ id ipſum, hoc eſt, huiuſmodi percuſſio eſt.

LICET enim lingua ſonare, quemadmodum tuſſientes. Sed oportet animatum eſſe ipſum uerberans, & cum imaginatione aliqua. Significandi nanq; uim habens quidã ſonus eſt uox. Et non reſpirati aeris, quẽadmodum tuſſis. Sed hoc uerberat.

Quod quidem ſonus, qui in lingua reperitur, non ſit vox: quemadmodum neq; qui in manibus, perſpicuum eſt. Tuſſis nanq; videri poſſet vox, quoniam in arteria a reſpirato ſpiritu fit. Nequaquam tamen eſt. Quoniam tuſſis violentus eſt occurſus reſpirati aeris ad ipſam arteriam, non autem ſecundum appetitionem. Vox vero ex appetitione fit. & ita, vt haud ſine medio aer ille reſpiratus arteriam percutiat. Quod contingit in tuſſi. Quoniã vel pituitam in ipſam deuenientem, aut aliud quoddam ſolidum, aut humidũ natura eiicere nititur. Sed per aerem in illa arteria exiſtẽtem id agit. Ita, vt aer qui reſpiratur detentus, qui poſtea collectim aerem intus exiſtentem verberet, per eumq; arteriam percutiat. Atq; id philoſophus indicat dicens, quod ſonus vox eſt, non reſpirati aeris, quemadmodũ tuſſis, Qui quidem aer abſq; vllo medio arteriam percutiat. Sed hoc profecto, qui reſpiratur, animatum verberat. Id nanq; illud animatum dictum fuit.

EVM qui in arteria ad ipſam.

Ita, vt contineatur, qui a collecto motu eius, qui reſpiratur, mouetur: atq; arteriæ vehementius occurrat.

INDITIVM autem quod non poſſunt uocem emittere quæ reſpirãt: neq; quæ expirant: ſed quæ continent. Mouet nanq; id, qui continet.

NONAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

MANIFESTVM nanq; & propter quã cauſam piſces ſine uoce. Neq; enim habẽt guttur. Hanc aũt particulã non habẽt, quia nõ recipiunt aerẽ, neq; reſpirãt. Sed qui dicũt, qđ uocẽ emittũt piſces, aberrant. Propter quã igitur cauſam, alia eſt ratio.

EXPOSITIO.

Mouet quidem enim qui reſpirat, cum animatus ſit, atq; moueatur ab anima, vtaturq; aere illo, qui reſpiratur, non ad ex inſpirandum, aut expirandum: ſed cohibẽdo. Quo hoc

colle͡ctim aerem illum in arteria exiſtentem verberet:atq; eum arteriæ illidat. Vnde nequaquam fieri poteſt, vt ſimul aliquis reſpiret, atq; vocem emittat. Siquidem vox in retétione reſpirati aeris collocata eſt:atq; illo eius motu, qui in ipſa arteria fit. Reſpiratio vero in decurſu aut extra, aut intra ad pulmonem poſita eſt. De piſcibus vero tanquam non reſpirãtibus, in tractationem de particulis animalium, cum ibi de iis philoſophus locuturus ſit, reiicit. Aqua nanq; pro aere, & branchiis loco pulmonis, ad id calidi refrigerandum, quod circa cor, exiſtit, vtuntur.

NONAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

DE ODORE autẽ, & odorabili, minus facile determinari poteſt, q̃ de eis, quæ dicta ſunt. Neq; enim dilucidum, quale quid eſt odor: ita, ut ſonus, aut lumen, aut color. Cauſa uero, quoniam ſenſum hunc non habemus exactum.

EXPOSITIO.

Quod neq; exactus, neq; certus, atq; perfecte elaboratus ille nobis ſenſus, qui odorãdi vim habeat, adſit, indicio eſt, cum haud manifeſte ſubiectum cognoſcat, quidnam ſit: eo ſane excepto, quod quatenus odorabile illud percipit. Neq; enim tanquam viſibile ſolum, ſed & tanquam lumen, aut & tanquam colorem, & huius quoq; ſpecies viſus cognoſcit. Audituſq;, & tanquam ſonum, & eius quoq; diuerſitates. At haud ea ratione ſenſus qui odorandi vim habet, quid ſubiectum ſit cognoſcit: licet neq; omnino etiam illud ignoret. Siquidem alius quidem dulcis eſt. Alius vero acerbus, aut auſterus, aut acutus. Sed haud manifeſte dignoſcit. Ita, vt id ex noſtro quoq; præcipue ſenſu cognoſcamus. Patetq; præterea id, quia neq; nomen cõmuni alicui odorabili poſitum fuit: quod ſubiectam eius naturam indicet. Atq; adeo particularia eius omnia nomina ex guſtabilibus ſumpta fuere. Inde nanq; & dulce, & acerbum, & amara venere. Verum haud ita in iis ſeſe res habet, vt in tangibilibus: vbi licet commune quod eſſe poteſt ſine nomine ſit, propter eorum ſecũdum genus diuerſitatem: haud tamẽ ex alio vllo ſenſu magis particularia nomina accepta fuere. At & id quoq; huius rei indicium eſſe poteſt: quod nullus odorabilia percipit, ſine moleſtia, aut ſuauitate. Quod haud ita intelligendum eſt, vt horum tantum odoratum eſſe dicamus, vt excogitauit Plutarchus. Nanq; quod acerbum, aut dulce potius ſit, comprehẽdimus. Neque quod conſimili modo cum guſtu ſeſe habeat, quemadmodum voluit Themiſtius. Guſtus nanq; forſan humores quoſdam abſq; omni voluptate, atq; dolore percipit. In quibuſq; quod ſuaue, aut moleſtum conſequitur: quod iudicandi vim habet potius in iis qui ſecundum naturam guſtant, valet: q̃ quod cum voluptate, & dolore nõ ſine affectione placet, aut refellitur. Odoratus vero multo magis prope id collocatur q̃ prope illud quod eam habet vim, vt quæ cum voluptate, aut dolore exiſtunt, diiudicet. Nunquid igitur homo in cauſa eſt cum difficultate odorans: quippe qui ſenſus huius haud exacte particeps ſit? Vnde & a multis in hoc animalibus ſuperatur. Aut, vt Platoni videtur, ipſius olfactus natura huiuſmodi eſt. Quoniam & odorabile ipſum ſemigenitum eſt. Neque in elementis reperitur: ſed in iis, quæ in medio collocata ſunt. Vbi haud illud colligendũ eſt,

Forma potius pfectio q̃ perfecta.

quod formæ odorabilium imperfectæ ſint. Omnis nanq; forma perfecta eſt. atq; adeo ipſa dicenda perfectio. Sed ita potius intelligere debemus, vt quæ has formas receperint, cõpoſita ſint, non autem ſimplicia, & non ſine mutatione ſubſiſtant. Ariſtoteles nãque in mixtione ſapidi ſicci cum communi aquæ, atque aeris humido, odorabile ſtatuit. Nunquid autem, & quæ dictæ fuere ſententiæ ambæ veræ ſunt? Nanque & ipſum odorabile haud ſimplex eſt. Et ob hanc quoque cauſam odoratus nequaquam ita, vt alii ſenſus exiſtit exactus. Homoque deterius hunc ſenſum participat: quam alia permulta faciant animalia. At quoniam ex altera tantum parte cauſam philoſophus attulit, propter quam minus facile odor, atque odorabile determinari poſſint: quia inquã ſenſum hunc nõ habeamus adeo exactum: ſuſpicionem nonnullis mouet, quod id tantum ipſe cauſam ſuſtinere credat. In eo vero, quod quale quid eſt odor, dixit. Minime odorem vna cum odorabili interpretari debemus. Sed vna cum odore, & odorabile quoque ſumptum fuiſſe exiſtimãdum. Quã-

doquidem

doquidem odor ſecundũ actum, ipſum odorabile quoq; eſt. Quo & illud, vt ſonus, aut lumen, aut color conuenienter inferatur: quod q; audibile, atq; viſibile cum odorabili.

SED peiorem multis animalibus. Difficulter nanq; homo odoratur.

Difficulter quidem homo odoratur: quoniam hoc in ſenſu vna cum affectionibus mixtum eſt iudicium. Vel aliorum itaq; ſenſuum reſpectu difficilius, atq; imbecillius ſuum munus exercet. Alus, autem animalibus peius. Haud quia de odorabilibus formis illa praeſtantius obtineant iudicium. id nanq; illis vel in quocunq; ſenſu euenire non poteſt. Atq; adeo in quocunq; ſenſu in illis confuſio iudicii cum ipſis affectionibus multo maior eſt, q̃ quo ad ipſum pertinet odorem in nobis reperiatur. Caeterum illa nos ſuperant, quia longius percipiunt quod odorabile ſit. quemadmodum vultures, & inſecta. & quia ex parua qualibet occaſione in odorem commouentur. Quemadmodum ea odora canum vis facit. Quae vel veſtigium odore concitata, feras indagando conſequitur.

ET NVLLVM ſentit odorabilium ſine moleſto, aut ſuaui. quippe cum haud ſit exactum ſenſorium.

Non quia haec ſola ſint, ſuaue inquam, atq; moleſtum. Sed quia alia haec ſemper conſequuntur. Neq; quia vna cum aliis odorabilium differentiis, & quod in ipſis ſuaue, atque moleſtum diiudicat. Neq; enim hanc ob cauſam ſenſorium ipſum tanquam minime exactum refellit. Contra nanq; id potius exactae cognitionis ſignum eſſet. Sed illud philoſophus dicit quod vehementiori indiget affectione, & quae maiorem vim in percutiendo habeat: quia inſtrumentum quod in nobis odorando vim habet, haud admodum ad iudicãdum exactum, atq; certum eſt. Quo ad cognitionem excitetur. Ita, vt propter vehementiã ſuauis, aut moleſta reddatur affectio. Et propter hanc cauſam non ſine moleſto, aut ſuaui, ab Ariſtotele dictum fuit. Hoc eſt, nõ ſine eo, quod eſt, moleſtia, aut voluptate affici: cũ vehementiori ſenſorium indigeat affectione tanquam id quod haud exactum ſit. Id autẽ ei euenit, quia paratum non eſt ad facilem in iudicando actionem. Vnde neq; purum, afferre iudicium valet: cum ab affectione impediatur. Oportet quidẽ enim omnino aliquid ſenſorium a ſenſibili pati. Sed affectio quae vehementior ſit actioni iudicandi vim habenti impedimento eſt. Secundum naturam itaq; in nobis eſt ſenſorium id, quod odorãdi vim habet, quod vehementiori indiget affectione. Quemadmodum omnino indicat illud ſuauitate, aut dolore affici. Vnde & iure imbecillius, atq; obſcurius aliorum noſtrorum ſenſuum reſpectu dicitur obtinere iudicium.

NONAGESIMATERTIA PARTICVLA.

AEQVVM autem hoc pacto, & quae duros habent oculos, colores ſentire.

EXPOSITIO.

Duros habente oculos non exacti ſenſorii exemplo vtitur. Nanq; in iis, quae duros habent oculos, vt in cancro, ſenſorium quod intuendi vim habet, maiore, atq; vehementiore indiget affectione.

ET HAVD permanifeſtas ipſis eſſe differentias colorum. praeterquam trepido atq; intrepido. Ita uero & odores hominum genus.

Haud quia aĩalia iſta, quod trepidũ, atq; intrepidum, nequaq̃ aũt colorẽ, aut differẽtias in colore exiſtẽtes ſentiãt. Neq; enim licet nullã ob cauſam timore affici, queãdmodũ neq; etiam laetari. Sin aũt aliq̃n quidem timent: aliq̃n aũt contrario afficiũtur modo: profecto patet, quod & diuerſa quoq; viſilia ſentiunt. Colores aũt intuẽtur. Verũ qd neq; alia eos percipiãt ratione, niſi quia pcutiantur, aut laedãtur, perſpicuũ iã eſt. Ex quibus alterũ quidẽ trepidũ, alterũ aũt intrepidũ philoſophus appellat. Quia vis illa corũ aĩaliũ, quae intuendi facultatẽ obtinet, nõ mouetur, niſi vehemẽter afficiatur. Atq; id illud idicat, quod dictũ fuit, praeterq̃ trepido, & intrepido. Pro eo, qd eſt, niſi timeant, & non timeant. Ita, vt illud intrepidum, haud negando pronuntiatũ fuerit: ſed affectionẽ trepido cõtrarium indicare queat.

VIDETVR quidem enim proportionem habere cum guſtu. Et eodem modo ſpecies ſaporum cum iis, quæ odoris.

NONAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

SED certiorem habemus guſtum: quia ipſe eſt tactus quidam. Hunc autem habet ſenſum homo certiſsimum. In aliis quidem enim ſuperatur multum ab animalibus. At quo ad tactum pertinet, multo aliis præſtantius iudicat.

EXPOSITIO.

Quemadmodum enim ſeſe olfactus ad odorabilia habet, ita & guſtus ad guſtabilia. Ordineq; mutato, vt olfactus ad guſtum, ita odorabilia, ad guſtabilia. Hæc autem affinitatem, atq; conuenientiam inter ſeſe ſeruant. Siquidē guſtabile ſapor eſt: qui eſt ſicci in aqua purgatio. Odorabile vero, ablutio illa ſapidi ſicci in communi aquæ, atq; aeris humido. Affinitas itaq;, atq; conueniētia olfactui cum guſtu eſt: quippe qui quod cognatum, atq; proximum ſit, percipiendi vim habeat. Sed certa cognitione guſtus olfactui præſtat: quia & is quoq; tactus quidam eſt. Tactum vero homo exactiſsimum habet: tū propter cutis tenuitatem, tum propter præclaram totius corporis temperationem.

Sapor qd'

VNDE & prudentiſsimum eſt animalium. Inditium autem id, & in genere animalium ex ſenſorio hoc, eſſe ingenioſos, & tardos. ex alio autem nullo. Qui quidē enim duricarnes, tardi ingenio. Qui uero mollicarnes ingenioſi.

Ita, vt totum humanum inſtrumentum propter tēperationem ſufficiens ſit ad receptionem vitæ illius, quæ cum prudentia agat. Prudentiſsimum autem dictum fuit: aut quia & alia quoq; animalia, quæcunq; directam, atq; paratam habent imaginationem cōmuniori quadam ratione, prudentiam participare dicantur, quemadmodum & equi quoq; virtutem dicimus. Aut quia etiam humanum ſolum animal, & prudētiam, & omnem etiam præſtantiam, inter ea, quæ ortui obnoxia ſunt, aſſequatur.

NONAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

EST autem quemadmodum ſapor is quidem dulcis, ille autem amarus: ita & odores. Sed alia quidem habent ex proportione odorem, & ſaporem. alia uero cōtra. Dico autem exempli gratia, dulcem odorem, & dulcem ſaporem. Eodem præterea modo & acerbus, & auſterus, & acutus, & pinguis eſt odor. Sed quemadmodum diximus, quia non admodum perſpicui ſunt odores, quemadmodum ſapores ab his ſumpta fuere nomina, ex ſimilitudine rerum. Dulcis quidem enim a croco, & melle. Acutus a porro, & iis, quæ huiuſmodi. Eodemq; modo & in aliis.

NONAGESIMASEXTA PARTICVLA.

PRATEREA uero quemadmodum auditus, & unuſquiſq; ſenſuum. Is quidē audibilis, & inaudibilis. Illeq; uiſibilis, & inuiſibilis. & odoratus odorabilis, atq; inodorabilis. Inodorabile autem, aliud quidem iuxta id, quod omnino impoſsibile habere odorem. Aliud uero, quod paruum habet, & imbecillem. Eodemq; modo, & quod inguſtabile dicitur.

NONAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

EST autem & odoratus per medium. exempli gratia, aerem, aut aquam. Nanq; aquatilia uidentur odorem ſentire. Conſimilique modo & ſanguinem habentia, & quæ ſine ſanguine ſunt. Quemadmodum & quæ in aere. Nanq; ex his quædā procul currunt ad nutritionem cum odorandi uim habeant.

Nonageſima

NONAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

VNDE & dubium uidetur, utrum omnia quidem eodem modo odorentur. Homo uero reſpirans quidem, non reſpirans autem, ſed expirans, aut continens ſpiritum, non odoratur. neq; procul, neq; prope. Neq; ſi in naſo intus poſitum fuerit. Et id quidem cum ſupra ipſum ponatur ſenſorium, inſenſibile eſſe, commune omniũ. Sed q̃ ſine ipſo reſpirare non ſentiat, proprium in hoibus. Patet aũt experientibus.

NONAGESIMANONA PARTICVLA.

QVARE quæ ſine ſanguine ſunt, quandoquidem non reſpirant, alterum aliquẽ ſenſum habere debent, præter eos, qui dicti ſunt. Sed impoſſibile ſiquidem odorem ſentiunt. Ipſius nanq; odorabilis ſenſus, & male, & bene olentis odoratus eſt. Præterea uero & corrumpi uidentur a uehementibus odoribus, a quibus etiam homo. ut bituminis, & ſulfuris, & eorum, quæ huiuſmodi. Odorari quidem igitur neceſſariũ: ſed non reſpirantia.

CENTESIMA PARTICVLA.

VIDETVR autem hominibus diuerſum eſſe ſenſorium id, ab iis, quæ aliorum animalium. Quemadmodum oculi ab iis, qui duros habent oculos. Hi quidẽ enim habent ſepimentum, & tanquam uelamen, palpebras. Quas non mouens, neq; extrahens non cernit. Quæ uero duros habent oculos, nihil poſſident huiuſmodi. Sed confeſtim cernunt, quæ fiunt in pellucido. Hoc itaq; pacto & odorandi uim habens ſenſorium aliis quidem intectum eſt, quemadmodum oculus. Aerem uero recipientibus habet tegumentum, quod reſpirantibus detegitur, dum dilatantur ueriæ, atq; pori. Et propter id reſpirantia non odorãtur in humido. Neceſſe nanq; eſt odorari reſpirantia. Id autem facere in humido impoſſibile.

EXPOSITIO.

A ſaporibus quidem & ad odores traducta fuerunt vocabula, dulce, acerbum, & ſimilia. Neq; temere. Propter quã ergo cauſam neq; a tangibilibus, neq; ab audibilibus? Quãdoquidem, vt iam dictum fuit, & quo ad ipſas res pertinet, affinitas eſt odorabilibus cum guſtabilibus: ob illam ſapidi ablutionem in communi aeris, atq; aquæ humido. Propter quid igitur non ſemper dulcem ſaporem dulcis conſequitur odor? Quoniam interdum diuertit ſapidum illud, quod abluitur. Diuerticulum autem id in aliquid quod eiuſdem ſit generis defert: aut in propriam rei priuationem. Dulcis quidem ſapor croci, & mellis ad dulcem odorem ex guſtu defert: qui in melle quidem cõuenit, in croco autem nequaquã. Sed diuerſus iã eſt guſtus qui haud hmõi exiſtit, ab odore dulci exiſtẽte. Q̃ aũt traducta, ac ex ſimilitudine allata, nõ aũt primo in odorabilibus poſita fuerint noia, eã habet vim, vt ĩpropria eſſe manifeſtet. Quis nanq; proprie dulcẽ, aut acutũ diceret odorẽ, niſi ad ea, quæ ſeſe guſtui offerũt, referret? Q̃d vero & odoratus, quod inodorabile oino pcipiat, ex eo, q̃d non ſentiat: neq; illud tantum quod vehementer ſit inodorabile: ſed & quod imbecilliter oleat, perſpicuum. At & quod per aliquod medium, quod extra ſit, & quod odorabilis actionem ad ſenſum perducat, permanifeſtũ eſt. Quodq; id aeris, atq; aquæ cõe ſit: quod ſane διόσμον, hoc eſt, uim perferendi odoris habens, dicimus. Nanq; piſces odorantur in aqua, ad eſcam accurrentes, quemadmodum & quæ in aere. Non ſolũ enim in aqua, quæ ſanguine careãt, reperiuntur: vt quæ teſtaceam cutim ibi habẽt: ſed & in aere, ut quæ inſecta dicuntur. Quæ uel non reſpirantia odorantur. Cum tamen aptus ſit homo odorari, & quæcunq; odorandi uim habent, dum ſpiritum non attrahunt. Nam cum expirat, aut ſpiritum cohibet, non odoratur. Quo itaq; pacto illa licet neq; apta ſint, reſpirãt? Forſan nãq; alicui uideri poſſet, quod quia non reſpirent, neq; etiam odorentur: ſed aliquo alio ſenſu, quæ odorabilia ſunt, comprehendant. Quod nanq; percipiant, perſpicuũ eſt, ex eo, quod

Dubitatio. Reſponſum

Dubitatio. Reſponſum

Dubitatio.

ad mel accedunt apes, vel longo interpoſito ſpatio, cum ſiccum ſit. Inſectaq; præterea iſta intereunt, atq; corrumpuntur propter fœtidos, atq; graueis odores. Sin autem odorantur, patet, quod ex ea, id poſſident vi, quæ odorandi facultatem habet. Id nanque odoratus eſt: ſenſus qui percipiendorum odorum vim habeat. Et illa itaq; aere vtuntur, qui odoris perferendi poteſtatem obtinet: quiq; actionem odorabilis perducit: vtuntur inquam aere, nõ tanquam eo, qui reſpirando trahatur: ſed tanquam eo, qui odoris perferendi vim habeat: quiq; hac ratione ad ſenſorium vſq; illud, quod odorandi vim aſſecutum ſit, accedat. Hoc enim pacto, & nos quoq; ipſo vtentes odoramur: vtentes inquam ipſo, tanquam odorem perferente, qui ad ſenſorium vſq; perueniat. Sed nos quo quidem accedat: adaperire tandem volumus: quæ hactenus acceſſui illi impedimento erant. Et adaperiẽdo aere, tanquã eo, qui reſpirando ducatur, vtimur. Illa vero inſecta nihil huiuſmodi adapertione indigẽt: quippe quæ quod impedimento ſit, non habeant. Hac autem ratione & oculi eorum, quæ duros ipſos habent, cum palpebris haud comprimantur, confeſtim intuentur, licet nihil moueant. Illudq; præterea dilucidum eſt: quod quæ reſpirant, in aqua odorari non queunt: quoniam neq; iis ibi reſpirare, conceſſum eſt.

Odoratus q? Reſponſum

EST autem odor ſicci: quemadmodum ſapor humidi. Odorandi uero uim habens ſenſorium, poteſtate huiuſmodi.

Cum nanq; abluitur ſapidum ſiccum, in eo, quod odoris perferendi vim habeat, odorabile fit. vt & in libro de ſenſu, atq; ſenſibilibus philoſophus dicturus eſt. Guſtabile vero, licet ſiccum ſit, attamen non fit ſenſibile guſtui ex ſapore: niſi, vt paulo poſt explicabitur, humidum redditum fuerit. Poteſtate autem eſt, quod odorandi vim habet, quale ipſum odorabile dum agit, propeq; ſuiipſius formam collocatũ eſt. Quẽadmodum quilibet quoq; ſenſus prope proprii ſenſibilis formam permanet. Antea vero, q̃ agat, poteſtate eſt.

CENTESIMAPRIMA PARTICVLA.

GVSTABILE uero eſt tangibile quid. Et id in cauſa cur nõ ſit ſenſibile per medium, quod alienum ſit corpus. Neq; enim tactus. Et corpus præterea in quo ſapor, guſtabile in humido, tanquam materia. Id autem tangibile quid.

EXPOSITIO.

Non ſecundum ſe: ſed ſecundum ſubiectum. Secundum ſe quidẽ enim guſtabile, humor. In ſubiecto autem ſaporoſam qualitatẽ reperiri oportet, ſi actu guſtabilis eſſe debet Vnde quod guſtabile, tangibile quoq; ſubiecto eſt: humiditas nanq; tangibilis eſt. Nullũ autem tangibile tactum per aliquod mediũ mouet, quod extra ſit. Licet nanq; per aliquod medium, attamen illud proprium eſt. Quare neq; guſtabile per medium extrinſecus exiſtens, guſtum mouebit. Simul nanq; cum humido mouet. Humidum vero tangibile eſt. Illa vero verba, Neq; enim tactus. Illis reddita fuere, quæ antea poſita fuerant, quæ per medium, quod alienum ſit corpus dicebant. Et corpus præterea in quo ſapor, guſtabile in humido, tanquam materia. Vbi verba ita dirigere oportet. Et corpus, quod ſaporoſæ qualitati, quæ guſtabilis ſit, & in humido omnino reperiatur, ſubiectum, tanquam materia ſubſtratum ſit. Nequaquam enim quemadmodum quod pellucidum non colores, ſed actũ ab iis proficiſcentem recipit: ita & humidum ſaporis ſuſcipit actum: ſed & ipſum quoq; ſaporem. Vt & materia recipit formas, quæ ex ſola illa poſitione cum rebus, quarum recipiẽdarum vim habere dicitur, proportionem obtinet. Quoniam hic quidem tanquã accidens ſapor in humido eſſe dicitur: quippe qui in ipſo conſideat. Ibi vero tanquam formæ in materia: quippe quæ complectantur, atq; fulciant illam in ſeipſis.

QVAPROPTER & ſi in aqua ſimus, ſentiremus iniectum dulce. Non eſſet autem ſenſus nobis per medium: ſed quia mixtum eſt cum humido: quemadmodum in potabili.

Quippe cum haud actum dulcis aqua perducat quemadmodum aer colorem perfert

actum:ſed quia ipſa quoq; aqua dulcedinem patiatur:& tanquam dulcis in ſenſorium agat. Ideo haud erat, tanquam per medium.

COLOR uero, haud ita cernitur, quia miſceatur. neq; fluxionibus.

Mixtio alicuius cum aliquo participationem huiuſmodi indicat, quæ patiendi vim habeat. Color autem in aere abſq; vlla diſſolutione, atq; actu adeſt. Neq; enim coloratur aer, atq; ita in ſenſorium agit. Neq; corporatis ſuiipſius fluxionibus, quæ in ſenſorium ferantur, coloratum cernitur.

CENTESIMASECVNDA PARTICVLA.

QVATENVS quidem igitur medio nihil eſt. Quemadmodum autem color, quod uiſibile, ita quod guſtabile ſapor. Nihil autem facit ſenſum ſaporis abſq; humiditate. Sed habet actu, aut poteſtate humiditatem, ut ſalſum. Facile nanq; ipſum liquefit, atq; linguam liqueſcere facit.

EXPOSITIO.

Quemadmodum in coloribus, & viſu, eſt aliquid & medium alienũ, quod ipſum exiſtit pellucidum: haud ita in guſtu eſt aliquid medium extra. Vt quidem color ſeſe habet ad viſum, ita & ſapor ad guſtum. Fit autem guſtabilis ſapor: aut quia iam actu in humido exiſtat: quemadmodum quod dulce ipſius mellis. Aut quia humefieri poſſit, vbi humefactus fuerit. Dum aut ipſe effunditur a caliditate, quæ in ore reperitur, vt ſucci, ac liquores. Aut illa miſcetur humiditate, quæ in ore eſt, vt piper. Sal vero ipſum dum liquefit ab humido, quod in ore ſeruatur, diffunditur: atq; linguam inde ipſum quoq; madefaciens maiori humiditate miſcetur cum ea.

CENTESIMATERTIA PARTICVLA.

QVEMADMODVM autem uiſus eſt eius, quod uiſibile, & eius quod inuiſibile. Tenebræ nanq; inuiſibiles. Iudicat autem & has uiſus. Præterea & eius quod admodum lucidum. Nãq; id quoq; inuiſibile. Alio uero modo q̃ tenebræ. Eodẽ præterea modo & auditus ſoni, atq; ſilentii. Ex quibus alterum quidem audibile. Alterum uero haud audibile. & magni ſoni, quemadmodum uiſus lucidi. Quemadmodum enim paruus ſonus inaudibilis modo quodam, & magnus, & uiolentus. Inuiſibile autem, aliud quidem omnino dicitur, ut & in aliis, quod impoſsibile. Aliud uero ſi aptum, nõ habeat, aut difficulter. Quemadmodũ quod ſine pedibus, & quod ſine acino. Ita ſane & guſtus guſtabilis, atq; inguſtabilis. Id autem quod paruũ, & debilem habet ſaporem: aut quod guſtus corrumpendi uim habeat.

EXPOSITIO.

Perſæpe perſpicue dictũ fuit, qđ vnuſquiſq; ſenſus præcipue, atq; prima illa ſua notione proprium ſenſibile cognoſcit. Quia vero non ſentit, niſi periculum faciat, cum non appellit, neq; ex ſua notione quicquam aſſequitur, proprii quoq; ſenſibilis priuationẽ percipit. Verum hanc quidem percipit ex defectu ipſius ſenſibilis. Cum nõ adſit ſubiecto illi, qui formæ cognoſcendi vim habenti ſubiicitur. Cognoſcit præterea ſenſus, ſenſibile illud, qđ immoderate excellit. Quod iure alio modo dicitur inſenſibile, atque ipſa dicatur priuatio. Oppoſito nanq; dicitur modo. Propter formæ ſcilicet præſentiam, quæ ſuperat, quod ſentiẽdi vim habet. Neq; enim potis eſt ei, quippe cum nimium excellat, quadrare. Et rurſum ex eo, quod non quadret, quod eius inſenſibile eſt, cognoſcit. Hacque ratione viſus quod valde lucidum nouit. & auditus fulmen, quod ſupra omnẽ modum ſe extollit. Guſtuſq;, quod guſtus corrumpendi vim habet: quodq; eius actionem ſua adiunctione debilẽ reddit. Cum quidem igitur inſenſibile dicamus: illud inſenſibile intelligimus, quod in ſubiecto ſecundum priuationem poſitum eſt: quodq; ei ſenſibili ſubſtratum, quod ex prima illa percipitur notione. Cum inquam formam nõ habeat, & vt habeat aptum ſit. Aut ſi qui-

dem habeat, obſcure, atq; imbecilliter: quemadmodum illud ſine pedibus, atq; ſine acino interdum dicimus, vel de iis, quæ perfecte hæc poſſideant. Huiuſmodi igitur inſenſibile cognoſcit proprius vniuſcuiuſq; ſenſus. Quando vero inſenſibile loco negationis intelligimus, vt & vocem dicimus inuiſibilem, haud tunc omnino huiuſmodi ſenſibile proprio cognoſcitur ſenſu. Quandoquidem negatio & in ea quoq; fertur, quæ formæ ſubiecta nõ ſunt. Vnde & ipſe etiam Ariſtoteles in vno inuiſibili, quot dicatur modis permanſit. Quo cuiuſmodi inuiſibile viſus cognoſcat, ſciamus: cuiuſmodiq; nequaquam. Quod nanque cerni non poteſt, quemadmodum ſeſe habet, vox, viſus nulla ratione percipit. Quod vero aptum eſt, licet non habeat, aut obſcure habeat, attamen cognoſcit. Obſcure autem ſeſe habet quod aut imbecilliter: aut quod eam habet vim, vt propter exceſſum lædat. Sic autẽ guſtus, & quod guſtabile, & quod inguſtabile percipit: haud attamen quod impoſſibile. Vnde id quidem philoſophus dimittit. Diuiditur autem inguſtabile illud, quod ſub ſenſum cadit: quia aut paruum, aut imbecillem habeat ſaporem, aut illam obtineat vim, vt guſtũ corrumpat. Illud autem, paruum, pro eo, quod eſt neq; omnino ex Atticorum cõſuetudine dictum fuit. Cum quod aptum eſt, vt habeat, nõ habeat. Aut quia id notum ex iis, quæ perſæpe dicta fuere iam ſit, nunc de induſtria Ariſtoteles prætermittens: illud paruum intelligit, quod obſcurum, atq; debilem. Haud tamen ita loquens, vt idẽ ſignificet. Sed illud, vt mihi perſuadeo, innuẽs, quod guſtum moleſtia afficiat. Quod ipſum quoq; quadam ratione inguſtabile eſt. Quia quo ad ipſum ſpectat, non ſine mœrore guſtus exiſtat. Præter id autem, & quod corrumpendi facultatem habet, exiſtit.

VIDETVR autem eſſe principium quod potabile, & impotabile. Guſtus nanq; quidam utrunq;. Sed alterum quidem improbum, & quod corrumpẽdi guſtus uim habeat: alterum uero ſecundum naturam.

Eſt quidem forma guſtabilis ſapor. Sed quoniam is aut actu, aut poteſtate eſt humidus, ſi ſenſibilis eſſe debeat. Ante id autem quod poteſtate, quod actu exiſtit. Vnde quod actu humidum potabile, idq; iure principium. Appellat autem tunc potabile, ſapidum illud aqueum humidum, & blandum illum ſaporem, qui & in principio apparet. Quo impotabile ſit, vt ex iis manifeſtum eſt, quæ ab ipſo allata fuere, aqueum quidem humidũ: ſed quod ſine ſapore ſit, aut debilem, aut inſuauem ſaporem habeat, aut qui guſtus corrũpendi vim ſecum retineat. Neq; enim principium eſſe poſſet, niſi humidum ſit. Manifeſte autem illud improbum dictum fuit. In quo & quod nequaquam ſapidum, & quod difficulter, & quod inſuauiter comprehendendum fuit. Additum & illud nanq; fuit, quod corrumpendi vim habeat.

EST autem commune tactus, & guſtus ipſum potabile.

Nunc non ſolum quod ab impotabili ſuperius diſtinctum fuit intelligit: ſed quod ambobus commune potius eſt. Nanq; quod hic impotabile commune cum tactu eſt, tanquã humidum. & cum guſtu, quippe quod ex priuatione inguſtabile ſit, aut propter imbecillitatem, aut propter exceſſum.

CENTESIMAQVARTA PARTICVLA.

QVONIAM autem humidum ipſum guſtabile, neceſſe ſenſorium eius, neq; humidum eſſe actu, neq; impoſſibile humefieri. Patitur nanq; aliquid guſtus a guſtabili, quatenus guſtabile. Neceſſarium itaque humefactum eſſe, quod poteſt humefieri dum ſeruatur. Haud humidum autem, quod guſtandi uim habet, ſenſorium. Indiciumq;, quod neque perſicca exiſtens lingua ſentit, neque ualde humida. Ipſe nanque tactus eſt primi humidi. Quemadmodum cum prægustans aliquis ualidum ſaporem, guſtet alterum. Et ut ægrotantibus amara omnia uidentur: quia lingua plena huiuſmodi humiditate ſentit.

EXPOSITIO.

Quod quidẽ ſine ſapore illud ſenſoriũ, quod guſtãdi vim habeat, eſſe oporteat, mani
feſtũ iam exiſtit. Quandoquidẽ proprium guſtus ſenſibile ſapor eſt. Ne igitur ſapor ille,
qui inſitus, atq; innatus ſit, aliquid afferat impedimenti, quin alios ſenſus iudicare queat,
ſine ſapore ſenſorium ipſum eſſe oportet. Ita vero a ſaporibus affici poſſe debet, vt haud
ſua ex ſubſtantia mutetur: ſed dum ſeruatur, atq; permanet, qualitatis illius particeps fiat.
Ariſtoteles autem ne humidũ quidem eſſe vult. Quoniam licet, haud humidi, quatenus
humidi percipiendi vim guſtus obtineat: nequaquam tamen id abſq; humiditate agit. At Obiectio.
ægrotatio quoq; eſſe ducitur linguæ ſiccitas? Ideo & ſecundum naturam quãdam quoq; Reſponſum
humiditatem habere debet, quamuis ſine ſapore: at tantam, vt haud quia aqua abũdet ac-
cedendo ſapidum illud humidum a ſuo munere remoueat. Nanq; & ſiccitas cum accedẽ-
te illa humiditate pugnans non permittit ſenſorium affici, atq; pati. Illudq; ſenſorium af-
fici, saporẽ iudicare, qui in tangibili exiſtit, eſt. Vnde neq; quæ perſicca exiſtit lingua, neq;
quæ valde humida facile ſentit. In primiſq; ſi ſapida humiditas illa, quæ in ipſa reperitur,
ſit. Vt in iis accidit, qui regio morbo laborãt: aut in iis, qui aliud aliquod ſapidum antea gu
ſtauerunt. Ipſe nanq; tactus eſt primi humidi. Quandoquidem haud per aliquod mediũ,
ſed ipſam iam lingua tangens a guſtabili patitur. Si itaq; quod circa ipſam reperitur humi
dum plus ſit, huius tãquam proximi tactus eſt. Ita, vt primum illud, quo Ariſtoteles vſus
eſt, eam habeat vim, vt quod proximum ſignificet: aut humidũ illud ſapidum, quod præ-
exiſtit. Quemadmodum in iis apparet, qui ſapidum quippiam præguſtarint.

CENTESIMAQVINTA PARTICVLA.

SPECIES autem ſaporum, quemadmodum & in coloribus, ſimplices quidem contrariæ. Dulce, & amarum. Iunctæ uero cum hac quidem pingue: cum illa autem ſalſum. At inter has acerbum, & auſterum, & acre, & acutum. Fere enim hæ uidẽtur eſſe differentiæ ſaporum. Quare quod guſtandi uim habet, eſt, quod poteſtate huiuſmodi. Guſtabile uero quod eam habet uim, ut actu id efficiat.

EXPOSITIO.

Quemadmodum in coloribus extrema ſunt album, & nigrum, alia vero inter hæc media. Ita in ſaporibus extremi dulcis, & amarus. Reliqui autem in medio conſtituti. Et extremi quidem ſimplices, quippe qui haud inter ſeſe mixti ſunt. Medii vero ex extremis mixti. Haud tamen tanquam ex illis commixti. Nanq; & ipſi ſimpliciter ſubſiſtũt. Sed propter ſocietatem quam cum vtroq; ex extremis habent, mixti interdum, vel mutuo dicũtur. Alii quidem igitur ſecundum formam inter ſeſe diuerſi. Acris vero auſteri intenſio eſſe videtur. Saporum itaq; formæ nequaquam comprehendi poſſunt. Sed omnes in has tãquam manifeſtiores reducere nituntur. Quapropter recte dictum fuit, Fere tot videri eſſe differẽtias. At cum dixerit philoſophus quid guſtabile ſit: quod guſtandi vim habeat: de quo etiã propoſuit ſe loqui velle: quod poteſtate huiuſmodi eſſe inquit. Quandoquidem cognitio quæ actu eſt, eo definitur, quod cognoſcitur: & prope eius formam permanet. Afficiturq; profecto inſtrumẽtũ: atq; affici cogit ipſum guſtabile: quia id in inſtrumẽtũ aliquid agat.

CENTESIMASEXTA PARTICVLA.

DE TANGIBILI autem, & tactu eadem ratio.

EXPOSITIO.

Quoniam quemadmodum in aliis ex eo, quod cognoſci poſſet, illius generis cognitionem contemplabatur: ita & nunc ex tangibili, quid ipſe ſit tactus, determinat. Duas attamẽ de eo dubitationes proponens. Quarum altera eſt, vtrũ vnus ſit ſenſus, qui tangendi vim habeat, an plures. Quoniam & tangibilia quoq; plura ſunt: & diuerſorum generum eſſe videntur: atq; plurimas habent contrarietates. Altera vero dubitatio eſt: vtrum huius ſenſus ſenſorium, & quod ſenſui vim tangendi habenti ſubiicitur inſtrumentum primo, in iis animalibus, quæ ſanguinem habent, caro ſit: & in iis, quæ ſine ſanguine ſunt: quod ca

ni ex proportione reſpondet. Vel hæc quidem media ſunt: quemadmodum in primis illis tribus ſenſibus aer. Senſorium vero alterum quid. Atq; ita ipſe quoq; Ariſtoteles diiudicare videtur, primum inquam tactus ſenſorium, neq; carnem, neq; quod carni ex proportione reſpōdet, eſſe. Verum vt & ipſe in libro de ſenſu inquit, prope cor, & tactus, & guſtus collocati ſunt, licet tum caro, tum nerui ſentiendi vim habeant, ſed haud primo. Id quod philoſophus inueſtigans, carnem ita deſcribit, vt nequaquam eam ſentiendi vim habere ſignificet, ſed medii potius, hoc eſt, aeri, & aquæ ex proportione indicet, reſpondere. Declarat igitur ſermonem concludens, & tangibiles quidem eſſe dicens corporis differētias, quatenus corpus exiſtit. Quod vero illarum ſentiendarum vim obtinet, illud eſt, quod tāgere poteſt. & in quo ſenſus, qui tactus dicitur, primo ineſt. Quæ huiuſmodi particula poteſtate eſt. Quod illi primo adiecit. Quo pateat de quo quærat tangendi vim habente ſenſorio: vbiq; ipſum ſtatuendum ſit. & in quod ſpectans haud ſane cōcedebat philoſophus carnem eſſe ſenſorium. Ita vt primo cor tactus, atq; guſtus ſit ſenſorium. Caro vero cordis reſpectu eorum quæ media dicuntur, rationem ſubeat. At & ipſa quoq; ſentiendi vim habeat, licet ſecundo loco, id ei tribuatur. Id quod & ipſe quoq; Ariſtoteles aperte indicat: qui inſitum, atq; innatum, non autem alienum medium eſſe vult. Innata nanque medietas, &

Dubitatio. haud aliunde accerſita, cum ea vita cognationem habet, quæ principatum obtinet. At quā

Reſponſum ob cauſam dicere aliquis poſſet, nonne & oſſa ſentiendi vim habent, cū innata ſint? Quandoquidem reſpondebo neq; mediorum rationem ſenſus ipſius reſpectu ſeruant: quippe quæ ex vegetante vita innata ſint. Hac itaq; ratione ſecunda quæſtio determinatur. Quod vero antea in medium adductum fuit, nunquid plures eorum tangibilium, quæ enumerantur, ſenſus ſint: quia & plures quoq; eorum ſint contrarietates? Neq; enim licet vel vnū omnium commune ſit ſenſorium. ſiue primum, ſiue innatum illud medium accipiatur ſatis ſuperq; eſſe videtur ad fidem faciendam, quod vnus ſit. At quando & linguæ, quæ communis tactui, atq; guſtui exiſtit: licet ſenſus ipſi vnus non ſint: attamen vnum eſſe ſtatuit, qui tangendi vim habeat. Vbi & recte quoq; demonſtrat aliorū vnumquenq; ad plures contrarietates referri. Atq; rurſum pulchre inueſtigat: quoniam licet plures dentur: attamen vnam quandam naturam in vnoquoq; ſenſu eſſe oportet: ad quam plures illæ reducantur: quemadmodum in viſu, lumen. Nanq; & color, tanquam lumen quoddam viſibilis eſt. In auditu autem ſonus. In odoratu odor. Qui ſapidum illud eſt, quod abluitur in communi aquæ, atq; aeris humido. In guſtuq; ſapor. Pulchre itaq; philoſophus inueſtigat, quid commune illud ſit, quod in tactu reperitur: quod licet nomine careat: attamen illud eſſe vult, quod corporum, quatenus corpora ſunt, determinandorum facultatem retinet. Quorum quidem corporum principia ſint quatuor elementa: hoc eſt, ea, quæ illorū principia, quæ ortui, atq; interitui obnoxia. Eſt nanq; aliquid commune, quod tanquam forma determinans illa quæ fiunt, exiſtit: quod proprias habet ſibi conſequentes qualitates. Quæ quatenus ad ſitum pertinet, grauitas, & leuitas ſunt: & inter has qui medii collocati ſunt impetus. Quatenus vero ad mutuas eorum affectiones, caliditas, & frigiditas, & ſiccitas, & humiditas, & quæ ex mutuo harum complexu deductæ, lenitas, aſperitas, durities, mollities, quæq; huiuſmodi aliæ. Ita, vt iam nobis ab ipſo philoſopho traditum fuerit genus vnum tangibilium commune: quæ ipſa eſt res. Licet haud ei nomen impoſitū fuerit. Cæterum ad ipſa iam philoſophi verba accedendum eſt. Eandem nanq; eſſe inquit de tangibili, & tactu rationem.

SI ENIM tactus haud unus eſt ſenſus, ſed plures, neceſſarium & tangibilia plura ſenſibilia eſſe. Habet autem dubitationem, utrum plures ſint, an unus.

CENTESIMASEPTIMA. PARTICVLA.

ET quodnam ſenſorium, quod tangibilis tangendi uim habeat? Vtrum caro: & in aliis quod cum hac proportionem habet, an non? Sed id quidem eſt medium.

EXPOSITIO.

Verum quidem eſt, & quod conuertitur. Quia ſi tangibile plura ſint ſenſilia, & tactus

quoq;

quoq; plures exiſtunt ſenſus. At quādo nunc ei præcipuus ſermo de tactu eſt, ab hoc initium facit. Quo eum demonſtrarit, quod haud plura ſenſilia ipſa ſint tangibilia, cōceſſam quoq; conuerſionem habeat, quæ haud ſine oppoſitione fit: & ea eſt, quod tactus vnus ſit ſenſus. Verum dubitationem eam Ariſtoteles repetens, vtrum ſcilicet vnus, an plures & alteram quoq; adiungit, quodnam eius quod tangendi vim habeat ſenſorium ſit. Vtrum caro, & quod in aliis ei ex proportione reſpōdet, an non. Per alia, ea cum intelligat animalia, quæ ſine ſanguine ſunt. Ac confeſtim quod ei videtur, demonſtrat. Quoniam id quidem medium eſt. & qua ratione medium ſit innuit dicens.

PRIMVM uero ſenſorium, aliud aliquid eſt intus. Omnis nanq; ſenſus, unius contrarietatis eſſe uidetur. ut uiſus albi, & nigri. & auditus acuti, & grauis. & guſtus amari, ac dulcis. In tangibili uero multæ ſunt contrarietates. calidum, frigidum, ſiccum, humidum, durum, molle, & ex aliis quæcunq; huiuſmodi.

Ita, vt caro ſenſorium quidem ſit: ſed ſecundum. Neque enim aliud eſſe primum ſenſorium poſſet. Sed ſimpliciter eſſet ſenſorium. Quemadmodum oculi humidum: & qui in auribus exiſtit aer. Neq; enim ibi adeſt medium ſenſoriū, qui aer extrinſecus exiſtens, aut ipſa ſit aqua. Poſtea vero primam philoſophus dubitationem tractat. Quia videatur quilibet aliorum ſenſuum in vna verſari contrarietate. Is autem in pluribus.

CENTESIMAOCTAVA PARTICVLA.

HABET autem quandam ſolutionem ad hanc dubitationem. Quoniam & in aliis ſenſibus ſunt contrarietates plures, ut in uoce: non ſolum acumen, & grauitas: ſed & magnitudo, & paruitas, & lenitas, & aſperitas uocis, & huiuſmodi alia. Sunt præterea & in colore differentiæ huiuſmodi diuerſæ.

EXPOSITIO.

Perbelle tum quandam eſſe ſolutionem dixit: tum ad eam ſolam dubitationem, quæ ad plures contrarietates pertinet. Adducturus nanq; & alteram eſt de eo, vtrum vnus, an plures ſint ſenſus. Quoniam haud vnum videtur eſſe commune tangibilium genus. Cui cum præſens non occurrat ſolutio: ſed ei tantum, quæ ex pluribus contrarietatibus naſcitur, cum obuiam fiat, iure haud ſimpliciter: ſed quædam dicta fuit ſolutio. Quænam hæc igitur ſolutio eſt? Quod vel in aliis ſenſibus plures ſunt contrarietates. Patet enim quemadmodum auditus ſonum iuxta omnem proprietatem ei conuenientem cognoſcere debet: & oppoſitas quoq; ei euenientes proprietates, vt magnitudinem, & paruitatem, lenitatem, & aſperitatem. Vbi nequaquam eas, quæ ad magnitudines ſpectant, intelligit. Ita; vt communia ſenſibilia, cum opportunum non ſit, adducat, vt Alexander opinatus eſt. Sed proprietates illas accipit, quæ ſonorum propriæ. Quarum cognoſcendarum ſolus auditus facultatem habet. Vnde & particula illa, vocis, adiecta fuit. Quemadmodum recte, & Plutarchus nouit. Sunt præterea & in coloribus differentiæ huiuſmodi diuerſæ, vt magnitudo quidem in fulgente colore: & qui omnino celerius cernitur: & vehementius auditum percutit. Cuiuſmodi auri, atq; argenti apparet color. Paruitas vero in eo conſideratur, quod quo cernatur pluri indiget lumine: atq; imbecillius aſpectum mouet. Cuiuſmodi plumbi color eſt. Et lenitas in iis poſita, qui viſui blandi, atq; lenes ſunt: qualis florum color eſt. Quemadmodum aſperitas, in iis, qui cum moleſtia, & ſollicitudine exiſtunt. Licet autem iis omnibus quæ cernuntur lumen commune ſit: attamen plures inuenias differentias, propter lucida illa quæ illuminant, & quæ non illuminant: ſed in tenebris tantū aſpiciuntur. Inter ea præterea quæ ſe mutuo illuminant: & inter ea, quæ in tenebris videntur: & inter ipſa pellucida maximum eſt diſcrimen, dum manifeſtius, aut imbecillius illuminantur. Aut propter illuminantium, atque pellucidorum diuerſitatem: aut & propter vtrunq;. Haud itaq; admiratione dignum exiſtit, ſi & circa vnam tangibilis naturam multæ dentur differentiæ. Dubitatio igitur quæ ex multitudine oppoſitionum ſumebatur, ſoluta fuit. Inueſtigat q; noſter Ariſtoteles, quod reliquum eſt.

SED quodnam ipſum unum ſubiectum. quemadmodum auditui ſonus, ſic tactui non eſt manifeſtum.

CENTESIMANONA PARTICVLA.

VTRVM præterea eſt ſenſorium intus, an non? Sed confeſtim caro.

EXPOSITIO.

Dubitatio nanque haud ex ipſa effertur rerum natura, ſed ex noſtra imperitia. Vnde haud vnum non eſſe dixit: ſed non eſſe manifeſtum. Forſan quidem & quia poſitum nõ fuit commune nomen. Noſtraq; intelligentia ad rerum naturam non accedit. Interdũ vero & contra quoq; euenit: quod res magna cum difficultate conſiderari poteſt. Quod cõmune illi eſt, quod genita corpora, quatenus talia, determinare velit. Idq; nomine præſertim deficiente accidit. At cum dubitarit philoſophus quodnam commune illud ſit: anteaquam ſuam explicet ſententiam, inquirit, quodnam tanquam tactus ſenſorium ſit. Id autem facit: quo adhuc ex his dubitationem de tactu augeat: quod haud vnus ſit. Quia inſtat aduerſus demonſtrationem, quæ illius eſſe videtur: quod vnus ſit: ex eo, quod vnum eius ſit ſenſorium, quod tangendi vim obtineat. Si nanq; caro primum non ſit ſenſorium, maxime immanifeſtum eſt, niſi plura prima eſſe dicamus. Sin autem & vnum quoq; teneamus, nondum manifeſtum: quod & tactus omnium vnus ſit ſenſus. Quemadmodũ enim cum lingua, commune ſubiiciatur inſtrumentum, tactui, atq; guſtui: haud tamen hi vnus exiſtunt: ita neq; ſenſus tangibilium eorum, quæ enumerata fuerũt, omnes vnus exiſtent. Licet commune omnium ſit ſenſorium. Id autem Ariſtoteles facit, quo ex ſenſorio, vbi tactum magis corporibus deuinctum, atq; affectionibus obnoxium, q̃ alios oſtenderit ſenſus: & ſenſibile inueniat, quod eiuſdẽ ſit ordinis cum eo. Quod eam habeat vim,

Dubitatio. vt paſſibilia corpora effingere queat. Quo igitur pacto tactum corporis formam referre, atq; patiendi vim habere, ex primo eius ſenſorio demonſtratur? cum neque id confeſtim, quemadmodum neq; vllum ex aliis ſine medio ſeſe in ſenſibile coniiciat. Ne vehementes

Reſponſum affectiones eam impediant actionem, quæ iudicandi vim habeat. Quia haud adhuc profecto poſſit per media aliena ſenſibile percipere: ſed innato egeat medio: quod viuaciter a ſenſibili afficiatur. Et quod iam licet imbecilliter, atq; ſecundo loco, at prope eam ſe ſiſtat actionem, quæ iudicandi vim habeat. Atq; tũc quod primo atq; purius prope ipſam permanet: illud eſt quod tanquam primum tactus ſenſorium mouet. Nanq; & guſtus quoque tactus quidam eſt: neque belle in propriam commouetur actionem, niſi a viuaci, & quod iam ſenſus efficiendi vim habeat, motus ſit: & ab eo, quod efficaciori indigeat mouẽte. Neq; vita, quæ id definit, eodem modo, quo alii ſenſus diſſolui poteſt. Sed quia magis inſeparabilis eſt, minime ad aliena quoq; extenditur.

NVLLVM uidetur ſignum eſſe, fieri ſenſum ſimul tangentibus. Nanq; ſi quiſpiam circa carnem extenderet, tanquam pelliculam faciens, eodem modo ſenſum confeſtim tangens, unum ſignificaret. Ac dilucidum, quod non eſt in hoc ſenſorium. Sin autem & innatum ſit, celerius adhuc pertranſiret ſenſus.

CENTESIMADECIMA PARTICVLA.

QVAPROPTER & huiuſmodi particula corporis, ſeſe habere ita uiſa eſt.

EXPOSITIO.

Quoniam cum admodum corporata, atque patiendi vim habens ſeſe caro oſtendat: & primi quoq; tangentis ſenſorii ſuſpicionem præbet: quia ſine medio ſeſe ſenſibili adiungat. Aduerſus quod primo Ariſtoteles inſtat: qui primum ſenſorium carnem eſſe negat. Licet ſimul dum hæc quoq; tangit ſentiamus. Nam ſi pellicula digito obuoluatur, vna cũ tactione tactus fit. Quod adhuc celerius contigerit, ſi illa innata, atq; inſita ſit. Neq; propter hanc attamen cauſam viuaciter eius vitæ, quæ ſentiendi vim habeat, particeps eſt. ob id nãque celerius. Verum neq; in pellicula, neq; in eo, quod innatum ſit prima ſentiendi vis col

locata

locata eſt. Qua itaq; ratione nonne vel per alienum, atq; extraneum medium tactus fieri poterit? ſiquidem & per pelliculam, & per aquam in eo digito, qui ea madefactus ſit, ſentimus. Vel haud per medium dicendum ita eſt, vt quod cernendi vim obtinet? Quemadmodum ipſe quoq; philoſophus ex eo exemplo, qđ à clipeo ſumptum eſt, dilucidum reddet.

QVEMADMODVM ſi circa nos innatus eſſet aer. Videremur nanq; uno aliquo ſentire, & ſonum, & colorem, & odorem. Et unus quidam ſenſus eſſet, uiſus, & auditus, & olfactus. Nũc autem quoniam determinatum eſt, per quod fiunt motus, perſpicua dicta ſenſoria, cum diuerſa ſint.

CENTESIMA VNDECIMA PARTICVLA.

IN TACTV uero id nunc immanifeſtum.

EXPOSITIO.

Ex huiuſmodi poſitione ſimul quidem demonſtrat, quemadmodum haud neceſſe eſt, quod innatum nobis eſt, atq; proxime cum ſenſibili verſatur, primum eſſe ſenſorium. Simulq; quemadmodum neq; neceſſe eſt, quia medium vnum ſit, & vnum eos quoq; eſſe ſenſus, qui eo moto fiant: primãq; dubitationem adauget. Cæterũ nũc cum determinatum ſit medium, pſpicuaq; ſint ſenſoria, in primis illis tribus ſenſibus eorũ multitudo eluceſcit. In tactu vero id nunc immanifeſtum. Quidnam id ſcilicet ſit, quod primo ſentiendi vim habeat: & vtrum vna, an plures, quæ tangere queant facultates.

EX AERE quidem enim, aut aqua impoſsibile conſtituere animatum corpus. Oportet enim aliquod ſolidum eſſe. Relinquitur ſane mixtum ex terra, atq; his eſſe. ut uidetur caro, aut quod cum ea proportionem habet. Si nãq; omnis ſenſus per medium, & tactus.

Cauſam afferre ex his vult: ꝓpter quam immanifeſtum in tactu primũ ſenſorium. Ideo & ea vtitur coniunctione, quæ cauſam reddit: quæ illa particula, enim, eſt. Simulq; cuiuſmodi in tactu ſit medium declarat. Quænam ergo eſt obſcuritatis cauſa? Qñquidem in tactu, qui id ipſum, hoc eſt, tactus, ſit abſq; vllo medio ipſum ſenſibile viuẽti corpori admouere oportet: atq; ei, qđ ſentiendi vim habeat. Viuens vero corpus in iis, quæ ortui, atq; interitui obnoxia ſunt, nequaquam aereum, aut aqueum eſſe põt. Ita, vt ſimile ſit aliis extraneis mediis, qui in illis repiunt ſenſibus. Sed ſolidũ id eſſe debet, & ob id ex terra, atq; aliis cõmixtũ.

QVARE neceſſarium, & corpus eſſe medium quod ei, quod tangendi uim habeat, adnatum ſit.

Corpus quidem viuentium Ariſtoteles intelligit. Id autem cum adnatum ſit, medium eſſe debet inter id, qđ tangendi vim habeat, & id quod tactile exiſtat. Neq; id ex neceſſitate adductum fuit, ex iis, quæ nunc dicta fuerunt: qđ inquam adnatum eſſe oporteat, qđ in tãgendi facultate medium exiſtat. Sed id inde ſumptum fuit, qđ omnino illud per qđ, inſit: quod poſtea nobis in memoriam reuocabitur. Et ex eo, qđ haud aliqđ extra motus in facultate tangere valente fiat: ſed ab ipſo ſenſibili corpus affici oporteat. Quibus ex neceſſitate conſequens eſt, corpus noſtrũ: id nãq; ſignificat illud adnatum: rõnem eius per qđ ſubire. Atq; ita verba ipſa intelligẽda ſunt. Quare neceſſarium illud adnatum corpus eſſe: qđ medium ſit inter id, qđ tangẽdi vim habeat: hoc eſt, inter primum ſenſorium, atq; ipſum ꝑfecto tangibile. Qñquidem in tactu quoq; adeſſe opus eſt, ipſum, per qđ: ſed haud qđ extrinſecus exiſtat. Quæ vero in medio, ferè illud per qđ interpretantur. Qm̃ enim animatum, atq; ſolidum, ex terra, & aliis mixtum eſt. Nanq; viuaciter medium ipſum affici debet, quo maiorem ad mouendum vim habeat. Præſertim quia prima illa vis tangere valens ſegniuſcula eſt, quàm alia ſint ſenſoria. Qđ ei abſq; vlla dubitatione euenit, quia ad modum corporata huiuſmodi vita, atq; mixta eſt. Quandoquidem huiuſmodi animatum ipſum corpus eſt: cuiuſmodi animal quod ortui obnoxium.

PER quod fiunt ſenſus cum plures ſint.

CENTESIMAVNDECIMA PARTICVLA.

INDICAT autem quod plures qui in lingua tactus. Cuncta nanque tangibilia ſentit iuxta eandem particulam,& ſaporem. Siquidem igitur alia caro ſentiret ſaporem: uideri poſſet unus,& idem ſenſus, guſtus,& tactus. Nunc autem duo, quia non conuertuntur.

EXPOSITIO.

Dubitandi rationem attulit: quia & lingua, vt ipſe infert, duorum eſt ſenſuum iuxta eãdem particulam & inſtrumentũ. Cum & ſaporum,& tangibilium tangendorum vim habeat. Ita, vt vnum ambo eſſe videantur, ſi alia vſpiam reperiatur caro: quæ ſaporum iudicandorum facultatem obtineat. Sed quoniam aliæ omnes carnes tangibilia ſola percipiũt, ita, vt conuerſio fieri non poſſit. Ita, vt quod ſaporis iudicandi vim habet, id & tangibilia quoque iudicare queat: at non quod tangibilia iudicat,& de ſaporibus etiam ſtatuat. Ideo eorum diuerſitas perſpicua eſt.

CENTESIMADECIMATERTIA PARTICVLA.

DVBITARET autem aliquis, ſi omne corpus profunditatem habet. Hæc autem eſt tertia magnitudo. Quorumq; eſt duorum corporum medium corpus aliquod, non contingit hæc ſe mutuo tangere. Liquidum nanq; non eſt ſine corpore: neq; humidum. Sed neceſſe aquam eſſe, aut habere aliquid aquæ. Quæ uero ſe tangunt mutuo in aqua, cum haud ſicca extrema ſint: neceſſarium aquam habere medium: qua plena ſint extrema. Sin autem hoc uerum, impoſſibile tangere aliud aliud in aqua. Eodemq; modo & in aere. Conſimiliter nanq; ſeſe habet aer cum iis, quæ in ipſa aqua. Latet autem magis nos. quemadmodum & quæ in aqua animalia: ſi humidum humidum tangit.

CENTESIMADECIMAQVARTA PARTICVLA.

VTRVM igitur omnium eodem modo eſt ſenſus: an aliorum alio modo, quemadmodum nunc uidetur. Guſtus nanq; & tactus, quia tangunt. Alii uero procul. Id autem non eſt. Sed & durum,& molle per alia ſentimus. Quẽadmodum & quod ſonum emittit,& quod uiſibile, atq; odorabile. Sed alia quidẽ procul, alia uero prope. Ideo latet. Quoniam ſentimus omnia per medium. Sed in his latet. Atqui quẽadmodum diximus & antea, licet per pelliculam ſentiamus tangibilia cuncta: ita, ut lateat, quando agat: eodem modo nos haberemus, quemadmodum & nũc in aqua, & aere. Videmur nanq; ea tangere,& nihil eſſe in medio.

EXPOSITIO.

Quandoquidem tres ſunt corporis dimenſiones: cumq; illud iam philoſophus ſumpſerit: quod in tactu haud extra, ſed adnatum eſt ipſum medium: cumque illud præterea dixerit, quod vel pellicula circũiecta tactus fit: vbi & per extraneum medium fieri videtur: nunc ex his diuerſitatem huius cum aliis tribus ſenſibus demonſtrare vult. Nam nõ ſolũ in pelliculæ circumpoſitione: ſed tametſi aliquod medium ſemper ſtatuatur inter id, quod tangendi vim habet, atque id, quod tangi debet: vt ſi in aqua ambo madeſcant: & in medio aqua exiſtat; quæ corpus eſt: atq; ob hanc quoq; cauſam profunditatem habet: attamen contactũ eorũ quæ tangũtur, reddit abſq; medio. Quod forte fortuna in iis quoq; euenit, quæ in aere reperiuntur. Nam mediũ aliquod aeriũ corpus incidit. Siquid tñ aer obtineat, quod ſe adiungere queat, quemadmodum obtinet aqua. Haud ſemper itaq; aliquid medii eſt.

eſt.Neq; enim & ipſius quoq; aquæ,aut aeris.Ac in quibus eſt,mediũ, quod ſenſum vim tangendi habentem non prohibeat: haud huiuſmodi erit , vt actionem perducere queat: quemadmodum in tribus illis exiſtit:ſed vna cum carne afficitur.Vt & manifeſte ante oculos ponit ex illo clipei exemplo.Atq; hæc quidem manifeſta ſunt.In ipſa vero dictiõe. Sed neceſſarium aquam eſſe,aut habere:ad illud liquidũ quidem,illud, aquam eſſe: ad illud autem humidum illud habere redditum,ac relatũ fuit.In eo vero.Impoſsibile aliud aliud tangere in aqua,illud ſine medio ſubintelligendum eſt.At cum poſtea collegerit, nũquid eodem modo ſeſe habent cum tribus illis ſenſibus,& alii quoque:quia in his medium aliquod reperiatur:deinde diſtinguit,

CENTESIMADECIMAQVINTA PARTICVLA.

SED differt tangibile a uiſibilibus:& ab iis,quæ ſonum emittunt:quia illa quidẽ ſentimus:quoniam medium afficiat quadam ratione nos. Tangibilia uero,nõ quia a medio : ſed una cum medio : quemadmodum qui per clipeum percuſſus. Neq; enim clipeus percuſſus,percuſſit.Sed ambo euenit,ut percuterentur.

EXPOSITIO.

Quandoquidem in tactu,atq; guſtu nihil eorum,quæ extra, rationem eius per quod habet.Opus autem eſt & ipſum per quod in his reperiri. Ne abſq; medio primum ſenſorium:vt & iam dictum fuit a proprio ſenſibili affectum,ad iudicandi actionem illam,obtuſum,atq; hebes reddatur.Vel in his itaque ipſum per quod:licet non extraneum, attamen adnatum requiritur:quod animatum,vt dictum fuit,eſſe debet: & ex ea animatum vita, quæ ſentiendi vim habeat.Hac enim ratione cum primo ſenſorio cohærere, atq; ei adnatum dici poſſet.Affici nanq; quadam ratione oportet vel primum ipſum ſenſorium a ſenſibili.Quemadmodum illi indicant exceſſus,qui ſenſibilem affectionem reddunt. Sed ita tantum,vt ad actionem excitetur:nam excedens affectio impedimento eſt.Excedit autem vbi abſq; medio fuerit,eius quod ſenſibile eſt in primum ſenſorium effectio . Quodnam igitur eſt in guſtu,& tactu id per quod? Lingua quidem inquit in guſtu, Tota vero caro in tactu,Atq; hæc deinceps diiudicat,ae determinat,cum ita ſcripſerit.

CENTESIMADECIMASEXTA PARTICVLA.

OMNINO autem uidetur & caro,& lingua,quemadmodum aer,& aqua, & ad uiſum,& auditum,& odoratum ſeſe habent:ita ſeſe habere ad ſenſorium,ita eorum unumquodq;.Ipſum autem ſenſorium ſi tangatur:neq; ibi,neq; hic fieri ſenſus poſſet. Exempli gratia ſiquis corpus album ſupra oculi poneret extremum.Qua etiam patet,quod intus ipſum tangibilis ſenſorium. Sic nanq; eueniret , quemadmodum in aliis.Quæ ſi ponantur ſupra ſenſorium non ſentit.Sin autem ſupra carnem ſentit.Quare medium eius quod tangendi uim habeat,caro.

EXPOSITIO.

Vnumquodq; quidem eorum philoſophus dixit,tametſi de duobus tantum ante mẽtionem fecerit,de aere,atque aqua.Aut quoniam tribus ſenſibus ipſa miniſtrare dixit. Aut quoniam per particulam illam , eorum , non aerem , & aquam interpretari debemus: ſed ſimpliciter pellucida,& ſonos,atq; odores perferentia. Tria vero iſta non ſolum in aere,atq; aqua reperiuntur,ſed & in aliis.Eodem autem modo ſeſe habent cum his, caro , & lingua.Quatenus & hæc quoq; media exiſtunt:& rationem eius per quod ſubeũt.Quoniam ſcilicet,quatenus hæc quidem cohærent:illa vero extranea ſunt , minime ſimilis eſt proportio.Quapropter nequaq̃ carnem ita omnino ſenſu carere dicere debemus , quemadmodum aqua.Neq; enim hac ratione ſimilitudo adeſt.Sed quatenus & caro ipſa eius reſpectu,quod primo ſentiendi vim habet,ipſius per quod rationem ſubit.Qua etiam ratione,vt ab Ariſtotele dictum eſt,patet,quod intus ea exiſtit vis,quæ ipſius tangibilis ſentiendi poteſtatem habet.In corde nanq;,vt & alibi dictum fuit,collocata eſt.

CENTESIMADECIMASEPTIMA PARTICVLA.

TANGIBILIA quidem igitur ſunt, differentiæ corporis, quatenus corpus. Dico autem differentias, quæ elementa determinant. calidum, frigidum, ſiccum, humidum. De quibus diximus antea in iis, quæ de elementis.

EXPOSITIO.

De quibus dixit, quod poſitæ ſupra carnem ſenſibiles ſunt. Ex his autem, vt & iam diximus, vnum genus naturæ tangibilium determinat. Quod corporum effingendorũ, quatenus corpora vim habet. Haud tamen ſimpliciter. Sed qualia ſunt elementa, quæ ex differentiis ea determinantibus indicauit. Quatenus itaq; corpora paſſionibus obnoxia. Quæ huiuſmodi ſunt, vt gigni, atq; interire queant. Horum nanq; principia quatuor illa ſunt elementa. Atque horum differentiæ, primo paſſibiles illæ qualitates. De quibus in libris de elemẽtis ſe locutũ eſſe aſſerit. Nã ita eos, qui de ortu, atq; interitu inſcripti ſunt, appellat.

SENSORIVM uero quod eorum tangendorum uim habet: & in quo qui dicitur tactus ineſt primo: quæ poteſtate huiuſmodi eſt particula.

CENTESIMADECIMAOCTAVA PARTICVLA.

IPSVM nanque ſentire pati quoddam eſt. Quare quod facit ipſum actu, huiuſmodi illud facit, cum poteſtate eſſet. Quapropter quod eodem modo calidum, aut frigidum, aut durum, & molle non ſentimus: ſed excellentias. Quippe cum ſenſus quaſi medietas quædam ſit, contrarietatis, quæ in iis, quæ ſentiendi uim habent. Et propter id iudicat ſenſibilia. Quod nanq; medium iudicandi uim habet.

EXPOSITIO.

Poſteaquam tangibilium genus philoſophus definiit: ex hoc & quod tangendi vim habet, determinat. Quod nanq; poteſtate tale, quale ipſum tangibile. Quoniam prope formã eius quod cognoſci debet: ſemper quod actu cognoſcendi vim habet, permanet. Quod vero ſentiendi vim habet a ſenſibili mouetur: ex ſeipſoq; nequaquam ſufficiens eſt. Vnde & pati quadam ratione ipſum ſentire exiſtit. Licet haud tanquam id, quod corrumpitur: ſed potius tanquam id, quod perficitur. Quare neq; ſimpliciter pati eſſe dicimus: ſed quadam ratione. Omninoq; ita pati, vt quod aliunde perficitur. Poteſtateq; eſt, quod tangendi vim habet: non autem actu. Id nanq; illud eſt, quod tangit. Fit autem quod ſentiẽdi vim habet ab ipſo ſenſibili actu tale, quale illud propter illam formæ excellentiam, quæ ab eo, in ſenſorio gignitur. Quoniam actio, quæ iudicandi vim habet: atq; perfectus ille prope formam ſtatus, intrinſecus ortum habet: atq; ex rationibus ſenſibilium, quæ eorum ſubſtantiam ſequuntur, fiunt. Neq; enim tanquam impreſſio, aut adumbratio quædam, extra infertur cognitio, & ipſius cognitionis terminus. Sed ſenſorium a ſenſibili affici neceſſe eſt. Afficitur nanq; quod poteſtate huiuſmodi eſt, nondum autem actu. Quo itaq; pacto pote eſt ſenſorium cum paſſibile ſit, non & ipſum paſſibiles qualitates actu participare? Quod ſi particeps iam ſit, quonam pacto iam ſecundum eas patietur? At nõ quod eodem modo calidum, inquit, & alia ſentiet: ſed exceſſus. Atq; hac ratione a diſſimili patitur. quippe cum ſenſus quaſi medietas quædam ſit. Siue ſenſum ſenſorii loco poſuerit: ſiue & ipſa ſubſtantia, quæ ſentiendi vim habet, non ſimpliciter, ſed quædam ſit medietas. Quia media illa vtatur ſubiecta ſenſorii temperatione.

EST enim ad utrunq; eorum alterum extremorum.

CENTESIMADECIMANONA PARTICVLA.

ET OPORTET, quemadmodum quod debet ſentire album, & nigrum. neutrum eorum actu eſſe. poteſtate autem ambo. Ita ſane & in aliis, & tactu, neq; calidum, neq; frigidum.

CENTESIMAVIGESIMA PARTICVLA.

PRAETEREA uero,ut uiſibilis,& inuiſibilis erat quodam pacto uiſus. Eodẽ modo & reliqui oppoſitorum.

EXPOSITIO.

Medium quod calidum excellit:quemadmodum quod frigidum fit. Cum itaque rurſum cenſet,quod tangendi vim habet,neque calidum eſſe,neque frigidum:haud ita intelligit,vt omnino eorum expers dicat. Sed tanquam id, quod ex ambobus medio quodam modo mixtum ſit.

SIC & tactu tactilis,& intactilis. Intactile autem eſt,quod habet omnino paruã differentiam tangibilium. Quemadmodum euenit aeri: & tangibilium exceſſus: quemadmodum quæ corrumpendi uim habent.

Nanq; in refrigeratione,quod haud calidus aer ſit,tactu ſentimus:& eum qui paruam habeat caliditatem,& eum qui excellentem.

CENTESIMAVIGESIMAPRIMA PARTICVLA.

DE unoquoq; quidem igitur ſenſuum,dictum eſt,adumbrate.

EXPOSITIO.

Exactius nanque ab eo,in libro qui de ſenſibilibus inſcribitur: qui proprius de iis eſt, hæc traduntur.

VNIVERSALITER autem de omni ſenſu oportet ſumere.

Vbi ſingillatim de vnoquoq; ſenſu conſiderauit:communem ſermonem de omni aggreditur. Atq; hic quid illud ſit,quod eam habeat vim,vt ſenſum tanquam ſenſum determinare poſſit,tradit:& quanam ratione ſimpliciter cuiuſq; ſenſus ſenſorium formetur,atque effingatur.

QVONIAM ſenſus quidem eſt,quod uim habet recipiẽdarum ſenſibilium formarum,ſine materia. Vt cera,annuli ſine ferro,& auro recipit ſignum. Sed nõ quatenus æs,aut aurum.

Quod ſubſtantia quædam ſenſus ſit,recipiendi vim habens,perſpicuum eſt. Quoniã autem vel multæ aliæ quoque huiuſmodi ſunt:nunc quod proprium eius,quæ ſentiendi vim habeat,traditur. Quod extra ab aliquo affici,exiſtit. Ita,vt a ſeipſa omnino haud excitetur ad contemplationem eam,quæ actu fit. Vt intellectus,& ſcientia,& opinio,& ipſa iã imaginatio. Verum quandoquidem cognitio omnis,quæ ſecundum actum exiſtit,forma eius quod cognoſci debet,determinatur:atque ita,vt haud patiatur,ſed agat:agitq; non efficiendo:ſed iudicando,atque complectendo. Aliæ nanq; actiones,quæ cognoſcendi vim habent:ex propria perficiuntur ſubſtantia:dum formam eius quod cognoſci debet,ex ſeipſis emittunt. Hæc autem actio,quæ ſentiendi facultatem nacta eſt:ſenſibili etiam extrinſecus collocato indiget:quo formam eius quod cognoſci debet,actu eliciat. Vnde & paſſibilis dicitur,& eam habere vim oſtenditur,vt formas recipiat:quippe cum illis aliunde accedentibus,atque ab aliis perficiatur. Quod ex eo apparet,quod cum extrema ſit, inſtrumento vtitur:atq; ita,vt neq; ipſa valeat,quo ad vſum ſatis ſuperq; ſibi eſſe poſſit:neq; inſtrumentum habeat,quod inſtrumento vteri vitæ ſufficiat:atq; adeo ipſum antea aliquid a ſenſibili pati debeat. Quo vna cũ illa paſſione quæ aliũde,& extrinſecus fit,viuax quoq; excitetur actio. Quoniam inſtrumentum,quod corpus eſt ſenſibiliter viuens,actionem illam habet,quæ pati queat. Illa vero quæ vtitur abſq; vlla affectione agit:cum ſenſibilium rationes intrinſecus emittat:& ita,vt cum actione illa inſtrumenti,quæ paſſibilis eſt, conueniant. Iuxta quas,vt dictum fuit,comprehendit,atque iudicando agit. Eam itaque vim habere dicitur,vt formas recipiat:& affici quoque ab eo,quod colorem, aut ſaporem, aut

ſonum habeat, eam datum fuit: quia eius inſtrumentum ab iis affici debeat, non ſine ſignificatione quadam formarum, quæ in iis receptæ fuere. Quemadmodum enim actio, quæ in agente eſt, formæ quæ perficitur conueniens eſt: ita & affectio, quæ ſecundum formas fit, conuenientiam cum iis, quæ agunt indicat: atque ſignificatio illa formæ ab ipſo ſenſibili, ſenſorio adeſt. Quæque in ipſo agit vita, quæq; paſſibili illa actione iuxta rationes in ſenſorio exiſtentes vtitur, puram iudicandi vim habētem promit actionem: cum hæc neque patiatur, neque aliunde formas recipiat. Intus nanque ipſa gignitur cognitio. Quare & prope id quod cognoſci debet, ſtatus, atque permanſio fit. At pati, atque ipſas ſubire formas, & in eas conuerti ſenſus dicitur: quia ſenſorium extrinſecus illas recipit ſignificationes, quæ cum forma ſunt. Licet non ſine actione id faciat. Nam formas ſine materia recipit. Neque enim forma, ſed id omne quod forma affectum ſenſibile eſt. Quemadmodum autem eſt iuxta formam, ita & ipſum intelligit ſenſus ſecundum formam: & iuxta eam cognoſcitur. Ipſum itaque etiam ſenſorium formæ ſignificationem recipit: & ſenſus prope formam permanēs quod ſenſibile eſt, cognoſcit. Ita igitur cera auri annuli ſignum recipit: non quia aurum recipiat: neque quia ab auro patiatur: ſed ſolam recipiens imaginem: quippe cum ab eo, quod imagine affectum eſt, patiatur.

EODEM autem modo & ſenſus uniuſcuiuſq; ab habente colorem, aut ſaporē, aut ſonum patitur. At haud quatenus unumquodque eorum dicitur: ſed quatenus huiuſmodi, & ſecundum rationem.

Patitur quidem ſenſus, quia ſenſorium in primis patiatur: dum in propriam excitatur actionem: & patitur ab vtroque. At haud quatenus eorum vnumquodq; dicitur. Nanque vtrunque ſecundum formam agit, & ſenſus eum recipit actum, qui a forma prouenit. Haud tanquam is, qui circunſcribatur: vt ſi albeſiat, aut ſonum reddat, aut dulcis, aut calidus efficiatur. Neque enim hac ratione afficitur. Sed tanquam is, qui ex albo, aut ſono, aut, quolibet reliquorum cognoſcendo agit. Patiq; dicitur, quia cum ſenſorium actum illum extrinſecus receperit, tunc & ipſe quoque ſenſus excitatur. Tametſi enim corpus calefiat; attamen haud in ipſo caleſieri formæ receptio collocata eſt. Sed quia iuxta calidi formam cognoſcendo agit. Quoniam inſtrumentum, tanquam id, quod calidum redditum ſit, ſenſibile, non autem, quod ſentiēdi vim habeat, fit. Quare licet perficiatur ab albo, quod cernendi facultatem habet, attamen non in affectione. paſſioneve vlla, ſed in illa albedinis ſecundum formam actione, iudicium collocatum eſt.

CENTESIMA VIGESIMA SECVNDA PARTICVLA.

SENSORIVM autem primum in quo huiuſmodi uis.

EXPOSITIO.

Senſorium quidem in vnoquoque ſenſu diuerſum exiſtit. Id vero in quo, quod commune eum quolibet ſenſu, de quo nunc ſermo habetur primo: viuax iure ſpiritus eſt. In quo huiuſmodi eſt vis. Hoc eſt, communis ille ſenſus, qui omnium comprehendēdorum facultatem habet. Qui haud quidam, ſed ſimpliciter ſenſus eſt: quippe qui cum omnibus agat: atq; totus in ſeipſum contrahat.

EST quidem igitur idem. Ipſum uero eſſe diuerſum. Magnitudo nanque quædam eſſet, quod ſentit. Haud tamen quia ſentiendi uim habeat. Neq; ſenſus magnitudo eſt, ſed ratio quædam, & uis illius.

Erat quidem anima illa, quæ viuacis inſtrumenti, quatenus tale effingendi vim habebat, quæ formæ rationem illius reſpectu obtinebat: neq; id mirum, cum ex ea abſoluatur. Eratq; præterea anima, quæ ipſo tanquam inſtrumento vtebatur. Actus nanque eius & hæc quoq; exiſtebat: quæ ex inclinatione ad illud vergente, quia eo vtebatur determinata, atque definita erat. Quippe cum vnum & quod vtitur, & inſtrumentum quoq; ipſum ſit: quia vnus quoq; vtriuſq; eſt actus. Ita, vt vnum, atq; idem ex ambobus fiat. Ipſo vero eſſe maxime differunt, atque inter ſeſe diſiuncti ſunt: in primis illud quod vtitur, & ſenſo-

rium quod illud eſt, quod ſentit. Atq; id præterea quod ſentiẽdi vim habet duplicem obti net cauſam. Alteram quidem a materia ſtantem: quam tanquam magnitudo, atq; corpus requirit. Alteram vero formam ſequentem: quæ ipſum tanquam huiuſmodi inſtrumentum, quod viuax ſit, ea afficit vita, quæ ſentiendi facultatem obtineat. Neq; enim hæc magnitudo eſt: multoq; minus anima illa, quæ vtitur, magnitudo dicenda eſt. Sed ratio quædam, atque vis illius exiſtit. Alteraq; eiuſmodi eſt, vt ipſum poſſit inſtrumentum effingere. Altera vero dum illo vtitur proprie perficitur. Quæ ratio proprie, non autem forma dicta fuit. Forma nanq; impartibilis eſt. Illa vero conuoluta eſt ſubſtantia. Huiuſmodiq; vita illa, quæ animata dicitur. Cæterum quoniam multæ tum viuaces, tum naturales ſunt rationes, iure ratio quædam vita illa, quæ ſentiendi vim habet, dicta fuit. Quæ etiam merito ſenſorii vis quædam eſt. Altera quidẽ iuxta quam viuaciter mouet: altera vero tanquam illa, quæ mouendi vim habeat. Motus nanq; eius actus eſt, quod poteſtate ſit; Vel vis itaq;, atq; poteſtas ea quoque eſt, quæ in eo quod mouetur, & in mouente reperitur. Verum de vi, ac poteſtate in quarto, eorum quæ naturalia ſequuntur, determinatum fuit.

CENTESIMAVIGESIMATERTIA PARTICVLA.

MANIFESTVM præterea ex his, & propter quid interdum ſenſibilium exceſſus corrumpunt ſenſoria. Si nanq; uehementior ſit, ſenſorii motus, ſoluitur ratio. Id autem erat ſenſus.

EXPOSITIO.

Ipſa quidem vita, quæ ſentiendi vim habet, cum eam habeat vim, vt oppoſitas formas cognoſcat: & cum ad vtranque partem eodem modo ſeſe habeat: haud attamen ita, vt ab vtraque definiatur: ſed quia ambæ illæ agendi facultatem obtineant: ideo & in inſtrumento naſcitur conuenienti: quod eadem etiam ratione, ea præditus eſt poteſtate, vt ab vtriuſque formæ ſignificatione recipere queat. Vnde & in medietate quadam vita illa ſentiendi vim habens, collocata eſt. Quæ tamen haud eminet: ſed recipiendi facultatem obtinet. Quæq; haud puræ eſt actionis: ſed eius, quæ cum affectione commixta ſit. Si itaque affectio, eam corrumpat medietatem, quæ conſtituendi vim habet: idque propter exceſſum vtriuſlibet extremorum ei eueniat: corrumpitur & ſenſorium, quatenus ſenſorium. Et ſoluitur ratio, vt Ariſtoteles inquit. Quæ quidem ratio ipſe ſenſus eſt. Nam vbi corruptum fuerit, quod non ſine quadam conuenientia, atque proportione ſua recipiendi vim habet: & eam quoque vitam interire neceſſe eſt: quæ eam obtinet vim, vt inſtrumenti, quatenus inſtrumentum exiſtit, curam ſubeat. Quæ quia illud definiat, perficitur: quæque vtitur. Si id quoque additum ſit, vt ex eo tantum perficiatur: quod vtatur. Quoniam ſi haud ita res ſeſe habuerit: ſed aut ſeparabiles obtineat actiones: queadmodum nauta a naui, quatenus homo: aut primo in perpetuo ſubſiſtat, atque nitatur corpore: cum amplius hoc vſa non fuerit, ſoluetur. Verum haud ſimpliciter.

QVEMADMODVM & ſymphonia, & tonus, cum pulſantur uehementer chordæ.

Interdum quidem & hæc incidunt: cum vel ſimpliciter euertitur ſymphonia. Interdum autem impeditur ſolum concinentis actio, propter percuſſionis vehementiam. Proprie vero, atque conuenienter ſeſe id exempli habet, reſpectu illius conuenientiæ inſtrumenti, quæ corporata eſt. At haud illius vitæ reſpectu, quæ ſentiendi vim habet. Quæ nequaquam eſt ſymphonia: ſed ſymphonia ſe exornat, atq; effloreſcit.

CENTESIMAVIGESIMAQVARTA PARTICVLA.

ET PROPTER quid plantæ non ſentiunt, cum habeant aliquam particulam animatam, & patiantur aliquid a tangibilibus. Nanq; frigeſiunt, & caleſiunt. Cauſa enim, quia non habent medietatem, neq; huiuſmodi principium, quo recipiant formas ſenſibilium.

EXPOSITIO.

Manifeſte tum quæſtio propoſita fuit:tum cauſæ quoque inuentio explicata. Quæ ex corporata proprietate,tanquam ab ea,quæ cum materia ſit:& ab ipſa vita, tanquam ab ea, quæ a forma ſtet,ſumpta fuit. Illud quidem enim non habere medietatem:propter corporatam illā conuenientiam,quæ inter extrema exiſtit,intelligendum eſt. Principium autem illud,quod recipiendarum formarum vim habeat,propter vitam illam, quæ ſentiendi facultatem obtineat. In qua & qua ratione facultas illa recipiendi,accipiatur,iam dictum fuit.

SED patiuntur cum materia.

Id autem eſt,dum determinantur qualitatibus:atque ex eis formam, figuramve adipiſcuntur. Nequaquam vero in eam excitantur actionem,quæ ſecundum eas,cognoſcendi vim habeat. Ac quemadmodum actio,vt ſecundum formam , aut vna cum forma exiſtit: ita & affectio,paſſiove cum materia . Licet enim compoſitum ipſum in primis caliditate, dum calefit,determinetur:attamen & compoſiti quoque materia id patitur . Ac quemadmodum ipſa præcipue materia a ſubſtantialibus perficitur formis : ita & compoſita perficiuntur qualitatibus.

CENTESIMAVIGESIMAQVINTA PARTICVLA.

DVBITARET autem aliquis,utrum pati poſſit aliquid ab odore, quod impoſſibile ut odoret. Aut a colore,quod non poteſt intueri. Eodemque modo & in aliis. Sin autem,quod odorabile odor: ſiquid facit odoratum , odor facit . Quare ex iis, quæ non poſſunt odorari,neque pote eſt quicquam pati ab odore. Eadem autem ratio & in aliis. Neq; ex poſſibilibus. Sed quatenus habet uim ſentiēdi unumquodq;.

EXPOSITIO.

Quia noſter philoſophus dixit,quædam , quæ ſentiendi vim non habeant pati : & ex his alia quidem cum materia;quemadmodum quæ calefiunt,ac frigefiunt. Alia vero ſine materia:quemadmodum cera , quæ ſignum illud recipit , quod in annulo eſt, ſine auro, aut ferro,quaq; pati & ſenſum quoque dixit:ex dubitationibus,atque ſolutionibus,quæ nunc propoſitæ ſunt,affectionum differentiam diiudicat,atque illarum quoque effectionum,quæ affectiones immittunt. Aliæ quidem enim alterantes , atque commutantes id , quod recipit agunt. Patetq;,quemadmodum quæ alterantur,dum recipiunt,patiuntur. Quemadmodum quæ unguntur,dum colorantur,patiuntur. & quæ bonum aliquē odorem ex iis,quæ prope collocata ſunt,aſſequuntur. & quædam,quæ dulcia, aut calida redduntur. & quæ meliorem habeant ſonum:vt chorda,quæ intenditur,aut remittitur. Aliæ vero iuxta ſolam formam agunt:& cum alicuius formæ abſque vlla affectione ſint, in id, quod recipere poſſit,abeunt . Quemadmodum ceram iam dixi , ſignum aſſequi . Atque adhuc purius aer ita aſſequitur lumen:& omnino quæ inter ſenſoria,atque ſenſibilia media ſunt,hac ratione ſenſibilis actum perferunt. Hoc nanque pacto,coloris actum pellucida perducunt:eius quod ſoni emittendi vim habeat,quæ ſonum,eiuſq; quod odorabile, quæ odorem perferre queunt. Quod ſi & lingua,& caro media ſunt,habebimus tum in ſaporibus,tum in tangibilibus,quæ actionem,tanquam perferendi vim habentia,recipient. Verum hic ita,vt ſentiendi quoque hæc facultatem obtineant,licet ſecundo loco . At effectiones quædam ſenſibilium ſunt,quatenus ſenſibilium . Cum quod recipiendi vim habeat,ſenſibile fuerit. Siquidem mutuo hæc inter ſeſe referuntur,atque agunt . Nam quod ſentiendi vim obtinet,ſenſibilis ſentiendi vim obtinet. Senſibileq; ei,quod ſentiendi vim habeat,eſt ſenſibile. Agit itaq; tanquam ſenſibile in id,quod ſentit . Tanquam vero color , & tanquam ſonus,is quidem in id quod pellucidum:ille vero in id , quod ſui perferendi facultatem obtineat. Agitq; hac ratione,licet neque quod intuetur, neque quod audit,adſit. Nam nō quia aliquid reuera agat,agere dicitur:ſed quia recipiatur mutuus eorum actus: cum actu redditum ſit pellucidum,aut huiuſmodi,vt ſonum perferat. Eius autem,quod

ſentiendi

ſentiendi vim habet actus, in ipſo agere collocatus eſt. Eius namq; actio iudicandi vim habet. Triplex itaq; effectio, atque affectio eſt. Vna quidem cum conuerſione, alterationeq; eius, quod recipit. Altera vero cum collatione, atq; tranſitu actus a forma ſtantis, qui efficientis eſt: atq; acceptione, atque acquiſitione recipientis. Quæ affectio etiam propter perfectionem illam extrinſecus acceptam dicitur. Tertia vero eſt: quæ præter acquiſitionem illam, quæ extrinſecus, atq; aliunde facta fuit, & ex propria perficitur actione. Quæ affectio quoq; dicitur, propter acquiſitionem illam, quam aliunde facit. Atq; in hac tantũ ſenſus collocatus eſt. Vnde haud omnibus affectio huiuſmodi eſt, vt ſentiendi vim habeat. Cum hæc itaque philoſophus diiudicarit, dubitat, nunquid quod odorabile, aut odor, aliquid in id, quod ſentiendi vim non habeat, agat. Ac tandem, quod nihil agat, colligit. Siquidem odorabile inquit odor eſt: odor vero in odoratum agit: ſenſus autem quidã ipſe odoratus. Atq; ita concludit, quod quæ non odorantur, non patiuntur ab odore. Eandemque rationem & in aliis eſſe inquit. Ita, vt nihil aliud a colore patiatur, niſi quod cernendi poteſtatem adeptum ſit. Ideo infert: quemadmodum neq; ex iis eſt, quæ fieri poſſint: ſed quatenus vim vnumquodq; ſentiendi habeat. Quamuis enim ſentire poſſit, quod audiendi facultatem habet: attamen nihil a colore patietur. Quatenus vero eam habet vim, vt ſentiat a ſono: & quod guſtare valet a ſapore. Dilucidum autem eſt, quemadmodum vera ſunt, quæ hic dicuntur. Niſi haud tanquam color ſimpliciter: aut tanquam odor: ſed tanquam ſenſibile intelligatur, atq; accipiatur. Neq; enim quæ ſentiendi vim non habeant, tanquam a ſenſibilibus patiuntur.

Colligũtur tres effectiones, paſsiones ve.

CENTESIMA VIGESIMA SEXTA PARTICVLA.

SIMVL autem patet, & ita. Neq; enim lumen, & tenebræ, neq; ſonus, neq; odor, quicquam faciunt corpora: ſed in quibus ſunt. ut aer cum tonitru ſcindit lignum.

EXPOSITIO.

Hæc quoq; ratio eodem ſpectat, quo & quæ antea dicta fuit. Quod in corpora quatenus corpora ſenſibilium formæ non agunt ex ſe: ſed ſecũdum ea, quæ ipſis ſubiecta ſunt. Quemadmodum tonitrus frangit interdum lignum: non tanquam ſonans: ſed quia ſpiritus in quo ſonus eſt, dum vehementius mouetur, incidit in lignum. Quoniam non ſolũ, quatenus ſenſibilia, nihil ipſa ſenſibilia agunt: at neque ex ſe, ita, vt aliquid ex actione illa, quæ ab ipſis prouenit concedant. Sed iuxta aliud aliquid agũt. Quemadmodum ſi quod coloratum alicui adiectum, deorſum compellatur. Non ſecundum colorem eo compellitur: ſed propter grauitatem. Ac ſi caleſcat, id ei ex caliditate accidit. Neq; itaq; quatenus ſenſibile, neq; quatenus color id vnquam ageret.

AT tangibilia, & ſapores faciunt. Si enim non, a quo paterentur inanimata, & alterarentur.

CENTESIMA VIGESIMA SEPTIMA PARTICVLA.

NVNQVID igitur & illa facient? An non omne corpus patiendi uim habet ab odore, & ſono? & quæ patiuntur indeterminata, & non permanent, ut aer. olet enim quippe, qui paſſus ſit aliquid.

EXPOSITIO.

Videtur quidem vna cum aduerſario illud Ariſtoteles tueri, quod agant ſenſibilia, vel in ea, quæ ſentiendi vim non habeant. ex duabuſq; rationibus, quod verum eſt, declarat. Quoniam & tanquam ſenſibiles aliquando ſenſibilium formæ agũt: & id in id quod ſentiendi vim habeat, dirigitur. Et tanquam non ſenſibiles etiam agũt. Atq; id eis duobus accidit modis. Nanque aut iuxta has ipſas formas: aut iuxta ea, quæ eis ipſis ſubiecta ſunt, aut inſunt. Quod nanq; agant ex tangibilibus in primis perſpicuum eſt: & ex ſaporibus. Caleſiunt enim, vel quæ ſine anima ſunt. Dulciaq;, atque ſalſa fiunt, dum alterantur: vt & ipſe dicit: dum eo patiuntur modo, quo a nobis ea pati dictum fuit.

QVID itaq; eſt ipſum odorari, præter ipſum pati quidquam?

Præter illud tamen ita pati, vt aer: qui olentis perducit actum. Vtriuſq; nanque, hoc eſt medii, atq; eius quod ſentiendi vim habeat, formalem recipit actionem.

NVNQVID ipſum quidem odorari, ſentire?

Hoc eſt: non iuxta eam ſolam, quæ extra, conſiſtit actionem: ſed & iuxta propriam. Siquidem ipſum ſentire cum cognitione agere, eſt.

AER uero patiens, celeriter ſenſibilis fit.

Pellucidum quidem collectum recipit ab illuminãte actum. Quod vero ſoni, atq; odoris perferendi facultatem obtinet non collectum. Quoniam ita actum hunc recipit, vt antea quidpiam patiatur. Paſsio vero in tempore fit, licet cum celeritate. Aer itaq; patiens, aut ita, vt antea actu paſſus ſit: quemadmodum qui odorem perducit: aut ita, vt aliunde odorabilis actum recipiat: ſenſibilis fit. Interdum quidem cum & ipſe odorabilis effectus, atq; redditus ſit. Omnino vero odorabilis actum, ad odoratum perducens. Vtroque autem horum modorum, non is qui ſentiendi vim habeat: ſed qui ſentiri queat, atque ſenſibilis fit, effectus eſt. Quoniam intus non ſine propria actione iuxta ſenſibilis formam vis illa conſiſtit.

SECVNDI LIBRI FINIS.

NOBILISS. ATQVE ORNATISS. VIRO IOANNI BAPTISTÆ CAMPEGIO EPISCOPO MAIORICENSI

IOANNES FASEOLVS S. P. D.

QVOD neq; in hoc omni uolumine, neq; in ullo præcedentium librorum mihi contigerat: id niſi tui aliquam notitiam habuiſſem, hoc in loco profecto contigiſſet. Meum namq; propoſitum fuit: et eius auſpiciis opus totum foras dare: cui in primis ees omnis debeci uideretur: et unumquenq; librum ei ſeparatim dicare: cui præcipue conuenire poſſet. At ſi et quæ hic tractentur, conſideremus: et nobiliſsimi, atq; illuſtriſsimi uiri Chriſtophori de Madrucio Tridenti epiſcopi, caras, atq; præclaras animi dotes ſpectemus: uix in tota terrarum orbe, quenquam: qui hac in re cum eo ſit comparandus: abſq; ulla dubitatione reperiemus. Primus uero, atq; ſecundus harum tractationum liber, quibus melius quadrare poterant: cum alter bonarum literarum ſtudioſis: alter ſtudioſioribus præſtantiſsimi tui, ac mei doctoris auditoribus datus fuerit? Quæ haud nempe ob id præter omnium fere conſuetudinem nunc a me facta fuere: quo hac ratione permultorum beneuolentiam mihi conciliare uellē. Sed, ut ſæpenumero iis, qui mecum familiarius uerſantur, oſtendi: ea huiuſce rei extitit cauſa: quod philoſophiæ ſtudia, quæ aliquando ita uiguerunt: ut eorum præſtantiam, atq; excellentiam ne cogitatione quidem cōſequi queamus: multos abhinc annos tantam iacturæ feciſſe uidentur: ut uix in priſcum nitorem, atq; antiquam dignitatem ea unquam reſtitutum iri ſperandum ſit. Cuius ſane calamitatis initium eo tempore factum fuit: quo diuina illa Ariſtotelis, Theophraſti, Eudemi, aliorumq; ſimilium ingenia periere. Verum poſthac cum Alexander, Ammonius, Themiſtius, Simplicius, aliiq; doctiſsimi uiri floreeent: eadem illa quaſi conualeſcere, atq; in aliquem gradum adduci ceperunt. Quod uel iis quoq; temporibus eueniſſe ſuſpicari poſſumus: quibus Carneades illi, Critolai, Clitomachi, Mneſarchi, huiuſmodiq; non pauci extitere. Qui cum a Varronis, Ciceroniſq; ætate haud admodum ſeiuncti fuerint: et tunc quoq; multum philoſophiæ tributum credere poſſumus. Cæterum quando poſt tempora illa multum, diuq; tum in Italia, tum in Græcia pugnatum eſt: ideo tunc omnia fere bonarum artium ſtudia: quibus bello ualente nihil magis aduerſum eſt: funditus prope periiſſe aſſerere poſſumus. Quæ licet antehac ſe extollere, ac quaſi reuiuiſcere perſæpe conata ſint: attamen id nunquam eis ante noſtram hanc ætatem datum fuit. Atq; adeo cum omnino depreſſa, ac deſerta iacerent: ab eis, qui tunc ipſis auxilium ferre noluerunt: in multo deteriorem conditionem, q̄ illa, in qua reperiebantur, eſſet, adducta fuere. Nam tum ex noſtris quidam bonarum literarum penitus ignari: tum barbari illi in medium progredi auſi ſunt: qui hæc adeo corruperunt: ut nihil iam illius ſuæ dignitatis, atq; ſplendoris obtinerent. Quæ quidē omnia, quoniam animo, atq; cogitatione perſpiciebam: id mihi faciundum uiſum fuit: quod alii nonnulli: quorum id forſan munus erat: hactenus facere noluerunt. Qui cum præclara quædam in philoſophia literarum monumentis tradidiſſent: uel pudore, uel timore, de iis, qui hanc omnem, aliaſq; permultas facultates barbarie, atq; imperitia ſua deturparunt: uerbum nullum fecerunt. At mihi hæc nequaquam diſsimulanda uiſa ſunt. Plus namq; apud me ualet beneuolentia illa, qua bonarum literarum ſtudioſos proſequor: q̄ uel Auerrois, uel Alberti, uel Egidii, uel Burlei, uel Sueſſani, uel aliorum non paucorum: de quibus me nonnūquam mentionem facere pudet: autoritas. Aduerſus quos quoniam quædam omnino dicenda erant: neq; ea unum in locum facile congeri poſſe uidebantur: ideo illud factum eſt, ut cuiq; libro ſua fuerit epiſtola attributa. Verum cum et in ea, quam ad bonarum literarum ſtudioſos conſcripſimus: eorum patefactus fuerit error, qui Latinorum ſcholam ſequuntur: et in altera Auerroem, atq; Arabes penitus relinquendos oſtenderimus: nunc iam illud reliquum eſt: ut tui exemplo ad bonas literas, ad optimos, atq; probatiſsimos quoſq; autores, mortales quidem omnes: ſed eos in primis, qui aliis uel naturæ, uel fortunæ muneribus præſtant: accendamus. Quo hæc quæ præclara nempe ſunt: et animi ornamentis, quæ præclariora exiſtunt: magis nitere faciant. Vbi et illud perbelle cecidit: quod liber ille in quo de noſtræ animæ uiribus: et de diuino illo atq; immortali agitur intellectu, tibi dicandus fuit. Quod non forte fortuna, ut plerunque in noſtris iſtis rebus euenire ſolet: ſed Dei Opt. Max. nutu, atq; uoluntate factum eſſe mihi perſuadeo. Nanque ut unus ille extitit tot ornatus dotibus: quot uix cogitatione comprehendere, nobis datum eſt: ita tu is, unus es: quem in ampliſsimo ſummæ dignitatis gradu collocatum, præſtantiſsimis his philoſophiæ ſtudiis, diuinarumq; atque humanarum rerum cognitioni, uix q; præterea tui ſimilem alterum, eo omni tempore quo in iis occupatus fui, operam nauaſſe noui. Tu is es, qui cum græcarum literarum uim perſpiceres: in earum notitia nemini ſecundus eſſe noluiſti. Tu quo ad philoſophiæ faſtigia melius, atque perfectius peruenire poſſes: non ſolum præclariſsimum his temporibus peripateticorum principem M. Antonium Paſſerum diu audiuiſti: ſed et acutiſsimum Abbratium tibi aſciuiſti. Tu exercitatiſsimo Bargæ operam dediſti. Tu deniq; tua diligentia, aſsiduitate, et cura erga hæc ſtudia uoluntate, omneis in

tui admirationem concitaſti. Expergiſcimini itaq; expergiſcimini, qui uel ad ſacrarum, uel ad profanarum rerum gubernacula ſedetis. Vobis hunc ante oculos proponite. Quæ horum ſtudiorum dignitas, atq; amplitudo ſit, conſiderate. Quid uel unius clariſſimi uiri exemplum præſtet, cogitate. Beatas ſane eas fore reſp. quorum principes philoſophiæ ita inſeruierint: ut uere philoſophi appellari poſſint: a Platone diuine traditum eſt. Quid igitur hæc iam negligitis? Nonne et uos beatitudinem omnem, et ut per uos alii eam adipiſcantur, optatis? Hunc itaq; præ oculis ſemp habetote. Quantopere qui hunc uel ſemel uiderint, ad bonas omneis arteis hoc exemplo incẽſi, atq; inflammati ſint, cognoſcite. Tuq; ornatiſſime, atq; ampliſſime uir, quam debes mente, atq; animo lætitiam, et uoluptatem concipe. Nã licet ea maxima, atq; rariſſima ſint: quod nobiliſſima in urbe, clariſſima ex familia, atq; ampliſſimo patre natus in tãta rerum omnium dignitate ſis: attamen te eo animo, iis moribus, atq; ea doctrina ornatum eſſe, ea omnia ſuperare uidetur. Verum, quando tuæ me iam longius uirtutes protrahunt: mihi ipſe moderabor: atq; ita finem faciam: ut quos ad omnem laudem incitaſti, te tua præſtanti benignitate amplectere: meq; in horum numero ſi unquam tibi dignus uiſus fuero, reponi: etiam, atq; etiam rogem. Vale.

IOANNES FASEOLVS LECTORIBVS S. P. D.

VOBIS haud ſane mirum uideri debet: ſi, cum ad ſecundi librĩ exitum uentum ſit: uel ulterius particularum numerum progredi uideritis. Nam dum ueſtris commodis ſeruire ſtudeo, iſtos ab ipſa re, atq; antiqua ſcribendi conſuetudine alienos numeros adiicio. Quos nequaquam admouiſſem: niſi eos a noſtris doctoribus perſæpe citari: atq; ita uos facile ſententias inuenire, animaduertiſſem. Verum Arabes: quos his primo uſos audio: cum longius ſecundum harum tractationum librũ produci arbitrati eſſent: ſuarum illarum particularum ſeriem in tertium quoq; traduxerunt. Quod mihi quoq; faciundum ueſtra, atq; adeo
noſtrorum doctorum, cauſa fuit. Licet omnino rem aliter ſeſe habere nouerim. Nam ex omnium græ
corum ſententia, quibus multo magis hac in re, quã Arabibus credendum eſt, is ſecundi libri
finis eſt. Vnde et aliud poſtea particularum initium: ſi huiuſmodi debeat eſſe di
uiſio: ponendum fuit. Quare neq; ulla hanc ob cauſam, uos admiratio
ne affici: neq; me accuſare debetis. Cæterum quãdo rem om
nem iam uobis notam duco: ad ea, quæ ſequũtur:
quæ perpulchra ſunt, me paro. Valete.

SIMPLICII COMMENTARIVM IN TERTIVM DE ANIMA ARISTOTELIS, IN DVAS PARTEIS DIVISVM.

IOANNE FASEOLO PATAVINO INTERPRETE.

PARS PRIMA.

QVOD autem non eſt ſenſus alius præter illos quinq;.

PRæcipua quidem Ariſtotelis in tertio hoc libro mens eſt, de
ea loqui anima: quæ deligendi vim habeat. Id autem eſt, de
ea, quæ rationis particeps, atq; intelligens in mortalibus repe-
ritur. Quoniam & in tractatione hac tota, de anima iſta, quæ
in mortalibus extat, contemplari propoſuit: quippe cum ex ea & ad præ-
ſtantiores illas forſan non ſine aliqua proportione attrahẽdi ſimus. Neq;
minima ex parte id ab ea præſtetur, quæ in his rationis particeps exiſtit. Cum itaq; in ſecũ-
do libro permulta de anima illa tradiderit: quæ cum aliis quoq; animalibus nobis cõmu-
nis eſt: nunc in tertio præcipuum ſibi propoſitum proponit de ea agere, quæ rationis par-
ticeps ſit. Orditur autem a ſenſu: tum quo continuum ſermonem ſuum, cum iis, quæ an-
tea dicta fuerunt, efficiat: tum quo comparando facilius diuerſitatem animæ rationem ha-
bentis illius reſpectu contemplemur. Prætereaq;, quo & quodnam rationis veſtigium ad
ſenſum accedat, conſideremus. Quoniam ipſum impartibile: ipſum quadam ratione inſe-
parabile: & id, vt ſuiipſius percipiendi vim habeat, ſenſui cum anima commune videtur. &
ille etiam intellectus qui in rerum actione verſatur, ſenſu vti videtur. Inueſtigat autẽ phi-
loſophus vel in ipſo principio, nunquid alius præter quinq; in ſecũdo libro enumeratos;
ſenſus ſit. Vt ne cum & ex inductione, rationis eorum reſpectu diſcrimen conſideraueri-
mus, dubii ſimus: tãquam & alius quiſpiam nobis ignotus iam relictus fuerit. Ac quoniã
ſcientiæ munus eſt: quatenus fieri poteſt: formas omnes eorum quæ cognoſci debent cõ-
prehendere. Vtileq; illud præterea eſt, comprobari ſenſum omnem ſuiipſius percipiendi
vim habere. Quoniam viſus colorem hunc intuens, id quoq; ſentiat, quod eum cogno-
ſcat. Neq; enim ratio ea eſt, quæ primo cognoſcendi vim habeat. Quandoquidem particu-
lare, atq; atomum illud eſt, quod cognoſci a ſenſu poteſt. Neq; alius vllus ſenſus hanc ha-
bet vim. quoniam nulli ex aliis quatuor id datum fuit. Non eſt autem alius præter quinq;.
Ita vt & propter id neceſſarium ſit, nequaq̃ alium præter quinq; relictum eſſe ſenſum. Ne
eo ſcilicet proprium vniuſcuiuſq; cõ ſenſu percipiamus. Videturq; aut ſolum, aut in pri-
mis ſenſui illi, qui animalis rationis particeps exiſtit: id philoſophus tribuere, vt ſuiipſius
quadam ratione cognoſcendi vim habeat. Ideoq; & in tertio libro id in medium affertur.
Intellectus nanq; in primis, ac ſecundo loco rationis proprium, vt ſuiipſius cognoſcendi
vim habeat: atq; eius vitæ, quæ a corporibus ſeparabilis eſt. Corpus enim propter partitio-
nem, cum aliæ alibi eius particulæ collocatæ ſint, nequaquam eam habet vim, vt in ſeip-
ſum conuerti queat. Quare ſenſu rationis ſpeciem, atq; formam referente id agit: qui licet
haud omnino: at quadam ratione ab omni corpore diſſolutus eſt. Vnde itaque probatur, Dubitatio.
quod alius præter quinq; ſenſus non ſit? Neq; enim ex inductione fides fieri poteſt. Plura
nanq; nobis immanifeſta, q̃ manifeſta aĩalia ſunt. Tũ quidẽ mortalia. Tũ vero quæcunq;
cœleſtia reperiuntur. Neq; vero ex elementis id præſtari põt: ita, vt proprie ſenſus vnicuiq;
vnus cõcedatur: & vapor ille præterea ſiccus odoratus aſcribi ſolet. & ignis quidẽ cõueniat
viſus, aeri autem auditus: reliquiſq; reliqui, aquæ guſtus, ac terræ tactus. Neq; enim a ſo-
lo viſu, ſed & a tactu quoq; ignis tanq̃ calidus cognoſcitur. Haud notũ itaq; eſt, nunquid
& alia quoq; quæpiã in eo reperiatur qualitas, quã nos ignoremus: qa is nobis deſit ſenſus
qui eius percipiendæ, atq; comprehendendæ vim habeat. Vnde igitur quod quinque ſoli

Reſponſum.

ſint ſenſus Ariſtoteles comprobat? Ex viuaci illa perfectione, quæ in nobis eſt: & ex ſenſoriis, quæ non deſunt. Deeſſe nanq; ſenſus aliquis poſſet: aut quia debilis, ac quaſi arida vita illa facta ſit: quæ nequaquam omnibus agere queat: aut quia inſtrumenta deficiant quæ ipſa ſunt ſenſoria. Si itaq; vita adſit perfecta: neq; vllum ex ſenſoriis deſit: par, atq; conueniens, atque adeo neceſſarium eſt, vt his omnes adſint ſenſus. Quo autem pacto nobis perfecta definietur vita: atque ea quæ in mortalibus reperitur: de qua ſermo eſt? Quandoquidem motus intus initium facit. Primuſq; natura motus ſecundum locum eſt: in iiſq;, quæ ita mouentur perfectio mouentis vitæ inueſtiganda eſt. Verum haud in iis, quæ ex aliqua tantum parte id agunt, vt oſtrea: ſed in iis, quæ ſeipſa tota mouentur. Neque in iis, quæ indeterminate mouentur, vt vermes, & pulices: ſed in iis, quæ determinate. Neque in iis, quæ anguſtum habeant, quod determinatum, vt formicæ, & apes: ſed in iis, quæ vim ad intelligendum, atq; excogitandum aptam, atq; accommodatam præ ſe ferant: & in iis præſertim, quæ rationi obtemperare queant: quæq; a ratione dirigi: atq; ita aſſueſcere, vt quæ ab ea conſtituuntur perſpicere valeant. Haud parum autem & vita quoq; illa, quæ ſentiendi vim habet, obtinet perfectionis. Quæ hanc quoq; habet aptitudinem: vt cum ea quæ omnino ſeipſa præſtantior, atq; excellentior, coniungi queat. id nanque excellentiæ etiam inditium eſt. Si itaq; hæc quidem perfectiſſima eſt: ex ſoliſq; quinque illorum ſenſuum formis hæc definitur: neceſſarium quoque alium nullam reperiri ſenſus formam. At nequaquam me illud nunc dicere ſuſpiceris: quod in iis, quæ rationem participant, vita illa tantum, quæ ſentiendi vim habeat, perfecta ſit. In profunditate nanq; perfectio collocata eſt. Nanq; hæc quidem perfectiſſima eſt: & quæ in aliis rationi audit: & quæ determinatum illud præ ſe fert: quod ad excogitandum, atq; intelligendum promptum, ac paratum, non autem in anguſtum redactum ſit. Imperfectum nanq; iam eſt, quod in anguſtum redactum: & quod indefinitum: & quod ſecundum locũ moueri non poteſt. Quod tamen huiuſmodi eſt, vt haud tanquam id, quod præter naturam, ſed tanquam id, quod ſecundum naturam, quæ extremo in loco poſita vitæ ſunt, atq; nõ ſine quadam tum obſcuritate, tum imbecillitate viuunt, definire valeat. Vnde & ſecundum naturam id imperfectum eſt: & eam obtinet poteſtatem, vt formas totas definiat. Quod quidem igitur, quatenus ad vitæ perfectionem ſpectat, in perfectis nullus deſiderari poſſit ſenſus, ſatis ſuperq; expoſitum fuit. Reliquum aũt eſt, vt conſideremus, nunquid inſtrumentum quodpiam, quod deſit, defectum hunc præbeat. Verum quoniam inſtrumentum quod ſentiendi vim habeat, aut ex omnibus elementis mixtum eſſe neceſſe eſt, aut ſimplex: inueſtigandum iam eſt, ex quibuſnam ſimplicibus ſenſoria cõſtare pote ſit. Quibuſq; ſenſibus ſimplicia, & quibus quod mixtum ſit, dandum eſt: & vtrum omnia ſenſoria, quæcunq; reperiri poſſunt, in perfectis animalibus inſint. Quo neq; inſtrumentorum defectu ſenſum quẽpiam deficere, noſcamus. Quandoquidem igitur per quædam media prima ipſa ſenſoria: non autem ſine mediis, a ſenſilibus mouentur: perbelle ex iis, quæ in medio collocata ſunt, ſenſoriorum naturam certis quibuſdam motis philoſophus noſter aſſequitur. Nam cũ eam vtrunq; habeat vim, vt ſenſibilium actum recipere queat: mediaq; ipſa quaſi innate, ac nõ ſine continuitate actum ad ſenſoria perferant: ſuam cum illis innatam naturam, atq; permanentiam indicant. Exempli gratia pellucidum eſſe oportet, quod eam habet vim, vt viſibile ipſum recipiat. Vtriq; igitur id inerit, medio, atq; ſenſorio. Neq; ſine quadam conuenientia tranſitus ille ex altero fit: ita, vt vlla abſq; vi, & ſua ex natura fieri videatur. Ideoq; fere cum continuitate, atq; naturæ coniunctione fieri dicitur. Quare medium cum ſenſorio ſimilitudinem obtinet. Quæ igitur media ſunt? Alia quidẽ in nobis poſita: vt in tactu, & guſtu. Alia vero extrinſecus: vt in aliis ſenſibus. Ex iis vero quæ in nobis, alia quidem circa ſuperficiem: quæ & media omnino mixta ſunt. Quoniam mortalium animalium natura ſolido, atq; reſiſtenti indiget propugnaculo: qđ haud facile patiatur: licet neq; immobile eſſe debeat. Quapropter haud ſimplex, ſed mixtũ id exiſtit. Ex illis aũt mediis, quæ extrinſecus locata, duo ſunt ſimplicia, quæ eam habẽt vim, vt ſenſibilium actionẽ pducãt, aqua, & aer. Aut ſi mixta fuerint, horum omnino alterum in mixtione excellit. Neque enim ex terra conſtare valet: quia ea immobilis eſt: & cum difficultate quicquam patitur, aut eos recipit

Interrogatio.

Reſponſum.

actus,

actus,qui ab aliis veniunt.Neque ex igne,propter eius agentem vim:quæ eam habet vim,
vt alia moueat:atque aliis potius quæ sua ſunt largiatur:q̃ aut vt ab aliis moueatur:quæq;
in illis ſunt recipere queat. Quo igitur pacto mixtum illud medium exiſtit,quod in no- Dubitatio.
bis reperitur: & cum quod terrenum proxime excellat: tangibilium, atque guſtabilium
ſenſibiles recipit actiones? Nunquid quoniam viuax eſt:& leue,atque aptum ab ea reddi- Reſponſum
tur vita,quæ in nobis eſt. At quo præterea pacto fax illa,quæ in aere apparet pellucida eſt, Dubitatio.
atque ſonum perfert? Nunquid quoniam ignis ille elementaris eſt? Videtur autem nunc Reſponſum primum.
ignis qui comburendi vim habet,atque admodum feruet,dimitti. Tanquam id, quod ex
ſe ſenſorium non ſit. Quo fax, quæ in aere exiſtit,haud comprehenſa ſit. An id quidem
commune eum omnibus.Nihil nanque abſque caliditate ſentiendi vim habet. Quod ve- Secundum
ro comburendi facultatem obtinet,nihil ſentit. Quoniam itaque duo ex ſimplicibus me-
dia ſunt,aqua,& aer.Sit nanque & quod elementare in aere,aut commune quid,ex proxi-
mis,& ſenſoria.Habemus autem vtrunque,quæcunque perfecta exiſtimus animalia. In
perfectis itaq; animalibus non ſolum perfecta ineſt vita:ſed & inſtrumentorum nullum
deeſt.Neque ſenſus itaque vllus deeſſe poterit. Quod ſi ita ſeſe habeat: quinque tantum
erunt ſenſus.At præſtantiſſimus ille Iamblichus multa nobis immanifeſta animalia eſſe
opinatur,tum diuina,tum nobiliora.Qui recte illud quoq; dicit:quod nequaquam opus
eſt ex inductione ſenſuum numerum comprobari.Nam neque Ariſtoteles inductione ni-
titur.Sed in vitæ perfectione ſuæ rationis vim omnẽ collocat:& in eo,q; nullo nobis opus
ſit ſenſorio. Qui cœleſtium quoque ſenſum præſtantiorem fatetur: & abſque vlla affe-
ctione concedit:ita vt intus totus excitetur:nihilque iis,quæ extra mouent,indigeat:ſed ip-
ſe ex ſeipſo,& quo permaneat,atque ſit:& quo ſenſilia cognoſcat,ſatis ſuperque ſibi ſuffi-
ciat. Nunquid igitur plures quam quinque propter hunc cœleſtium ponendi ſunt ſen- Dubitatio.
ſus? Profecto potius is cum illis connumerandus non eſt:tanquam cauſa cum iis,qui in- Reſponſum
de deducti,ac deriuati ſunt. Ac tanquam is,qui eam habeat vim,vt hos omnes comprehen-
dat.Quandoquidem neque communem ſenſum,qui in nobis eſt:tanquam ſextum quin-
que illis adnumeramus:licet inſeparabiliter iis adiunctus ſit.Neque vllam id aliam ob cau-
ſam facimus,niſi quia eam habet vim,vt communiter comprehendat.Multo itaque magis
quod ab omnibus ſeiunctum eſt:quodq; ſeparabiliter, ac tanquam cauſa complectendi
vim habet,adnumerandum non eſt.Præterea neque ſimpliciter diuerſus ab his quinque
cœleſtium ſenſus eſt.Diuerſitas nanque in rationibus collocata eſt.ex rationumq; diſcri-
mine & in ſenſibilibus quoque extat.Cœleſtis vero ſenſus haud ea ratione diuerſus: ſed
modo. Neque enim plura ibi reperiuntur ſenſilia, q̃ quæ a nobis comprehendi poſſunt.
Tota itaq; eius,quod propoſitum fuit,demonſtratio,huiuſmodi quædam mihi eſſe vide-
tur:quæ vitæ perfectioni inhæret,atque nititur.In iis attamen animalibus,quæ neque of-
fenſionem paſſa,atque oblæſa ſint,neque ſeſe præter naturam habeant. Atque ea etiam
id ratione confirmatur:q; nullum ex inſtrumentis deſit.Quod haud ex inductione,ſed ex
natura eorum inſtrumentorum, quæ ſentiendi vim habeant, a philoſopho comproba-
tum fuit.Nam duo quidem ſimplicia ſunt:quæ in iis ſenſibus in vſu ſunt:qui quæ procul
nouerunt.Mixtum autem illud tactui datur.Quãdoquidem vel totum mortalis anima-
lis corpus mixtum aſſerere licet. Reliquum vero iam illud eſt,vt neceſſario, gradatim, ac
pedetentim dictionem hæc declarantem,interpretemur.

CENTESIMAVIGESIMAOCTAVA PARTICULA.

QVOD autem non eſt ſenſus alius præter quinq;:dico autem hos,uiſum, auditum,odoratum,guſtum,tactum,ex his crederet aliquis.

EXPOSITIO.

Hæc quidem,vt geometrice loquar,quæſtionis propoſitio eſt. Suæ vero orationis confirmationem hinc philoſophus orditur.

SI ENIM eius omnis, cuius ſenſus tactus, & nunc habemus ſenſum. Omnes nanque ipſius tangibilis,quatenus tangibile affectiones,tactu nobis ſenſibiles ſunt.

Quandoquidem quatuor ſolæ ſunt primæ paſſibiles qualitates, caliditas, frigiditas, ſiccitas, humiditas, ex quibus aliæ fiunt: vt in libris de ortu, atque interitu dictum fuit: quarum omnium comprehendendarum tactus vim habet: quandoquidem & primas illas omneis percipere valet. Tangibilia autem cuncta, quatenus tangibilia paſſibilibus figurantur qualitatibus: vt & in octauo naturalis auditionis libro id expoſitum fuit. Vnde dilucidum iam eſſe poterit, quemadmodum vere illud ſumptum fuit, omnes tangibilis affectiones, quatenus tangibile exiſtit, tactu cognoſci. Quod ſi tactus, qui extremus, atque infimus ex ſenſibus eſt, tangibilium nullum dimittit ignotum: omnino forſan & vnuſquiſque reliquorum propriorum ſenſibilium nullum non percipiet. Id nanq; ei conſequens eſt, quod ab Ariſtotele cum poſitione pronuntiatum fuit. Idq; illud fuit: Si enim eius omnis, cuius eſt ſenſus tactus. Id nanq; haud allatum fuit. Sed & alia quoque quædam quæ antecedunt, adducta fuere. Quia inquit, ſi deficit aliquis ſenſus, neceſſarium eſſe & ſenſorium quoq; deeſſe. Præterea & tertium illud, quod in medio confirmat. Et ſi nullum deeſt in nobis ſenſorium. At communiter pluribus his omnibus quæ ſumpta fuere philoſophus reſpondendo inquit. Omnes itaq; ſenſus habentur ab iis, quæ imperfecta non ſint. Si nanque non deeſt nobis ſenſorium: quod tertio loco ex illis quæ ſumpta fuere; collocatum fuit: quia aut abſq; medio ſenſibilia ipſa: aut per aerem, & aquam mediam ea percipimus: habemuſq; & quod tangendi vim habet: & mediorum illorum vtrunq;, neq; ſenſus iam deeſſe poterit. Quandoquidem poſitum fuit, quod ſi aliquis ſenſus deſit: & ſenſorium quoque nobis deeſt. Hacq; ratione ad ſecundum illorum, quæ ex poſitione præceſſerunt: quod illud fuit, neceſſe ſiquidem deſit aliquis ſenſus & ſenſorium quoq; nobis aliquod deeſſe, allatum illud fuit, omnes itaque ſenſus habentur ab iis, quæ haud imperfecta ſint. Ad primumq;, quod illud eſt. Si enim eius omnis, cuius eſt ſenſus tactus, & nunc ſenſum habemus, id ipſum quoque adductum fuit: omnes nempe ſenſus habentur ab iis, quæ haud imperfecta ſint. Quandoquidem ita comprehenduntur omnes, vt nullum omittant ſuorum, atq; conuenientium ſenſibilium. Ex eo vero, quod tactu & nunc nos ſenſum habeamus eius omnis, cuius eſt ſenſus tactus: illa particula, & nunc, quæ addita fuit, illud indicat: q; & antea in demonſtrationem trahebatur: quod ſcilicet ſoli quinque ſint ſenſus. Tactum nanque ita perfectum poſſidemus, vt nullum ex tangibilibus dimittat ignotum. Quod ex eo philoſophus confirmat, quod omnes affectiones tangibilis, quatenus tangibile: tactu nobis ſeſe ſenſibiles præbent. Siquidem, vt dictum quoque fuit, eam obtinemus vim, atq; facultatem, vt primas illas ſimplices qualitates, atque illas omnes quæ ex earum mixtione effectas paſſibiles dicimus, tactu cognoſcere queamus. Si itaq; tactus tangibilia omnia cognoſcit, neceſſarium & aliorum ſenſuum vnumquenq;, eam habere vim, vt propria omnia ſenſibilia comprehendere valeat. Recte itaq; omnes contineri dicuntur ſenſus in iis, qui quinq; illos habent. Quippe cum neq; plures ſint: & vnus quiſq; nihil ſuorum ſenſilium, atq; ſibi conuenientium ignotum dimittat.

NECESSEQVE, ſiquidem deficit aliquis ſenſus, & ſenſorium aliquod nobis deeſſe.

Dubitatio. Id quidem ſecundum eſt, vt iam dictum fuit, ex iis quæ præceſſerũt, complexũm. Qua vero ratione neceſſe eſſe dicatur, par, atq; conueniens eſt, vt inſtemus. Propter quam enim cauſam, licet qui cernendi vim habet ſolus ſenſus deficiat: poteq; ſit vel aerium quoddam eſſe, viſus inſtrumentum: non adeſt id ei, qui auditum habeat? Ita, vt ſenſorium quidem ipſi adſit: viſio vero abſit: quæ haud eo æque vtatur: atq; illo quod cernendi vim habeat.

Reſponſum Nunquid igitur duplex eſt ſenſorii defectus: alter quidem cum nequaquam ſubiectum adſit corpus: quod deficienti ſenſui vtile ſit? Quemadmodum ſi nullibi ſit ex ſe in quibuſdam animalibus aer, aut aqua immixta. Alter vero defectus eſt, cum ſubiectum quidem adſit: ſed haud exempli gratia, tanquam viſibile. Neque enim fruſtra, & tanquam cernen-

Secundum di vim habens ſubſiſteret, in eo quod cernere, intuerive aptum non ſit. Nunquid autem & in perfectis animalibus verior iſta exiſtit ratio? Vnde & nobis, non autẽ ſimpliciter Ariſtoteles dixit: ſi deſit ſenſus, & ſenſoriũ quoq; deeſſe. Nobis inq̃, qui quinq; ſenſus habemus.

Nanq; ſi alius vllus ſit ſenſus:corpus etiã aliud aliquod haberet ſenſorium. Vel his iuxta aliud aliquod vtetur. Aliud vero inſtrumentarium reperiri ſenſorium impoſsibile eſt. Quandoquidem neq; aliud vllum reperitur corpus,quod interitui obnoxiũ præter quatuor illa ſit:neq; cœleſte corpus tanquam inſtrumentum diuinæ illi ſuæ ſubſtratum animæ eſt. Neq; enim illud ipſa reſpicit,tanquam quæ vtatur:ſed tanquam id, quod eius totum ſit. Verum neque iccirco hæc ita ſeſe habere exiſtimes:vt ex aliquo alio ſentiendi vim habeant. Vel in perfecta nanq; vita,aliqua poſſet eſſe vis,quæ ea vteretur. Quapropter neceſſarium eſt:quibus hæc non adeſt,non tamen ob aliquam læſionem, aut imperfectionem,neq; ipſum ineſſe inſtrumentum. In perfecta nanq; vita omnes adſunt vires,atq; facultates. Naturaq; conuenienter omnia concedit inſtrumenta,niſi præter naturã animantia ipſa priuata fuerint. Cum contra præſente vi,atq; facultate ipſum deſit inſtrumentum. Quamobrem neq; vſquam iudicatum fuit,deficiente ſenſorio,ipſam deficere ſubſtantiã, quæ ſentiendi vim habeat. Sed econtrario ſi ſenſorium non deſit,neq; ipſum ſenſum deeſſe aſſerimus. Atq; in nobis id in primis apparet:qui quinq; ipſos habemus ſenſus, perfectiq; ſumus:vtpote qui motu etiam ſecũdum locum certo,atq; determinato, moueamur.

CENTESIMAVIGESIMANONA PARTICVLA.

ET quæcunq; quidem ipſi tangentes ſentimus,tactu ſenſibilia ſunt: quem habemus. Quæcunq; uero per media,& haud ea tangentes ſimplicibus interuallis. Dico autem,ut aere,& aqua.

EXPOSITIO.

Tertium id ex iis,quæ ſumpta fuerunt,eſt. Ex quo & ſe confirmaturum,philoſophus ſperat,neq; ſenſorium,neq; ſenſum nobis deeſſe. Quandoquidem enim neceſſe eſt, aut dum nos ſenſibilia tangimus ſenſu fieri,aut per media. Diuiſioq; hæc huiuſmodi eſt, vt nihil reperiatur medium:aliterq; fieri non poſſit. Quoniam enim ſenſus vita eſt,quæ cognoſcendi facultatem obtinet. Corporaq; ea, quæ extrinſecus collocata ſunt, cognoſcere valet:& per ſenſorium quod corpus exiſtit id aſſequitur:quod quidem ſenſorium ea figuratur vita, quæ cognoſcendi vim habet:ideo neceſſarium ſenſorium ipſum, aut ſenſibilia ipſa tãgere: aut p alia quædã corpora media ſenſibilia ipſa pcipere,atq; cõprehẽdere. Neq; enim id in vacuo aſſequi poſſet. Quo pferatur ſenſibilis actus ad ſenſorium. Sẽtẽtia nanq; Ariſtotelis eſt:quod & tactus p mediũ fiat. Verũ haud ita,vt extra ipſum ſit mediũ:ſed in nobis reperiatur. Ita,vt & ipſum eam vitam,quæ ſentiendi vim habeat,viuat. Licet alterum ipſum præcipue ſit ſenſorium. Si illud itaq; reſpiciamus,quod primo tangendo ſentit: neq; tactus ipſe abſq; medio exiſtit. Quatenus autem ad id ſpectat:quod ſimpliciter, ac quacũque ratione ſentiendi vim habet,ſine medio exiſtit. Ac forſan ille qui appellatur conſenſus in nobis fit. [Q̃uo cõſenſus in nobis fiat.] Quando quæ in nobis ſunt ex tectu ſentimus:cum aliqua frigefaſta, aut calefacta fuerit particula:præcipuumq; illud ſenſorium vim ſuam ad patiẽtem, atq; affectam particulam adpellit. Vitam igitur,quæ tangendi vim habeat,animalia omnia adepta ſunt. Vitã vero illam,quæ per media ſua ſentit ſenſilia,licet ea non tangat:haud omnia. Quæq; id etiam obtinent: haud tamen iccirco ſenſilium omnem comprehendunt proprietatem. Neq; enim quæ odorandi vim habent,& audire quoq; valent. Neq; quæ ſoni cognoſcendi facultatem obtinent,erga colorem etiam ita ſeſe habent. [Dubitatio.] Quo itaq; pacto determinatum fuit,& ſimplicibus interuallis,atq; his aere,& aqua,quæ mediis vtuntur,cognoſci? & quod cum animalia vtrumuis eorum habuerint:vnumquodque eorum comprehendere poterunt:quæ per ea ambo media ſenſilia fuerint? Ita nanq; philoſophus inquit. „Quæcunque vero per media,& haud ea tangentes,ſimplicibus interuallis. Dico autem,vt aere,& aqua.„ [Reſponſum] Quod quidem igitur per duo hæc ſola media,aerem,atq; aquam,ipſe parumper progrediens demonſtrabit. Illa vero particula,vt,adiecta fuit,cum dixit. „Dico autẽ,vt aere,& aqua.„ Quo,vt opinor,illud demonſtretur:quod haud duo hæc ſola ſimplicia in medio collocata ſunt:quæ ſenſibilium actum ad ſenſorium perferant: ſed & quæ cuiuſmodi iſta ſunt. Quemadmodum & fax illa,quæ vt aer eſt.& quæ compoſitæ quidẽ formæ ſunt:ſed exuperat aer,aut aqua:cuiuſmodi oleum,& vinum,& nebulæ exiſtunt.

HABET autem ſeſe ita:ut ſiquidem per unum plura ſenſilia, diuerſa quæ inter ſeſe ſint genere, neceſſe eum qui habeat huiuſmodi ſenſorium, amborum ſentiēdorum uim habere. Vt ſi ex aere eſt ſenſorium:& eſt aer, & ſoni, & coloris. Sin autem plura eiuſdem, ut coloris & aer, & aqua. Ambo nanq; pellucida. & qui alterum eorũ habet ſolum: ſentiet quod per ambo.

Si per vnum ex duobus illis mediis, qualecũq; illud ſit, plura ſenſilia in ſenſorium agere poſſunt: quæ diuerſa, inquit, inter ſe genere ſint: ita, vt ſub diuerſos ſenſus incidant. Neq; enim omnino genere diuerſa ſunt, calidum, & ſiccum, cum ambo tangibilia ſint. Sed color & ſonus. Quoniam alter viſibilis: alter vero audibilis. Amboq; tamen vel per aerem, quēadmodum & per aquam ſenſilia ſunt. Redolenſq; præterea ſenſilium genus per vtrunq; ex mediis his agit. Neceſſarium itaq; eſſe philoſophus inquit, eum qui habeat huiuſmodi ſenſorium, aqueum inquam, aut aerium, aut quod ex altero horum elementorum exceſſu formam adeptum ſit: vtriuſq; ſentiendi vim obtinere. Atq; ita ſane loquitur, vt de duobus genere diuerſis verba facere perſpiciatur. Nam hanc ob cauſam, amborum, dixit. Iccirco eoq;, & duo quædam attulit, inquiens. Et eſt aer ſoni, & coloris. Verum propter quam cauſam, quod iam dicebamus, talpa nõ intuetur, cum aerem habeat, quo audit? Curq; & purpura non audit, eum id habeat, quo odoratur, ſiue aer, ſiue aqua exiſtat? Quoniam, reſpõdebo, neq; certum omnino eſt, neq; ſimpliciter verum affert, quod dictũ fuit. Sed in perfectis tãtum animalibus valet. Vnde, vt dictum fuit, de nobis etiam ſermonem philoſophus habebat. De nobis inquam, quoniam, & quæcunq; ipſi tangentes ſentimus, dixit. Nam cũ nobis perfecta ea adſit vita, quæ ſentiendi vim habet: neq; inſtrumēta quæ ad tactum ſpectant profecto deſint. Neq; enim animal abſq; hoc eſſe poſſet. Cumq; neq; illa deſint inſtrumenta, quæ in perfectis animalibus ad eam pertinent vitam, quæ eorum percipiendorum vim habet, quæ per media comprehenduntur: licet alterum tantum mediorum adſit: attamen illi omnes, qui per media ſuam exercent actionem illo vterētur: vt exempli gratia, aqua, & aere, qui extra exiſtit. At cum haud adhuc oſtenderit, quod non ſola ſimplicia ſunt inſtrumenta, quæ in nobis reperiuntur: quæ ſenſibus illis, qui per media cõprehendēdi vim habent, auxilium ferunt: ſed ex inductione tantum illud ſumpſerit, quod duo ſint media, aqua, & aer: nunc ſenſorium quidem aliquando vnum tantum ponit. Quod illud eſt, per quod plura illa, atq; diuerſi generis ſenſilia cognoſcuntur. Idq; facit Ariſtoteles dũ ſcribit. Vt ſiquidem per vnum plura ſenſilia, & quæ ſequuntur. Ita, vt plura ſint huiuſmodi media: & per vtrunq; eadem cognoſcantur: vt color & per aquam, & per aerem. Quod & tanquam verius diiudicat, præſertim cum & cauſam quoq; admoueat. Nam ambo pellucida eſſe inquit. Neq; enim quatenus, aer, aut quatenus aqua coloris perferendi vim habent: ſed ex illa pelluciditate. Statuit autem in prima illa poſitione noſter philoſophus, eũ qui vnum illud habeat, quod plura, atq; genere diuerſa perferre queat: eam habere vim, vt ambo quæ genere diuerſa ſint, ſentire valeat. Ita, vt de duobus, quemadmodum dictũ fuit, verba faciat. At in altera poſtea poſitione ſtatuit, eum, qui vtrumuis ex mediis habeat, illud ſentire per vtrunq; ſenſibile ſit. Verba nanq; illa in extrema particulæ poſita, dum per ambo dixit, ita interpretanda ſunt: vt is, qui alterum eorum ſolum habeat, illud ſenſu percipiat: quod per ambo etiam percipitur. Itaque, vt illud per vtrunque ſeparatim accipiamus: non autem tanquam ſimul, neq; ita, vt ex eo, quod ex ambobus cõſtat. Perfectæ nanque illi vitæ, & quæ intuendo agere poteſt, ſatis ſuperq; eſt: ſi vel vtrumuis tantum pellucidorum adſit.

Dubiũ. (margin, beside "eoq;, & duo quædam attulit")

Reſponſum (margin, beside "pura non audit")

CENTESIMATRIGESIMA PARTICVLA.

SIMPLICIVM autem ex duobus his ſenſoria ſolum ſunt, ex aere, & aqua. Pupilla quidem enim aquæ. Auditus uero aeris.

EXPOSITIO.

Quia illud ſuperius Ariſtoteles ſumpſit, duo tantum eſſe media, aerem, atque aquam: vult & ſenſoria ex his duobus ſolis ſimplicibus conſtare. Quandoquidem tactus ſenſo-

rium compoſitum eſt. Ex quatuor nanq; factum eſt elementis: atq; exuperat quod terrenum eſt. Vna vero cum tactu comprehenditur & guſtus. Ex iis vero ſenſibus, qui per media quædam comprehendendi vim habent: pupilla quidem aquæ, auditus autem aeris. Odoratus vero alterius horum. Ac quia ex inductione philoſophus comprobauit duo ſola in nobis eſſe ſimplicia ſenſoria: atq; quia illud antea aſſumpſit, quemadmodum media duo ſunt: eadem quoq; vel ratione demonſtrauit: quod inquã duo ſola ſint ſimplicia ſenſoria. Quot enim, ac qualia quæ extrinſecus ſenſibilium perducẽdorum vim habent: tot, atq; talia, quæ in nobis illorum actum recipere valent.

ODORATVS uero alterius horum.

Aut quia in nobis quidem aer, in piſcibus vero aqua ſit: aut quia medium, vtriuſque in omnibus ſit.

IGNIS uero aut nullius, aut communis omnium. Nihil nanq; ſine caliditate ſentiendi uim habet.

Nullius quidem ille eſt ignis, qui comburendi vim habet. Communis autem omnium ignis ille, qui elementorum naturam refert. Sin autem hæc ita ſeſe haberent: & ſimplicia iuxta id, quod excellit, dici poſſent ſimplicia. Nanq; totum animal in vnoquoq; mortalium ex quatuor conſtat elemẽtis: & oĩs præterea eius particula. Quare & ſenſoria quoq; cõſtabũt.

TERRA uero aut nullius, aut in tactu in primis mixta eſt ſingillatim.

Nullius quidem illa ſimplex eſt. At in compoſitis reperitur, quæ admodum excellit. Queadmodum in oſsibus, & crinibus. In tactu vero in primis ſingillatim mixta eſt: quoniam & in aliis quoq;: ſed haud perſpicue. Apparet autem tanquam exuperans in tactu, Atque ita, vt alia quoque manifeſtentur. Nam id ſenſoriorum eorum proprium eſt, quæ ſentiendi vim habent.

QVAPROPTER relinqueretur nullum eſſe ſenſorium, præter aquam, & aerẽ.

Hæc quidem dictio videtur quaſi ad aliã referri, propter coniunctionem illam ἄν, qua græci vtuntur: & vſus hoc loco Ariſtoteles eſt. Nequaquam tamen ad ea omnia refertur, quæ antea dicta ſunt. Neque enim ad ea pertinet, quæ de tactu, allata. Sed ad eam refertur dictionem, quæ ſuperius ſcripta reperitur. atq; inde incipit. Quæcunq; vero per media, & haud ea tangentes. Manifeſtiorq; dictio redderetur, ſi quẽmadmodum Plutarchus cẽſet: hypotheticam illam coniunctionem ex communi quadam ratione, in omnibus iis, quæ præcedunt in ipſis verbis iam dictis, admoueamus. Quo ita dictio ſeſe habeat. Si autẽ quæcunq; per media, & haud ea tangẽtes, duo ſola ſimplicia interualla, aer, & aqua: tot autem & talia & quæ in nobis eſſe oportet ſimplicia ſenſoria; relinqueretur nullum eſſe ſenſoriũ præter aquam, & aerem. ſimplex inquam.

CENTESIMATRIGESIMAPRIMA PARTICVLA.

HAEC autem & nunc habent quædam animalia.

EXPOSITIO.

Hæc intelligit duo illa ſimplicia: quæ vere aut ita excellunt: vt iam mixtio nõ appareat. Quædam autem animalia dixit, propter ea, quæ a græcis dicuntur ζωόφυτα, hoc eſt, animalia plantas referentia: in quibus nullus eſt eorum ſenſuum: qui per media percipere poſſunt. Vnde neque aer, neq; aqua ſimplicia ſunt ſenſoria. Quoniam in omnibus ambo non ſine mixtione ſunt.

OMNES itaq; ſenſus habentur ab iis, quæ non imperfecta, neq; mutila.

Id illud eſt, quod ad ea omnia aſſumpta, quæ præaccepta fuere, refertur. Si enim omnis cuius eſt ſenſus tactus, & nunc ſenſum habemus: & ſi deſit aliquis ſenſus, & ſenſorium quoq; aliquod nobis deſit: & ſi quæcũq; ipſa tãgẽtes ſentimus, tactui ſenſilia ſunt, quẽ ha-

bemus:quæcunq; vero per media,& haud ea tangimus ſimplicibus interuallis: dico autẽ, vt aere,& aqua:& ſi ſimplicium,ex duobus his ſenſoria ſolum ſunt, quæ & nunc habent quædam animalia:omnes nempe ſenſus habentur ab iis,quæ haud imperfecta,neq; mutila. Vbi illud obſeruandum,quod coniunctio illa nempe,aut ita nunc hic collocata fuit, vt quaſi explendi,atq; ornandi vim habeat:aut ita,vt quaſi ratione colligat:quippe cum & redditionibus,& concluſionibus quoq; apta,atq; accommodata ſit. At cum verba illa Ariſtoteles admouerit,ab iis quæ non imperfecta:manifeſtauit, quemadmodum hunc omnem ſermonem de perfectis animalibus habuit. Perfecta autem ſunt,quæ eam obtinẽt poteſtatem,vt diſpoſite,ac non ſine ordine quodam progrediãtur. Imperfecta vero,quæ eam non habent vim,vt progrediantur. Quæ imperfecta dicuntur, haud quia ea vita priuata ſint,quæ eorum formæ cõueniat. Omnia nanq; quæ eiuſdem ſpeciei eiuſmodi ſunt. Sed quia eis illa deſit vita,quæ animaliũ generi quatenus animalia ſunt,ineſt. Quatenus animali enim ſimpliciter,quod ſentiendi vim habet,ineſt. Quibuſcunq; itaq; non omnis illa ſentiendi vis adſit:ea haud quatenus huiuſmodi animalia:ſed quatenus animalia ſimpliciter ſunt imperfecta. Mutila vero dicuntur,quæcunq; atoma & ab eo deſeruntur ſenſu: qui eis,quæ eiuſdem ſunt ſpeciei,conuenit. Aut quia in ipſo ortu,oblæſa fuerint:aut quia aliquo poſtea inſtrumento priuata ſint.

APPARET enim & talpa,ſub pelle habens oculos.

Licet enim hæc progrediendi vim habeat:attamen non intuetur. Verum id eam ob cauſam factum fuit,quia maiorem ipſius eſſe in ea,natura ſibi curam habendam putauit: q̃ ipſius bene eſſe. Nam talpa facie terram effodit:atq; inde nutritur. Nunquid autem haud exacta huiuſmodi cauſa eſt? quæ prouidentiam conſequentem faciat: quæ tamen præcedere debet,tum ipſum eſſe:tum bonum illud,quod ad quæcunq; ſpectet. Verum propter animalium omnium permanentiam,non ſolum ea eſſe dicemus,quæ perfecta: ſed & extrema,& media:cum nullibi vacuum implicetur: neq; medium inter ipſum progreſſum exiſtat. Intelligendum itaq;,vt opinor,illud in talpa eſt:quod haud certa,atq; exacta priuatio eius facultatis,atq; actionis,quæ cernendi vim habet,in ea reperitur:ſed perſpicuæ, atque manifeſtæ tantum poteſtatis priuatio eſt. Nanq; ipſius compos,atq; particeps eſt:ſed ita,vt tanquam per tunicas intueatur. Cuiuſmodi quoq; nobis etiam conſenſus quidam luminis per palpebras fit. Neq; enim fruſtra ſub cute animali illi oculi adeſſent: niſi & ſub cuti agere etiam aliquid poſſent. Sed exiliter,atq; in tenebris ob imbecillitatem id eis datum eſt. Quemadmodum & quæ noctu vagantur,id aſſecuta ſunt.

Dubitatio.

Reſponſum

CENTESIMATRIGESIMASECVNDA PARTICVLA.

QVARE niſi aliquod aliud eſt corpus,& paſſio:quæ nullius ſit eorum, quæ hic corporum:nullus deeſſet ſenſus.

EXPOSITIO.

Eam ſane,quæ hactenus dicta fuere,habuerunt vim:vt id ipſum demonſtrarent:ſolos inquam quinq; eſſe ſenſus:iiſq; qui hos habent, nullum deeſſe. Vnde & ita hæc adducta fuere:vt quaſi concludant,atq; colligant:quæ antea erant dicta. Nam ad finem vnum ſpectant. Particulaq; illa,Quare,huiuſmodi eſt:vt concludendi facultatem obtineat. Demonſtrat autem & alio modo,quod a principio propoſitum fuit. Quæ nanque hactenus dicta fuere,eam confirmabant quæſtionem:quæ ex perfecta vita ſentiendi vim habente, & ex illa indeficienti inſtrumentorum redditione exponebatur. Hæc vero dictio ex ipſis ſenſibilibus idem mihi nobis in memoriam reuocare videtur. Si nanq; quinque ſola ſunt ſimplicia corpora:vt in tractatione de cœlo expoſitum fuit. Omneſque ſenſus circa horum ſubſtantiam verſantur:ita tamen vt quo ad qualitatem,aut quantitatem,aut aliquam nouem illorum generum(quæ accidentia ſunt)proprietatem ſpectat,accedant. Subſtantia nanq; huiuſmodi eſt,vt ratione,atque intellectu,non autem ſenſu cõprehendi poſſit. Patet,quẽadmodum nullus deficeret ſenſus. Quinque nanque hi ſenſus eam habent poteſtatem, vt quinque illa corpora,quo ad proprietates ipſis conuenientes ſpectat,cognoſcãt. Si itaq;

Sententiam hác agnoſce

neque

neq; corpus eſt aliud vllum, præter illa quinque, vt iam demonſtratum fuit: neq; paſsio, quæ vllius ſit eorum corporum, quæ hic reperiuntur. Vbi illud adnotãdum eſt, quod paſſiones philoſophus intelligit, formas illas, quæ poſt ſubſtantiam accedunt: & circa eam collocatæ ſunt: vt figuras, & magnitudines, & motus, & colores, & ſonos, & odores: quæ formæ ſunt aliis ſubſtantialibus appenſæ, & propter hanc quoq; cauſam in illis ſubſiſtentes: vnde & paſsiones quoq;, affectionesve vocatæ ſunt. Hocq; loco corpora vocat, non ſolum quæ ſub lunæ reperiuntur globo: ſed & quæcunq; in toto mundo extant. Si itaq; impoſsibile eſt, aut corpus eſſe aliud, aut paſsio alius corporis: quia ex his omnino ſenſilia conſtent: quemadmodum ille iam confirmare poſſet, qui exactam, atq; certam ſubſtantiæ eorum adeptus erit ſcientiam: ex qua & conſequentia omnia qualia, ac quanta ſint cognoſceret: nullus iam deeſſet ſenſus.

Paſsiones qs Ariſtoteles vocet.

CENTESIMATRIGESIMATERTIA PARTICVLA.

AT VERO neq; communium pote eſt eſſe ſenſorium ullum propriũ: quæ unoquoq; ſenſu ſentimus ſecundum accidens. ut motum, ſtatum, figurã, magnitudinẽ, numerum unum. Hæc nanq; omnia motu ſentimus, ut magnitudinem motu.

EXPOSITIO.

A nobis iam determinatum eſt, quorumnam ſenſus per ſe ſit: a quibus ſenſorium afficitur. Quorumq; per accidens. Ita, vt ſenſibili inſint: nequaquam tamen ſub eundem ſenſum cadant. Quemadmodum viſus per ſe quidem illud bilis flauum ſentit: per accidens autem illud amarum. Nam afficitur a flauo, ab amaro uero minime. Nam id quoq; percipi dicimus: quia in bile vna cum flauo inſit. Atque id tunc accidit cum amari ipſius proprius adſit, non ſine eo, qui antea effectus attamen eſt, ſenſus. Ita, vt flauum ſpectando, & de amaro quoque aliquid anima cogitet. Determinatum autem fuit, quemadmodũ quod per ſe duplex eſt: aut præcipue, & per ſeipſum ſub ſenſum cadens: aut ſecundo loco, & fere cauſam conſequens. Quod agit quidem & ipſum in ſenſorium: ſed vna cum alio, quod omnino præcedat. Quoniam rei magnitudinem, atq; figuram viſus cernit: ſed propter colorem quadam ratione afficitur tum a magnitudine, tum a figura: licet ita, vt & quæ colorata ſunt vna cum colore agant. Quæ quidem igitur præcipue ſecundum ſe ſenſilia, ea ſunt, quæ vniuſcuiuſq; ſenſus propria. Quæ vero ſecundum ſe quidem, ſed quæ cũ propriis præcipuis ſecundo loco cognoſcuntur, ea ſunt, quæ cõmunia dicuntur. Quæ haud vno ſolo ſenſu, quemadmodum propria: ſed pluribus, aut omnibus cognoſcuntur. Cum itaq; philoſophus demõſtrarit, minime vllum nobis deeſſe ſenſum: quia neq; alius præter quinq; ſit: fere inſtantiam ſoluit: quæ ſtatuit vel communibus proprium aliquem aſſignandum eſſe ſenſum. Tanquam ſecundum accidens vnuſquiſq; ex quinque ea cognoſcat. Nam cum amarum viſus in bile ſecundum accidens ſentiat: alius eſt, qui ſecundum ſe id cognoſcat: iſq; guſtus eſt. Vnde neceſſariũ eſt, & cõibus propriũ adeſſe ſenſum: ſi alii ſecundũ accidens ea pcipiunt. Id aũt qd ſecũdũ accidẽs ab vnoquoq; eorũ quinq; cõiter cognoſci diceret, qui ſenſum illũ munire vellẽt. Quapropter & ita, quoq; Ariſtoteles locutus eſt. Quæ vnoquoque ſenſu ſentimus ſecundum accidẽs. Ita, vt id ab eis dici intelligamus: haud tamen verum exiſtere, quod ſecundum accidens id fiat. Quemadmodum cõfeſtim demonſtrat: cum tamen antea demonſtrarit, quæ communia ea ſint. Ea nanq; omnia motu ſentimus. Quia aut ſenſorium aliquid a ſenſibili patiatur: tanquam diſiunctum, aut collectum: aut & abſque affectione ſecundum actum extrinſecus, dum actum ſenſibilis recipit, quemadmodum aer lumen. Anima vero quæ ſentiendi vim habet, ex ſenſorii affectione, vt dictum fuit, ſentit. Atque is ille eſt actus, qui extrinſecus accedit: hicq; ille animæ appulſus, qui cognoſcẽdi vim habet. Quia extrinſecus excitatur: atq; in ea, quæ extra collocata ſunt, dirigitur. A communibus quidem igitur mouetur, & patitur quilibet ſenſus: Ab iis vero, quæ ſecundum accidens nulla ratione. Quare quæ communiter ſenſilia nõ ſunt ſecundum accidens ſenſilia. Neq; propter hanc cauſam alium æquum eſt, requirere in ipſis ſenſum. Atq; adeo ex neceſsitate haud alius aliquis eſſet iis determinatus proprius ſen

Quod p ſe ſ ſeſu duplex

ſus:quippe cum plures ipſa per ſe cognoſcant:propter affinitatem illam,quã inter ſe mutuo ſeruant.Opponitur nanq; quod proprium communi . Communiſq; illa vis , quæ in pluribus reperitur,nequaquam ex altera parte iis opponi poſſet,ita,vt & propria quoque ſit.exempli gratia,magnitudo motui.Quod nanq; & tanquam magnitudo in ſenſorium agat,ſenſibile ipſum:detrimentum illud indicat,quod a niue tanquam,viſui fit:vbi per immenſum agrorum ſpatium diffuſa fuerit.Prætereaque & ſonus ille,qui ex magno lapide magis percutiat,id quoq; apertius declarat.

QVARE & figuram.Magnitudo nanq; quædam & figura . Ipſum uero quieſcens,quia non moueatur,Numeruſq; negatione continui,& propriis.

Subiecti nanq; ratione,tanquam materia magnitudine vtitur.Quemadmodum & mẽſæ pedem lignum dicimus.Quoniam ſub quali omnis eſt figura.Quo itaq; pacto,motu? Non quia ſenſilia omnino moueantur:ſed quia quod mouetur ab eis mouetur.Cum igitur magnitudinem,& figuram motu cognoſci dixerit:ipſum quieſcens,quia non moueatur,inquit.Quo explanet,qua ratione illud, motu, dictum fuit . Quoniam inquam haud quia ipſa moueantur.Ipſum nanq; quieſcens,licet non moueatur:attamen cognoſcitur. Quia tametſi ipſum non moueatur:attamẽ ſenſum mouet.Neq; enim,vt arbitror,inquit, ex priuatione motus ipſum quieſcens cognoſci:quia non moueat:quemadmodum tenebræ viſum non mouent.Antea nanq; dictum fuit,quemadmodũ omnia motu ſentimus, & ipſum etiam ſtatum.& qua ratione nunc dicatur.Haud quia ſcilicet ſtatus ipſe moueatur:ſed quadam potius ratione afficiatur ſenſorium:& ad actionem vita illa, quæ ſentiẽdi vim habeat,prouocetur.At neq; numerus in negatione continui,tanquam in priuatione collocatus fuit.Nanq; numerus per ſe ſenſibilis:quemadmodum ipſum vnum. atq; eam habet vim,vt ſenſum mouere poſſit.Haud vero ita cognoſcitur,vt tenebræ:quia viſus ad eas cernendas non accedat.Aut quemadmodum quod ſine ſono auditu cognoſcitur. Verum quandoquidem opponitur quod vnum multitudini : atq; ita , vt multitudo colligat ſimul illud vnum,quod continuum,iuxta vnumquodq; eorum ex quibus conſtat multitudo.Quoniam in ſenſibilibus ipſum vnum,tanquam continuum,eſt vnum. Haud tamen in omnium collectione,quia continuum,vnum apparet.Nanq; numerus cum vnus exiſtat:non ſine diuiſa illa collectione,& vnus eſt,& cognoſcitur.Nequaquam autem,tanquam continuus.Atq; id indicat illa continui negatio:quod haud tãquam ſolum vnum. Id nanq; omnino continuum in ſenſibilibus.Sed tanquam id,quod in collectione multorum,quæ huiuſmodi collocatum ſit. Ita,vt collectio continuitatem reſpuat . Illud vero & propriis,haud ad numerum mihi referendum videtur:ſed ad id,quod ſuperius dictũ fuit. Ita,vt iungas cum eo.omnia enim hæc communiter ſentimus,id & propriis.Quoniá hæc quidem mouent,quæ communia ſenſilia.Nam hæc propria illa,vt iam dictum fuit, tanq̃ præcedentia,atq; agmen ducentia,conſequuntur.

VNVSQVISQVE enim unum ſentit ſenſus.

Præcipue quidem proprium,quod vnum ſpecie exiſtat.exempli gratia in viſu . Vnum nanque color,aut lumen.& ſonus in auditu.& in tactu præterea vnum:quod ex paſſibili qualitate,aut alia quacunq; ratione determinatur.Licet cõmune non habeamus nomen.

CENTESIMATRIGESIMAQVARTA PARTICVLA.

QVARE patet , quod impoſſibile cuiuſcunq; proprium eſſe ſenſum horum , ut motus.Sic nanq; erit.

EXPOSITIO.

Nanq; ſi aliquis eſſet ſenſus communium ſenſilium proprius , diſtingueretur , atque diuideretur reſpectu aliorum : & nullus ante illum ſecundum ſe ageret. Nunc autem agunt , & mouentur ab ipſis. Quare ſi vllus eſſet eorum proprius : ſic alii ſeſe haberent ad illa.

Quemadmodum

QVEMADMODVM nunc uiſu dulce ſentimus. Id autem quoniam amborum habemus ſenſum.

Secundum accidens ſcilicet. Quoniam amborum habemus ſenſum. Diuerſe profecto. Nam colorem viſus, dulce autem guſtus reſpicit.

QVO cum coincidant, cognoſcimus.

Quo dixit, ſcilicet ſenſu: pro eo, quod eſt, ſecundum quod. Ex eo quod duos diuerſos habeant, cum concurrant. Id nanq; illud coincidant, ſignificat. Quo ſimul idem & tãquam flauum, & tanquam dulce nos ſentire, cognoſcamus. Qm̃ flauum id, dulce quoq; exiſtit.

SIN autem non, nullo pacto. Sed uel ſecũdum accidens ſentiamus. Exempli gratia, Cleonis filium, non quia Cleonis filius. Sed quia albus. Id autem euenit filio Cleonis eſſe.

Niſi ex concurſu diuerſorum ſenſuum, non fit amborum ſimul cognitio. Quemadmodum cum nos flauum aſpexerimus, & tanquam dulce illud idem iudicemus. Quia iam ex cõcurſu in eodem ſenſerimus. Hac enim ratione & quod Cleonis filius, ille qui accedit, ſit, ſcimus: quia eum admodum album eſſe viderimus. Haud attamẽn nunc quod Cleonis filius ſit, audimus: ſed antea id ſenſu percepimus.

COMMVNIVM uero habemus ſenſum iam communem, non ſecundum accidens. Nequaquam itaq; ſunt propria. Nulla nanq; ratione ſentiremus. Sed ita, quẽadmodum dictum fuit, Cleonis filium nos intueri. Quæ uero inter ſe propria ſecundum accidens ſentiunt ſenſus.

Quoniam cum intueris quod flauum eſt: & magnitudinem quoq; eius conſideras, aut motum. Agitq; iam viſus iudicando, vel in magnitudinem quoq;: dum & eius quoq; colorem cernit. Atq; id, illa particula iam, indicat. Communem autem, inquit philoſophus, communium ſenſum. Non quia in illa multorum collectione contrahendo agat: ſed quia vnicuiq; illorum multorum adſit: propter mutuam eorum affinitatem. Neq; enim ita diuiſi ſunt ſenſus, vt nihil inter ſeſe commune habeant. Vnde & quod vnicuiq; proprium, & quænam ea ſint, cognoſcunt. Alio itaq; modo communis dicitur ſenſus: qui in illo multorum concurſu iudicat idem & dulce, eſſe, & flauum: cum ſimul quidem circa mel, & viſus tanquam circa flauum agat & guſtus tanquam circa dulce: neuter autem circa vtrunque: ſed alter in vnum duo contrahat. Quem communem appellamus ſenſum: quia in illo propriorum concurſu plura ſimul iudicet. Alio autem modo cõmunis dicitur ſenſus, qui eam habet facultatem, vt communia comprehendere valeat. Quippe cum vnuſquiſq; præter proprium & commune quoq; habeat. Quemadmodum duos habere pedes communiter hominibus ineſſe dicimus, quoniam vnicuiq; ineſt. Illo autem modo communiter digitorum quinquenarium aſſerimus numerum: quippe cum ſimul non ſine quadam collectione exiſtant. Concludit itaq; noſter Ariſtoteles, quod non eſt proprius vllus communium ſenſus. Nullo nanq; pacto ea ſentiremus. Sed nũquid ita, quemadmodum dictum fuit. Quia Cleonis filium hic album viderimus. At neque ad id referre poſſumus: quod antea ſenſerimus. Nam quia eorum proprium non habemus ſenſum: nunq̃ ea ex ſe cognoſceremus. Quo itaq; pacto ſecundum accidens ſentiunt ſenſus?

Cõis ſenſus vno modo.

Cõis ſenſus alio modo.

NON quatenus ipſi: ſed quatenus unus. Cum ſimul ſenſus in eodẽ fiat. ut, quod bilis amara, & flaua.

Tametſi corporum formam referant: quoniã inſeparabiles a corporibus vitæ hæ ſunt: attamen apparet & in eis, quod commune cum illa ſubſtantia eſt: quæ ſine corpore exiſtit. Quia incidit in diſiunctionem coniunctio. Nanq; hæ perſpicue inter ſe diuiſæ ſunt. Vt indicat, actus ille proprius vniuſcuiuſq;: qui circa aliquod determinatum agit. Et abſq; vlla

partitione iunguntur. Quemadmodum contra ſenſus, qui ea ſimul cognoſcit: quæ cũ diuerſa ſint, a diuerſis quoq; ſenſibus comprehẽdi debent: manifeſtat. Neq; enim viſus eam habet vim, vt quod dulce eſt percipiat: neq; guſtus quod flauum. Sed tamen vnus quidã, atq; idem eſt: qui ambo ſimul cognoſcit. Neq; eum etiam fugit eorum diuerſitas: atq; amborum in eodem conuenientia. Itq; communis appellatur ſenſus: quippe cum in imparti bili quadam, atq; mutua omnium coniunctione collocatus ſit. Neq; enim alia ratione, q̃ cum vnoquoq;, quod vnicuique proprium ſit, cognoſcit. Quatenus quidem igitur diuiſi ſunt, quod vnicuique proprium cognoſcit. Ex impartibili vero illa eorum coniunctione: quando non ſolum multi, ſed vnus quoq; omnes ſunt: & quæ mutua ſunt, cognoſcunt. Secundum accidens quidem cognoſcit, quatenus diuiſus eſt. Per ſe vero quatenus vnus. Hoc enim pacto, vt opinor, Ariſtotelis verba exponere debemus. Quæ inter ſe propria ſecundum accidens ſentiunt ſenſus. vt viſus quod dulce. & guſtus quod album. Quia nanque dixit, quæ inter ſe, & quæ aliorum ſint, manifeſtauit. Non quatenus ipſi, inquit. Hoc eſt, haud cum vnuſquiſq; ipſe per ſeipſum agat. Quando & tanquam diuiſi agunt. Tunc enim neq; ſecundum accidens. Sed quatenus vnus, atq; coniunctim. Nam plures illi circa id, quod proprium vnicuiq;, & in vnum impartibile contrahuntur. Tunc enim ſecũdum accidens, quæ inter ſe propria cognoſcunt, dum iunguntur, atq; in vnum contrahuntur. Nam vnus ille per ſe omnia cognoſcit: illi vero tanquam diuiſi ſecundum accidẽs. In vnũ autem rediguntur, cum ſimul fiat ſenſus de eodem. Exempli gratia de bile, quod amara, atq; flaua. Opus nanq; eſt, & viſum flauum illud bilis, & guſtum amarum, ſimul ſentire. Quo cum communis ambo per ſe cognoſcat: vterq; eorũ per accidens, quæ alterius ſunt, percipiat. Quod nanq; communis ambo per ſe tunc cognoſcat, indicat, dum infert.

Cõis ſenſus in quibus collocatus.

NEQVE enim ſane alterius ipſum dicere, quod ambo unũ. Quapropter & decipitur: & ſi ſit flauum, bilem arbitratur eſſe.

Ambo, hoc eſt, flauum, & amarum. Quoniam igitur, quod ambo paſſum ſit, haud ad alium ſenſum nouiſſe ſpectat: q̃ ad eum, qui vtrũq; per ſe cognoſcit: ideo etiam decipitur. Et ſi ſit flauum bilem arbitratur eſſe. Tunc inquam, cum haud ambo ſimul agant: ſed ſolus viſus, propter priorem illum amborum cõcurſum, qui iam factus eſt. Atq; in illa prioris actione. Qui ſimul quoq; refert quod reliquum eſt ad cõmunem. Verum ita, vt interdum id vere, aliquando autem falſo ab eo fiat.

CENTESIMATRIGESIMAQVINTA PARTICVLA.

INVESTIGARET autem aliquis, cuiuſnam cauſa plureis habemus ſenſus, & non unum ſolum.

EXPOSITIO.

Communium ſubintelligere debemus. Perbelle nãq; Plutarchus philoſophus nouit, quod haud nunc ſimpliciter Ariſtoteles inueſtigat, propter quam cauſam haud vnum tãtum habemus ſenſum, ſed plures. Huius nãq; rei aliæ ſunt cauſæ, vt diuerſa ſenſibilium multitudo: partibiliſq; illa geniti corporis ad diuerſos ſenſus aptitudo. Sed propter quam cauſam communia pluribus percipimus ſenſibus: non autem vno ſolo. At & cauſæ reddi dio inueſtigationem ipſam notam, atq; manifeſtam reddit.

NVNQVID quo non lateant conſequentia, & communia, ut motus, & magnitudo, & numerus?

Quod nanq; omnibus ſenſibilibus, quatenus ſenſibilibus, inſit motus, & aliorũ vnũquodq; inde cognoſcimus, quod ſenſus omnes hæc percipiant. Inde nanq; ſimul ꝙ diuerſum communium vnumquodq; ab eo quod vniuſcuiuſq; proprium: & quod ita diuerſum, vt communiter omnia conſequatur, nouimus.

SI NANQVE eſſet uiſus ſolus & ipſe albi, lateret magis. & uiderentur idem eſſe omnia. quia conſequuntur inter ſe ſimul color, & magnitudo: Nunc autem quoniam

niam in altero ſenſibili cōmunia inſunt, manifeſtum facit, quod aliud quid unumquodq; eorum.

Loco coloris, nunc album protulit, quemadmodum ſubinferens manifeſtat, quia cōſequuntur inter ſe ſimul color, & magnitudo. Et propter hanc cauſam minus nouiſſet magnitudinem: quippe quæ haud vna & cum aliis ſenſibilibus exiſtat. cum ſolo nanq; colore videretur. Neq; enim tunc ita cum albo, vt & in nigro appareat. Sed cum colore. Cū quo idem videri poſſet: non ſolum ratione, ſed etiam ſubiecto, quia alia quoq; conſequitur tū color, tum magnitudo. At quam ob cauſam, & nunc, lateret magis, Ariſtoteles dixit, & antea quoq;, aut qua ratione minus lateret: cum & nunc etiam quadā ratione lateat? Nunqd quoniam & nunc exactam diuerſitatem communium ſenſilium reſpectu propriorum ex ratiocinatione, non aūt ſenſu capimus, atq; eligimus? Neq; enim diiudicat ſenſus: niſi tanq̄ genus diuerſum ſit, quod commune ab iis, quæ propria dicūtur. Quēadmodū color ſeſe habet reſpectu ipſius albi, atq; nigri. Quod ratio arguit propter generum diuerſitatem.

Dubitatio.
Responſum.

CENTESIMATRIGESIMASEXTA PARTICVLA.

QVONIAM autem ſentimus, quia cernimus, & audimus: neceſſe aut uiſu ſentire, quia cernit, aut alio. Sed & idē erit ipſius uiſus, & ſubiecti coloris. Quare aut duo eiuſdē erūt: aut ipſe ipſius. Præterea uero aut & alius eſſet uiſus ſenſus: aut in infinitum progrederetur: aut ipſe quidam erit ipſius. Quare de primo id faciendum.

EXPOSITIO.

Totum, vt iam dictum fuit, philoſophi propoſitum, in tertio hoc libro in humanam dirigitur animam. Quapropter & a principio tanquam de hominibus inueſtigans, ad noſq; referens, ſermonē habet. Nam & nunc habemus ſenſum, dixit. & tactu nobis ſenſilia ſunt. Et ſi deſit aliquis ſenſus: & ſenſorium quoq; aliquod nobis deeſſe. & quæcunq; quidem ipſa tangentes ſentimus, tactu ſenſilia ſunt: quem habemus. Atq; quoniam perfectam noſtram ſentiendi vim habentem vitam demonſtraret, eum quoq; ſermonem in mediū adduxiſſe videtur: quod haud plures in perfectis animalibus, q̄ quinq; ſint ſenſus. & quod neq; communium proprius aliquis ſenſus ſit. Quo quātum ad ſenſus ſpectat, nihil in homine deſiderari poſſe declaret. Verum id cum aliis quoq; permultis animalibus commune eſt. Sentire vero quod ſentimus: id ſolius hominis proprium mihi eſſe videtur. Huiuſmodi nanq; vis, quæ eſt in ſeipſam conuerti, eius eſt animæ proprium: quæ rationis particeps exiſtit. Atq; inde demonſtratur: quod ad ſenſum vſq; noſtrum, quod rationis particeps peruenit. Siquidem vel hominis quoque ſenſus eam habet vim: vt ſeipſum percipere queat. Quod nanq; ſentit: quodam pacto ſeipſum cognoſcit: cū q; ſentiat, ſeipſum cognoſcat. Hancq; ob cauſam in ſeipſum cōuertitur: ipſumq; ſuiipſius eſt. Ac iam multo magis, quod ſeparabile eſt a corporibus id indicat. Nam corpus omne cū alias alibi ſuiipſius particulas collocatas poſſideat: nulla ratione in ſeipſum coire poſſet. Quod enim huiuſmodi eſt, in impartibile colligitur. Omne autem corpus partibile eſt. Noſter itaque ſenſus rationis particeps eſt. Nanque vel ipſum quoque corpus præclara cum ratione figuratum eſt. Atq; eſt: quod tamen Iamblichus inquit: ambiguus noſter ſenſus cum eo, qui ratione caret. Licet totus ad corpus vergat: nam & in ſeipſum colligitur. Nequaquam tamen ea ratione, quemadmodum intellectus: neq; quemadmodum ratio. Neq; enim eam ſenſus habet vim: vt ſubſtantiam, & vim cognoſcere queat. Neq; a ſeipſo omnino excitatur. Sed ſuā tantum actionem cognoſcere valet: & quando agit. Agit autem cum a ſenſibili quadam ratione mouetur. At cum Ariſtoteles tanq̄ omnium confeſſione ſumpſerit ex noſtro illo cōſenſu: quod nos ſentiamus, quod cernimus: & eodē modo quod audimus, in aliiſq; eodē modo: cōfeſtim demōſtrat: qđ haud aliquo vllo ſenſu id facimus: ſed eo ipſo ſenſu, quo ſentimus. exēpli gratia viſu, quod videmus. Idē nāq; ſenſus in huiuſmodi ſenſu eſt: q tū viſus, tū ſubiecti coloris exiſtit. Id autem eſt: huius coloris: qui quidē color viſui nunc ſubiectus eſt. Vnde quod neq; ratio ſit: quæ id per ſe cognoſcat, demonſtratur: neq; alius vllus ſen-

ſus.Neq; enim ratio eam habet vim:vt atoma ex ſe cognoſcere valeat. Neq; alius ſenſus, qui colorem,aut lumē percipiat,reperitur. Quoniam id viſus propriū eſt ſenſibile. Quod vero eum cognoſcit ſenſum:qui eam habet vim:vt colorem hunc intueatur:tanquam intuentem:& colorem quoq; qui cernitur,cognoſcere neceſſarium eſt. Vna quidem igitur hæc eſt demonſtratio:quæ ex propria natura vniuſcuiuſq; ſenſus ſumpta fuit. Quæ in proprium ſenſibile directa fuit;atq; in eo perfecta eſt. Altera autem ex deductione ad impoſſibile fit.Nanq; ſi alius ſenſus ſit:qui viſum cognoſcat, quod cernat: conſequens iure eſt:& illum cognoſci agentem:quod agit.Quod ſi vnicuiq; horum quinq; ſenſuum datum eſt:multo magis id ille conſecutus erit:qui eam habet vim,vt non ſolum ſenſilia: ſed ipſos quoq; ſenſus comprehendere valeat. Cognoſcetur itaque;aut ab alio,& is,& ille ab alio. Ita,vt ex infinitate contingat euerti huiuſmodi conſenſum:cum nihil ſit primum.Aut aliquis erit ſenſus:qui eam habeat vim,vt ſeipſum cognoſcere valeat.Sin autem id ita ſeſe habet:& viſui,& vnicuiq; ipſorum quinq; id dandum eſt.Siquidem omnino aliquis ſenſus eſt:qui ita aptus,atq; paratus eſt,vt ſuiipſius percipiendi vim habeat.Si nanque & tanquam rationis particeps:at & primi quoq; rationis participes erunt.Cum & fictus inſuper ille ſit ſermo:qui alios ſenſus præter quinq; illos ponit. Tum ob ea,quæ antea dicta ſunt. Ex quibus quæ perfectio in quinq; illis collocata ſit oſtendebatur. Tum quia omnis ſenſus in primis alicuius ſenſibilis:non autem ipſius ſenſus eſt.Nanq; cum ipſius ſenſus ſit: & ſenſibilis quoq; ipſius,cuius eſt ſenſus exiſtit.Propriū q; aliquod habet ſenſibile,quēadmodum & vnuſquiſq; ipſorum quinq;. Quid igitur? nunquid ſenſui illi,qui communis dicitur,munus id præſtans dandum eſt? Vel nec quicquam ſolus ipſe communis cognoſcit:ſed vna cum vnoquoq; illorum quinq; agens.Et viſum itaque cognoſcit: & colorem circa quem viſus agit,vna cum ipſo viſu cognoſcit.Haud ad ſolum igitur cōmunem ſpectat ſenſum:ſed & ad vnumquenque eam habere vim,vt ſeipſum cognoſcere valeat.Licet id puriori quadam ratione ipſius communis ſit. Quandoquidem & magis indicat quod ſeparabile eſt.

CENTESIMATRIGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

HABET autem dubitationem.Si nanq; ipſum uiſu ſentire,eſt cernere.Cernitur autem color:aut quod habet.Si intuebitur aliquis ipſum cernens: & colorem habebit ipſum cernens primo.

EXPOSITIO.

Quandoquidem ſenſum ipſum eam habere vim demonſtrauit,vt ſeipſum comprehēdere valeat,in illo cernendi conſenſu,dum cernit:dubitat aduerſus hanc poſitionem.Quoniam nanq; quod cernitur,color eſt:aut quod colorem habet:quo itaq; pacto nōne & viſus,aut color erit:aut colorem habebit? ſi quidem & ipſe quoq; cernitur.Cernitur enim ſi a ſeipſo cognoſci poteſt.Illa vero particula primo adiecta fuit:cum dixit,& colorem habebit ipſum cernens primo:quo inquiunt,coloratum corpus indicaret:ad differētiam illius formæ quæ ſine materia in illo ſenſu innaſcitur.Forma nanq; illa coloris,quæ in ſenſu recipitur:non primo,ſed ex ipſo ſenſibili fit.Primo itaq; illa eſt,quæ in ſenſibili reperitur. Verum,vt opinor,rectius eſt,vt illud primo,pro eo,quod eſt,ſecundum ſe interpretari.Quoniā tametſi ipſum guſtabile colore affectū ſit:at haud quatenus guſtabile colore affectū eſt.Quod vero viſibile illud eſt,quod ſecūdū ſe colorē habet.Nāq; vel ipſum lumen tanq̄ color,acceptū fuit.Quoniā ipſe dubitationē ſoluens,& viſum quadam ratione colore affectum eſſe dicet.Ideo haud æquū in dubitatione ſumptū fuiſſe:quod in ſolutione accedit.

CENTESIMATRIGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

MANIFESTVM itaq; quod haud unū ipſum uiſu ſentire.Nanq; cū nō cernimus uiſu:iudicamus & tenebras,& lumē.Sad haud eodē modo.Præterea uero & ipſum cernēs,eſt quaſi colore affectū.Sēſoriū nāq;,recipere ualet ſenſibile ſine materia unūquodq;.Ideo & abeūtibus ſenſibilibus,inſunt ſenſus,& imaginatiōes i ſenſoriis.

EXPOSITIO.

Duabus rationibus diſſ[illegible]luit,quod dubitatum fuit aduerſus id, quod eſt, viſum ſeipſum

ſum

ſuim ſentire. Primo quidem quoniam non quia eam vim viſus habet, vt colores præcipue comprehendere queat: propter id non & alio quodam modo quædam cognoſcit. Ex eo itaq; quod non cernat, viſus iudicat: cum periculum faciat: atque ſub ſe ſenſile non cadat. Quemadmodum cum tenebræ fuerint. Tunc enim quod tenebræ adſunt: & quod non cernimus, ſentimus. Si itaq; hic quia non cernimus, quod non cernimus, viſu iudicamus: multo magis dum cernimus, ipſum id, quod inquam cernimus, iudicamus. Recte igitur, Haud vnum ipſum viſu ſentire. Primo quidem, quia non ſolum colores illos cernimus: qui luminis compotes ſint: ſed & ipſum quoq; lumen ſolum. Videmus nanq; aerem lumine imbutum. Deinde quoniam & tenebras, licet alia ratione, viſus percipit. Prætereaq; quippe cum ſeipſum quodam pacto non cernat: atq; cernat. Tuncq; agat, cum cernit: atq; ſimul propriam ſentiat actionem. Dumq; non cernit, neq; omnino abſq; vlla actione exiſtit. Neq; enim ſimul ſentiret. Quoniam in actione quadam iunctus ille ſenſus collocatus eſt. Sed dum cernere nititur: & quia nititur agit: non inſpectionem, ſed experientiam eſſe dicimus. Ita, vt conſenſus ille tunc haud inſpectionis ſit: ſed experientiæ quaſi aberrãtis. Ideo & quod non cernat, iudicat. At & alteram quoque ſolutionem affert, ei acquieſcens, quod colorum cognoſcendorum vim viſus obtineat. Licet enim non ſemper, at quia quæ colore affecta ſunt, ſentit, recipiens ſenſibilis formam, atque prope illam permanens, quemadmodum & omnis alia cognitio, eius quod cognoſci poteſt, forma, fingitur, atq; figuratur: ideo & ipſe quoq; viſus quadam ratione colore affectus eſt. Atq; tunc itaque ſeipſum tanquam colore affectum intuetur. Quapropter non patitur, ſed agit colores ipſe viſus, neq; id efficiendo, ſed iudicando facit. Ideoq; neq; quod cognoſci debeat extrinſecus ſibi expoſitum, ſenſus is recipit. Sed ipſe quidem ſenſus prope illum rationum appulſum permanet propriam, atq; conuenientem cum eo, quod cognoſci debet, rationem aggrediens. Aggreditur autem, cum patiatur ipſum ſenſorium antea ab ipſo ſenſibili. Quamobrem vim illã recipiendi non de ſenſu, ſed de ſenſorio philoſophus dicit. Quandoquidem affectio illa, quæ in ipſo oritur ſenſorio, a ſenſibili fit. Quoniam autem patitur, non quemadmodum corpora illa, quæ anima carent: neq; quemadmodum quæ ſola vegetante vita viuunt: ſed tanquam eam viuens vitam, quæ cognoſcendi vim habeat: agendo illam affectionem recipit. Ita, vt iuxta inſtrumenti quidem vitam, paſſibilis illa actio ſit. Iuxta illam autem, quæ inſtrumento vtitur, pura exiſtat, atq; ex rationum appulſu, illa actio fiat. Hæc quidem igitur iam copioſe dicta fuere. Nunc autem qua ratione ſenſorium eam habeat vim, vt ſine materia ſenſile ipſum recipere valeat, explicandum eſt. Neque enim ipſum recipit album, ſed ipſius albi actum. Eſt quidem igitur & actus ille conueniens cum ſenſibilis forma. Viuaxq; illud iudicium, quod circa hunc excitatur actum, prope ſenſibilis formam permanet: quæ ſine materia nunc: non autem quemadmodum in ſenſibili permanet. Alia quidem enim forma eſt cum materia. Alia vero ſine materia: tanquam illa quæ in vita iudicandi poteſtatem habente prope illam actionem, quæ cognoſcere valeat, ſubſiſtat. Senſorium vero eam habet vim, vt ſenſibilis formam recipiat: dum vtroque modo ipſam recipit. Tum ſcilicet ab ipſo ſenſibili, quod primo ſenſorium mouet. Tum a vita illa ſentiendi vim habente, quæ ipſo vtitur. Quæ quidem ipſa primo prope actionem illam formæ materia carentis iudicandi vim habentem ſe ſiſtit: & ſenſorium quoque perficit. Ita, vt ipſum ex vita, quæ in ipſo eſt: ex qua viuax eſt inſtrumentum: a vita eo vtente perficiatur. Deinde vero formam ſenſibilis abſque materia a vita illa recipit. Id autem eſt, actionem, quæ illius cognoſcendæ vim obtineat. Quæ tamen haud perficitur ex motu illo, qui a ſenſibili in ipſo inſtrumento fit. Totum nanque id, hoc eſt, paſſibilis actio: quæ ex eo perficiatur, eſt. Motus vero ille, qui ex eo prouenit ſenſu, qui vtitur, abſque vlla affectione, atque ſine materia eſt. Ideoque abeuntibus ſenſilibus inſunt ſenſus, & imaginationes in ſenſoriis. Vbi nanque ſenſus aliquis manifeſtior factus fuerit: remanet quidam actus in ſenſorio, vel poſt illius ſenſibilis receſſum: quod neque amplius ſenſorium moueat: qui quidem actus imaginationem imitatur. Ita, vt remaneat ſenſus, vel poſt ſenſilium receſſum. Qui tamen fit, ex affinitate illa, quam cum imaginatione habet: atq; eam habet vim, vt hac facultate cõcipere queat. Id autem Ariſtoteles adduxit, illud cõprobãs, quod ad ſenſoriũ vſq; actio illa

ſine materia,atq; perficiendi vim habens,ex corporata tamen motione excitata, progrediatur.Si nanq; vel motione non manente actio illa adhuc tamẽ permanet:iam cuilibet perſpicuum eſſe poteſt,quod motio illa nequaquam huiuſmodi perficiendæ, atq; explendæ facultatem retinet.

SEN SIBILIS autem actio,& ipſius ſenſus eadem quidem eſt, atq; una . Ipſum uero eſſe eis,haud idem.

Cum ſenſorium eam habere vim philoſophus poſuerit,vt ſenſibile ſine materia recipere valeat:cumq; illud demonſtrarit,quod haud ſemper in actione permanet:nam & quod non cernamus inquit:atq; rurſum quod vel abeuntibus ſenſilibus ſentimus: ideo iure aliquando quidem poteſtate,aliquando autem actu ſenſibile aliquod eſſe,& quod ſentiendi vim habeat,colligere poſſumus.In quibus nanq; illud inuenitur, vt non ſemper agant, & quod poteſtate,& quod actu ſpeciatim eluceſcit.Vnde recte illud Ariſtoteles tractat, quando vtrunq; in his reperiatur.& in ſenſibili inquam,quatenus ſenſibile:& in eo , quod ſentiendi vim habeat,eodem modo.& qua ratione vtrunq; in cauſa eius,quod actu,ſenſibile ſcilicet,atq; ſenſus.& quod ſecundum rationem:& ſimul:neq; extra,ſed in eo quod ſentit, amborum actus,atq; perfectio eſt.Conuenitq; vel aliis animalibus caput id . Allatum autem fuit in tertio hoc libro,quia ſenſus ſecundum rationem permanentia in eo eluceſcit animali,quod rationis particeps eſt . Philoſophi autem propoſitum in tertio hoc libro eſt de ea loqui vita,quæ rationis particeps ſit.At confeſtim caput id ipſe exordiens vnam, atq; eandem ſubiecto eſſe inquit,ipſam ſenſibilis,atq; ſenſus actionem.Ipſum vero eſſe haud
Actio ſenſus ſẽſibiliſq; q̃ſ idem . Nam vtriuſque proprietas diuerſa . Actio autem ſenſus eſt, cum ſentiat. Actio vero ſenſibilis : non cum color , aut ſonus fuerit : ſed cum ſenſibile exiſtat . Quo quatenus ſenſibile actu ſit . In idem nanque omnino concurrit, quod ſecundum actum ſenſibile , cum ſenſu illo qui ſecundum actum . Quandoquidem & inter ſe referuntur . Quemadmodum quod actu duplum,cum eo quod actu dimidium . & vno verbo complectar,omnia quæ ad aliquid dicuntur . Et quoniam omnis cognitio , quæ actu exiſtat prope terminum eius quod cognoſci debet,permanet:tanquam ea quæ perficitur, atq; figuratur ex eo:neq; propter id,illud amitens quod proprium ei eſt:id autem eſt, vt cognitio ſit:ſed permanens,præſertimq; cum perfecta fuerit cognitio : ideo tota ex ſe tota quod cognoſci debet,fit.At eius quod cognoſcendi vim habet,diuerſa ab eo,quod cognoſci debet,proprietas exiſtit.Nam quod cognoſcendi vim obtinet,appetit : atque ad id accedit : & cum facta fuerit facultas,ipſum apprehendit:& per id totum ſeipſum inſinuat:atque cum eo ita iungitur:vt vnum,atq; idem fieri videatur.Ita,vt ambo vnum,exiſtant.Nam propter proprietatis diuerſitatem ambo,atque duo ſunt : aliaque ea quæ cognoſcendi vim habet proprietas eſt:alia autem quæ eius,quod cognoſci debet.Propter coniunctionem vero in vnum rediguntur.

DICO autem ut ſonus,qui ſecundum actum:& auditus qui ſecundum actum. Licet enim auditum habentem,non audire.

Agentem ſonum non autem tanquam ſonum ſimpliciter dicens:ſed totum id,tãquam ſenſibilem ſonum.Is nanq; ſonus in idem venit,cum auditu ſecũdum actum . Quoniam contingit ſonum eſſe,& non audiri.Licet enim auditum habentem,non audire,inquit.

ET quod habet ſonum,non ſemper ſonat.

Habere ſonum dicit,quod iam ſonat:vt æs quod percutitur,. Sonare vero inquit , cum tanquam audibilis agit:ideo etiam infert.

CVM uero agat,quod poteſt audire:& ſonet quod poteſt ſonare:tunc qui ſecũdum actum auditus ſimul fit:& qui ſecundum actum ſonus.

Cum vim quidem ipſius ſonare aſſignarit & æri quod nondum percutitur: & ei quod quidem percutitur:ſed aut auditur:ipſum ſonare,& verbum illud quod agendi vim habet ad ipſum exaudiri affert. Ex quibus ſenſum qui poteſtate ſit:& quod poteſtate ſenſile, ſeparata exiſtere,neq; ſimul eſſe demonſtrauit. Quæ vero agũt,ita ſeſe habere,vt ſimul ſenſus,cum ſenſili inueniatur.

QVARE & diceret aliquis,id quidem eſſe auditionem:illud uero ſonationem.

Auditionem quidem appellat actionem illam audiendi vim habentem:ſonationem autem illam quæ audiri valet:quatenus huiuſmodi eſt. At quo manifeſtius quæ ſequuntur aſſequi queamus:illud nobis in mentem reuocandum eſt:quod ſi illud quod ſecundum actum eſt,eo perfectius exiſtit,quod poteſtate:perſpicuum iam eſt:quod ſenſus agens,eo erit perfectior,qui nihil agit.& adhuc manifeſtius,quod actu ſenſile, eo quod poteſtate. Quod nanq; actu viuax,& ex vita cognoſcendi vim habente ſubſiſtens,in idem venit cum ſenſu:qui vita vim cognoſcendi habens exiſtit. Neque ſane quod vita caret, eius quod viuax eſt:aut quod imperfectum eius quod perfectum cauſa eſſe poteſt. Neq; igitur quod poteſtate ſenſile,eius quod actu ſenſile,cauſa eſſe poterit. Verum patet, quemadmodum quod ſenſile perficitur:atq; in actum conſtituitur a vita illa,quæ ſentiẽdi vim habeat:quæ & ipſa ad ſenſibilis formam appellit. Verum ita,vt ex ſeipſa ad appulſum illum excitetur. vbi ab eo motu,qui a ſenſibili in ſenſorio fit,principium ductum fuerit. Quoniam neque omnino a corporibus ſeparabilis vita iſta,quæ ſentiendi vim habet,eſt. Neq; ad ipſum ſenſile abſq; vllo medio:ſed ad viuacem illam affectionem,quæ in ſenſorio fit:aut ad paſſibilem illam actionem, ſuam appellit rationem. Quæ commoderate cum ea cõcinnatur:atq; commoderate ex ſeipſa ad illum rationum appulſum excitatur. Procul nanq; abeſt,quod extra collocatum eſt.

CENTESIMATRIGESIMANONA PARTICVLA.

SIN autem eſt motus,& effectio,& paſſio in eo quod mouetur: neceſſe & ſonũ, & auditum ſecundum actum,in eo,qui ſecundum poteſtatem eſſe. Eius nanq; quod efficere,atq; mouere poſſit,actio,in patienti innaſcitur. Vnde nõ neceſſe ipſum mouens moueri. Eius quidem igitur quod ſonandi uim habeat actus,eſt ſonus,aut ſonatio. Eius uero quod andiendi auditus,aut auditio.

EXPOSITIO.

Efficiendi quidem vim habere inquit,quod poteſtate ſenſile. Quod autem mouetur,& patitur,& fit,illud eſt,quod ſentiendi vim habet. In quo vero quod ſecundum actum ſenſile exiſtit,& ipſe quoq; ſenſus ſecundum actum reperitur. Neque enim in ipſo efficiente, aut mouente,effectio,aut motus eſt:ſed in eo,quod patitur,& mouetur. Vt & in tertio naturalis auditionis traditum fuit. Vnde ipſum mouens haud omnino mouetur: quippe cũ haud in ſe ex ſe contineat motum. Hoc itaq; pacto & ſonus profecto quatenus ſenſibilis, & auditus ſecundum actum,in eo erunt ſenſu,qui poteſtate exiſtit. In eo,inquam,qui hactenus poteſtate ſit. Vbi vero ſenſus iam receperit,actu fit. Quis igitur motus eſt? & quæ effectio? quorum efficiendorum ſenſile vim habeat? Interrogatio. Neq; enim ſane cognitio illa, quæ ſecundum actum:neq; ſenſus qui ſecundum actum. Nanque hic effectio eadem cum ipſa paſſione eſt:illeq; neq; affectio,neq; motus eſt. Sed formæ & actiones,& perfectiones exiſtunt. Neq; quod vitæ expers eam habet vim,vt quæ viuacia ſint,cõſtituere valeat. Reſponſum Verum quando ſenſorium corporatam aliquam affectionem pati opus eſt:& ab ipſo ſenſibili moueri:propter quod & anima quæ ſentiendi vim habet excitatur ad appulſum illarum rationum,quæ cum innata affectione conueniunt:iuxta quas,& qui ſecundum actum ſenſus:& quod ſecundũ actũ ſenſile conſiſtit:ideo efficiendi quidẽ vim habet quod poteſtate ſenſile,corporatã illã affectionẽ,quæ in inſtrumẽto eſt. Patiẽdi vero poteſtatẽ habet ſenſus ille,qui ſecundũ poteſtatẽ eſt,propter inſtrumẽtũ:atq; motũ illũ huius corporatũ, qui ex-

trinſecus fit. Quandoquidem actio illa, quæ iudicandi facultatem obtinet in motu, atque affectione collocata eſt: & eius quod cognoſci debet, perfectio eſt: & forma illa huius ſine materia in vita poſita eſt: animaq; intus, & ex ſeipſa agit: ſed ita, vt quo agat illa inſtrumenti affectione, quæ ab ipſo ſenſibili fit, indigeat. Quandoquidem corporatus ille motus eſt, qui aliunde ipſi ſenſorio adeſt. Ipſum autem ſenſorium, tanquam illud, quod ſentiendo viuat, non patitur, quemadmodum quæ anima carent. Sed agendo patitur. Atq; ea ratione prouocat puram illius animæ, quæ ſentiendi vim habeat, actionem. Quæ proxime, atque innate viuaci motui conuenit.

DVPLEX nanq; auditus, & duplex ſonus.

CENTESIMAQVADRAGESIMA PARTICVLA.

EADEM autem ratio & in aliis ſenſibus, atq; ſenſilibus. Quemadmodum enim effectio, & paſſio in patiente, & non in faciẽte: ita & ipſius ſenſibilis actus in eo quod ſentiendi uim habeat.

EXPOSITIO.

Quoniam in vtranq; partem vergunt, in id quod poteſtate, & in id, quod actu. Sed auditus tum qui poteſtate, tum qui actu in eo reperitur, quod ſentiendi vim habeat. Sonus vero qui quidem ſecundum actum & ipſe in eo, quod ſentiendi vim habeat. Nam quatenus ſenſibilis ſecundũ actũ in hoc exiſtit. Qui vero ſecundũ poteſtatẽ extrinſecus poſitus.

SED in nõnullis quidem & nomen impoſitum fuit, ut ſonatio, & auditio. In nõnullis uero abſq; nomine alterum. Intuitio nanq; dicitur ipſius uiſus actio. Quæ uero coloris, ſine nomine eſt. & guſtatio, quæ eius quod guſtandi uim habet: quæ uero ſaporis abſq; nomine.

CENTESIMAQVADRAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

QVONIAM autem una quidem eſt actio, quæ ipſius ſenſilis, & eius quod ſentiendi uim habeat. Ipſum uero eſſe diuerſum. Neceſſe ſimul corrumpi, & ſeruari eũ, qui ita dicitur auditus, & ſonus: & ſapor ſane, & guſtus: & alia eodem modo. Quæ uero ſecundum poteſtatem dicuntur, haud neceſſe eſt.

CENTESIMAQVADRAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

SED priores illi phyſiologi, id haud recte dicebant. Nihil arbitrantes neq; albũ, neq; nigrum eſſe, ſine uiſu: neq; ſaporem ſine guſtu. Partim quidem enim dicebant recte: partim uero non recte. Dupliciter nanq; cum dicatur ſenſus, & ipſum ſenſibile: horum quidem ſecundum poteſtatem, illorum uero ſecundum actum: in his quidẽ contingit, quod dictũ fuit: In aliis uero non contingit. Sed illi ſimpliciter loquebantur de iis, quæ dicuntur haud ſimpliciter.

EXPOSITIO.

Auditio quidem ille eſt auditus, qui ſecundum actum. Sonatio autem ſonus ille, qui ſenſibilis ſecundum actum. In eo vero, quod ſecũdum actum viſibile, atq; guſtabile deeſt nomen. Alterum vero & in his nomen adeptum eſt: & illa eſt cognitio, quæ ſecundũ actũ, inſpectio ſcilicet, atq; guſtatio. Recteq;, atq; perſpicue illud collectũ fuit, quod ſimul ſubſiſtunt, atq; permanent, dum ſunt, & intereunt, quæ ſecundum actum ſenſilia, quæq; ſentiendi vim habent. Quãdoquidem licet proprietate diuerſa ſint ipſum ſenſile, & quod ſentiendi vim habet: attamen vtriuſq; actiones ſubiecto vna tantum ſunt. Ab iis vero qui Democritum ſequebãtur, & quod poteſtate ſenſile, vt ipſe color, & ſonus, in eo quod vim ſentiẽdi haberet ſubſiſtere iudicabatur: & haud abſq; eo ſenſu eſſe, qui ageret. Neq; id ſaltem recte. Nam in iis ſolis verum exiſtit: quæ ſecundum actum.

CENTESIMAQVADRAGESIMATERTIA PARTICVLA.

SIN autem concentus uox quædam eſt. Vox uero & auditus eſt quaſi unum: & eſt quaſi non unum hoc idem. Ratio autem ipſe concentus. Neceſſe & auditum rationem quandam eſſe. Et propter hanc cauſam, & corrumpere unumquodq; excellens, & acutum, & graue auditum. Eodemq; modo & in ſaporibus guſtum: & in coloribus uiſum: quod admodum lucidum, aut tenebricoſum. & in odoratu uehemẽs odor, & dulcis, & amarus. Ita, ut ratio quædam ſit ſenſus.

EXPOSITIO.

Perbelle Plutarchus nouiſſe uidetur, quod litera illa, υ, quæ in ſecunda huius particulæ ſyllaba fuit collocata, non eſt articulus, ſed coniũctionis pars. Ita, vt haud tres, ſed duæ ſint orationis partes: & tunc, ſi ſane, non, ſin autem, vertẽdum eſt. Et, vox quædam ſubiectum erit, & concentus de eo dicitur. Orationq; ab eo, quod dicitur initium ſumit. Syllogiſmuſq; qui propoſitus eſt, ex tribus conſtat propoſitionibus, hac ratione. Qui ſecundum actum auditus, ſecundum actum eſt vox. Quæ ſecundum actum vox, concentus eſt. Omnis cõcentus ratio eſt. Qui ergo ſecũdum actum auditus ratio eſt. Prima vero ex his tribus propoſitionibus collocata fuit media: quæ ab eo, quod dicitur: quod iſti prædicatum appellãt, principium capit. Quod quidem igitur, qui ſecũdum actum auditus, vox ſecundũ actum ſit, tanquam vnum, atq; idem: quoniam ſubiecto conueniunt: licet & alia ratione non ſint eadem: quia ex proprietate diuerſæ ſunt: ex iis quæ paulo ante dicta fuerũt, nobis notum eſſe poteſt. Vera itaque illa erit propoſitio, quæ cenſet, quadam ratione idem eſſe vocem, & auditum, qui ſecundum actum. Quod vero & concentum perpulchre de aliqua voce dicat: hoc eſt, de ea, quæ ſecundum actum ſit, cognoſcere facile poſſumus ex acuto, & graui intenſis: quia vocem, quæ ſecundum actum perdant. Neq; enim audiri poteſt, quæ admodum grauis, aut quæ admodum acuta. Cum quæ admodum acuta etiam auditum corrũpat: quemadmodum & nimius ſplendor viſum quoq; perdit. In reliquiſq; præterea ſenſibus hoc idem euenit. Nam tota animalis corrumpitur conſtitutio: & perſpicue quidem a tangibilibus intenſis: & ab iis ſaporibus, qui percutiendi vim habeant. Præterea q;, & a quibuſdã odoribus: quales illi ſunt: qui in charoneis exiſtunt. In vnoquoq; itaq; ſenſu, quod ſecundum actum ſenſile in quodam extremorum cõcentu poſitum eſſe debet. Ita, vt neq; deficiat, neq; excellat: ſed medio quodam modo ſeſe habeat. Id nanq; concẽtus eſt: qui extremorum quædam fere miſtio exiſtit. Acuti quidem, & grauis in auditu. Claritatis autẽ, & obſcuritatis in viſu: & in vnoquoq; ſenſu eius, quod iuxta vnũquenq; percutiendi vim habeat: & propriæ etiam priuationis. Iure itaq; de omni voce, quæ ſecundum actum exiſtat: quemadmodum & de eo omni ſenſibili, quod ſecundum actum concentum hũc philoſophus dicit. Quæ vero maxima ex tribus illis propoſitionibus eſt, rationem eſſe ipſum concentum ſtatuit: quippe cum iuxta rationem quandam perficiatur, ex quibuſdam quidem differentibus, ſed ad vnius cuiuſdam abſolutionem coeuntibus. Præcedere nanque oportet cauſam aliquam, quæ determinandi vim habeat: ſi vnũ aliquod ex pluribus perfici debeat: ſiue naturale, ſiue arte elaboratum illud ſit. In termino nanq;, atq; definitione illud oĩno collocatum, quod vnum: & in perfectione, quod proprie vnũ. Sed quod quidem corporatum vnum, tanquam perfectum, & determinatum: vt fidium concentus, & lapidum, atq; laterum, & lignorum ad domus ædificationem concinna compoſitio: quæ tamen ex ea determinata eſt ratione: quæ artis compos eſt. Quẽadmodumq; carnis generatio; quæ ex quatuor elementis iuxta naturalem rationem facta fuit. Concentus autem ille, qui ſecundum actum ſenſibilis: quique ſenſibilis ipſius forma ſine materia eſt: & qui in id quod impartibile contrahitur: haud & ſecundum rationem etiam ſubſiſtit. Sed & terminus, & ratio, & perfectio eſt. Vel auditus itaq;, qui ſecundum actum, omniſq; ſenſus: qui idem ſubiecto cum ipſo ſenſibili ſit: ratio erit, & terminus iudicandi poteſtatẽ habens. Neq; enim in idem veniret quod terminatum cum termino: neq; adhuc magis quod indeterminatum. Sed ratio cum ratione: & terminus cum termino. Omnis itaq; ſenſus ratio eſt.

Cõcẽtus qd.

Agendiq; vim habet, qui ſecundum actum. Quæ vero huius appellendi vim habet, ſubſtantialis ratio eſt. Quoniam forma quæ ſine materia:& quæ in id quod impartibile contrahitur:quæq; magis proprię nominanda ſit ratio potius, q̄ forma, dicenda eſt. Quando quidem anima quædam, & ſubſtantia quæ ſentiendi vim habet, eſt. Poſt formas vero anima exiſtit, quæ conuoluta eſt ſubſtantia:quæ licet ante partibilia ſit:haud tamen omnino eſt impartibilis. Secundoq; loco cauſa eſt:& quædam ratio. Non autem ſimpliciter. Simpliciter nanq; potius, quæ intelligendi vim habet. Quæ vero ſentire valet, quædam eſt: propter remiſſionem illam, atq; actionem, quæ vna exiſtit cum corpore. Patet præterea, quēad modum & vna, & multiplex, vnuſquiſq; ſenſus, ratio eſt. Quæ totuplex exiſtit: quot formas ipſius ſenſus ſenſile complecti valet. Et propter hanc cauſam & corrūpit unūquodq; excellens, vbi in ſenſorium egerit:& minime aptum reddit ad rationis receptionem. Nanq; in huiuſmodi elemētorum admiſtione commoderate vnaquæq; innaſcitur vita: quæ inquam ipſum effingit inſtrumentum, tanquam viuax:& quæ tanquam inſtrumento vtitur. Ipſius vero ſenſibilis exceſſus corrumpit commoderatam inſtrumenti admiſtionem. & propter id prohibet & ſenſus per illud actionem. Quippe cum ratio quædam ſenſus ſit: non autem reſpectus:& quaſi harmonia commixtorum elementorum. Demonſtratum nanq; fuit, quod impoſſibile eſt animam eſſe harmoniam. Sed eam poſſidet vim, vt ſenſilium ſubſtantiam ſecundum rationem perfectam iudicare valeat: atq; conuenienter ſuis præparato inſtrumento viribus vtatur.

QVAPROPTER & ſuauia quidem, cum ducā tur ita, ut pura, & immixta ſint ad rationem:ut quod acutum, aut dulce, aut ſalſum. Suauia nanq; tunc. Omnino autem potius, quod mixtum concentus, q̄ quod acutum, & graue. Tactus uero, quod uim calefaciendi, aut frigefaciendi habet.

Cum priora, quæ immixta ſint, ducantur iuxta quendam mutuum concentū, ad vnius rationis conuenientiam. At cum vniuerſaliter dixerit, ſenſilem concentum in commiſtione collocatum eſſe:neq; in auditu quod acutum, aut graue ſine mixtione eſſe: neq; in tactu, quod calidum, aut frigidum:extremaq; illa intelligo:ſed in horū miſcella. Vbi & pro calido, & frigido, quod calefaciendi, atq; frigefaciendi vim habet, protulit: quo materias illas extremas ſignificaret:quæ calido, aut frigido inſignitæ, atq; impreſſæ ſunt. Hæc inquā cum protulerit, infert.

SENSVS autem ratio.

Id autem eſt ſubſtantia, atq; actio impartibilis, quæ iudicandi vim habet: quæq; vbi cū inſtrumento fuerit, huiuſmodi actionem elicere, atq; promere valeat.

EXCEDENTIA autem, aut mœrore afficiunt, aut corrumpunt.

Nam mœrore afficiunt in tranſitione illa, quæ breuiter fit: corrumpunt autem cū diuturna, atq; intenſa fuerit.

CENTESIMAQVADRAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

VNVSQVISQVE quidem igitur ſenſus, ſubiecti ſenſibilis eſt:exiſtens in ſenſorio, quatenus ſenſorium.

EXPOSITIO.

Vult quidem Ariſtoteles ad ſenſum illum, qui communis dicitur, peruenire. Qui quidem vnus omnium ſenſilium eſt:& hac ratione quod præcipuum obtinet. Quod manifeſtius videbimus ex comparatione illorum quinq;:vbi quilibet ſpeciatim conſideratus fuerit:cum circa vnum aliquod ſubiectum genus agat:non autem circa omnia. Ideoque & id ipſum antea nobis in memoriam reuocauit:quo diſcrimen communis ſenſus illorū quinque reſpectu facilius cognoſci queat. Cum haud ita id diſcriminis, atq; hæc diuerſitas ſeſe habeat:vt vnius alicuius ſubiecti, præter illos quinque cognoſcendi vim habeat:ſed quaſi

in quadam

in quadam participatione illorum quinq; collocatus ſit:atq; in communi quodam termino,qui omnium iudicãdorum vim obtineat.Vnde neq; duo ſunt coloris ſenſus, ſed vnus tantum,ipſe viſus.Communis nanq; ille prope viſum ſtat,quemadmodum & prope guſtum.Horumq; amborum,ſimul,atq; adeo omnium ex abſolutione illa omnium, quæ in vnum contrahit,exiſtit.Illa vero philoſophi verba,exiſtens in ſenſorio quatenus ſenſorium:vnicuiq; illorum quinq; quod inſeparabile ſit, concedunt. Sed haud a corporibus ſimpliciter:verum tanquam a ſenſoriis iam & viuentibus:& quæ huiuſmodi vitam viuãt, vt ſenſui inſtrumẽti modo,deſeruiant.Iccircoq; & in ſenſorio ita,vnuſquiſq; ſenſus ineſt, vt vtens.Is nanq; is eſt,qui proprie ſenſus eſt.Quandoquidem vita illa,quæ ſenſorium effingit,cum in corpore ſit:id ipſum,hoc eſt ſenſorium elaborat:& vna cum corpore patitur: atq; a pura illa actione decidit.Quæ vero vtitur:cum ſenſorio tanquam inſtrumento vtatur:ei ineſſe dicitur.

ET iudicat ſubiecti ſenſibilis differentias.ut album quidem & nigrum uiſus.Dulce,& amarum guſtus.Eodemq; modo ſeſe habet id & in aliis.

Actio autem pura iudicium eſt,& ipſius animæ,non corporis. Ideoq; in formam ſine materia exiſtentem ipſum ſenſibile deſinit.Magiſq; præterea quod eius animæ, quæ ſentiendi vim habeat,ſeiunctum:& quod ſecundum eam ipſam ſine corpore agendi vim habet,conſtituit Ariſtoteles,cum addidit,iudicare ſubiecti ſenſibilis differentias. Ita, vt viſus non ſolum albi,atq; nigri iudicandi facultatem habeat:ſed & mutuas quoq; eorum differentias diſcernere queat.Quæ quidem impartibilis eſt actio, vt philoſophus dicturus eſt: & in indiuiſibili tempore ſit:abſq; vllaq; affectione exiſtit.Vt ſimul nanq; contraria patiatur impoſſibile eſt.Quin vero agant nihil prohibet.Inſeparabilis quidem igitur erit a ſenſorio:tanquam ea,quæ inſtrumento vtatur iam viuẽti:quo ad ipſum agere excitetur.Vbi vero excitata fuerit ex ſe,tanquam ſine corpore exiſtens agit.Siquidem iudiciũ illud quod ſimul oppoſitorum eſt,impartibilis cuiuſdam eſt:atq; ipſis tanquam indiuiſibilibus conuenit.Quæ nanq; ſecundum actum ſenſilia,formæ ſine materia ſunt.Atq; actu illud iudicium agens indiuiſibiliter agit.In ipſo nanq; nunc id agit.Partibile autem eſt, quod corporatum eſt.Ideoq; motus corporis actus eſt.Quod ſi non ſolum viſus, ſed & alii quoq; ſenſus huiuſmodi,multo magis ipſe communis id obtinebit:quippe qui omnium cõtrarietates ſeiunctim,atq; eximendo cognoſcat.Vnde & ex ſe actionem illam iudicandi vim habentem poſſidebit.Quæ quaſi centrum omnium eſt:& finis ille, qui omnes ſenſus in vnam contrahere formam valet.

CENTESIMAQVADRAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

QVONIAM autem & album,& dulce,& unumquodq; ſenſibilium ad unumquodq; iudicamus aliquo,& ſentimus,quod differunt, neceſſe ſane ſenſu. Senſilia nanque ſunt.

EXPOSITIO.

Poſteaquam illud philoſophus nobis in memoriam reuocauit, quod vnuſquiſq; illorum quinq; ſenſuum ita ſeſe habet,vt alius alius ſit ſenſibilis ſubiecti proprii: nunc quod vnus quidam,atq; communis omnium ſit ſenſus,ex eo demonſtrat:quod aliquid in nobis ſit comparans, atque vnumquodq; iudicans.Non ſolumq; quia hoc aliquid ſit:ſed & quod ab aliis differat:& ab iis,quæ aliis ſubiiciuntur ſenſibus.Exempli gratia album a dulci.Neq; enim alia quæpiam eſt animæ facultas,quæ diſcrimen huius albi,& diſcrimẽ huius dulcis cognoſcat.Sed ea eſt,quæ ſentiendi vim habet.Senſus nanq; eam habet facultatem,vt ſenſilia atoma comprehendere valeat.Quandoquidem & opinio cum ſenſu eſt,cũ ea tanquam atoma intelligat.Aut per ſenſum,ſi ab his ad id,quod vniuerſale accedat.Aut cum & atoma intelligat,cum imaginatione agit.

CENTESIMAQVADRAGESIMASEXTA PARTICVLA.

VBI etiam patet,quod caro non eſt extremum ſenſorium.Neceſſe nanq; erat tangens illud,iudicare ipſum iudicans.

EXPOSITIO.

Interrogatio. Responſum

Non de eo ſenſili,quod tangendi vim habeat,philoſophus nunc verba facit: quod non ſit primum,quod tangendi vim habeat,caro inquiens.Sed exempli gratia,ſpiritus qui circa cor,aut quodcunq; huiuſmodi.Nanq; licet haud confeſtim tangat ſenſile illud,quemadmodum caro:attamen quia corpus exiſtit,nequaquam iuxta eãdem particulam,diuerſas,atq; adeo contrarias ſenſilium reciperet paſſiones.Neq; itaq; caro,neq; aliud quid.Speciatim ergo de carne quam ob cauſam diiudicatum fuit? At videtur Ariſtoteles carnẽ pro quocunq; corpore poſuiſſe.Extremum vero ſenſorium appellauit,ſed vitam ipſam,quæ ſentiendi vim habeat:in quam ſenſile deſinit.Quæ ea quoque eſt,quæ iudicat.Quoniam igitur quod duorum quorundam & plurium diſcrimen cognoſcit:duo illa,aut & omnia ſimulq; cognoſcit:neq; id alia,atq; alia parte agit:ſed indiuiſibili quopiam: profecto corpus extremum illud iudicans nõ erit.Corpus nanq; dum tangit,iudicat:id autem eſt, vnicuiq; ſenſibili iuxta diuerſas partes adhærens.Quoniam tangentia,quæ tangunt,id tantũ ex vniuſcuiuſq; partis appulſu,iudicant.Ideoq; ſimile eſt,ac ſi idem quidem ego, tu vero illud ſentires.

NEQVE ſane diſiunctis contingit iudicare,quod diuerſum dulce, ab albo: ſed oportet uno aliquo,ambo manifeſta eſſe.Hoc quidem pacto,& ſi id quidem ego,illud uero tu ſentires,dilucidum eſſet,quod diuerſa inter ſe.Oportet autem illud unũ dicere quod diuerſum. Diuerſum nanq; dulce ab albo. Dicit ergo idem. Quare quemadmodum dicit:ita & intelligit, & ſentit. Quod quidem igitur haud pote ſit diſiunctis indicare diſiuncte,liquet.

Hoc eſt,diuerſis.Oportet enim vno,& eodem ambo perſpicua eſſe:ſi mutua eorum diuerſitas ſimul ſentiri debeat.Quoniam diuerſitas reſpectus quidam eſt. Reſpectus vero, & eſt,& cognoſcitur vna cum iis,quæ reſpectum paſſa ſunt.Neq; enim quod dulce ab albo diuerſum ſit,quiſpiam dicere poſſet:niſi vtrũq; nouerit.Liquet enim quod cum vnus, atque idem ſit,qui loquitur:anteaquam loquatur, cognoſcit, ſiue ſentiendo, ſiue intelligendo id agat.

QVOD uero neq; in ſeparato tempore hinc.Quemadmodum enim idem dicit, quod diuerſum bonũ,& malũ:ita & quãdo alterum dicit,quod diuerſum,& alterũ.

Quemadmodum enim vnus,atq; idem,qui ambo dicit inter ſe diuerſa:ita & quando alterum,& alterum quoq; affert.Siue in diuiſibili aliquo tempore alterum cognoſcat,in eo omni & alterum cognoſcens:ſi tanquam inter ſe diuerſa in eo toto tempore nouerit. Siue in ipſo nunc,id agat.Quod quidem nunc non ſimpliciter tempus dicitur:ſed totũ id,quod eſt,diuiſibile tempus.Quippe cum temporis finis ſit.Illud autem forſan philoſophus,licet obſcure,innuit:quod animatæ,& puræ,& perfectæ actiones,quæ prope terminos ſemper gradiuntur,etiam in tempore ſunt:quod ex ipſis nunc,tanquam ex vnitatibus conficitur. Non autem,quemadmodum naturale tempus in cõtinuitate collocatum eſt. Pluribus autem de hac re a nobis in iis,quæ in naturalem auditionem conſcripſimus, diſputatũ fuit. Neq; enim iudicium diuiſibile eſt: ſed perfectus eſt actus.Licet in ipſo nũc ſimul fiat.

NON ſecundum accidens ipſum quando.Intelligo autem, ut nunc dico, ꝙ diuerſum.Haud tamen quod nunc diuerſum.Sed ita dicit,& nunc: & quod nunc ſimul profecto.

Diuerſum profecto eſt,quod ſecundum ſe ab eo,quod ſecundum accidens, & in ipſis rebus,& in cauſis,vt in naturali auditione dictum fuit.Et ipſum itaq; nunc & de eo nauali prælio quod nunc committitur:& quod nunc in hominum ore verſatur, iuxta ambo per ſe dicitur.Sin autem cum illud antea commiſſum fuerit, nunc in hominum ore verſetur: per ſe quidem,tanquam de eo,quod in hominum ore verſetur, ipſum nunc dicitur. De nauali vero prælio ſecundum accidens.Neq; enim ita ſeſe habet,vt nũc committatur: ſed

in hominum tantum ore nunc verſatur. Verum ſenſus, qui haud eam habet vim, vt præterita, aut futura cognoſcat:ſed ea tantum quæ in præſentia adſunt cognoſcere valeat:quādo ſenſilium diuerſitatem dicit:hoc eſt, quando iudicat:tanquam ea tunc adſit, iudicat. Ita, vt haud ſecundum accidens de mutua ſenſilium diuerſitate, ipſum nunc dicatur. Quandoquidem & nunc quoq; iudicat. Sed de ea dicitur per ſe. Nam cū de memoria loquimur, tunc quod ſecundum accidens, accedit.

QVARE inſeparabile, & in inſeparabili tempore.

Si duorum quorumpiam ſenſilium diuerſitatem, quod ſentiendi vim habet iudicet:idē vtrunq; percipiet. Neq; iuxta diuerſas particulas:ſed vna, atq; indiuiſibili. Atq; id illud eſt, quod inſeparabile, atq; in inſeparabili tempore dixit. In quo & ipſa quoq; diuerſitas abeſt. At ea in ipſo nūc exiſtit. Quādoquidem & ad ea quæ ſunt, ſenſus ſpectat. Cæterum quam ob cauſam non ſimul quidem:ſed in tempore diuiſibili? Nunquid omnino quidem & ita, quoniam alterum, atq; alterum. & quando adeſt diuerſitas:tunc etiam cognoſcitur. Verū quia indiuiſibilis ipſum iudicium, actio eſt:neq; diuiſibilis, qualis eſt motus: ita erit inſeparabilis, vt indiuiſibilis. & in tempore inſeparabili, vt in ipſo nunc.

Dubitatio.
Reſponſum.

CENTESIMAQVADRAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

ATQVI impoſſibile ſimul contrariis motibus moueri idem, quatenus indiuiſibile, & in indiuiſibili tempore. Si nanq; dulce, ita mouet ſenſum, aut intellectionem. Amarum uero contrario modo. & album alio modo.

EXPOSITIO.

Cum iam demonſtrarit, quemadmodum vnum quod plura illa iudicat, eſt:neq; id iuxta aliam, atq; aliam particulam agit:ſed ceu indiuiſibile, atq; ſimul, cum mutuam eorum diuerſitatem diiudicet:vnde ex his haud ab iis, quæ demonſtrata fuere, noſter Ariſtoteles diſcrepans, quod neq; paſſio, neq; motus iudicium illud vim iudicandi habens ſit, demonſtrat:ſed actio, atq; perfectio, quæ intus excitetur. Pati nanq; contrarias affectiones: aut in oppoſita mutari impoſſibile eſt. Quoniam pugnandi, & impediendi, atq; euertendi, quæ in affectionibus, paſſionibusve, atq; mutationibus reperitur contrarietas, vim obtinet. Agere vero ſimul a ſeipſo, iuxta diuerſaſq; rationes in ſeipſo, contraria, haud impoſſibile eſt Cum huiuſmodi contrarietas vim pugnandi non habeat. Quando in diuerſis contrarias, illas actiones recipientibus verſetur. Quemadmodum ignis ſimul durum quidem reddit lutum:mollem autem ceram. Idemq; ſenſus ſimul & album chartæ, atq; nigrum literarū iudicat. Ideoq; iudicium id ſentiendi vim habens eſt:non autem ipſe ſenſus: aut affectio: aut receptio. Neq; enim ſimul contrariorum eſſet. Quandoquidem cōuerti, mutarive, atq; oppoſito modo affici impoſſibile eſt. A dulci autē, atq; amaro oppoſito modo lingua mouetur. Et icciirco nequaquam ſimul iuxta eandem particulam a contrariis moueretur. Verum cum iuxta diuerſas particulas id hæc patiatur:ſenſus qui guſtandi facultatem poſſidet:qui propter indiuiſibilem ſuiipſius ſubſtantiam diuerſis linguæ particulis ſimul totus adeſt:iudicium de vtroq; ex ſe facit.

NVNQVID igitur ſimul quidem & numero indiuiſibile, & tempore inſeparabile ipſum iudicans. Suo antem eſſe ſeparatum. Eſt quidem ſane quo pacto tanquam diuiſibile, diuiſa ſentit. Eſt uero, ut quatenus indiuiſibile. Suo nanq; eſſe diuiſibile. Loco uero, & tempore, & numero indiuiſibile.

Cum ſtatuerit philoſophus, quod idem manens indiuiſibile, nunquam contrariis motibus moueri poteſt:aut oppoſitis affectionibus affici:pronuntiatumq; confirmans, attamen dubitat:nunquid haud omnino indiuiſibile quod ſuſtinet contraria. Numero quidē enim, & ſimul ſit indiuiſibile:quippe cum in eodem tempore iuxta ſeipſum totum contraria recipiat. Eſſe vero, hoc eſt ratione diuiſum, atq; ſeparatum eſt. Quandoquidem in eo diuerſæ ſunt facultates, quæ contrariorum recipiendorum vim habent. Quare quatenus

diuiſibile contraria patietur. Licet itaq; affectio, & motus iudicium illud ſit: minime tamen iudicans ipſum impedietur, quin contraria iudicet. Quandoquidem ratione diuiſibile eſt: quia iuxta diuerſas iudicet rationes. Loco quidem igitur, & numero indiuiſibile eſt, tanq̃ vnum, atq; idem ſubiectum: quod iuxta ſeipſum totum ambo, & plura patiatur. Nam numerus vnum quidem indicat. Locus vero quod neq; prope diuerſas parteis permaneat. Suo vero eſſe diuiſibile eſt: id autem eſt ratione. Quia ex formis, atq; rationibus, quorũcunq; ſubſtantia determinatur.

CENTESIMAQVADRAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

AN HAVD pote eſt. Poteſtate quidem enim idem diuiſibile, & indiuiſibile, & contraria. Ipſo uero eſſe non. Sed ipſo agere diuiſibile. Et haud pote eſt ſimul albũ, & nigrum eſſe.

EXPOSITIO.

Impoſſibile Ariſtoteles eſſe inquit, quod numero vnum, & idem: licet ipſo eſſe ſit diuiſibile: contraria ſimul actu pati. Poteſtate nanq; ſolum in oppoſita ipſum aptum, atq; natũ eſſe poſſe vult. Actu vero ſimul ſuſcipere nequaquam. Quod ipſo eſſe dixit. Ideoq; exponiens quo pacto nunc eo vtatur, quod eſt, eſſe actu, addidit. haud ipſo agere, inquiẽs. Quo affectionem, & notum indicaret. Idq; manifeſtius vel exemplo ſignificat. Album nanq;, & nigrum paſſibiles ſunt qualitates. Magiſq; adhuc perſpicue concludens, ipſo pati vſus eſt.

ITA, ut neq; formas patiatur eorum: ſi huiuſmodi ſenſus, & intellectio.

Neq; enim ſenſilia ipſa, ſed ſenſibium formas ſenſus, atque intellectio ſuſcipit. Si huiuſmodi inquit, vt patiatur, & aliunde recipiat: & quia agat: vt ipſe dixit. Actu nanq; ſimul oppoſita patitur. Ita, vt aut ſimul ad vtrunq; mutari: aut ſimul iuxta eadem affici pote ſit.

CENTESIMAQVADRAGESIMANONA PARTICVLA.

SED quemadmodum quod uocant nonnulli pũctum, quatenus unum, & quatenus duo, ea ratione & diuiſibile.

EXPOSITIO.

Ex exemplo hoc, quod a puncto ſumitur, ſatis, ſuperq; a philoſopho noſtro oſtenditur, quod ipſius iudicii ſentiendi vim habentis abſq; vlla affectione eſt, & agendi vim habet. Præterea q; quod impartibile: & quod in ipſo nunc impartibili collocatum. Eorũ nãq; quæ indiuiſibilia ſunt, & actiones quoque indiuiſibiles exiſtunt. Omnis autem motus, & omnis affectio in diuiſione poſita eſt. In conuerſione nanq;. Ideoq; vtriuſq; & affectiones, & reliquæ mutationes ſunt. Sola aũt latio quæ in circulum fertur, licet haud eius ſit, quod in materia ſit: attamen & ea quoq; eius eſt, quod forma affectum'. Ideoq; eius, quod diuiſibile. Nanq; corporis eſt. Omne autem quod ex ſe diuiſibile, diuiſibilẽ quoq; habet actionem. Quo quemadmodum eſt: ita etiam agat. Punctum vero indiuiſibile eſt: quod etiam ſitum nactum eſt: nam lineæ extremum, atq; finis eſt. Atq; vna cum terminatã comprehẽditur linea: vt cum ea, quæ cubiti, aut alia, quæcunq; ſit. Ex ſeq; proprium aliquod afferẽs qa finis, atq; principiũ eſt. Interdũ quidẽ enim alius finis eſt: alius vero principiũ. At piæpe etiã duorũ aut pluriũ principiũ, atq; finis eſt: quẽadmodũ circuli cẽtrũ. Nã lineæ oẽs inde ducũtur, atq; ad circunferẽtiã tendũt. Pũcto itaq; aĩa quæ ſentiẽdi vim habet, ſimilis reddita eſt. Quippe quæ ſine corpore, atq; idiuiſibilis ſit ſubſtãtia: ſed quæ ſenſorio vtatur, qđ diuiſibile exiſtat: quæq; vna cum eo, dum id patitur, atq; mouetur, diuerſis corporis particulis agit: quia diuerſæ quoq; affectiones incidunt. Ipſaq; ex ſe in actione quadam collocata eſt, quæ iudicandi vim habet: quæ tamen haud omnino a corporibus ſeparabilis exiſtit. Quandoquidem & in hanc per inſtrumenti affectionem deſinit. Quæ tamen neq; paſſio eſt, neq; motus, neq; eorum, quæ extrinſecus receptio: ſed actio indiuiſibilis, intus proueniens: quæ non efficiendorum, ſed cognoſcendorum ſenſibilium facultatem habet. Hancq; ex eorum rationibus in ſeipſa antea acceptis obtinet. Licet aliquando quidem ex

vna

vna aliqua:aliquando veró ex pluribus id nacta ſit.Præſertimq; quando mutuam ipſorũ ſenſilium diuerſitatem cognoſcit.Liquet enim,quemadmodum horũ rationes in ea ſunt. Siquidem ex ſeipſa agit:abſq; ſenſiliumq; materia,prope eorum formas ſubſiſtit.Quoniã igitur pati quidem,& moueri appoſito modo,atq; contraria ſimul recipere actu perdifficile eſt:agere vero poſſibile exiſtit:qui ſubiectã rem interdũ in vnum redigit, & duo quoq; concedit:& partibilem,atq; impartibilem dicit:quo ad id,quod contraria ſimul partiantur, atq; fiant,nihil affert.Verum ad ipſum agere pertinet.Nanq; punctum,cum lineæ principium,atq; finis ſit:vnum,atq; indiuiſibile eſt:tanq̃ idem ambo præſtans. Duoq; rurſum, atq; diuiſibile dici valet,ex diuerſis principii,atq; finis rationibus. Eademq; ratione & anima,quæ ſentiendi vim habet:quæ duo ſenſilia ſimul cognoſcit, vna atq; indiuiſibilis eſt. Quandoquidem & vnum quod commune vtriuſq;,atq; ſimul.Quatenus vero diuiſibile eſt,bis eodem ſimul vtitur ſigno.Quatenus iuxta diuerſas rationes agit in ipſo nunc, & ſimul.Quoniam haud impoſſibile vel oppoſita ſimul agere.

QVATENVS quidem igitur indiuiſibile,unum ipſum iudicans eſt, & ſimul. Quatenus autem diuiſibile eſt,haud unum. Bis nanque eodem utitur ſigno ſimul. Quatenus quidem igitur duobus utitur,extrema duo iudicat.& ſeparata ſunt, tanquam ea,quæ ſeparatorum.

Vtitur quidem ipſum iudicans.Finis vero ipſa eſt anima, quæ ſentiendi vim habet. Cũ tamen iudicans ipſa quoq; anima ſit:ſed quæ iam agat.Finis autem,& terminus,& indiuiſibilis natura ſua ex ſubſtantia eſt.Eadem autem ipſa,& duobus vtitur:quippe cum prope duas ſenſilium formas permaneat.Cum duo ſimul iudicet:quæ ratione, atq; proprietate inter ſeſe diſtincta ſint.Quæ cum ſint ſeparata,ea ratione diuerſarum rerum fiant iudicia.

QVATENVS uero unum uno & ſimul. De principio quidem igitur, quo dicimus animal eam habere uim,ut ſentiat,determinatum ſit hoc modo.

Quatenus unum ſubiecto ipſum iudicans eſt,& vna quoq; ſubſtantia,anima quæ ſentiendi vim habet,iudicans eſt.Vnoq; vtitur fine,ipſa anima,quæ ſentiẽdi vim habeat. Atq; ſimul tanq̃ in ipſo nunc indiuiſibili agit.Conueniũt quidem igitur vnicuiq; illorũ quinq; ſenſuum,quæ dicta ſunt.Nanq; vnuſquiſq; eam habet facultatem,vt plura, atq; cõtraria comprehendat.Multo aũt magis ipſi cõmuni ſenſui hæc eadem quadrant.Quippe qui eã habeat vim,vt multo plura,atq; oibus ſubiecta cognoſcere valeat, atq; principatũ magis obtinet:magiſq; ſenſoriis ipſis anteſtat.Neq; enim in multorũ collectione hic quod cõmune collocatum eſt:ſed in quadã potius contractione,quæ præexiſtit.Anima vero quæ ſentiendi vim habet,principium eſt,tanq̃ forma.Multoq; magis tanq̃ id,quod vtitur.

CENTESIMAQVINQVAGESIMA PARTICVLA.

QVONIAM autem duabus differẽtiis definiunt in primis animam:motuq; eo, qui ſecundum locum:& ipſo intelligere,atq; ſentire.

EXPOSITIO.

Cum ad alteram poſt ſenſum,animæ vim iudicandi habentem poteſtatem Ariſtoteles pertranſeat:atq; recto ordine ad imaginationẽ,quæ ſenſui proxima eſt,tendat:primo quidem determinat,quemadmodum & hæc animæ facultas ex iis eſt,quæ cognoſcendi,non autem ex iis,quæ appetendi vim habent. Quæ quidem in vi illa mouendi ſecundum locum eluceſcit.Deinde vero quod haud eadem cum ſenſu ſit demonſtrat.Siquidem ſenſus ſemper,quo conuenienter agat,ſenſilibus indiget præſentibus, & ſenſorio mouentibus. Imaginatio vero, licet illa non adſint, interdum ex ſe excitata adpellit ad ea, quæ cognoſci debent. Hacque ratione quodam pacto cum vitis illis, quæ rationem participant, affinitatem habet. Nam excitatio ad actionem, vitæ cognoſcendi vim habentis: quæ ex ea ipſa fiat:quædam intelligentis eſt proprietas. Ideoq; & imaginationem intelle-

ctum philoſophus appellat:cum tamen nequaquam in hoc ſenſus cum intellectu conueniat:ſed in vi tantum illa iudicante. Hancq; ob cauſam,cum & ei quod ſecundum locum mouendi,quemadmodum & appetendi vim habet,quod iudicare valeat, oppoſuerit: in hoc ipſum ſentire,atq; ipſum intelligere comprehendit:ſed ita,vt pro quacunq; cognitione,quæ ex ſeipſa excitetur,ipſum intelligere ſumpſerit. Quod autem ad ipſam loquendi rationem pertinet:ad illam coniunctionem,quoniã,lõgiuſcule illud reddidit: quod haud idem ipſum ſentire,atq; ipſum ſapere,manifeſtum eſſe ſcribens. Propter longioremq; illam redditionem,particulam,itaq;,ibi admouit.

VIDETVR autem ipſum intelligere,& ipſum ſapere,tanquam ſentire quoddã eſſe. In ambobus nanq; his,anima iudicat,& cognoſcit ea,quæ ſunt. Et Antiqui ipſum ſapere,& ipſum ſentire idem eſſe inquiunt:quemadmodum & Empedocles dixit. Ad id quod adeſt enim,cõſilium augetur hominibus,& in aliis. Vnde ipſis ſemper & ipſum ſapere alia adeſt. Idem autem uult cum his,& illud Homeri. Huiuſmodi nanque mens eſt mortalium hominum, Qualem in diem inducit pater hominumq;,Deumq;.

CENTESIMAQVINQVAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

OMNES nanq; hi,ipſum intelligere corporatum,quemadmodum & ipſum ſentire arbitrantur.

EXPOSITIO.

Ipſum quidem intelligere,vt iam dictum fuit,pro ea omni vita ab Ariſtotele ſumptum fuit:quæ cum cognoſcendi vim obtineat,ex ſeipſa actionem promit. Sapientia vero pro ea cognitione accepta fuit,quæ rationis particeps ſit. Quæ etiam diuerſitatem actionum illarum,quæ cognoſcendi vim habent,indicat. Licet nonnulli non ſolum intellectionem,ſed & ſapientiam in idem cum ſenſu adducat. Qui in id tantum,qđ iudicandi,atq; cognoſcendi vim habet,vt & ipſe quoq; Ariſtoteles infert,oculorum aciem dirigunt. Quãdoquidem id vitis illis,quæ cognoſcendi vim obtinent,commune eſt. Quod quidem igitur nonnulli aut naturales,aut ſophiſtici homines ita arbitrati ſint,haud eiuſmodi eſt:quin nobis quoque perſuadere poſſimus. Nanq; & Theætetus apud Platonem in idem ſcientiam cũ ſenſu ducit. Nequaquam tamen Empedoclem,aut Homerum in hac opinione ſtatuere debemus. Tametſi Ariſtoteles ei quod abſurde,atq; imperite dictum fuit,fauẽs,quæ alia quoq; ratione interpretari queunt,confutet. Interpretari nanq; aliquid poſſet, quod illud quod adeſt,ſenſibile ſit:Neq; tamen ita ab Empedocle dictum fuit:aut ita ſeſe rerum veritas habet. Conſilium nanq; non ſenſilibus,ſed intelligibilibus ſibi ſemper præſentibus,ſe in ſui ipſius perfectionem tradit. Et ipſum ſapere in ſomnis alia adeſt. Neq; id propter reliquias illas,quæ ex ſenſibus remanent,dicẽdum eſt. Neq; enim ipſum ſapere huiuſmodi eſt. Sed quando ex aliis quibuſdam,ratio illa diſſoluta a corporis conſtitutione eſt: præſtantiorq; quædam boni,& veri in ſomnis,q̃ dum vigilamus,fit cognitio. Homerus vero eandẽ quidem mentem eſſe dicit:ſed a ſenſibilibus mutari. Neq; ſimpliciter mentẽ intelligit: ſed eorũ hominum,qui terrene,atq;,vt ipſe dixit,quaſi abſq; vlla accurata cogitatione viuunt.

ET ſentire,& ſapere ſimili ſimile,quemadmodum in ſermonibus prope principium determinauimus.

In quibus & a nobis determinatum fuit:qua ratione antiquorũ ſermo verus ſit, qui ſimili ſimile cognoſci,ſtatuit:& qua ratione eum recte interpretari poſſe Ariſtoteles putet.

ATQVI oportebat ſimul & de ipſo,deceptum eſſe, ipſos loqui conuenientius. Nanq; aĩalibus & plus temporis in his permanet anima. Ideo neceſſe,aut quẽadmodum nonnulli dicunt,omnia quæ apparent eſſe uera:aut ipſius diſſimilis tactionem, deceptionem eſſe. Id nanq; contrarium ei,quod eſt,ſimili ſimile cognoſcere.

Haud

Haud ſane mihi videtur, tanquam confutationem, illam ex deceptione rationem afferre, aduerſus eos, qui ſimile ſimili cognoſci inquiunt. Sed aduerſus eos, cum de deceptione non determinarint, inſtare: ipſeq; Ariſtoteles quod poſitionem illam conſequatur, videtur inferre. Aut enim de deceptione non determinarunt: quippe cum ea neq; ſit, ex eorum ſententia, qui quod apparet, verum exiſtimant. Aut concedentes & falſam quoq; opinionem fieri poſſe: in tactione eius quod diſſimile ſit, ipſam collocant. Quia contraria contrariis impertiant.

VIDETVR autem & deceptio, & ſcientia contrariorum eadem eſſe.

Id interpretes, tanquam abſurdum poſitioni illi adiectum eſſe, inquiunt. Non ſolum enim ſimile ſimili cognoſci inquiunt, in contemplatione illa, quæ ſcientiæ pariendæ vim habeat: ſed & contrarium. Eodemque præterea modo & vtrunq; in deceptione ignorari. Quandoquidem vnum eſt, quod vtrunq; cognoſcit, aut ignorat. Sed vnum quidem ſubiecto: quod vero ad eſſe ſpectat, vt ipſe quoq; Ariſtoteles dicere conſueuit: diuerſum: quia ex diuerſis rationibus oppoſitorum vtrunq; attingit. In ea itaq; contemplatione, quæ ſcientiam gignere valeat, ſimili ſimile tangere in ambobus vult. In deceptione vero diſſimiliter, quo ad vtrunq; ſpectat, ſe ſe rem habere. Vno quidem igitur ſcire oportet. Quoniam nunc haud eam intelligit deceptionem, quæ aduerſus ſenſum opponitur: ſed eam, quæ aduerſus ſapientiam. Semper nanq; verus, vt inquiet, eſt, qui propriorum ſenſilium ſenſus. In ipſo vero decipi plus temporis, inquit, anima permanet. Altero vero tenendum, ꝙ conuenientia non in anima: ſed in ipſo animali collocata fuit. Quoniam in vita illa, quæ cum corpore eſt, plus temporis in imperitia anima conſumit. Quandoquidem vitæ illi, quæ rationis particeps exiſtit: in qua & ipſum ſapere reperitur: verum dicere maxime conueniens, atq; proprium eſt: ideoq; & ei quoq; animali, quod rationem participat. Quo igitur pacto quod contrarium ei eſt, maxime conueniens eſſe aſſerit? Quoniam, vt ipſe quoque concedit, plus temporis in hoc permanet anima. Id autem ei euenit: quia cum ortui, atq; interitui obnoxium animal ſit, multum temporis ita permanet, vt peritas, atq; rectas animæ actiones recipere non queat. Diuq; poſtea a perturbationibus illis, quæ in eius mentē incidunt, impeditur. Præterea que & illis diſtrahitur ſollicitudinibus, quæ hominum vitæ quotidie accidere ſolent: vnde & eo prohibetur ocio: quod ad veritatem inueſtigādam anima quærit. Quodq; inſuper maximum, atq; grauiſſimum eſt: impetus ille animæ qui in corpus magna cum vehementia vergit: atq; implicatio illa cum ortu, eam ab ea cōuerſione remouet: quam in ſeipſam facit. In qua ipſum ſapere, veritaſq; ſecundum rationem conſiſtit.

Dubitatio. Reſponſum. Cur longius in errore aia permaneat. Prima cauſa Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sapere veritaſq; vbi poſita.

CENTESIMAQVINQVAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

QVOD quidem igitur haud idem eſt ipſum ſentire, & ipſum ſapere, manifeſtū. Illius quidem enim omnibus copia conceſſa eſt. Huius autem paucis animalium.

EXPOSITIO.

Prudentia ſiue communius, & de ea omni contemplatione, quæ ſecundum rationem fit, intelligatur: ſiue magis proprie de ea, quæ ad illa, quæ in actione collocata ſunt, ſpectat: omnino de recta, atq; vera contēplatione, & de ea, quæ non ſine cauſa fiat, intelligitur, atq; dicitur. Ideoq; paucis animalium eius copia facta eſt. Neque enim vel hominibus omnibus: ſed ex his perpaucis. Ipſum vero ſentire non ſolum hoībus, ſed & animalibus quoq; datum eſt. At quoniam hac ratione rectam contemplationem ſecundum rationem a ſenſu diſtinxit: ſeparat & aliam quancunq; contemplationem, quæ tamen ſecundum rationem fiat, a ſenſu, ſubiungens.

AT NEQVE ipſum intelligere in quo eſt ipſum recte, & ipſum nō recte. Ipſum quidem enim recte, prudentia, & ſcientia, & opinio uera. Ipſum uero non recte, contraria horum. Neq; id ſane eſt idem cum ipſo ſentire. Ipſe quidem enim ſenſus propriorum ſemper uerus: & omnibus ineſt animalibus.

Intelligere quidem nunc ipſum ſimpliciter ſecundũ ratioñe agere appellat. Quod eã habet vim, vt & quod recte, & quod non recte cõplecti valeat. Vt ipſe quoq; Ariſtoteles manifeſte exponit. Ab huiuſmodi itaq; intelligere ſenſum philoſophus diſiungit. Haud tamen quia veritatis ſenſus expers habeatur. Nanq; aut ſemper, aut vt plurimum propriorũ ſenſilium ſenſus verus exiſtit. Verum quoniam ſenſus primo in actione illa, quæ in corpore verſatur, circunſcriptus eſt. Cum ipſum ſane intelligere multum profunditatis poſſideat: atq; ſeparabile exiſtat. In iiſq; cognitionibus collocatum ſit: quæ ſemper verum dicant: vt ſcientia, & prudentia. & in iis quæ aliquando id agant: cuiuſmodi vera opinio exiſtit. Deinde vero propter ſenſilium anguſtias illud ſenſus obtinet, vt de propriis ſenſilibus ſemper verum dicat: quia pauca percipit. Neq; ei accidit, quemadmodum opinioni: quæ aliquãdo mentitur: quia cum quadam ratione, aliquaq; ex parte, in cõtẽplatione aliorũ quoq; multorũ rẽ attingat: interdũ & ea, quæ minus quadrent, de re dicat. Prætereaq; quia ſenſus extrema eſt illa vita, quæ cognoſcendi vim habeat: quemadmodum illud quoq; indicio eſſe poteſt, quod iis adſit animalibus, quæ omni prorſus dignitate, atq; exiſtimatione careant. Ipſum autem intelligere iis tantum ineſt, quæ rationem participant.

COGITARE autem contingit, & falſo: & nulli ineſt, cui non & ratio.

Cogitatio. Illam rationis actionem, quæ percurrẽdi vim habeat, cogitationem philoſophus appellat. Quæ quidem omnino verum dicit, cum cauſis coniuncta percurrat. Vbi vero ſine cauſis id agit, interdum mentitur. Cogitatio quidẽ igitur eſt rationis illa actio, quæ percurrẽdi vim habeat. Verum qm̃ haud propc terminos percurſus iſte fit: neq; cũ continuitate, quẽadmodum naturalis tranſitus: cõprobatio illa animæ in vnoquoq; termino, atq; quaſi in
Exiſtimatio. vno termino permanſio, exiſtimatio eſt. Quæ cũ hoc tanq̃ vero, conuenit. Ita, vt haud idẽ cogitatio, atq; exiſtimatio ſit: licet ſimul eluceſcant. Semper nanq; in percurſu ea poſita eſt actio, quæ rationis particeps eſt: & in cõprobatione eius, quod verum appareat. At neq; cogitatio, neq; exiſtimatio ſenſus eſt. Quorum alterum adipiſci nõ potuit: quia rationis particeps nõ fuit. Nam & aliis quoq; animalibus ratione carentibus ipſe adeſt. Alterum vero, quia non percurrit. Neq; enim ſenſus ex aliis alia colligit. Neq; ita verũ dicit, vt ſeipſum verũ dicere cõprehendat. Propria nanq; ſenſilia vere cognoſcit, vt quod albũ ſit, viſio. Quod vero cognoſcat, ſenſus ipſe percipere non valet. Neq; enim idẽ eſt rei ipſius cognitio: atq; ea perceptio, quæ huius rei cognitionẽ veram eſſe nouit. Cuiuſmodi exiſtimatio ipſa apparet: quæ poſt rei intelligentiam, vtrũ intelligentia illa vera ſit, iudicat: nũcq; cõponit, atq; cõplectitur, quod cognitũ fuit. Senſus aũt ſolum, quod ei occurrit, cognoſcit: licet vel falſo occurrat: quẽadmodum in imaginibus, ſimulachriſve euenit. Nã diiudicare non valet. Licet itaq; in propriis verus ſemper ſenſus ſit: attamen haud ſe veracẽ eſſe ſentiet. Cogitatio vero ſiue vere, ſiue falſo in ea, quæ cognoſci debent, incidat, nequaquã illi appulſui acquieſcit. Neq; componit, niſi & quod vera ſit intelligentia, adiudicet. Quod tum recte, tum nõ recte facit. Nam aliquando in adiudicatione hac aberrat. Tametſi itaq; cogitatio aliquando mẽtiatur: haud tamen eam ob cauſam ſenſu deterior eſt: qui in propriis ſenſilibus verax exiſtit. Quod nanq; illa aliquando mentiatur, eã ob cauſam euenit: quia multa ſimul intueatur. Illudq; præterea verum, aut falſum dicere, non ex primo appulſu, reiq; illa intelligentia, ipſi datum eſt: ſed ex illius intelligentiæ adiudicatione.

CENTESIMAQVINQVAGESIMATERTIA PARTICVLA.

IMAGINATIO nanq; diuerſum & a ſenſu, & a cogitatione. Ipſa nanq; non fit ſine ſenſu: & ſine hac non eſt exiſtimatio.

EXPOSITIO.

Coniunctio illa, nanq;, quæ eam habet vim, vt cauſam reddat, nunc poſita fuit: quia dictum fuit, in iis tantum quæ rationem participant, cogitationem ineſſe. Tanquam ſi intuliſſet: quod haud eadem imaginatio cum cogitatione: quemadmodum neq; eadem cũ ſenſu. Addit enim & id. Quandoquidem & de imaginatione ei ſermo propoſitus eſt: de qua ſermonem habens illud dicit: quod & a ſenſu, & a cogitatione diuerſa eſt. In iiſq;, quæ poſtea philoſophus infert: ſimul quidem cauſam affert, ob quam nõnullis imaginatio nihil

a ſenſu differre videatur:aliiſq; cum cogitatione, atque exiſtimatione conuenire. Quæ ea nempe eſt:quia ſimul inſit, aliquando quidẽ cogitatio, aliquando aũt exiſtimatio. Nam ita actionem eam, quæ rationis particeps ſit, appellat. Simulq; ex his philoſophus noſter diſtinguendam imaginationem ab vtroq; cenſet:hoc eſt, a ſenſu, atq; cogitatione. Quandoquidem enim haud ſine ſenſu, ſed eo omnino præexiſtente, fiunt imaginationes. Quoniam in diſtantia quadam, atq; partitione, & diuiſione, ac figuris, modi iſti, qui imaginandi vim habent, collocati ſunt:quæq; huiuſmodi ſenſilia ſunt. Quæ vero ſenſilia ex ſenſu nobis nota fiunt. Cumq; quidam ad intellectum non perueniant:ſed eis ſatis ſuperq; ſit, ex cauſa & extrema eorum, quæ inde efficiuntur cognoſcere:ideo iure nonnulli decipiũtur: qui non diſtinguunt, quod accedit, atq; aduenit ab eo quo haud ſine. Qui vero diſtinguũt hanc imaginationem a ſenſu, cognoſcunt. Eodemq; præterea modo & ab exiſtimatione. In illis nanq; animis, quæ totæ extrinſecus vergunt:quæq; ab actione illa ſecundũ ſe omnino recedunt:quæq; in ſola ſenſilia directæ ſunt:cum & generatio ad auerſionem illius vitæ quæ ſecundum rationem fieri debet, ſimul agat:opus eſt cogitationi primo quidẽ ſenſu:poſtea vero experientia, atq; memoria. Quo quod vniuerſale adhuc eorum quæ ex ea forma determinantur, cognoſcere queant:atq; inde & ad eam recurrere formam, quæ illorum determinandorum vim habeat. Quorum cognitio eiuſmodi eſt, vt cogitare, atque intelligere valeat. Ita, vt & hic iis, qui non diſtinguunt, quod memoria tenere valet ab eo, quod quæ vniuerſalia ſunt, colligit, amborum confuſio accidat. At iis qui hac in re gradũ ſiſtunt, illud certum occurrat diuerſitatis inditium:quod alterum quidem tanquam finis eluceſcit. Alterum vero tanquam id, quo haud ſine.

QVOD autem non eſt eadem imaginatio, & exiſtimatio, manifeſtum. Hæc quidem enim affectio in nobis eſt, cum uelimus.

Exiſtimationem quidem, vt iam dictum fuit, eam cognitionẽ Ariſtoteles appellat, quæ rationis particeps ſit:intellectionem vero nunc imaginationem dicit. Quam etiam affectionem vocat:& in ea facultate, quæ recordari queat, collocatam eſſe vult. Quo igitur pacto licet haud ſine hac exiſtimatio fiat:attamẽ eam ab exiſtimatione diſtinguit? *Interrogatio.* Quoniam huiuſmodi affectio in nobis, eſt, cum voluerimus. *Reſponſum* Quod haud eam ob cauſam dictum fuit, quia omnis imaginatio in poteſtate noſtra collocata ſit. Nam quædam vel nobis inuitis fiunt. Sed quia quædam in nobis ita fiant, vt vel arbitratu noſtro expromãtur. Licet nequaquam ad eas reprimendas eandem vim habeamus. Affectio itaq; ea imaginandi vim habens eſt:quia partibile aliquid obtinet:rerumq; vmbras, atq; imagines conſequitur: atq; a corporibus inſeparabile quid habet. In nobis aũt, noſtraq; poteſtate poſita eſt:qm̃ haud ita ſemper imagines effingimus:vt omnino cum rebus conueniant: neq; ita imaginationes promimus:vt nulla ex parte rerum veritatem negligamus. Quemadmodum enim ſenſus eam habebat vim, vt tanquam verum perciperet, ſed quod ſenſibile tantum comprehẽdere poterat:eodem modo & imaginatio haud eiuſmodi eſt: vt verum ſemper aſſequatur: ſed circa imagines tantum, atq; adumbrationes eius omnis actio collocata eſt. Quæ præter ſenſum id tantum aſſumit: quod haud ſemper eorum ſenſilium præſentia indigeat: quibus illæ imagines ſimiles ſint. Sed ex ſeipſa eas promat. Neque iis omnino acquieſcit, quæ a principio viſa fuerunt:ſed tum addit, tum adimit, tum mutat, tũ arbitratu ſuo quacunq; ratione variat.

ANTE oculos enim licet conſtituere:quemadmodum qui, in iis, quæ memoria conſtituuntur, collocant:& qui ſimulachra effingunt.

Illud ante oculos conſtituere, eſt rerum imagines promere, atq; ſecundum eas agere. Quemadmodum inquit, qui in iis, quæ memoria ſeruantur, collocant:hoc eſt, qui reminiſci volunt. Ita, vt pro reminiſcentia, memoria poſita fuerit. Nam ſic Alexander exponit. Aut potius, quemadmodum cum recordari velimus, perſæpe ſecundum imaginem agimus. Illud vero & ſimulachra effingere, illud indicat:quod haud omnino rebus ſimilis illa imaginum depromptio, appulſusve ſit.

OPINARI autem haud in nobis. Neceſſe enim aut mentiri, aut uerum dicere.

Exiſtimatio latius opinione patet. Opinio vero pro quacūq; exiſtimatione ſumpta fuit. Cuiuſq; commune eſt, verum, aut falſum dicere. Quandoquidem in comprobatione omnis exiſtimatio collocata eſt. Comprobatio vero non ſolum in intelligētia eorum, quæ incidunt, verſatur: ſed & in diſtinctione veri atq; falſi. Nanq; in ipſa rerum conuenientia, & non conuenientia verum, falſumq; conſiſtit. Res vero in noſtra poteſtate minime ſunt.

Verū, falſum vbi poſita.

CENTESIMAQVINQVAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

PRAETEREA uero, cum quidem opinemur, horrendum quidpiam, aut formidandum, confeſtim una patimur. Eodemq; præterea modo & ſi fidētiæ plenū ſit.

EXPOSITIO.

Comprobationem illam animæ, quæ in exiſtimatione poſita fuit, ex affectionibus illis cōfirmat: quæ eā cōſequūtur. Timet enim, & confidit, quia arbitratur. Nā in fide arbitratur.

IVXTA imaginationem autem eodem modo nos habemus, quemadmodū qui intuentur in pictura, quæ horrenda, & fidentiæ plena.

Cum ſimilitudinibus nanq; maximam conuenientiam habet imaginatio, & quemadmodum quæ in pictura aliorum ſunt imagines: ita ſeſe habent, & quæ in imaginatione collocata ſunt. Ideoq; haud ita anima iis complicatur, vt tanquam vera ducat: quo aut fidentia impleatur, aut timore afficiatur. Lætatur nanq;, aut dolet, haud tanquam ea, quæ in ipſis rebus ſit: ſed tanquam earum memoriam retineat.

SVNT autem & ipſius exiſtimationis differentiæ, ſcientia, & opinio, & prudētia, & quæ contraria his.

Quandoquidem ab exiſtimatione imaginationem diſtinguere philoſophus ſibi propoſuerat: opinionemq; pro ea omni exiſtimatione accepit, quæ in medio collocata eſt. Cōmuniter nanq; cuicunq; ineſt, non autem opinioni ſoli, tum fides: tum quod haud in nobis, ſed in ipſis rebus de his veritas poſita ſit: tum affectiones illæ, quæ ob eas res, tanquam veræ habeantur, excitantur, fidentiæ ſcilicet, atq; timores. Ideoq; exiſtimationis ſpecies diuidit. Quo communis eſſe, quæ de ea omni dicta fuere, ex formis progredientes cognoſcamus. Prudentia quidem igitur cognitio quædam eſt, quæ cum cauſa agendi vim habet. Scientia vero, quæ contemplandi. In vtranq; vero partem vergit vera opinio, cum vtraque ex parte cauſæ expers fuerit. Opus nanq; eſt hoc loco eam interpretari opinionem, quæ vera ſit. Quandoquidem in eadem acie cum ſcientia, atq; prudentia ſtatuitur. Prætereaq; quoniam contraria in parte, vt imperitiam, atq; imprudentiam habemus: ita falſam quoq; opinionem collocemus.

DE quarum differentia alius eſt ſermo.

In ethicis nanque, quas nunc exiſtimationis differentias dixit, apertius diiudicat.

CENTESIMAQVINQVAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

DE ipſo autem intelligere, quoniam diuerſum eſt ab ipſo ſentire. Huius autem id quidem imaginatio uidetur eſſe. Id uero exiſtimatio, de imaginatione determinantes, ſic de altero dicendum.

EXPOSITIO.

In ipſa anima, & intelligere, & ſentire interpretandum eſt. Neque enim intelligere illud præſtantius, q̄ ſecundum animā, aut imaginatio, aut exiſtimatio eſt. Sed interpretari oportet quod dictum fuit, non ſecus ac ſi ita dicatur. De ipſo autem intelligere animæ.

SI SANE eſt imaginatio, iuxta quam dicimus ſpectrum aliquod nobis adeſſe, & non. Siquid per tranſlationem dicimus.

Quemadmodum ipſi ſenſui, quod ſenſibile: & ſcientiæ, quod ſciri queat: ita & imaginationi ſpectrum conueniens eſt, quod ab ea cognoſci debeat. Quemadmodumq; quilibet ſenſuum ex propriis, conuenientibuſq; ſenſibilibus determinatus fuit: ita & nunc imaginationem quoq; Ariſtoteles deſcribit: ex qua ſpectra nobis adſunt. Eamq; diſtinguit ab ea quæ per tranſlationem ex hac ſumptam, dicitur. Quando in eo, quod apparet imaginatione vtimur, & in ſenſu, atq; in opinione.

VNA quædam eſt horum poteſtas, aut habitus: ſecundum quem iudicamus, & uerum dicimus, aut mentimur. Hæc autem ſunt, ſenſus, opinio, intellectus, ſcientia.

Cum diuerſæ ſint animæ poteſtates, vt quæ nutriendi, ſecundum locum mouendi, cognoſcendi, appetendi facultatem obtinet: imaginatio quædam eſt vis, quæ cognoſcēdi poteſtatem habet: quæq; iudicare valet: hoc eſt, eam obtinet vim vt ſpectrum comprehendere, atq; cognoſcere queat. Verum nāq;, aut falſum dicit. Nam ſpectrū rei, cuius eſt ſpectrū, ſimile effingens, verum dicit. Quod ſi diſſimile extiterit, mentitur. Siue id contra voluntatē ſuam ei accidat, vt propter obliuionem. Siue ſua ex appetitione, aliquid addat, aut adimat, aut quacunq; ratione variet. Ex quibus illud confirmatur: quod imaginatio vis quædam eſt, quæ iudicandi facultatem aſſecuta eſt. Cuiuſcunq; nanq; facultatis cognoſcendi vim habentis ipſum verum dicere proprium eſt. Licet ad huiuſmodi aliquam & ipſum quoq; mentiri, pertineat.

POTESTAS habitus, iuxta quem iudicamus, & uerum dicimus, aut mētimur. Hæc autem ſunt, ſenſus, opinio, intellectus, ſcientia.

Poteſtatem quidem nunc philoſophus dicit, eam omnem formam, quæ ſubſtantialis eſt: ex qua omnem hominem rationis compotem eſſe inquiunt. Habitum vero vocat, eminentem illam diſpoſitionem. At imaginatio ſubſtantialis quædam eſt poteſtas, atq; eminens quædam diſpoſitio. Iuxta quā, determinata, aut indeterminata ſpectra effingimus: & aut vere, aut falſo: & aut non ſine ratione, atq; via, aut abſq; vllo ordine. Propter quæ poteſtates illas enumerat, quæ cognoſcendi vim habeant: ſenſum, opinionem, ſcientiam, intellectum: a quibus imaginationem differre ſe demonſtraturum proponit. Senſumq; appellat cognitionem illam, quæ excitatur ex inſtrumento, quod prius recipit a ſenſibili actionem: quæq; ipſorum quidem ſenſilium exiſtit: ſed omnino conuenit cum ſenſilium formis, quæ in ipſis ſenſoriis adſunt. Opinionem autem exiſtimationem eam dicit, quæ in iis poſita, quæ aliter quoq; ſeſe habere poſſunt: & fidem quoq; eam intelligit, quæ in iis, quæ neceſſaria ſunt, abſq; vlla cauſæ inquiſitione verſatur. Scientia vero ea eſt cōuolutio quæ rationis particeps non ſine cauſa eſt: atq; eorum exiſtit, quæ ſemper eodem ſeſe habeant modo. Intellectus deniq; contemplatio illa terminorum, collecta, atq; impartibilis ab Ariſtotele accipitur.

Sēſus qui ab Ariſt. dicat.

Opinio.

Scientia.

Intellectus.

CENTESIMAQVINQVAGESIMASEXTA PARTICVLA.

QVOD quidem igitur non eſt ſenſus imaginatio patet ex his. Senſus quidem enim, aut poteſtas, aut actus, ut uiſus, & uiſio.

EXPOSITIO.

Primo huiuſmodi quadam ratione imaginationem a ſenſu diſiungit. Senſus inquiēs, aut actus eſt, qui ſentiendi vim habet, vt viſio: aut poteſtas, qū non agit, quēadmodū viſus,

APPARET autem aliquid, licet neutrum horum inſit, ut quæ in ſomnis.

Haud ita, vt in animali, neq; qui actu, neq; qui poteſtate inſit ſenſus: quod fieri non poteſt: ſed cum imaginationibus neuter adſit, apparet aliquid: hoc eſt, ſpectrum fit: quemadmodum viſa illa ſomniorum plena, quæ inter dormiendum occurrunt. Neq; ſenſus ille, qui tanquam actu eſt, idem cum his exiſtit. Nam ſenſus dormiendo non agit. Neq; poteſtas adeſt, quæ non agat. Quandoquidem actu ſpectra adſunt. Ita, vt imaginatio quidem agat: ſenſus autem minime. Ideoq; haud idem cum imaginatione ſenſus.

DEINDE ſenſus quidem ſemper adeſt:imaginatio autem non.

Confeſtim enim vbi in lucem hanc edita animalia fuerint,actio illa quæ ſentiendi vim habeat,adeſſe poteſt:nequaquam vero quæ imaginatione concipere valeat.Adfuiſſe nãq; ſenſum opus fuit:atq; adeo perſæpe forſan.Poſterior itaq; imaginatio eſt,neq; ſemper eã ob cauſam adeſt.Siquidem poſt ſenſum:atq; ab ipſo potius mouetur ſenſu. Hæc itaq; ſecunda fuit ratio,quæ vires has ſeparauit.Tertia vero iſta.

SIN autem actu idem,omnibus contingeret feris imaginationem ineſſe. Videtur autem non.ut formicæ,aut api,aut uermi.Deinde hi quidem ueri ſemper.Imaginationes autem ſunt plures,falſæ.Poſtea neq; dicimus,cum agamus exacte circa ſenſibile,quod uidetur nobis id homo:ſed potius cum haud exacte ſentiamus,tunc aut uerus,aut falſus.Et quod ſane dicebamus antea,apparent & dormientibus uiſa.

Tertia hæc eſt ratio,quæ a ſenſibus,atq; imaginationibus ſecũdum actum, poteſtates, atq; ſubſtantias eorum diſtinguit: tribuſq; ordinatim ab ipſis actionibus ſumptis vtitur argumentis.Quorum vnũ illud eſt,quod haud in omnibus animalibus, & vniuſcuiuſq; ſenſibilis imago innaſcatur.Nam in cane omnium confeſſione exiſtit:& in equo,qui eum etiam cognoſcit,qui ſui curã habeat:& in aliis quoq; permultis.Formicæ vero,& api, atq; adhuc manifeſtius vermi,non vniuſcuiuſq; determinati imaginatio adeſt:ſed cõmuniori quadam ratione nutritionis.Aut ſi & eius nutritionis imaginatio adſit,quæ in iſto reperiatur nemore,quemadmodum in apibus apparet:at nequaquam tamẽ & ea quæ huius floris,qui in hoc exiſtit indiuiduo.Ita nanq; interpretari illud debemus,quod haud in omnibus imaginatio inſit.Nequaquam vero ita,quaſi nulla iam ratione inſit.In omnibus enim reperitur:licet haud determinata ſit.Senſus vero ipſius,atomi , indiuiduive ſemper ſecundum actum eſt.Quare actio illa,quæ imaginandi,concipiendive vim habet,nequaquam eadem cum illa erit,quæ ſentire valeat.Secundum autem huius rationis argumentum ex veritate,& falſitate ſumptum eſt.Siquidem actiones illæ quæ ſentiendi vim obtinent,vt plurimum veræ ſunt,niſi diſtantia,aliquodve extrinſecus,impedimentum afferat. Actiones vero quæ ex imaginatione proficiſcuntur maxima ex parte falſæ.Contingit autem illis,vt verum dicant,propter anguſtias in quas redactæ ſunt.His aũt vt falſum proponant:quia ex appetitione quadam indeterminata excitantur.Tertium autem argumentum ex perſpicuo,atq; obſcuro ſenſilium cognitionis modo ſumitur.Exactiora nãq; ſunt ſpectra,ꝗ ſenſilia:vt recta,planum,figura:ſed actio ipſius ſenſus,qui circa ſenſilia verſatur, perſpicua. Actio vero imaginationis procul abeſt,atq; obſcura eſt.Ideoq; & de ipſo ſentire per trãſlationẽ dicimus ipſum apparere,& ipſum imaginatione concipere de eo dicitur,quod haud perſpicuum.Quando contingit haud omnino verum dicere: interdum vero vt & ſenſus quoq; mentiatur.Viſa vero & dormientibus apparere dixit,vt in ſomnis.Viſa nanq; & ſpectra eorum quæ viſibilia ſunt,intellexit.

CENTESIMAQVINQVAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

AT QVI neq; ex iis , quæ ſemper uerum dicunt, ulla erit,ut ſcientia,aut intellectus.Eſt enim imaginatio etiam falſa.

EXPOSITIO.

Neq; enim ſcientia,neque prudentia,multoq; minus intellectus ipſa imaginatio erit.Illud nanq; verum ſemper dicere,intellectui,atq; iis adeſt cognitionibus,quæ cum ratione ſunt:quæcunq; cum cauſis iunctæ ſunt.Nam omnis cauſa eſt ſubſtantia.Ac ſi cauſa proprie,& prima quoq; ſubſtãtia eſt.Imaginatio vero ꝓcul tũ a cauſa,tũ ab oĩ ſubſtãtia abeſt.

RELINQVITVR itaq; uidere,utrum opinio.Fit nãq; opinio,& uera,& falſa. Sed opinionẽ quidẽ conſequitur fides.Neq;.n.licet opinari , quibus uidetur fidem non adhibere.Beſtiarum autem nulli adeſt fides.Imaginatio uero permultis.

Differentia

Differentia illa, quæ nunc ponitur inter opinionem, atq; imaginationem, eadem mihi videtur cum ea, quæ antea quoq; dicta fuit. Ibi nanq; ipſum opinari haud in poteſtate noſtra poſitum eſſe dicebatur, quia ex neceſsitate mentitur, aut verum dicit. In his vero quod opinionem fides omnino ſequatur, aſſeritur. Fides autem eſt comprobatio quædam ei, qđ cognitum fuit, tanquam verum. Ideoq; iis, quæ ſine ratione ſunt, non adeſt. Fides nanque iudicium illud eſt, rationis particeps, quod rei, tanquam veræ intelligentiam conſequitur. Nouit nanq; & intellectus, rem veram eſſe: ſed impartibiliter, atq; vnius formæ apprehenſione vtrunq;. Illa vero cognitio rationis compos, quæ vtrum intelligentia vera ſit, iudicat: ita comprobat, vt omnino ratione nitatur, aut neceſſaria, aut probabili, aut perſona ipſa loquente, tanquam ea, cui fides adhibenda ſit. Atq; id ſecundum quandam rationem iudicat. Vt & de ipſis ſenſibilibus duplex adeſt cognitio, quarum altera ſentiendi vim habet: altera vero rationis compos. In iiſq;, qui procul conſpiciuntur duplicitas iſta eluceſcit. Neq; enim hominem eſſe comprehendo, niſi, quod moueatur, duos habeat pedes, atq; rectum incedat, ratione colligam. In iis vero quæ prope ſunt, latet: quia confeſtim cognitionē eius, quod cernitur, cognitio eius ꝙ & vere cognoſcamus, conſequitur. Neq; enim idem eſt, ea de quacunq; re ſit intelligentia: atq; intelligentia de ea, ꝙ vera ſit: quam comprobatio conſequitur: quæ veritatis domicilium eſt. Veritatis nanq; ſtudioſa anima eſt: quæ nunquam a falſo affici tolerat. Sed prope id, quod verum apparet omnino, & confeſtim, permanet. Diiudicatum itaq; fuit in omni exiſtimatione, quod ipſius cognitionis duplex ſit. Verum cognitionem rerum notitiam gignere valentem: quæ certa, atq; exacta ſit: confeſtim & quod vera ſit cognitio conſequitur. Quemadmodum & viſionem illam, quæ prope ſit. In cognitione autem illa, quæ vim opinandi habet, ex eo quod videtur, & in ſuperficie poſitum eſt, ac fere longius abeſt: quia neq; ad profunditatem accedit, neque cum primis cauſis iuncta eſt, diſcrimen apparet. Recteq; Ariſtoteles dixit, quod fides opinionem ſequitur. Quādoquidem cum fides opinionis conſtituendæ vim habeat, latius ea patet. Quemadmodum & animal amplius, atq; maius homine eſt. Nanq; fides ſcientiæ, & intellectui ineſt, prudētiæq;, & ipſi præterea opinioni. In his nanq; duobus opinio ſuum habet eſſe: tum inquam in illa rerum intelligentia, quæ haud admodum penetret: tum in ea comprobatione, quæ tanquam vera ſit. Fides vero quæ quamcunq; cognitionem rationis compotem, atq; intelligentem conſequitur, beſtiarum nulli ineſt. Quandoquidem cognitio illa, quæ ſine ratione eſt, haud eam habet vim, vt rem tanquam veram comprehēdat: ſed rem ſolam, cum eius etiam cognoſcendæ vim habeat, percipere valet: atq; ita, vt vera quidem ſit: id autem ipſum, hoc eſt, vtrum vera ſit, nequaquam iudicat. Id nāq; eius cognitionis munus eſt, quæ eam habet vim, vt in ſeipſam cōuertatur. Eius inquam, quæ id ipſum omnino cognoſcat: quod vere, aut falſo percipiat. Ea nanq; ſeipſam cognoſcet. Omnis autem vita, quæ rationis expers eſt, in id tantum tendit, quod extra collocatum fuit. Quoniam quæ extrinſecus etiam ſunt, ſolum appetit: atq; ea ſola cognoſcit. Neque appetitio eorum, quæ extrinſecus ſunt, tanquam bonorum fit: ſed tanquam ſuauium ſolum. Neq; cognitio eorum eſt, tanq̄ verorum, ſed tanquam ſenſilium ſolum. In conſenſu nanq; illo rei, aut tanquam bonæ, aut tanquam veræ, referre oportet, quod ſeipſum, aut vtile, aut verax oſtendit. Neq; enim in iudicio eius, quod cum cognoſci debeat, extrinſecus poſitum eſt: ipſum cognoſcere omnino collocatum fuit: neq; in alicuius oſsis conſenſu, quod delectet, Contra nanq; potius euenit: vt animam noſtram vehemens illa voluptas circa ea, quæ extra ſunt, ita afficiat: vt & intenſus quoq; eorum ſenſus, qui eam a ſeipſa recedere cogit.

Fides quid.

PRAETEREA omnem quidem opinionem ſequitur fides: fidem uero ipſum perſuaſum eſſe. perſuaſionem autem ſermo. Belluarum uero nonnullis, imaginatio quidem ineſt, ſermo autem non.

Ex eadem quidem ſententia hæc quoq; elicitur ratio: quæ tamen haud abſq; vllo diſcrimine cum illa, quæ antea poſita fuit, eadem eſt. Illa quidem enim a fine: hæc autem ex ea via, quæ ad finem tendit, ſumpta fuit. Quoniam fides finis eſt. Ipſum vero perſuaderi

via exiſtit ad hanc. Ac robur quidem, viſq; ei admouetur, ex definitione fidei: quæ comprobatio quædam eſt, tanquam propter id, quod verum ſit. Definitioni autem ipſius fidei vis adiicitur, ex notitia, quæ de perſuaſione habetur: quam etiam fidem præcedere oportet: q̄ppe cum fides perſuaſioni, tãquam finis accedat. Eſt enim perſuaſio comprobatio illa, quæ

Perſuaſio q̄d. Fides quid.

ex ratione, fit: quemadmodum fides comprobatio illa eſt, quæ iam adeſt. Nanq; in perſuaſione exquiſitio, quædam fit, ipſius intelligentiæ rerum: & receptio quædam earum, tanq̃ verarum. Quandam vero vel beſtiis imaginationem adeſſe inquit: nam & eam, quæ determinata eſt, & quæ de quopiam ſimpliciter habetur, imaginationem vocat.

CENTESIMAQVINQVAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

MANIFESTVM itaq;, quod neq; opinio cum ſenſu, neq; per ſenſum, neq; cõplexus opinionis, & ſenſus, imaginatio eſſet, propter hæc.

EXPOSITIO.

Quia Plato tum in Sophiſta, tum in Philebo, imaginationem in admiſtione opinionis, atq; ſenſus collocauit, ex his aduerſus eam poſitionem inſtare Ariſtoteles videtur. Re vera autem, quanam ratione oporteat, admiſtionem illam interpretari, ex euerſione ſententiarum prope poſitarum, demonſtratur. Neq; enim ita accipere debemus, vt ſenſus quidem præcedat, opinio autem ſequatur: atq; in huiuſmodi actione imaginatio ſuum habeat eſſe. Quam quidem intellectionẽ philoſophus indicauit, cum dixit, neq; per ſenſum. Neq; ita, vt hæc ambo, ſimul exiſtant. Neq; ita, vt in vnum quidem conueniant: ſed vtrunq;, tam inquam ſenſus, q̃ opinio, ſimplicem propriam afferat actionem: quæ alterius reſpectu im mixta ſit. Quod cognoſcendum eſt, ipſum Ariſtotelem dicere, cum inquit. Neq; opinio cũ ſenſu. Aut ita, vt & in vnum concurrant, atq; mutuo complicentur: verum aut diſiũctim: ſed vna quædam communis ex ambobus fiat actio: non cum comparatione in euerſione quadam vtriuſq;, quemadmodum in mulſo euenit. Neque enim in iis, quæ ſine corpore ſunt, id conſtitui poteſt. Sed ita, vt ambo pura, atq; ſyncera ſeruentur. Quatenus vero & alterum totum per alterum totum pertranſeat. Haud itaq; quacunque ratione, huiuſmodi ſenſus, atq; opinionis admiſtio, imaginatio eſt. Propter hæc philoſophus inquit, & ea quæ dicta fuerunt, intelligit: quæcũq; ſcilicet, cum ſenſus, atq; opinionis propria ſint, ab vtroq; horum imaginationem dimouére. Vt, ſi in viſis illis, quæ in ſomnis apparent, neq; qui ſecundum poteſtatem, neq; qui ſecundũ actum adeſt ſenſui. Et ſi ſenſus præſentibus quidem ipſis ſenſilibus fit: imaginatio vero licet ea procul abſint. Et ſi opinio quidem in poteſtate noſtra poſita non eſt: & poſt comprobationem illam, quæ tanquam ad veritatem ſpectat: & ex perſuaſione, atque ſermonibus fit: imaginatio vero & in poteſtate noſtra poſita eſt: & ſine fide, atq; ſermonibus conſiſtit. Nequaquam itaq; in eorum amborum actione, ſiue ſimul in vnum conueniant: ſiue alterum quidem præcedat, alterum vero ſequatur: imaginatio collocari poterit. Propter hæc igitur: & propter rationem illam, quam nunc in-

Dubitatio. Reſponſum

fert. At quamnam eorum admiſtionem Plato intelligit? Eam profecto, quæ in mediis ſimplicibus, atq; in iis, quæ ſunt: quæ propter affinitatem illam, quam cum ambobus extremis habet, ex extremis compoſitio, atq; admiſtio dicitur. Hoc enim pacto & Ariſtoteles ex albo, & nigro medios colores conſtare inquit. Et ipſe quoque Timæus ita, animam ex impartibili illa ſubſtantia, atq; ex ea, quæ circa corpora diuiſa, conflatam eſſe aſſerit. Propter ſolam ſcilicet affinitatem mediorum cum extremis: quæ non ſine ſimplicitate quadam cõſiſtit. Imaginatio nanq; media inter ſenſum, & opinionem eſt.

ET PATET, quod haud alia quædam eſt opinio. Sed eius eſt, cuius & ſenſus. Dico autem ex albi opinione, & ſenſu, complexus imaginatio eſt. Neq; enim ſane ex opinione quidẽ ipſius boni, ex ſenſu uero ipſius albi. Ipſum igitur uideri, eſt ipſum opinari: quod ſentit haud ſecundum accidens.

Perſpicuum eſt, quod determinatur: quod ſcilicet minime, ex ſenſu quidem de alio: ex opinione autem de alio, illa componatur imaginatio: quæ ex ambobus conſtat. Sed ex iis,

quæ

quæ de eodem habeantur. Neque ex iis, quæ de eodem, ſecundum accidens: vt de ſocrate. Haud ex ſenſu quidem ꝙ albus, ex opinione autem quia bonus. Secundũ accidens nanq; ita de eo agent. Quandoquidem vtriq; tam albo inquam, ꝙ bono ſocrates ſubiicitur. Sed ſi vna ex ambobus imaginatio fieri debeat: quod ambo tam ſenſus ſcilicet, quam opinio per ſe circa idem verſentur, oportet: quodq; & albus, & bonus ſocrates exiſtat.

CENTESIMAQVINQVAGESIMANONA PARTICVLA.

APPARENT autem & falſa, de quibus ſimul exiſtimationem ueram habet. Vt apparet quidem ſol, unius pedis: perſuaſum autem eſt, eſſe maiorem terra. Cõtingit itaq;, aut abieciſſe ſuiipſius ueram opinionem: quam habebat ſeruata re, neq; oblitũ, neq; diſſuaſum. Si adhuc habet, neceſſe eam ueram eſſe, & falſam. Sed falſa fiebat, cum lateret mutans res.

CENTESIMASEXAGESIMA PARTICVLA.

HAVD itaq; unum quoddam horum eſt: neq; ex his imaginatio.

EXPOSITIO.

Perſpicuum, vt arbitror, & id quoq; eſt: quemadmodum non ſolum oportet ambo, ſenſum, inquam, atq; opinionem per ſe de eodem eſſe: ſed neq; inter ſe diſsidere. Seditio autẽ in cognitionibus, illa eſt, cum altera vero: altera falſo hæret. Cũ itaq;, vt in ſole accidit, ſenſus quidem falſus ſit: opinio autem vera, continget imaginationem illam: quæ ex vtriuſq; complexu conſtat, eandem exiſtentem ſimul veram, atq; falſam eſſe. Niſi quiſpiam in deteriorem partem vergere, atq; vel opinionem falſam reddi aſſerat. Quod nanq; ſenſus qui de ſole habetur, nequaquam ad veritatem traducatur, perſpicuum eſt. At neq; opinio ad falſitatem deueniet: cum neq; nos opinionem mutemus: neq; ſol nunc alia ratione ſeſe habeat, atq; antea habuerit. Duobus nanq; modis, vt & in eo explicatur libro, qui prædicamentorum nomine circunfertur: contingit eum, qui vere antea, quapiam de re exiſtimarit, poſtea falſo opinari: aut quia ipſe diſſuaſus, oblitusve fitaut quia res eo inſciente mutata fuerit. Imaginatio itaque, & vna exiſtens, & de re vna, tum falſa propter ſenſus erit. Id nanq; indicat. Apparet & falſa. Tum vera, propter exiſtimationem. Et in eo, igitur, Apparet quidem ſol vnius pedis, illud apparere, pro eo, quod eſt, imaginatione cõcipi accipiemus. Ita, vt propter ſenſum, idem viſum & verum ſit. At propter fidem, quam de ſole habemus, ipſa terra longe maior ſit.

AT quandoquidem licet, ubi motum fuerit hoc, moueri alterum ab hoc. Imaginatio autem motus quidam eſſe uidetur: & haud ſine ſenſu fieri: ſed iis, qui ſentiunt, & quorum ſenſus ſunt. Licet autem fieri motum ab actione ipſius ſenſus.

CENTESIMASEXAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

ET hunc ſimilem neceſſe eſt eſſe ſenſui. Eſſe iam poterit ipſa motus, qui neq; ſine ſenſu contingat.

EXPOSITIO.

Cum ex iis, quæ antea dicta ſunt, philoſophus demonſtrarit, quod diſiuncta eſt imaginatio ab aliis poteſtatibus, quæ vim cognoſcendi habẽt: deinceps quænam ea ſit, tradit ex actionibuſq; eius ſubſtãtiam aſſequitur. Mouetur quidem igitur proxime a ſenſibilibus ſenſorium, non ſolum quia patiatur, ſed & quia agat, quia viuax eſt. Nam excitatur in huiuſmodi affectione, quæ agendi vim habet, pura illa actio, atq; iudicium, quod ſentire valet: quod prope ipſius ſenſibilis formam permanet. Cum neq; extrinſecus, neq; cum affectione, ſed intus, ſubſtantia illa, quæ ſentiendi vim habet, iuxta proprias, atq; conueniẽtes rationes illud promat: ſed ita, vt conueniat, cum actione illa, quæ patiendi vim habens in ſenſorio exiſtit. Ita, vt motus quidem ſit, affectio illa, quæ in ſenſorio a ſenſibili ſit. Appulſus autem ille rationis, atq; purum illius animæ quæ ſentiendi vim habeat iudicium, atq; terminus ille prope ſenſibilis formam, non motus, ſed impartibilis eſt quædam actio,

Propter quam vita illa, quæ imaginatione concipiendi vim habet, excitatur, cum ei proxime iuncta ſit: quæq; instrumento quidem vtitur eodem: ſed haud ita, vt ſentiendi vim habeat, atq; extrinſecus vlla ratione afficiatur: ſed imaginatione concipere valeat, & ab huiuſmodi vita fingatur, atq; formetur. Neq; mirum cuiquam videri debet, ſi idem vehiculum diuerſis noſtris vitis ſubſtratum fuit. Quandoquidem & ei quoq; noſtræ vitæ ſubiectum eſt: quæ rationis exiſtit particeps. Vna itaq; cum noſtris illis actionibus, quæ rationem participant, afficitur non ſolum ſpiritus, ſed & ſolidum id quoq; inſtrumẽtum. Præcipue igitur, ſpiritus, tanquam ſentiendi vim habẽs afficitur: & ſenſus ad eam accedit actionẽ, quæ ſecundum ſuam formam fit: & ſpiritus aptus redditur ad earum imaginum, quæ imaginatione concipiuntur, receptionem: ipſaq; imaginatio excitatur ad imagines illas depromẽdas, quæ ex propriis rationibus eius afferendæ vim habent: licet ita, vt cũ formis illis, quæ ſentiendi vim obtinent, conueniant. Neq; ſemel, aut bis interdum ſolum imaginibus illis, quæ ſentiendi vim habeant, indiguit: ſed & perſæpe ad ſimiles promendas. Vbi itaq; excitata fuerit vel a ſeipſa, promit ipſa imaginatio ſpectra: & format, atq; effingit figuram ex ſeipſa. Aut æque, non abſimiliq; modo, atq; ſenſilium formæ ſunt: aut & exacta quapiam ratione aliquid admouens. Quemadmodum cum ei, quæ latitudine careat, rectam porrigat: & exactiſſimas præterea quaſq; figuras. Interdumq; etiam indefinite agit: multiſq; modis imagines variat. Et vt ſenſu indigeat, quo a principio excitetur: commune cum noſtris illis quoq; vitis, quæ rationem participant, habet. Nanq; hæ propter totam illam animæ ad ea, quæ extra ſunt, conuerſionem: a principio quaſi quadam percuſſione eorum quæ extrinſecus collocata ſunt, quæ in ſenſorio fiat, indiguerunt: quo ea, quæ a ſe proprie, atq; conuenienter cognoſci debent, perciperent. Verum cum hæ ad illud pertranſeant, quod ſine corpore, atq; vmbra, imagineve, & omnino ſine diuiſione cognoſci debet: imaginatio in eo cõtinetur quod corporis formam refert: & imagines effingit, atq; diuiſionem patitur. Nam q̃uis eas omnes noſtras actiones, vt Iamblichus vult, deſignet, quæ rationem participãt: attamen & ex ſenſibilibus illis formis adumbratur affingendo, atq; partiendo. Ideoq; ſenſui proxima habetur. Licet eam ob cauſam ipſi ſenſui præſtet: quia poſt excitationẽ illã quæ a principio fit, & ex ſeipſa quoq; agit: neque ſemper ſenſilibus præſentibus eget. Prætereaq;, quia certam admoueat notitiam. Quod forſan haud omnis imaginatio habebit: ſed quæ eorum exiſtit animalium, quæ rationem participant. Omnis autem imaginatio id poſſidet, vt ducendorum, atq; commouendorum animalium vim habeat. At in aliis ea exiſtit vita, quæ in ipſis cognoſcendi vim habet. In ipſis vero hominibus, tunc valet, cum propter aliam quãcunq; cauſam occultetur ratio. Verum iam & Ariſtotelis verba proſequamur.

VERVM quandoquidem licet, ubi motum fuerit id, moueri alterũ ab hoc. Imaginatio autem motus quidam uidetur eſſe: & non ſine ſenſu fieri: ſed ſentientibus, & quorum ſenſus ſunt. Licet autem fieri motum ab actione ipſius ſenſus.

CENTESIMASEXAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

ET HVNC ſimilem neceſſe eſt eſſe ſenſui. Eſſe iam ipſa poterit motus, qui neq; ſine ſenſu contingat.

EXPOSITIO.

Quemadmodum lapis mouetur a vecti: qui quidem vectis motus a manu fuit. Verum
oportet ex quadam communi ratione coniunctionem illam adiungendi vim habentem,
quandoquidem, iis quæ ſequuntur, admouere: donec redditio fiat. Vt, & quandoquidem
imaginatio motus quidam eſſe videtur: & non ſine ſenſu fieri, ſed ſentientibus, & quorum
eſt ſenſus. Et quandoquidem licet fieri motum ab actione ſenſus. & quandoquidem hũc
Dubitatio. ſenſui ipſi ſimilem neceſſe eſt eſſe: & quod reliquum eſt, reddit ex eo, ipſa iam eſſe poterit
Reſponſum motus, & quæ ſequuntur. Verum quonam pacto, cum imaginatio actio quædam ſit, cognoſcendi vim habens, quæq; intus excitatur, motus eſt? Nunquid videtur, philoſophus
dixit. Videtur autem omnino: quandoquidem cum corpore id habet: quod patiatur quodam modo, atq; moueatur. Quoniam vis illa ſentiendi extrinſecus cõmouetur: quæ vero

concipere valet,ab ea effingitur vita,quæ id præſtare queat.Illud quidem igitur,quod eſt,
haud ſine ſenſu fieri,ſed ſentientibus principium ineſſe, commune ipſi imaginationi, vt
iam dictum fuit,cum illis noſtris viris eſt,quæ rationem participant.Illud autem eius pro-
prium,illud inquam,& quorum ſenſus eſt.Neq; enim ad id,quod ſine corpore ſit,imagi-
natio ipſa pertranſit:ſed permanet,in imaginibus,& diſtantiis,atq; figuris illis,quæ corpo
rum formam referunt.Fieri quidem igitur ab actione,quæ ſentiendi vim habeat,motum,
aut actionem aliam,nõ ſolum de imaginatione,ſed & de noſtris illis cognitionibus ratio-
nem participantibus,verum,atq; perſpicuum eſt. Verum propter proximam, atq; corpo-
ris formam referentem affectionem,ex neceſsitate ſimilis eſt imaginatio ſenſui.Iure itaque
Ariſtoteles concludit:quod cum imaginatio motus ſit,propter corporatam illam effictio-
nem,vt iam dictum fuit,haud ſine ſenſu innaſcitur.Particulares nanq; ſunt,atq; corporis
formam referunt,tum imagines,tum formæ illæ Particularia vero,atque corporum for-
mam referentia ex ſenſu primo ſeſe cognoſcenda offerunt. Quoniam neq; ad vniuerſa-
lia ſine ſenſu peruenire valemus.

NEQVE non ſentientibus ineſſe.

Neq; enim plantis imaginatio ineſt,aut iis,quæ neq; omnino viuunt:neq; iis, quæ ſen
ſum ſuperant:quæcunq; ſcilicet ex intellectu,aut ratione intelligente perficiuntur. Quan
doquidem non ſine interuallo,atq; forma eæ ſunt actiones,quæ imaginatione concipien
di vim habent.Quæ vero illius puræ ſunt rationis;quæq; multo magis ipſius exiſtunt in-
tellectus,partitionem iſtam interualla,atq; formas inferentem ſuperant. Nunquid igitur *Dubitatio.*
vel cœleſtibus quoq; imaginationem concedere debemus? Profecto id facere debemus, ſi *Reſponſum.*
& ſenſum quoq; illis concedimus.Verum id ea ratione agẽdum,vt eis ſenſum tribuamus,
qui totus intus,& a ſeipſo excitetur:atq; conſtituendorum,cognoſcendorumq; ſenſilium
cunctorum vim habent:& qui antea determinatus ſit a ſenſilibus illis,quæ extrinſecus,in
ipſis tamen diuinis reperiuntur vehiculis:ex rationibus illis exiſtimationis, quæ corporũ
formam referant.Verum quæ haud effingendi vim habeant,neq; alia's aliæ ſint. Sed pro-
xime,atq; coniunctim complecti queant,quæ aliorum effingendorum vim habent,& ip-
ſam infinitatem,eorum quæ eximendo alia's alia fiunt.

ET MVLTA ſecundum ipſam & facere,& pati,quod habet: & eſſe & ueram &
falſam. Id autem contingit propter hæc. Senſus quidem propriorum, uerus eſt, aut
quamminimum habet falſum. Secundum autem huius, cui euenẽre & hæc. Et hic
iam contingit mentiri. Quod quidem enim album non mentitur. Si autem id ip-
ſum album, aut aliud aliquid mentitur. Tertium autem communium, & ſequen-
tium accidentia, quibus inſunt propria. Dico autem, ut motus, & magnitudo, quæ
euenẽre ſenſilibus. Circa quæ præſertim iam licet decipi iuxta ſenſum, Motus au-
tem qui ab actione fit, diuerſus erit a ſenſu, qui ab his tribus ſenſibus.

Pati quidem imaginatione vult,quia ab ipſis ſenſibus moueatur.Facere vero, quia vbi
iam mota fuerit,& ſeipſa excitatur,& memoria animalia mouet.Illud nanq; ſecundum ip-
ſam,non ſolum quia ipſa determinandi vim habeat:ſed & tanq̃ mouere quoq; valeat,pro
eo,quod eſt,ab ea interpretandum eſt.Siquidem & anima illa,quæ imaginatione aſſequi
valet,viuenti corpore,tanquam inſtrumento vtitur:& eſſe tum vera,tum falſa poteſt.Nan
que imaginatio illarum eſt facultatum,quæ vim cognoſcendi habentes in nobis reperiun
tur.Cuicunq; autem cognitioni ipſa veritas,tanquam certus finis propoſitus eſt.Cæterum
quando haud ex iis imaginatio eſt, quæ ſemper verum dicant (quemadmodum intelle-
ctus,& ſcientia,iure aut vera,aut falſa eſt. Interdum quidem & quaſi volens mentitur. In
noſtra nanque poteſtate, vt dictum fuit, poſitum eſt, & viſa illa, quæ non ſint, confin-
gere. Verum id ei imaginationi forſan accidit, quæ rationis compos eſt, quæ variat,
propter tranſmutationem illam rationis, quæ in multas parteis ſpectat, ac ſæpe oppoſi-

ras. Imaginatio vero illorum, quæ ratione carent, haud huiuſmodi eſt: quia in anguſtum redacta eſt. At verum, atque falſum illud, quod omnem conſequitur imaginationem, ex conuenientia, quam cum ſenſibus habet, deſcribit. Nam eam, quæ cum propriis moueatur ſenſilibus, vt plurimum vera eſſe inquit: præſertim cum neque propter diſtantiam, aut aliud aliquid, quod occurrat, & ipſe quoque ſenſus aberret. Quoniam ſi verum ſenſus dicat, & imaginatio quoque illa, quæ nuper commota fuit, verum dicit. Quemadmodum, quæ diuturno interpoſito temporis ſpatio, excitatur: quæq; eorum ſenſilium, quæ haud propria ſint, perſæpe a veritate decidit. Ideo & antea quoque dictum fuit, veros ſemper eſſe propriorum ſenſus: imaginationes autem multas falſas. Non cum adhuc ſenſus adſint: ſed vbi iam fuerint, ac poſt aliquod tempus. At circa ea, quæ ſecundum accidens ſenſilia, licet adſint fiunt imaginationes falſæ, vt quod Cleonis filius albus ſit. Neque id cuiquam mirum eſſe debet: nam & ſenſus, & ad ea ſpectant, falſi eſſe poſſunt. Eodemq; modo ſeſe habent, & ſenſus illi, atque imaginationes, qui circa communia ſenſilia verſantur: qui licet ea adſint, interdum falluntur. Quoniam licet haud ſecundum accidens hæc ſenſus percipiant: at non primo. Propria nanque primo comprehendunt. Inſunt autem ipſa communia, quemadmodum & propria, quæ ambo accidentia ſunt, iis, quæ ſecundum accidens ſenſilia: quæ eæ ſunt ſubſtantiæ, quæ ſubiectæ ſunt. Illa vero verba, Circa quæ præſertim iam licet decipi, de vtriſq; ſenſilibus intelligere debemus: hoc eſt, de iis, quæ ſecundum accidens dicuntur: & de iis, quæ communia ſunt.

ET PRIMVS quidem præſente ſenſu uerus. Alii uero, & præſente, & abſente eſſe poſſent falſi: & præſertim cum procul ipſum ſenſile ſit. Si itaq; nihil aliud habet, quæ dicta ſunt, niſi imaginatio. Id autem eſt, quod dictum fuit. Imaginatio eſſet motus a ſenſu, qui ſecundum actum fit.

CENTESIMASEXAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

QVONIAM autem uiſus in primis ſenſus eſt, & nomen a lumine accepit: quoniam ſine lumine non licet uidere. Et propter ipſum permanere, & eodem modo eſſe cum ſenſibus, & multa ſecundum eos, faciunt animalia. Alia quidem, quia non habent intellectum, feræ. Alia uero adumbratus ſit intellectus interdum, affectione, aut ægritudinibus, aut ſomno, ut homines.

EXPOSITIO.

Excitatur nanque confeſtim vbi ſenſus adfuerit imaginatio. Licet interdum lateat, quia ſenſus vim percutiendi habet, Qui vbi diſtractus fuerit, protractionem ſignificat: præſertimque ſi procul abfuerit, quod ſentiendi vim habet. Quando etiam contingit, vt non ſolum imaginatio, ſed & ſenſus in propriis ſenſilibus aberret. Propter quæ illud Ariſtoteles colligendo infert, quod nulli alii præter quàm imaginationi, quæ dicta fuerunt, motum conueniunt. Erant autem quæ dicta fuerunt, ab eo ſenſu qui ſecundum actum eſſet, innatum eſſe. Corporum autem ipſe eſt motus. Et quia effingitur, atque formatur ſpiritus, dum excitatur imaginatio, nam motus de ea dicitur: quia ipſa ſenſui ſimilis eſt: quia a corporibus inſeparabilis. Nam ſemper cum actione illa, quæ imaginatione concipiendi vim habet, effingitur ſpiritus. Neque iis, quæ non ſentiunt ipſa imaginatio ineſt: neque ſine ſenſu fit. Quandoquidem appulſus omnis animæ, qui ad ea, quæ extra, fit, ex ſenſibilibus excitatur. Imaginatio vero & in ſenſibilibus imaginibus permanet: & multa, quod eam habet, iuxta eam facit, atque patitur. Nanque & appetit, quod facere eſt: & erubeſcit, atque palleſcit. Quod ad ipſum pati adducitur. & verum, atque falſum dicit: quia ex illis exiſtit poteſtatibus, quæ cognoſcendi vim habent. Quæ tamen neque ſemper verum dicunt. At & nomen quoque ipſum imaginationis, ſeu, vt Græci dicunt, φαντασίας,

Ariſtoteles adducit, propter affinitatem illam, quam cum ſenſibus habet, declarandam. Nam ex viſu, qui inter ipſos præſtantiſſimus eſt: cuius actio non ſine lumine fit: ex quo & φαντασίαν, denominatam vulticum lumen quoq; a Græcis φῶς, appelletur. At quia permanent, ſimileſq; ſenſus huic ſunt, multa ſecũdum eos, animalia faciunt. Omnis nãq; actio in ſenſibilibus collocata eſt. Quoniam in actionibus ipſis vtitur ſenſilibus: atq; in appetitionibus, quæ ad ipſas tendant, ſenſilium vtitur memoria. Quæ quidem permanẽs eſt actio, ſenſibus ſimilis. At in aliis quidem aĩalibus, quod initium facit, atq; ducẽ in actionibus agit, ipſa eſt imaginatio. Quandoquidem nihil præſtãtius habent. In ipſis vero hominibus, quod actiones orditur, intellectus ille eſt, qui agendi vim obtinet: cum ſecũdum rationem agimus. Neq; ſine imaginatione quicquam agit. Nanq; ipſe imaginationibus vtitur: quia actiones in ſenſibilibus poſitæ ſunt: & impetus ad eas, haud ſine ſenſiliũ memoria fit. Quia vero interdum tenebris intellectus ille, qui agendi vim habet, obtegitur: & nos tunc iuxta imaginationes præcedentes mouemur. Quod perſpicue, ac maxime aperte in ſomnis euenit. Nam tunc imaginatio ſine vlla ratione id, & illud indeterminate tractat: & ipſum interdum animal mouet. At & in animi perturbationibus id quoq; accidit: quemadmodum in immoderatis illis cupiditatibus, & indignationibus, voluptatibus, atq; doloribus, & timoribus: cum anima ratione non vtatur. Et in ægritudinibus præterea quibuſdã: quemadmodum in dementiis. Cauſam vero ob quam tenebræ intellectui effundãtur, vel puerilis ætas ſuſtinere valet.

DE imaginatione quidem igitur, quid eſt, & propter quid eſt, dictũ ſit hactenus.

Nanq; definiuit ipſam. Ipſius autem quid eſt, declarandi vim definitio habet. Verũ quia poteſtas eſt, quæ cognoſcendi facultatẽ obtinet, quæ aliquando quidem verũ dicit: aliquãdo autẽ mentitur, & eius quoq; cauſas noſter philoſophus explicauit: quas ex eo, propter quid eſt, commemorat. Ex quibus altera quidem tanq̃ efficiens eſt: & ſenſus ſecundũ actũ exiſtit. Altera vero tanq̃ finis. Quo ſecundum eam animalia multa faciãt, atq; patiantur.

PRIMA PARTICVLA.

DE particula autem animæ qua cognoſcit anima, & ſapit, ſiue ſeparabilis ſit, ſiue & non ſeparabilis ſecundum magnitudinem, conſiderandum quam habet differentiam, & quonam pacto ſit ipſum intelligere.

EXPOSITIO.

Quid quidem, & qualis ſeparabilis ille ab animis intellectus ſit: quodq; prima ſit ſubſtãtia, & impartibilis, atq; præſtantiſſima vita, & ſupremus ille actus, idẽq; intelligibile ipſum, & intellectio, & intellectus, & perpetuitas, & perfectio, & permanſio, & terminus, & omniũ cauſa, opportunius, atq; perfectius in iis, quæ a nobis in duodecimo diuinæ philoſophiæ: atq; ita, vt Iamblichi contemplationes de eo, ex Ariſtotelis quoq; mente cõſequeremur, tradita fuerunt. Potius itaq; nunc, qualis ille ſit intellectus, cuius anima noſtra particeps ſit, dicendum eſt. Eſt enim quidam vel proprius intellectus, cuius quælibet anima rationis cõpos, particeps exiſtit. Quo determinatur vnaquæq; anima, cũ ſub id, quod definitur, ſubingrediatur: & in rationem loco ipſius formæ ſubeat. Omnis nãq; forma indiuiſibilis eſt. Quandoquidem tum terminus, tum perfectio exiſtit. Anima vero haud indiuiſibilis eſt, vt eius indicat actio, quæ conuoluitur: quæq; non ſine diuiſione, atq; collectione progreditur. Vbi itaq; in id, quod determinatur, atq; forma afficitur, ſubingreſſa fuerit, particeps redditur: atq; adeo quælibet anima ſua ex ſubſtantia, tetigit terminum, & formam, & propriũ. Siquidẽ & in iis, quæ cõpoſita ſunt, idiuidua reperitur forma. Iuxta quã proprie apud ſtoicos dicitur qualis. Quæ & collectim accedit, & rurſum recedit: eademq; & tota ipſius compoſiti vita permanet: licet aliæ particulæ alias fiant, atq; intereant. Si itaq; vel ex cõpoſitis vnumquodq; propria determinatur forma: multo magis id quoq; anima obtinebit: quæ tum proxime ipſis iungitur formis: tum diuerſa profecto erit forma hæc, cuius anima exiſtit particeps, a primis illis formis, quas nihil iam participare poteſt: quippe quæ ſui

Quę de vero intellectu dicantur.

De quo intellectu nũc Ariſtoteles agat

Ois forma I. diuiſibilis.

aliis copiam faciat,neque omnino in ſeipſa remaneat:neque terminus ſit ſeparabilis:ſed alterius,hoc eſt,ipſius animæ exiſtat.Id ipſumq́ iam dici queat,id autem eſt,terminus eius,quæ in id,quod determinetur,ſubingrediatur.At & ab ipſa anima quoque hæc tanquam præſtantior ſubſtantia diuerſa erit.Nam non ſecus differt,atque terminus ab ea, quæ terminatur:& perfectio ab ea,quæ perficitur. Cæterum quandoquidem anima ſubſtantia quædam eſt,quæ non ſine ratione cognoſcendi facultatem habet: quia hanc determinet, impartibilis erit ſubſtantia,quæ cognoſcendi facultatem habeat.Id autem intellectus eſt. Verum huiuſmodi intellectus,vt aliis ſui copiam faciat:atq; adeo id totum ſit,hoc eſt, animæ intellectus.Nunquid igitur de hoc nunc Ariſtoteles verba facit? At neq; is animæ particula eſt.Sed formalis eius cauſa exiſtit,& præſtantior quædam ſubſtantia.Prætereaque tranſitus ille ab imaginatione ad eum ſine medio,abſurdus,non conueniensq; ei eſt.Nam ſubſtantiam rationis compotem ſuperat: & ex ea vita, quæ nutriendi vim obtinet per media ſemper aſcendit. Quandoquidem & manifeſte philoſophus noſter determinat, ſcribens.Dico autem intellectum quo cogitat,atq; exiſtimat anima.

Ex definitiõe rẽ melius cognoſci.

Ac animæ quidem definitionem capere oportet:quo magis perite ipſam cognoſcamus.Quemadmodum & in aliis fieri conſueuit,vt cum animal rationis particeps,mortale nouerimus, quo hominem cognoſcamus.Nam in ea vita,quæ ex ratione perficitur:quæq; finitas ſecundum tempus habeat menſuras,humanam intelligimus formam. Hac ſane ratione, vbi animam in ſubſtantia,atque vita quadam conuoluta,quæ agendi,atq; contemplandi vim habeat, conſiderauerimus:& quod aliquando quidem ad ſenſilia,aliquando autem ad intelligibilia cõuertatur:& cauſam quoque eius, quæ formalis exiſtat,in indiuiſibili, & intelligente tum cauſa,tum vita collocabimus.Quæ tamen neq; agendi vim habeat,neq; abſque vlla conuolutione contemplandi:ſed quædam huius determinandæ vim habens cauſa ſit:& actio quæ actionem,atque huiuſmodi conteplationem inducere queat.

Formalis aĩæ cauſa.

Intelligo autem formalem animæ cauſam eam,ex qua cum ei inſeparabiliter adſit, determinatur: quæq; iam in id quod determinatum fuit,ſubingreſſa eſt, Quemadmodum & omne id, quod determinatur,ex aliquo determinatur termino,qui ei præſens ſit: qui communiter iis omnibus, quæ eiuſdem ſunt ſpeciei, & cuiuſque proprius ſit. Quod de iis dicitur in quibus multa, quæ eiuſdem ſint ſpeciei,exiſtunt.

Quæ nobis hic propoſita meta.

Ea itaque nunc nobis proponitur meta,vt de eo loquamur intellectu,cuius anima particeps eſt. Neque & prætereà de eo, quem non participat. Sed de ſubſtantia,quæ rationis particeps exiſtat.Quandoquidem de anima,tota tractatio ſit.Particula autem,ipſa humanæ animæ ratio appellata fuit: quoniam tota vna eſt. Dictumq; præterea fuit,quod nunc vna redditur:cum implicetur ratio in impetu illo ad corpus,cum ſecundis,atq; corporum formas referentibus,illis vitis. At cum dixerit Ariſtoteles,qua cognoſcit anima.Quandoquidem cognitio tum ea dicitur,quæ ſentiendi vim habet:tum quæ imaginatione concipiendi:quo eam quæ rationis compos eſt, indicaret, addidit illud,& ſapit.Quod rationis proprium exiſtit:quæ profunditatem habet. Atque eius quidem rationis, quæ haud ſecundis vtatur vitis: ſed ex ſeipſa agat, non autem patiatur: agatq; ea,quæ cognoſci debeant.Nam non aliunde,ſed ex ſeipſa promit.Altera vero ratio eſt,quæ in id,quod extra vergit:quæq; cum cognitionibus illis corporum formam referentibus complicata eſt:eaq; aut imperfecta exiſtit:aut perfecta quidem: ſed quia a prima illa perficitur,atq; formis expletur.

Duplex prima aĩæ rõ. Prima. Secunda.

Ita,vt iam duplex prima ſit animæ ratio. Quarum altera ſeparabilis,atq; ex ſeipſa,iis quæ conuenienter,atq; proprie ab ea,cognoſci debeant, referta.Ex qua conuerſio illa animæ in ſeipſam,atq; coniunctio cum præſtãtioribus ſit.Altera vero ex qua,cum a permãſione illa recedat,qua in ſeipſa anima permanet: tota ad ſecunda iſta tendit.Aut quia omnino a cauſis recedat:propter multum,tum a ſeipſa, tum a ſuperioribus illis,rationis receſſum:cum poteſtate ſolum,atq; imperfecte formas habeat. Aut quia & perficiatur,& in vita illa,quæ iam appulit,ſecundum rationem,quæ haud in ſeipſa maneat:neque in iis , quæ cognoſci debeant:quæ in ea,ſua ex ſubſtantia inſint:ſed omnino recedat:ſubingrediaturque in vitam eam,quæ cum appulſu ſit:atque in vitã eã, quæ in ſubſtãtialium rationum ſubſiſtentia poſita eſt:recipiatq; quæ cognoſci debent,in habitibus illis,qui circa ſubſtãtiam exiſtunt:progrediaturq; ab iis,quæ ſubſtãtialia ſunt:

quemadmodum

quemadmodum ſciens facit. Erit quidem igitur altera quidem materialis, & poteſtate exiſtens, & paſſibilis ratio, quæ extra vergit: & ſecundis cognitionibus cõnexa eſt: quæ imperfecta eſt: & tota extra tendit. Altera vero, quæ in appulſu quidem collocata eſt: ſed plena, & quæ perfecti aliquid habet. Quæ licet circa ſubſtantiam verſetur: attamen haud circa ſubſtantialem illam actionem: quæ vel ipſa paſſibilis eſt: quia a ſubſtantialibus, atq; ab iis, quæ primo cognoſci debeant, ab ipſiſq; cognitionibus iuxta ſecundas menſuras perficitur. Vel poteſtate itaq; exiſtit: at haud omnino iuxta id, quod imperfectum. Sed iuxta id, quod poteſtate ſecundo dicitur loco. Quod iam quidem ex habitu perfectum eſt: licet non agat. Quemadmodum enim viuax inſtrumentum poteſtate vitam habere dicitur, tametſi viuat: quia aliunde aduentitie viuat: eodem modo & quod ex appulſu intelligit: tanquam illud, quod manentibus formis, atq; ex intellectionibus in iis inſitis, aduentitie perficiatur, poteſtate: licet iam intelligat: attamen intelligere dicitur. Hæc autem prima eſt ſubſtantialis ratio, quæ primum illud eſt, quod in anima cognoſci debeat, & prima cognitio: & quatenus ad animatam rationem ſpectat, fieri poteſt vt ſua ex ſubſtantia actu ſit, propter coniunctionem cum intellectu. Quemadmodum enim materialis illa ratio, & imperfecta, ei quæ ſentiendi vim habet, ſimilis eſt, propter impetum illum in id, quod cognoſci debet: omninoq; ipſa, quatenus rationi pote eſt, eius quod extra, fit: ita & quæ omnino ab eo, quod extra recedit: quæq; ſibi ipſi impartibiliter iuncta eſt, intellectui quatenus pote eſt, ſimilis redditur: qui primus ſua ex ſubſtantia, actu eſt. Hac itaq; ratione mihi ſaltẽ duplex, & triplex animæ intellectus eſſe videtur. Nam ſecundus aliquando quidem imperfectus, aliquãdo autẽ perfectus exiſtit: atq; ita dupliciter diuiditur. Neq; enim ita fit diuiſio in duo, aut tria: vt omnino rationes inter ſe paratæ ſint. Sed potius ita, vt circa vnam primã, duæ aliæ verſentur: atq; ab ea progrediantur: & circa vnam ſubſtantiam primam, ſecunda, atq; tertia ſubſtantia perficiatur. Illa nanque ſubſtantia prima, quæ a ſeipſa progreditur: ſecundas, atq; tertias in ſeipſa vitas promit: quæ haud actiones ſine ſubſtantia ſunt: ſed id ipſum ſane: hoc eſt, vitæ. Oĩs aũt vita ſubſtantia eſt: vel extrema illa fit. Siquidem ex ea aĩal determinatur. Siquidem vita illa, quæ generandi vim habet, contrariorum recipiendorum facultatem obtinet. Verũ neq; ita prima illa in ea, quæ extra progreditur: quin & in ſeipſa quoque maneat. In ipſo nanq; manere tum ei, tum aliis, cum quacunq; ratione maneat, ſuum conceditur eſſe. Cæterum cum progrediatur, haud pure permanet. Vnus itaq; intellectus eſt: qui id pure, atq; ſyncere permanet, quod antea erat. Quiq; rurſus remittit, quod permanẽs eſt, ex appulſu, atq; progreſſu a ſeipſo ad ea, quæ extra. Quiq; ex hac quoq; cauſa imperfectus exiſtit: licet perfectus factus ſit. At rurſum quoq; a ſecundis illis appulſibus ſeiungitur: ac in ſeipſum reuertitur. Quando etiam illud eſt, quod vere eſt. Nam in illo appulſu, quodam pacto a ſeipſo recedit: neq; in ſeipſo omnino manet. Neq; id pure eſt, quod vere eſt. Nam & quo ad ſubſtantiam pertinet, quadam ratione confringitur. Tametſi haud iccirco omnino pereat. Neq; ita, vt non permanens, aliquo extra progrediatur. Cæterum nõ ſecus, atq; animatæ medietati cõuenit: tanquam eius, quod diuiſibile, atq; indiuiſibile medius exiſtit. Eodemq; modo & eius quod in ſeipſo pmanet, & eius, quod omnino aliquando a ſeipſo recedit: & eius, quod genitum, atq; ingenitum eſt: & eius quod immortale, atq; mortale omnino medius eſſe poteſt. Nam vitæ illæ quæ cum appulſu agunt, aliquando quidem nituntur: & rurſus contrahuntur in eam, quæ in ſeipſa maneat. Hæc autem aliquando quidem ſupremam illam permanſionem in ſeipſa exiſtentem perfringit: atq; illã quoq; ipſius permanentiæ ſummitatem: quæ ex conuerſione in ſeipſum perficitur. Ita, vt neq; ſemper eodem modo permanendo ſeſe habeat: quẽadmodum Platoni videtur: neq; ita intus progrediatur, vt omnino a ſeipſa recedat. Neq; enim adhuc progrederetur: neq; omnino permaneret. Quandoquidem in illa conuerſione in ſeipſam perficitur. Sermonem itaq; omnem in his Ariſtoteles de anima ea quæ rationis particeps ſit, habet. Verum haud de eo intellectu, cuius ipſa particeps primo eſt, loquitur. Nam, vt iam diximus, poſſumus ex hac ad eum peruenire. Cum haud ei illa accidant, quæ animæ euenire queunt. Verum ea definiendo agit: quæ anima illa, quæ ab eo determinatur, eſt, atq; viuit. Ipſa igitur anima eſt, quæ mutatur, & manet: quæq; ad ſecũda illa progreditur: quæq;

Quõ duplex triplexve ſit intellectus.

rurſum in ſupremam, atq; ſeparabilem ſubſtantiam recedit. Intellectus autem ille, cuius ipſa particeps eſt: cum ſemper eodem modo permaneat, quo vere eſt: determinat qualcunque animæ conſtitutiones. Quemadmodum & naturalis illa forma: quæ eorum determinandorum vim habet, quæ gignuntur: impartibilis exiſtens, atq; id, quod eſt, vere manẽs: eam habet vim, vt diuiſibilia, & quæ quacunq; ratione mutantur, determinare queat.

Obiectio.

Verum intellectus, inquit, ille præſtantior eſt animæ ſubſtãtia. De intellectu autem Ariſtoteles verba facit: non de ea ſubſtantia, quæ rationis particeps ſit.

Reſponſum

Cæterum ſi de anima hæc tractatio eſt, quonam pacto præſtantiſſima animæ vita, quæ ea eſt, quæ rationis particeps exiſtit, prætermittitur? Quoq; præterea pacto cum ab extrema illa exordium ſumpſerit, hoc eſt, ab ea, quæ nutriendi vim habet: & per proximas aſcenderit: hoc eſt, per eam, quæ ſentire valet, & per imaginationem, nonne & cognitiones illas adiunget, quæ rationis compotes ſunt? Præſertim cum non ſine præclaro ordine, quemadmodum apparet, aſcendat. Nam primo illam tradidit, quæ imperfecta, iuxta id, quod poteſtate primo. Deinde eam, quæ perfecta ſecundum habitum. Atq; ita ad eam peruenit actionem, quæ in idem cum ſubſtantia venit. At per te eam omnem pertranſit, quæ rationis particeps: deq; eo philoſophatur intellectu, qui ab anima ſeiunctus eſt. De quo ne vſpiam quidem ſe locuturũ propoſuit. Qua nanq; ratione inficias iturus es, quin manifeſte, id quod nunc in contemplationem proponitur, animæ particula nominetur? Qua etiam ſapere dictum fuit. Prudentia vero cognitio quædam rationis particeps eſt: non autem ad eum ſpectat intellectũ, qui vltra animam abit. Rurſumq; etiam philoſophus infert. Dico autem intellectum, quo cogitat, atq; exiſtimat anima. Exiſtimatio vero, & cogitatio cognitiones rationis cõpotes exiſtunt. Nam intellectum, vel rationem ipſam vocat. Intellectuſq; nomẽ vel ad imaginationem ipſam extendit. Nam opinionem ab imaginatione diſtinguens, ſcribit.

Intellect⁹ nomẽ apud Ariſtotelẽ late patet & multa ſignificare

,, Quod autem
,, non eadem exiſtimatio, perſpicuum. Hæc enim affectio in nobis eſt. Intelligereq; illud intelligit, quod imaginatione concipiendi vim habet: quodq; ante oculos collocatur, vbi voluerimus: quemadmodum qui in iis poſiti quæ ad memoriam reuocandam pertinent: &
,, qui ſibi ſimulachra fingunt. Atq; id Ariſtoteles imaginationem nominat, dicens. Secundũ
,, imaginationem eodem modo nos habemus, quemadmodum qui intuentur in picturis,
,, quæ horrenda, aut fidentiæ plena. In hiſque ſolam imaginationem intellectionem dixit.
Exiſtimationem autem cognitionem illam appellauit, quæ rationis particeps eſt. At com-
,, muniter ipſum intelligere de his ambabus dicens, poſtea infert. De ipſo vero intelligere,
,, quoniam diuerſum ab ipſo ſentire: huius alterum quidem imaginatio videtur eſſe: alterũ
,, vero exiſtimatio. Et per particulam illud, huius, ipſum intelligere accipit, nõ autem ipſum ſentire. Quemadmodum & diuerſitas illa, quæ inter ſenſum, atque imaginationem affertur, indicat. Verum ſolam quoq; rationem intellectum philoſophus appellat: dum ipſam
,, ab imaginatione diſtinguit. Nam multa inquit, ſecũdum imaginationes facere animalia.
,, Alia quidem quia non habent intellectum, vt feræ. Alia vero quia contegatur intellectus
,, interdum, perturbationibus, aut ægritudinibus, aut ſomno. quemadmodum homines. At videtur omne id, quod a ſeipſo ad actionem excitatur, ita, vt cognoſcendi vim obtineat, intellectum appellare. Quandoquidem ad imaginationem vſq; ipſum producit. Et proprie animatam ipſam rationem, quippe quæ proxime ſecundum intellectum determinetur. Neq; eam minimi facit Ariſtoteles, cum haud circa ſenſilia ipſa cõuertatur ratio, quatenus ſenſilia: ſed aut eas contempletur formas, quæ horum ſecundum ſubſtantiam cognoſcendorum vim habent: aut eas quæ in ipſa ſubſtantia rationis compotes exiſtũt: aut & per eas ad præſtantiora tollatur. Tunc enim actu intellectus fit: quippe qui intelligibilia cognoſcat: non autem ſenſilia, quatenus ſenſilia: quorum percipiendorum & ſenſus facultatem habet. Tunc nanque poteſtate ſolum intellectus eſt. Plato quidem igitur vel in omnibus conſueuit formas, & quæ formis affecta ſunt, ambigue appellare. Ariſtoteles vero cum quidem partibile quod forma affectum eſt, ſit, ambiguitatem cauet. Quod ob multam diſtantiam, quæ inter partibilem, & impartibilem formam eſt, facit. Anima vero rationis particeps ita ſeſe habet: vt non ſolum terminetur: ſed terminus quoq; ſit. Nam, vt quodam pacto media inter id, quod diuiſibile, & id quod indiuiſibile exiſtit: ſic & termini, & eius quod

terminatur, rationem ſubit. Quorum alterum ei datur, tanquam illi, quæ conuoluitur: alterum vero propter tranſitum illum ſemper prope terminos: & propter collectionem illam omnium eorum, quæ conuoluta ſunt, in vnum. Quæ quidem iam determinanti ipſi intellectui, æqualis reddi videtur. Hancq; ob cauſam in dialogo eo, quem Ariſtoteles conſcripſit, & Eudemi nomine appellauit: animam formam quandam eſſe enunciat. Hiſq; in libris eos laudibus proſequitur: qui animam eam habere vim dixerunt, vt formas recipere poſſet. Licet haud tota huiuſmodi dicenda ſit: ſed ea, quæ intelligendi facultatem obtinet: tanquam ea, quæ veras formas ſecundo loco cognoſcere valeat. Veræ nanq; formæ eiuſdem ſunt ordinis, cum præſtantiori illo animæ intellectu. Verum cum hæc iam prædeterminata ſint, Ariſtoteliam dictionem in manus ſumentes conſideremus, vtrum quæ antea determinata a nobis ſunt, cum ea conueniant.

DE particula autem animæ, qua cognoſcit anima, & ſapit: ſiue ſeparabilis ſit, ſiue & non ſeparabilis ſecundum magnitudinem, ſed ſecundum rationem, conſiderandum quam habet differentiam, & quonam modo ſit ipſum intelligere.

Dum metam eorum quæ propoſita ſunt, philoſophus determinat, oſtendit hãc eo contineri ſermone, qui de ea anima, quæ rationis particeps ſit, haberi debet. Ea nanque animæ particula eſt, cum vna cum ea, quæ ſentiendi, & appetendi, ac nutriendi vim habet, accipiatur. Neq; ad eam vſq; ſolum progredi oportet, quæ corporum mouendorum facultatem obtinet: ſed & ad eam, quæ cognoſcere, atque agere valeat. Nam cum illud ſapere, ei, quod eſt, cognoſcere admouerit: non ſolum quale illud cognoſcere dixerit, expoſuit: ſed & eius agendi vim habentem præſtantiam indicauit. Non ſolum enim rationis cõpos, ſed & agendi quoq; vim habens ea exiſtit vita, quæ ſapit. Cæterum eam quoq; cognitionem accipere debemus, quæ ei conueniat animæ, quæ rationis particeps ſit. Quæ aut proprias, atq; conuenientes pertractet rationes: aut ad præſtantiora tendat: aut & eorum quæ ſubingrediuntur formas, & omnino ſubſtantias conſideret. Accidentia autem nequaquam. Hæc nanq; ad ſenſum attinent, illud autem ſiue ſeparabilis, ſiue non: haud corporis reſpectu interpretandum eſt. Siquidem & antea dixit. Quod vtrum intellectus aliquod cõtineat corpus, vel fingere difficile eſt. Ac ſiquidem vel nunc confeſtim infert. Neq; ipſum cum corpore mixtum eſſe: neq; ei, aliquod inſtrumentum adeſſe, quemadmodum ei, quod ſentiẽdi habeat vim. Sed ad eas animæ particulas, quæ dictæ fuere, hoc eſt, ad eam, quæ nutriendi, quæq; imaginatione concipiendi vim habeat, id referendum eſt. Atq; adeo quandoquidem, vt dictum fuit, tripliciter intellectui ipſum cum ratione cognoſcere conceſſurus philoſophus eſt, proponit ipſum, quod ſapit ex ſe, inueſtigare. Vtrum ſeparabile ſecũdum ſuiipſius magnitudinem ſit, ſiue non: ſed ſecundum rationem. Ita, vt inquirendum ſit, vtrum tres in nobis ſint intellectus: tanquam ſubſtantiæ, quæ mutuo ſeiunctæ ſint: vel vnus quidem intellectus, & vna ſubſtantia, ſed quæ ratione differat. Quia aliquãdo quidem tota in ſeipſam cõuerſa ſit: aliquando autem ad id, quod extra, vergat: & eadem tum imperfecta, tum perfecta ſit. Ita, vt tametſi diuerſæ ſint ſubſtantiæ: attamen ſubiecto ſeiunctæ non ſint. Sed circa vnam primam, tres illæ conſtitutæ ſint. Quæ diuerſæ effectæ ex vita illa vnius ſecundũ diuerſas rationes. Illud nanq; conſiderandum eſſe, quam habeat, differentiam: omnium confeſſione, haud ad vitas illas referendum eſt, quæ a nobis enumeratæ fuere. Iam enim nobis in memoriam reuocatum fuit: quemadmodum exiſtimatio ab illis differt. Sed potius ad eas ſpectat diuerſitates: quæ in ipſo ſapere repериuntur. Quod & poſtea fiet. Quoniam autem haud perfectam intellectionem noſtra habet anima: inueſtigandum & quonam modo ipſum intelligere, fiat. Ideoq; ex neceſſitate ab eo ſumptus antea fuit intellectus ille, qui poteſtate, & imperfectus exiſtit. Nanq; ab imperfecto omnis ortus exordium capit: & per illud quod ſecundum habitum perfectum, in eam deſinit perfectionem, quæ prope actum permanet.

SECVNDA PARTICVLA.

SI SANE eſt ipſum intelligere, quemadmodum ipſum ſentire, aut pati quoddã eſſet ab intelligibili, aut aliquid huiuſmodi alterum.

EXPOSITIO.

Non de omni intelligere dicit, huiuſmodi ipſum eſſe, quale ipſum ſentire. Neq; enim illud, quod ſecũdum habitum perfectum, cum poſſit ex ſeipſo agere, huiuſmodi eſt. Nam ipſe intellectus ſeipſum cognoſcere valet. Quandoquidem ſenſus haud eam habet vim, vt ſeipſum cognoſcere poſſit, Neq; ex ſe, abſq; ſenſilium præſentia excitatur. Multoq; prætcrea minus illud eſt: quod in eo, quod eſt, omnia, facere: & in eo, quod omnia fiat, collocatum eſt. Quodq; arti ex proportione reſpondet. Quod & abſq; vlla affectione exiſtere, manifeſte dicitur: & ſeparabile: & ſua ex ſubſtantia, actus eſſe. Id autem intelligere, quod poteſtate eſt, & cum materia, & ab ipſo intelligibili afficitur. Haud igitur de omni intelligere, accipere debemus: quemadmodũ nonnulli fecerunt: qui poſtea Ariſtotelem reprehendunt: quod ſibiipſi contrarius eſſe videatur. Ac ne illud quoq; pati videatur. hæc de anima interpretemur: aut de eo intellectu, cuius anima particeps eſt. Intellectum autem illum, qui arti ex proportione reſpondet, eum dictum fuiſſe fateamur, cuius nihil particeps eſt: quiq; ſeiunctus eſt. Omne nanq; illud cognoſcere, & ſapere, quod in tractatione hac, quo inueſtigetur, in medium adductum fuit, manifeſte animæ dicitur eſſe particula. & ille huc adducitur intellectus: quo cogitat, atq; exiſtimat anima. At de eo, qui ſecundum habitum perfectus, illud iam dicendum eſt: quod aliquando quidem fit, quemadmodum ipſe ſciens: & aliquando poteſt per ſeipſum agere, atq; addiſcere, & inuenire. Quæ quidẽ omnia, ei tantum animæ conueniunt: quæ hominum eſt. Verum non ſolum patientem intellectum, ſed agentem quoq; philoſophus in anima collocat. Neceſſe enim eſſe inquit, in anima huiuſmodi reperiri differentias. Ideoq; tum habitui, tum lumini intellectum illum in anima efficientem ſimilem facit. Quo ille qui animam ſuperat, & ſupra eam exiſtit: potius prope

Ariſto. in hac tota de aīa tractatione mens.

ipſum illuminantem permaneat. Propoſitum itaq;, vt iam dictum fuit, Ariſtoteli eſt, in hac tota tractatione, de ea loqui hominum ſubſtantia rationis compote, quæ in his ipſis hominibus reperitur. Quam ſane ipſe intellectum vocat. At eum tripliciter eius intelligere Ariſtoteles conſideret: ab extremo principium facit: & ab eo, quod in primis audientibus notũ. Ac fere id ipſum, quo inquiratur, in medium adducit, qua inquam ratione ipſum intelligere fiat. Ex imperfecto nanq; omnis ortus, generatio ve fit. Extremus autem intellectus ille eſt, qui materialis dicitur: quiq; ita vocetur, vt Ariſtoteles ipſe dicturus eſt: quia omnia patiatur: atq; aliunde perficiatur. Neq; enim adhuc ipſa intelligibilia exiſtit: ſed quia ea recipiat, perficitur. Vt & ſenſum quoq;, quia ſenſilia recipiat, perfici ſcimus. Ideoq; eũ quoq; ſenſui ſimilẽ fecit. Hanc q; profecto ob cauſam, & ex poſitione noſter philoſophus ea protulit verba: dum coniungente vſus eſt coniunctione. Si vt ſentire, ipſum eſt intelligere hoc eſt. Si illud intelligere conſideretur: quod quemadmodum ipſum ſentire exiſtit. Tãquam id, quod ab illa permanſione in ſeipſo, quodq; ab illa conuerſione in ſeipſum longe abeſt. Sed extrinſecus vergit, tum procul a ſeipſo, tum ab eius formis, quæ eius ſint. Licet neque omnino abalienatũ ſit: ita, vt neq; vlla ratione in ſeipſo maneat: neq; illæ maneant formæ, quæ in ipſo ſunt. Quod propter illum impetum extra, tum a ſeipſo. tum a formis, quæ in ipſo ſunt, quiſquam forſan ſuſpicari poſſet. Ita, vt aliud ſit, quod progreditur: quod ab aliis manentibus perficitur, atq; expletur. Noſtra nanq; rationis particeps anima, cum vna, vt ita dicam, exiſtat: ſimul & vna remanet, & multiplex redditur, in impetu illo ad corpus. Nã neq; pure permanet: neq; omnino recedit. Sed tum quadam ratione manet: tum a ſeipſa recedit. Et quia ſuiipſius reſpectu diuerſa redditur: quod idem cum ſeipſa habet, obſcurum, atq; hebes efficit, conuerſionemq; illã, in ſeipſam remittit. Nã in lapſu illo, quo ad ſecunda nititur: haud ita labitur: quin in ſeipſam quodam pacto præterea conuerti queat. Omnis nanq; comprobatio rationis particeps cum conuerſione, vt iam dictum fuit, exiſtit. Is autẽ animæ intellectus, qui lapſum ad ea, quæ extra, ſequitur: haud ex ſeipſo intelligit: neque a ſeipſo, neq; per ſeipſum. Sed quemadmodum ſenſus a ſenſibili: ita is ab intelligibili, atq; ab eo intellectu, qui eiuſdem ordinis cum illo eſt, excitatur, atq; expletur: tanquam alius ab alio. Quod propter diuerſitatem intellectus labentis. eius qui permanet, reſpectu euenit. Hac q; ratione pati quoddam eſſe poterit, illud iuxta labentem intellectũ intelligere: quippe cum ab alio perficiatur. Illa enim particula, quoddam, adiecta fuit, illi particulæ pati: ne,

huiuſmodi forſan aliquando pati interpretemur, quod corrumpendi vim habeat. Illud vero, aut huiuſmodi alterū:quo & ab ea affectione, quæ ſentiendi vim habet, differat. Magis enim proprie ibi id extat, propter inſtrumenti motionem, & propter diuerſitatem illam quæ penitus inter ſenſilia, atq; ipſum ſenſum exiſtit:& quia extrinſecus illa ſubſiſtunt. In ipſo vero intelligere, neq; aliud omnino ipſum intelligibile eſt:neq; foris, ſed intus reperitur. Neq; corporea quæpiam motio fit. Quandoquidem neq; tanquam inſtrumento eget. Nam affectio, paſsiove in eo tantum poſita eſt, quod ab altero expleatur. Quatenus autem & a ſeipſo quodam pacto, quia vna eſt animæ ſubſtantia, huiuſmodi aliquid alterum: ita vt ſimul quidem ſimilitudinem cum affectione ſeruet:quia quaſi aliunde, aliquid afferatur. Simulq; diuerſum ab affectione ſit:propter perfectionem illam, quam a ſeipſo adipiſcitur. Vnde & inueſtigat anima:tanquam ea, quæ nō habeat:& inuenit res, in ſeipſam intuens, tanquam ea, quæ habeat. Cæterum quia ab actionibus, quæ manifeſtiores ſunt, in ſubſtantias ipſas adducendi ſumus: iure ab ipſo intelligere in eam nos contemplationem Ariſtoteles perducit, quæ de eo habetur, quod ſic intelligat. At haud, quemadmodum in ipſo ſentire, ſenſilia vel ante actionem illam, quæ ſentiendi facultatem obtinet, ſumpſit:ita & ipſa intelligibilia, ante ipſum intelligere accipit. Quoniā ipſum intelligibile occultius eſt:q̄ ipſum intelligere iuxta progredientem eum intellectum, de quo loquimur. Quippe quod magis ſubſtantiale, ac permanentius ſit. Tanquam id quod omnino primum, & ſupremum animæ.

TERTIA PARTICVLA.

IMPASSIBILE profecto eſſe oportet. Vim autem formæ recipiendæ habere.

EXPOSITIO.

Quandoquidem pati eſſe dixit, ipſum recipere, atq; aliunde habere, quæ cognoſci debeant:ideo iure impaſsibile eſſe inquit, quod recipiendi quidem vim habeat:haud tamen adhuc conſecutum ſit. Intuetur nanq; philoſophus in vitam eam rationis compotem: quæ iam progreſſa ſit:quæq; a ſeipſa receſſerit:quæq; adhuc imperfecta exiſtat. Cuiuſmodi ea nempe eſt, quæ imperitorum exiſtit:& eorum, qui rerum ſubſtantias nequaquam cognoſcere valeant. Cognoſcit etenim vel tunc anima ipſa:ſed accidentia cognoſcit, & quæ ſubſtantiam conſequuntur. Verum haud atoma, quemadmodum ſenſus, atq; imaginatio. Sed quæ communia ſint. Nam cum ratione circa ea agit:& quod mutuo inter ea cōteqūes, aut oppoſitum, & quod præcedat, ſequaturve conſiderat. Quod & eæ omnes artes præſtant, quæ circa ea, quæ in materiæ concretione poſita ſint, verſantur. Præterea que & illæ quoq; ſcientiæ, quæ mathematicæ dicuntur. Neq; enim hæ ſubſtantias, ſed figuras, & magnitudines, & affectiones, & motus, mutuoſq; illorum concentus contemplantur. Subſtātialeſq; eorum rationes prætermittunt. Nam hæ abſq; vllo interuallo, ac coniunctæ ſunt. Vnde diſtantias, atq; diuiſiones, quæ ab iis exierunt, nec ſine diuerſitate progreſſæ ſunt, pertractant. Verum ſi hæc quoque a formis ortum habent:quonam pacto? nonne intellectus etiam, qui extra progreſſus eſt, hæc ex participatione, atq; affinitate quadam, quam cū formis retinent, cognoſcet? Ne vel fruſtra intelligibiles formæ in anima inſint:quæq; nihil in intellectum agant. Nunquid agent illæ quidem vel tunc: ſed neq; tanquam intelligibilia, neq; tanquam formæ. Intelligibilia nanq;, omneſq; formæ, ſubſtantiæ indiuiſibiles, atq; termini exiſtunt. Intellectus autem in illo eius impetu ad ea, quæ extra, particeps intelligibilium redditur formarum, haud tanquam ſubſtantiarum, neq; tāquam eorum quæ ita cognoſci debeant, vt indiuiſibilia ſint:ſed tanquam eorum, quæ in diuiſionem, & affectionem definant:& in eam omnino naturam, quæ ſubſtantias conſequatur. Iure itaq; Ariſtoteles illud impaſsibile ipſius intelligere interpretans, tanquam id, quod nondum quidem habeat, ſed recipere valeat:non ſimpliciter id quod cognoſci poſſet, adduxit, ſed formam ipſam. Quæ quidem forma impartibilis eſt, & ſubſtantialis, atq; intelligibilis terminus. Intellectus nanq; ille eſt:quo terminos cognoſcimus.

Artes mathematiceq; ſcię q̄ cōtēplent.

Dubitatio.

Reſponſum

ET poteſtate tale, ſed haud id.

Neq; enim, quandoquidem haud iam perfectus ille animæ intellectus eſt, qui alio vergit: & ita aptus, atq; natus eſt, vt ſemper ſit imperfectus. Nam & perfici quoq; valet. Quod ei datum eſt, cum in impetu illo ad ea, quæ extra permanens, quemadmodum ſciens, ex habitu perficitur: qui quidem habitus, ſubſtantiæ appulſus etiam eſt. Ideoq; ipſe in receſſu quodam a ſubſtantia, atq; extrinſecus collocatus eſt. Hac itaq; ratione poteſtate eſt, & tanq̃ is, qui aliunde recipiat: & tanquá adhuc imperfectus, & qui nondum receperit. Quoniam autem ſecūdo loco eſt intellectus: qui iam digreſſus ab eo, qui prope primam ipſam ſubſtantiam permanet: neq; eundem cum illo intellectu ſeruat ordinem, ſed remiſſum: ideo & tale, ſed haud id dictum fuit. Recte igitur poteſtate tale, ſed haud id.

ET eodem modo ſeſe habere, quemadmodum quod ſentiendi uim habet ad ſenſilia: ita intellectum ad intelligibilia.

Id profecto intelligens, de quo ſermo eſt. Quod & propoſitum fuit ad inueſtigandum, & antea dictum fuit. Si ſane eſt ipſum intelligere, quemadmodum ipſum ſentire. & a quo fit ipſum intelligere. Cuiq; recte adiunget id. & eum qui iam ita factus ſit quælibet: quemadmodum ſciens, qui ſecundum actum, factus eſſe dicitur. Qui ſane cum adhuc effectus nō fuerit: eodem modo ſeſe habet ad ipſa intelligibilia: quemadmodum quod ſentiendi vim habet ad ſenſibilia. Nam ſentiendi vim habere inquit, quod ſentire quidem poteſt: haud tamen adhuc ſentit. Ita, vt & ex iis, quæ aliunde adueniunt perficiatur: & ex eo, quod poſſit, ſimile reddatur: prætereaq; ex eo, quod haud eadem: ſed huiuſmodi qualia vnde exemplū ſumitur, quæ innaſcantur, ſint. Neq; enim ſenſilia ipſa in eo, quod ſentiendi vim habet, reperiuntur: ſed horum formæ, quæ accidentium formæ ſunt. Neq; ipſa intelligibilia, in huiuſmodi intellectu reperiuntur: ſed quæ talia. Præterquam quod, quæ quidem ſentiendi vim habent, præſtantiora ipſis ſenſilibus ſunt, tanquam viuacia, & quæ in id, quod impartibile adducta. Quæ vero intelligere valent, ipſis intelligibilibus cedunt: quippe cum hæc intus remaneant, illa vero ad ea, quæ extra progrediantur. Et quoniam ipſa quidem ſenſilia omnino diuerſa ab iis, quæ ſentiendi vim habent: ipſa vero intelligibilia ſimul diuerſa, atq; eadem. Nō ſolum enim intellectus ille, qui lapſus eſt, diuerſus exiſtit: ſed idem quoq; cum eo, qui permanet. Et quoniam ipſa quidem ſenſilia per ſenſoriū, quod ſentiendi vim habet, excitant: dum in ſenſorium agunt: Nam anima, quæ ſentiendi vim habet, appulſu conuenientium rationum, prope ſenſilium formam perſiſtit. Intelligibilia vero abſq; vllo medio ipſum perficiunt intellectum. Qui tamen ex ea actione quam in ſe reconditam habet, inde perficitur.

Tres diuerſitates inter intellectū atq; ſenſum. Prima. Secunda. Tertia.

QVARTA PARTICVLA.

NECESSE itaq;, quoniam omnia intelligit, immixtum eſſe, quemadmodum inquit Anaxagoras, quo imperet. Id autem eſt, quo cognoſcat. Quod enim prope apparet prohibet, quod alienum, atq; obſtruit.

EXPOSITIO.

Dilucidum eſt, quod & hæc de eo dicuntur intellectu, qui nunc propoſitus eſt: qui & progreſſus eſt, & imperfectus exiſtit. Atq; is nullum ex intelligibilibus eſt. Sed eorum omnium reſpectu immixtus eſt. Quod eam ob cauſam factum fuit: quo ea omnia participando intelligat: neq; ex ſe id agat. Sed ex ea parfectione, quam aliunde adipiſcitur. Quoniam intellectus ille, qui quemadmodum ſciens, quælibet ex ſe fit: haud immixtus etiam eſt: ſed quælibet exiſtit. Multoq; magis id ille conſecutus eſt, qui prope primam animæ ſubſtantiam permanet: quiq; ſua ex ſubſtantia, actus eſt. Verū is, qui iccirco omnia intelligit, quia aliunde ad eum traducuntur: immixtus eorum omnium reſpectu anteaquam intelligat, eſt. Nam tanquam materia iis ſubiicitur, quæ intelligit. Abſq; vlla forma vero id omnino eſt: quod pure, atq; ſyncere a materia ſtat, materialeve exiſtit. Ideoq; naquaquam in corporibus concedimus vnum aliquod reperiri elementorum: minimeq; aliquid quod forma affectum ſit, primam materiam eſſe. Nam inter formas mutua quædam inſita eſt contrarietas. Ex qua illud ſequitur: quod quicquid ex quauis earum conſtitutum fuerit, impedietur,

Sole clarius, hīc tres illos Simplicii, & Ariſt. intellectus agnoſce

dictur,quin reliquas recipere valeat.Seſe nãq; opponit,atq; obſtat,aut obſtabit,quæ ineſt, illis omnibus.Quo itaq; imperet,atq; pure quælibet cognoſcat,immixtus huiuſmodi intellectus,reliquorum omnium reſpectu ſit.Quemadmodum Anaxagoras quoq; intellectum ſimilium illarum particularum reſpectu immixtum ſeruat: quo illis omnibus præſtet.Iſq; ille eſt,qui cuncta ſciunctim efficit,atq; intelligit.At noſter iſte animæ intellectus, qui materialis dicitur,remiſſe agit.Ita,vt abſq; vlla prohibitione oĩum particeps efficiatur.

QVINTA PARTICVLA.

ITA,ut neq; ipſius ſit natura ulla quæpiam:At nũquid hæc,quod poſſibile? Qui itaq; uocatur animæ intellectus.

EXPOSITIO.

Illud ita,vt neq; ipſius,haud ita,vt & materiæ intelligendum.Ipſa nanq; abſq; vlla forma exiſtit:& ex eo tantum conſtituitur,quod corporatarum formarum recipiendarũ vim habeat.Intellectus autem is,& ipſe quoq; ex ea conſtituitur anima, quæ rationis compos eſt.Senſiliaq;,vt iam dictum fuit,cognoſcit.Nequaquam itaq;,verba illa,neq; ipſius,ita interpretari debemus:vt & ſenſus quoq; nullam habeat naturam. Nam tum intellectus ipſe,tum ſenſus proprias quaſdam habent naturas.Verum verba iſta ita ſtatuere,ac collocare oportet:vt tranſponamus illud,eius,quadam ratione ſic. Ita, vt neq; ſit natura ipſius vlla.Ne aliud aliquid tanquam ei ſimile comparare cogamur.Nullam autem ipſius naturã eſſe,verum eſt:ſi naturam accipiamus intelligibilem,& intelligentem. Neq; enim intelligit,neq; intelligitur actu.Poteſtateq; tantum in horum vtrunq; vergit,anteaquam intelligat:donec imperfectus ſit.Licet enim ſenſilia cognoſcat: attamen nequaquam intelligibilia comprehendit:quæ ſubſtantiales terminos referunt.Ne intellectus quidem igitur eſt. Quandoquidem intellectus intelligibilium cognitio exiſtit.Intelligibilia vero ſunt,quorũ cognoſcendorum vim ſenſus non habet.Nam in duas quoq; parteis res omneis diuidere conſueuimus:in intelligibilia,atq; ſenſibilia.Iure itaq; & vocari Ariſtoteles inquit, huiuſmodi animæ intellectum.Quippe qui haud adhuc ſit:quia actu non ſit. Sed tamen vocetur:quia poteſtate intellectus ſolum ſit:nihil ex intelligibilibus ipſis formis exiſtat. Quas philoſophus in eorum numero,quæ eſſe dicuntur,collocat: tanquam eas, quæ proprie actu ſint,anteaquam ille intelligat. Quod nanque iuxta aliquid intelligit,omnino ab ipſis intelligibilibus determinatur,& eſt,quale quod intelligitur.

DICO autem intellectum,quo cogitat,& exiſtimat anima:nihil eſt actu eorum quæ ſunt,anteaquam intelligat.

In tranſitu nanq; illo rationis,qui percurrendi vim habet:quem quia cognoſcẽdo peragit,cogitatio indicat:& in contemplatione illa,quæ non ſine aliquo receſſu ſit:quam exiſtimatio ſignificat:quod imperfectum ita contingit,vt neq; intelligat:& quod ſecundum habitum perfectum,quando poteſt tum alia ex ſeipſo,tum ſe cognoſcere.

SEXTA PARTICVLA.

QVAPROPTER,neq; mixtum eſſe,æquum eſt ipſum corpori. Qualis nanq; quidam fieret:calidus,aut frigidus. Et inſtrumentum aliquod eſſet, quemadmodũ ei,quod ſentiendi uim habet.Nunc autem nihil eſt.

EXPOSITIO.

Quandoquidem poteſtate ſolum,intellectum eum de quo locuti hactenus ſumus, Ariſtoteles eſſe dixit:& nihil eorum quæ ſunt,ipſum actu eſſe: nullamq; eius eſſe naturam: ſed id potius tantum,quod poſſibilis exiſtat:nunc non illud nobis ſignificãdum putauit: ne ipſum ſine ſubſtantia,aut ſine vita eſſe duceremus. Vita nanq; omnino,atq; ſubſtantia ea eſt,quæ cognoſcere,& ſapere poteſt:quæq; intelligibiles formas cognoſcendo recipere valet.Haud id igitur nos monere voluit.Sed potius ne ſubſtãtia aliqua,& vita, intellectus is eſſe putaretur,quæ corporis formam referret.Quoniam in corpore in primis, quod po

teſtate, atq; imperfectũ reperitur. At mutationes demonſtrant ipſum ab ea omni vita, quæ

Inſeparabilis vita duplex.
Prima.
Secunda.

a corporiqus inſeparabilis ſit, ſeiunctum. Inſeparabilis nanq; vita duplex eſt: altera quidẽ quæ viuax ipſum inſtrumentum effingit: ſecundum quam viuens eſt. Altera vero, quæ viuente ipſo corpore, tanquam inſtrumento vtitur. Quemadmodum nauta vtitur naui. Quæ quatenus vtitur inſeparabilis quoq; eſt. Quarum neutra cum intelligibilibus concinnari poteſt. Neq; inquam, vita eſt, quæ inſtrumẽti eſt: quæq; cũ corpore mixta: quæq; coniuncta cum qualitatibus, quæ io ipſo. ſunt. Corpus nãq; naturalibus formis cedit: multo ergo magis intelligibilibus cedere debet. Paſſibileſq; qualitates, cum ab omni ſubſtantia exciderint: procul ab intelligibilibus quoq; receſſerunt. Quare vita illa, quæ cum his iũcta eſt: quæq; cum corpore mixta, nunquam cum intelligibilibus conueniret. Totũ nanq; illud, quod corporis ſit: quod admiſtio vere indicat: & ab ea ſuperatur forma, quæ genitorum communiter determinandorum vim habet. Nondum autem dico, ab iis, quæ ſeiuncta ſunt. Deſeritur præterea & ab ea conuerſione, quæ in ſeipſum fit. Ita, vt neq; intelligere queat. Multoq; præterea magis id qualitatum illa expletio fert. Quæ ſe minime aptam ad intelligentem illam actionem: minimeq; accommodatam ad intelligibiles formas, præ ſe fert. Rationem nanq; eam, quæ formales ſubſtantias recipere, comprehendereve debet, ab accidentibus nudatam, atque remotam eſſe oportet. Ab illiſq; poſtremis in primis: quales paſſibiles qualitates ſunt. Corporiſq; reſpectu immixta eſſe debet. Quo & quæ indiuiſibi-

Dubitatio.
Reſponſum.

lia ſunt, intelligat: atq; in ſeipſam conuerti queat. At vnde illud oſtenditur, quod nullum adſit intellectui ipſi inſtrumentum: ita vt omnino a corporibus ſeparabilis ſit? Nunquid id poſtea manifeſte Ariſtoteles demonſtraturus eſt: vbi paululum progreſſus fuerit? Quod tunc præſtabit, cum diſcrimen inter vacationem illam ab affectione: quæ tum intellectui, tum ei, quod ſentiendi vim habeat, data fuit, declarabit.

ET RECTE ſane dicentes animam eſſe locum formarum. Præterquam quod non tota: ſed quæ intelligendi facultatem habet. Neq; actu, ſed poteſtate, formæ.

Laudat philoſophus eos, qui animam formarum locum eſſe enunciarunt. Simulq; illud indicat: quemadmodum haud de eo intellectu ab eo verba fiebant, cuius anima particeps exiſtit. Ille nanque non anima, ſed præſtantior quædam ſubſtantia eſt. Simulq; illud etiam indicat: quemadmodum formas non ipſa accidentia vocat. Nam eorum recipiendorum vim ea habet anima: quæ ſentire valet. Sed eas ſubſtantias ita appellat: quæ ex ſe ſunt: aut quæ omnino, quæ ſuiipſarum exiſtunt: aut ex iis, quæ determinantur, conſtituũtur. Locus autem anima dicitur: tanquã ea, quæ illa, quæ adueniunt, & extrinſecus ſunt, quodam pacto recipere poteſt. Quo cum loco eo, qui corporatus eſt: ſeruetur proportio. Sin autem id ita ſeſe habet: neq; ea anima tota; quæ intelligendi facultatem obtinet, locus erit. Sed ea, quæ dicta fuit: quæq; omnino extra labitur. Quoniam illa quæ permanet, iam idẽ cum formis illis, quæ cum ea eundem ſeruant ordinem, eſt: non autem eas recipit. Et poteſtate, non autem actu ea exiſtit: quæ quodam pacto a ſeipſa receſſit: quæq; in ſeipſam tota conuerſa eſt. Nam quæ ſuiipſius ſubſtantiam permanet, haud poteſtate adhuc, ſed actu eſt. Immo vero ipſe potius actus exiſtit.

SEPTIMA PARTICVLA.

QVOD autem non ſimilis paſſibilitas eius, quod ſentiendi, & eius, quod intelligendi uim habet: manifeſtum in ſenſoriis, & in ſenſu. Senſus quidem enim non poteſt ſentire, ex eo, quod admodum ſenſibile: ut ſonum ex magnis ſonis. Neque ex uehementibus coloribus, & odoribus, neq; intueri: neq; odorari. Sed intellectus cum aliquid intellexerit admodũ intelligibile: nõ minus intelligit inferiora: ſed & magis. Quod quidẽ. n. ſentiẽdi uim habet: haud ſine corpore. Intellectus uero ſeparabilis.

EXPOSITIO.

Vult quidem philoſophus ex his demõſtrare, quod antea dictum fuit. Quod inquam nullum eſt inſtrumentum in intelligibilium formarum contemplatione. Demonſtrat autem id

tem id

tem id ex comparatione intellectus cum ipſo ſenſu. Quo vbi ex ſenſu cognouerimus, quid patiatur omne id, quod per inſtrumentum aliquid cognoſcit: vbique quod intelligendi vim habet liberum ab affectione nouerimus: & ab ea quoque contemplatione, quæ per inſtrumentum fit, id ſeiunctum ſtatuamus. Impaſſibilitatem autem Ariſtoteles vocat, receptionem illam, quæ nondum in eo facta ſit: quod alicuius recipiendi poteſtatem habeat. Si itaque nequaquam ſimilis eſt impaſſibilitas illa, quæ in eo, quod ſentiendi, & in eo, quod intelligendi vim habet, reperitur: neque quod recipiendi vim habens in ambobus exiſtit, ſimile erit, neque ipſa etiam receptio. Quæ igitur hic diſſimilitudo adeſt? Quoniam receptio eius, quod ſentiendi vim habet, non ſine conuerſione quadam, & mutatione, & corporata affectioue fit. Affici nanque, pati'ue ipſum ſenſorium à ſenſilibus opus eſt: ſi ſenſus agere debeat. Receptio autem eius, quod intelligendi vim habet, abſque vlla mutatione eſt. Acceptioque non ſine propria actione huic adeſt. Id autem inde patet. Quoniam ſenſus, qui vehemens aliquod proprium ſenſile comprehenderit: vt viſus lucidum colorem, minime poteſt confeſtim tenuiora comprehendere. Intellectus autem potis eſt, ex contemplatione eorum, quæ admodum intelligibilia ſint: tum hæc, quæ admodum cum forma iuncta ſunt: vt tranſcendentes termini, & præſtantiores perfectiones, & ſubſtantiæ puriores: tum minora quoque intelligere. Atque adeo magis quàm antea maiora intelligere potis eſt. Intellectio enim confirmatur ex contemplatione illorum præſtantiorum, in ſecundorum iſtorum cognitionem. Vnde præſtantisſima, atque optima, eorum quæ de principiis, atque cauſis ducta ſunt, ex ipſis principiis, atque cauſis cognitio habetur. Quæ igitur huius diuerſitatis cauſa? Quoniam quod ſentiendi vim habet, haud ſine corpore agit: & recipit formas, ita vt in illa receptione diſgregetur, aut congregetur, aut omnino aliquam inſtrumentum ipſum toleret affectionem: apertisſimeq; percutiatur in vehementiũ illorũ ſenſiliũ affectionibus. Vbi itaq; admodũ, exẽpli cauſa, diſgregatum ſenſorium fuerit: ab eo quod minus diſgreget pati non poteſt: neque illam mouet actionem, quæ ad vitam ſentiendi vim habentem, circa ipſum ſpectat. Intellectus vero, qui ſeparabilis ab omni corpore eſt, nihil conuerſione, aut affectione corporis formam referente indiget. Ideoque neque quo ad contemplationem eorum, quæ inferiora ſunt, impedimentum ei vllum affertur. Nam ex propria ſua actione, & quæ à præſtantioribus ortum habent, recipit. Neque corpus patitur: ſed diuerſa agit. Licet pati dicatur.

OCTAVA PARTICVLA.

QVANDO uero ita quæcunq; fiat, ut ſciens, dicitur, qui ſecundum actum.

EXPOSITIO.

Intellectus ille, qui quadam ratione à ſeipſo recedit: quique in id, quod extra progreditur: aliquando quidem totus circa ſenſilia conuerſus eſt: nullaq; ratione, neque formas, neque ſubſtantias intelligit. Quæ à ratione, & à præſtantiori illo intellectu comprehendi debent. A ſenſu autem nequaquam. Ideoque intelligibilia dicuntur. Quandoquidem & ipſam quoque rationem intellectum Ariſtoteles appellat. Cum poteſtate intellectus ſit, & imperfectus, & materialis: atque huiuſmodi, vt aptus quidem ſit ad intelligibilium illarum formarum receptionem, atq; ad earum intellectionem: ſed haud adhuc receperit. Aliquando autem iam perfectus ille eſt intellectus: atque intelligibilium formarum plenus. Quatenus tamen ei intellectui, qui iam progreſſus ſit, pote eſt. Qui haud à ſenſibilibus perficitur: ſed in his, tanquam in extremis formarum veſtigiis inſidet: indeq; ad ipſarũ formarum inueſtigationem, non ſine quadam inclinatione in ſeipſum excitatur. Hacq; ratione iunctus cum manente, atq; prima illa animæ ſubſtantia, à formis in illa exiſtentibus perficitur: & ab illa quoq; cognitione, quæ cum ea in vnum redacta eſt. Licet haud id quidẽ fiat, qđ ſubſtantialis eius cognitio eſt: neq; in illas formas euadat, quæ in eius ſubſtãtia permanẽt. At ex formis iis, quæ his proxime appẽſæ ſunt: & ex cognitiõe illa, quæ ei, quæ ſubſtãtialis eſt, cõiũgitur, expletur, atq; pficitur. Simul q; tãq̃ ab aliis pmanẽtibus, q̃tenus progreſſus eſt, diuerſus redditus fuit. Simul q; & à ſeipſo. Q̃nquidẽ vnus quodã pacto, &

idem manet, atque progreditur. Perfectio itaque, quæ in eo, qui progreſſus eſt, reperitur: haud huiuſmodi eſt, qualis quæ ſubſtantialis eſt: ſed ex appulſu, atque ſecunda, poſt eam, quæ in ſubſtantia, ſubſtantialis'ue: & ſecundum habitum exiſtit. In ſubſtantia nanque habitus verſatur: non autem ipſa eſt ſubſtantia. A poſterioribus igitur ad priora, in contemplatione hac, quæ tanquam de animæ partibus habetur: per ea, quæ proxima, atque coniuncta ſunt, Ariſtoteles aſcendit: ab intellectuque illo, qui materialis, & imperfectus, & poteſtate eſt, ad eum accedit, qui progrediens vel ipſe quidem eſt: ſed perfectus ea perfectione eſt, quæ ex appulſu habetur. Qui quæcunque ita fieri dicitur, vt ſciens ille, qui ſecundum actum: homo inquam. Id quidem igitur dictum fuit: ne in intellectu iſto, qui ita perfectus, actionem ipſam, aut eandem cum habitu, aut ſemper ſequentem ſtatuamus. Cæterum quemadmodum ſeſe habet, qui ſecundum actum ſciens: id autem eſt, is, qui perfectum iam habitum adeptus eſt: tametſi non ſemper ſecundum eum agat: ita & perfectum quoque eum ponamus intellectum, qui iam progreſſus eſt. Qui propter progreſſum, quemadmodum ipſe à ſubſtantia ſeiungitur: ita & actionem ab habitu diuiſam habet. Quæ quidem actio neq; ſemper ſequitur: ſed aliquando. Quia & ipſe quoque aliquando perficitur. Recte itaq;, & particula illa, quæcunque de eo, dicta fuit: propter diuiſam illam formarum collectionem, quæ in ipſo exiſtit. Illud vero fieri, propter perfectionē illam, quæ aliunde venit: quæq; haud perpetua eſt: ſed aliquando in eo reperitur.

ID AVTEM contingit, cum poſſit agere per ſe. Eſt quidem conſimiliter, & tunc poteſtate quodam pacto. Haud tamen eodem modo, & anteaquam diſcat, aut inueniat.

Illud quidem poſſe per ſe agere, eius intellectus proprium eſt, qui progreſſus quidem ſit: ſed perfectus exiſtat. Materialis nanque intellectus perficitur etiam à ſeipſo, quatenus vnus, & idem eſt, animæ ille intellectus, qui permanet, & qui progreditur. Haud tamen ex ſeipſo agere, atque cognoſcere ipſa intelligibilia poteſt: donec imperfectus ſit. Nam vbi perfectus fuerit: qui ille eſt, qui nunc quo de eo, contemplemur, propoſitus fuit: licet neq; ſubſtantialis ſit, animæ intellectus: tunc per ſe agere valet. Neque enim in poteſtate: ſed in eo, quod iam agat, ſuum habet eſſe. Iſque præterea in poteſtate quoque eſt: quia non ſemper agat. Iccircoq; & ipſe quoq; poteſtate quodam pacto eſt: & tanq̃ is, qui nō ſemp agat: & tanq̃ is, qui aliunde perfectus ſit. Queádmodum & corpus, quod iam viuit, poteſtate vitā habere dicitur. Quod ei datur, propter aduentitiam illā vitæ acceptionem: quæ non ſolum aliunde accedit: ſed & aliquando ei conceditur. Sed haud eodem modo, & anteaquam diſcat, aut inueniat. Qualis erat imperfectus ille intellectus: qui & ante ipſam perfectionem poteſtate erat: atq; ab ipſo perficiente maiori, atq; manifeſtiori diuerſitate differebat.

ET IPSE præterea ipſum tunc poteſt intelligere.

Haud ſecundum accidens id intelligere debemus: quia intelligibilia habeat, atq; idem quadam ratione cum formis illis: quæ intelligi debent, ſit. Ita, vt præcipue formas, non autem ſeipſum intelligat: quemadmodum Alexander vult. Nam ſeipſum præcipue intelligere debet. Quoniam vbinam aut Alexander, aut nos de eo aliquid ſcribimus, tanquam de illo qui neque ſeipſum intelligat, neque intellectionem, aut vitam, aut ſubſtantiam ſuiipſius? Nanque intellectus eſſe debet: non autem ſenſus: qui ad alia extenditur, & ex extenſione illa ad alia, ſeipſum quoque ſentit. Non ſolum enim is intellectus eſt: ſed intelligibilis quoque. Qui quemadmodum alias intelligibiles formas ſortitur ex iis, quæ in animæ ſubſtantia inſunt: ita & intellectus, & intellectio à ſubſtantiali illo intelligente, atque intellecto ſit. Verum nihil, inquit Alexander, ipſum à ſeipſo patitur. Ipſum vero intelligere in eo, quod intellectus ab intelligibili patiatur, collocatum eſſe videbatur. Haud ſimpliciter illud verum eſt. Sed de eo, quod cum ipſo ſentire ſimilitudinem nactum ſit. & quod aliunde quodam pacto perficitur. Licet ex ſua actione illam aliunde accedentem perfectionem recipiat. Patitur igitur & materialis ille intellectus: &

Obiectio Alexandri.

Reſponſum.

qui

qui iam ex appulſu perfectus eſt: quatenus à ſubſtantiali intelligibili perficitur: & quatenus intellectus, atque intelligibilis fit. Vbi vero ſemel perfectus fuerit, ipſe ſeipſum, & formas illas, quæ in ipſo ſunt abſq; vlla affectione, ex perfecta ſua actione intelligit. Affectio nanq; illa in acceptione, atq; expletione, quæ aliunde fit, collocata erat: non autem in mutatione, conuerſione'ue quapiam.

NONA PARTICVLA.

QVONIAM autem aliud eſt, magnitudo, & ipſum magnitudini eſſe: & aqua, & ipſum aquæ eſſe. Ita autem & in aliis multis: ſed haud in omnibus. In nõnullis enim idem ipſum carni eſſe, & carnem, aut alio, aut alia ratione ſeſe habente iudicat. Caro enim non ſine materia. Sed quemadmodum ipſum ſimum hoc in hoc.

EXPOSITIO.

Ariſtotelis quidem propoſitum in his eſt: diuerſas tradere intellectiones eius intellectus: qui progreſſus quidem vltra ſubſtantialem permanſionem eſt: ſed perfectus fuit ſecundum habitum ex ſubſtantiali illa perfectione, quæ in anima reperitur. Quarum quidem intellectionum altera compoſitarum, atque diuiſibilium ſubſtantiarum eſt: altera vero ſimplicium, & indiuiſibilium. Quod ob eam ſanè cauſam facit, quo & hac ratione diiudicet ſubſtantialem animæ contemplationem. Quæ quatenus ei pote eſt, in ſimplicibus, atque impartibilibus permanet. Quemadmodum præſtantior ille animæ intellectus, haud à formis ad ea, quæ formis affecta ſunt, pertranſiens: quo & hæc quoque cognoſcat: ſed in ipſarum formarum intellectione: ex intellectione illa, quæ cauſam affert: cognoſcit tanquam ex cauſis, & quæ formis affecta ſunt, & quæ his euenere: &, vt vno verbo complectar, omnia quæ de cauſis deducta ſunt: & materiam, quæ earum extremarum recipiendarum vim habet: & quæ his, quacunque ratione adſunt. Qua quidem intellectione in formis, quæ cauſam afferendo complectuntur ea omnia, accepta fuere, quæ à cauſa deducuntur. Quem ſanè intellectum, & anima ea, quæ in ſuiipſius ſubſtantiam recurrit: quatenus ei pote eſt, imitatur. Vtpote, quæ ei innate iuncta eſt: dum in ſupremis illis ſuiipſius rationibus permanet: & in id quod extra, nulla ratione progreditur. Sed cum illis formis colligata eſt, quæ in ipſo intellectu exiſtunt. Atque in his ipſa quoque, quæ à cauſis efficiuntur, iuxta ſimplicitatem illam cauſas referentem, contemplatur. Nequaquã vero & anima, quæ à ſeipſa progreditur, licet iam vel perfectam induxerit contemplationem in ſimplicitate illa formali permanet. Sed per perfectionem quidem, quæ à ſubſtantia ei tradita fuit, & coniunctionem illam cum ea aſſequitur. Tanquam altera quodam pacto ad alteram tendente. Neque enim cum coniunctione appellit ad formas. Tametſi vel longius illa abſit, quæ pure in ipſa permanſit. Per progreſſum vero eorum quæ extra, non ſolum ex cauſis, ſed & ordine ſeruato ipſa iam progreſſa, ad ea ſeſe adigit, quæ ex cauſis deducta iam progreſſa ſunt. Senſu quidem ſenſilia aſſequens. Cognitione vero rationis compote ſubſtantias compoſitas, & omnino forma affectas. Quæ quidem cognitio tum diuerſa ab ea eſt, quæ formarum comprehendendarum vim habet: & eadem quoque: ſed quæ quaſi deflexa ſit: atque ita quæ terminantur, intelligat. Terminos nanqué recte, & abſque vlla flexione percipit. Termini nanque perfectiones ſunt. & eorum intellectio propè perfectionem permanet, Quandoquidem & omnis quoque cognitio propè id exiſtit, quod cognoſci debet. Quæ vero forma affecta, perfecta ſunt. Qui vero ordine ſeruato ad hæc appellit, intellectus eſt: non autem perfectiones ipſæ: ſed perfectionem participare dici poteſt. Nam refractio participationem indicat. Medicus enim medicina quaſi reflexa eſt. Quod propter permanentiam illam euenit: quæ ex medicina quidem oritur: ſed ſecunda, atque iam egreſſa eſt. Quoniam id, quod in participando illud eſt, quod vere eſt: diuerſum ab eo, cuius particeps exiſtit, eſt: licet iuxta illud ſit. Et ita recta, quæ refracta eſt: hoc eſt, quæ deflexa, ita, vt angulum faciat ab ea, quæ extenſa erat, facta fuit, Sed cum exierit quod ſimplex: ac ſub

diuiſionem ferè ſubingreſſa ſit. Hæc itaque in his de perfecto ipſo intellectu, in ipſo progreſſu philoſophando pertractat Ariſtoteles. Ante omniaq; nos de eo certiores facit: quod diuerſum quid à forma, quod forma affectum eſt, exiſtit. Magnitudo quidem igitur, & caro, & aqua, forma affecta ſunt. Ipſum vero eſſe vniuſcuiuſq; eorum, ipſa vniuſcuiuſq; forma eſt. Forma nanq; in ipſo, quid erat eſſe, definiri conſueuit. Quandoquidem ex ea, & iis, quæ forma affecta ſunt, ſuum adeſt eſſe. In quibus itaq; forma non manet eadem, ac ſuiipſius eſt: ſed eam habet vim vt alterum definiat: in his alterum eſt ipſum, hoc eſt, quod definitur: & ipſum eſſe ei: quod quidem eſſe eſt terminus iuxta quem definitur. In quibus autem forma abſque materia extat: & quæ propè ſeipſam maneat: neque alterius terminus ſit: in his idem exiſtit ipſum, & eſſe ei. vt caro, & carni eſſe. Licet haud verum Ariſtoteles ſumpſerit exemplum. Vnde infert quemadmodum caro in materia eſt: & eſt quemadmodum ipſum ſimum. Verum quod ita ſeſe habeat, quod ſine materia eſt, indicare voluit.

Dubitatio. At quonam pacto dicitur hoc in hoc: caro inquam, & ſimum: & vt vno verbo dicam: quod compoſitum ex materia, atque forma? Siquidem alterum quidem hoc, hoc eſt, ipſius formæ. Alterum vero in hoc. Reſponſum. Nunquid id ex natura formæ in materia exiſtentis habet: aut & cuiuſcunque reſpectus eſt, qui in alterum, tanquam in id, quod determinetur, deſinat? Neque enim idem eſt, quod forma affectum eſt, cum forma, quæ in altero reperiatur. Hæc quidem enim terminus eſt: licet & alterius ſit. Illud autem quod terminatur exiſtit: licet ſine materia ſit. Quemadmodum cœleſte corpus eſt. Haud idem igitur ſimum cum cauitate illa, quæ in nare reperitur, eſt. Neque animal cum vita illa, quæ in corpore eſt. Quemadmodum neque medicus cum facultate illa curandi, quæ in homine reperitur. Ex cauſis nanque illis elementariis, atque proximis ſcientiam pariendo cognoſcitur. Nam ex forma, quæ eius determinandi vim habeat: & ex materia, quæ hanc recipere queat. Illud itaq;, hoc in hoc: quod ab Ariſtotele poſitum fuit: non ipſum compoſitum: ſed compoſiti cauſas indicat. Nam formæ poſitio in materia, compoſitum perficit.

DECIMA PARTICVLA.

EO QVIDEM igitur quod ſentiendi uim habet, calidum & frigidum iudicat, & quorum ratio quædam caro. Alio uero, aut ſeparabili, aut quemadmodum refracta ſe habet in ſeipſam cum extenſa fuerit, ipſum carni eſſe iudicat.

EXPOSITIO.

Quandoquidem alio, aut eo, quod aliter ſeſe habeat, iudicare dixit magnitudinem, & ipſum magnitudini eſſe, diſtinguit, quænam quidem alio: quænamq; eo, quod aliter ſeſe habeat. Quæcunque quidem enim ſenſilia ſunt, vt qualitates, colores, figuræ, & magnitudines, & quemadmodum ipſe dixit, quorum ratio quædam caro. Id autem eſt, quorum cauſa proxima, ſubſtantia, quæ definitur. Perſæpe enim, vt & à Platone in Gorgia, & in Theæteto, ita & ab Ariſtotele ratio, pro proxima cauſa ſumpta fuit. Proxima autem cauſa accidentium omnium, ea eſt ſubſtantia, quæ determinatur. Quoniam in ea, & circa eam, & ex ea ſubſiſtunt. Caro igitur ſumpta fuit, pro ea omni ſubſtantia, quæ determinatur. Senſilia quidem igitur ſenſu intellectus iudicat. Accidentia enim & particularia ſenſilia omnia ſunt. Quorum conuenienter comprehendendorum vim ſenſus habet. Intellectus autem ſubſtantias percipere valet. Ideoq; in his alio iudicat. Senſu nanque iudicat: qui alius præter intellectum eſt. At intellectus eam omnino habet vim: vt determinatam ſubſtantiam iudicare valeat. Quandoquidem & rationem intellectum Ariſtoteli appellare, vt & antea dictum fuit, viſum eſt. Is igitur haud alio terminos iudicat. Sed ſeipſo quidem: verum aliter ſeſe habente, judicat. Quod tādiu fit quandiu intellectu illo, qui progreſſus eſt: quique in nobis perfectus, & formas iudicemus. Quandoquidem anima, quæ in ſuiipſius ſubſtantiam recurrit: quæq; propè perfectum permanſit actum: quæq; formis iuncta eſt: quæq; omnino ſeiuncta ab iſto ſecundorum appulſu, diuerſa ab illa exiſtit vita, quæ extra progreditur. Ideoq; hic recte adiectum fuit illud, Alio vero, aut ſeparabili, aut quemadmodum refracta ſeſe habet erga ſeipſam, cum extenſa fuerit: ipſum carni eſſe iudicat.

Alio quidem enim cum ſeparabili,hoc eſt,cum contemplatione illa, quæ ſeparata eſt ab actionibus,quæ extra prominent,atq; in habitus,& poteſtates progrediuntur,formas iudicat.Niſi profecto,& tunc non alio,ſed eodem,quod tamen alia ratione ſeſe habeat, dicere velimus.Nam & vna quoq; tota anima eſt,quæ manet,atq; progreditur.Omnium itaque conceſsione,eodem quidem dicere poſſumus:ſed quod aliter ſeſe habeat.Cum intellectus ille, qui progreſſus eſt, & ſeparatas cognoſcat ſubſtantias, & formas ex ſe determinet. Quodq; ita ſe alia quadam ratione habeat:quemadmodum ſeſe habet recta,reſpectu eius quæ refracta ſit.Nam ea,quæ refracta eſt,vt iam determinauimus,cognitionē eorum indicat,quæ eiuſdem ordinis exiſtentia forma affecta ſunt.Quæ vero extenſa,tanquam recta & abſq; vlla deflexione exiſtens,non ſecus,ac nota ſignum'ue cognitionis terminorum,& perfectionum ſumpta fuit:propter eas,quas ſuperius diximus cauſas.

VNDECIMA PARTICVLA.

RVRSVM uero in iis,quæ in abſtractione ſunt,ipſum rectum tanquam ſimū. Cum continuo enim. Ipſum autem quid erat eſſe,ſi eſt diuerſum ipſum recto eſſe,& ipſum rectum alii. Sit nanq; dualitas,altero itaq;,aut alio modo ſeſe habēte iudicat.

EXPOSITIO.

In abſtractione mathematica collocata eſſe,& opinari, & dicere Ariſtoteles conſueuit. Licet haud,quemadmodum Pythagoræi fecerunt,eminentes illas mathematicarum imaginum rationes in imaginatione inueſtiget:quæ ſubſtātiales ſunt,in vita illa animæ, quæ corporum formam referat:ſed in ipſis imaginibus,quæ imaginatione concipiuntur,ea collocata dicit.In quibus re vera ſuam omnem tractationem mathematici poſuerunt. Pythagoræi igitur,qui in prominentes illas,atq; viuaces imaginum rationes inſpexere, ſubſtantias,res iſtas mathematicas eſſe voluere. Ariſtoteles vero ab imaginibus ſubſtātiam remouet:& ex abſtractione imagines fieri inquit:quippe cum eas anima recipiat, ex imitatione quadam ſenſilium reſpectu.Haud quia ex propria actione & has anima promat. Indicat autem id circunductio illa,quæ in id,quod verum,atq; exactum fit.Neq; enim vere cubū figura illa, quæ ſenſilis ſit,refert.neq; ſine latitudine exacte recta,naturalis eſt:ſed quæ mathematica.Intus quidem igitur & imagines hæ ſunt:ſed haud ſine ſenſiliū cognitione: nā anima eſt,quæ ipſas promit. Tametſi haud ita promit,quemadmodum præſtantiora illa, quæ ſciri,aut intelligi poſſunt.Nam propter maximam ſimilitudinē,quæ inter ea eſt, quæ imaginatione concipiuntur cum ipſis ſenſibilibus,quod abſtractionis eſt proprie in iis ſedem,atq; locum ſortitum eſt:quæ concipiūtur imaginatione.Ita,vt eadem cum ſenſilibus ſine naturali tamen materia ſint.Quoniam & illa quoq; imago,quæ in imaginatione eſt, haud tanquam forma,ſed tanquam id,quod forma affectum ſit,exiſtit.Omnis nanq; forma impartibilis,atq; indiuiſibilis eſt.Magnitudines autem in partitione,& numeri in diuiſione collocati ſunt.Recte itaq; & ipſum rectum,tanquam ſimum dicitur:propter cōtinuitatem,atq; partitionem.Quia neq; forma,neq; ipſum quid erat eſſe ſit:quod eſt ipſum recto eſſe:ſed præter ipſum rectum.Philoſophus autem ex poſitione:ſi eſt alterū dixit: quoniam nequaquam hæc nunc tractanda propoſuit.Nam in iis,quæ poſt naturalia dicūtur, hæc & tractauit,& declarauit.Nuncq; in memoriam reuocauit,dicens. Sit nanq; dualitas, ipſum ſcilicet rectum.Vnitas quidem enim,ipſum recto eſſe,quia indiuiſibiliter vnū.Dualitas autem ipſum rectum,haud tanquam duo.Nam & ipſum quoq; vnum eſt.Sed continuum,& diuiſibile,& quod hac ratione dualitatem referat. Vel mathematica ergo anima altero,aut alia ratione ſe habente iudicat.Quemadmodum in iis,quæ expoſita fuerunt ſatis ſuperq; declaratum fuit.

ET omnino nempe,ut ſeparabiles res a materia,ita & quæ circa intellectum.

Non circa omnem intellectum nunc intelligit.Neq; enim circa eum,qui ab anima ſeiūctus eſt,Neq; circa eum,qui in anima reperitur:ſed cum illo innate,in vnum redactus eſt,

Nam nequaquam á formarum cognitione illi remouentur. Verum eum intellectum Ari-
ſtoteles ſignificat:de quo ſermo nunc á nobis habetur:qui in progreſſu perfectionem ade
ptus eſt:quiq; quodam ordine ſeruato,ac conuenienter res cognoſcit.Quo & tanquá ter-
minus propter perfectionem formis inſideat:& tanquam is,qui determinetur propter in-
clinationem illam ad ea,quæ extra,ad ea,quæ forma affecta ſint,ſe conferat: tanquam ad
ea,quæ ex formis iam progreſſa ſint.Intelligit autem huiuſmodi intellectus , tum quæ ab
omni materia ſeparabilia:quemadmodum animatam ſubſtantiam,& præſtantiorem illũ
intellectum. Tum quæ quadam ratione ſeparabilia:quemadmodum formas mathemati
cas,& naturales.Quæ haud quo ad ipſum eſſe ſpectat,ſubiecto indigent:& ea ratione ſepa
rabiles ſunt. At quia aliorum determinandorum vim habent,eam ob cauſam ab iis inſepa
rabiles ſunt. Eaq; præterea is intellectus intelligit,quæ formis affecta ſint. Quæ tamẽ ne-
quaquam á materia ſeparabilia. Videtur nanq; philoſophus materiam ipſam nunc voca-
re,ſubſtantiam eam,quæ determinata ſit, Quemadmodum itaq; ſeſe habent res iuxta id,
quod ſeparabile,aut inſeparabile á materia,ita & intellectus huius contemplationes. Hæ
nanq; ita circa intellectum verſantur, vt aut quæ omnino ſeparabilia , aut quæ quadam
ratione ſeparabilia,aut quæ inſeparabilia comprehendant.Sin autem eius actiones huiuſ
modi,patet,quod & ipſe,neq; ſolum,aut omnino,aut aliqua ex parte ſeparabilis , neq; ſo-
lum inſeparabilis.Sed & omnino ſeparabilis,propter innatam illam coniunctionem, quá
cum animæ ſubſtantia iam obtinet:& propter perfectionem,quam inde nanciſcitur.Præ-
tereaq; quadam ex parte ſeparabilis,rurſusq; inſeparabilis.Quod ob extenſionem illã ad
ea,quæ extra,ei aſcribitur.Quæ tum ad formas,quæ aliorum definiendorum vim habet,
fit:tum ad ea,quæ ex ſe determinantur.

DVODECIMA PARTICVLA.

DVBITARET autem aliquis,ſi intellectus ſimplex eſt,atq; impaſſibile: quem-
admodum inquit Anaxagoras,quonam pacto intelliget? Si ipſum intelligere pati
quoddam eſt. Quatenus enim aliquid commune ambobus ineſt : alterum quidem
facere uidetur:alterum uero pati.

EXPOSITIO.

Cum iam perfecerit Ariſtoteles contemplationem de progrediẽte illo intellectu, qui du
plex eſt:quatenus duo ſunt,quæ ex eo,quod imperfectum,atq; perfectum diſtinguũtur:
& ex quod poteſtate duplex:& ex eo,quod aut totus cum ſecũdis vitis complicetur: aut &
in ſeipſum,in ſuamq; ſubſtantiam reuertatur:ex qua etiam perficitur:cumq; ad ſubſtan-
tialem illum animæ intellectum acceſſurus ſit,duas de intellectibus illis , de quibus locuti
antea ſumus,proponit dubitationes. Quarum prior in primis ei,qui imperfectus eſt,con-
uenit:minuſq; ei,qui iam perfectus. Altera vero econtrario. Ex his autem ambabus affini
tatem quandam intellectuum eorum,de quibus dictum fuit,cum eo,de quo ſermo habẽ-
dus eſt,philoſophus tradit. Licet alter quidem longius abſit : alter autem propinquior ſit.
Nanq; extremus ille,atq; materialis commune aliquid cum intellectu ipſo efficiente habe
re tanquam is,qui perfici aptus,atq; natus ſit,oſtenditur. At qui ſecundum habitum perfe
ctus,multo maiorem coniunctionem cum eo ſortitus eſt,qui ex ſeipſo perfectus : quia &
ipſe ſine materia,atq; intelligibilis eſt. Quandoquidem in iis,quæ ſine materia exiſtunt,qđ
intelligibile intelligit. Quænã igitur prima eſt dubitatio,& vnde commouetur? Ex eo intel
lectu illo,qui ſecundum actum,quiq; ſupra animam exiſtit. Ille nanque impaſſibilis eſt:
quippe qui á nullo patiatur. Iſtorumq; ſecundorum reſpectu immixtus. Quæ tamẽ & ip-
ſe intelliguntur ex ea eorum acceptione:quæ á cauſis ortum habet. Verum haud eundem
ſeruat ordinem cum his. Ideoq; neq; quicquam commune habet,iuxta coniunctionem vl
lam,quæ ipſum eiuſdem eſſe ordinis demonſtret. Quoniam iuxta acceptionem illam cau
ſam eorum,quæ hinc deducta ſunt,referentem,ſeiuncta illa affinitas,quæ in primis ſecũ-
dorum reſpectu exiſtit,reperitur. Quo itaq; pacto nos ipſum intelligere in ipſo pati collo-
camus,& in affinitate illa,quæ non ſine admiſtione ſit. Ita,vt & eiuſdem ordinis ſit quodã

pacto affinitas:quemadmodum in iis,quæ faciunt,atq; patiuntur.Cauſæ nanq; illæ ſeiũctæ,atq; excelſæ,omnium quidem conſtituendorum,ſed haud efficiendorum vim ab Ariſtotele habere dicuntur.Quandoquidem neq; ipſius ortus,generationis'ue proxime principia ſunt.Nam ipſum efficiens id quod fit,reſpicit.At illæ ipſius ſubſtantiæ,atq; ipſius eſſe cauſæ omnibus ſunt.Dubitatio itaq; hæc eſt.Quonam pacto in ipſo pati,ipſum intelligere collocari poſſit:cum impaſsibilis ſit ipſe intellectus, quemadmodum & Anaxagoræ videtur.Quoq; præterea pacto non habebit aliquid commune cum efficiẽti,ſi patitur.Nam iuxta aliquid quod commune ſit:alterum quidem agit:alterum vero patitur.At immixtus eſt:neq; quicquam cum alio vllo commune intellectus habet.Huiuſmodi quidem igitur dubitatio eſt.Affert autem præterea philoſophus & alteram,ita ſcribens.

DECIMATERTIA PARTICVLA.

PRAETEREA uero,ſi intelligibilis,& ipſe:aut enim & aliis intellectus inerit, niſi ſecundum aliud ipſe intelligibilis. Vnum autem aliquid ipſum intelligibile forma,aut mixtum aliquid habebit:quod facit intelligibilem ipſum, quẽadmodũ alia.

EXPOSITIO.

Dubitatio quidem hæc,vel imperfecto illi intellectui conuenit:tanquam eo,qui poteſt & ipſo ſeipſum intelligere,iuxta illud quod primum poteſtate.Manifeſtius autem ad eum ſpectat,qui iam perfectus eſt.De quo perſpicue dictum fuit.Et ipſe ſeipſum poteſt intelligere,iuxta illud ſcilicet,quod poteſtate ſecũdum.Quod autem ſeipſum intelligere poteſt, patet,quemadmodum non ſolum eſt intelligens,ſed & quod intelligitur:& intellectus ſimul,atq; intelligibile.Patetq; quemadmodum ſubſtantiali illi animæ intellectui,præſtantiori q; præterea illi,eatenus ſimilis redditur:quatenus in id,quod ſine materia eſt,adducitur.Quod propter impartibilem in ſeipſum coniunctionem fit.Ideoq; dubitatio iſta ita cõmunis eſt:vt aduerſus id,quod ſimplex,atq; immixtum ipſius intellectus inſtet.Nanq; ſi quod intelligibile,& aliis quoq; naturalibus formis adeſt, ſimpliciterq; naturalibus ſubſtantiis:intellectus autem haud omnibus adeſt:nequaquam ſpecie idem,hoc eſt, ratione eſſe poterit,intellectus,atq; intelligibile. Tametſi ſubiecto aliquando conueniant. In quibus itaq; conueniunt:quandoquidem haud quatenus intellectus eſt intelligibilis: iuxta aliud aliquid,quod & aliis commune ſit,ipſum intelligibile obtinebit. Haud itaq; ſimplex erit.Illud quidem,mixtum,dictum fuit,propter illam intelligibilis additionem. Quod ſua proprietate diuerſum ab intellectu eſt.Illudq;,quemadmodum alia, adiectum eſt: quod auget dubitationem:propter affinitatem intellectus cum iis.Licet hæc partibilia, atq; cum materia ſint.Nam huiuſmodi ſunt,alia illa.

DECIMAQVARTA PARTICVLA.

NVNQVID ipſum quidem pati iuxta cõmune aliquid diuiſum fuit.Prius quoniam poteſtate quodam pacto eſt intelligibilia intellectus. Sed actu nihil anteaquã intelligat.Oportet autem ita,ut in tabella,cui nihil ineſt actu ſcriptum.Quod contingit in intellectu.

EXPOSITIO.

Excipit ex his philoſophus priorem illam dubitationem, Suamq; ſeruans poſitionem: quia patiatur intelligendo intellectus ille,qui extra à ſeipſo progreditur: communeq; aliquid cum intelligibilibus hunc habere concedens:attamen eum, qui adhuc imperfectus ſit,haud omnino ab intellectu illo,qui ſecundum actum exiſtat,diuelli demonſtrat.Eoq; intelligere quia aptus,atq; natus ſit:& quia intelligibilium formarum intelligendarũ vim habeat.Nam ex ſuperioribus illis formis iam repletus habetur.Sẽper enim,vt ipſe quoque Ariſtoteles dicturus eſt:maiore honore dignus videtur efficiens, quàm id, quod patitur. Sin autem,& quia ex ſe agat,à præſtantiori illo perficitur:quemadmodum ipſa intellectio indicat:quæ pura actio eſt:quonam pacto nonne & multo maius puro illi inhæret intellectui?Multoq; præterea magis id præſtabit ille,qui progreditur quidem,ſed perfectionem

adeptus eſt: quiq; iã ex ſe agere poteſt, iuxta id, quod ſecundo loco dicitur poteſtate? Hæc itaq; meta eſt eorum, quæ aduerſus priorem dubitationem dicuntur. Sed verba ipſa conſideranda ſunt. Ipſum pati, inquit, iuxta commune diuiſum fuit antea. Quoniam quod patitur, quandam omnino effinitatem cum eo, quod facit, obtinet. Nam id poteſtate eſſe oportet, quod actu ipſum efficiens eſt. Ideoq; poteſtate quodam pacto intellectus ipſa intelligibilia exiſtit. Is inquam intellectus: qui quia patiatur, intelligit: quiq; adhuc imperfectus eſt. Iſq; poteſtate quodam pacto eſt. Tametſi haud ſimpliciter tanquam materia. Quod ob eã intellectus perfectionem euenit: quæ ex propria actione ab intelligibilibus fit. Quoniamq; haud duo tantum: ſed & vnus quodam pacto ſit intellectus ille qui manet, & ille qui progreditur. Quiq; & hac ratione actu quodam pacto ſit. Quatenus vero progreditur: & à ſeipſo recedit: & adhuc imperfectus eſt, poteſtate eſt. Actu vero nequaquam, anteaquam intelligeret. Anteaq; quàm ſufficiens redderetur, vt per ſeipſum intelligeret. Iſq; ille eſt intellectus, qui tabellæ non ſcriptæ aſſimilatur. Nanq; & ea cum apta ſit, vt in ea ſcribatur: nondum literis inſignita fuit. Anima nanq; noſtra, quæ ad id, quod extra labitur: adeo à propria, atq; ſua remouetur ſubſtantia: quippe cum in ſtultitiam, atq; imperitiam, tum ſuiipſius, tum omnis formalis ſubſtantiæ deferatur: vt perfectione illa indigeat, quæ quaſi inducatur ab alio. A ſeipſa quidem enim omnino id aſſequitur: ſed tanquam ab altera. Quoniã tum a ſeipſa, tũ à propria ſubſtantia, procul abeſt: Perficitur itaq; anima noſtra, vbi in ſubſtantialeis illas rationes, quæ in ipſa exiſtunt, conuerſa fuerit: iuxtaq; eas inueſtigarit, atq; inuenerit rerum vnitatem: quæ excitantur in contemplationem, atq; illud eius perficiunt, quod extra progreditur. Idcircoq; intellectus ille, qui progreſſus eſt, perfectionem adeptus eſt: quemadmodum id, quod literis ornatum fuit: & quaſi aduentitie, atq; aliunde. Nam à ſubſtantiali illa actione perficitur. Quod contingit, in intellectu illo, de quo ſermo eſt: qui inquam fluit, atq; labitur. & qui aut adhuc imperfectus: aut ex habitu, atq; appulſu perficitur. Ille nanq; qui ſecundum puram actionem ſubſtantialis, ſolus, vel in ſeipſo manet: vel ex ſeipſo perfectus eſt.

DECIMAQVINTA PARTICVLA.

ET IPSE præterea intelligibilis eſt, quẽadmodum quæ intelligibilia. In iis nãq; quæ ſine materia, idem eſt, ipſum intelligens, & quod intelligitur. Nanq; ſciẽtia quæ contemplandi uim habet, & quod ſciri ualet, idem eſt.

EXPOSITIO.

Secundam dubitationẽ deinceps Ariſtoteles diiudicat. Id ipſum nanq; intellectus proprium eſt: ſeipſum inquam intelligere, aut poſſe intelligere. Ideoq; tũ intelligibilis eſt, qui adhuc imperfectus: tanquam poteſtate intelligibilis, atq; iuxta id, quod primo modo dicitur poteſtate. Tum qui perfectus eſt multo præſtantiori modo eſt intelligibilis: iuxta id, quod ſecundo modo dicitur poteſtate. Iſq; ex ſeipſo ad ſeipſum intelligendum ſufficiens eſt, & tanquam is qui iam perfectus: & tanquam is, qui ſubſtantiali illi intellectui æqualis effectus ſit: quiq; ei iam proximus exiſtat, qui actu eſt intellectus. Licet enim poteſtate vel ille quoq; intellectus ſit: qui perfectionem adeptus eſt: at iuxta id exiſtit, quod ſecũdo mo-
Dubitatio. do poteſtate eſt. Verum ſi intelligibilis, vel intellectus, quemadmodum ipſa intelligibilia exiſtit: intelligibiles autem & illæ quoq; formæ ſunt, quæ in materia exiſtunt: habebitq; aliquid commune cum iis: & non eſt immixtus earum reſpectu: neq; ſimpliciter inerit. Siquidem diuerſum ipſum intelligibile eſt ab ipſius intellectus forma. Quemadmodum ipſum intelligibile indicat: quod in iis, quæ cum materia ſunt reperitur: non autem ipſe intel-
Reſponſum Ariſtotelis. lectus. Nam ea quæ ratione quoq; eadem ſunt, ſemper conuenire neceſſe eſt. At qua ſanè ratione iis philoſophus occurrat, conſidera. Nam in iis, quæ ſine materia ſunt, idẽ eſſe inquit, quod intelligit, & quod intelligitur. Coniunctioneq; illa, nanq;, quæ ad cauſam oſtẽdendam accommodata eſt, cauſam afferens, vſus eſt. Ex qua quod intelligibilis ipſe intellectus ſit, oſtenditur. Sine materia nanq; is omnis eſt. Et ſi quod contineat corpus vel fingere difficile eſt. In ſeipſumq; conuertitur. Vbi illud ſciendũ eſt: quod opinionem, quæ extrema eſt animæ ratio, fides omnino conſequitur. Quæ tanquam comprobatio in veritate

eſt:quæ ex conuerſione opinionis in ſeipſam perficitur. Nam ea tunc tanquam veram eſſe iudicat intelligentiam illam, quam de rebus conſecuta ſit. Quoniam itaq; intellectus ſine materia omnino eſt:& intelligibilis, tanquam is, qui ſeipſum intelligat. In intellectu autem illo, qui ſecundũ actum, atq; forma eſt, idem ipſum intelligens, & quod intelligitur. Quoniam ōis actio, quæ cognoſcendi vim habeat, eo quod cognoſci debeat, determinatur:& id eſt, quod id quoq;, qđ cognoſci debet, vere exiſtit. Iã quidẽ & ſenſus, multoq; magis ſciẽtia id obtinebit. Nanq; quanto præſtantior eſt cognitio:tanto præſtantior quoq; coniũctio illa:quæ illi cognitioni cum eo, quod cognoſci debeat, intercedit. Senſus enim eam in primis habet vim, vt quæ in materia poſita ſunt, cognoſcere queat. Idq; iuxta illas eorum formas agit, quæ in ea ſunt. Neq; enim in ſeipſo eas habet:quia ſenſus proprie ſenſilia ipſa non fit. Scientia vero eam præcipue obtinet facultatem:quæ formarum, atq; rationum, quæ in ipſa ſunt, contemplandarum vim habet. Quod eam ob cauſam ſortita eſt:quo quæ à cauſis effecta ſunt, ex ipſis cauſis contempletur. Tametſi igitur vel ad eam deueniat cognitionem quæ eiuſdem ordinis cum iis, quæ à cauſis deducta ſunt, eſt:verum quæ ex comprehẽſione illa, quæ hæc præcedit:quæq; ex cauſis in ipſa exiſtentibus ortum habeat:eadem erit cũ iis, quæ ſciri debent. Hoc eſt, cum iis, quæ in ipſa exiſtunt:quæ & proprie, & primo ex iis, quæ ſciri debent, exiſtunt. Scientia itaq;, quæ contemplandi vim habet:& quod ita ſcientiæ ſeſe offert, vt iam in contemplatione poſitum ſit:quodq; haud adhuc poteſtate eſt, idẽ exiſtit. Quoniam ratio illa, quæ ſcientiæ pariendæ vim habet, vbi in ſeipſam conuerſa fuerit: & in ſeipſa quod ſciri debeat, obtinuerit:& ex eo inter agendum determinata fuerit:& cognitionem ſuam propè terminum eius, quod cognoſci debet, collocat:ita, vt vna, atq; eadẽ ratio ſit, eius quod ſecundum actum ſciri poſſit:& ipſius ſcientiæ ſecundum actum:iſq; eius, quod ſciri debet terminus eſt. At cum dixerit Ariſtoteles, quod in iis, quæ ſine materia ſunt:idem ipſum intelligens, atq; id, quod intelligitur, eſt, addidit. Nanq; ſcientia, quæ contemplandi vim habet, & quod ita ſciri valet, idem eſt. Ita, vt intellectum illum, quem tradidit, cum ipſam eſſe ſcientiam velit. Poteſtate quidem illum imperfectum. Actu vero eũ, qui ſit perfectus:quiq; iam contempletur. Neq; enim ſcientia ipſa vtitur, tanquam ipſius intellectus exemplo. Sed quia ex manifeſtiori ipſius ſcientiæ, atq; eius, quod ſciri debeat, vocabulo, ea mutuo eadem eſſe demonſtrare velit.

DECIMASEXTA PARTICVLA.

IPSIVS autem non ſemper intelligere, cauſa inueſtiganda.

EXPOSITIO.

Haud omnino intelligibile illud, quod ſine materia eſt, vel ſemper quoq; intelligit, neque id determinatum fuit. Sed ſolum, quod idem ipſum intelligibile in iis, quæ ſine materia ſunt, cum ipſo intellectu eſt. Ita, vt quod actu illud, quod intelligitur eſt: ipſum quoq; intelligens actu ſit. Et quoad poteſtate intelligibile ſit, poteſtate quoq; illud, quod intelligit, exiſtat. At nihilominus par, atq; conueniens eſt, vt cauſam inueſtigemus, propter quã nonnulla ex intelligibilibus illis, quæ ſine materia exiſtunt, non ſemper intelligunt, Quandoquidem neq; actu ſibiipſis intelligibilia ſunt. In cauſa autem eſt progreſſus ille:qui ſemper ab extremis ad extrema per media fit. Ita, vt nihil inane ſit. Nam media quoq; extremis maiora eſſe neceſſe eſt. Quippe quæ præſtantiora ſint:magiſq; appropinquent iis, quæ primo ſunt. Humana itaq; anima media exiſtit:huiuſq; animæ ratio potius:quam intellectum nunc appellauit:media inquam exiſtit inter ea, quæ partibilia, & quæ impartibilia: & inter ea, quæ eodem modo ſemper ſeſe habent, & ea quæ omnino mutantur:& inter ea, quæ omnino ſuiipſorum ſunt, atq; eorum, quæ exiſtunt in alio. Ita, vt ab alteris quidem ſeiuncta ſit, ab alteris autem ſuperetur. Quatenuſq; ab iis ſeiuncta eſt, quæ in alio exiſtũt, & ipſa quoq; ſine materia eſt. Quatenus vero ſuperatur ab illis ſummis:& ab iis, quæ in ſeipſis ſemper manent:non ſemper pure intelligit, aut intelligitur. Sed manifeſtiſſime vita illa, quæ recedit à ſubſtantiali intellectione rationis, in id quod imperfectum, atq; poteſtate exiſtit, defertur. Hæcq; ſubſtantialis eius intellectio mihi perfringi videtur, in appulſu

illo vitæ, quæ extra progreditur. Quo in ſeipſa tota medietatem ſeruet. & quo & id ipſum promat, rationem illam extra progredientem. & quo, quod iam Ariſtoteles dixit, ſeparetur. Nam ſeparata eſt, quod vere eſt. Tametſi ratio hæc ſeparata locum non habeat in intelle- **Dubitatio.** ctu illo, qui ſemper ſeparatus reperitur. At quonam pacto cum ſemper eodem modo permaneat, aliquando quidem imperfectam illam rationem progredientem à ſeipſa dimittit? **Responſum.** Aliquando autem perficiebat? Aliquando vero & in ſeipſam adduxit? Verum patet, quẽadmodum ſubſtantialis ille animæ noſtræ intellectus, neq; pure in conuerſione illa in ſeipſum manet: neq; quemadmodum ille, qui paſſibilis dicitur, recedit. Qui ille eſt, qui extra progreditur. Ne & is altero perficiente indigeat. Adeo enim ſubſtantialis ille intellectionem remiſit: vt haud in ſummitate quidem illa intelligat: verum ſibiipſi ſatis ſuperq; ſit, ad ſuiipſius perfectionem. Hactenuſq;, vt illum quidem extra progrediẽtem perficiat. Poſtremo vero in receſſu ab illo, atq; conceſſione, quæ in ſeipſum omnino fiat, poſitus ſit. Quádoquidem & ſeparatus cũ ſit, id eſt, quod vere eſt. Medietas itaq; in cauſa eſt: propter quã ſubſtantialis ille intellectus pure maneat. Nunc autem verba philoſophus hactenus de eo fecit: qui progreſſus eſt: qui non ſemper intelligit. Aut quia propter multum lapſum recedat à ſubſtantia illa perficiente. Totuſq; ſenſuum, atq; imaginationum, & ſummatim vitæ illius corporis formam referentis ſit. & propter hanc cauſam imperfectus maneat. Aut quia licet iam perfectus ſit, intellectus ille qui iam progreſſus eſt, impeditur quo ad contẽplationem. Hocq; illi euenit, quia cum actione particulariter facit, propter partitionem illã multam, quæ in eo, qui progreditur, apparet. Illud autẽ propter corpus: & caſus, qui ei extrinſecus eueniunt: quæ multas difficultates præbent. Prætereaq; propter imaginationes etiam illas: quæ indefinite excitantur. At cũ de intelligibili eo philoſophus locutus ſit, quod ſine materia exiſtat: tanquam idem cum intellectu ſit: anteaquam de eo intelligibili determinet, quod cum materia ſit, in medio de ratione ea, quæ vim ſciendi habeat, ſtatuit: quia ſemper intelligit: Quo cum expleuerit ſermonem illum, qui de intelligibilibus illis habitus fuit, quæ ſine materia ſunt: ita ad eum accedat, qui ad ea intelligibilia pertinet, quæ cum materia ſunt.

IN IIS autem, quæ habent materiam, poteſtate ſolum unumquodque eſt ipſorum intelligibilium.

Haud quia ſibiipſi ſolum intelligibile fieri potuerit. Nam id in nonnullis tantum ex illis intelligibilibus eſt, quæ ſine materia ſunt. Neq; quia vnquam alii intelligibile factũ eſſe poſſit. Tametſi enim ſemper ab alio intelligatur, & nunquam à ſeipſo poteſtate eſt. Quẽadmodum & corpus illud, quod iam viuat, vitam poteſtate habere dicitur. Tanquam id, quod haud ſecundũ ſeipſum, neq; à ſeipſo, ſed aduentitie viuat. Intelligibile ſane, & quod in materia alteri ſit, imperfecte intelligibile eſt. Neq; enim ſufficiens eſt, vt ſeipſum intelligat: niſi ipſum intelligens adſit: quod diuerſum ab ipſo ſit. Imperfecte itaq; intelligibile erit: quod altero, quo intelligatur, indiget. Quod autem poteſtate, ipſius imperfecti erit. Ita, vt ambiguum quodam pacto ſit: aut ita ſeſe habeat, quemadmodum quæ ab vno ducũtur, qđ in illis intelligibilibus conſideratur, quæ ſine materia ſunt: & qđ in iis, quæ cũ materia,

QVARE illis quidem non inerit intellectus.

Intelligibilibus inquam illis, quæ cum materia ſunt. vt formis eorum, & ſubſtantiis cõpoſitis. Et cauſam addit, propter quam non inerit.

SINE materiaen im poteſtas eſt intellectus talium.

Sine materia intellectum omnem eſſe enuntiat: & propter hãc quoq; cauſam in iis, quæ cum materia ſunt, non ineſſe. Poteſtatem autem eorum quæ cum materia ſint, eſſe inquit: quippe cum quod poteſtate eſt, eum perficiat. Nam in tractatione, quæ poſt naturalia dicitur: nõ ſolum in patiente, ſed & in agente collocat quod poteſtate. Et in omni præterea cauſa, quæ quacunq; ratione cum eo, quod ex ea deductum ſit, poteſtate implicata ſit: & eius

quod

quod poteſtate finiendi, aut perficiendi vim habeat. Iure itaq; & intellectus poteſtas illorũ intelligibilium eſt: quæ in materia poteſtate ſint. Nam ipſe quod poteſtate illorum eſt, ad actum in ſeipſo ducit. Quemadmodum enim qui menſurat, cum circa id, quod menſuratur, agit: non in illud aliquid facit: ſed cognitionem, quæ quantum illud ſit, declarat, apud ſe retinet. Eademq; ratione & is, qui ea quæ cum materia ſunt cognoſcit: circa ea quidem verſatur. Verum neq; quicquam in illa agit: neq; quicquam ab illis patitur: ſed ex cauſis in ſe exiſtentibus: quæ eorum comprehendendorum vim habent, eam promit actionẽ, quæ eorum cognoſcendorum facultatem obtineat.

ILLI autem ipſum intelligibile inerit.

Intellectus inquam, quoniam omnes ſine materia ſunt. Verum haud alterius, ſed ſuiipſius & omne id, quod ſine materia eſt, exiſtit. Suiipſius itaq; & intellectus eſt. Illud autem cuius intellectus, ipſum intelligibile eſt. Quare omnino intellectibus ipſum intelligibile inerit. At hoc in loco eum Ariſtoteles ſermonẽ perfecit: qui de intellectibus illis inſtitutus erat, qui progrediuntur: ad eumq; accedit, qui hos promouet, atq; perficit.

PARS SECVNDA.

DECIMASEPTIMA PARTICVLA.

QVONIAM autem quemadmodum in omni natura eſt aliquid. Alterũ quidem, materia unicuiq; generi. Idq; illud, quod omnia poteſtate illa. Alterum uero cauſa, & efficiendi uim habens: quia faciat omnia. Vt ars reſpectu materiæ paſſa eſt. Neceſſe & in anima ineſſe has diuerſitates.

EXPOSITIO.

Neq; hæc mihi uidentur, aut de intellectu illo, cuius anima particeps eſt, aut de eo, qui & hoc præſtantior dici: ſed de noſtra anima, quæ rationis compos eſt. Illudq; quidem dico, quandoquidem de anima tota tractatio eſt. Id autem, quoniam vel ipſe manifeſte infert & in anima eas diuerſitates ineſſe. Sententiaſq; illas omnes nobis in memoriam reuocare poſſumus, quæ deinceps ſequuntur: quæ non tranſcendunt contemplationem eam, quæ de anima fiat, Ideoq; nunc hæc cum iis iungentes, quæ antea dicta fuere, dicamus: quod poſt duplicem illum intellectum, qui iam traditus fuit: qui quidem receſſit à præcipua illa animarum ſubſtãtia: & ob id & ab ea, quoq; actione, quæ in ea inſita, atq; innata eſt: quiq; progreditur ad ſecundas vitas, atq; cõtemplationes: quæ aut imperfectæ, aut perfectæ quidem ſint: ſed ex appulſu: & quia aliis perficiantur formis, quæ in prima ſubſtantia permaneant: nunc eum Ariſtoteles contemplatur intellectum, qui propè ipſam ſubſtãtialẽ actionem ſtat: & formas intelligentes conſiderat: non autem eas, quæ progrediuntur: ſed eas, quæ in ipſa animæ ſubſtantia permanent. Impetus nanq; ille, qui ad ea, quæ extra collocata ſunt, fit, in partitionem aliquam defertur. Quælibet nãq; partitio id ipſum eſt, quod extra exiſtit. & in ſecundam vitam progreditur: quæ in anima, nequaquam idem eſt, quod prima illa. Actionemq; à ſubſtantia diuidit. Neq; ſolum à ſubſtantia primæ illius vitæ: ſed & eius quoq; vitæ, quæ appulit. Ita, vt haud adhuc actio ſubſtantia ſit: ſed ſubſtantiam tantum tetigerit. Quemadmodum recurſus ille animæ in ſupremam ſuiipſius ſubſtantiam, permanſioq; in hac, actionem cum ſubſtantia in idem redigit. Quod propter conuerſionẽ illam exiſtit: quæ intus tota fit. Quod nanq; intus eſt, eam habet vim, vt impartibilem collectionem indicet. At & extremitas illa animæ abſq; vllo medio cum ſubſtãtia ſupra ipſam intelligente, & cum formis, quæ in ipſa exiſtunt, coaluit. Subſtantia autem omnis, quæ ſupra animam eſt, intelligens eſt. Vnde & actio id vere eſt, quod ipſa ſubſtantia eſt: & ſubſtãtia quod actio. Quod haud vlla proprietate ſit: ſed collectione illa impartibili ambarum in vnum. Animæ igitur extremitas, vbi cum intellectu illo, qui ſupra ipſam exiſtit, coaluerit: multum quod impartibile ſit, obtinet, Hancq; ob cauſam ſecundo loco & eius actio cum

ſubſtantia in idem redigitur. Quemadmodum itaq; in intellectu illo, qui progreſſus eſt, atq; adhuc imperfectus exiſtit, eius actio facultati illi ſentire valenti aſſimilabatur. Haud quia eadem omnino eſſet: nam diſcrimen quoq; oſtendebatur: ſed propter ipſam affectionem, quæ aliunde in vtriſq; immittebatur. Ita & actionem ſupremi, atq; ſubſtantialis ipſius animæ intellectus intellectui illi, qui ſupra ipſam eſt, Ariſtotelis ſimilem facit. Nequaquã tamen ita, vt abſq; vlla varietate eadem ſit. Nam & confeſtim Ariſtoteles diſcrimen adducit. Siquidem is, qui animæ dicitur intellectus, aliquando quidem agit: aliquando autem nõ. & ſiquidem is, quod vere eſt, ſeparatus eſt. Ille autem qui ſupra animam exiſtit; & ſemper agit: & ſemp ſeparabilis eſt. Siquidẽ igitur oĩno eadẽ maneat aiæ ſuprema ſubſtãtia: actioq; haud eadem maneat: nequaquã id eſſe vere poterit, quod ipſa ſubſtantia eſt. Siquidem aliquando intelligit: aliquando autem non intelligit. Sin autem & ipſa ſuprema eius ſubſtantia non permanet pura in impetu illo, qui ad ſecunda fit: ita, vt & hae quoq; ratiõe media ſit: vt & Iamblicho in ſua illa tractatione de anima videtur: media inquam non ſolum inter ea, quæ partibilia, atq; impartibilia ſunt: ſed & inter ea quæ genita, atq; ingenita: & inter ea quæ corruptibilia, atq; incorruptibilia: & ita, vt id ipſum, aliquando quidem intelligat: aliquando autem non intelligat. Nam cum abſq; vlla varietate eadem permanet, ex ſeipſa agit: & ſemper eodem modo ageret. Verum neq; cum aliquando quidem ad ſecundas illas vitas appellat, atq; cum illis complicetur, in complexione illa ab illis inſeparabilis permaneret: aliquando autem ſepararetur. Forſan enim & id ipſum ſeparatio illa eſt, incorrupta ipſius ſubſtantiæ puritas, atque ſynceritas. Quod Ariſtoteles etiam indicat, ſcribens. Separatus autem eſt, quod vere eſt. Ita, vt vita illa quæ à ſecundis iſtis rebus inſeparabilis eſt, haud id ſit, quod vere eſt. Aequum itaq;, atq; adeo neceſſarium potius eſt, non ſolum actionem, ſed & animæ quoq; ſubſtantiam, atq; eam etiam ſupremam, quæ tamẽ animæ noſtræ ſit, diuerſam quodam pacto effectam eſſe, & remitti, & quaſi ſubingredi in inclinatione ad ſecunda iſta: cum tamen haud omnino à ſeipſa recedat. Neq; enim adhuc anima permaneret. Sed ſummum illud haud amplius ſeruat. Ita, vt ſimul eadem, atq; non eadem cõſeruetur: neq; omnino ſeipſam à diuerſitate liberet: neq; eadem penitus pure, atq; abſq; vlla varietate pmaneat. Et hac ratione diuiſa quocunq; modo ſeſe varietas illa habeat: neq; id manens, quod vere erat: diuiſionem illam actionis à ſubſtantia ſubit: ita, vt aliquando quidem non agat. Vbi vero in ſuiipſius ſubſtantiam ſyncere accurrerit: appulſumq; illum omnem ad ea, quæ extra, dimiſerit: conuerſioneq; illa in ſeipſam confirmata fuerit: & conueniente ſibi mediocritatem aſſecuta erit: tunc eſt, quod vere eſt: atq; ſuprema illa in ſeipſam conuerſione impartibiliter contrahitur: atq; actionem in idem cum ſubſtantia adiungit. Atq; ipſa quidem extrema animæ perfectio, in ſeparatione illa à ſecũdis iſtis vitis, quæ omnino fiat, collocata eſt. In complexione autem illa inſeparabili cum his, perficitur, atque perfecta ſecundo loco eſt. Quæq; ad perficiendam vitam iſtam, quæ iam appulit ſufficiẽs eſt, ſiue agendo, ſiue contemplando id agat: cum ipſa imperfecta non exiſtat: perfici iã poſſet. Verum haud adhuc iuxta extremas illas mẽſuras perfecta eſt: ita, vt & ſuiipſius ſolius ſit. Nam iuxta ea, quæ aliorum perficiendorum vim habent: ſecundũ quæ eſt, ſeipſam producit: & ad ſummam illam ſuiipſius perfectionem aſcendit. At iam ad Ariſtoteleam dictionem accedamus.

QVONIAM autem quemadmodum in omni natura eſt aliquid. Alterum quidem unicuiq; generi. Idq; illud, quod omnia poteſtate illa. Alterum uero cauſa, & efficiendi uim habens: quia faciat omnia: ut ars reſpectu materiæ paſſa eſt. Neceſſe & in anima ineſſe has diuerſitates.

Haud communiori quodam modo nunc natura pro omni ſubſtãtia ſumpta fuit. Neq; enim in omni ſubſtantia ipſum facere, & pati reperitur. Ita, vt in omnibus aliquid ſit, quod ex proportione materiæ, atq; efficienti reſpondeat. Sed ea intelligitur natura: quæ proprie motus, ac quietis principium determinata fuit. In iis namq;, quæ iuxta eam ſubſiſtunt: & in iis, quæ ad hæc accedunt, ipſum facere, atq; pati reperitur. Nam materia, atq; efficiens proprie

prie quidem in iis exiſtunt:quæ ortui obnoxia ſunt.Ex proportione vero & in cœleſtibus. & in noſtra quoq; anima:cum ad naturam accedat. De qua etiam naturalis philoſophus ſermonem habere poteſt. Quoniam cũ in ſeipſa pura permaneat: ipſaq; ſublimis exiſtat: neq; faciat, aut patiatur:neq; aliquid habeat,qđ materiæ ex proportione reſpondeat: neq; huiuſmodi tunc eſt,vt à naturali conſiderari debeat.Sed ab eo,qui ea tractat:quæ poſt naturalia docẽtur.Quemadmodum ipſe quoq; Ariſtoteles in libris de particulis animalium dixit.& à nobis in procemio ſententia quædam hæc indicant,admota fuit.Quando igitur anima noſtra ad naturam vergens,ſecũdas illas vitas in ſeipſa promit: & ex ſeipſa non permanens amplius excelſa,qualis erat:alterum quidem habebit patiendi vim obtinẽs:& vita illa eſt,quæ extra progreditur:alterum vero,quod efficiendi facultatem habeat: & vita illa eſt,quæ producit.Materiaq; illa haud ſimpliciter materia dicẽda.Neq; enim corporata eſt. Sed quemadmodum ipſe dixit,genere:hoc eſt,ex proportione dicitur materia.Cauſa vero ipſi facere,vita illa eſt,quæ producit.Quippe quæ ad alterũ quid: & id quod poteſtate eſt, atq; fit,ſuiipſius actionem extendit.Nanq; illa quidem,quia omnia fiat:hæc vero quia omnia faciat,affertur. Formaſque illas intelligo, quæcunque in anima illa, intelligendi vim habente,quæ extra progreditur,innaſcuntur.Has quidem enim & ipſa patitur. Facit autẽ illa,quæ promit.Belleq; ipſi efficienti artem:ipſi vero patienti materiem Ariſtoteles ſimilẽ fecit.Quandoquidem proprie ars,quæ in iis,quæ cum materia ſunt, efficiendo verſatur: ſecundum rationem animæ habitus eſt.

Q. ſi aſa nr̃a a naturali cõſiderari debeat: & qñ non.

Ars quid?

DECIMAOCTAVA PARTICVLA.

ET EST huiuſmodi quidem intellectus, quia omnia fiat. Ille uero, quia omnia faciat,ut habitus quidam,ut lumen.Modo enim quodam & lumẽ facit,qui poteſtate ſunt colores,actu colores.

EXPOSITIO.

Quandoquidem ea animæ ſubſtantia,quæ ſecundas vitas producit:haud extra alicubi exponitur:ſed in ſeipſa eas recipit:neq; omnino ab iis ſeiuncta permanet:ſed ſeipſam cũ illis complicat:atq; illarum quodam pacto fit:ideo recte habitui,atq; lumini eam Ariſtoteles ſimilem fecit.Quemadmodum etiam propter id,quod ſeiunctum habet, antea arti ſimilem eſſe dicebat.Nam dum ad ſecũda iſta vergit,tum in ſeipſa quodam pacto manet: tum à ſeipſa,vt iam dictum fuit,recedit.Ars quidem igitur,illud quod in ea ſtabile, firmúmue, atq; ſeparabile eſt potius reſpicit.Lumẽ vero,atq; habitus illud quod inſeparabile,& quod cum ſecundis iſtis connexum.Nam & lumen ab iis,quæ illuminantur,inſeparabile eſt: & habitus ab iis,quæ habitum habent.Verum quia in impetu illo ad ea,quæ extra vitam facit:& ſeiuncta quodam modo eſt:ſimulq; cum progredientibus iſtis vitis colligata: iccirco perbelle ſimul & tanquam ars:& rurſum tanquam habitus,atq; lumen facere, traditum fuit.Par autem,atq; conueniens eſt:vt illud ſciamus:quod cum habitui ipſam Ariſtoteles ſimilem effecerit,propter connexum illum cum ſecundis iſtis,addidit,vt lumen.& de lumine reliquum ſermonem habet,non autem ſimpliciter de habitu.Quandoquidem habitus qualitas quædam potius eſt:quæ ſubſtantiæ illi,quæ ſeparari poſſit,nequaquam conuenit.Lumen vero licet ei adſit,quod illuminatur:ſed tanquã actus,& huiuſmodi actus,qui ſeparetur ab eo,quod nunc recepit.Tametſiq; ſubſtantialis ille animæ intellectus in impetu illo cum progrediente complicetur:attamen aliquando ſeparatur: & ex ſeipſo ſubſiſtit. Quemadmodum & ipſe quoque Ariſtoteles confeſtim infert. Verum hactenus lumini partem illam animæ,quæ efficiendi vim habet,ſimilem faciat,interpretatur.Quia nanque colores actu maneant colores,cum poteſtate cerni poſſint:cum illud adſit, quod actu ipſos tractare poſſit:ſimilitudinem manifeſtat,illius intellectus reſpectu:qui actu formas illas perficit,quæ poteſtate in eo intellectu cognoſci poterant,qui paſſibilis dicitur. Simulq; illud philoſophus demonſtrat:quod neq; in intellectu iſto,qui paſſibilis dicitur: ita poteſtate erant,vt omnes ſubſiſtant.Sed ita,vt ſint quidem,ſed non cognoſcantur: quemadmodum & colores illi,qui abſq; lumine repertuntur.

DECIMANONA PARTICVLA.

ET IS intellectus ſeparabilis,& immixtus,& impaſſibilis, ſua ex ſubſtantia exiſtens actus. Semper enim dignius faciens patiente:& principium materia.

EXPOSITIO.

Separabile illud,in intellectu hoc,qui nunc ꝓpoſitus eſt,quo de eo cõtẽplemur:haud id quod ſemꝑ ſeparatum ſit,interpretãdum eſt. Nã inferet philoſophus de eo. Separatus aũt eſt ſolum id,qđ vere eſt. quia aliqñ ſeparatur. Verũ ita,vt aliqñ quidẽ aut ſeparatus ſit ab ea oĩ vita,quæ extra tendit:aut paratus ad ſeparationẽ ſit. Vtroqꝫ nanqꝫ modo & ſeparabilis,& impaſſibilis,& immixtus,& ſua ex ſubſtantia actus eſt. Et ita,vt iã ad pura illa feſtinet quodam pacto,aut propẽ ea ſtet. At ſeparabilis quidẽ dicitur non ſolum ipſius corporis reſpectu:neqꝫ propter illas tm̃ vitas,quæ corporum formas referunt:ſed & propter eas,quæ rationis cõpotes,& propter eas,quæ in actione collocatæ ſunt:& propter illas,quæ cũ appulſu cõtẽplari valeant:nam ab his receſſit. Impaſſibilis vero dicitur,tanq̃ is,qui haud ab alio, neqꝫ ex diuerſitate aliqua,neqꝫ ex participatione:ſed ipſe à ſeipſo,aut ſm actum perficitur, aut iam perfectus eſt. Licet enim & à præſtantiori illo intellectu id huic largiatur:attamen haud ita,vt is diuulſus ſit:nam cum eo iam cohæſit, atqꝫ in idẽ cum illo redactus eſt, iuxta ſupremam ſuiipſius ſubſtantiam. Ita,vt & præſtantiſſime cum perficienti iungatur:atqꝫ dum ipſum ꝑficiens ſit,ſufficiens vel ad ſeipſum ꝑficiendum exiſtat. Separabilis quidẽ igitur erit ſm ſubſtantiam ab iis,quorũ non eget,quo ad ipſum eſſe,aut ad ipſum agere pertinet. Tametſi adhuc cum illis,quodã pacto cõmiſceatur:tanq̃ impetu quodã illa cõſtituens. Immixtus aũt eſt,qui neqꝫ vlla ratione cum his implicatur:aut qui aptus,atqꝫ natus eſt,& properat ad id. Sua vero ex ſubſtantia actio eſt,propter impartibilẽ illã in ſeipſum conuerſionem:quæ nunq̃ actionẽ à ſubſtantia dimiſit. Ita,vt & ſubſtantia ſit actio:& actio ſit ſubſtantia. Nanqꝫ ſi progrediens ille intellectus,cum ſeipſum intelligat,idẽ cum ipſo intelligibili eſt:hoc eſt,cum ſeipſo:& ſua ex ſubſtantia actio eſt. Quia ſubſtantia erat intelligibilis: ipſum vero intelligere actio. Quanto magis,qui totus in ſeipſo ꝑmanet: quiqꝫ nunq̃ neqꝫ à ſeipſo,neqꝫ à ſuperioribus recedit,huiuſmodi erit. Vnde & id quoqꝫ quod efficiẽdi vim habet,eſt. Quod propter coniunctionem cum præſtantiſſimis ei datum eſt. Cum ille ꝑ diuerſitatẽ progrediatur:& tanq̃ ab alio perficiatur:& propter hanc quoqꝫ cauſam patiatur. Et principium quoqꝫ eſt:tanq̃ cauſa,quæ illud quod poteſtate eſt,perficiendi vim habeat. Quod materia exiſtit. Vnde & dignior quoqꝫ cauſa exiſtit, tanq̃ præſtantior: & propter id præſtantiorẽ quoqꝫ coniunctionem ſortitur.

Dubitatio. At quanam ratione à vero intellectu differat, aliqs rogare poſſet. Si præter alia & ſua ex ſubſtantia actus is animatus intellectus ſit.

Reſponſum. Nunquid quemadmodum paſſibilis ille intellectus,qui adhuc imperfectus,iuxta illam impaſſibilitatem,atqꝫ poteſtatem cõparabatur quidem cum eo,quod ſentiendi vim haberet:quatenus vero differebat,poſtea determinabatur? Ita & in iſto ſupremo animæ intellectu,cum comparatur cum ſuperiori illo,dicit philoſophus de eo,quæ dicta fuere:quæcunqꝫ inquã primo diuiniori illi intellectui conueniunt. Propter cohærentiamqꝫ, quam ſubſtantialis is animæ intellectus cum eo habet,de hoc ſecundo loco ea dicit. Diſcrimen vero,quod inter hos exiſtat,poſtea affert. Verum adhuc aduerſus hæc dubitemus.

Dubõnes. Prima. Aduerſus vnum quidem,quanam ratione diuerſus erit ſeparabilis iſte animæ intellectus,qui celebratur? ſiquidem & ipſe quoque progreditur:à progredienti. Propter quam enim cauſam vnus non eſt,& qui manet,& qui progreditur?

Secunda. Aduerſus alterum vero, quid ſanẽ progrediens ille intellectus? nonne & ipſe intelligibilis eſt,quemadmodum intellectus? Siquidem ipſum intelligibile intellectui omnino ineſt: licet intellectus ipſi intelligibili non inſit. Quo itaque pacto ipſum quidem intellectum vocat: intelligibile vero nequaquam philoſophus ſtatuit?

Formas intelligi. Quandoquidem & formas ei adeſſe vult:quæ ea ſunt,quæ intelliguntur. Ita,vt intellectus quidem ex ſeipſo ſit:intelligibile vero ex acceſſione.

Solutio ſecũdæ dubõnis. Nunquid ad id quidem dicendum eſt,ac iam dictũ fuit:quẽadmodũ progrediens ille,cũ adhuc quidẽ impfectus exiſtat: neqꝫ intellectus actu eſt,neqꝫ intelligibilis. Sed vtrunqꝫ poteſtate exiſtit:atqꝫ ad hæc ambo aliunde ex ſubſtantiali illo perficitur. Ille vero qui perfectionem adeptus eſt, & intelligibilis,&

lis,& intellectus eſt, iuxta id, quod ſecundo modo dicitur poteſtate ita, vt & aliquando agere, & ipſum per ſeipſum intelligere potis ſit. Verum paſsibilis eſt, propter perfectionem illā, quam aliunde conſequitur. Vna itaq; progreditur cū intellectu, & intelligibile illud, quod eiuſdem ordinis cum illo exiſtit:& ſimul quoq; perficitur. Cæterū philoſophus proprietate quadam ipſum intelligibile ante intellectum iudicat. Siquidem illud eam habet vim, vt ſubſtantiam indicare valeat:is vero potius actionem quandam. & ſiquidem illud expetendum ab intellectu:intellectus autem ad illum, tanquam ad finem accedit. Ac ſiquidem intellectus nomen vel ad id, quod imperfectum ſit, ſpectat:ipſius vero intelligibilis vocabulū nequaquam. Nam id potius manentibus, atq; perficientibus formis tribuitur:atq; iis, quæ in eo intellectu, qui iam progreſſus ſit, perfecta fuerint. Quæ etiam deſcribi Ariſtoteles aſſerit. Quæ haud illa ſunt, quæ impfecta, & poteſtate ſunt:ſed formæ perfectæ, & quæ actu ſunt. Quod autē prius fuit ex iis, quæ à nobis in inquiſitionē propoſita fuere, ſatis ſuperq;, vt arbitror, & antea expreſſum, atq; compoſitum fuit. Nam ſubſtātia quidem animata manet ſublimis in pura illa, erga ſeipſam, & erga extrema, coniunctione. Aliquando autē diſſoluens illam coniunctionem, atq; à ſeipſa recedens, impetu illo ad ſecundam:manet quidē, quo etiam ſit. Haud amplius autem ſublimis:tanquam ea, quæ ſecūdas à ſe vitas promat. Ipſaq; harum deprōptione manet, quæ erat:atq; adhuc magis inclinatione ad eas. Subſtātia vero & ſecunda quoq; vita eſt. Quandoquidem & poſtrema quoq; eſt. Verum ea, & rationis compos, & intelligens poteſtate. Attamen ſecunda ab ipſa perducente eſt: quatenus quod ex cauſa effectum eſt, cauſæ ipſi concedit. Et quatenus ei, quod alicubi manet, quod totum progreſſum eſt. Et quatenus quod ſecundum poteſtatem, atq; aliunde perficitur, ei aſſurgit, quod ſecundum actum, & à ſeipſo exiſtit. Ideoq; id quidem nūquam in extremā perfectionem decidit:ſed in perfectionem, quæ remiſſa ſit. Quod vero progreditur, vel vndiq; aliquādo fit imperfectum. Recte itaq; à nobis duplex animæ intellectus traditus fuit. Nam alter manens, alter progrediens. Et is aut impfectus, aut perfectus. Quiq; manet, aut omnino manet, aut aliqua ex parte. Quoniam autem hæc exacte declarata fuerunt, nunc qua ratione diſcrimen iuxta altitudinem intellectus animæ, qui perficitur:reſpectu præſtātioris illius cuius is particeps eſt:atq; huiuſmodi etiam eſt, vt nihil eum participet, philoſophus tradat:quandoquidem iam affinitatem conſiderauit, ex eo, quod inſeparabile, impaſſibile, & immixtum, & ſua ex ſubſtantia eſt actus, interpretemur.

Reſponſum primæ dubitationis.

IDEM autem eſt ſecundum actum ſcientia cum re.

VIGESIMA PARTICVLA.

QVAE uero ſecundum poteſtatem, tempore prior in uno. Omnino autem neq; tempore. Sed haud aliquando quidem intelligit: aliquando autem non intelligit. Separatus autem eſt ſolum id, quod uere eſt.

EXPOSITIO.

In quibus primam demonſtrat differentiam:quod non ſolum intellectus ſit, animata illa ſublimitas:ſed & ratio. Scientia nanq; cognitio rationis particeps eſt. Appellat aūt nunc ſcientiam, quem vocabat intellectum:qui ſua ex ſubſtantia actus eſt. Scientiamq; ſecundū actum eandem cum eo, quod ſciri debeat, eſſe demōſtrat. Quod ipſam rem refert. Verum haud hic quēadmodum in ſenſu fit:vbi forma ipſa diuerſum quid ab eo, quod ſenſile exiſtit. Rurſumq; præſtantiſsimus Platonis interpres nobis declarat, qua ratione ab eo dictū fuerit, Qđ eſt ſemper intelliget, quod cū ratione cōprehendi queat. Ita, vt ſimul intellectio, ,,
atq; ſciētia ſupremæ illius aīæ cognitionis ſit. Intellectus aūt ſimpliciter ſuperior ille eſt. ,,
Hæc quidē igitur prima eſt differentia, propter remiſsionē rationis reſpectu intellectus: & propter remiſsionē cognitionis reſpectu eius, quod cognoſci debeat. Ac queadmodū qđ gigni poteſt cū ſit, ſuperatur ab eo, qđ abſq; vlla generatione eſt:qđ propter cōplexū cū vi, ac poteſtate ipſius nō eſſe finita & quod aliqñ quidem intelligit:aliqñ aūt non intelligit:vel cū intelligat, eam habet poteſtatem, vt aliquando non intelligere valeat. Neq; huiuſmodi habet intellectionem, qualem ipſum intelligēs:neq; coniūctionē illā adipiſcitur: vt in vnū cū ipſo intelligibili redigatur. Nā exactioris cognitionis coniunctio quoq; maior eſt. Erit quiſ

dem igitur ſua ex ſubſtantia actus,& animatus ille intellectus ſeparatus: ſed haud eodem
modo,quo qui ſemper ſeparabilis.Nondũ enim ſeparatus noſter ille intellectus eſt.Quod
propter inſeparabilem illam cognitionem cum ſecunda ſit.Neq; actionem cum ſubſtantia
perfecte iungit.& quatenus aptus eſt.Verũ adhuc imperfectius quod poteſtate dixit.Quã-
doquidem & aptus eſt,vt perficiatur.Priorem autem eſſe tempore eam quæ ſecundum po
teſtatem in vno:in iis quidem quæ gignuntur veriſſimum eſt.Nam generatio quælibet ab
imperfecto ad perfectum progreditur.Ideoq; quod imperfectũ eſt,tẽpore prius eſt.Quod
illud eſt,quod poteſtate exiſtit:in eo,quod vnum idem ſit.Quoniam in proxima cauſa ne

In perpetuis neq; in eo,qđ vnũ prius cẽ pote eſſe, qđ poteſtate.

ceſſe eſt,vt quod actu exiſtat ante id,quod ab ea in eo poteſtate fiat.Recte itaq; illud ĩ vno
adiectum fuit.In iis vero,quæ perpetua quidem ſunt:quæ aliquando quidem intelligunt:
& rurſum aliquando non intelligunt:neq; in ipſo vno prius quod poteſtate tempore.Cur
nanq; id potius,q̃ quod actu?cum ſibiipſis ſemper mutuo ſuccedãt.Ideoq; ipſe quoq; Ari
ſtoteles in anima non cenſet tempore priorem eſſe poteſtatem ipſam.Sed illud vere ineſſet
quod aliquando quidem ipſa intelligat:aliquando autem non intelligat.Nam ſi in compo
ſito homine poteſtas ante a eſt:intellectus aũt is animata eſt ſubſtantia,quæ ſeparabilis exi
ſtit:quemadmodum confeſtim infert:vbi & ſimul tertiam differentiam animati intellectus
illius præſtãtioris reſpectu tradit:iam & cognitio eadem cum eo,quod cognoſci debet,exi-
ſtet.Separatus enim,inquit,qui ſemper ſeparabilis.Semper autem ſeparabilis oĩum cõceſ-
ſione ille,cuius anima particeps non eſt.Oĩnoq; & ille cuius ipſa particeps eſt.Neq; enim
is animæ exiſtit:ſed anima ipſius.Ille nanq; in ſeipſo firme manens,ſuiipſius animã attin-
git.Hæc autẽ noſtra anima eſt:quæ impetu,atq; inclinatione ſecundas affert vitas:quæq;
cum illis colligata eſt.Neq; iuxta eam tantum quæ permanet: ſed & iuxta illam ſui vitam
quæ recedit,atq; progreditur,viuit.Rurſumq; ſeparatur.Cum prope illud tantum ſtetit,
quod in ſeipſa firmum,atq; permanens.& id ſolum eſt,vt ipſe dixit,quod vere eſt:non aũt
aliud quid.Cuiuſmodi intelligẽs illud erat,quod in appulſu collocatum erat: quod in vita
ſeparabili poſitum erat.Vel ſeparata itaq;,quatenus & inſeperabiliter aliquãdo apta eſt ad
viuendum:haud tunc quod ſeparabile ſit,habebit:quale quod ſemper ſeparabile. Quate-
nus ergo ſeparabili,& ſine materia exiſtenti cõuenit illud ſeipſum intelligere.Suiipſius aũt
intellectio ſua ex ſubſtantia actus eſt.Quatenus vero ſeparabile illud animati intellectus
concedit,atq; aſſurgit ſeparabili illi,quod in præſtantiori reperitur:ea ratione & coniũctio
illa relinquetur ab actione,ipſius ſubſtantiæ reſpectu.

ET id ſolum immortale,& ſempiternũ.Non reminiſcimur aũt, quoniã id quidẽ
impaſſibile.Paſſibilis uero intellectus corruptibilis,& ſine hoc nihil intelligit.

Scire æquum eſt:quod cum oĩ ratione philoſophus nitatur,atq; ei adhæreat ſubſtan-
tialem animæ intellectum immortalem,& perpetuũ enũtiat. Quo tum hac ratione ſimul
huius cum Platone conuenientiam admiremur:tum tractationẽ etiam eorũ,quæ particu-
laria ſunt.Nam quæcunq; ille potius vniuerſalia comprehẽdens,atq; perſpiciens tradidit:
tametſi ita,vt illi antiquorum præſtantiæ conueniens erat:hæc eadem nunc quoq; Ariſto
teles docet,Neq; enim quia in ſolo continuo,atq; partibili actu,motus vocabulo vtitur:nõ
fert,vt id animæ adiungatur:quippe cum partibilis anima non ſit.Nam cum tu mutes vo-
cabulum illud,quod per ſe mobile indicat,in id,quod per ſe viuens,& per ſe perfectũ,& per
ſe faciens,atq; patiẽs:omnis inde oratio duci videtur.Vel apud Platonem enim illud per ſe
mobile,quandam animæ duplicitatem ſignificat.Nam eius quod ipſius animæ permanẽs,
formale,atq; efficiẽs eſt,illud per ſe eſt.Quo cum de ſupremis etiã illis loquitur formis,vti
conſueuit.Ad illud aũt mobile ſpectat:quod paſſibile,& progrediens,& quod pficitur,atq;
terminatur.Hinc itaq; & Ariſtoteles commotus,quod in anima efficiẽdi vim habet: quod
Plato per ſe dixit:is ſeparabile,atq; impaſſibile,& immixtum eſſe demonſtrat.Nam tanquã
principium ſtatuit:& naturam quandam cauſam afferẽtem,quæ omni materia,atq; eo oĩ

Materia pro eo oĩ qđ fit.

quod fit,nobilior ſit.Materia nanq; apud hunc pro eo omni quod fit,accepta fuit. Præte-
reaque illud huiuſmodi eſt,vt ſua ex ſubſtantia actus ſit. Quod propter contractionem
in impartibilem formam,ei datum eſt.Vnde cum id philoſophus acceperit,tanq̃ quod ſine

materia ſit:quia omne quod cũ materia exiſtit,partibile eſt:& cum ipſum in ſeipſum age-
re voluerit:demonſtrat,omne id,quod ſine materia ſit,ſeipſum intelligere. Cumq; ſimul
intelligẽs,atq; intelligibile demõſtrarit,& ſimplex:ita,vt haud particulariter intelligat,atq;
intelligatur:ſed totum ambo conſtituant:quod immortale,atq; perpetuum ſit,pronuntia
uit. Quod nãq; ſeparabile,atq; ſimplex eſt:quodq; ſuiipſius eſt:& ſeipſum viuum reddit,
atq; perficit:ita,vt in impetu illo ad ea,quæ extra,ſecundas effundat vitas,atq; ſubſtantias:
non ſolum mortem,atq; interitum ſubire non valet:ſed præcipue eam habere vim demõ-
ſtratur:vt vitam,atq; ſubſtantiam præſtet:& propter hanc cauſam immortale quoq; dici-
tur. Ita,vt ſit,totus ſyllogiſmus,dum paucis eum compono,talis. Patet, quẽadmodum de
noſtra anima rogatum fuit:quod in noſtra anima,non ſolum ipſum reperitur patiẽs: ſed
& ipſum efficiens,principium,& cauſa eorum,quæ fiunt. Præterea ipſum efficiens in ani-
ma ſeipſum intelligere poteſt:actionemq; cum ſubſtantia in vnum impartibiliter reducit.
Quod autem incipit,quodq; in cauſa eſt eorum quæ fiunt:quodq; ſua ex ſubſtãtia actio
eſt,ſeparabile,atq; ſimplex eſt. Quod vero ſeparabile,atq; ſimplex ſuiipſius eſt, & non in
altero. Quod vero huiuſmodi contrarium recipere non valet,vt vitæ,atq; ſubſtantiæ pri-
uationem. Neq; enim in ſeipſo oppoſitum vnquam aliquod recipiet:neq; in altero, quod
ſuiipſius ſolum eſt. Ipſum itaq; efficiens,quod in anima reperitur:huiuſmodi erit,vt mor-
tem,atq; interitum recipere non valeat. Iccircoq; immortale,atq; perpetuum ex neceſſitate
eſt. Quod haud eam ob cauſam ei præcipue conceditur,quia recipere nõ valeat. Sed quia,
vt iam dictum fuit,in impetu illo ad ea,quæ extra,ſubſtantias,atq; vitas ſecundas profun-
dit. Quæ ſanè omnia,vt dicebamus,ita ab Ariſtotele tradita,atq; tractata fuere, vt vndique
cum demonſtratione illa Platonis de anima, quæ ex eo, quod per ſe mobilis ſit, ſumitur,
conueniant. Quod nanq; de anima loquatur,non autem de intellectu illo,cuius ipſa par-
ticeps eſt:multoq; minus de eo,quem ipſa non participat:ſed de anima noſtra,& iam à no
bis in memoriam adductum fuit:prætereaq; ex pluribus ſibi aliquis diſcere poſſet. Quonã
pacto,quod poteſtate,aut illud aliquando intelligere,aut illud aliquando ſeparari,iis qua-
drabit,quæ vltrã particularem iſtam animam exiſtũt? At neq; quod ſine materia, quodq;
ſimul id,quod intelligit,& quod intelligitur,aut quod ſeparabile,vlla ratione omnino no-
ſtris illis vitis conueniet,quæ corporum formam referunt. Multoq; minus aliorum ani-
malium,aut plantarum animis. Id quidem igitur perſpicue,atq; neceſſario,vt mihi perſua
deo,collectum fuit,quicquid efficiens in anima eſt,illud immortale,atq; perpetuum eſſe.
Perbelle enim illud perpetuum admouit:quemadmodum & Plato,quod ſine interitu in
Phædone. Ne in eam incidamus opinionem,quæ fuit Boethi:qui animam,tanquam ani- Boethi de a-
matam quandam rationem immortalem eſſe voluit:verum ita,vt mortem accedentem nõ nimę immor
expectaret:ſed illa accedente reecederet,atque inde viuens periret. Ob quam autem cau- talitate ſnſa.
ſam id ſolum perpetuum? Nunquid quoniam manifeſte infert, paſſibilem intellectum Interrogatio
corruptibilem eſſe? At dubitare aliquis poſſet, quonam pacto cum & ille intellectus ſit, Reſponſum.
corrumpitur? ſiquidem & ille ſine materia eſt. Intellectus nanque omnis ſine materia po- Dubitatio.
ſitus, atque cõſtitutus fuit.& propter id,omnis quoque intellectus eſt intelligibilis. Non
autem forma,quæ ſine materia eſt:quia intelligibilis ſit,& intellectus quoque eſt. Nun- Reſponſum.
quid autem paſſibilis ille intellectus materialis erat,& poteſtate, & id ipſum paſſibilis, &
imperfectus eſt intellectus:totumq; id exiſtit,donec paſſibilis ſit? Propter hancq; cauſam
corruptibilis,quatenus paſſibilis eſt. Sine materia autem ſit,& actu intellectus, atq; intelli-
gibilis,in coniunctione illa,cum ipſo efficienti. Perfecte vero ſine materia, atque perfectus
exiſtit intellectus,cum ad ipſum efficientem recurrit. Ita,vt paſſibilis intellectus interitus
ſit,haud quia in id,quod non eſt,abeat: ſed quia cum eo, quod præſtantiori ratione eſt, Paſſibilis in-
coniungitur. Nam animata illa ſubſtantia,quæ ſeparata eſt in ſeipſam, illam quoque vi- tellectus in-
tam,quæ progreſſa eſt,reuocat. Quæ tamen haud adhuc progreditur:ſed in ipſo manere, teritus.
tanquam in cauſa exiſtit. Paſſibilis itaque intellectus,quatenus paſſibilis,corruptibilis eſt.
Quemadmodum aũt opponit,aduerſus illud,quod ipſius animæ ꝑpetuum demõſtratũ
fuit? quonã pacto nõ reminiſcimur,quæ ante ortũ nobis acciderint:ſi ꝑpetuo is præexiſte-
bat? Vnde etiam rurſum patet eum de anima ſermonẽ habere:non autem de præſtantiori

illo intellectu. Cuiuſmodi nanq; in dubitationem veniret, propter quid nos non recordamur: cum perpetua illa nobis præſtantiora ſint. Dubitationiſq; præterea ſolutio, animæ quadrat. Quoniam progrediens ille intellectus impaſſibilis, & ob hanc quoq; cauſam immortalis eſt. Paſſibilis vero ille corruptibilis, quatenus paſſibilis: quemadmodum etiam à nobis dictum fuit. & quatenus in id, quod firmum, atq; perm[illegible]ens adducitur. Sine eo vero, qui paſſibilis eſt, quatenus paſſibilis, & qui progreditur ad eas vſq; vitas, quæ corporũ formam referunt, nih[i]l intellectus intelligit. Nihil inquam eorum. quæ memoria comprehédi poſſunt. De quibus nobis ſermo propoſitus eſt. Quæ vt alibi ipſemet Ariſtoteles nos docet, huiuſmodi ſunt, vt imaginatione concipiantur. Ideoq; in intellectione eorum, quæ memoria comprehendi poſſunt: ea ratione omnino egemus: quæ ad imaginationem vſq; progrediatur. Et ſine hac ne impaſſibilis quidem intellectus eorum aliquid intelliget, quæ memoria percipi poſſunt. Neq; enim ſimpliciter illam particulam, nihil interpretari debemus. Ita, vt nihil impaſſibilis ille intellectus ſine paſſibili intelligere dicamus. Quo nanque pacto adhuc ſeparabilis? quo pacto immixtus? quoq; pacto ſua ex ſubſtantia erit actio? Quoniam & anima, quæ corpus id viuum efficit, ſeparabiliter aliquando viuit, atq; intelligit. Quod nanq; Deus, inquit ille, ſemper eſt, in duodecimo eorum, quæ poſt naturalia dicuntur: id nos aliquando obtinemur: ex poteſtate ſcilicet noſtra. Deus autem ſemper ſeparabilis eſt: & nos itaq; ſumus, licet aliquando. Nos inquam, qui adhuc naturalem iſtam vitam viuimus. Cum anima abſq; vllo reſpectu erga corpus, atq; erga ſecundas iſtas vitas: tametſi breui tempore: ſeſe habuerit.

VIGESIMAPRIMA PARTICVLA.

INDIVISIBILIVM quidem igitur intellectio in his, circa quæ nõ eſt falſum. In quibus autem falſum, & uerum, compoſitio quædam iam intellectionum. Quippe quæ unum ſint: ut Empedocles dixit. Profecto multorum quidem capita ſine cervicibus germinarunt. Poſtea compoſita fuiſſe amicitia. Sic & hæc ſeparata componuntur. ut quod incommenſurabile, & diameter.

EXPOSITIO.

Quando de aliis animatis facultatibus docendo verba Ariſtoteles faciebat: de naturalibus inquam, atq; iis, quæ ſentiendi vim haberent: quæ iis ſubiecta eſſent, tradebat: & ante ſubſtantias actiones ipſas conſiderabat. Nam ex iis, quæ nobis manifeſtiora eſſent, ad immanifeſtiora progrediebatur. In tractatione autem iſta de anima intelligente, intellectum, quiſnam, & qualis ſit, ante intelligibilia contemplatur. Quia ea ignotiora ſint. Atq; deinde intelligibilia ipſa conſiderat. Quo ex his ambobus actionem ipſius intellectus intelligibilium reſpectu adipiſcamur: & intellectus præterea perfectionem, quæ ex ipſis intelligibilibus prouenit, conſequamur. Quemadmodum itaq; in paſſibili intellectu, cum ſubſtantiam antea tradidiſſet: ea adduxit, quæ ab eo cognoſci debeant: quæ duorum generũ ſunt: tum quæ forma affecta ſunt: tum formæ, quæ illa determinant: & eius præterea diuerſam circa illa actionem expoſuit: ita cum ſubſtantiam, & perfectionem, & æternitatem efficientis intellectus antea cõſiderarit: quænam ei intelligibilia ſint: & quænam ipſius intellectus actio circa ea fit: ex his nunc nos docet. At quia intellectum ſimul, atq; rationem cauſam afferentem, & ſimpliciter ſcientiam gignentem, ipſum intellectum afficiẽtem ſtatuit, & duorum generum intelligibilia ei conuenienter concedit. ex quibus altera quidem ſunt indiuiſibiles, atq; impartibiles formæ: quæ quatenus intellectui, conceduntur. Altera vero quæ conuoluta, & quæ non ſine aliqua compoſitione, ac diuiſione, coniunctionem participãt: tanquam ea, quæ ſciri queant: quandoquidem & cum cauſa iuncta ſunt. Atq; ipſam quidem actionem impartibilem, ac veram tantum eſſe inquit: nunquam autem falſam. Illam autem quæ in quampiam partitionem deferatur: quæ quidem partitio cum compoſitione, ac diuiſione ſit: circa quam verum, atq; falſum conſtitutum eſt, haud huiuſmodi eſſe vult, vt ſcientiam pariat. Nam hæc ſemper vera eſt. Vbi aũt compoſitio, ac diuiſio. ea quoq; exiſtit actio, quæ a cauſis abeſt: quæ opinandi vim habet, atq; exterior eſt: neque ad rerum

profunditatem peruenit.Meta igitur eorum quæ propoſita ſunt,hæc eſt.Admodum autē
paucis,atq; adeo breuiſſime confeſtim Ariſtoteles incipiens, & quæ ipſa intelligibilia ſint,
& cuiuſmodi intellectio:quoniam illa quidem ipſæ exiſtunt formæ: hæc autem vera ſo-
lum:indicauit,inquiens.Indiuiſibilium intellectionem circa ea eſſe:circa quæ non eſt fal-
ſum.Multis autem modis ipſum indiuiſibile dicitur: vt & ipſe quoque explanaturus eſt. Indiuiſibile multiplex.
Nanq; & longitudo actu eſt indiuiſibilis:licet poteſtate ſit diuiſibilis:& vt punctum,atq; fi- Primo.
nis interualli.Quod tamen punctum ignobilius ipſo interuallo eſt:atq; ita ab eo decidit:vt Secundo.
haud ipſum dici queat:ſed extremum tantum eius ſit.Nunc autem forma indiuiſibilis di- Tertio.
cta fuit.Quæ,vt in primo naturalis auditionis expoſitum fuit: & adhuc amplius in diuina
philoſophia:de naturali quidem in ſeptimo,& octauo:de ea vero,quæ naturalem excedit, Formæ dotes.
in duodecimo,ſubſtantia prima eſt,& ſecundum ſeipſam,& perfectio, & actus, & termi-
nus impartibilis.Qui quidem terminus eas omnes rationes,quæ circa ipſum conuoluun
tur:atq; eas omnes proprietates iuxta quas partibilia ſubſiſtunt,ita,vt vnam formam refe-
rant,antea complexus eſt.Simplexq; quidem eſt: ſed haud propè ſimplicitatem illam in
anguſtum redactam permanet:ſed propè eam,quæ illam obtinet vim, vt omnes proprias
atq; priuatas rationes,quæ circa eum diuiſæ ſunt,perferat.Naturaliſq; naturales tollit:ani
matuſq; animatas.Terminus autem ille,qui ſecundū ſeipſum exiſtit:quiq; ſuiipſius eſt:
atq; id vere eſt,quod ipſum:ita,vt eos quoque terminos,qui dicti ſunt,conſtituere valeat:
vnam in formam redigendo,vel hos quoq; antea ſumpſit. Terminus ſanè animæ maxi-
me primus:cuius humanæ omnes animæ communiter compotes ſunt,intellectus eſt, &
qui vniuſcuiuſq; proprius. Quoniam autem præſtantiori quadam ratione quam natu-
ralia,quamq; ipſa natura,animata ſubſtantia connexa fuit cum proprio termino, atq; for
ma:propter cuius impartibilitatem,& cum aliis omnibus formis impartibiliter iuncta eſt:
& ipſa omnibus formis ſecundario referta eſt:quæ tamen non permanent,quales erāt ve-
ræ formæ:ſed quæ commixtæ ſunt cum præſtantiſſima ſubſtantialium rationum cōuo-
lutione.Ideoq; & ab intellectione poſt rationem comprehēdi poſſunt.& quemadmodum
inquit Ariſtoteles,huiuſmodi ſunt,vt intelligi,atq; ſciri valeant. Ex quibus anima & cum
præcedentibus illis formis coniungitur.Contemplatur enim & illas,vbi per eas, quæ in ip
ſa exiſtunt,perfectionem conſecuta fuerit:ſed proxime coniunctas. Atq; huiuſmodi intel
ligibilia illa ſunt:quæ ſubſtātiali animæ intellectui parata ſunt:proxima ſcilicet, atq; præ-
ſtantiora.Subſtantialis autem eius actio huiuſmodi:cuiuſmodi & ipſe qui talis erat. Erat
autem intellectus cum præſtantiſſima ratione commixtus.Vnde & eius actio eodem mo-
do ſeſe habebit. Intellectioq; talis erit: qualis & præſtantia illa, quæ rationis compos eſt,
exiſtit.Et quatenus quidem intellectio impartibilis,atq; eadem ſua ex ſubſtantia eſt: & in-
diuiſibilium,hoc eſt formarum exiſtit.Solumq;,ac ſecundum ſeipſam vera eſt:veritatēq;
obtinet,quæ aduerſus falſum obiicitur.Nam in complexione alterius cum altero: atq; in
particularibus iis,quæ cognoſcantur:falſitas omnis collocata eſt. Ita, vt aliqua quidem ex
parte,quod illud cognoſcit,tangat:aliqua vero ex parte minime. Quoniam nequaquam,
quod nulla ratione tangit,de eo etiam mētitur:de quo neq; omnino quicquam opinatur,
neq; aliquid dicit.Neq; quod totum illud apprehendit.Nam id verum dicere neceſſe eſt.In
iis itaq;,quæ aliqua ex parte attingunt,falſitas,& quæ huic opponitur veritas, conſtituta
eſt.Impartibilis autem illa indiuiſibilium intellectio quæ illud ex aliqua parte, propterea
quod impartibilis,non habet:aut quaſi totum tāgit:aut nullo pacto.Quare ex Plotini ſen-
tentia huiuſmodi eſt,vt in nullum errorem incidere valeat:& vt Ariſtoteles ſentit: ſemper
vera exiſtit:nunquamq; falſa.Quatenus quidem igitur intellectio huiuſmodi eſt.Quate-
nus autem præſtantia illa rationis compos, atque ſcientia, non cum appulſu, ſed ſub-
ſtantialis,hæc quoq; eadem cum ipſa re eſt.Ita,vt & ſcientia,& ſubſtātialis ſit cognitio:ſed
ſecundario.Licetq; quod idem ſapiat,obtineat:at non ſine diuerſitate,atq; interuallo quo-
piam.Quemadmodum & indicat noſtra illa rationis particeps cognitio, quæ cum appul-
ſu fit:quæ in diuiſione,atq; collectione ſemper poſita eſt. Quod ei euenit, tum quia haud
propè terminum vnum ſimplicem permanet:ſed conuoluitur. Tum quia,quæ conueniē
ter,atq; eodem ſeruato ordine ei,quo cognoſcantur,offeruntur rationes,non autem for-

mæ ſunt. Atq; adeo formæ ipſæ nō ſine aliquo interuallo cum rationis his animatis, atq;
ſubſtātialibus in idem redactæ ſunt. Ipſa quidem igitur cognitio rationis particeps vel ſui-
ipſius reſpectu non ſine diuiſione eſt:& quæ cognoſci etiam debent, eodem modo ſe mu-
tuo habent. Quæ vero ambo comprehendit, quod in quā cognoſcendi vim habet, & quod
cognoſci debet, ſibi mutuo conſequens, atq; ſimilis eſt. Et ſemper vera exiſtit cognitio, atq;
huiuſmodi, vt ſcientiam gignere valeat. Sed haud ſimpliciter tāquam rationis compos exi
ſtit. Immo potius tanquam ea, quæ ex cauſis ſciētiam gignere poſſit:& quæ omnino cum
rebus totis iuncta, ac cōnexa ſit. Falſum itaq;, & verum quod ei aduerſum eſt, haud in his
ſuam ſedem habent:ſed in quibus compoſitio, apparet. Quæ in cognitione rationem par-
ticipante, atq; progrediente, collocata eſt. At quia philoſophus noſter dixit, intellectionum
compoſitionem:ne intelligibiles ipſas formas intelligamus: ſed particulares proprietates,
,, quæ poſt formam, rationem participant, infert. Quemadmodum Empedocles dixit. Profe
,, cto multorum quidem capita ſine ceruicibus germinarunt:poſtea compoſita ſunt, amici-
,, tia. Ita, & hæc ſeparata cōponuntur. vt quod incōmenſurabile, & diameter, aut quod cōmē
ſurabile, & diameter. Hæc quidē enim tāq̄ forma tetragoni: quæ ſimul oē indiuiſibiliter cō
plexa eſt, & latera, & diametrum, & quod incōmenſurabile eorum: & illud æquales angu
los, æqualiaq; latera habere. Vnumquodq; autem horum ſingillatim particularium eſt
rationum proprietas. Ex quibus ea conſtituitur compoſitio, quæ rationis particeps eſt.

VIGESIMASECVNDA PARTICVLA.

SIN autem eorum quæ fiunt, aut futura ſunt, tempus præterea intelligit, atq; cō-
ponit. Falſitas nanq; in compoſitione ſemper. Nanq; ſi ipſum album non album, ip-
ſum non album compoſuit. Contingit autem & diuiſionem dicere omnia. Ergo eſt
non ſolum falſum, aut uerum, quod albus Cleon eſt:ſed & quod erat, aut erit.

EXPOSITIO.

In iis nanq; quæ perpetua ſunt, cōplexio ſolum eius quod dicitur, atq; ſubiicitur adeſt:
in iis vero quæ in ortu, atq; interitu ſunt collocata, vel tempore opus eſt. Quippe cū haud
ſemper, ſed aliquando ſint, ac non ſint. Et oportet nos legentes. Sin autem eorū quæ fiunt,
faciat ſcilicet aliquis compoſitionem:& vbi iam punctum interpoſuerimus, ſic inferre:tem
pus præterea intelligit, atq; componit. Ita, vt præter id, quod dicitur, atq; ſubiicitur, tempus
etiam intelligat, atq; componat. Propter quæ etiam rurſum nobis in memoriam reuocat:
quod in compoſitione omnino falſitas poſita eſt. Quandoquidem quod album eſt, haud
album eſſe, opinari poſſumus. & quod non ſine diuiſione compoſitio eſt. Ideoq; & diuiſio
in iis collocanda, in quibus compoſitio exiſtit.

QVOD uero unum facit, id intellectus, unumquodq;.

Ratio nanq; animæ ſimplices intellectiones connectit: quam ſanè intellectus nomine
appellat, vt iam demonſtratum fuit. Niſi & illud demōſtretur: quod pluribus in tractatio-
ne illa, quæ poſt naturalia ſequitur, Ariſtoteles demōſtrauit: quemadmodum cauſa, quæ
à forma ſtat: ac formalis dicitur: vt ipſius eſſe: ita & eius, quod eſt, vnum eſſe, iis, quæ for-
ma affecta ſunt, cauſa eſt. Quod in naturalibus quidem verum eſt. In animis vero, intelle
ctus forma eſt: cuius particeps eſt, & qui propè ipſam animæ ſubſtantiam, quatenus intel-
lectus permanet. Nam quatenus ratio, & ipſe in vnum redigitur. Ariſtotelis autem verba
ita componenda ſunt. Quod vnamquanq; complexarum intellectionum vnum facit, id,
ipſe eſt intellectus.

VIGESIMATERTIA PARTICVLA.

IPSVM uero indiuiſibile, quoniam dupliciter, aut poteſtate, aut actu.

EXPOSITIO.

Indiuiſibile multiplex. Dictum & à nobis iandudum fuit, quod multis modis ipſum indiuiſibile dicitur. Aliud
Primo. quidem, tanquam forma, quæ nulla ratione diuiſibilis eſt, neq; poteſtate, neq; actu. Aliud
Secundo. vero, quemadmodum longitudo, & omne continuum, quod actu tātum eſt indiuiſibile:

poteſtate

poteſtate vero quadam ratione diuiſibile. Aut quia re vera aptum ſit, vt diuidatur: quemadmodum quæ in generatione collocata ſunt. Aut quia ſola cogitatiōe diuidi queat: quēadmodum cœleſtia. Quæ diuidi poſſunt, propter id, quod partibile a corporibus conſecuta ſunt. Aliud autem, vt punctum, & ipſum nunc: quæcunq; tanquam extrema indiuiſibilia eſſe dicimus. Tertio. Nanq; linea tanquam extremum ſuperficiei, iuxta latitudinem indiuiſibilis eſt. Et ſuperficies tāquam extremum corporis, iuxta profunditatem indiuiſibilis. Quod igitur ita indiuiſibile, vt ipſum extremum, eſt quidem & ipſum omnino indiuiſibile, non ſolum actu, ſed etiam poteſtate. Verum oppoſito modo, atq; formæ, rerumq; termini ſint. Formæ nanq; perfectiones ſunt: & omne illud coniuncte comprehendere. Puncta vero, & omnino ipſa extrema, tāquam ea, quæ ab interuallis deciderint: & quæ ex hoc, quia extrema ſint, vel ab iis ſuperentur: quorum ſunt extrema: in priuatione eorum, quæ finiuntur, exiſtunt. Neq; enim nunc huiuſmodi Ariſtoteles pūcta recipit: qualia Pythagoræi poſuere: tanquam ea, quæ interuallorum principia formas referētia ſint: atq; cauſæ, quæ determinandi vim habeant. Sed fines, vt dictum fuit, atque extrema noſter philoſophus eſſe vult. Ideoq; haud abſurde illi puncta ſubſtantias eſſe ſtatuebant. Nam ea in idem cum formis illis: quæ partibilium determinandorum vim habent, adducebant. Ariſtotelesq; ꝓbelle in priuationibus puncta ſtatuit. Ita, vt ſermo, qui de indiuiſibilibus in medium adducitur, dum paucis exponitur, huiuſmodi ſit. Duobus modis ipſum indiuiſibile dicitur, aut poteſtate, aut actu. Quod quidem igitur poteſtate eſt: actu omnino etiā eſſe poteſt. Quod autem actu, haud omnino etiam poteſtate. Actu quidem enim, vt ipſe inquit, longitudines tantum indiuiſibiles ſunt, atq; omne id, quod continuum. Poteſtate autem, & ob hanc quoq; cauſam omnino indiuiſibilia, formæ, & termini: & quæ tanquā extrema: quæ quatenus extrema, indiuiſibilia. Ex his vero aliæ quidem ſunt formæ, tanquam perfectiones, & præſtantiores iis, quæ perficiuntur: & quæ omne illud coniuncte complectuntur. Atq; hæ primæ, & ex ſe ſubſtantiæ ſunt. Puncta vero ſunt fines, ac tanquam extrema eorū, quæ finiuntur: quæ ipſum indiuiſibile obtinent: quia ab ipſo diuiſibili decidunt, atq; illud aſſequi non poſſunt. Simplexq; illud habent: non quia comprehendant, quemadmodum formæ: ſed quia ab interuallis decidunt, atq; ea amittunt. Cognitio itaq; indiuiſibilium, tanq̄ formarum, ac terminorum, noſtro nunc philoſopho, quo de ea contempletur, propoſita eſt. Intellectus enim quatenus intellectus, & ſubſtātialis quoq; animæ intellectus horum comprehendendorum, ſuum ſeruando ordinem, vim habebat. Horumq; intellectio, vt ipſe tradidit: vera vbiq; eſt: neq; vlla vnquam ratione falſum recipit. At quo & alia, quæ indiuiſibilia dicuntur ab iis, quæ tāquam formæ, indiuiſibilia ſunt: diſtinguat: & illorū quoq; intellectiones, reſpectu eorum, quæ formarum ſunt: neceſſario quot modis indiuiſibilia dicantur, affert: & quænam ſint propriæ, ac conuenientes eorum intellectiones, docet. Nā intellectiones eorum, quæ ſecundario indiuiſibilia dicuntur, nequaquam puræ exiſtunt. Neq; enim ꝑmanent in eo, quod pure indiuiſibile. Sed quippe quæ cognoſcant, quæ actu quidem indiuiſibilia, poteſtate autē diuiſibilia: aut quæ ex priuatione indiuiſibilia. & hæ labuntur ab illis ſummis, atq; puris intellectionibus: atq; in diuiſionem quandam, ſaltem poteſtate exiſtentem, decurrunt. Ac in id, vt haud ex ſe, ſed per accidens, fines cognoſcant. Nam quia fines cognoſcimus, & quæ inde decidant, nota, atq; perſpecta habemus. Quēadmodum recto cognoſcitur obliquum: & bono malum: & omnino formis eorum priuationes, quorum ſunt formæ. Siquid enim haud eundem ordinem ſeruando, ſed præſtantiori quapiā ratione res cognoſcat: huic nihil eſt impedimento: quin haud vt res illæ ſunt: ſed vt intelligens ipſum exiſtit: ita etiam intelligat. Nam neq; ſimul cum iis, quæ intelligūtur, in diuiſionem venit: neq; vnà cum illis infertur: ſed cauſam afferendo, atque in ſeipſo manens intelligit. Nunc autem, vt dictum fuit, de iis à nobis ſermo habetur: quæ eundem ordinem ſeruando cognoſcunt. Quoniamq; hæc antea iam à nobis poſita, atq; explicata fuere, Ariſtotelis verba proſequamur.

IPSVM uero indiuiſibile, quoniam dupliciter, aut poteſtate, aut actu.

Primam diuiſionē philoſophus facit: quod omne quod indiuiſibile, aut poteſtate, aut

actu. Huiuſmodiq; hæc eſt diuiſio, vt nihil ei deſit. Quod nanq; poteſtate indiuiſibile eſt: vel alia quacũq; ratione indiuiſibile exiſtit. Quod aũt actu, haud ex neceſſitate & penitus.

NIHIL prohibet intelligere ipſum indiuiſibile, cum intelligat lõgitudinem. Indiuiſibilis nanq; actu, & in tempore indiuiſibili. Eodemq; modo & tempus diuiſibile, atq; indiuiſibile cum longitudine.

Ipſum nanq; indiuiſibile reperitur in iis, quæ poteſtate diuiſibilia ſunt: quod actu reddit illa indiuiſibilia. Idq; ſanè indiuiſibile eũ inſeparabile ab eo ſit, qđ cũ dimẽſionibus eſt, eam ſanè habet vim, vt comprehendat: non tanquam cauſa, vt forma: ſed tanquam ſummum, atq; ſupremum eius, quod forma affectum ſit. Quemadmodum & bona valetudo perfectio eſt viuentis corporis. Sed haud tãquam cauſa, quæ vt finis in forma collocata ſit. Nihil nanq; quod partibile ſit, aut ſubſiſtere valet ita, vt impartibile quippiam in ſe non cõtineat: aut ſecundum naturã ſeſe habere ſine perfectione, quæ in iis ſubſideat. Intellectuſq; profecto ille, qui ordine ſeruato cognoſcit, quod actu quidem indiuiſibile, poteſtate autẽ diuiſibile: cognoſcet id ipſum profecto, quemadmodum eſt: quatenus inquam actu indiuiſibile. Potis nanq; is idem intellectus eſt, illud intelligere, vel vbi iam diuiſum fuerit. Verum cum tanquam vnum totum illud intelligat: & haud adhuc diuiſum: tunc tanquam indiuiſibile intelligit. Recte itaq; illud Ariſtoteles dixit. Nihil prohibet. Quandoquidem & quatenus indiuiſibile: & quatenus iam diuiſum poteſt cognoſcere. Quando igitur tanquã indiuiſibile intellexerit: tunc & in tempore indiuiſibili. Et confeſtim quod demiſſum ſit in cognitione iſta, quæ horum ordinem ſeruat, Ariſtoteles indicauit. Neq; enim in illo nunc impartibili, quod omni tempore præſtantius exiſtit: id agit. Si nunc appellare fas eſt: quod omni tempore præſtantius. Sed in tempore quidem: ſed quod indiuiſibile ſecundum actũ exiſtit. Patet autem, quod intellectus ille, qui ordinem ſeruando hæc intelligit: haud ſimpliciter eſt intellectus: ſed vnà cum conuolutione illa rationis compote: quæ primo interuallum adducit, implicitus eſt: atq; ſimul agit. Illud nanq; in tempore agere, ei conuenit vitæ, quæ rationis particeps eſt. Intellectuſq; attamen eſt: quatenus quod indiuiſibile eſt à diſtantia, atq; interuallo iſto rationem participãte ſeiungit. Quouſq; enim ipſum continuũ, tanquam indiuiſibile intellexerimus, ne ipſum quidem tempus diuidimus. Vtrum enim diuiſerimus, ſiue longitudinem in dimidiam, ſiue tempus, conſequens eſt, vt & alterum quoq; ſimul diuidatur. Nanq; ſi dimidium longitudinis antea, deinde alteram partem poſtea cognouerimus: profecto & tempus quoq; vnà cum priori, atq; poſteriori illo diuidi tur. Rurſumq; tempus, cum iuxta id, quod prius, atq; poſterius diuiditur: alia in etiã partem habet, quæ iuxta id, quod prius, aliamq; quæ iuxta id, quod poſterius cognoſcitur. Ita, vt & actu quoq; diuidatur. Quare & ipſius quoq; lõgitudinis alia erit pars, quæ prius, aliaq; quæ poſterius cognoſcitur. Recte itaq; philoſophus infert. Eodem nanq; modo tẽpus diuiſibile, atq; indiuiſibile cum longitudine. Nam quemadmodum ſeſe habuerit longitudo, & omne continuum ita & tempus quoq;. Manifeſteq; id ex his confirmatur.

HAVD igitur licet dicere, in dimidio aliquid intelligit utroq;. Neq; enim eſt, niſi diuiſum fuerit. At nunquid poteſtate? Separatim autem utrunq; intelligens, diuidit & tempus ſimul. Tunc autem quaſi longitudines. Si n autem tãquam ex ambobus, & in tempore eo, quod ex ambobus.

In quocunq; quidem enim, vt indiuiſibile cognoſcit: neq; tempus ipſum diuidet. Cum non queat dicere, quid quidem in priori dimidio quidque diuerſum in altero cognoſcat. Quo actu ipſa intellectione diuidat tempus: tanquam aliud quidem prius, aliud autẽ poſterius cognoſcens. Qui nanq; cum continuitate id abſq; vlla varietate cõtemplatur: haud actu tempus diuidit: ſed poteſtate ſolum tempus in quo intelligit, indiuiſibile eſſe nouit. Quoniam tempus quoq; ipſum diuideret: ſi vtranq; ex particulis longitudinis, in particulis huius temporis, alteram quibem prius, alteram autem poſterius cõtemplaretur. Quoniam ſi longitudinem vel mente diuideret: & alteram quidem eius partem prius, alteram

autem

autem poſterius conſideraret:vnà & tem pus omnino diuideret iuxta illud prius, atq; poſterius. Atq; tunc nequaquam tanquam indiuiſibile totum cognoſcetur. Ideoq; perpulchre Ariſtoteles dixit. Quaſi longitudines. Omnino enim quod vnum eſt, multa facit: quia mente diuiſit. & propter hanc cauſam, quaſi dixit. Quoniam haud noſtram mentem, atq; intellectionem diuidentem illud omnino ſequitur: quod & ipſæ iam res diuiſæ ſint. Licet igitur non adhuc ſit multitudo: ſed tanquam multitudo intelligatur. Nam ſi non tãquam multa: ſed tanquam vnum, quod ex vtroq; conflatum eſt, intellexerimus, & in indiuiſibili tempore omnino ipſa videbimus: ac ſecundum actum indiuiſibili, inquam. Atq; recte ſanè noſter philoſophus facit: qui hac ratione quod in ipſis diuiſibilibus indiuiſibile reperitur, ab eo diſtinguit, quod formale exiſtit. Non ſolum quia illud in tempore cognoſcatur: ſed & quia diuidi poſſit: prætereaq; quia ex partibus expleatur. Ideoq; quod ex ambobus dixit: tanquam is, qui duas parteis ſtatuat. Indiuiſibile nanq; illud, quod formale dicitur, omnino impartibile eſt: parteiſq; nullas habet.

VIGESIMAQVARTA PARTICVLA.

QVOD autem haud ſecundum quantitatem indiuiſibile, ſed forma, intelligit in indiuiſibili tempore, & in indiuiſibili animæ.

EXPOSITIO.

Anteaquam perfecte compleat Ariſtoteles ſermonem illum, quem de intellectione indiuiſibilium in ipſis diuiſibilibus habet: nobis in memoriam reuocat diſcrimen huius, eius intellectionis reſpectu, quæ formis aſcribitur. Quo & cauſam oſtendat: propter quam omnino intellectio de iis nunc ſumpta fuit. Quoniam, propter dilucidi tatem, atq; diſtinctionē formalium intellectionum factum fuit. Hæ nanq;, neq; in tempore exiſtunt: neq; diuidũtur vllo pacto, aut actu, aut poteſtate. Sed quemadmodum ipſæ formæ ſunt impartibiles: quæq; ne tempore quidem extenduntur: neq; vlla ex interuallo ſeparantur: ita & cognitiones illæ quæ ordine ſeruato cum his conueniunt: impartibiles omnino erũt. Quod eis probe conuenit: cum neq; vlla ratione diſtantiam aſciſcant: neq; conuoluantur: neq; omnino in tempore fiant. Tametſi enim in tempore Ariſtoteles dixerit: at illud, in indiuiſibili admouit. Quo illud quod ſupra omne tempus eſt, ſignificet. Omne nanq; tempus diuiſibile eſt. Vt igitur lapidei alicuius adiectio in eo, quod lapidea nauis exiſtat: nauim eſſe deſtruit: ita & additio ipſius indiuiſibilis ſi tempori admoueatur: ex eo extrahit, quod tempus ſit. Secundum quantum igitur indiuiſibile eſt: quod quantum quidem eſt: ſed haud diuiſum. Ita, vt actu quidem indiuiſibile ſit: ſed poteſtate nequaquam. Quod autem haud huiuſmodi: ſed forma indiuiſibile, hoc eſt, tanquam forma eſt indiuiſibile, intelligit, inquit, in indiuiſibili tempore. Id autem eſt, aut in ipſo nunc: aut quod verius enunciare poſſumus, præſtantiori modo, quàm ſecundum tempus: & in indiuiſibili animæ. Perbelleq; Ariſtoteles nouit, quæ à Platone dicta ſunt: quemadmodum ex ambobus anima conſtituta eſt: ex impartibili inquam ſubſtantia, atq; ex ea, quæ circa corpora diuiſa eſt. Quicquid igitur indiuiſibile, atq; impartibile formis egregie quadrat. Atq; rectam ſeriem cuſtodiendo ipſis cohæreſcit: quia ex eo quod ipſarum indiuiſibile cum indiuiſibilibus cõueniunt. Rurſumq; dilucidum eſt: quod haud de eo nunc Ariſtoteles intellectu agit: qui præſtantior, quã propè animam exiſtens: neq; de eo, cuius ipſa particeps eſt: multoq; minus de eo ſermonem habet: quem ipſa non participat: ſed de intellectu illo animæ ſubſtantiali, atq; permanente. Nanq; nunc perſpicue, indiuiſibili animæ, dixit: tanquam is, qui nouerat, & quod eius quodam pacto diuiditur. At cum hæc de intellectione formarum in medio philoſophus collocarit: diſcrimenq; nobis tradiderit eum intellectione eorum, quæ alia quapiam ratione indiuiſibilia dicuntur: rurſum excipit ſermonem de illis, hæc ſcribens.

Indiuiſibile ſm quantũ.

SECVNDVM accidens autem, & haud quatenus illa diuiſibilia. quo intelligit, & in quo tẽpore. Sed quatenus indiuiſibilia. Ineſt enim & in his aliquid idiuiſibile.

Repetit, vt iam dictum fuit, ſermonem, qui ad indiuiſibilia, quæ in diuiſibilibus colloca

ta ſunt,ſpectat:quo intelligatur. At quia in medio diſtinxit,atq; ſegregauit intellectionem illam de formis:atq; eam in indiuiſibili animæ fieri dixit:& in indiuiſibili tempore:nũc hãc quæ ad indiuiſibilia in diuiſibilibus collocata ſpectat:neq; ſimpliciter aĩæ diuiſibili fieri inquit:neq; ſimpliciter in tpe indiuiſibili. Sed indiuiſibili eo,quod ſm actũ,nõ aũt poteſtate ſit. Quicquid enim aĩæ diuiſibile,aliqñ quidẽ & ſm actum in contẽplatione diuiditur:aliquando vero poteſtate ſolum diuiſibile eſt:actu autem nequaquam. Quando enim ſingillatim animal,atq; rurſus rationis compos,deinde mortale conſideret:actu hominis contemplationem diuidit. Quando vero ſimul omne id contrahat:actus eius qui cognoſcedi vim habet,indiuiſibilis eſt:nequaquam autem poteſtate. Aptus nanq; eſt,vt diuidatur:ſed ſolum actu. Atqui cum diuiſibile ſit animæ illud,quod horum cognoſcendorum vim habet: & cum natura in tempore,quod diuiſibile ſit,cognoſcat:haud tamen tanquã diuiſibile: neq; tanquam in tempore diuiſibili cognoſcit:cum id quod cognoſcitur, tanquam indiuiſibile percipiat:quod natura & ipſum quoq; diuiſibile eſt. Ideoq;, ſecundum accidens philoſophus dixit. Neq; enim tanquam diuiſibile,quod diuiſibile eſt:ſed tanquam indiuiſibile cognoſcit. Neq; tanquam in tempore diuiſibili,tametſi diuiſibile ſit:ſed tanquam indiuiſibili. Neq; tanquam diuiſibili animæ cognoſcit:ſed & hoc tanquam indiuiſibili. Neq; enim reſpectu eius,quod diuiſibile ſumptum fuit illud,ſecundum accidens eſſe,quod in ipſis indiuiſibile. Neq; enim quatenus diuiſibilia ſunt:ea ratione etiam indiuiſibilia exiſtũt. Et propter hanc cauſam tanquam diuiſibilia,ſecundum accidens habebũt, quod indiuiſibile ſit. Neq; illud ſecundum accidens,quicquam nunc indicat,quod deterius ſit: ſed quod iuxta aliam rationem,atq; præſtantiorem. Secundum accidens itaq;,quæ diuiſibilia ſint, cognoſcit. Illa nanq; particula,illa,eam habet vim,vt quæ diuiſibilia ſint,apud Ariſtotelem ſignificet. Quemadmodum & ipſe infert,inquiens:& haud quatenus illa diuiſibilia: cum quod eorum indiuiſibile eſt,conſidero. Illud autem ſecundum accidens cenſet non ſolum de iis quæ cognoſcuntur,quæ diuiſibilia ſint,interpretandum eſſe:ſed & de ipſo intelligente, & de tempore:quia,quo intelligit,atq; in quo:inquit. Nam id ipſum ſanè admouit:quo intelligit,& in quo tempore. Quod eam ob cauſam fecit,vt dicebamus,quo indicaret,quod agit eo ipſius animæ,quod diuiſibile eſt:quod intelligit,quæ huiuſmodi ſunt:haud tamẽ quatenus diuiſibile eſt. Quod itaq; in iis indiuiſibile eſt ſecundum ſe,quatenus indiuiſibile cognoſcit. Quæ vero diuiſibilia ſunt ſecundum accidẽs. Quoniam ex alia ratione obtinebat, quod indiuiſibile:& haud quatenus diuiſibilia. Indicat autem ſecundum ſe,quod indiuiſibile cognoſci,quia addidit illud:ſed quatenus indiuiſibilia. At cũ dixerit,ſed quatenus indiuiſibilia,confirmat ex iis,quæ ſequuntur:quod eſt aliquid in ipſis diuiſibilibus indiuiſibile. Eſt enim & in his aliquid indiuiſibile.

SED forſan haud ſeparabile,quod facit unum tempus, & longitudinem. Et id eodem modo in omni eſt continuo,& tempore,& longitudine.

Quod quidem in continuis aliquid ſit indiuiſibile,confirmàuit ex eo,quod omne continuum vnum aliquid ſit. Ipſum nanq; vnum indiuiſibile eſt. Et quod particeps eſt,ita elaboratur:vt haud ipſum vnum ſit:ſed coniunctum,nã partibile exiſtit. Quod philoſophus demonſtrans,aliquid dixit. Illud autem,forſan non ſeparabile protulit:quoniam haud ipſius ſubiecti formam:ſed ipſum ſubiectum,tanquam in vnum redactum contemplatur. Illud nanq; omnino inſeparabile eſt:quia ipſius ſubiecti aliquid eſt. Nam forma aliquid qđ ſeparabile ſit,obtinet. Quemadmodum & ipſe quoq; in naturali auditione vult: vbi naturales formas ſeparabiles inquit. Quoniam ſubſtantiæ ſunt:& ſubiectum perficiũt:nequaquam autem ab eo perficiũtur. Hancq; ob cauſam,vt opinor,& illam particulam, forſan, admouit. Id innuere volẽs:quod ſi id quidem indiuiſibile ſumas,quod à forma ſtet:ac formale dicatur:id quodã pacto ſeparabile exiſtet:ſin aũt quod ſubiectũ reſpicit,inſeparabile.

VIGESIMAQVINTA PARTICVLA.

PVNCTVM autem,& omnis diuiſio,& quod ita indiuiſibile, indicatur, ut priuatio.& eadem ratio in aliis. Exempli gratia. quonam pacto malum cognoſcit: aut

nigrum.

nigrum. Contrario enim quodam modo cognoſcit.

EXPOSITIO.

Poſt intellectionem de iis, quæ actu ſolum indiuiſibilia ſunt: confeſtim & eam philoſophus tradit, quæ ad ea ſpectat, quæ omnino quidem indiuiſibilia ſunt: ſed indiuiſibile illud obtinent, quia ab iis, quæ diuiſibilia ſunt, decidunt. Superficies enim, & linea, & punctum, & ipſum nunc, propriam quandam habent formam. Ob idq; haud omnino in priuatione collocari queunt. Sed quatenus indiuiſibilia id obtinent, quod priuatum ſit. Quēadmodum enim ſuperficies, quo ad longitudinem, atq; latitudinem ſpectat, id quod forma affectum ſit, conſecuta eſt: quo vero ad profunditatem, quod cum priuatione exiſtit: ita & aliæ omnes diuiſiones: quatenus à diuiſibili deſeruntur: cuius extrema ſunt: ea ratione in priuatione exiſtunt. Rurſum itaq;, qui ordinem cuſtodiendo extrema intelligit: ea quoq; cognoſcet, tanquam ea quæ proprie ſubiectis priuata ſint. Quod propter cōtemplationem illam, quæ ordinem ſeruat, ex formæ priuatione accidit. Nam qui formam intelligit: & quod ea priuatum fuerit intellectione aſſequetur. Quippe cum id, quod aptum eſt, vt ei priuatio adſit: illius formæ particeps ſit, eius inquam, quæ gigni valeat. Quoniam perpetuo bono nullum adeſt malum. Neq; alii vlli ex ꝑpetuis formis priuatio ineſt vlla. Quodam itaq; modo priuationes, tāquam priuationes cognoſcimus. Exempli gratia, tenebras, quia lucem non intueamur. Et malum, quia bonum in eo non videamus. At ex boni intellectione, notioneúe, & luminis, tum malum, tum tenebras cognoſcimus. Quēadmodum & ex regulæ rectitudine obliquum. Nam nigrum, atq; album ita nunc Ariſtoteles accepit: vt alteꝝ pro lumine, alterum pro tenebris poſuiſſe videatur. Nam & ipſum nigrum forma eſt. Quantum vero ad dictionem ipſam ſpectat, adnotandum eſt: qđ haud ſimpliciter pūctum per priuationem intelligi vult. Neq; enim diuiſionem ſubire credit: ſed tanquam id ſtatuit: qđ à dimenſione, atq; interuallo, cuius finis eſt, deſeratur: ex quo & priuationem quoq; paſſum eſt. Punctum enim, inquit, & qđ ita indiuiſibile, vt ipſum nunc, & omnis diuiſio, ea ratione eſt diuiſio: quatenus à ꝓpria dimenſione deſeritur: indicaturq;, tanquam, quæ omnino exiſtit diuiſio, vt ipſum malū. Licet enim malum omnino tanquam malum ſignificationi ipſius boni aduerſetur: attamen quatenus malum in abſentia boni ſuum habet eſſe. Quemadmodum id, quod non eſt: inquantum nouit natura, id, quod non eſt: ſed haud id, quod nullo pacto eſt. Nam id quod non eſt, quatenus nō eſt, in abſentia eius, qđ eſt, collocatum eſt. Licet alicui quod ſit, nitatur: atq; in hoc ſubſiſtat.

OPVS AVTEM eſt, poteſtate eſſe ipſum cognoſcens: & unum eſſe in ipſo.

Dictum id videtur mihi rurſum manifeſte demonſtrare, quod ſecunda hæc eſt diuiſionum iſtaꝝ intellectio: & longo interuallo deſeritur à contemplatione ſubſtantiarum. Ea nanq; propè actum puꝝ ꝑmanet: hæc autem cum eo, quod poteſtate eſt, connexa eſt. Nanq; hæc eius formæ exiſtit: cum qua & priuatio ſubſiſtit. Qn̄ formam tanquam priuatiue agentem cognoſcimus. Id autem eſt, qn̄ intelligimus formam illam, quæ ab iis, quæ forma affecta ſunt, abeſſe poteſt. Qđ in intellectione illa, quæ iuncta cum eo eſt, qđ poteſtate exiſtit, fit. Neq; enim ꝑfecto, neq; puro exiſtit actu: ſed imperfecto. Neq; ad id ſolum ſe appellit, qđ actu tantum ſit: ſed & ad id, qđ poſſit, quodq; priuatione affectum reperiat. Idq; cum cognitione illa, quæ ordinem cum eo ſeruat. Rurſumq; id ſignificandum philoſophus putauit. Ne aliquis præſtantiorem illam, quàm res ſint, cognitionem proponens, atq; in medium adducēs: & quæ ſeiuncta eſt: & quæ haud ordinem ſeruando, ſed præſtātiori quadam ratione, ipſas cognoſcit, dubitaret. Ea nāq; huiuſmodi, cuiuſmodi ipſum cognoſcens eſt. Neq; ita, vt ea quæ cognoſcuntur, conſequatur: attamen præſtantiori modo ipſa nouit, quàm illa ſint. Opus itaque eſt, inquit Ariſtoteles, poteſtate eſſe, ipſum intelligens, hæc. Id autem eſt, imperfectius eſſe, quàm quod forma intelligit, atq; cum eo, quod poteſtate ſit, connexum eſſe debet. In ipſoq; intelligente, quod poteſtate ineſſe debet. Id auem addidit: quo non ſolum poteſtate ipſum intelligens eſſe, cognoſcamus: qualem eum intellectum docebat, qui extra progrederetur: atque adhuc imperfectus

exiſteret. Neq; enim ita poteſtate ipſum intelligens nūc dictum fuit: vt neq; intelligens ſit. Sed tanq̄ intelligens eſſe ducamus, & ſecundum actum intelligens. Licet iunctum ſit, cum eo, qđ poteſtate: id aūt eſt, cum eo, qđ imperfectum, & cum propria, atq; ſua priuatione. Quemadmodum enim ipſum intueri imbecilliter, nequaquam eſt omnino non intueri: ſed intueri vnà cum ſuipſius priuatione: ita & ipſum intelligere, cum implicatum ſit cum ipſo non intelligere quodam pacto. Id autem euenit, cum quiſpiam formam, atq; eius priuationem ſimul ordinem ſeruando cognoſcat. Non ſolum enim intelligit: ſed etiam non intelligit. Nanq; priuatio, nunquam ex ſeipſa intelligitur. Quandoquidem neq; ex ſe vnquam eſt. Propter hancq; cauſam, huiuſmodi intellectio imperfecta quodam pacto eſt: & vnà cum propria, atq; conuenienti poteſtate, ſeu cum priuatione colligata.

SIN AVTEM alicui non eſt contrarium ex cauſis, ipſum ſeipſum cognoſcit, & actu eſt, & ſeparabile.

Quemadmodum paulo ante, cum eam philoſophus cognitionem traderet, quæ ad indiuiſibilia illa ſpectat, quæ in diuiſibilibus collocata ſunt: cōfeſtim diſtinxit intellectionem eoꝝ, quæ pure impartibilia exiſtunt: tanquam eam, quæ animæ indiuiſibili fiat: ac ſupra omne tempus exiſtat. Quandoquidem præcipua eius contemplatio erat de intellectione formaꝝ: & ex declaratione huius ea omnia accipiebat, quæ alia quacunq; ratione indiuiſibilia exiſtunt. Quippe cum ex hac comparatione manifeſtius puram formaꝝ intellectionem conſequuturi ſimus. Eodem itaq; modo & nunc cum diuiſionum intellectionem tradiderit: diſtinguit rurſum formaꝝ intellectionem, quaſi reſpectu illius actus, qui cum poteſtate ſit: & qui eundem quaſi ſeruet ordinem cum priuantibus naturis, atq; ortui obnoxiis: Quæ quidem formaꝝ intellectio propter hanc cauſam aliquid etiam habeat, quod oppoſitum ſit illi quod poteſtate exiſtit: quod ibi reperitur. Ita, vt ſeparabilis, atque purus iſta formaꝝ intellectio actus ſit: & qui abſq; vllo oppoſito eluceſcat. Licet ita ſuipſius exiſtat, vt aliud quoq; reſpiciat. Quæ quidem omnia diuinius, atq; præſtantius illi inſunt intellectui, cuius nihil reperitur particeps. Ideoq; & ſecundo loco ei inſunt, cuius anima particeps eſt. Inſunt præterea, & primæ illi animæ ſubſtantiæ: tametſi remiſſe: quod propter complexum cum reuolutione fit. De quo nunc etiam Ariſtoteles verba facit: quemadmodum pluribus ex præcedenti ſermone declaratum à nobis eſt. Ita, vt ſimul intellectus, atq; ſcientia ſit: quod ipſemet philoſophus iam determinauit. Qui nāq; præſtantior animata ipſa ſubſtantia exiſtit, intellectus quidem eſt: anima vero nequaquam. Vnde de animata ſubſtantia, atq; intellectu illo; qui propè illam ſtat, nunc Ariſtotelem verba facere, fatendum eſt. De hocq; etiam determinatur, qđ ſine oppoſito ſit. Nam immortalis etiam eſt. Qđ nanq; immortalis ſit, manifeſte dictum fuit: quando dicebatur, Et eſt id ſolum animæ immortale. In iis nanq;, quæ ortui obnoxia ſunt, contrarietas, atq; priuatio adeſt. Et quod in cauſa ſit. Ipſe nanq; efficiens erat. Quemadmodum patiens ille eſt, intellectus: qui extra progreditur. Nāq; animæ ipſius, vel antea, quoddam efficiens, quoddamq; patiens philoſophus eſſe dicebat. Atq; ipſum quidem efficiens, principium, & cauſam ſtatuebat. Ipſum vero patiens materiam iudicabat. Subſtantia itaq; eſt, & ipſa ſuprema animæ ſubſtantia. At ſua ex ſubſtantia erat actus. Licet ſecundo loco, vt dictum fuit: ſubſtantialis animæ intellectus huiuſmodi ſit, Ideoq; nunc ipſum ſeipſum cognoſcere Ariſtoteles concludit. Ipſe nanque & formas ſecundo loco cognoſcit: quod propter innatam illam permanentiam cum intellectu illo, qui ſupra animam exiſtit, euenit. Neq; enim cum diuerſitate, quemadmodum natura, & corpora: ſed innate illum attingit. Eſt præterea & actus, tanquam is, qui nullo modo cum poteſtate connexus. Sine materiaq; inſuper exiſtit: vbi ſeiunctus fuerit à ſecūdis iſtis vitis, quæ prominent, appellunt, atq; extrinſecus vergunt. Vnde cum Ariſtoteles ipſe, actum huiuſmodi eſſe dixerit intellectum, addidit & ſeparabilis. Tūc enim actus, atq; immixtus, & ea omnia vera ſunt, quæ de eo nunc determinata fuere: cum ſeparatus fuerit, Neq; enim ſeparabile illud ita interpretandum eſt: vt id quod ſemper ſeparatum ſit, intelligamus, Sed tanquam aliquando. Separatus nanq;, inquit, eſt, quod vere eſt.

VIGESIMASEXTA PARTICVLA.

EST AVTEM dictio, quidem, aliquid de aliquo, quemadmodum affirmatio: Et uera, aut falſa omnis. Intellectus autem non omnis. Sed qui ipſius quid eſt, iuxta ipſum quid erat eſſe, uerus: & non aliquid de aliquo.

EXPOSITIO.

Quia dixit, atq; determinauit philoſophus noſter de ſumma, atq; maxime excelſa animata ſubſtantia, & de eo intellectu, qui propè ipſam reperitur, quæcunq; primo de intellectu illo, qui ſupra animã exiſtit, decernimus: vult rurſum, ut & antea diximus, diſcrimen demonſtrare, ac manifeſte nobis tradere, diſcrimen inquam ſubſtantialis illius noſtri intellectus, reſpectu illius ſuperioris. Qđ præſtat additione diuiſionis rationem participãtis. Hancq; ob cauſam pſæpe eadem utitur dictione: ſubſtantiãq; atq; actionem ſubſtantialis noſtri intellectus tradidit. Quo unà cum affinitate, quam cum præſtãtioribus illis retinet: & diſcrimen quoq; uideamus: & undiq; in animæ medietatem mentis aciem dirigamus. Quoniam autem tum non ſine magna difficultate medietates cõprehenduntur: tum uocabulorũ interdum propriorum inopia, obſcuriores remanent: ex ambobus extremis, partim inquã, ex iis, quæ ipſas antecedunt: partim ex iis, quæ ipſas ſubſequuntur, ab antiquioribus illis hominibus illuſtrari, atq; explanari ſolent. Hacq; ratione à Platone ex partibili, atq; impartibili animæ ſubſtantiam conſtare dictum fuit. Licet haud ex cõparatione, ut ille dixit, ſed ex admixtione. Cõmiſcebatur enim, inquit, ex ambobus. Quod ob id dixit, quo enunciaret, animatam ſubſtãtiam totam per ſeipſam totam ptranſire: & in eam quoq; ſubſtantiam inclinare, quæ circa corpora diuiſa ſit. Neq; ita unquam ea interpretanda ſunt, ut altera ex parte ipſam impartibilem: ex altera uero in id, quod partibile ſit, uergere, exiſtimemus. Nam tota per ſeipſam totam utrũq; illud obtinet: neutrumq; pure aſſecuta eſt. Atq; adeo neq; eorũ utrũlibet pmixtum eſt: ſed ſimplex quoddam, atq; ꝓprium, ipſum eſſe animæ eſt: qđ medium inter impartibilem ſubſtãtiam, atq; eam, quæ circa corpora diuiſa ſit, exiſtit: & affinitatem cũ utroq; extremorũ pp medietatem iſtam ſeruat, retinetq;. Vt flauus, exẽpli gratia color, ſimplex re uera exiſtens: non aũt ex albi, & nigri pmiſtione: qui extremi ſunt colores, à natura conſtitutus: ſed ꝓprius, atq; ſimplex, ut iam dictũ fuit, exiſtens: attñ ex ambobus extremis conſtare dicitur. Qđ propter omnium mediorũ cũ extremis, affinitatem eis datur. Ceterũ qñ, ut dictum fuit, neq; ꝓpriis omnino nominibus extrema appellata fuere: neq; huiuſmodi ſunt, ut noſtris intellectionibus facile pcipi, atq; apprehẽdi queant: comprobandi præſtãtiſſimi illi philoſophi ſunt: qui ex extremis media ipſa uenari conati ſunt. Hacq; ſanè ratione & Ariſtoteles, ex intellectu, & ſcientia, quæ actio rationis cõpos non ſine habitu, atq; appulſu exiſtit: animæ ſubſtantiam, atq; ſubſtãtialem eius actionem inuenire nititur. Quippe cũ intellectus ſimul, atq; ſcientia ſit. Nam quæ tota per ſeipſam totam abit, neq; intellectus eſt: qualis ſupior ille animæ intellectus: neq; ſciẽtia, qualis cognitio, quæ ſcđm habitum, & appulſum ex cauſis exiſtit. Quẽadmodum enim & ipſe quoq; manifeſte indicat: ſcientia eſt anima, a ut animata cognitio: quæ unà cum re eadem eſt. Nã ex eo, qđ idem cũ re exiſtit, intelligentem animæ uim, atq; ipſius cognitionis quoq; manifeſtabit. Ex ipſa uero ſcientia: qđ rõnis formam refert indicabit: & qđ cõuolutum eſt: quodq; in ipſam ſubſtãtiæ diuerſitatem ſubingredit. Propter hãcq; cauſam mihi ita particulam hanc philoſophus uidet exorſus, ut dixerit: Dictionem ſubſtãtialem animæ cognitionem. Et addiderit illud, aliquid de aliquo: haud quẽadmodũ ab interpretibus dictũ fuit, ab Alexãdro, inquam, atq; Plutarcho Neſtorii filio: qui dictionẽ pro negatione acceptã voluere: aut ꝓ diſpoſita quadam oratione. Horũ nãq; utrũq; compoſitio eſt. Vbiq; aũt Ariſtoteles & ante hũc Plato, de ſimplicibus intellectionibus, atq; dictionibus, dictionis uocabulo vtunt. Vel hoc itaq; loco ſimplicem intellectionem Ariſtoteles indicat. Ex additione autem illa, cum aliquid de aliquo, dixit: functionem, atq; complexum ſubſtantialis animatæ actionis, cum eo, quod conuolutum eſt, manifeſtauit. Huiuſmodi nanq; eſt, ut ſimplex, atque intelligens ſit. Dimittit autem ſimplicitatem illam ex complexu cum ratione. Nam haud tum quidem intelligens eſt: tum uero rationis compos: ſed tota perſeipſam totam

Qua ratione media cõſtẽt: ac nõ conſtẽt ex extremis: & vtrũq; participent, aut potius experti a ſint. vt Cicero dixit.

Scientia qđ ſit.

vtrunq; obtinet, atq; adeo neutrum pure habet, Sed media quædam ſimplex forma inter ambo illa exiſtit. Ideoq; ex vtriſq; illis conflata eſt: quippe q; vtriuſq; ꝓpter medietatem particeps reperiatur. Hancq; ob cauſam intulit, quemadmodum affirmatio. Quoniam dictio ſimplex id totum erat: aliquid de aliquo. Quo ex extremis medium indicet. Affirmatio vero quæ ex ſe oratio quædam eſt: in ipſo aliquid de aliquo ſuum habet eſſe. Quemadmodum igitur, ſiquis diceret, flauum diſgregare viſum: vt & album facit: quandoquidem proprie album diſgregat. Flauum vero ꝓpter affinitatem, quam cum albo obtinet, ſignificationem quandam præ ſe fert, quæ ipſum diſgregare poſſe indicat. Nam ex ſe haud eam habet vim, vt diſgregare queat. Ita ſanè, & ſubſtãtialis quidem animæ actio: haud eſt aliqd de aliquo. Dictio nãq; dicta fuit. Propter affinitatem autem, atq; inclinationem, quam erga rõnem habet, huiuſmodi qd indicat, vt alteꝝ de altero dicatur. Atq; id ſignificat illud, quẽadmodum affirmatio. Ipſa nãq; ex ſe, vt dictum fuit, in iunctione alterius cum altero cõſtituta eſt. Recteq; ſeſe res habet, qđ nuſquam in his negationem aſſumpſerit: ſed ipſam affirmationem ſolum. Qñquidem, vt inquit Parmenides, in iis, quæ intelligibilia ſunt, nullibi qđ non eſt, contemplari debemus. Hac eadem itaq; ratione, & ſuprema animæ ſubſtantia, & actio illa, quæ ꝓpè ſubſtantiam pmanet: cum ſeipſa referta ſit: ei qđ non eſt, ſedem non concedit.

Negationẽ in intelligibilib. locuꝫ aſſequi non debere.

Reſpõdet taci tæ obiectioni

Tametſi enim Plato in Sophiſta, vel in intelligibilibus celebret, qđ non eſt, attamen haud id intelligit, qđ cum euerſione, quodq; omnino cum negatione exiſtit. Sed potius illud, qđ cum actu, atq; proprietate, vel ipſa ſubſtantia præſtantiore. Cuiuſmodi illud eſt, qđ ſupra ſubſtantiam eſt. Aut qđ cum diuerſitate: at haud partibili: ſed quæ formam referat. Proprietas autem quædam præcipua, & ipſa diuerſitas eſt, quæ ei, qđ idem ſit, opponitur. Cum qua conuenit, & ꝓprietas eius, qđ non eſt. Licet haud eadem cum diuerſitate ſit. Quemadmodum iis quoq; videtur, qui exactius dialogum illum nomine Sophiſtam, interpretantur. Aut & eam quoq; accipit actionem, quæ cauſam afferendo eam obtinet facultatem, vt quæ aliqua ex parte ab eo, qđ eſt, abſunt, conſtituat. Nam vbiq; locorum non affectio, ſed ꝓprietas, & actio, & pfectio, qđ non eſt, in intelligibilibus à Platone eſſe, effertur: atq; celebratur. Illud autem, qđ non eſt, qđ ad excidium eius, qđ eſt, defertur: ex eoꝝ numero exceptum eſt, quæ vere ſunt. Quibuſcum etiam illa animæ præſtantia, atq; excellentia inſite iuncta eſt. Quæ ſecundo loco & ipſa ſuiipſius plena redditur. Nam vbi in ſeipſam conuerſa fuerit: atq; ſeiuncta ab iis appulſibus, quæ extra tendunt extiterit: & coniuncta pure cum ſuperioribus illis erit, tũc id vere aſſequetur. Quamuis igitur affinitatem aliquam cum ratione conuoluta habeat: in id qđ affirmandi vim habet, potius tẽdit, quam in id, qđ habet vim negãdi. Illud autem, vera, aut falſa omnis, de affirmatione dictum fuit: non autem de dictione. Infert enim Ariſtoteles. Intellectus aũt non omnis: & loco dictionis intellectum accepit: non omnis inquam verus, aut falſus. Ille nanq; qui extra ꝓgreditur: & qui poteſtate, atq; paſſibilis intellectus ab eo dictus fuit: aliqñ quidem verus, aliqñ autem falſus. Subſtantialis aũt ille, nunquam verus, aut falſus: ſed verus tm̃. Is nanq; ille eſt, qui qui eam habet vim, vt ipſum qd eſt, iuxta ipſum qd erat eſſe, comprehendere valeat. Id aũt eſt: qui reꝝ ſubſtantiam percipit. Id nanq; indicat, qđ dicimus: eum illam vim obtinere, vt ipſum qd eſt, iuxta ipſum qd erat eſſe, cõtemplet̃. Qđ ipſam formam ſignificat. Ita, vt ratio ſermo'ue omnis huiuſmodi ſit. Intellectus, qui ſubſtantiaꝝ percipiendaꝝ vim habet ſtm formas, falſum recipere non valet. Perſpicuum autem eſt, qđ ipſum quidem quid eſt, ſubſtantiam apud Ariſtotelem indicare conſueuit. Ipſum autem quid erat eſſe, formam. Quãdoquidem differẽtiam Ariſtoteles ponit, inter materiales ipſius rei formas, atq; inter ipſius rei eſſe.

Ipſum qd eſt, qd apud Ariſto. ſignificet. Quid erat eſſe quid?

Nam alteꝝ quidem eius quod cum materia ſit, ſubſtantiam ſignificat: ipſum vero eſſe formam indicat. In iis vero, quæ ſine materia ſunt, in idem hæc ambo deueniunt. Iandudum autem à nobis cauſa expoſita fuit, propter quam intellectus ille, qui impartibilium ſubſtantiarum, & materia carentium, atq;, vt vno verbo exponam, formarum ordine ſeruato cognoſcendaꝝ vim habet, ſemper cum cognoſcat, verus ſit. Neq; enim illud habet, vt rẽ aliqua qdem ex parte tangat: aliqua aũt ex parte nõ tangat: ita, vt aut mentiat̃, aut veꝝ dicat, iuxta veritatẽ illã, quæ falſitati oppoſita eſt. Nãq; falſitas, & veritas, quæ ei oppoſita eſt, in cõplexione, atq; diuiſione collocata eſt. Cõplexio aũt & diuiſio in rebus quadam rõne partibilibus,

tibilibus, atq; compoſitis conſtituta eſt. Formæ vero ſimplices, atq; impartibiles ſunt. Atq; omnino falſitas in eo poſita eſt, qđ eſt, aliqua quidem ex parte rem tangere: ita, vt aliquid Falſitas, vbi de ea dicat: aliqua autem ex parte non. Quo & id ipſum mentiatur. Qđ autem impartibile poſitas eſt, non concedit tactum illum ex aliqua parte: quia impartibile eſt. Sed totum: ſi totum de iis quæ impartibilia ſunt, dicere par, atq; conueniens eſt: cognoſcitur, aut nullo pacto. Atq; id illud erat, quod, vt iam meminimus, Plotinus dicebat. Quod intellectus aut tetigit, aut non tetigit. Quare ſine peccato exiſtit. Cum itaq; Ariſtoteles dixerit de affirmatione, quod, & aliquid de aliquo: & aut vera, aut falſa: opponit intellectum, tãquam eum, qui neutrum habeat: neq; verum, & falſum, ſed verum ſolum: neq; aliquid de aliquo. Atq; ex his oppoſitis eius rurſum medietatem indicat. Nam cum antea philoſophus dixerit, dictionem eſſe aliquid de aliquo, quemadmodum affirmationem: ne confeſtim complexum intelligeremus in ipſa dictione: demonſtrabat & ex ipſo dictionis vocabulo, qđ ſimplex manifeſtat. Præterea verò manifeſtius remouet ab intellectu negans illud aliquid de aliquo intelligere. Quia, vt dictum fuit, ex oppoſitis media ſignificat.

SED quemadmodum intueri quod proprium uerum. Si autem homo, ipſum album, aut non, non uerum ſemper. Ita ſeſe habent, quæcunq; ſine materia.

Perſpicua Ariſtoteles ſimilitudine vtitur, propter inſpectionem intelligibilium, quæ ſimplicia ſunt: propriorum ſcilicet viſilium viſione: neque alio quopiam vtitur ſenſu. Nam licet omnes propriorum ſenſilium ſenſus veri ſint: atq; ſimplicium cognitiones exiſtant: attamen viſus ꝑpter affinitatem quam cum lumine habet: & quia ea, quæ longiſſime abſunt, comprehendere valet: & propter collectam illam cognitionem: & quia in primis, quatenus ſenſus aſſequi poſſunt: qđ impaſſibile ſit, atq; agendi vim habeat, obtinet: maxime aptus viſus fuit, quo cum intellectu cõpararetur. Ipſe itaq; verus eſt. Niſi enim interuallum, aut aliqua alia affectio impedimento fuerit, ſemper propriorum ſenſilium ſenſus verus eſt. Exempli gratia, quod album, aut flauum ſit, quod apparet. Vtrum verò Cleonis filius, qui albus eſt, exiſtat: cum haud amplius id ſimplex ſit, neq; proprium viſus ſenſile: haud etiam omnino verꝫ eſt. Hoc itaq; modo ſeſe habent, & quæ ſine materia Ariſtoteles inquit, quemadmodum propria ſenſilia, quæ ſimplicia ſunt. Nam ex ſimplicitate ſola ſimilia efficiuntur. Quandoquidem illa ſubſtantiæ ſunt perfectæ. Immo verò perfectiones, & actiones puræ, & termini omnino impartibiles. Simpliciaq; exiſtunt, haud eodem pacto, quo propria ſenſilia. Propria nanque ſenſilia ſimplicia ſunt, quia in anguſtias redacta. Illa verò cum ſimplicitate quadam repiuntur: quæ omnium comprehendendoꝝ vim habẽt. Atiuxta id tñ qđ ſimplex intelligatur: quẽadmodum qđ ab vno originem habet, atq; ad vnum refertur: hacq; ratione propinquitatem quandam retineat, comparatio hæc facta fuit.

VIGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

IDEM autem eſt, quæ ſecundum actum ſcientia cum re. Quæ uerò ſecundum poteſtatem, tempore prior in uno. Omnino autem neq; tempore, ſunt ex eo quod actu eſt, omnia quæ fiunt.

EXPOSITIO.

Iiſdem ferè verbis & antea ſententia hæc ab Ariſtotele pronunciata, atq; literarum monumentis commendata fuit: quæ nũc quoq;, tametſi haud fruſtra, effertur. Quandoquidem tunc ſubſtantiam, atq; eſſe ſubſtantialis animæ intellectus: qui tñ remiſſus ab eo, qui ſupra animam ſit, indicabat: & eſt, qñ ſcientia de eo dicitur. Nam qđ ſimul ſciendi vim habet, atq; intelligens eſt, cedit ei, qđ ſolum intelligens exiſtit. Verꝫ qm̃ iiſdem vocabulis, & actionem, & ſubſtantiam ſignificamus: tunc quidem vocabula illa interpretanda ſtatuebamus, vt de intellectu, atq; ſcientia, tãquam iis, quæ ſubſtantias indicare poſſent, intelligeremus: nunc autem tanquam de iis, quæ actiones ſignificent, accipimus. Quo & nunc intelligentem animæ actionem, quæ conuenienter cum ſubſtantia remiſſa ſit à ſuperiori illa intelligente actione, ex cognitione illa, quæ ſimul ſcientiæ pariendæ vim habeat intelligentes, inde & ſubſtantiam quoque ſubingredientem confirmemus. Verum qualis nam ea eſt Interrogatio

Reſponſum. ſcientia, quæ in his de ſubſtantiali animata actione dicitur? Non quæ ſecundum habitumq; in nobis fit. Neq; quæ ex appulſu recedit à ſubſtantia, quæ ipſam dimittit: & quæ ex diuerſitate cuiuſdam, atq; cum quodam receſſu ipſam tollit. Sed quæ, quia eadem, cum ea quoq; iuncta eſt. Cenſet enim Ariſtoteles ipſam eandem cum re eſſe: hoc eſt, cum ſubſtantia illa, quæ ſimul cognoſcit, atq; cognoſcitur. Quo rurſum medietatem demonſtret: ex eo, quòd cum eadem ſit, quod intelligibile eſt, obtineat. intellectus nanq; ille proprie eſt, qui ſua ex ſubſtantia actus eſt. Ex eo autem quòd omnino ſcientiam dicit: quod in reuolutionem rationum vergit, intelligit. Declaratum autem à nobis pluribus ſupius fuit: qua ratione, qđ ſecundum poteſtatem tempore prius in vno, atq; eodem eſt. At & nunc quoq; paucis in memoriam reducatur. Quoniam in iis, quæ ortui obnoxia ſunt, aliquando ſunt, id verum eſt. In quibus ab imperfecto ad perfectum progreſſus fit. Ex quorum numero & anima quodam pacto eſt: quæ propter coniunctionem illam, quam cum corpore hoc habet, tanquam ex eo, quod poteſtate contemplando ad agẽdum ad formas, accedit. Nam in iis, quæ omnino ortui obnoxia ſunt, nunquam quod actu prius tempore, quàm quod poteſtate in vno, atq; eodem. Quandoquidem licet pater actu exiſtat ante poteſtatem filii, qui fieri debet: attamen haud in vno hæc poſita ſunt. De anima verò haud ita intelligendum Ariſtoteles cenſet: ſed & in vno, ante id quod poteſtate, quod actu eſſe vult. Tametſi enim non in communi hac vita, quæ cum corpore eſt: quod actu exiſtit tempore prius illa poteſtate fit, quæ in anima eſt: attamen in anima ipſa, quæ vna eſt, prius erit. Cũ & ante corpus exiſtat: & ſeparabiliter aliquando vixerit: & in ſeipſam intelligendo conuerſa ſit. Tempore autem quod poteſtate prius eſſe, Ariſtoteles dixit: quia omnium conceſſu, alia prioris ſignificata huc non accedũt. vt natura, cultu, atq; exiſtimatione, ſeu dignitate. Antea quidem igitur ſatis ſuperq; fuit, dicere, quòd non eſt ſimpliciter tempore prius quod poteſtate in anima. Sed aliquando quidem intelligit: aliquando autem non intelligit, vt ibi dixit. Nunc autem & neceſſitatis quoq; vim rationi admouet: vbi etiam rurſum cum Platone in his conuenit. Nam id quodam in loco ille dicit, quod nũquam ad eam figuram anima perueniet: vt ea quæ ſunt, non contempletur. Quem Ariſtoteles noſter ſequens, ex eo, quòd actu ſit, ea omnia quæ fiunt, fieri cenſet. Ita, vt in iis, quæ quacunq; ratione ortui ſubiecta ſunt: qđ actu exiſtit tempore imperfectam poteſtatem præcedat. Ita, vt & ex ſeipſo fiat. At diuerſum quid in anima eſt, quod in vna, atq; eadem re, quod actu eſt, prius ſit. Ob id enim, ſimpliciter quidem in aliis dictum fuit, quod poteſtate eſt, eò prius eſſe quòd actu ſit in vno. In anima autem negatur. Cõtrariumq; potius dicitur, quod actu eſt, prius eſſe & in ipſa vna anima. Quod ei datur, quo ſeipſam perficere poſſit, cum in id, quod imperfectum exiſtat, delata fuerit, iam prius agens: & quia rationes obtineat: neq; opera multa egeat: vt in ſeipſam conuerſa, atq; in ſuiipſius altitudinem recurrens, vel rurſum eodem modo agat. Opus nanq; eſt, & aptam ad huiuſmodi actionem eſſe: & quia perſæpe iam egerit, aliquid habere quod facile deueniat ad id, vt & rurſum agat: & vt aſſueſcat ad modum hunc, qui cum conuerſione fit. Quia perſæpe, atq; adeo infinities conuerſa eſt, cum immortalis exiſtat.

VIGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

VIDETVR autem ipſum quidem ſenſibile, ex eo, quòd poteſtate ſentiendi uim habeat, actù efficiens. Neq; enim patitur, neq; alteratur. Ideoq; alia ſpecies hæc motus. Motus nanq; imperfecti actus erat. Qui autem ſimpliciter actus, diuerſus, qui perfecti.

EXPOSITIO.

Cùm ſermonem de eo omni, vt opinor, intellectu, qui contemplandi vim habet, Ariſtoteles iam confecerit. Nam exordium quidem ſumpſit ab eo, qui imperfectus eſt, quiq; poteſtate ſolum adhuc exiſtit: ad eumq; ſibi ſchalas fecit, qui extra etiam progreditur: ſed perfectus ex habitu, atq; appulſu eſt: per huncq; ad ſubſtantialem illum intellectum peruenit: quem omnibus etiam modis perſcrutatus eſt. Nam eius ſubſtantiam atq; actiones, & quod vim cauſæ habens obtinet, & quod ſeparabile, atq; perpetuum conſiderans, & eius

affinitatem, atq; inſinuationem ad ea, quæ ſuperiora ſunt, ex inclinatione iſta, quæ ad ea,
quæ inferiora, atq; ſecunda dicuntur, vergit, explicans: nihil'q;, vt vno verbo rem comple-
ctar, earum contemplationum, quæ ad ipſum pertinent, prætermittens, ad eum inde intel-
lectum accedit, qui in actione poſitus eſt: quem cogitationis etiam nomine appellat: & ima
ginatione vti vult: & circa bonum, atq; malum verſari: quemadmodum & circa falſum, &
verũ, quod huic aduerſum eſt. Neq; enim, quemadmodum ſupremus, atq; excelſiſſimus
ille cõtemplandi vim habens, ad veritatem ſolam ſpectat. Vel progrediens nanq; ille, cùm
adhuc imperfectior ſit: & ipſe tanquam contemplandi vim habens, in vero, & falſo colloca
tus erat. Nondum autem bonum, aut malum illud aſſequi traditum fuit: quod in iis: quæ
ad actiones ſpectant, reperitur. Omnis quidem enim cõtemplatio non tantùm eius exiſtit,
quod verũ ſit: ſed & ipſum quoq; bonum omnino reſpicit. Tametſi bonum ipſum haud
tanquam aliud aliquid præter veritatem pſequitur: Nam veritatem potius ipſam, tanquam
præſtantiſſimum finem: cùm & boni quoq; compos ſit, ſtatuit. Illud'q; quod nos Ariſtote
les in tractatione illa, quæ poſt naturalia ſequitur, docuit, afferre in medium poſſumus.
Nam mathematicas ſcientias ibi docuit cauſa illa contineri, quæ finis dicitur. Quod ex ipſi-
us cognitionis veritate, certa'q; notitia illis datum fuit. Intellectus nanque is, qui in actio-
ne conſiſtit, haud in eo, quod eſt bonum cognoſcent, ſuum poſuit finem: ſed in ipſo face-
re, aut iuſte agendo, aut temparanter viuendo, aut fortiter res tractando. De huiuſmodi itaq;
intellectu, cùm verba facturus Ariſtoteles ſit: rurſum ex ſenſu, tãquam nobis notiore, nos
in eius contemplationem adducit. Quemadmodum etiam fecit, cùm de eo intellectu, qui
contemplandi vim habet, loqui volebat. Nam ibi ſic quodam modo incepit. Si eſt ipſum in „
telligere, quẽadmodum ipſum ſentire, aut pati quoddam eſſet ab intelligibili, aut aliquid „
huiuſmodi alterum. Nunc'q; ſenſu ipſo tãquam imagine vtitur: haud quia ſimpliciter co „
gnoſcendi vim habeat: ſed quia ſuaue, atq; moleſtum quicquid offertur, cõprehendere va
leat. Quo ſimilitudinem hanc accommodet cum intellectu illo, qui in actione poſitus eſt:
qui non ſolum cognoſcendi vim habet: ſed & quod bonum, aut malum ſit, inquirere va-
leat. Vbi etiam qua ratione illud dictum antea fuerit, quòd id quod ſentiendi vim habet, ab
ipſo ſenſibili patiatur, exponit. Quoniam haud ſimpliciter iuxta imperfectum illum mo-
tum, qui ab eo in naturali auditione definitus fuit: qui eius, qđ poteſtate eſt, actus ſit. Nam
imperfectum illud eſt, qđ poteſtate eſt. Neq; enim iuxta eum motum mouetur quod ſen-
tiendi vim habet, ab ipſo ſenſibili. Sed ſiquidem mouetur, ſenſorium tantùm ita mouetur.
Ipſa verò vita, quæ ſentiendi facultatem obtinet, quæ perfecta iam exiſtit, ſenſile illud, qđ
ſibi occurrit, iudicat: propè perfectum actum pmanens. Intus nãq; iudicium ipſum adeſt:
nihil'q; præterea aliunde accipit. Indiget autem ſenſili, tanquam præſente, atq; ſenſorium
mouente. Neq; enim ſenſus, quemadmodum imaginatio, & ad id excitatur, qđ abeſt: ſed
in id ſolum cietur, quod præſens eſt, cùm ad actionem prodit. Hac'q; ratione dicitur, cùm
antea poteſtate eſſet, actu ab ipſo ſenſili fieri. Atq; ita, vt neq; quicquam ab eo patiatur.
Neq; enim mouetur, inquit, ex motu illo impfecto. Verum quia antea non agebat: poſtea
quoniam ſenſile ipſum adeſt: actionem iam collectam promitteam'q; impartibilem, atq;
omnem ſimul. Ideo'q; haud quemadmodum motus, & ſenſus quoq; in diuiſione, & con
tinuitate collocatus eſt: ſed perfectæ iam potius rei exiſtit: &, vt ipſe inquit, quæ abſoluta ſit.
In ipſis autem philoſophi verbis, recte illud, videtur, ſeu apparet, adiectum fuit. Neq; enim
re uera ſenſile in id, quod ſentiendi vim habet, facit: ſed videtur tantùm: quia in ſenſorium
agit. Ideo'q; & ipſe Ariſtoteles, cauſam reddens, ob quam, illud videtur, protulit: cõiunctio
ne illa, enim, quæ ad cauſas reddendas accommodata eſt, vtitur, Neq; enim patitur, neq; al
teratur, inquit. Sed videtur quidem ipſum ſenſile ex eo, quod poteſtate ſit, illud actu effi-
cere quod ſentiendi vim habeat: haud tamen vere. Pateretur nanq; ab eo, quod ſentiendi
vim habet. Quod autem patitur, iuxta imperfectam quandam mutationem mouetur. Qđ
verò ſentiendi vim obtinet, dum agit, nequaquam mouetur: ſed propè actionem ſimpli-
citer permanet. Motus enim, totum id, hoc eſt, actus imperfectus exiſtit. Actus autem il-
le, qui ſimpliciter abſq; vlla imperfectione dicitur: impartibilis eſt actio. Huiuſmodi verò id
iudicium exiſtit, quod ſentiendi vim habet: vt & antea dictum fuit. Motus autem nomen &

in hoc quoq;, omnino conuenire videtur: tametſi, inquit philoſophus noſter, alia hæc ſit motus ſpecies: quia aliquando ab ipſo non agere, ad ipſum agere, in ſenſu mutatio fit. Dicimus nanq;, vt de hoc motum: haud tamen eum, qui pertranſeundi vim habeat: ſed collectum illum motum. Iuxta quem & indiuiduarum, atq; particularium formarum præſentia, atq; abſentia perfici traditum fuit. At affert præterea Ariſtoteles cauſam, ꝓpter quam, actionem hanc, quæ ſentiendi vim habeat, nequaquam in vllo motu collocandam cenſet: de qua & nos quoq; iam mentionem fecimus. Motus nanq;, inquit, imperfecti actus eſt: eius enim, qđ poteſtate ſit. Quæ verò ſimpliciter eſt actio: id aũt eſt: quæ ita actio eſt, vt vel ſine illo imperfecto ſolum actio ſit: diuerſa ab imperfecto illo actu exiſtit. Ac qua ratione diuerſa ſit, declarauit, cum addiderit philoſophus, dictionem illã, ꝑfecti. Quandoquidem haud imperfectæ, ſed ꝑfectæ rei exiſtit. Hæc itaq; iccirco dicta ſunt, quò exponantur, quæ antea dicta fuere. Quoniam pati quodam modo ipſum ſentire exiſtit: pati inquam, ita, vt ei qđ ſentiendi vim habeat, ſecundum rei veritatem quadret, atq; conueniat. Nequaquam verò ita, vt re uera patiatur. Nam ꝑfectam quidem agit actionem: & aliquando, id eſt, quãdo ſenſile ipſum adfuerit. Ideoq; & à ſenſili pati videtur. Qđ autem deinceps ſequitur, ſenſus ſimilitudinem cum intellectu illo, qui in actione poſitus eſt, exponit.

IPSVM quidem igitur ſentire, ſimile ipſi dicere ſolum, & intelligere.

Quod ſanè diximus, & ipſe quoq; Ariſtoteles innuit: qui qđ ſentiendi uim habeat, ex ipſa ſola cognitione ſimile effici inquit. Hæcq; ipſa ſimilitudo erat: quæ eius actionis reſpectu tantum ſumebatur: quæ rationis particeps ſit, & intelligens, atq; cognoſcendi uim habens. Illud quidem enim, affirmare, atq; negare eius eſt contemplationis, quæ rationis compos ſit. Intelligere intelligibilis proprium.

QVANDO aũt ſuaue, aut moleſtũ, ut affirmans, aut negãs, ꝑſequitur, aut fugit.

VIGESIMANONA PARTICVLA.

ET EST ipſum lætari, agere, & dolere cum ſentiendi uim habente medietate, erga bonum, aut malum, quatenus talia. Et fuga ſane, & appetitio id, quæ ſcđm actum.

EXPOSITIO.

Ea nunc Ariſtoteles in medium adducit, ex quibus indicaturus eſt: quãdo quod ſentiendi vim habeat, tanquam ſimilitudo eius intellectus, qui in actione verſetur, accipiatur. Nam quando haud ſimpliciter ſenſile ipſum diiudicat: ſed & tanquam ſuaue, aut moleſtum. Iudicium nanq; illud, qđ ſentiendi vim habeat: qđ vtrauis ratione in ipſo ſenſili collocatum ſit: ſiue quod ſuaue, ſiue quod moleſtum eſt, perſequatur, vt affirmationem dixit. Quemadmodum etiam negationem voluit, vtriuslibet eoꝝ recuſationem. Nam num in complexu quodam pacto, & huiuſmodi quoq; ipſius ſenſilis iudicium conſtitutum eſt: & tanquam eius, quod cognoſci debet, & tanquam ꝓprium? Propter hancq; cauſam, vt affirmatio, dictum fuit. Illaq; particula, vt, adiecta fuit: quoniam ꝓprie, affirmatio, & negatio in conuolutione illa collocatæ ſunt, quæ rationis compos exiſtat. Quando igitur, tãquam ſuaue, aut moleſtum iudicat ipſum ſenſile, tunc inſequitur, aut fugit. Quoniam ſenſus, quod ſuaue quidem eſt, tanquam bonum inſequitur. Quod uerò moleſtum, atq; inſuaue, tanquam malum, fugit. Ad eam autem diiudicationem, quæ rationis particeps eſt, qđ bonum ſit ab ipſo ſuaui diſtinguere perſæpe, ꝑtinet. Quodq; malum ab eo, quod moleſtum. At inſecutio, quaſi dilectionem, atq; inquiſitionem præ ſe fert. Fuga uerò auerſionem, atq; receſſum. Senſusq; cum lætitia, atq; uoluptate afficitur, propriam actionem, tanquam bonum quid nanciſcitur. Cum uerò dolet, tanquam malum renuit. Hæcq; illa indicant uerba, cũ philoſophus inquit. Et eſt ipſum lætari, aut dolere, agere ſentiendi uim habente medietate erga bonum, aut malũ, quatenus huiuſmodi. Vbi medietas illa uim ſentiendi habens, accepta fuit, tanquam ea, quæ utriuſq; recipiendi uim habeat: ſuauis inquam, atq; moleſti. Aut, ut ornatius dicam, ipſius lætitia, & dolore affici. Nam ea prædita eſt ui, ut utriuſq; iudicandi facultatem obtineat. Quia enim ſenſorium corporato omnino utitur inſtrumento: ideo il-

las quoq;

las quoq; cognoſcit affectiones, quæ eius ſeruandi, aut corrumpendi vim habent. Et tanquam congruas, aut incongruas, has quidem amat: illas autem effugit. Illa autem particula, quatenus talia adiecta fuit ei, cum dixit, bona, aut mala: quoniam nunquam ſenſus, bonum tanquam bonum, aut malum, tanquam malum iudicat: aut alteꝶ quidem inſequitur: alteꝶ autem effugit. Sed quod ſuaue, tanquam bonum, & quod moleſtum, tanquam malum, inſequitur, atq; fugit. Quæ itaq; ſimilia ſunt bono, & malo, ſuaue, inquam, & moleſtum, illa particula talia, quæ adiecta fuit, indicat. Primo quidem igitur ſentire oportet: & actu fieri quod ſentiendi vim habeat. Secundo autem loco, lætitia, aut mœrore affectum eſſe. Iudicium nanq; affectionem illam, quæ cum voluptate, aut dolore fit, antecedit. Quoniam ſentire quidem abſq; voluptate, & dolore quilibet pōt. Lætitia vero, aut dolore abſq; cognitione affici non poteſt. Hancq; ob cauſam prior natura haꝶ affectionum cognitio eſt. Tertio aūt loco appetere, aut effugere poſitum eſt. Id aūt eſt: inſequi qđ oblectabile ſit, aut omnibus viribus vitare qđ moleſtia afficiat. Id qđ nomen illud fugæ ſignificat, quēadmodum & appetitio inſecutionem præ ſe fert. Nam cupiditas eſt: atq; ad id, qđ ſuaue ſit cōmouetur, atq; concitatur. Hæc itaq; actio eſt. Quia haud ſimpliciter in ipſo pati, quēadmodum ipſum lætitia affici, collocata eſt: ſed & in ipſo inſequi. Inſecutio vero non affectio, ſed actio eſt. Fuga itaq;, & appetitio, tanq̄ actio. Nequaquam vero, quēadmodum ipſum, voluptate, & mœrore affici. Hæc qdem enim tanq̄ affectiones, qđ quidem ſe inſequendum, aut effugiendum offert. Inſecutio vero eius, quod ſuaue habeatur, eſt. Et fuga, ab eo, qđ moleſtum, ſit. Tanquam actioq;, ea quidem appetitio, illa vero fuga exiſtit.

ET HAVD diuerſum, quod appetendi, atq; effugiendi uim habet, neq; inter ſe, neq; ab eo, quod ſentire ualeat, ſed ipſum eſſe aliud.

Quandoquidem cum eo, quod ſentiendi vim habeat, appetitionem, atq; euitationem cōiunxit, anteaquam traderet, qua ratione intellectū illum, qui in actione poſitus eſt, ſimilem faceret, innuit: quemadmodum ſubiecto quidem, quod appetēdi, & quod vitandi vim habet vnum, atq; idem exiſtunt. Amboq; hæc cum eo, qđ ſentiendi vim obtineat, cōueniunt. Vbi nanq; iudicium illud, quod ſentiendi facultatem obtineat, collocatum ſit: id autem in anima ea, quæ ſentire valeat, poſitum eſt: ibi & appetitio, atq; euitatio adſunt. Neq; in alio quidem ipſum iudicium, in alio aūt ipſum appetere, aut effugere, exiſtunt: ſed in eodem. Ratione vero, atq; vniuſcuiuſq; eoꝶ proprietate: id nāq; illud eſſe, indicat, multitudo, atq; varietas apparet. Nanq; ipſum euitare aliud præter ipſum inſequi exiſtit: & hoꝶ vtrunq; præter ipſum iudicare. Licet omnino ea quoq; non ſine iudicio fiant. Certa vero, atq; ſufficiēs diuerſitatis nota eſt, quod & ſenſus, abſq; appetitione, atq; euitatione interdum fit. Interdumq; cum appetitione ſola, ſine euitatione: interdumq; econtrario. Poſtq; hæc cōtemplationes illas, quæ ad eum intellectum ſpectāt, qui in actione collocatus eſt, Ariſtoteles tradit. Similitudoq; iam antea ab eo, accepta fuit.

TRIGESIMA PARTICVLA.

DISCVRRENDI uim habenti animæ, uiſa, tanquam ſenſa inſunt. Quando uero bonum, aut malum, aſſeruerit, aut negauerit, fugit, aut inſequitur. Ideo nanq; intelligit ſine uiſo anima.

EXPOSITIO.

Diſcurrendi vim habere eam animam Ariſtoteles intelligit, quæ pagit, & circa partibilia conuoluitur: quæ non ſolum agendo, ſed contemplādo quoq; id efficit. Quæq; haud amplius formaꝶ ipſarum collectę comprehendendaꝶ vim habet: ſed circa rationes eas, quæ circa ipſas diuiſæ ſunt, conuoluitur, atq; percurrit: quia partibiliter propria, & iuxta vnumquodq; tractat: rurſumq; in vnum aliquod cōmune, & ea quoq; colligit, quæ proprie cognita fuerint. Exempli gratia, ipſum animal, deinde, qđ rationis compos, & poſtea ipſum mortale. Et hæc quoq; tria ſimul cognoſcit. Huiuſmodi itaq; actioni cognoſcendi vim habenti, quæ imaginatione percipi poſſunt, quæ viſa à noſtro philoſopho dicuntur: hæ autem ſunt, imagines illæ, quæ in vita illa innaſcuntur, quæ imaginatione vtitur ſubiiciun- Viſa.

tur:quemadmodum ſenſibilia ſenſui:ſenſa nanq; pro ſenſilibus ab eo accepta fuere:cum-tamenq; non ſint quæ imaginatione concipiuntur,quæ vere ea ſunt,quæ intelligẽtia acquiruntur.Manifeſte nanq; poſtea philoſophus demonſtrabit,quemadmodum viſa hæc,nequaquam cogitationis ipſius intellectiones ſunt: licet non ſine viſis hæ exiſtant,ob quam autem cauſam non ſine,inueſtigandũ eſt.Quandoquidem huiuſmodi animæ actio,quæ partibiles rationes ambit,& circum eas conuoluitur,haud talis erat,qualis,quæ ipſarũ formarum exiſtit.Sed per ipſam partitionem,iuxta extẽſionem actionum ad ea,quæ extra ſit. Cui ex neceſſitate,quæ extra reperiuntur,adſunt.Quibus plæpe quidem cogitatio vſa eſt. Cum & ipſorũ ſenſilium,& imaginum earum,quæ in ipſa imaginatione reperiuntur:aut propter ſolam cognitionem: aut & quo expleat appetitionem illarũ rerum, præterea indigeat.Interdum vero ipſa quidem non vtitur. Conſequitur autem neceſſario extenſionem illam eius,ad ea,quæ extrinſecus ſunt,vt dictum fuit,actio quoq; eius,qđ extra eſt,quæ ſimul mouetur.Ideoq; illud Ariſtoteles inquit,ꝙ nunq̃ anima ſine imagionatione intelligit: non aũt,qđ viſa non ſit,aſſerit. Patetq;,quẽadmodum ea nunc intelligiť anima,quæ diſcurrendi vim habet. De qua etiam antea dictum fuit. Ac quia dixit,qđ tanq̃ ſenſa,inſunt viſa, animæ iſti,quæ ꝑcurrendi vim habet:demonſtrauit qđ poſtea dicturus eſt,qđ haud ſunt intellectiones.Sed tanq̃ ſcđaria quædam ſubſtrata ſunt:vt & ipſa ſenſilia ſenſui. Hoc iuxta ſimilitudinem illam ſenſus, quæ antea ſumpta fuit,ſit.Nanq; ibi præcedebat,qđ iudicandi vim haberet,ante ipſum lætitia,aut mœrore affici.Hicq; cogitationis iudicium,tanq̃ eius, qđ ſimpliciter cognoſci debet,præcedet:anteaquam id, vt bonum,aut malum percipiatur. Quam quidem ꝑceptionem,haud amplius,tanquam:ſed ſimpliciter affirmationem,& negationem vocat.Qm̃ cogitatio coniungens ipſum bonum,aut malum,cum eo,qđ cognoſci debet,affirmationem molitur. Vtrũquelibet ab eo ſeiungens,negationem facit. Eodẽq; præterea modo in ſenſu,in tertio illo ordine,actio ea ſequitur,quæ inſequendi,aut euitandi vim habet. Inſequens,inquam,bonum: effugiens autem malum. Vitæ nanq; illi,quæ ſentiendi vim habet,ipſum ſuaue,atq; moleſtum,inſequendum,atq; euitandum ſeſe offert. Alterum quidem tanquam bonum:alterum vero tãquam exitiale. Ei vero vitæ,quæ rationis compos,bonum præcipue,tanq̃ finis occurrit.Malum vero effugiendum. Tametſi ſuaue quippiam ipſum malum habeat:aut moleſtum qđ bonum exiſtit. Quod aũt nequaquam de ea cognitione nunc Ariſtoteles verba faciat,quæ contemplandi vim habet: quippe quæ nunquam ſine imaginatione ſit, quemadmodum peripatetici quidam interpretantur:indicant & ea quæ antea dicta fuere.In quibus ſummam, atq; ſupremam illam ex illis cognitionibus,quæ contemplandi vim haberent,ſeparari dicebat: atq; id ſolum eſſe,qđ vere ſit: eandẽq; cum re exiſtere:neq; cum diuerſitate quadam cum ea iungi. Suaq; ex ſubſtantia actionem eſſe:& impaſſibilem,atq; immixtam permanere.Indicant præterea & ea,quæ nunc dicuntur.Nam alterũ quidem ea dicta fuit anima,quæ diſcurrendi vim habeat:non aũt intellectus,aut contemplatio. Alterũ vero ipſa eſt eius cõuerſio circa bonum, & malũ:quæ oppoſita ſunt:quæq; in ortu,atq; generatione,& in extrema partitione ſubſiſtunt.Nam intellectus ille,qui contemplandi vim habet:qui haud ex habitu perfectus:aut quẽadmodum ipſe ſuã ex ſubſtantia eſt:vna tñ forma habet ipſum bonum, qđ opponitur vitio:quemadmodum & verũ illud obtinet,quod aduerſatur falſo.Non ſolum enim ex ſubſtantiali illo intellectus:ſed & ex eo,qui ſecundum habitum ſcientiam acquirendo,perfectus eſt,falſum ipſum eiectum fuit.Eodẽq; modo & malum.In intellectu aũt illo,qui in actione verſatur,ex neceſſitate vel malum aliq̃ñ reperitur: bonũq; qđ huic aduerſum eſt. Quod ꝑpter conuerſionem illam circa generationem,ac circa ea,quæ partibilia ſunt,accidit. Nam actiones in his collocatæ ſunt. Licet enim appetitionem illam, quæ in nobis eſt, temperans exiſtens,aut in iuſtam actionem excitans, perficiat:attamen circa particularem rem agit.Non autem quẽadmodum,qui contemplandi vim obtinet,circa id,quod ſemper eodem modo ſeſe habeat.

TRIGESIMAPRIMA PARTICVLA.

QVEMADMODVM autem aer pupillam talem reddidit: ipſa uero alterum:

& auditus

& auditus eodem modo. Extremum autem unum, & una medietas. Ipſum uero eſſe ei plura.

EXPOSITIO.

Meta eoꝝ, quæ propoſita ſunt, eadem quoq; eſt. Ex ſenſu, inquam, tanquam nobis notiore, nos ad vnam quandam animæ intellectionem excitare: quæ cõmuni quadam ratione, quæ quocũq; pacto intelligibilia ſunt, diiudicet. Queadmodum enim quilibet ex quinque ſenſibus propria ſenſilia, quæ plura, & diuerſa ſunt, cognoſcit: & mutuam quoq; eorum ſimilitudinem, atq; diuerſitatem, vna, atq; eadem facultate, licet iuxta diuerſas rationes, diiudicat, atq; determinat. Viſus quidem album, & nigrum, medioſq; horum colores. Guſtus autem dulce, & amarũ, medioſq; hoꝝ ſapores. Et vnuſquiſq; eodem modo ꝓpria ſenſilia percipit. Ita, & qui cõmunis dicitur ſenſus, omnia, quæ ſimpliciter ſenſilia, mutuãq; eoꝝ ſimilitudinem, ac diuerſitatem, in eo qđ cognoſcendi vim habeat, impartibili exiſtẽte, atq; indiuiſibili tempore cognoſcit. Quoniam ſimile eſt, atq; ſi id, ego quidem, illud autem tu ſentires, vt in tertii libri principio dictũ fuit. Hincq; ſanè Ariſtoteles cenſet, ad vnam quãpiam animæ intellectionem nos adducẽdos eſſe. Quæ & ipſa eam habet vim, vt ea omnia, quæ in actione poſita ſunt, colligat, atq; cognoſcat. Neq; contraria ſolum, vt bonum, atq; malum: qđ in rebus ad venerem, aut gulam pertinentibus poſitũ ſit. Sed & id quoq; qđ ad poſſidendum ſpectat: & id qđ in rebus horrẽdis, atq; fidentiæ plenis, reperitur. Aliaq; præterea omnia eodem modo ꝑcipit. Nãq; ipſum intelligens dicet, atq; adeo dicit: quemadmodum ego temperanter viuo, & iuſte, & fortiter, & liberaliter. Diſcrimenq; eoꝝ, de qbus loqtur, nouit: mutuãq; eoꝝ cognationem: qppe cum in impartibili, atq; indiuiſibili eoꝝ intellectionem ꝑagat. At erit & præterea quoddam adhuc cõius intelligens in anima: qđ ſimul intellectiones eas, quæ actioni ſubiectæ ſunt, & eas, quæ contẽplationi, contrahit. Qđ diuerſitatem, atq; affinitatem mutuam, eoꝝ quæ in actione, & quæ in contẽplatione poſita, videbit. Qđ rurſum vnũ exiſtit, atq; idem impartibile, & eã habet vim, vt multitudinem, & impartibiliter cõplectatˀ. Vnumq; qdem eſt, iuxta ipſam intelligente vitam. Ratione aũt multiplex, qa iuxta diuerſas rõnes, ad diuerſa, quæ cognoſci debeant, ſeſe adiicit. Ad hmõi itaq; intellectiones, ad eam, inquam, quæ vna eſt communis, quæ eoꝝ omnium, quæ in actione poſita ſunt, comprehendendoꝝ vim habet: & ad eam, quæ maiorem adhuc comprehendendi vim, quam hæc habet: quæ ad ea omnia ſpectat, quæ à nobis ſimpliciter, intelliguntur: nos Ariſtoteles adducit. Cõmuniq; ſenſu, tãquam ſimilitudine quadam vtitur. Hæcq; iſtorum verboꝝ meta, atq; ꝓpoſitum exiſtit. Veꝝ dum orditur noſter philoſophus, ita ſcribit. Quemadmodum autem aer pupillam talem reddidit: ipſa autem alteꝝ. Et videri poſſet ita incepiſſe, tanquam is, qui reddere debeat illi particulæ, queadmodum, aliam particulam, ſic. Et ita exempli gratia dicat. Et id quod in actione poſitum, aut id intelligibile intellectionem. Haud tñ reddidit. Neq; tanquam is, qui redditurus eſſe, dixit illud, quemadmodum autem. Sed tanquam ad id, qđ iam notum ſit, retulit. Quandoquidem enim iam intellectui illi, qui in actione verſatur, ſenſum ſimilem fecit. quippe qui eius, qđ ſuaue, aut moleſtum ſit, habeat vim comprehendendi: vi illa, qua bonum, & malum diiudicare valet: Et modum ſubſcribens addidit nunc, qua ratione ſenſus, qđ ſuaue, atq; moleſtum mutuo comparat. Hoc enim pacto, & cogitatio illa, quæ in actione verſatˀ, diuerſa, atq; oppoſita in actione poſita videbit. Particulam itaq; illam, queadmodum, haud tãquam aliquid redditurus, Ariſtoteles ꝓtulit. Sed potius ad ea, quæ iam dicta fuerant, retulit. Habet autem ſimilitudinem ſenſus, cũ cogitatione illa, quæ in actione poſita, & ex alia adiectione, quam philoſophus ipſe ſubiungit. Neq; enim abſq; vllo medio, extrema, & maxime particularia ſenſilia, aut in actione poſita, ad id, qđ cõmuniter omnium comprehendendoꝝ vim habet, referuntur: ſed per ꝓpria, atq; proxima quibuslibet inſtrumenta, & per vires eas, quæ cognoſcendi vim habent. Ita enim aer, qui illuminatus eſt in pupillam aperte agit. Hæc aũt vim eam, quæ intuendi facultatem habet, in actionem euocat. Eaq; cõmunem ſenſum cõmouet. Sonuſq; in eum ſpiritum agit, qui audiendi vim habet. Spirituſq; is eam mouet vim, quæ audire valet: quæ rurſum cõmunem ſenſum excitat. Eodemq; modo & alii quinque

ſenſus ad eum, qui omnium communis eſt, referuntur: iuxta coniunctionem vnam, quæ omneis complectitur. Qui tamen haud ita ſeſe habet, vt ex omnibus collectus ſit: ſed & ante illam multitudinem exiſtit: & cum omnibus ſimul agit: & cũ vnoquoq; ſpeciatim, atq; cõmuniter. Eademq; ratione & quæ in actione poſita, quemadmodum ipſa intelligibilia, ad intellectum illum referuntur: qui omnium communis exiſtens, eorũ cognoſcendorũ vim habet. Nam ipſa quidem ſenſilia, eo modo, quo in iis, quæ de imaginatione tradita fuerunt, ab Ariſtotele dictum fuit: imaginationem cõmouent: quæ vero imaginatione concepta ſunt, aduocant proprium, atq; conuenientem intellectum in actione verſantem, qui in quibuſcunq; diſpoſitus eſt, ad cogitationem, quæ de ipſis facienda eſt. Exempli gratia, viſum illud, quod ad cibaria ſpectat, rationem ad iudicium prouocat, ſi oportet, & quando, & quantopere, & qua ratione nutriri: eam, inquam, rationem, quæ eam habet vim, vt hæc proxime diiudicet. Quæ quidem ratio, & eum quoq; excitat intellectum, qui cõmuniter eorũ omnium, quæ in actione poſita ſunt, iudicandorũ vim habet. Ad quem, quemadmodum ratio illa, quæ ad cibaria pertinet: ita, & rationes aliorũ omnium appetendorum, aut effugiendorũ, reducuntur. Ita, vt vnum ſit quod horum omnium ſimilitudinem, atq; diuerſitatem diiudicet: & alia quidem prohibeat: aliis autem modum vna tantum ratione imponat. Idq; ante multas rationes exiſtit: haud tamen ex illis collectum eſt. Verum coniunctione quadam præſtantiore impartibiliter horũ multitudinem præoccupauit. In ſuis autem verbis, talem, inquit Ariſtoteles, fecit aer pupillam: quando ſcilicet diiudicabat: atq;, vt vno verbo explicem, viuacem affectionem in ea excitabat. Dictum nanq; abũdantius à nobis fuit in ſermonibus illis, quos de ſenſibus habuimus: qđ haud ita ſenſorium noſtrum patitur: vt quæ ſine anima ſunt. Ita, exempli gratia, vt ab iis, quæ extrinſecus ſolum poſita ſunt, cale fiat: ſed non ſine aliquo, licet tenui iudicio, & non ſine propria actione patitur. Ideoq; haud paſſio ſimpliciter hæc erat: ſed totum id, hoc eſt, viuax paſſio. Ipſa vero alterũ. Quandoquidem paſſio illa, quæ ſentiendi vim habet, laceſſit, vt iam diximus, vitam illam ſentiẽdi vim habentem, quæ illi proxime ineſt, quemadmodum pupilla vim illam videre valentem: & auditus eam, quæ poteſt audire. Patetq; quod haud ad hæc vſq; progrediendo conſiſtunt. Ita nanq; vnum eſſet extremum. Sed cum & hæ vitæ quæ ſentiendi vim habent, ad cõmunem illum ſenſum accurrerint. Tunc enim vnum extremum ipſum exiſtit. Vnum quidem, quia & cõmunis ſenſus vnus eſt: qui & omnium quoq; propria iudicat. De omnibuſq; iis enunciat, tanquam ea omnia cognoſcens. Extremũ autem dicitur, haud tanquam remiſſum: ſed tanquam præſtantius quidem: ſed qđ iis, quæ deorſum aſcendunt, extremum adeſt. Id autem qđ vere vnum extremum, Ariſtoteles dixit: & vna quoq; medietas dicitur. Vna quidem, quia & illud quoq; vnum eſt. Medietas autem, quia tanquam centrum multorum ab eo progredientium: & quia eam habet vim, vt complectatur, quæ ad ipſum vergũt. Simulq; illam poſſidet facultatem, vt recipere, atq; diiudicare valeat. Medietas itaq;, quandoquidem & centrum medium eſt. Ac quoniam medium extremorũ omnium particeps eſſe videtur. Quẽadmodum itaq; Ariſtoteles determinare conſueuit, unũ quidem, & una ſubiecto. Quoniam una & ipſa impartibilis anima exiſtit: quæ cuncta cognoſcit. Nam ratione, & ipſo eſſe, ut ipſe dicere ſolitus eſt, multiplex exiſtit: cum iuxta diuerſas rationes, diuerſas cognoſcat ſenſilium proprietates. Nequaquam aũt, ut dictum fuit, infert, & quod ita ſeſe habeant, quæ ad intellectum illũ ſpectant, qui in actione uerſatur. Quia, particula illa, quẽadmodum, nunc Ariſtoteles utitur, aut aliquid præterea ei redditurus ſit: ſed potius ita, ut ad aliquid, quod antea dictum fuit, retulerit.

QVONAM AVTEM diiudicat, qua differt dulce, & calidum, dictum quidem fuit, & antea: dicendum autem & nunc. Eſt enim unum aliquid. Ita autem, & ut terminus.

Cum dixerit unũ eſſe m extremum, quod omnium ſenſilium iudicandorũ uim habet: quod etiam ratione multiplex exiſtit: id ipſum pertractat. Vbi per expoſitionem demonſtrat id uerũ eſſe, qđ dictum fuit. Iamq; & antea hæc eadem in ſermone, quem de ſenſu cõmuni

habuit,

habuit, prædixit: quæ nunc quoq; breuiter nobis in memoriam reuocat: ac propter breuitatem obſcuriorem ſuam philoſophus orationem reddidit. Quonam itaq;, inquit, diiudicat id, quod communiter ſentiendi vim habet diſcrimen eorum, quæ cognoſcuntur. Quoniam haud vna atq; eadem ratione: tametſi ipſum vnum exiſtat. Sed diuerſis vtitur rationibus, iuxta diuerſas ꝓprietates conuenienter cognoſcit. Eſt enim, & ipſe Ariſtoteles, inquit, vnum quoddam & ipſum iudicans, quemadmodum & terminus. Terminumq; appellat, quod & antea dixit, commune punctum diuerſarum linearum, quæ ſimul in vnum incidunt. Nanque illud vnum, atq; impartibile idem exiſtens, diuerſas habet, diuerſas erga lineas reſpectus.

TRIGESIMASECVNDA PARTICVLA.

ET HAEC unum, propter proportionem, atq; numerum, quem habent erga utrunq;: quemadmodum illa inter ſe.

EXPOSITIO.

Hæc intelligit dulce, & calidum: ex quibus ſimpliciter ſenſilia omnia demonſtrantur. Hæc itaq; vnum, aut ꝓportione, aut numero, quem habeant erga vtrunq;: quatenus illa inter ſe. Nam qđ cognoſcēdi vim habet, eo determinatur, qđ cognoſci debet: vt pſæpe ab Ariſtotele determinatum fuit. Si itaq; vnum, atq; idem numero ſit, qđ dulcis, & calidi cognoſcēdi vim obtinet: quatenus cognoſcendi vim obtinet: & illa quoq; vnū, atq; idem numero inter ſe exiſtēt. Sin aūt ex ꝓportione quapiam, non numero, illud vnum, ei, qđ cognoſcēdi vim habeat, conceſſerimus: & in iis, quæ cognoſci debeant, eodem modo ex ꝓportione ſui ipſoꝝ reſpectu, & reſpectu eius, qđ cognoſcēdi vim habeat, videbimus. Amboq; quadam ratione vera ſunt. Qm̄ & numero, & proportione vnum illud adeſt, tum in eo, qđ cognoſcendi vim obtinet ſuiipſius, atq; eoꝝ, quæ cognoſci debent, reſpectu: tum in aliis, ſuiipſorum, atq; eius, quod cognoſcendi vim habeat, reſpectu. Nam quod cognoſcendi vim habet, numero vnum eſt: quandoquidem & ſubiecto quoq; vnum exiſtit. Proportioneq; nō autem numero vnum eſt: propter actionem illam iuxta diuerſas rationes ſimilem. Quemadmodum enim ipſum calidum calidi ratione cognoſcit: ita & ipſum nigrum, nigri ratione. Atq; ita cum his ambobus quadrat: tanquam idem ipſis numero ſit. Quandoquidem, vt dictum fuit, ex eo, qđ cognoſci debeat, determinatur. Ac ſi ambo ſimul cognoſcit, ita vt vnum ipſum ſit: idem vtriq; numero erit. Ex proportione autem rurſum, propter ſimilem cum illis iuxta diuerſas rationes coagmentationem. Quemadmodum enim iuxta calidi rationem, calidi forma afficitur: ita & ex dulcis ratione dulcis formam aſſequitur. Ipſaq; præterea, quæ cognoſci debeant, tum inter ſe, tum cum eo, qđ cognoſcendi vim habeat, vnum fiunt: aut ſecundum numeꝝ, aut ſecundum proportionem. Numero quidem, quia ambo ita ei, qđ cognoſcendi vim habeat, cū vnum, atq; idem numero ſit, inſunt, vt id determinare valeant. Secundum proportionem autem, quia iuxta diuerſas rationes id efficiant. Licet eodem modo: quia nihil alteꝝ magis, aut minus. Sed vt calidum ipſum agit, & dulce, iuxta propriam vtriuſq; eoꝝ rationem. Illud autem, erga vtrunq; in ipſa philoſophi dictione poſitum fuit: nō autem erga vnumquodq; dictum: quia duo erant, quæ ſumpta fuere, ipſum inquam dulce, & ipſum calidum.

QVID enim differt id dubitare, quonam pacto quæ eiuſdem generis ſunt, iudicat: aut contraria, ut album, & nigrum. Sit ſane, ut ipſum.a.album, ad ipſum.b.nigrum. ipſum.g. ad ipſum.d. ut illa inter ſe. Quare & conuerſim. Si ſane ipſa.g.d. uni eſſent inhærentia: ita ſeſe habebunt, quemadmodum & ipſa.a.b. idem quidem, & unum. Ipſum autem eſſe, haud idem: & illud eodem modo. Eadēq; ratio, ſi ipſum quidem.a. dulce ſit: ipſum uero.b. album.

Cum dulci, atq; albo, tanquam exemplis vſus Ariſtoteles fuerit: quæ eiuſdem quidem generis ſunt, tanquam ſenſilia, & longius quoq; inter ſe cognationem habentia, ut contra-

ria dixit:quia quæ contraria ſunt,ſub vnum,atq; eundem ſenſum veniunt.Illaq; ad diuerſos referuntur.Quod tamen nihil differre Ariſtoteles innuit. Nanq; ſi & quæ longius abſunt,cuiuſmodi ſunt,quæ eiuſdem generis exiſtunt,vnum quodam pacto, numero,atq; proportione fiunt:& contraria,& quæ eodem ſenſu iudicantur, vnum illud numero, aut proportione habebunt,quemadmodum illa.Nihil itaq; differet dubitatio,quæ de iis,quæ eiuſdem generis ſint, & de contrariis, commouetur. Propter quæ,tanquam de contrariis adhuc per elementa verba philoſophus facit.Nam in albo,ipſum quidem.a.ſumpſit:in nigro autem ipſum.b.aliaq; præterea quædam contraria ſubiecit:vt dulce,exempli gratia,& amarum.Neq; enim ipſe manifeſte cuiuſmodi iſta eſſent contraria,determinauit. Quo autem ad elementa ſpectat, ipſum.g.& ipſum.d.addit. Quemadmodum igitur ipſum.a.ſeſe habebit ad ipſum.b.ita & ipſum.g.& ad ipſum.d. Cõtrarietas enim in his ambobus adeſt. Si itaq; ipſa.a.b.vnũ inter ſe fiunt,cum ſimul cognoſcãtur:& ipſa.g.d.eodem modo vnum reddentur,aut numero,aut ꝓportione.Numero quidem,quia vno,atq; eodem cognoſcũtur.Proportione autem,quia iuxta diuerſas rationes,nihil magis,aut minus alterꝫ.In ipſa vero ꝓportione, & qđ commutato ordine fit, locum habebit:at erit, quẽadmodum ipſum a.ad ipſum.g.ita & ipſum.b.ad ipſum.d. Id autem ſumptum præterea fuit: quo nõ ſolum in contrariis,ſed & in iis,quæ eiuſdem generis ſunt:qđ vnum ſit,intelligamus.Cum,vt dictum fuit,vnum illud ſit, quod ſimul contraria cognoſcit. Tunc enim & ipſum album,& ipſum dulce vnum ſit:& nigrum,atq; amarum.Quæ quidem haud contraria ſunt.ſed tamen & ipſa eiuſdem generis, iuxta quoddam genus, qđ longius abeſt,quàm color.Qui ergo id conceſſerit,vt quácunq; ratione inter ſe unum fiant,ipſa.a.b.aut.g.d.& alterꝫ dabit: præterea q;,qđ conuerſim, atq; ordinem uariando fit. Omninoq; multitudinem eum aliqua coniunctione uidebit. Nam eorꝫ quæ in unum rediguntur rationes diuerſæ ſunt: in quibus ipſis rationibus eorꝫ eſſe poſitum eſt. Eademq; ratio, ſi ipſum.a.dulce ſit:ipſum uero.b.album.Qđ ordinem cõmutando demonſtrauit:quippe cum haud adhuc contraria, ſed quæ eiuſdem generis longius exiſtentia, aſſumpta fuerint.Id autem,quod per elementa expoſitum fuit,& exemplis manifeſtius adhuc Ariſtoteles facit.Ipſum nanq; dulce,atq; album inter ſe comparat.Non autem amplius ipſa.a.b.tanquam cum contrariis.Sed albo, atq; dulci hæc adiungit.

IPSAS QVIDEM igiť formas,qđ intelligẽdi uim habet,in ſpectris intelligit.

TRIGESIMATERTIA PARTICVLA.

ET QVEMADMODVM in illis determinatum eſt ei, quod inſequendum, & uitandum,& extra ſenſum,cum in uiſis ſit,mouetur.

EXPOSITIO.

Perſpicue poſt ſermonem de ſenſu,ad intellectũ illud philoſophus tranſit, qui in actione uerſatur,tanquam ab imagine ad exemplum. Cenſetq; ipſum,qđ inſequendum, atq; euitandum eſt,aliquando & in ipſis ſenſilibus præſentibus determinare. Vt uideris faces, quæ mouentur,& qđ hoſtes tumultuentur perſpiciẽs: quod per ipſum ſenſile cognoſcit, deliberet,ut ipſe dixit, quid agere opus ſit. Vtplurimum autem contingit,qđ cum in uiſis, atq; ſpectris ſenſilium ſimulachra,intellectus ille,qui in actione uerſatur,uideat:ratiocinetur,atq; deliberet.Nam tametſi interdum ſenſilia adſint,animia illa, quæ diſcurrẽdi uim habet,dum in ſeipſam cõuertitur,ratiocinationes illas, circa ea,quæ agẽda ſunt,excitat. Atqui cõuerſione illa in ſeipſam,ex neceſſitate nõ in ipſa ſenſilia: ſed in imagines illas,quæ ex illis prodeũt,inſpicit. Hiſq; utitur:ita ut ſyllogiſmi partes in minori ex ꝓpoſitionibus fiant. Ideoq; ex neceſſitate,imaginatione utitur. Vel hinc itaq; pſpicuum eſſe poteſt,qđ haud de intellectu illo,qui cõtemplandi uim habeat,Ariſtoteles locutus eſt,cum dixit: nũquam ſine imaginatione ipſum intelligere:ſed de eo, qui in actione uerſať. Quemadmodum & ex aliis,quæ antehac dicta fuerũt,nouimus:& ex his quæ nũc dicta ſunt,manifeſtum eſt. Præterea uero magis cum ſenſibilia ipſa ꝓcul abfuerint,in ipſis uiſis, ea pſpicientur,de quibus actiones fiũt.Nam particularia ſunt,atq; indiuidua,& ſenſilia quodam pacto.Hacq; ob cauſam,aut

X

ſam.aut ſenſu,aut imaginatione,ordine ſeruato,cognoſcunť.At cum vel hæc ſane philoſophus tradiderit:formas,inquit,quod intelligendi vim habet in ipſis viſis intelligere.Formaſq; vocat,ſenſilium figuras.Iam enim pſæpe dixit,& rurſum dicturus eſt,qđ haud ipſa ſenſilia,ſed eoꝵ formæ in ſenſu,atq; imaginatione naſcunť.In eo quidem,tanq̃ ſenſilia.In hoc autem,tanq̃ viſa.Recte itaq;,& nũc formas dixit:ſiue ſenſilium interpreteris,ſiue eoꝵ, quæ actione tractanť.Nãq; & ea,quæ in actione poſita,ſenſilia quodam modo ſunt.Nam cum meipſius,aut alicuius alterius morem ornare volo:& ipſe mos,quia in particulari homine exiſtit,ſenſilis fit.Atq; adeo magis,quia inde ſenſu cognoſciť,cuiuſmodi ſit,ex motu, atq; actione illa,aut recte,aut non recte cõſtituta.Ipſum aũt intelligendi vim habens,id aũt eſt,in actione poſitum.Id nãq; illud eſt,qđ inſequitur,aut effugit. Dictum aũt fuit,qua ratione in viſis formas eoꝵ,quæ actione tractãda excipiens,intelligit in ipſas ſpectans.Haud quia imaginatione concipianť,ipſæ intellectiones:ſed quia aliæ & in ipſo intelligente,tractenť:quæ ex inſpectione in ipſa viſa excitanť.Manifeſte enim & ipſe dicturus eſt,qđ neq; hæ intellectiones viſa ſunt:ſed non ſine viſis.Intuentur aũt in ipſa viſa, cum à ſenſilibus receſſerint:quæ aut adhuc præſentia nõ ſint:aut & præſentia ſint, ꝓpter inclinationem illam in ſeipſam.Qđ enim & in ipſa ſenſilia aliqñ intuenť,indicat philoſophus ſcribens. Et quẽadmodum in illis determinatum eſt ei,qđ inſequendum,& qđ effugiendum.In illis,intelligens,ſenſibilibus.Quẽadmodum ipſe manifeſte interpretať:cum diſtinguat, atq; ſeiungat ab his,quæ extra ſenſum.Quæ ea ſunt,quæ imaginatione concipiunť.Qñ enim in viſis,inquit,ſit,mouetur.Id autem eſt,excitatur ad ratiocinationem, atq; deliberationem circa ea.Manifeſtius autem explicat illud,aliqñ quidem ipſum in ſenſilia intueri,aliqñ autem in ea,quæ imaginatione concipiantur,ex his,quæ ſequuntur.

VT SENTIENS faces,quod ignis communi cognoſcit, cernens quod mouetur: quoniam hoſtis. Aliquando autem in iis uiſis, quæ in anima,aut intellectionibus.Quemadmodum cernens,ratiocinatur,& deliberat futura reſpectu præſentiũ.

Qñ enim confeſtim cernit faces,& cõmuni vtitur ſenſu:patet, qđ in ipſum ſenſile intuetur.Opinor aũt eum nunc cõmunem accepiſſe ſenſum,loco eius, qui cõmunium ſenſiliũ exiſtit.Quoꝵ quidem & viſus ex ſeipſo eſt.In primis aũt communis ille videť,tanq̃ is,qui cõmunium ꝑcipiendoꝵ vim habeat:cum & ſingillatim cum vnoquoq; ſimul agat.Cõmune aũt ſenſile motus eſt:quẽadmodum & color ignis,atq; lumen,ꝓprium viſus ſenſile exiſtit.Et cognoſcit,qui intelligit,componẽs,alteꝵ qdem ab ipſo ſenſibili,alteꝵ vero à ratione, quæ circa hæc verſať,referens ad illud:faces præſentiæ hoſtium,indicium eſſe.Faces nãq; quæ mouenť,ſenſiles ſunt.Illud vero, cuius hoc indicium ex ratione ſumptum fuit: quæ ſolitum eius vſum ſpectat.Hacq; rõne legendum eſt,ita vt mutemus parum ꝑ dictionem. Vt ſentiens faces,qđ ignis,cõmuni cernens,qđ moueť.Hocq; in loco punctum faciẽtes,illud inferre debemus:cognoſcit qđ hoſtis.Cognoſcitq; non ſolum ex ipſo ſentire, ſed & ex ratione.Interdum quidem igiť in ipſum ſenſile inſpicit:interdum aũt in viſa, aut in intellectiones,quæ in anima ſunt,inquit.Et aut ipſa viſa, intellectiones vocat:quia & imaginationẽ,etiã intellectionem dixit:vt ſupius demonſtrauimus.Aut diuidẽdum eſt: & ipſa quidem viſa in imaginatione ſtatuẽda.Intellectiones aũt eas actiones putare debemus,quæ in ipſo intelligẽte ſunt.Quæ etiam determinãtur formis intelligibilibus eoꝵ,quæ actione tractantur.Omnis nanq; cognitio rõnis particeps,licet eius, qđ extrinſecus exiſtat,ſit:attñ dum in ſeipſam cõuertitur:& ſuiipſius intelligẽtiam iudicat,fit. Ideoq; fidem opinioni omni conſequẽtem eſſe,dictum fuit.Recte itaq; in ipſa viſa,aut in intellectiones dictum fuit eum intueri,qui ratiocinetur,aut deliberet de iis,quæ actione tractãtur.Qui haud diuiſus eſt,aliqñ erga has,aliqñ erga illa:ſed ſimul ad vtraq; aciem dirigit:licet magis his,q̃ illis animam aduertat.Ratiocinatione aũt,& cõſilio colligit futura,reſpectu eoꝵ,quæ præſentia ſunt. Nã præſentia ex ſenſu accipit:futura vero ex cognitione illa,quam de pñtibus aſſequutus eſt.Quæ qdem cognitio rõnis cõpos exiſtit.Ob idq;,particulas illas,viſa,atq; intellectiones,nequaq̃ ita interpretari cõuenit:vt tanq̃ idem ſignificantes, ibi ponãtur:ſed illa quidem imaginibus:

has autem huius intellectus actionibus aſcribere oportet.

TRIGESIMAQVARTA PARTICVLA.

ET CVM dicat, quemadmodum ibi, quod ſuaue, aut moleſtum, tunc fugit, aut Proſequitur: & omnino in actione.

EXPOSITIO.

Neq; enim intellectus is, qui in actione verſat̃, præcipue qđ ſuaue, aut moleſtum, ſibi finem ſtatuit: quẽadmodum ſenſus, & vita illa, quæ ſine rõne eſt. Sed ipſum bonum, tanq̃ inſequendum: malũq; tanq̃ euitandum. Ideo cum voluerit philoſophus ex iis, quæ vel ſenſui notiſſima ſunt, determinare, quæ intellectui illi, qui in actione verſat̃, expetẽda, aut euitanda ſint, ab ipſo ſuaui, atq; moleſto ordit̃: vt ibiq; dixit, in ſenſuq; intellexit. Qñ itaq; ita iudicat rem, non ſolum tanq̃ eam, quæ cognoſci debeat: ſed quatenus hmõi: cuiuſmodi erat, qđ in ipſis ſenſilibus ſuaue, aut moleſtum: hmõiq; quod in ipſo bonum, aut malum. Tũc, hoc eſt, in tali iudicio, aut fugit malum, aut inſequit̃ bonum: & vniuerſaliter aliquid agit. Id nanq; indicat illud, omnino in actione. Agit autem, aut boni adeptionem inſequẽs, aut malum eiciens.

ET QVOD ſine actione, & uerum, & falſum: in eodem genere eſt cum bono & malo. Sed ipſo ſimpliciter differt, & quopiam.

Qđ quidem, tanq̃ inſequendum, atq; effugiendum, qđ in actione poſitum, non ſolum in intellectione, ſed & in viſo, aut & in ſenſili conſiderat̃: q̃a in ratiocinationibus illis, quæ in actione verſant̃: quæq; de bono, atq; malo agũt: illa quæ minor dicit̃ ꝓpoſitio, particularis omnino eſt: demonſtratum fuit. Statuit aũt nunc Ariſtoteles, qđ & qñ intellectus ille, qui in actione verſat̃, in ſeipſo cõtemplationem illam cõmouet, quæ de iis, quæ actione tractant̃, fit: licet haud tanq̃ inſequendum, aut effugiendum, at tanq̃ id qđ cognoſci debeat: & vniuerſaliter contemplet̃: qualem, exempli gratia, eam ciuitatem eſſe oporteat, quæ præclare inſtituta ſit: & cuiuſmodi legibus vti debeat: aut omnino in q̃bus actiones collocatæ ſint, ac circa quæ ex iis, quæ ſunt: attñ haud in iis verſatur, quæ ſemp eodem modo ſeſe habeant: ſed in iis, quæ mutant̃, atq; contingũt. Tuncq; ſine actione exiſtit: hoc eſt, abſq; eo, qđ aliquid agat. Nam cum cõſideret, atq; inueſtiget, quæ actione tractantur: & cuiuſmodi quæ in iis veritas, ac falſitas, tanq̃ is qui agendi vim habeat, & tunc agit: haud tñ tanq̃ tunc aliquid agẽs. Sed ita, vt ſi agere oporteat: ea tunc vſurus ſit veritate, quæ ei vniuerſaliter apparuerit. In eodem itaq; genere, inquit, eſt, cum bono, & malo. Hæc aũt in eo reperiuntur intellectu, qui in actione verſatur. Quare & veꝝ id, atq; falſum in illo eodem intellectu exiſtũt. Qui neq; tunc abſq; imaginatione agit. Qñquidem & vniuerſales cõtemplationes ei, hmõi ſunt: cuiuſmodi communes illæ, quæ in particularibus reperiuntur. Cum, exempli gratia, ꝗ omnis ciuitas præclaris legibus ſit inſtituta, dicat: aut ꝗ, omnis vir ornatus, aut aliquid hmõi. Neq; enim intelligibilia, tanq̃ intelligibilia aliq̃s contemplans, quæ in ſenſibilibus vniuerſaliter inueniunt̃, ſumet: neq; vero, atq; falſo, quæ ex ꝓportione bono, atq; malo reſpõdeant, vſurus eſt: ſed veꝝ ita dicit, vt falſo ſeſe opponat: & bonum illud videbit, qđ aduerſus malũ ſtat. Intellectus nanq; ille, qui in actione verſat̃, circa ea quæ oppoſita ſunt, vertit̃: quia & circa ea, quæ contingunt, atq; mutant̃, exiſtit. Qm̃ itaq; q̃uis vniuerſaliter de iis, quæ actione tractantur, ſermonem habeat: haud tñ omnino à particularibus recedit: q̃a in his vniuerſalia collocata ſunt: ideo neq; ab imaginatione omnino diſcedet. Ea nanq; eam habet vim, vt particularibus inhæreat: cum quibus & ipſa quoq; vniuerſalia exiſtũt. Sine actione aũt, veꝝ, atq; falſum exiſtere, dictum fuit: qm̃ qui non agit vniuerſalius, vt dixi, de iis, quæ actione tractant̃, ratiocinat̃, iuxta ſcientiam illam, quæ agendi vim habet. Differt aũt ſolum intellectio illa vniuerſalis de iis, quæ in actione poſita, ab ea, quæ in agendo poſita eſt: qm̃ & particularia comprehẽdere neceſſe eſt, eo ꝙ ſimpliciter & quopiam. Altera quidem enim ſimpliciter exiſtit: quippe cum ex duobus vniuerſalibus exiſtat. Altera vero quædam, quippe cũ ex particulari, atq; vniuerſali particularem concluſionem concludat. At cũ hactenus ſermonem illum Ariſtoteles confecerit, qui de illo habet̃ intellectu, qui in

actione verſatur:rurſumq; ad ſupremum illum contemplandi vim habentẽm accedere volens,per eos,qui medii exiſtunt,ſibi aſcenſum parat. Proxime autem ab iſto,qui in actione verſatur progreſſus eſt:qui mathematicaꝝ rerum contemplandarum negocium ſumpſit. Quæ ẽt cum materia ſunt. Tãetſi eſt haud in ea materia,quæ ortui ſubiecta ſit:quæq; alia's alia ratione ſe habeat:attamen in materia ſunt.Nam in dimenſione,atq; partitione quadam ſubſiſtunt. Hancq; ob cauſam, & ipſæ huiuſmodi ſunt, vt imagine concipiantur:et intellectuſq;,qui ipſas contemplatur,terminum,atq; ordinem ipſis impoſuit: & quod opportunum eſſet admonuit:& qđ ſuperuacaneum eſt,amouit:& ipſas tanquam eas,quæ imaginatione cõcipiantur,conſiderauit. Nam intellectus ille,qui in actione verſat̃,& quæ imaginatione concipiuntur,ex relatione ad ea,quæ ſenſilia ſunt,mouit. Hacq; ratione mathematicus ille intellectus eum,qui in actione verſatur,ſuperat.

TRIGESIMAQVINTA PARTICVLA.

QVAE VERO in abſtractione dicuntur,intelligit, quemadmodum ſi ſimum, quatenus quidem ſimum,non ſeparate. Quatenus autem cauum,ſiquid intelligeret actu,ſine carne intelligeret,in qua ipſum cauum:ſic mathematica.

TRIGESIMASEXTA PARTICVLA.

NON SEPARATA, tanquam ſeparata intelligit,cum intelligat illa.

EXPOSITIO.

Parumper,ſi ita videtur,gradum ſiſtentes,quænam ea ſint, quæ in abſtractione poſita: & ꝓpter quam cauſam ita vocentur:& quænam ea cognoſcẽdi vis ſit, quæ cum ipſis in eodem ordine ꝑmaneat, cõſideremus. Veꝝ illud antea nobis ſumere debemus: quod ea quidem quæ cognoſci queunt ꝑcipit,& vis illa,quæ eũdem cum ipſis ſeruat ordinem:at multo magis,atq; præſtantiori quadam ratione, quæ haud in eodem ꝑmanet ordine: ſed ꝓpe id,qđ ſuperat,proficiſcitur. Quæ tamen poteſt,& vnà cum ea,quæ eiuſdem ordinis eſt,interdum agere:& ex ſeipſa etiam ſola. Ita,vt ſcđa iſta,vel cum cauſa tollat. Hoc eadem itaq; pacto,& ratio illa noſtra,quæ naturalium cognoſcendoꝝ vim obtinet, ſenſibiles affectiones cognoſcit. Aliquãdo quidem vnà cum ſenſu agens,atq; cum eo coniuncta:hocq; modo ſeſe ipſis ſenſilibus adiungẽs. Aliqñ autem ſine ſenſu,naturalium formaꝝ ſubſtantias: atq; ſubſtantias eoꝝ compoſitoꝝ, quæ ſecundum ipſas determinata ſunt,cognoſcẽs. Vbi ex ſubſtantiis,tanquam ex cauſis,& affectiones,atq; accidentia,quæ circa eas verſantur,cuiuſmodi quædam ſint,diiudicat. Qua etiam ratione differre naturalem à mathematico in ſcđo naturalis auditionis libro dicebatur. Mathematicus enim ꝗppe qui iuxta ipſa accidentia,vt figuras,& magnitudines,& motus,& numeros,& eas rõnes,quæ non ſine concentu, atq; harmonia exiſtunt,inueſtigãdo verſat̃:quo cognoſcat,vel ſenſu ipſo indiget. Naturalis aũt ex formis,tanq̃ ex cauſis,atq; ex ipſis compoſitis ſubſtantiis,tanq̃ ex ſubſtãtiis,tum figuras,tum reliqua,quæ ꝓprie,atq; conuenienter ſubſtantiis euenẽre,contemplat̃. Ideoq; philoſophia quædam & naturalis quoq; tractatio eſt: tanquam ea,quæ circa ſubſtantiam conuertitur:& tãquam ea,quæ ex cauſis,quæ inde effecta ſint,cognoſcat. Mathematica autem peritia nequaquam philoſophia dicenda. Atq; adeo, vt Plato inquit, ponti ſimilis eſt. Principium nãq; ei præbent,vt ipſe philoſophus aſſerit,quæ non nouit. Media autem,extrema,ex eis cõficiuntur,quæ etiam non nouit. Ideoq; à cauſis deſeritur: quia ſubſtantias non inueſtigat. Quæ nãq; proprie cauſa eſt,omnino ſubſtantia eſt, aut & ea præſtantior. Vbi illud non ignorandum,qđ nunc mathematicam peritiam appello,non eam,quam Pythagorei olim conſtituerunt:eam inquam,quæ iuxta viuaces rationes, quæ dimenſiones, atq; figuras promere valent,ſiue in naturalibus corporibus, ſiue in imaginationibus innaſcantur, ſuam conſiderationem facit. Ea nãq; philoſophia exiſtit. Sed eam dico, quæ tota circa ea,quæ ꝓmuntur,vt circa figuras,& magnitudines,& motus,cõuoluitur. Quæ ex abſtractione vocare Ariſtoteles conſueuit.Nam cõſiderantur quidem in corporibus illis,quæ & in natura ſubſiſtunt. Protenduntur autem & ad ipſam imaginationem vſq;. Ex abſtra-

Qua ratione differat naturalis a mathematico.

Quæ, & quã ob cãm ex abſtractione dicantur.

ctione autem dicuntur, quippe quæ abſque ſubſtantiis ipſa ex ſe conſiderentur. tametſi haud ita omnino ſubſiſtant: nã accidentia ſine ſubſtantiis ex ſe ſubſiſtere non valent. Accidentia autem huiuſmodi ea omnia ſunt, in quibus mathematicorum tractatio verſatur. omnis namq; circulus, inquiunt, æquales eas omneis habet, quæ à centro prodeunt. Et omnes motus, qui circa centrum reperiuntur, iuxta vnum, atque eundem exiſtentem polum ſimul deducantur, ſiue maiores, ſiue minores ſint. Et omnis pariter par numerus ad vnitatem vſq; in duas diuiditur parteis, & omnis duplex proportio ex ſeſqui, & epitrito componitur. Accidentia vero omnes ſunt figuræ, & motus, & ſingulares numeri, & rationes illæ cum reſpectu, quæ ex abſtractione dicuntur. Quoniam non quatenus cum ſubſtantiis ſunt: ſed tanquam à ſubſtantiis ſeparata per ſeipſa cognoſcuntur. Nam & cum in imaginatione offeruntur, ſimul cum viuacibus illis rationibus à quibus producuntur, exiſtunt. Ita, vt ab eis ſeiuncta videantur: atque in eis, tanquam finibus ſuum eſſe ſtatuerint. Quemadmodum & accidentia illa, quæ in iis reperiuntur, quæ natura ſubſiſtunt, ſubſtantiarum ſunt extremitates. Nequaquam, vt nonnulli ex peripateticis ſentire videntur, dicendum eſt: qui quæ imaginatione concipiuntur, tanquam ea, quæ ſine ſubſtantia omnino exiſtant, ex abſtractione vocarunt: quia ſeiuncta ab illis ſint ſubſtantiis, quæ in ſenſibilibus apparent. Quod enim & quæ imaginatione concipiuntur, circa viuaceis rationes, quæ ſubſtantiæ ſint, verſentur: quod exactum in eis apparet, indicat. quod ſupra ſenſilia exiſtit: & additio eius quod deſit, quæ ipſis fit: & ablatio eius quod ſuperuacaneum in ipſis reperiatur. Quæ haud extrinſecus innaſcuntur, & ab eis quæ deteriora ſint, quod præſtantius eſt, aſſequuntur. Sed perſpicuum eſt quemadmodum proxime à ſeipſis viuaceis rationes promunt. Quemadmodum & ea eorum indicat actio, quæ iudicandi vim habet: cum iudicium illud nunquam affectio ſit: ſed actio pura, & quæ intus non autem extra commouetur. Dictum itaque à nobis, atque declaratum eſt, quæ ea ſint,

Ex abſtractio ne quæ?

quæ ex abſtractione dicuntur. Quod inquam mathematica ipſa ſunt. Haud tamen, quæ cauſæ, neque quæ tanquam ſubſtantiæ: ſed accidentia, quæ porriguntur, atque extenduntur. Huiusq; vocabuli cauſa eſt, quoniam haud tanquam cum ſubſtantia, ſed ſine

Cãcur ex abſtractione dicantur.

ea conſiderantur, ab iis, qui ex vulgi conſuetudine mathematici vocari conſueuere. Hic autem ſenſilibus, atque his, quæ cogitatione concipiuntur, quæ accidentia ſunt, ſenſus, atque imaginatio illæ cognitiones exiſtunt, quæ ordine iunctæ ſunt. Hæ namq; ex illis ſunt, quæ accidentium, non autem ſubſtantiarum iudicandarum poteſtatem habent. Ratio etenim & intellectus ea ſunt, quæ ſubſtantiam comprehẽdere valeant. Haud enim compos ſubſtantiæ percipiendæ, inquit Plato, ſenſus eſt. Præterea q; perſpicuum eſt, quod circa qualitates, & quantitates & paſſiones, ſenſus omnes verſantur. Quare & imagines illæ, quæ à ſenſilibus in imaginatione innaſcuntur, ſubſtantiæ non ſunt. Quæ autem huiuſmodi, non ſolum, vt dictum fuit, iis cognitionibus perſpiciuntur, quæ eundem cum iis ordinem ſeruant: ſed & à noſtro quoque intellectu. Qui aliquando quidem cum ſenſu, atque imaginatione connexus eſt: & circa hæc tantum agit, abſque vlla tunc ſubſtantiarum ipſarum cognitione. Quem ſanè mathematicum intellectum aliquis dicere poſſet: ea nempe ratione, qua à vulgo illi mathematici dicuntur. Aliquando autem haud in ipſa intuetur: ſed in ipſorum cauſas, quæ ſubſtantiæ ſunt, cum formales, tum compoſitæ: & ex his tanquam ex cauſis accidentia excipit: quæ de cauſis effecta ſunt. Præſtantior q; in intellectus eſt, cum ſubſtantiarum comprehendendarum vim habeat. De quo etiam iamdudum Ariſtoteles locutus eſt: cum intellectiones nobis tradiderit: intellectus illius, qui progreſſus quidem eſt: verum perfectionem adeptus fuit. Quas quidem intellectiones duplices fecit. Nam alias iuxta infractam quandam rectam poſuit: quas etiam formarum cognoſcẽdarum vim habere voluit. Alias autem iuxta inciſam lineam, quas compoſita percipere credidit. Verum haud de hoc intellectu nunc ſermonem habet. Nam de eo loquitur, qui vnà cum ſenſu, atq; imaginatione connexus eſt. Ideoq; haud ſine imaginatione vel is intelligit, cum ita intelligat. quemadmodum & ille, qui in actione verſatur. Quando enim ex ſubſtantiis, & accidentia, tanquam ex cauſis excipit: tunc iuxta perfectiorem intellectionem profecto contemplatur. Neq; amplius, quæ in abſtractione collocata ſunt. Quoniam

cum,

cum, quæ in abſtractione ſunt collocata intelligat, non quatenus ea ſunt: ſed à ſubſtantia ſeiungens intelligit. Quemadmodum cum ſimum cernens, haud iuxta vtrunq; percipit: iuxta cauitatem inquam, & carnem eam, quæ ſubiecta eſt: ſed ex cauitate ſola perſpexit. Qui itaq; ſimum, quatenus ſimum intelligit: non ſeparatam intelligit cauitatem. Qui vero ſecundum ipſam cauitatem id agit: tanquam ſeparatam eam, quæ ſeparata non ſit, intelligit. At cum dixerit Ariſtoteles ſimum, quatenus ſimum, non ſeparate: cum inferre debuerit, ac quatenus cauum: quoniá ſimitas cauitas in naſo eſt: loco caui deflexũ, curuum'ue, quod huic contrarium eſt, attulit. Quoniam qui curuum perſpicit, in ipſa ſimi inſpectione, patet, quod haud per ſe intelligit. Neq; enim poté eſt, in eodem, & cauum ipſum, & deflexum, ſeu curuum exiſtere. Ex poſitione autem pronũciauit illud, ſiquid intelligit actu. Quoniam poteſt quiſpiam & quod curuum ſit, cum alia carne nouiſſe. vt in iis, quæ naſum habent aduncum. & ipſum quoq; per ſe. ſi quis igitur intelligit, quod curuum ſit, per ſeipſum: neq; poteſtate, ſed actu: quod ſeparatum non eſt: neq; aptum eſt, vt ſeparate ſubſiſtat: tanquam ſeparatum cognoſceret. Illud autem in qua ipſum cauum: ad id, quod ſimum ſit, reuertens philoſophus, dixit: neq; in eo tranſitu permanet, qui ad id, quod curuum eſſet, factus eſt. Eodem itaq; modo & ipſa mathematica. Dictum autem fuit cuiuſmodi vocet mathematica. Nam quæ nequaquam poſſunt abſq; ipſis ſubſtantiis ſubſiſtere: que quidem ſubſtantiæ præbent ſedem, atq; retinent, & excipiunt ipſa: tanquam ſeparata mathematicus conſiderat. Duplex autem hoc in loco reperitur ſcriptio. tum ita, non ſeparata, tanquam ſeparata: tum non ſeparate, tãquam ſeparate. Indicat autem ex hac ſcriptione, ipſum intelligens, quod ſecundum naturam ſeſe habeat, ſubſtãtias præcipue aſſequi: neq; ſeparate ſola accidentia in huiuſmodi contemplatione ſeparate tractare. Ita, vt intelligens ipſum in ſecunda hac cõtemplatione à ſeipſo recedat: ab actionibusq; illis, quæ ei ſecundum naturam in primis conueniant. Vel antea vero iãm ab ipſo Ariſtotele dictũ fuit. quod vt res à materia ſeparabiles ſunt: ita & ea quæ ad ipſum intelligens attinent. Quando ergo, quæ ſeparabilia ſunt à ſubſtantiis, hoc eſt, ipſa accidentia. tanquam ſeparabilia intellectus intelligat: iuxta inſeparabiles ſuiipſius actiones, atq; cum extremis connexas, agit: quæ quidem procul abſunt ab iis, quæ ſubſtantiæ cognoſcendæ vim habent.

OMNINO autem intellectus eſt, qui ſecundum actum res intelligit.

Vult & nunc, quod perſæpe antea dixit, & rurſum dicturus eſt, in memoriam nobis reuocare. Quod omnis inquam intellectus cum agat, idem cum iis, quæ intelligũtur eſt: & id eſt, quod vere quæ intelliguntur, exiſtunt. Opus autem eſt, quo manifeſtam dictionem hanc reddamus, ordinem parumper tranſponendo mutare: atq; ita legere. Omnino autem intellectus eſt res, qui ſecundum actum intelligit.

NVNQVID autem contingit ſeparatorum aliquid intelligere: cum ſit ipſe nõ ſeparatus a magnitudine, an non, inueſtigandum poſtea.

Cum extremas ipſius intellectus noſter philoſophus actiones, ex complexu illo cum ſenſu, atq; imaginatione inſpexerit: quæ accidentium ſolum; atq; eorum per ſe exiſtentiũ cõprehendendorum vim habent: quaſi cauens, ac ſuſpicans, ne à corporibus inſeparabilem & ipſam intelligẽtis ſubſtantiá, ex huiuſmodi actionibus arbitremur, nos gradũ ſiſtere cogit atq; hortatur ad conſiderandũ, nunquid impoſſibile ſit, cũ intellectus ipſe inſepabilis exiſtat, eã vim obtinere, vt ſeparabiles formas percipiat. Antea náq; dictũ fuit, quemadmodũ & is, qui extra progreditur: & ex habitu illo emiſſo perfectioné à ſubſtãtiali intellectu adeptus eſt: tũ ſeipſum, tũ ſeparabiles formas cognoſcere valet. Neq;.n. niſi ſeparabilis eſſet cũ iis, quæ ſeparabilia ſunt, q̃drarẽt: neq; i ipſa ſepabilia agẽdo cõuerteret. Vt.n. qui valetudinem intelligit: propẽ valetudinis formá permanet: ita & qui quod ſeparabile percipiet, propẽ id, quod ſeparabile fulcietur. Nequaquam etenim poté eſt, vt quod inſeparabile, id ſeparabile fiat. philoſophus autem noſter inueſtigationẽ hanc diſtulit, vel eá forſan ob cãm, quia vel poſtea id demõſtraturus eſt. Tametſi haud pſpicue, atq; aperte id cõſtet. Forſan aũt ita inqſitionẽ iſtã iis q legũt, proponit: vt ipſi debeãt ex eis, q̃ ab ipſo pſæpe dicta ſunt, explanare, qđ propoſitũ eſt. Náq; illud iá dcm̃ fuit: qđ verũ itellectus aliquod

corpus contineat, atque coagmentet, vel fingere difficile eſt. Et quod ſenſus inſtrumento vtitur corpore ſemper: intellectus autem nequaquam. Et quod ſeipſum intelligere poteſt. Conuerſio vero illa in ſeipſum corpori omni toti, per ſeipſum totum impoſſibilis exiſtit. Cæteq; Alexãder vel eum intellectum, qui inſeparabilis ſit: eam habere vim, inquit, vt quæ ſeparabilia exiſtũt, cognoſcere valeat. Nam ab iis, quæ inſeparabilia ſunt, ad ſeparabilia ab eo relatio fit. At relatio iſta, nequaquam eadem cũ intellectione eſt. Relatio enim tanquam pcuſſio, atq; excitatio quædam eſt. Intellectio vero finis exiſtit. Exordium quidem igitur hinc, atq; ex iis, quæ inſeparabilia ſunt, anima capit: ppter impetum illum, qui omnino ad ea, quæ extra ſunt, tendit. Nam haud amplius poteſt erga ſeipſam, aut erga ea, quæ præſtãtiora ſunt, agere, ppter multum impetum, ad ea quæ extra. At vbi ad ea, tanquam ad imagines ſeſe adiecerit, in prima illa, quæ quaſi exemplaria ſunt, ſeipſam reuocat. Neq; enim, quemadmodum qđ inſeparabile eſt, ſeparabiles actiones habere non poteſt: ita & quod ſeparabile, nihil inſeparabiliter promit. Nam quãdo cum ſecundis, atq; inſeparabilibus iſtis vitis implicitum eſt: tunc inſeparabiles actiones educit. Quemadmodum vninerſalis ppoſitio, quæ vnà cum particulari colligatur: particularem ppoſitionem perfici. Particulari vero neque vnquam ſecundum ſeipſum, neque vnà cum vniuerſali, vniuerſale quidpiam concluderetur.

TRIGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

NVNC autem, quæ de anima dicta ſunt, ſummatim colligẽtes, dicamus rurſum.

EXPOSITIO.

Illud ſummatim colligentes, haud ad illud dicamus, adiungendum eſt. Ita, vt dicat, qđ ſummatim, atq; breuiter dicendum ſit. Neq; enim infert, quæ de anima dicta ſunt, neque ſummatim colligit. Exempli gratia, quæ de naturali vita dicta ſunt: aut de ſenſu, aut de imaginatione. Neq; de intellectu illo, qui in actione verſatur. Sed quæ dicta fuerunt, omnia, inquit, ſummatim colligentes: hoc eſt, abſoluentes atq; perficientes. Atq; hic interpungentes, illud inferre debemus. Dicamus rurſum, quæ etiam dicit.

QVOD ANIMA, ea quæ ſunt, quodam pacto eſt omnia. Aut enim ſenſibilia ſunt, quæ ſunt, aut intelligibilia. Eſt autem ſcientia quidem, quæ ſciri poſſunt quodam pacto. Senſus autem ipſa ſenſilia.

TRIGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

QVO AVTEM PACTO hoc, oporteat inueſtigare. Sectatur igitur ſcientia, & ſenſus in ipſas res. Qui quidem poteſtate in ea, quæ poteſtate. Qui uero actu, in ea, quæ actu. Ipſius autem animæ, quod ſentiendi, quodque ſciendi uim habet, poteſtate hæc eſt. Alterum quidem quod ſciri ualet. Alterum uero quod ſenſile.

EXPOSITIO.

Illa nobis ex his in memoriam Ariſtoteles reuocat, quæ iam dicta fuere: propter quod & dicamus rurſum, dixit. Quoniam cognitio ſecundum poteſtatem, ea, quæ cognoſci debent, quodam modo exiſtit. Id nanque indicat apud hunc, illud, quodam pacto. Quando quidem, vt dicturus eſt, non ſenſilia ipſa ſenſus eſt: ſed ipſe ſenſilium formæ. In ſenſu quidem igitur, qui ſenſilium formas agit, inhærent: non autem extra poſitæ ſunt. Nam intus ex ſubſtantia educuntur, in actione ipſa, quando iam agit. Ipſa nanque actio, quæ cognoſcendi vim habet, intus tota excitatur. Quare & formæ illæ, ex quibus determinatur, inde veniunt. Verum deceptionem quampiam illud inducere poteſt: quia cum reſpectu erga ea, quæ extrinſecus collocata, tum actio ipſa, tum ea quæ cognoſcuntur, ſeſe adiiciunt. At quemadmodum actio haud extrinſecus exiſtit: ita

neq;

neq; formæ illæ, iuxta quas cognoſcit. In ipſa uero ſciētia, ea quæ ſciri poſſunt, reperiūtur. Quæ intelligibilia etiam appellat. Quoniam cognitionem eam, quæ ſciētiam pariat: quēadmodum & actionem oēm, quæ rōnis particeps exiſtat, intellectionem Ariſtoteles uocat. Et qm̄ ſupremus ille animæ ſubſtantialis intellectus, quodam pacto, ſcientia erat, ꝓpter inclinationem illam in ipſam rōnem. Illud aūt non ignorare par, atq; coueniens eſt, ꝙ in ipſo quidem ſenſu manifeſte formas illas philoſophus diſtinxit, quæ in eo innaſcunt̄, ab illis ſenſilibus, quæ extra poſita ſunt. Neq; enim ipſa, inquit, ſenſus exiſtunt: ſed hoꝝ formæ. Haud tñ in ſcientia id quoq; agit. Sed quæ ſciunt̄, ipſam eſſe vult. Id aūt fit: quoniam ſcientia, & eoꝝ quæ remiſſa ſint, iudicandoꝝ vim habet. Quēadmodum cum naturalia cōtempletur, aut mathematica. Et ea quoq; cognoſcere valet, quæ eūdem cum ipſa ordinem ſeruāt. At & ad ea etiam quæ præſtātiora ſint, tendit. Patetq;, quēadmodum neq; præſtantiora, neq; remiſſa illa, eſt. Sed ea, quæ, ordine ſeruato, ab ea cognoſci valeant. Quæ remiſſæ quidem talia ſunt, qualia prima ipſa. Præſtantiori aūt modo, qualia, quæ poſt ea. Iuxta ea nāq;, quæ in ipſa repiuntur, & ad prima illa tendit: & ſecūdoꝝ quoq; contemplādoꝝ vim habet. Quare ſcientia ea exiſtit, quæ ſciri valēt. Sed alia quidem ita, vt cum iis exactiſſime eadem ſit. Alia vero ſcd'o loco. Aliaq; præſtantiori modo. Ideoq; cū dixerit philoſophus, ſciētiam quodam pacto ea eſſe, quæ ſciri debeāt: ſenſumq; ipſa ſenſilia: modū inueſtigandum cenſuit. Quo ſenſum quidem haud ipſa ſenſilia, ſed eoꝝ formas, eſſe, cognoſcamus: ſcientiam aūt ea ipſa, quæ ſciri debeāt. Itaq; eadem ſit, vt aut exacte, ut iam dictū fuit, aut parce, & remiſſe. At cum diſtinxerit iuxta id qd' poteſtate, & qd' actu, ſcientiam, atq; ſenſum: & quæ ab his cognoſci queunt. Ita, ut quæ cognoſci ualent, aliqñ quidem poteſtate, aliqñ aūt actu ſint. Ac cum determinarit noſter Ariſtoteles, qñ poteſtate ſcientia, & ſenſus exiſtant. Quoniam nō ſciens, ꝙ ipſius animæ uim cognoſcendi habens exiſtit, neq; ſentiens: ſed ſciendi, atq; ſentiendi tunc uim habere dicimus: nunc quo pacto ſenſus ipſa ſenſilia ſit: ſcientiaq; ea, quæ ſciri debeant, declarat, ita ſcribens.

NECESSE AVTEM, aut ipſa, aut formas eſſe. Ipſa quidem enim ſane nequaquam. Neq; enim lapis in anima: ſed forma.

Senſus quidem ex omnium cōfesſione, non ipſa, ſed eoꝝ formæ eſt. Nam omne ſenſile partibile exiſtit. Impartibiliſq; ſubſtātia nulla rōne ſenſilis. Ideoq; diuerſum in his, ipſumq; & eſſe ei. Vt & hæc manifeſte à philoſopho determinata fuēre. In iis aūt, quæ ſciri ualent, aut intelligibilia ſunt: ſiqdem ſubſtātia compoſita ea fuerit, quæ ſciri debeat: ipſa in ſcientia non exiſtet: ſed eius forma. Cognitio nāq; òmnis ex formis determinata fuit: non aūt ex iis, quæ forma affecta ſint. Sin aūt ipſæ formæ ſint, quæ ſciri debeāt: ſiue naturales ſint, ſiue ſubſtantiæ, quæ ſine materia exiſtant: quēadmodum anima ipſa, iuxta ea, quæ ipſius animæ præſtantiora ſunt: haud diuerſum ipſum, & eſſe ei, & ſciētia, quæ iuxta eſſe, ipſaꝝ reꝝ fit. Quēadmodum tum ſenſus, tū omnis hmōi cognitio eſt. Qñquidem rebus his idem & eſſe eaꝝ erit. Non ſolūq; ſcientia cum formis, ſed & cū rebus ipſis eadem exiſtit. Ideoq; & in ſenſu manifeſte diſtinctū fuit. Quoniam iuxta formas, quæ extra ſunt, ſenſus cognoſcit: non aūt & quæ in ipſo repiuntur. At haud ita in ſcientia res ſeſe habet. Aliqñ quidem enim reꝝ formas obtinebit: qd' in cognitione eoꝝ quæ forma affecta ſunt, fit. Aliqñ aūt res ipſas ꝑſequet̄: qd' in contemplatione eoꝝ, quæ impartibilia ſunt, fit. In quibus idem eſt ipſumq;, & eſſe ei. Scientia nāq; licet eoꝝ, quæ extra collocata ſunt, fit, iuxta formas, quæ in ipſa exiſtūt: at &, ea quoq; inſpicit, quæ in ipſa repiunt̄. Veꝝ cum id hactenus nouerimus ad ea, quæ ſequunt̄, accedamus. Quoniam ſciētia, cum duplex ſit: Altera qdem eius intellectus, qui progreſſus eſt, quiq; ꝑfectionem adeptus eſt: Altera vero ſubſtātialis ipſius, atq; ꝑficiētis. Hæc qdem ita eum formis colligat̄, ut in unam formam cum iis redigat̄. Illa uero non ſine aliqua diuerſitate id nāciſcitur. Et utraq; poteſtate aliqñ fit. Veꝝ ita, ut quæ ꝑficiendi uim habet, ita fiat, ut haud unquam conuertatur, qd' progreditur, ſed quaſi ligatum, atq; firmum ex Platonis ſententia ſit: Altera uero hmōi eſt, ut conuertat̄ qd' progreditur: & ut ipſa omnino præſtantiori quopiam, quo perficiatur, indigeat. Scientia duplex. Prima. Secunda.

QVARE ANIMA quemadmodum manus eſt. Nanq; manus inſtrumētum eſt, inſtrumentorum. Et intellectus ēt forma formarū. Et ſenſus, forma ſenſilium.

Animæ rõnis compotis dignoſcendi facultatem obtinētem vim, mediam ex his demonſtrare vult, inter primas illas formas, quæ cognoſcuntur, atq; extremas quæ qdem cognoſcunt: haud tñ eæ ſunt formæ neq; ſcd'm ſubſtātiam, ſed iuxta quædam accidentia cognoſcunt. Ad medietatē q; illam declarādam manu, tanq̃ ſimilitudine quadam vtit: qa inſtrorū inſtrumētum ſit. Neq; tñ quatenus inſtrm manū animæ ſimilem facit. Neq; enim vel intellectus, vel ſenſus, tanq̃ inſtrumenta, cognoſcendi vim habent. Sed quatenus medium, eſt inſtrm. Ita, vt rõ ſitiqd' in inſtrumentis manus eſt: quæ media eſt inter ea, quæ ipſa vtunt, atq; inter ea, qbus ipſa vtit: id in iis, quæ cognoſcendi vim habent, anima exiſtit: quæ tanq̃ media cognoſcit, prima, atq; extrema illa, quæ ſeſe cognoſcēda præbent. Artificis qdem igitur manus, quæ ab anima mouet, quæq; illius inſtrumentum exiſtit: & ipſa illius inſtrumētum eſt: & alio inde vtit inſtrumento, ſecuri, exēpli gratia, ad ſecandum. Hancq; ob cauſam recte dictum fuit, inſtrumentum inſtrumentorum, quæ ipſa vtuntur: eorū q; quæ quaſi ipſi deſeruiunt. Anima vero haud tanq̃ inſtrumentum, vt dictum fuit, ſed tanq̃ ea, quæ cognoſcēdi vim habeat: media eſt inter præſtātiſſima illa, quæ cognoſci debeant: qualia intelligibilia ſunt ad quæ ſua quoq; cōtemplatione tendit: & inter extrema iſta, cuiuſmodi ipſa ſunt ſenſilia. Quæ etiam iuxta extremam ſuiipſius cognitionem pcipit: id aūt eſt, iuxta ſenſum. Horū q; ratione, quæ ex vtra q; parte ſeſe animæ cognoſcendi offerūt: medietas cognitionis animæ ſumpta fuit: Formas nāq; illas, quæ in ipſa conſpiciunt, haud adhuc medias eſſe ponit. Niſi pfecto & hic media dicatur, quatenus qd' cognoſcendi vim habet, id qd' cognoſci debet, ſubit. Queādmodum finem ingrediur, qd' ad finem tendit. Haec q; rõne de anima interpretari poſſumus. Haud qa ſolum, qd' eius cognoſcēdi vim obtinens exiſtit, inter extrema illa quæ cognoſci debent, medium ſit: ſed & qd' eius cognoſcēdum ſe offert, hmōi ſit. Ideoq; haud ſimpliciter eius cognitio: ſed ipſa anima media dicta fuit inter formas, & formam formarum, & forma ſenſilium; Quæ qdem omnia eam habebāt vim, vt qd' cognoſci poſſet, indicarent. Nāq; forma, & formæ, & ſenſilia eam habēt vim, vt quæ cognoſci valēt, ſignificent. Queādmodum intellectus, & ſenſus, eorum quæ cognoſcendi vim habent, oſtendendorum vim retinent.

Dubitatio. Cæterum ſi & ex ipſius quoq; Ariſtotelis ſententia, anima rõne quadam ea omnia exiſtit, quæ ſunt: quonam pacto differet à poſitione Empedoclis: qua ex elementis ipſam, & ex iis, quæ ſunt, conſtituit? quo ſimili ſimile cognoſcat. Quam tñ in primo libro

Reſponſum. admodum philoſophus noſter reprehēdebat. Nunqd aūt, vt in illis quoq; dicebamus, ſuccenſebat noſter Ariſtoteles rationi illi, atq; eam ægre ferebat, quæ videbat ponere ipſa prima, aut extrema in anima? Nequaquam autem rationem illam criminatus eſt, quæ huiuſmodi animæ medietatem determinauit: vt cum omnibus qdem affinitatem obtineat: haud tñ, quemadmodum illa exiſtat. Sed ex propria quadam permanentia, proprietatibus illis rationem participantibus, vna ſimul, atq; multiplex eſſe debet: cum iuxta ſeipſam totam ſimul, atq; ex ppria conuenientia, cum vnoquoq; cognoſcēdo conueniat.

Dubitatio Plutarchi. Inſtat autem Plutarchus, qua ratione, cum ſuperius animam formarum recipiendarum vim habere Ariſtoteles dixerit: neq; omnem huiuſmodi eſſe enūciarit: ſed eam tñ, quæ intelligēdi vim habeat nunc & ſenſum quoq;, inquit, ſenſilium formas eſſe, aut poteſtate, aut actu.

Rñſum Plutarchi. Atq; reſpōdendo inquit, qd' intelligendi vim habere in illis inquit, oēm ſimul animam, quæ rationis participeſ ſit intelligentē q;, atq; ſentiendi vim obtinētem, eo nomine appellauit. Quo cōueniat cum iis, quæ hic dicunt. Qd' ſcilicet non ſolum ſcd'm intellectum: ſed & ſecūdum ſenſum

Rñſum Simplicii. formas recipit. Nos aūt & ibi quoq; innuebamus, qd' ipſo formarum vocabulo magis pprie in ſubſtātiis philoſophus vtebat. Accidentium nāq; formæ, aut formæ vocādæ non ſunt: vt in ſexto eius tractationis ait, quæ poſt naturalia ſequit: aut alio modo, & demiſſo, ſunt formæ. Forſan q; haud ſimpliciter formæ: ſed totū id, hoc eſt, accidētes formæ appellandæ ſunt. Queādmodum nunc quoq; ſenſilium formas dixit, eas, quæ in ipſo ſenſu reperiunt: hoc eſt, ipſa accidentia. Hmōi nāq; ipſa ſenſilia, quatenus ſenſilia ſunt. Quæ vero ſciri queunt, ſimpliciter formas nominat, tanquam ſubſtantias.

Trigeſima

251

TRIGESIMANONA PARTICVLA.

QVONIAM autem neq; res ulla eſt, præter magnitudines, ut uidentur ſenſilia, ſeparata, in formis ſenſibilibus ipſa intelligibilia ſunt.

EXPOSITIO.

Quod nos iuxta vnumquodq; indicabamus, quando ipſe philoſophus dicebat, intellectum in iis, quæ imaginatione cōcipiuntur, formas contemplari: qd' ſcilicet, haud omnem intellectum ſimpliciter volebat: ſed aut eum, qui in actione verſaretur: aut eum, qui cum ſenſu, atq; imaginatione connexus eſſet: quo quæcunq; ſenſilia ſunt, quæq; imaginatione concipiuntur, perciperet: ita nunc Ariſtoteles communi ratione hæc determinat. Hæcq; meta eſt, eorum quæ propoſita ſunt. Docere ſcilicet, in quibuſnam intellectus imaginatione vtitur, adiutrice. Nam ſine hac non cognoſcit in cognitione ipſorum ſenſilium, aut eorum, quæ imaginatione concipiuntur. Siue tanquam ea, quæ in actione poſita, ſiue tāquam ea, quæ cognoſci debeant, ſolum exiſtant. Nam cum particularia ſint, ex neceſſitate adiutricibus illis vtuntur cognitionibus, quæ in eodem cum ipſis collocantur ordine. Neq; enim quemadmodum nonnulli ex peripateticis fecerunt, omnem intellectum, non ſine viſo agere, Ariſtotelem dicere opinari debemus. Quid enim ſanè etiam, inquit, in ſenſilibus uideri, nihil eſſe ſeparatum à magnitudine, hoc eſt, à dimenſione. Huiuſmodi nanq; eſſe dicit, ipſa ſenſilia: quæ haud ſeiuncta ab interuallo. Hæc ſanè igitur, quæ in accidentium naturam incidunt: quæq; vnà cum interuallo inſeparabiliter ſubſiſtunt: cum quantum ſit & ipſum accidens, in formis ſenſilibus ipſa intelligibilia ſunt. Formaſq; ſenſiles totum id Ariſtoteles vocat: formas inquam ſenſilium, quæ in ipſo ſenſu, atq; imaginatione ſunt. Intelligibiles autem ſunt, ipſius intellectus intellectiones: Nihilq; aliud dicit, niſi quod & antea quoq; dixit. Quod inquam intellectus formas in ipſis ſenſilibus, atq; in iis, quæ imaginatione concipiuntur, intelligit. Non autem ſimpliciter omnia. Neq; enim & ea, quæ ſine materia ſunt. Sed quemadmodum nunc manifeſte addit.

QVAEQVE in abſtractione dicuntur, & quæcunq; ex ſenſilibus, habitus, & affectiones. Et ob id, neq; non ſentiens quidpiam, quicquam diſceret, aut intelligeret. Cum q; contempletur, neceſſe ſimul cum uiſu contemplari. uiſa nanq;, tanquam ſenſa ſunt, præterquam ſine materia.

Ex his, quæ quidem in abſtractione poſita eam habent vim, vt mathematica indicent. Habitus vero iuxta primam, ac quartam qualitatis ſpeciem conſiderant. Valetudineq;, figuras, & formas præ ſe ferunt. Affectiones aūt paſſibiles qualitates ante oculos ponere cōſueuere. Intellectus nanq;, qui hæc intelligit, vt iam dictum fuit, ſenſu, atq; imaginatione vtitur adiutoribus. Hæc quidem igitur ſine ſenſu, haud potis eſt anima noſtra: quæ ſemel tota extra defluxit: neq; amplius valet, tanquam ex cauſa, ea excipere: ſed neceſſe per ſenſum ipſa percipere. Quemadmodum cum deſit ſenſus aliquis: neq; enim omnino ſine ſenſu quempiam Ariſtoteles nobis ſubiicit: nam neq; cognoſcere is potis eſt. At qd' ſine ſenſu aliqua ex parte exiſtit: neq; aliquid eorum cognoſcere ualet, quorum ſenſus eſt. Et in cognitione eorum ſecundum actum, licet haud ipſa ſenſilia: attamen imagines illas, quæ ab iis imaginationi conceduntur, poſſidet. Idq; indicat illud, uiſa, ex neceſſitate ipſum contemplari. In ipſis autem philoſophi uerbis, quæ obſcurius quodam modo ita ſeſe habēt, cum dicebat: Quoniam autem ſic res nulla eſt præter magnitudines, ut uidentur, ſenſilia, ſeparata. Trāſponere debemus poſtremam hanc particulam, ſeparata. Quo manifeſtius, qd' dicitur, exiſtat. Quoniam autem ſic, res nulla eſt præter magnitudines ſeparata. Hiſq; uerba illa addere debemus: ut uidentur ipſa ſenſilia. Illudq; ſciendum eſt, qd' ſenſilia haud ſumpta fuerunt, tāquam exempla eius, qd' à magnitudinibus ſeparatum ſit: ſed potius contrarii, hoc eſt, eius, quod inſeparabilis. Oportetq;, poſt dictionem illam, ſeparata, parumper, ubi quēadmodum nos fecimus, de loco mota fuerit, interſpiranteis inferre illud, ut uidentur ipſa ſenſilia. Ita, ut haud ad illud, ſeparata, ſed ad id, qd' antea dictum fuit, nihil eſſe præter ma-

gnitudines,referat.Ipſa nanq; ſenſilia,omnino,vt dictum fuit,in interuallo, collocata ſunt. Illa vero particula,videntur,adiecta fuit,vt & Alexander nouit: quemadmodum ipſe quidem exponit,propter mobiles cæli formas,quæ ſeparabiles ſunt. At,vt ego opinor,nõ ſolum propter illas:ſed & propter naturaleis formas eorum,quæ ortui obnoxia ſunt,Nanq; illas ſeparabiles eſſe inquit,in ſecundo naturalis auditionis:quatenus non egent, quo ſint, interuallo,aut omnino accidentibus.Econtrarioq;, ſuo ipſarum eſſe,& iis, quæ circa eas verſantur,& quæ circa compoſitas ſubſtantias,quamcunq; permanentiam largiuntur. Appel- Senſilia proprie lamus autem ſenſilia proprie quidem,& tanquã ſenſilia,quæ ſub ſenſum cadunt.Quæ vere ipſa accidentia exiſtebant.Perſæpe vero & ſubſtantias, quæ à forma ſtant,ac formaleis dicuntur,ſenſiles ex accidentibus nominamus. Quemadmodum & Galenum ſignificare volentes ex medico indicamus.Et ex eo,quod ſimus,aut caluus Socrates manifeſtat.Propter hæc itaq; illa particula,videtur,hic locum conſecuta eſt.Nanq; ſi ſenſilia,tanquam ſenſilia accipiantur,nihil re uera præter magnitudines,aut interualla ſenſile exiſtet.Si autem vel cum naturalibus ſubſtantiis ſenſilis vocabulum commune reddatur,non vere illud ſeſe habebit.Sed videtur ſolum nullum ſenſile eſſe ſeparatum à magnitudine. Quia ergo in poſitione illa, quæ nullum ſenſile ſeparatum à magnitudine in ſenſilibus formis reperiri inquit:hoc eſt,in iis,quæ in ſenſu ſenſilium rerum acceptæ fuere:intellectus cognoſcens intellectiones,quæ de his habentur,fulcit:vel ex imaginibus illis, quæ ex his formis in imaginatione innaſcuntur:& qđ ex particula illa, videtur, antea philoſophus demonſtrauit: manifeſtius nunc declarat,determinans quænam ſecundũ rei veritatem ſenſilia ſunt:quæ præter magnitudines non reperiuntur.Quarum etiam intelligibilia in ſenſilibus illis formis, & in iis,quæ imaginatione concipiuntur,apparent.Quæ nanq; in abſtractione dicuntur, & quæcunq; ſenſilium affectiones,atq; habitus,& horum cognitio,in intellectu,à principio ſine ſenſu,nunquam exiſterent.Neq; omnino eorum intellectio in intellectu reperiretur:niſi huiuſmodi vteretur formis.Nam omnino à principio formis illis,quæ in ſenſu reperiuntur, indiget.Ab his enim,vel imagines illæ ortum habent, quæ in imaginatione ſibi ſedem collocarunt.In intellectionibus autem illis,quæ poſtea de his ſequuntur:vel iis, quæ imaginatione concipiuntur,ei ſatis,ſuperq; eſt. Hac enim ratione viſum à ſenſili diuerſum exiſtit:quod ſenſile in partibilem naturalem ſubſtantiam ſpectat: quam nunc materiam Ariſtoteles vocat.Licet haud eam intelligat,quæ poſtrema iis,quæ ortui obnoxia ſunt,ſubiecta eſt.Quandoquidem & cæleſtia cum ſenſilia ſint,in materia eſſe poſſent: vt nunc dicit. Viſum vero quod accidens eſt,omnino quidem ex ſe ſubſtantiæ alicui nititur. Verum haud naturali:ſed viuaci.Hancq; ob cauſam neq; in materia eſſe dicitur.Tametſi enim inſeparabilis à corporibus imaginatio ſit:quatenus vita, & ſubſtãtia corporibus præſtantior, ab iis inſeparabilis eſt.Quemadmodum & forma,quæ in materia collocatur, à materia. Ideoq; haud ab iis inſeparabilis eſt, quia innitatur: ſed potius quia innixu careat, & complectatur. Hiſq; hæc philoſophus addit,

EST AVTEM imaginatio diuerſum à dictione, & negatione. Complexus nanq; eſt intellectionum,quod uerum,aut falſum.

Cum imaginationem formam abſq; materia philoſophus eſſe dixerit:& noſtrá quoq; animam rationis compotem,materia carere addiderit:confeſtim diſcrimen imaginationis cum ratione intulit,Quo.& qđ eius à corporibus inſeparabile oſtendatur. Ratio quidem enim in complexu poſita eſt;aut affirmandi vim obtinente:cuius loco,hunc,dictio ſumpta fuit:aut negare valente.Ideoq; & ad falſum,verum'ue ſpectat. Imaginatio autem in ſimplicibus illis in anguſtum redactis permanet.Quippe quæ corporum formas referat:neque ſimplicia illa complecti queat;Ita,vt & tanquam vnum quoddam, quod ex pluribus confectum fuit, cognoſcat. Nam partibiliter tantum eorum vnumquodq; nouit. Ideoq; veritatis, atq; falſitatis,quæ non ſine complexu exiſtunt,expers eſt.Licet vel ipſa,vel ſenſus,aliquando quidem veri aliquando autem falſi ſint. Quod ex conuenienti,vel inconuenienti eorum, quæ ſimplicia ſunt,cum ipſis rebus coagmentatione, atq; diſcrepantia fit. Quo itaq; ratio ab imaginatione diſtinguatur,particula hæc admota fuit. At cum dicere noſter Ariſtoteles

debuerit,

debuerit,complexus enim intellectionũ eſt,affirmatio,atq; negatio:ipſum verum, aut falſum ꝓtulit:& qđ ſequtur ꝑ eõ, qđ ꝓcedit,poſuit.Nã cõplexum veꝝ,aut falſum cõſequẽs eſt.

PRIMAE uero intellectiões,qua ratione differrẽt ab eo,ꝙ haud uiſa ſint.Nunquid neq; alia,uiſa:ſed non ſine uiſis.

Vel ex his non omnem intellectionem, imaginationem ſimul agẽtẽ habere Ariſtoteles docet. Praetereaq; illud nos admonet, quod ne intellectio quidem illa, quæ ipſa imaginatione utitur,eadem cum imaginatione exiſtit.Sed tanquam præſtantior ea vtitur, quæ remiſſa eſt.Interrogat enim propter quam, cauſam,nõne & primæ intellectiones,viſa ſunt? Primasq; intellectiones appellat eas,quæ ſubſtantiarum cognoſcendarum vim obtinent, formasq; illas in primis cognoſcere valent,quæ ſine materia ſunt. Reſpondetq; quemadmodum neq; quæ ante dicta fuere:quæ ipſe alia dixit:eaq; ſunt, quæ in ſenſibilibus formis, atq; iis,quæ imaginatione concipiuntur,extenduntur:viſa ſunt: ſed & illa viſis, tanquam iis,quæ ſubeſt nata ſint, vtuntur. Neq; ita interpretari debemus, vt primæ illæ intellectiones ſint,quemadmodum hæc, vt Alexander vult. Sed quod hæc quidem, licet haud ipſa viſa ſint:attamen iis vtuntur:quia,haud omnino intellectiones fiunt,quæ ſenſilia ſunt,aut imaginatione finguntur, ſine actione ipſius intellectus circa hæc extrema. Nam vnà cum cognitiõibus, quæ eundem cum ipſis ordinem ſeruant,quæ partibilia,atque ſenſilia ſunt, cognoſcunt. Primæ quidem illæ intellectiones ne omnino quidem vtuntur: neq; ad prima illa,quæ extrinſecus collocata ſunt,vergunt. In ſeparataq; illa vita eluceſcunt. At illud, quicunq; ingenio vales,conſidera,qua ratione per intellectum illum qui in actione, & per eum,qui in contemplatione verſatur,illum ex abſtractione,& eum,qui ſenſilium, tanquã ſenſilium demonſtrauit Ariſtoteles:& eum,qui ſubſtantias naturaleis, & harum formas, & eas,quæ in anima reperiuntur, contemplatur. Qualis qui ſcientiæ gignẽdæ vim habet, erat. Ad eumq; aſcendit,qui ſupremus, atq; ſubſtantialis ipſius animæ exiſtit. In hoc etenim primæ illæ intellectiones inueniebantur. Rurſumq; quod eius ſeparabile ſit, ſuo teſtimonio comprobauit: quia nulla ratione vergat, aut in ſenſum, aut in imaginationem. At hoc in loco ei ſermoni finem philoſophus noſter imponens,qui de omni eo,quod vim cognoſcendi habẽs in anima exiſtit. Habitus fuit:ad eam eius vim accedit:quæ corporum mouendorum facultatem obtinet. Quemadmodum ipſe determinat in iis, quæ ſequuntur. Nam cum iam perfecerit ſermonem illum,qui ad eam animæ partem ſpectat, quæ iudicandi poteſtatem obtinet:& partem illam quæ mouere valet,tractandum ſumet.

Diuinũ Ariſt. ꝓgreſſum agnoſce.

QVADRAGESIMA PARTICVLA.

QVONIAM autem anima iuxta duas determinata fuit poteſtates, quæ animalium. Eoq;,quod iudicandi uim habet,quod cogitationis opus eſt, & ſenſus. & adhuc quia moueat motu ſecundum locum. De ſenſu quidem, & intellectu. determinata ſunt,tot. De ipſo uero mouente,quidnam eſt animæ,conſiderandum.

EXPOSITIO.

Alia qdẽ manifeſta ſunt.Inſiſtere aũt & nũc oportet.qm̃ quã cogitationẽ dixit,& intellectũ quoq; nũc appellat.Ita,vt intellectus nomẽ, quẽadmodũ & antea demõſtrauimus, ad eã omẽ vitã ꝑmeat,q̃ rõnis particeps ſit. Ideoq; forſan & ad imaginationẽ accedit. At non ad eã,q̃ in iis aĩalibus reperit̃,q̃ ſine rõne ſunt: ſed ad eã,q̃ in hoĩbus extat. Totũq; id, hoc eſt imaginationẽ rõnis cõpotẽ dicere dẽmus. Quã ẽt, Theophraſtus in ſuis naturalibus libris dubitat,verũ rõnis cõpotẽ,an expertẽ facere debeamus. Inueſtigat aũt Ariſto. deinceps, vbinã locorum eã aĩæ vis ſit, quæ corpora in loco mouere valeat. Vtrũ in tota anima collocata ſit:aut aliqua eius particula determinate. Quod ſi particulam in anima nominat,cũ m̃ antea id renuerit,quia ea partibilis non ſit:ſed vires, ſeu poteſtates habeat: quas alii particulas dicunt,haud admiratione dignum. Illud nanq; Ariſtoteles non ignorauit, quod in rebus iis,q̃ ſine materia ſunt haud ſine ſubſtantia vis eſt. Ideoq;, quẽadmodũ multas aĩa

Intellect' nomine, quę ſignificentur.

Cur particulæ vocabulo vel in anima Ariſto. vtat.

vires,ac poteſtates habet:ita & multas quoq; ſubſtantias retinet. Quæ tñ illam ſubſtantiarum multitudine nequaquã habet diuiſam,ac ſeparatã. Nam ea huic aduerſabitur. Sed iuxta cõiunctionem maior in ſubſtãtiis exiſtit cõiunctio,q̃ in viribus,ac facultatibus. Quñquidem & ſubſtantia facultate præſtãtior exiſtit. Ideoq; manifeſtius animæ philoſophus multitudinẽ facultatum concedit.Demõſtratur aũt,quod & multiplex quo ad ſubſtantias pertinet,eſt,iuxta coniunctionem illam,vt dictum fuit: ex eo,quod & particulas dixit.

VERVM una aliqua particula eius ſeparabilis exiſtẽs aut magnitudine,aut rõne, aut tota anima. & ſi ſit particula aliqua, uerum propria quæpiã præter eas quæ dici conſueuere,& eas,quæ dictæ ſunt. aut illarum una quæpiam.

Cum dixerit particulã,addidit,q̃ ſeparabilis ſit,aut magnitudine,aut rõne:quippe cũ alii videantur,mutuo diſtractas ponere aĩæ particulas. Ipſe aũt qđ ſeparatum eaꝝ mutuo ſit, rõne tantũ hmõi eſſe cõſiderãs,rõnem illã mutuã diuerſitatẽ cum ꝓprietate ſignificare accepit:magnitudinẽ vero diſtractam ſubſtantiã. Quãdoqdem & ita apta eſt diuidi magnitudo,vt & mutuo inter ſeſe diſtrahanť particulæ,q̃ hactenus cõtinuæ fuere.Nanq; in eo,qđ cõtinuæ ſint, alia alibi collocať pars,prima,aut media,aut extrema:q̃ localis partitio eſt:cũ nulla ſubſtãtia corpore carens,in loco ſit. Quapropter illius particulæ totæ ꝑ totas aditum nactæ ſunt.Neq; ꝓpter hãc cãm oĩno:vt & in iis quæ ꝓceſſerũt,ſignificauimus: vnã Ariſto. ponit,& ſeparatã totã nr̃am aĩam:vt & vegetantẽ,& ſentientẽ, & oĩno eã, quæ rõnis expers appellať,circũuertentẽ.Neq;.n.penitus ſeparari poſſet.Sed quẽadmodum in vita hac,quæ oĩum reꝝ fabricatrix eſt,& oſtreo huic adiungiť corpori,ſic multo ante, & vitis iis, q̃ corporis formã hñt:qñ haud adhuc viuit ſeparabiliter.Núc igiť tota vna iudicať apud Ariſto. eſſe,ſed nõ ſemper. Inueſtigat itaq;,ſiue vna quæpiã eſt eius particula, q̃ mouendoꝝ corporum ꝑtãtem habet, ſiue ipſa tota,tanq̃ iuxta oẽm ſuipſius ꝑtãtem,mouendi vim habet. Ac ſi nõ tota,ſed & vna quæpiã eius particula,veꝝ vna quæpiam ex iis, quæ dicta ſunt, vt quæ appetendi vim habet,aut aĩo cõcipiendi,aut ſentiendi,aut rõcinandi,aut alia quæpiã, ꝑter eas,q̃ dictæ ſunt,q̃ & circũferri cõſueuere. Videť nãq; Plato in tres ꝑtes aĩam diuidẽs, in rõnem,indignationẽ,& appetitionẽ,ſolũ diuidere,& ſolũ tradere,ꝑtem eã,quæ rõcinãdi vim obtinet:& q̃ cũ cognitiõe rõne carente appetẽdi vim hẽt.Eodẽq; ꝑterea mõ, & q in duas.in eã q̃ rõnem hẽat,& in eã,q̃ rõne caret,ipm diuidũt.& hæc ea ſunt,q̃ dici cõſueuere. In iis aũt quæ ꝓceſſere,& eã quoq; dicta fuit.propter quã oẽs duobus iis in primis inſigniunt aĩam:& vi iudicãte,& vi mouente corpa. Qm̃,vt Platonice loquar, nõ ſolũ eſt ex ſe viuens, ſed & aliis oĩbus,q̃cũq; moueuť,fons,atq; principiũ eſt motus.hãc qdem hñs ꝑtãtem, tãq̃ corporũ cã:q̃ nõ ſolũ tanq̃ ex forma viuãt:ſed & cũ efficiente,atq; fine, quẽadmodũ ipſe in p^rio huius tractationis determinauit.Illã vero iudicãdi vim ſecundum ſeipſam adipiſcitur.

Magnitudo quomodo diuidatur. Nulla ſubſtãtia ſine corpe in loco.

QVADRAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

HABET aũt dubitationem,quonã pacto oportet particulas aĩæ dicere,& quot. Modo.n.quodã infinitæ apparẽt.& nõ ſolũ quas quidã dicũt, determinãtes, rõcinantẽ,atq; iraſcentẽ,& appetentẽ. Alii uero eã,quæ rõnem habeat,& eã quæ rõne careat. Iuxta differẽtias.n. per quas has ſeiungũt,& aliæ apparẽt particulæ maiorẽ diſtãtiã habẽtes his:de q̃bus & nũc dictũ fuit. Quæq; nutriẽdi uim hẽt: q̃ & plãtis ineſt,& oĩbus animalibus,& quæ ſentiendi,quã neq; tanquã rõne carentem,neq; tanquam rationem habentem aliquis facile poneret. Præterea quæ imaginatione concipere poteſt:quæ ipſo quidem eſſe,ab omnibus eſt diuerſa.

QVADRAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

CVINAM aũt harũ eadẽ,aut diuerſa,hẽt multã dubitationẽ: ſi aliquis poſuerit ſeparatas particulas aĩæ. Inſup ãt q̃ appetẽdi uim hẽt, q̃ & rõne,& ꝑtãte diuerſa uidereť eẽ ab oĩbus.& abſurdũ ſane hãc diſtrahere. In ipſa rõcinãte.n.uolũtas ẽ: & i ea quæ rõne caret,cupiditas,& indignatio. Sin aũt tres aĩa, in unaquoq; erit appetitio.

QVADRAGESIMATERTIA PARTICVLA.

AC SANE & de qua nunc ſermo eſt: quæ mouẽs ſecundum locum animal eſt. Ipſum.n. iuxta accretionẽ atq; decretionẽ motũ q̃ oĩbus inſunt: q̃ oĩbus ineſt uidereẽ mouere quæ gignẽdi, atq; nutriẽdi uim hẽt. De reſpiratiõe aũt, & expiratiõe, & ſomno, & uigiliis, poſterius inueſtigãdum. Habẽt.n. & hæc multam dubitationem.

EXPOSITIO.

Qui particulas dicit, multas ꝑfecto dicit ſubſtãtias. Partes.n. ſubſtãtiaꝝ & ipſæ ſũt ſubſtãtiæ quẽadmodũ in ꝑdicamẽtis determinauit. Hæcq; ſane multitudo, ꝙ vnius alicui⁹ exiſtit totius ꝑſpicuũ eſt. Particulæ nãq; ſunt q̃ mutuo diuiſæ nõ ſint. ſed & toti⁹ ſint. Aliæ qdẽ ita ſunt, vt q̃ cõtinuiꝝ ita, atq; ita poſitæ ſunt, & diuiſæ ſcdm locũ. Aliæ vero, eo mõ q cõuenit iis, q̃ ſine corpe ſunt: cũ vnaquæq; ĩ oĩbus ſit, & nullibi loco coerceaẽ. Quẽadmodũ & in ipſis naturalib⁹ formis, calidũ exẽpli grã ignis a leui diſtiguimus, nõ ſcdm locũ ea diuouẽtes, ſed iuxta ꝓprietatẽ. Verũq;.n. ibi ẽ, vbi & reliquũ. Maĩfeſte ſane Ariſto. eadẽ haꝝ, quæ aĩæ particulæ dñr, diuerſitatẽ, cõprobat: vbiq;, ipſo eẽ, atq; rõe, eas mutuo differre enũtiãs. Haud tñ ſtatuẽs ſepatas eas iter ſeſe cõſiderare, neq; diſtractas i partitionẽ ab ipſis auertit, eã, q̃ corpibus, atq; oĩno cõtinuis cõuenit: cũ ſcdm locũ ſit, vt diximus. Neq̃ quã igiẽ aduerſus multitudinẽ ꝑticulaꝝ aĩæ ſimplr̃ pugnat, fateẽ.n. rõne eẽ multas: ſed aduerſus id qđ diſtractũ, atq; ſcdm locũ ſepatũ. Mouet ãt oĩno nũc de hac re ſermonẽ: eã eius ꝑticulã iuenire volẽs, q̃ corporũ mouẽdoꝝ vita hẽt, antea ſane, & eã ipſam diſtiguẽs, qđ & ĩ pœmio tractat. Quonã pcõ ĩ aĩa ꝑticulã ĩtelligere oportet: qm̃ nõ corporeæ, ſed ita, vt iis q̃ ſine corpe ſũt, cõueniat. Illa itaq; ꝑticula quonã pcõ, eã hẽt vim, vt ei modũ ſignificet ei⁹ qđ corpis formã hẽat, aut ſine corpe ſit. Illud ãt, quot, patet qdẽ, ꝙ multitudinẽ maĩfeſtat: ſed nõ id, qđ oĩno diuiſum ẽ, vt equus forte fortuna, & lignũ. ſed qđ cũ q̃dã cõiũctiõe, vel ĩpartibili, quẽadmodũ ĩ pũcto pricipii, & finis cõiũgũẽ ĩpartibiliter: vel ꝑtibili, vt ĩ linea ꝑticulæ cũ cõtinuitate iũgunẽ. Neq; fruſtra, illud, quot, addidit. Sed demõſtrãs, quẽadmodũ cõtinui ſimplr̃ iuxta loci iteruallũ dñr ꝑticulæ, ſine diuerſitate ea, q̃ ſcdm rõnẽ eſt. Quẽadmodũ ſeſe hñt rectæ lineæ ꝑticulæ. Aliqñ uero nõ ſolũ hoc pcõ ſed & rõne quoq; differũt, vt neru⁹, & caro, & qm̃, q̃ tãq̃ cõtinui ꝑticulæ, ĩfinitæ ſunt ꝑtãte. In ĩfinitũ.n. oẽ cõtinuũ diuiſibile ẽ. Quæ vero rõne differũt, licet cõtinui ſint ꝑticulæ, licetq; a nobis cõprehẽdi nõ poſſint, attñ haud naturæ ipſi talis exiſtũt. Multitudinẽ.n. ĩ tertio naturalis auditiõis dictũ fuit, vbi totũ, atq; pfectũ, & nõ ĩfinitũ iis q̃ ſunt cõcedẽs, demõſtrauit, ĩ ipſo fieri tatũ, qđ ĩfinitũ eẽt collocari, & nõ ĩ ipſo eẽ. Recte itaq; & de aĩa illud dictũ fuit, mõ.n. quodã ĩfinitæ. Qm̃ licet nõ adhuc diſtictæ ſint, ſeu tãq̃ cõtinui ſint eius ꝑticulæ: ſiue tãq̃ eius, q̃ ſine corpe ſit, oĩno qdẽ erũt finitæ. Qñ qdẽ nõ tãq̃ cõtinui ſimplr̃, ſed ceu rõne differẽtes dñr. A nobis ãt forſan cõphendi nõ pñt, qa ſcdm plurimos modos diuidunẽ, ſepabili exẽpli grã, atq; ĩſepabili, rõnali, atq; irrõnali, cognoſcẽte, atq; mouẽte, cõtẽplãte, & appetẽte, & ſcdm rõnẽ appetẽte, aut abſq; rõne. & pficiẽti, atq; eo, qđ pficiẽ. ꝑterea ſentiẽte, atq; nõ ſentiẽte, plurimiſq; & aliis quoq; differẽtiis. Hoc itaq; mõ appet, qa a nobis cõprehẽdi nõ pñt: donec ita nos hẽamus, q̃madmodũ nunc hẽmus, deficiendo. Laut ita vt oẽs ꝓcuramus. Neq;.n. ſufficit. neq; q̃ in duas ptes diuiſio fit: q̃ oẽs aĩæ ꝑticulas declaret, q̃ ĩ rõnem, atq; id qđ rõne careat, fit. neq; q̃ ĩ tres ptes apud Plato. in libris de republica, in rõnem, & ĩdignationẽ, atq; appetitionẽ. Qm̃ neq; illæ ꝓpoſuit toti⁹ aĩæ diuiſionem facere: ſed ea, quoꝝ ad uitã in actiõe poſitã ĩdigebat, tria inquã ſola accepit. Quemadmodum & Ariſtot. in moralibus iuxta electionem determinans, electionemq; in ratione, atq; appetitione collocans: nõ tamen in ea quæ ſecundum rõnem exiſtit: ſed in ea quæ ſine ratione. Aduerſus rationem.n. ab eo appetitio opponitur. & ille itaq; in rationem, atq; appetitionem diuidere videtur nõ totam tamen animam, ſed eam quæ in actione poſita, atq; moralem, idq; vel Plato etiam fecit præterq̃ quod appetitiõem rõne carentem, in indignationem diuiſit, atq; deſiderium. Idq; neceſſarium erat moribus ad inſtõnem ꝑtinentibus, qa in diuerſitate ipſa deſiderii, aduerſus rõnem, indignationem ſemper rationi adeſſe oportet. Hæc qdem igiẽ pro Platone ita dicta ſint. Manifeſtum ãt, eſt, ꝙ magis a rõne vegetans pars differt ſecundum ſubſtantiam, quam quæ irrationalis appellatur eius particula,

Particulæ q

Hæc.n.ſecundum plura,cum rõne cõis eſt,& tanq̃ cognoſcens,ſentienſq; aut & imaginatiõe cõcipiẽs,& tãq̃ appetens. Appetitꝰ.n.qdã, & rõnis volũtas eſt.& tãq̃ mouẽs corpa ſcdm locũ.Illud ãt ab oĩbus his abfuit.Quæ ãt ſentiens eſt:nõ tãq̃ & ipſa magis recedat à rõne, q̃ iracũdiæ formã hñs,& deſiderãs,memoria digna iudicata fuit. ſed tanq̃ diuerſa ſimplr̃ ipſa appetẽs ſit,cognitiõis nãq; nomẽ ſenſus eſt. Indignatio vero,atq; deſideriũ appetitionũ:qppe q̃ ex ipſa cupiditate nomen duxerint.licet oĩno & ſimul quoq; trahaṫ cognoſcẽs, qñqdẽ neq̃ quã poſſibile eſt ſine cognitiõe appetere. Qđ.n.ſentientẽ nõ tãq̃ magis recedẽtẽ acceperit,ſed cõtra tãq̃ pſtãtiorẽ ea,q̃ ſine rõne appetit,& q̇ magis vicina ſit,rõni, ĩdicauit dubitãs, vtrũ tãq̃ rõnis participẽ ipſam collocare dẽamus,aut tãq̃ rõnis exptẽ.Nãq; oẽ qđ cognoſcẽdi vim hẽt,vt generatim loquar,pſtãtius eo appetente exiſtit,qđ ſibi pximũ eſt. Cum illud ſemp cognitiõe indigeat,quo appetat.Id ãt nihil illo,quo cognoſcat:& ipm qdem dirigere vr̃ ſcdm naturã appetitiõem.Qñqdem & qđ recte appetit, cognoſcere antea oportet ipſam rectitudinem.Qđ ãt appetendi vim hẽt,cũ cogat cognitiõem,cũ ipm pcedens ſit, atq; ĩcitãs ad ea q̃ nõ oportet,cognitiõem machinã aliq̃ ad hoꝝ adeptiõem excogitare. Licet qdẽ igiṫ & gñatim dicere q̃madmodũ dcm̃ fuit,oẽ qđ cognoſcendi vim hẽt,appetente ſibi pxio pſtãtius eſſe.Qm̃ & alteꝝ qdem ad finem tendit,alteꝝ vero ad ĩfinitũ, vt ĩ Philebo demõſtratũ fuit.Mãifeſtius ãt id appet,& ĩ nr̃o ſenſu,& ĩ appetitiõe humana rõne carente.Rõnis qdem .n.particeps vterq; q̃ in hoĩe eſt,& ſenſus,& appetitus. Atq; is cum rõnis pticeps ſit ad modum cõuertiṫ,& magis q̃ in iis q̃ rõne careãt,cum pterea ſumat,qđ rõnis ſagax, atq; ingenioſum,atq; inde in ſupremã deferaṫ maliciã.Senſus ãt cõtra ppter rõnis formam in id qđ pſtãtius extendiṫ:ita vt & ſeipſum quoq; ſentiat,atq; rõnis cõuerſionem in ſeipſam imiteṫ. Videbaṫ.n.nobis & antea haud cõe id cuiuſcũq; ſenſus eſſe, ſentire.ſ.qđ ſentiat:ſed eius ſolius,qui rõnis particeps ſit.In primis qdem ipſius cõis, ſed iam & vniuſcuiuſq; ſingillatim. Qđ itaq; rõnis expers eſt in primis appetitioni rõne carenti Ariſtoteles concedens,q̃ ppter intenſam extenſionem ad ea, q̃ extra,ne cohibere qdem,aut gubernare ſeipſum põt, tanq̃ pſtantiorem hmõi rõnis carentia hmõi ſenſum videns, medium inter appetitum rõne carentem,atq; rõnem ipſam collocat.atq; vtriuſq; quadam rõne participem eſſe vult. Ipſius quidem rõnis qm̃ finis formam retinet,& ppter collectionem illã in id,qđ impartibile,atq; cõuerſionem,quodã pacto in ſeipſum. Ipſius autem appetitionis ppter ipſam corpoream ſubſtantiã,& quia eoꝝ,quæ extra collocata ſunt,exiſtit.Atqui de eo qđ imaginatione concipiendi vim habet,id ſolum & nunc in memoriã reduxit,q; ipſo eſſe,ab oĩbus eſt aliis particulis diuerſum.ſubiecto vero,ſiquis ſeparatas ſcdm locum interpretareṫ aĩæ particulas, dubitationem multam afferre dixit, ſiue oporteat & ipſum ab oĩbus aliis ſeparare, ſiue & tanq̃ idem vni ex aliis ponere.ad alias accedit aĩæ poteſtates.Sed q; quidem ipſo eſſe ab omnibus differat,ex iis,quæ ſuperius de eo tractata ſunt,habemus.Propter quam autem cauſam de eo ſingillatim protulit,quemadmodum magnã, iis qui particulas ſecundum locũ ſeparant, præbebit dubitationem. Siquidem idem ſit vni ex aliis ſubiecto ſcilicet. Quod.n. ipſo eſſe differat,& nunc quoq; dictum fuit.Siue ab oĩbus & ipſum ſit diuerſum, tanq̃ ppria quæpiam particula magnitudinis,aut quoniã magnam qdem cognitionem cum ſentiente pſefert.Qñquidem iuxta formas ſemp partibiles,atq; ſenſibilibus ſimiles agit.& qñquidem & imaginatio corporea eſt cognitio. ppter hancq; cãm idem eſſe poſſet ſubiecto cum ſentiente,qđ cogitatione cõcipiendi vim habet. quemadmodũ & ei magis viſum eſt. Quoniam aũt non amplius præſentibus indigebat oĩno ſenſibilibus, poſt primum motum,ad cognoſcentem eorum actionem,ſed & multum habet id,qđ in nr̃a poteſtate,cum ipſam pmere velimus,ea rõne,cognitiõem magnam cũ poteſtate rõne vtente manifeſtat. Habet aũt,& qđ medium opiniõis,atq; ſenſus iuxta qđ & Plato in cõplexiõe hoꝝ amboꝝ imaginationem ponebat,tanq̃ ppter medietatem vtrunq; participaret. Iure itaq; dubiũ ſit, iis q̃ haud confeſtim oẽs inter ſeſe mutuo pmeare aĩæ particulas volunt, ſed ſcdm locum diſtare faciunt,veꝝ & id à ſenſu,atq; opinione diſtat,an cũ vtroq; eoꝝ ſubiecto idem eſt. Quod.n.appetendi vim habet,perſpicue à rõne diuerſum eſt, vt & eius actio indicat,& vis quæ actiones aſſignat. quapropter & adiecta fuit rationi poteſtas. Neq;.n.cũ cognoſcente idẽ eſt,cũ ĩdicãdi vim nõ habeat ipm appetens,neq; cũ nutriẽte.id.n.nullo pcõ cognoſcen-

di vim

di vim habet, quod autem appetens exſtit, omnino cum cognitione eſt. Et omnium confeſſione id haud ſeparatũ eſt ſubiecto, neq; à rõne, neq; ab eo quod animo cõcipiendi vim habeat. Nãq; in ipſa rõne, eſt quædã appetitio voluntas, & in ipſo cogitatione concipiente, iraſcẽs, atq; deſiderãs. Neq; .n. poſſibile eſt ſine cognitione, vt dictũ fuit, appetere. quapropter cũ cognitiõe aliqua oĩno ineſt. Abſurdũ itaq; eſſe belle enũtiat, diſtrahere qđ appetẽdi vim hẽt, ab aliis. Perſpicue .n. cũ iis quæ cognoſcẽdi vim hñt, ſubſiſtũt indignatio, & deſideriũ, & cõfeſtim ſunt appetitiões, & illa aiæ particula quæ mouẽdi vim retinet, iis q ita ſeparant aiæ particulas, dubitationẽ pbet. Queadmodũ .n. qđ appetẽdi vim hẽt, in rõne atq; imaginatiõe apparebat, ſic & qđ mouẽdi vim hẽt, cũ appetẽs nõ ſine cognitiõe ſit, vt dicet, rõnis particeps erit, aut cogitatione cõcipiẽs, verunq; cum cognitiõe ſibi cõiuncta. Quare abſurdũ eſt, illud ſeparare, vt in magnitudinibus. Haud tñ qđ mouẽs aĩal ſit, dubitat, ſed qđ mouẽs ipſum aĩal ſcdm locũ. Qñquidẽ aũt nõ ſimpliciter naturalis motus q̃lis q ignis exiſtit, cãm nũc inueſtigamus, ſed eius q cũ affectiõe, q in ipſis aĩalibus eſt, qđ .ſ. ſcdm locũ mouẽdi vim hẽat inueſtigãs, & ſcdm alios quoq; motus vim mouẽdi hr̃e cõfeſtim intulit. Quo & recta ſit, q̃ eius qđ ſcdm locũ mouẽdi vim hẽat, additio. Eſt .n. & aliqđ aliud, nõ ſolũ quale qđ naturaliter mouet, ſed & qđ extra vitã aliã quãdã, quæ vegetãs dr̃, quæ nutriẽdi, & augẽdi, atq; generãdi vim hẽt. Motus aũt & hi viuaces ſunt, ipm̃ .ſ. nutrire, & augere, & generare. quoꝝ cã efficiẽs, vegetãs ipſa aĩa, vt dictũ fuit, exiſtit. Qñquidẽ & ſola, & oĩa hãc habẽtia hmõi cõſequuntur motus. In libris aũt de memoria, atq; ſomno, & in libello de reſpiratiõe, & expiratiõe, propriã determinat ptãtem, eã, quæ hoꝝ motuũ, q & quidã ſunt, eſt effectrix, cũ viuaces & ipſi ſint, haud tñ vegetãti proprii. Neq; .n. dormiũt plantæ, neq; ſentiunt, neq; pfecto reſpirãt, aut exſpirãt. neq; ſimpliciter tanquã aĩalis vitæ inſunt, niſi pfecto ſomnus, & vigiliæ. Vidẽtur .n. mortalia oĩa, vt alibi quoq; philoſophus vult, licet & nõ oĩa viſa fuerint, aliqñ dormiẽtia, at à rõne cognoſci, tanq̃ ſomnum aliqñ participantia. propter indigentia mortalis vitæ, quæ quiete aliqñ indiget, & quæ nõ valet, abſq; vllo interuallo ſenſu vti. ipſa quidẽ reſpiratio, & exſpiratio cũ haud oĩbus inſit, ſed iis ſolis q̃ pulmonẽ hñt, ppria eſſet alicuius alterius vitæ particularioris, pter cõem animaliũ oĩum aĩam. Quare recte dictũ fuit, & illud, & hæc multã hñt dubitationẽ. Neq; .n. facile eſt aſſignare, q̃ nam vita hoꝝ motuũ cã ſit, neq; .n. quæ ſcdm locum. qm̃ neq; ſcdm locũ mouent̃, quæ ſentiũt, aut dormiẽtia, aut reſpirãtia, aut exſpirãtia. qm̃ neq; tota locũ mutãt. qđ ppriũ erat motus ſcdm locũ. neq; vegetãs, illa nãq; neq; oĩno cũ appetitiõe eſt. Reſpiratio ãt & exſpiratio, & ſomnus, & vigiliæ, habent quidem aliquid & neceſſarium, hñt tamen & id quod cum appetitione. Cohibemus itaq; interdum, atq; prorogamus iuxta appetitionem quæ in nobis exiſtit.

QVADRAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

SED DE motu ſecundum locum, quid mouens animal progredienti motu, inueſtigandum. Quod quidem igitur haud nutriens uis, dilucidum. Semper .n. cauſa alicuius motus ipſe. Et aut cum imaginatione, aut appetitione eſt. Nihil .n. nõ appetens, aut fugiens mouetur. ſed nunquid ui? præterea ſi plantæ mouendi uim haberent etiam haberent aliquam particulam inſtrumentariam ad motum hunc.

EXPOSITIO.

Multa nobis dilucíditas atq; abũdãtia ĩ inueſtigatõibus adeſt, ex oppoſitoꝝ cõparatiõe. q̃ & nũc philoſophus vtit̃, quæ nã ipſæ vitæ nequaquã ſcdm locũ mouẽtes ſint antea exponẽs: quo ex cõparatiõe cũ his, facilius mouẽtẽ ipſam ſcdm locũ inueniamus. Quã ſanẽ pgrediẽtẽ dixit, qppe cũ haud ſimpliciter ſit localis, ſed viuaciter locales. Ipſum nãq; pgredi cũ appetitiõe ẽ. Atq; hactenꝰq; neq̃quã vegetãs vita moueat ſcdm locũ demõſtrat, pgrediẽtẽ motũ volẽs oĩno alicuiꝰ rei cã fieri, nõ tãq̃ accretio, aut nutritio haud alicuiꝰ cã fiãt (ad aliquẽ .n. finẽ oĩs motꝰ ſcdm naturã fieri) ſed aut totũ id cõiungendũ, queadmodũ cã alicuiꝰ ambulatio fit, & aut cũ imaginatiõe, aut appetitiõe. Ne ſpeciatim illud alicuiꝰ cã dicamus de ambulatiõe. ſed totũ id cã alicuiꝰ cum imaginatiõe, aut appetitiõe, aut ſi id violentum videtur, ppter cõiunctionem illã, & quæ interiecta fuit in eo, & aut cum imaginatione videt̃ .n. hmõi coniunctio occaſionem præbere alterius argumentationis, ipſum illud, cã alicuius,

EXPOSITIO.

Neq; quod ſentiendi vim habeat quemadmodum neq; vegetandi in cauſa eius motus qui cum appetitione fit,eſſe vult.Quatenus.n.id ſolum quod præſens eſt, cognoſcere valet,non autem illud quod præterit,aut quod futurum eſt.Quod autem imaginatione cõcipiens eſt,cum manifeſtius ſentienti adſit,quo memoria prioris ad inueſtigationem feratur, iuxta id mouetur. Sin autem idem eſt,& ſubiecto quod ſentiendi vim habet, cum eo, quod cogitatione concipit,cum id ſecundum naturam hebes fiat, neceſſe & illud quoque hebes fieri. Perſpicua autem in animalib.exiſtit imaginationis remiſſio. Quo.n.eam nũc diminuamus,quæ in iis animalibus eſt,quæ rationem habent,at quæ in iis, quæ ratione carent,alia quidem huiuſmodi eſt,vt & aſſueſcere,& diſcere poſſint.vt quæ canum,& equorum, & vrſorum. alia vero quæ ab illa quidem ſuperatur, ſed memoriam determinatam habet.vt apes ad conſuetos flores,atq; propria feruntur aluearia. Alia autem indeterminatam habet memoriam eius quod appeti debet, vt quæ vermium quæ in nullum locũ determinatum mouentur. Alia vero ne memoriam quidem prioris habet, ſed ceu in id tantummodo quod appetendum,extenditur. qualis quæ in oſtreis.Licet.n.non præſente nutritione ipſæ hiauerint,tanquã deſiderantes ipſam,erit & in his tenuis,atq; hebes quædam imaginatio,tanquam nutritionis.Lignulo itaq; iniecto manent, quippe cum propter nutritionẽ hactenus hiauerint.Cæterum & quod ſentiendi vim habet,hebes factum eſt in ipſis,perſpicue quidem,cum à tribus præſtantiorib.deſeratur ſenſibus. Sin autem vna cum imaginatione,& ſenſus hebetatur,iuxta id quod guſtandi, atq; tangendi vim habet, illud hactenus omnium confeſſione conceſſum eſt,q; haud quatenus ſentientia animalia progrediuntur.profecto.n.ſic & ipſæ quoq; oſtreæ progredi poſſent. Abſurdum nanq; eſt,ea tantum accuſari,quippe cum eis non adſint progrediendi inſtrumenta, tanquam eis quidem vis inſit,quæ mouere poſſit, ſed haud moueat propter inſtrumentorum carentiam. Præter naturam.n.& aliquando,& quibuſdam adeſt poteſtatibus propriorum inſtrumẽtorum defectus.Nihil itaq; totis formis,quæ perpetuæ ſunt,atq; ſecundum naturam ſubſiſtunt præter naturam euenit,ſiquidem ei, quod ſecundum naturam quod præter naturam contrarium eſt. In quib.itaq; nõ perfectum quod ſecundum naturam id accidit.In ipſis autem totis,& perfectis omnino & perfectum adeſt. Quapropter neq; ſuperuacaneum quid in ipſis totis fit,neq; deeſt aliquid eorum,quæ neceſſaria ſunt.præterquam,inquit,in diminutis,atq; imperfectis,tanquam in his natura deficiat,ad ea quæ neceſſaria ſunt, omnino tradẽda. In ipſis itaq; diminutis,inquit, haud admiratione dignum eſt. Diminuũtur .n.nõ totæ formæ,ſed aliquando,& quædam ex atomis,quæ ſub formis ſunt.In quib. nõ eſt,quod ſecundum naturam perfectum,ſed quodam pacto,& quod præter naturam ipſis adeſt.Quapropter & corruptibilia hæc ſunt poteſtate,cum à principio nõ ſint, quod vere ſunt.Quæ vero imperfecta,vt licet ex iis quæ alibi ab eo dicũtur,cõiectura aſſequi, & in totas formas ſeſe extẽdere videtur,quæcũq; nõ omnes habẽt ſenſus. quemadmodum talpa,& purpura licet progrediẽdi vim habeãt.Quonam igitur pacto ĩ totis formis,quod præ- Dubitatio
ter naturam eſt? Quod.n.deficiẽs præter naturam eſt.Nũquid quod imperfectum,quemadmodum iam dictum fuit,aliud quidem dicitur,tãquam reſpectu formæ quemadmodũ Rñſum
cæcum dicimus imperfectũ,in ipſam ĩtuẽtes humanam formam, quæ oculis vtitur? aliud vero tãquam reſpectu proximi generis, quãdo & formam imperfectam dicimus,quæ ĩ aliquo deficit,eorum quæ proximum ipſum genus aptum eſt habere. Hoc enim pacto talpã dicimus imperfectam,in illud intuẽtes animalium genus, quod progrediendi vim habet. in quo apta eſt,& cernẽdi vis ineſſe.Cum hac itaq; talpa careat, imperfecta tãquam reſpectu generis dicetur.ſed nõ reſpectu formæ,quæ apta quidem eſt, vt habeat, ſed nõ habet. Quod nanq; progrediendi vim habet,inſitum erat, ſed hæc nõ erat propria talpæ forma. Quoniam quatenus ad propriam ſpeciem ſpectat,perfecta omnis eſt talpa,quæ oculis ſolis priuata ſit. Hoc itaq; pacto & oſtreas quoq; perfectas Ariſtoteles demõſtrat. Huiuſmodi.n.inquit ex animalibus perfecta ſunt.& id nobis ſignificauit, ex vigore,& diminutione, atq; generandi facultate. qui quidem motus ſunt à vegetante ipſa vita cõceſſi. quos cum habeant & huiuſmodi animalia,haud quia ſecundum naturam habeant,deficerẽt. Quod

cum quieſcere iubeat intellectus, mouetur exempli gratia cor, in formidoloſis, & gignendi vim habentes partes, in venerearum voluptatum intellectionibus. Ac contra cum moueri hortetur, & fugere, non mouetur animal, neq; fugit. quemadmodum ſeſe habet in intemperantibus. vbi cum pugnet intellectus, atq; deſiderium, ſuperat deſiderium. Tales nanq; intemperantes ſunt. Quare neq; omnino dominus eſt motus ipſius animalis. Quoniam & qui artes habent, & volunt iuxta rationem vti arte, ab aliqua perturbatione aliquando cohibentur, ita vt neq; ipſi iuxta rationem ſint ſolum actionis domini. Illud aũt, tanquam alius aliquis ſit dominus, non tanquam de eo, qui appetendi vim habeat dictum fuit, ſed tanquã de vtroq;. quemadmodum & ipſe infert. Neq;. n. appetitio ſola domina eſt, quemadmodum temperantes manifeſtant, cum differat & hic appetitio ab intellectu, ſuperet autem intellectus, quia temperantes intellectum, non autem deſiderium ſequuntur, aut omnino appetitionem ratione carentem.

APPARENT autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus, ſi aliquis imaginationem ponat tanquam intellectionem quandam. Multa. n. præter ſcientiam conſequuntur imaginatiõis. & in aliis animalibus haud intellectio, neq; ratiocinatio eſt, ſed imaginatio. Ambo itaque hæc uim mouendi habent ſecundum locum, intellectus & appetitus.

QVADRAGESIMANONA PARTICVLA.

INTELLECTVS autem qui cauſa alicuius ratiocinatur, & in actione uerſatur. Differt autem a contemplante fine: & appetitus cauſa alicuius omnis. Cuius. n. appetitus illud principium in actione uerſantis intellectus. Quod autem extremũ, principium actionis.

EXPOSITIO.

Appetitum quidem nunc appellat, cum qui ratione dicitur carere. Intellectum autem ambigue, aut ipſam ſolam rationis participem cognitionem, aut & eam omnem, quæ a ſe ipſa excitatur, & non ſolum cum inſtrumenta ab iis, quæ extra percutiantur, quemadmodum ſeſe habet in ſenſu. Ita vt ſecundum hanc rationem, & imaginatio quoq; rationis particeps intellectio quædam ſit. Forſan. n. quæ in animalibus ratione carentibus exiſtit, indiget omnino percusſione alicuius inſtrumenti, ad propriam actionem. In ipſo autem intellectu, qui ſecundum rationem agit, comprehenſa fuit & voluntas. Ipſa. n. imaginatio nũc tanquam cognoſcens tantum actio accepta fuit, & non tanquam ea, quæ & cum appetitionibus ratione carentibus conueniat. Quapropter & tanquam cum intellectione nunc in eodem ordine collocata, & ipſa tanquam diſtincta aduerſus appetitiones accepta fuit. In pugnis itaq; illis quæ mutuo fiunt inter intelligens, atq; appetens, aut intellectus mouet, vt in temperantibus, aut appetitus vt in intẽperantibus. In iis aũt qui aut omnino rationem ſequuntur, vt in ſtudioſis euenit, aut perturbationibus ſe totos tradunt, vtrunq; mouendi vim habet. Nanq; in intemperantibus ratio ſequens perturbationem, ſimul quoq; agit, & in modeſtis appetitus ſua ſponte cedit rationi. Hæc ſane & Ariſtoteles excogitans ex ſuppoſitiõe dixit, ſi aliquis imaginationem ponat, tanquam intellectionem, propter id quod ambiguum. Quatenus quidem. n. corporea eſt vita, nequaquã intellectio dicitur. Quatenus autem & a ſeipſa aliquando excitatur, eo pacto cũ ratione cõmunis exiſtens, & ipſa quoq; intellectio dicitur. Cum itaque dixerit, aut appetitionem eſſe eam quæ moueat, aut intellectum, quandoquidem multis mouentur motibus animalia ſecundum imaginationem, quæ quidem ratione carent, & iuxta eam ſolam, quæ vero rationem habent, cum aut non agat in ipſis ratio, aut non vincat perturbationes, quemadmodum reſponſum fuit, propter quam cauſam, aut intellectum dixit, aut appetitionem. Vera nanq; ratio eſt, licet imaginationem, tanquam intellectum ponat, Quoniam tria eſſe oportebit ipſa mouentia, intellectum, imaginationem, appetitionem, cum & voluntas in intellectu, vt dictum fuit, cõpre-

hendatur, oportet autem nos interpungentes in dictione, poſt particulam illam, imaginationes, ita inferre. & in animalibus ratiõe carentibus haud intellectio, neq; ratiocinatio eſt, ſed imaginatio: ambo. n. hæc vim mouendi habent ſecundum locum intellectus, & appetens, aut ſingillatim, vt dictum fuit in temperantibus, & intemperantibus, aut communiter, vt in immodeſtis, & ſtudioſis. Præterquam quod & quando ſingillatim alterum ponitur, quod intelligendi vim habet, haud ſine voluntate mouet. Appetitus autem quidam, & voluntas quoq; eſt: ſed haud qui ratione careat, neq; quod ſine ratione appetit, abſq; imaginatione exiſtet, quæ nõ ſolum cognoſcat, ſed & quaſi comprobet, atq; ſuperet appetitum. Verum quãdo etiam vtrunq; moueat, quod appetendi vim habet intellectus ſequens mouet, proprium ſcilicet, atq; conueniens in ſtudioſis, quod autem rationis expers, in immodeſtis. Quapropter dicet, quammaxime adiudicans, quod appetendi vim habet, illud eſſe in primis, quod mouere poſſet. Licet. n. aut cum intellectu, aut cum imaginatione, at præcedens tamen mouet. Nanq; in iis quæ in actione poſita, quod inſequitur, aut fugit, mouet. Id autem quod appetendi vim habet, eſt. Quapropter cum & ipſum moueatur ab appetibili mouet. Quod autem appetibile eſt, eam habet vim vt ipſum appetens mouere poſſit, non tanquam intellectum, aut imaginationem, ſed tanquam appetens. Intellectus autem in actione verſans mouet, is nanq; eſt, qui inſequitur, aut fugit, quiq; differt ab ipſo cõtemplante, fine. Huius quidem. n. finis verum, illius vero bonum, quod in actione poſitum. & huic quidem in ipſa cõtemplatione finis adeſt, illi autem poſt motum. Idq; ei indicat illud propter aliquid ratiocinari. Neq; enim in ipſo ratiocinari finis poſitus eſt, quemadmodum in ipſo contemplari. Sed moueri oportet poſt ratiocinationem, & in ipſo motu aſſequi finem. Et non ſolum in actiõe verſans ipſe intellectus cauſa alicuius agit cum diuerſus præter ratiocinationem finis ſit: ſed & omnis appetitus. Nam is qui ratione caret, diuerſum habet ipſum appetibile ab ipſo appetere. Cuius enim inqt, appetitus oporteq; aſpirare illud, cuius, quo illud indicet, quod appetibile. Id, inquit, principium eſt in actione poſiti intellectus. quandoquidem & appetens quoddam in actione verſans ipſe eſt intellectus, ab appetibili autem ipſum appetens mouetur. Licet enim intus excitetur, at tanquam ad appetibile tamen progreditur. Atq; hac ratione dicitur ab appetibili moueri. Quod autem extremum huius, principium eſt actionis, huius tanquam in actione verſantis intellectus. Extremum illud intelligens in quod agens ratiocinatio deſinet, exempli gratia ſi appetens aliquis vmbraculum in hyeme, cogitur, & ratiocinatur, quod ei appetibile erat, quonam pacto debeat in opus exire, & ratiocinans inuenerit firmantium indigere, atq; ſuſtinentium, & propter hanc cauſam lapidibus, atq; lateribus, quo ſuſtineant, opus eſſe. Inuenit autem & lapides, & lateres ſupra fundamenta firmatos, ita vt omnis ei ratiocinatio in fundamenta deſinat, quæ actionis principium exiſtunt. Oportet enim fundamenta ante omnia ſubiicere, atq; inde lapides, & lateres, ac præterea protectionem vltimam vbi poſueris id habere, quod erat appetibile, ipſum ſcilicet vmbraculum.

QVARE iure duo hæc apparent mouentia appetitus, & cogitatio in actione uerſans. Quod enim appetendi uim habet, mouet. & propter id cogitatio mouet. quoniam principium eius eſt, quod appetendi uim habet.

QVINQVAGESIMA PARTICVLA.

ET IMAGINATIO præterea cum moueat, non mouet abſq; appetitione.

EXPOSITIO.

Quod enim appetendi vim habet mouet, & propter hãc cauſam cogitatio mouet, quoniam principium huius eſt, quod appetendi uim habet. & imaginatio præterea cum moueat, non mouet abſq; appetitione. Ex quibus illud præiudicat, quemadmodum motus potius ipſum appetens cauſa eſt, quod aſſentiẽs appetitioni ipſum mouet. Ita vt in mouendo appetitus ſemper id præcedat, quod cognoſcendi poteſtatem habet. Siue intelligens ſit, ſiue imaginatione concipiens, illud quod cognoſcere valet.

VNVM ſane quoddã ipſum mouens, quod appetendi uim habet. Si enim duo intellectus, & appetitus mouerent, iuxta aliquam communem formam mouerent. Nunc au tem ipſe quidem intellectus, non uidetur mouens, abſq; appetitu. Voluntas.n.appetitus. Quando uero iuxta ratiocinationem moueatur, & ſecundum uoluntatem mouetur. Appetitus autem mouet præter ratiocinationem. Deſiderium enim appetitus quidam eſt.

QVINQVAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

INTELLECTVS quidem igitur omnis rectus eſt. Appetitio uero, & imaginatio, & recta, & non recta. Quapropter ſemper quidem mouet, quod appetibile. Sed id eſt, aut bonum, aut apparens bonum. Non omne autem, ſed bonũ quod in actiõe poſitũ. In actione uero poſitũ bonum eſt, quod contingit, & alio modo ſeſe habere.

QVINQVAGESIMASECVNDA PARTICVLA.

QVOD quidem igitur huiuſmodi uis mouet animæ, quæ appellatur, appetitio manifeſtum. Diuidentibus autem partes animæ, ſi iuxta poteſtates diuidant, & ſeparent, multæ adſunt, nutriens, ſentiens, intelligens, uolens, præterea q; appetens. Hæc.n.admodum differunt inter ſe, aut deſiderans, & iraſcens.

EXPOSITIO.

Duplex.n.ſcriptio eſt. Propoſitum quidem igitur eſt, in unum mouens motum ſcilicet ipſum localem animalium, cum appetitione factum, tanquam in cauſam reducetur. & id quidnam ſit declarare, & in duo adducere, quemadmodum hactenus dicebat, in ipſum cognoſcens, atq; appetens, ſed & amb o in vnum contrahere. Nam cum vnus ſit, qui cum appetitione animalium motus, vna quoq; cauſa aſsignanda eſt. Quare & cum duo quædã, vnius, atq; eiuſdem in cauſa eſſe dicamus, iuxta vnum aliquod commune exiſtimandum eſt, nos duo illa cauſas dicere. ſi debemus vnius, atq; eiuſdem rei cauſam reddere. Quod & Ariſtoteles quoq; iudicat, Si duo, inquiens, ſint, quæ mouendi uim habeant intellectus, atq; appetitus, iuxta communem aliquam formam mouerent. Tanquam oporteat vnius vnum aliquod omnino cauſam ſuſtinere. Nam ſi iuxta aliud quidem id, iuxta aliud vero alterum aliquid in cauſa eſſet, vnius, atq; eiuſdem rei. Tanquam vnius, & totum, neutrum erit. Oportet itaq; cauſam aliquam eſſe, quæ duo illa complectatur quæ tanquam tota, & vnius quoq; erit effectus cauſa. Id ſane vnum inueſtigans, haud in aliud aliquod progreditur, præter id qđ appetendi, atq; cognoſcendi vim habet. Sed ipſum appetens affert, tanq̃ id, quod præcipue mouere poſsit ipſum cognoſcens, quod non præcipue, ſed ceu adiutor cum appetente mouet. Et nulla alia ratione niſi cum appetitione & cognitio adeſt quo & id quod cognoſcendi vim habet, iuxta appetitionem moueat. Appetitus autem licet omnino cum cognitione, ſed non iuxta cognitionem, ſed ſecundum ſeipſum inſequitur, aut vitat, & propter hanc cauſam mouet. Quando itaq; & appetitus ſecundum ſeipſum mouet, & cognitio iuxta appetitum. Neq;.n.alia ratiõe mouet, neq; proſequitur, aut fugit, niſi cum appetitu ſit. Recte philoſophus, quod appetens eſt, tanquam præcipue mouẽdi vim habens determinat. Nanq; quando duo in cauſa eſſe dicebamus. Quapropter & Ariſtoteles haud mouere inquit, intellectũ, ſine appetitione. quandoquidem & voluntas, proprius eſt ipſius intellectus, appetitus. Non mouet autem intellectus, ſine voluntate qualis ipſe cõtemplans eſt. Appetitus autem quando cum imaginatione ſit, qualis quæ ſine ratione eſſe dicitur, mouet ſine ratione. Id itaq; demonſtrat illud, quod præcipue mouendi poteſtatem habeat ipſum appetens. quia cognitio ſeiuncta ab appetente non moueat. appetitus autem præſens, ſiue in eo, quod cum ratione cognoſcet, ſiue in imaginatione moueat: cum iuxta ipſam appetentem proprietatem ad id quod inſequendum tendat, aut quod fugiendum vitet. Hæc autem vbi determinauit, deinceps illud diiudicat qualis ſecundum intellectum

ſit cognitio, atq; appetitio. qualisq; ſecundum imaginationem ipſa vtraq; ſecundum ſeipſam. Quoniam ea quidem recta ſemper eſt, cum ſcilicet ſecūdū ſeipſam ſit, deterioribus q; vitiis, viq; cognitionibus iuncta non ſit, illa vero & recta, & non recta, ipſa ſcilicet imaginatione concipiens propter id quod indeterminatum. Siquidem igitur in principio orationis, ipſum appetens ſcriberetur, recte illuſtrata eſſet hæc dictio, quonam pacto & id, tanquam vnum mouens. Sin autem ipſum appetibile ſcriptum ſit, quod ſecundum actum appetens accipiendum eſſet, hoc eſt, id, quod ſimul eſt, & appetibile, & appetēs. Quemadmodum .n. quod ſecundum actum ſcibile, idem cum eo quod ſciendi vim habet, & cōtra: ita quod ſecundum actum appetens, ambo vnum, atq; idem ſubiecto eſt. Oportet .n. cognitum eſſe ipſi appetenti, quod appetibile, quo fiat ſecundū actum appetibile, & appetens. Recte itaq; concluſit ſemper dicēs mouere quod appetibile, ſiue appetibile ſit, & in principio ſcriptum, ſiue appetens. Quoniam quod ſecundum actum appetēs, idem eſt cum appetibili. Quod autem appetibile, aut vere, aut apparens eſt bonum, licet non ſit. Nihil .n. aut malorum, aut mediorum appetendum eſt, ſed ſolum id, quod bonum. & ſiquid bonum ipſum ſubingreditur, tanquam bonum & ipſum appetibile ſit. Quemadmodum vbiq; & apud Platonem conceditur, & ab Ariſtotele in ethicis traditum fuit, qui bonum omnia appetere inquit. Bonum itaq; illud quod ſecundum veritatem bonum, & contemplans quoq; appetit. Practicus autem philoſophus. & vno verbo dicam, ipſe appetens, illud appetit bonum, quod in actione poſitum. Communius nanq; nunc illud appellauit, quod in actione poſitum, non autem id, quod homines ſoli perſequi, aut vitare debeant: ſed & id quod animalia, quæ ſine ratione ſint. Quod etiam determinat, tanquam contingat alia etiam ratione ſeſe habere, cum generabile ſit, & non eodem ſemper modo exeat. Ipſum nanq; cōtemplantis bonū neceſſarium eſt, quod etiam optimum. Concludēs autem eam quæſtionem, quæ ipſi propoſita fuit, quænam ſit ea animæ particula, quæ præcipue mouendi vim habeat, animalia motu, ſecundum locum iterum nobis in memoriam reducit; multas quidem eſſe animæ particulas, quæ non ſecundum locum, ſed ſecundum poteſtates diuiduntur, ita vt ratione diuerſæ ſint. Quapropter & multas ſimul exiſtere poſſibile eſt, quæ cum eædem ſint ſubiecto, iuxta plures adiectiones poſſunt plures intelligi, quemadmodum ipſe meminit. Eſt .n. nutriens, ſentiens, intelligens, volens, præterea appetens. Ipſa nanq; nutriens omniū confeſſione ab intelligente, & volente, & ipſa præterea appetente plurimum diſtat, aut inter ſeſe, ipſa deſiderans, neq; iraſcens, & à ratione. Communicant .n. hæ & inter ſeſe, & cum ratione iuxta appetitionem. Intelligentem autem nunc ipſam contemplantem dixit. quo in actione verſantem intellectum ipſo volente ſignificet. Ipſum autem appetens differt ab ipſo volente, tanquam communius, quia & aliquid etiam rationis expers eſt. Demonſtrat itaq; ex his, quemadmodum ſi oportet particulas poteſtate diſtantes exponere, eas quæ plurimum diſtent potius exponere oportet, quàm eas, quæ propè adſint. Dictum aūt fuit, quemadmodum propoſitum fuit in ratione gubernandæ ciuitatis particulas illas exponere, quæ ad inſtitutionem ſpectabant. & propter hanc cauſam, tres ſolas Plato tradidit. quēadmodum & Ariſtoteles in ethicis rationem, atq; appetitionem.

QVINQVAGESIMA TERTIA PARTICVLA.

QVONIAM autem appetitiones fiunt contrariæ inter ſe. Id autem contingit, cum ratio, & deſiderium contraria ſint. Fit præterea in iis, quæ temporis ſenſum habent. Ipſe quidem .n. intellectus, propter id quod futurum, retrahere iubet. Deſiderium uero propter id quod iam. Apparet .n. quod iam ſuaue, & ſimpliciter ſuaue. & ūerum ſimpliciter. quia non cernit futurum.

EXPOSITIO.

Cum iam mentionem fecerit de temperantibus, atq; intemperantibus, manifeſte nunc determinat, quemadmodum ambo hi in controuerſia duorum quorundā appetendi vim habētium collocati ſint. cum aliud quidem rationis particeps ſit, aliud aūt rationis expers. Quibus

Quibus ambobus commune eſt, quod ſimpliciter appetendi vim habet: non tanquam genus, quod in proximas formas diuidatur: ſed potius ceu ea, quæ ab vno ſeſe habent. Præſtantius nanque illud eſt, quod cum ratione appetit, quam id quod ſine ratione, ita vt & cognatio quædam inter ea ſit, & diuerſitas quoque. Anteaquam vero aliquid reddat ad illam coniunctionem, quoniam, in medio nobis in mentem reducit, in quibus apta ſit controuerſia eſſe, quoniam in hominibus, in quibus implicita eſt rationalis vita, cum ea quæ ratione caret, & perſæpe ab ea differt, atque ei aduerſatur. In hominibus enim cum ratio temporis cognoſcendi vim habeat, & de eo quod futurum eſt, aliquid ſentiat, quemadmodum & de eo, quod præteritum. Ipſum autem deſiderium, quemadmodum & omnis rationis expers vita, cum tempus cognoſcere non valeat, non diſtinguit temporis menſuras, ſed licet percutiatur à præterito, at non tanquam præteritum ipſum cognoſcit. ſed ſolum tanquam ab eo patiens, illius affectionis memoria. Nanque nunc præſens ipſum percipit, non tanquam huic ipſi inſiſtens, quoniam adeſt, ſed tanquam illud ſentiens, quod agit. Quapropter ipſe quidem intellectus, & ratio non in id ſolum, quod præſens eſt: ſed in id quoque quod futurum appetitionem extendit. Deſiderium vero quod præſens eſt, ſemper ſibi finem ſtatuit, quod etiam ſentit, & ipſa quidem ratio non id ſolum, quod ſuaue, ſed & quod bonum percipit. Diiudicat enim quod ſuaue, quippe cum haud omne bonum ſit. Deſiderium autem in id ſolum intuetur, quod ſuaue, tanquam id omnino bonum ſit, & in id quod præſens adeſt, non autem in id quod futurum eſt, quia temporis nullam nactum eſt cognitionem. Quandoquidem igitur, quod præſens eſt, ſuaue ſit, quod autem futurum, aut vtile, aut & magis ſuaue, deſiderium quidem quod præſens eſt proſequitur. At ratio quæ ſecundum naturam ſeſe habeat quod futurum, ſi maxime bonum ſit. Deſiderium enim tanquam non diiudicans futurum à præſenti, præſens ſuaue, tanquam ſimpliciter, & ſuaue, & bonum exiſtens, recipit. Tanquam enim idem ſit, quod ſuaue eſt, id & tanquam bonum inſequitur. Hæc itaq; cum in medio dixerit, quod reliquum eſt refert, ad coniunctionem illam, quoniam, quæ in principio collocata fuit, ſic.

QVINQVAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

SPECIE QVIDEM eſſet unum ipſum mouens appetens, quatenus appetens. primum autem omnium ipſum appetibile. Id nanque mouet, & non mouetur, quia intelligatur, aut imaginatione concipiatur. Numero autem plura ipſa mouentia.

EXPOSITIO.

Specie vnum eſſe dicitur ipſum appetens, non exacte, ſed quemadmodum dictum fuit, quemadmodum ſeſe habent, quæ ab vno, & ad vnum. Antea vero quam rurſum redderet ad illud, ſpecie quidem vnum eſſet, plura vero numero, quoniam duo ipſa appetentia, & quæ aliquando inter ſeſe pugnant, quodq; rationis particeps, & quod abſq; ratione appetit, in medio illud attulit, quemadmodum ante appetens ipſum appetibile eſt. Quoniam & ipſum appetens propter appetibile mouet. Præcipue igitur ipſum appetibile adeſt, at non quod adhuc poteſtate ſit, verum quod actu exiſtat. quia enim intellectum fuit, aut imaginatione conceptum. Quando & idem eſt cum appetente, iuxta ſubiectum. Quandoquidem & quod ratione differt, ipſum appetẽs præcedit, Ipſum náq; appetens, tanquam finem ipſum appetibile conſequitur.

QVONIAM autem ſunt tria, unum quidem ipſum mouẽs, alterum autem quo mouet, & præterea tertium quod mouetur. Ipſum autem mouens duplex, alterum quidem immobile, alterum autem mouens & quod mouetur.

Vult quidem ex his, quæcunque ea ſunt, quæ ſpectant ad motum animalium ſecundum locum, colligere, atque tradere. Hæcq; meta eſt eius quod dicitur. Sed anteaquam ea quæ ſpeciatim traduntur, habeantur, oportet in dictione ipſa verſari, quemadmodum & interpretes faciunt. Nam cum inceperit ex coniunctione illa, quoniam, tanquam aliquid redditurus, attamen nihil reddidiſſe videtur. Sed ſubintelligendum eſt, dum interpungimus, poſt illud, eſt autem alterum quidem immobile, alterum autem quod mouetur. Quatuor nanque eſſent, quæ ſpectarent ad huiuſmodi motum, propter quæ iure enumerata fuerunt, quæ nam ſint iſta quatuor. appetibile. appetens. id quo mouet. & quod mouetur. Tria nanque enumerauit, mouens, id quo mouet. & quod mouetur. Cum vero ipſum mouens duplex eſſe attulerit, alterum quidem immobile, alterum autem quod mouet, & mouetur quatuor quod reliquum fuit, ipſa omnia enumerantur. Immobile quidem igitur eſt, quod tanquam appetibile mouetur. Quia enim imaginatione conceptum fit: aut intellectum, quemadmodum dixit, hoc eſt, actu appetibile factum, quando & idem ſubiecto fit, cum appetente mouet. & præcipue mouet ipſum appetens, quatenus ratione differt ab eo. Quandoquidem tanquam ad finem ad ipſum appetibile, appetens mouetur. Manet autem ipſe finis immobilis, & ipſe in id quod cupit, non fertur. Hoc quidem pacto ipſum appetibile mouet, tanquam immobile. Ipſum vero appetens, quod etiam proximius mouet ea, quæ mouentur, ab appetibili excitatum, & in eius ordinem commotum, & quod propter hanc cauſam moueri dicitur, iuxta ipſam appetibilis inſequutionem mouet animal, innatum ei, atque ſubiectum inſtrumentum. Quapropter haud vi vlla, ſed ſua natura illius impetu commouetur. Mouet autem vtens altero quodam, quod medium eſt inter ipſum mouens, ipſum appetens inquam, & id quod mouetur, quod eſt ipſum animal. Id autem quod medium, videtur quidem Ariſtoteles in libro de motu animalium ipſum ſpiritum intelligere, qui viuax in nobis eſt. qui medius exiſtit inter cor ipſum mouens, atque ſolidiores animalis particulas, quæ mouentur. Dicit autem in illo, & aliud quoque quoddam medium eſſe in ſuperiores, atque inferiores animalis particulas, & dextras, atque ſiniſtras. quod in ſuperficie potius collocat, quæ iungit oppoſitas particulas. Cum aut ſurſum, aut deorſum, aut dextrorſum, aut ſiniſtrorſum ipſum flectatur, dum aliqua quidem ratione mouetur, alia vero quieſcit. In ipſa nanq; flexione contingit, alteram quidem oppoſitarum particularum moueri, alteram autem quieſcere. Quādoquidem quod mouetur, omnino alicui ſtanti dum nititur, ita moueri vult. Contingit itaq; mediam oppoſitorum ſuperficiem, ceu finem quidem ſtantis quieſcere, vnà autem cum eo quod mouetur, moueri, tanquam huius principium. Cæterum hæc quidem, ſiue ſpiritum aliquis dicat, ſiue huiuſmodi ſuperficiem, corporea omnino eſſe fatetur, in quæ & Ariſtotelis interpretes oberrarunt. Opinor autem & hac ratione diiudicandum eſſe ſermonem. Nam ꝙ omnis anima actus corporis organici ſit ab eo traditum fuit, & ꝙ vtatur tanquam inſtrumento ipſo viuente corpore. Quod autem vtitur non eſt ſimpliciter forma inſtrumenti, tanquam inſtrumenti, exceptum nanq; ſemper eſt quod vtitur, ab eo, quo vtitur. Quoniam itaq; ipſum animal inſtrumentum ſubſtratum fuit animæ vtenti, anima quæ ipſo vtitur, non erit tota, vt ita dicam, inſtrumenti forma. ſed tanquam vtens id à quo, & efficiens cauſa. Ipſum nanq; mouens ſub efficienti eſt. Sed ipſa quidem vegetans, tanquam poſtrema, obſcure manifeſtat ipſum vtens, manifeſtius autem quæ oſtrearum, aut ſimilium. quoniam licet non vniuerſaliter, at iuxta ſuas particulas ſecundum locum mouent. Quæ vero progredientium manifeſtior, cum alia ſit, præter id quod mouetur. Ipſum nanque mouens, & efficiens, diuerſum eſt, præter id quod mouetur, & patitur. & præſertim cum aliquid eius quod mouetur non ſit, ſecundum Ariſtotelem. Ne idem & mouens ſit, & quod moueatur. Erat autem quod mouetur ipſum animal. Ipſum vero mouens anima, cum non ſit formalis vita viuentis corporis. Huiuſmodi nanq; vita, & tanquam animalis formandi vim habet, & tanquam inſtrumenti. quod id erat, quod mouetur. Ipſa quidem anima iuxta mouens, ſed non iuxta formam eius quod mouetur,

tanquam

tanquam eius quod mouetur eſt, & declarata fuit, tanquam mouens eius quod mouetur, & efficiens eius quod efficitur. Et propter excellentia, & medietate quoq; indigebant, quæ ambo inter ſe iungat. Medietaſq; iſta haud corpus, vt opinor, eſſe debet, rurſum enim quod mouetur erit, & non id quo mouet: ſed corporeum quidem aliquod: non, autem corpus. Qualis ea vita eſt, quæ inſtrumentum, tanquam inſtrumentum format, quæ ſecundum ſeipſam quidem non mouetur, cum incorporea ſit, principium autem eſt, eius quod mouetur, tanquam viuentis, cum formalis cauſa ſit, quemadmodum bona valetudo recte valētis: quia tota inſeparabiliter ingreſſa eſt corpus, cum corporea dicatur. Quod autem mouetur ipſum animal eſt quoniam non tanquam corpus ab anima, ſed tanquam animal mouetur. Medietas vero & quieſcere, & moueri, quodam pacto dicitur. Cum iuxta ſeipſam quidem immobilis ſit, quia vita eſt, ſecundum accidens autem moueatur, propter inſeparabilem complexionem, quam cum animali habet.

EST AVTEM quod quidem immobile, quod in actione poſitum bonum.

Non tanquam ſecundum ſeipſum immobile. In mutatione nanq; poſita ſunt, quæ aguntur & alio modo ſeſe habere contingunt. Sed quia moueant appetitiũ cum non moueantur, quo moueant. Nam quia manent bona, aut videantur, mouent.

QVOD autem mouet, & mouetur, ipſum appetens. Mouetur enim appetens, quatenus appetit. & appetitus motus quidam eſt, aut actio. Quod autem mouetur eſt animal.

Non quod ſecundum locum mouetur, ſed quod quidem ſecundum locum mouet, mouetur autem tanquam ab appetibili: cum in id, quod eſt actu appetere excitetur. Pulchrius enim ſic Plutarchus exponit, ipſam appetentem actionem motum ab Ariſtotele nunc Platonice dictam fuiſſe inquiens. Ac forſan quia in motum omnino deſinit, & totum id, localis eſt motus, ſed non poſſibiles. vel Alexander moueri dicens, appetitum. ſecundum accidens, quia in corpore eſt, ita intelligit, vt vna moueatur cum ſubiecto ſecundum accidens, quemadmodum dictum fuit. Neque enim qui in viuente corpore totus infitus eſt mouet, ſed qui habet aliquid & ſeparabile, & ſeiunctum, & prope ipſum mouens manet, atque ipſe medietatis indiget. Qui vero id quod mouetur, tanquam id quod mouetur format, eius cauſa formalis eſt, quæ medio caret. Ariſtoteles autem ſeipſum interpretatur, qua ratione ipſum appetens id eſſe dixerit, quod moueatur. Quatenus enim appetit, indicans appetitionem ſecundum ipſum. Nanq; moueri nunc inquit, non animal, ſed ipſum appetens, tanquam appetens. Atque adhuc manifeſtiorem orationem reddēs, appetitum cenſet, motum quendam eſſe, tanquam actionem in motum deſinentem in ipſo animali. Quo, particula illa aut, in eo, aut actio, non coniunctio diſiunctiua ſit, ſed tanquam aduerbium, pro eo, quod eſt, ſecundum quod intelligamus. Sin autem & tanquam coniunctio dicta fuerit, indicitur illud, appetitum licere, vel actionem vocare, tanquam impartibilem, & perfectam actionem. vel motum, tanquam is qui ab appetente excitetur, & tanquam in motum animalis deſinat. Mouetur autem animal, iuxta motum proprie determinatum, qui actus eſt ipſius mobilis, non tamen naturalis, ſed progrediens, & qui ab anima fit, atq; animalibus conuenit.

QVO autem mouet inſtrumento appetitus, iam id corporeum eſt. Quapropter in communibus corporis, & animæ actionibus, conſiderandum de eo.

Non corpus intelligit, quod corporeum, illud nanq; moueretur omnino, ſed corporis formam habentem, atq; extremam vitam. Quapropter & differt contemplationem de ea, tanquam tunc dicturus, quando communia cōſiderabit animæ, & corporis munera. Commune aũt eſt, non ipſum mouere, neq;.n. & à corpore mouetur, qđ aĩam hẽt, at neq; à cõmixta vita. Nãq; ipſa terminus erat, tanq̃ eius qđ viuaciter mouet, Ipſum aũt mouẽs iuxta

mouentem ſtat, iure igitur in libro de motu animalium loquetur, de eo, quo mouet.

QVINQVAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

NVNC autem, ut ſummatim dicam, ipſum mouens inſtrumentarie, ubi principium, & finis idem, ut gigglyſmus. ibi. n. curuum, & cauum. Id quidem, finis, illud autem principium. Quapropter alterum quidem quieſcit, alterum autem mouetur. Ratione quidem cum diuerſa ſint, magnitudine autem inſeparabilia.

EXPOSITIO.

Eſt quidem, vt dictum fuit, & corporeum aliquod ibi inſtrumentarie mouens. nunc attamen inſtrumenti, tanquam inſtrumenti formandi vim habentem vitam eſſe vult, eam quæ inſtrumentarie moueat, quam dicet manere, atq; moueri. Sin autem hanc & in libro de motu animalium aut manifeſte dicit, aut & demonſtrat, inde accipiendum eſt. Videtur autem & ibi omnino de ea loqui. Nunc enim ſummatim, inquit, hoc eſt breuiter, quæ ibi latius dicta fuere, dicenda. atque ſane intelligit ipſum inſtrumentarie mouens, quod ſcilicet poſt appetitum quidem eſt, qui non inſtrumentarie, ſed primo, atque ipſe mouet, quia licet ab appetibili excitetur, attamen ex ſeipſo in appetibile fertur. Omne autem inſtrumentarium, poſt ipſum primo mouens, ante id quod mouetur eſt, ſiquidem non ſolum illud exiſtat, quod moueatur, verum & mouens quoq;. Tale nanq; ipſum inſtrumentarie mouens, quod mouetur quidem à primo mouente, mouet autem id quod tantum mouetur. Sit quidem igitur, vt dictum fuit, & corporeum aliquod tale, vt cor, vt ſpiritus viuax, qui media eſt inter oppoſitas particulas ſuperficies. ſit præterea & vita, quæ inſeparabiliter animal format, quæ ipſum fingit, tanquam id, quod moueatur. quæ & ipſa animal mouere dicitur, quoniam ſecundum ipſam mouetur, ſed haud tanquam ab ipſa. Mouere autem dicitur ab ipſo primo mouente, quod mouetur inſeparabiliter & tanquam eius quod mouetur ſit forma, & potius tanquam ſecundum accidens moueatur, quam ſecundum ſeipſam. Quod enim ſecundum ſeipſum mouetur corpus omnino, & magis proprio huiuſmodi vitam intelligere debemus inſtrumentariam, quàm quodcunq; corpus. Ipſum quidem enim corpus impoſſibile eſt, iuxta eandem particulam per totum principium eſſe, & finem. Manifeſte enim id adduxit Ariſtoteles idem principium, & finem eſſe volens, quod illud eſt, quo mouet. Ipſa quidem vita, quæ inſita eſt tota per ſeipſum totam, quæ ipſum animal mouet, tanquam id quod mouendi vim habet, iuxta quod, ſed non à quo. & quæ mouetur ſecundum accidens, tanquam formalis cauſa eius quod mouetur. & gigglyſmus præterea acceptus fuit ab eo tanquam ſimilitudo, eius quod totum per totum quodam pacto mouetur, atque quieſcit. neque enim tanquam corpus, ſed tanquam ſuperficies.

Giggly ſmus quid? Eſt autem gigglyſmus, quemadmodum Plutarchus vult, duorum annulorum complexio, ita vt alter in alterum iniectus ſit. Quando curuum alterius, alterius cauum tangit. & quemadmodum Alexander demonſtrat, quando circa vnam fibulam ſtantem, annulus adiunctus ei, intus, atque extra, cum porta quæ conuertitur, agit. fibula tamen immobili manente, ipſe annulus, contrariis in conuerſione illa portæ, intus, atque extra, mouetur motibus. Verum gigglyſmum, quacunque ratione res ſeſe habeat, ita accipere oportet, vt interpretes volunt. aut alterius quidem annuli curuum, alterius autem cauum, aut alterius quidem annuli cauum, ipſius vero fibulæ curuum. Atque hic quidem manens fit curuum fibulæ, cauum autem annuli moueatur. In duobus vero annulis, moueatur quidem curuum eius, qui complexus ab altero eſt, immobileq; maneat complectentis cauum. Cæterum nequaquam hæc mihi cum ipſa dictione conuenire videntur, quæ inſeparabilia à magnitudine ſtatuit ipſum quieſcens, atque id, quod mouetur. Cum ſola ratione diuerſa ſint. Solituſq; Ariſtoteles ſit inſeparabiles magnitudine appellare, non continui particulas, quia in continuitate aliæ alibi collocatæ ſunt, neque adhuc magis, quæ ſe tangunt, quæ hæ neq; ſecundũ continuitatem inter ſe coniũctæ ſunt, ſed eas, q̃cũq; totæ per totũ ſubiecto inter ſeſe cõiunctæ ſunt. Quapropter & Alexan.

huic

huic inſtans, haud quæ deinde adducuntur tanquam de gigglyſmo intelligit, quod eſt, inſeparabilia eſſe magnitudine principium, & finem: & ipſum quieſcens, atq; id quod mouetur. Sed tanquam de nobis ea dicta ſint. Cum inter oppoſitas partes, intelligo autem eas quæ ſurſum, atq; deorſum, aut quæ dextrorſum, vel ſiniſtrorſum flectuntur, & altera maneat ex oppoſitis, altera autem moueatur, media ſuperficies, tanquam finis quidem eius quod mouetur ſit, & ipſa, tanquam principium autem eorum quæ quieſcunt manens tota per ſeipſam totam. Neque enim habet profunditatem, & quieſcens, & dum mouetur. Verum, vt opinor, oportebat, & in ipſo gigglymo ſimilitudinem accipere, ne fruſtra acceptus fuiſſet. Quonam igitur pacto in corpore accipiemus, quod profunditatem habeat. & alibi quidem ipſum curuum alibi vero cauum. Nunquid, vt diximus, non iuxta id quod corporeum eius eſt, ſimilitudinem capere oportet? ſed iuxta corporis ſuperficiem, ſiue caua, ſiue curua appelletur. Nãq; & curua omnino, & caua eadem tota per totam. & caua eodem modo omnino curua. Siue igitur intimum annulum intelligas, qui mouetur iuxta curuum ſuiipſius, iuxta quod tangit quod ipſum complectitur, id quod mouetur erit, annulus ſcilicet qui complectitur corpus nanq; erit, quod mouetur. Superficies autem eius, quæ ſimul curua, atq; caua eſt. quæ iuxta ipſum complectẽs, quatenus quidem proxima ei, quod mouetur, eſt autem ipſum cauum, mouetur, tanquam finis potius, illud tangẽs, quod mouetur. Quatenus autem quieſcenti atque complectenti annulo vicina eſt, iuxta curuum quieſcit. Quãdoquidem finis quidem eſt eius quod mouetur, & iuxta curuum. ſed longius, quam iuxta cauum. Ipſum autẽ curuum, & ipſum cauum, ſubiecto quidem inſeparabilia ſunt. quod magnitudine Ariſtoteles dixit. Totum enim per totum quod ſit cauum, id & curuum eſt. Siue igitur in linea, ſiue in ſuperficie, ſiue in corpore id aliquis cõtempletur, forſan totum videbitur, & moueri quodam pacto & quieſcere. neutrum autem ſecundum ſe faciet. Ipſum nanq; ſecundum ſe, & moueri, & quieſcere, corporibus, vt dictum fuit, conuenit, ſed ſecundum accidens, & ſecundum reſpectum, qui in id quod mouetur, aut in id quod quieſcit, vergit. Et hac ratione, & ſuperficiei inter oppoſitas partes interiectæ ſimilis erit ſimilitudo. & illi uitæ quæ inſtrumenti formandi vim habet: vt nos poſuimus. Quam & ſiquis iuxta id æquius interpretaretur, quandoquidem vt ipſum mouens ſubſtantia eſt, ipſa appetens vita, & id quod mouetur: Ipſum nanq; animal oportet, & id medium, quo mouet ipſum mouens, ſubſtantiam eſſe. Subſtantia vero vita ipſa eſt, & non ſuperficies. & tanquam media præſtantior quidem animali, ſubingrediens autem appetentem vitam.

OMNIA enim impulſione, & tractione mouentur. Quare oportet quemadmodum in circulo manere aliquid. & inde incipere motum.

QVINQVAGESIMASEXTA PARTICVLA.

OMNINO quidem igitur ut dictum fuit quatenus appetens ipſum animal, ea ratione ipſius mouendi uim habet. Appetens autem non ſine imaginatione. Imaginatio uero omnis aut ratione colligens, aut ſentiens. Hanc quidem igitur, & alia animalia participant.

EXPOSITIO.

Qua quidem ratione motus qui extra fiunt ad impulſionem, atque tractionem adducuntur, ab eo in naturali auditione didicimus. quo vero pacto, & qui ſecundum naturam exiſtunt, ſcire dignum eſt. Dixit enim omnia. Quare & quæ ſecundum naturam quoque mouentur. Ac videtur quidem ipſum impellens, atque trahens dicere cauſam motus, aut extendens, aut colligens, quod mouetur. Impellens quidem cum extendat, trahẽs autem cum colligat. Hæcq; non ſolum efficiens cã eſt, tanq̃ ea à qua, ſed & formalis tanquam ea ſecundum quam. Quod autem trahitur, & impellitur, ipſum quod mouetur

exiſtit, aut dum extenditur, aut dum contrahitur, quemadmodum illud ſeſe animal habet, quod calefit, aut frigefit. Nam dum veretur calefi, cum diffundatur, atque extendatur ſanguis. Dum vero timet, contrahitur, atq; colligitur, vnde & pallor in ſuperficie accidit. Atq; in naturalibus, atq; non viuacibus motibus, vt in latione ignis ad ſuperiora, leuitas vis illa eſt, ſecundum quam mouetur, ipſe autem ignis qui mouetur, qui quidem trahitur ſecundum naturam, & non violenter, cum non ſine ſua integritate colligatur, atq; ad eam properet. Iuxta ipſum vero progreſſum qui dimenſionem habet impellatur, haud violenter, neq; in hoc, ſed ſua ſponte, attamen extendatur. Ei autem quod propoſitum eſt, cōcinnādum, quia dum impulſione, atq; tractione mouetur, aliud quidem quieſcit ab eo, quo mouet mouens, aliud autem mouetur, quo ipſum quidem quieſcens impellat, aut trahat, quod vero mouetur, impellatur, aut trahatur, quemadmodum in annulo, qui ab alio complectitur, ipſum quidem curuum eſt impellens, aut trahens ſecundum quandam proportionem. Ipſum vero cauum quod impellitur, aut trahitur. Quatenus quidem recedit à cauitate cōplectentis annuli impellitur, quatenus autem in idem circulariter fertur, id quod trahitur, exiſtit. Quoniam ſi non annulus qui ab alio complectitur, moueretur, ſed ipſe cōplectens, circa eum qui intus manet, iuxta cauum ſuperficiei quæ intus eſt, habebit ipſum manēs. iuxta autem curuum id, quod mouetur. Secundum curuitatem. n. magis habebit, quod profunditati ſuiipſius vicinum ſit. Iuxta cauitatem autem, quod longius quidā abeſt à propria profunditate, proximius autem eſt manentis annuli; quam fibulæ. quemadmodum Alexander gigglymum interpretatus eſt. Vita vero iuxta quam mouetur, quod mouetur, ipſum quidem ſtabile habebit, iuxta tactum, quem erga ipſum mouens ſeruat, hoc eſt, erga appetitum, quod autem mouetur, erga ipſum animal. Id nāq; erat, quod proprie mouetur. Quoniam itaq; ipſum impellens, atq; trahens iuxta ipſum manens, quod autē impellitur, & trahitur iuxta id quod mouetur, in omni motu erit, illud quidem manens, id autem quod mouetur. Quemadmodum in circulo ipſum quidem centrum manet, impellens quidē circulum, quatenus recedere faceret eum à ſeipſo, remouet. Trahens vero, quatenus circa ipſum mouet, ipſe totus circulus, qui ſic impellitur, & trahitur. Propter quæ cōclusionem quæſtionis, quæ ei propoſita fuit, adduxit mouentem quidem cauſam proxime, ipſum appetibile eſſe volens. Ipſum vero appetens, omnino nō ſine imaginatione eſſe enuntians. Siue rationis particeps illa imaginatio ſit, qualis quæ in hominibus exiſtit, cum rationis formam habeat ſecundum ſubſtantiam. neq;. n. alio pacto cum ratione conueniret. aut rationis expers exiſtat, qualis quæ in beſtiis. Ipſe quidem. n. contemplans intellectus haud omnino indiget imaginatione. niſi cum ſenſibilia, aut quæ ex abſtractione conſideret. Ipſe autem appetens, & in actione verſans ſemper circa particularia ſeſe habēs, atq; cum vniuerſali, & particularem quoq; coniungens propoſitionem, ſemper imaginatione indiget adiutrice, ad particularium cognitiōem. Mouet autem animal, & imaginatio, & intellectus, non iuxta cognoſcentem vim, ſed appetentem, vt dictum fuit. Quatenus. n. appetens mouet, licet cum imaginatione ſit rationis participe, aut vita ratione carente. Quapropter dixit, omnino appetens ipſum mouens eſſe.

CONSIDERANDVM autem & de imperfectis, quod ipſum mouēs eſt. quibus tactus ſolum ineſt ſenſus. Verum contingit imaginationem ineſſe his, aut nō, & cupiditatem. Videtur. n. dolor, & uoluptas ineſſe. Sin autem hæc, & cupiditatem neceſſe. Imaginatio autem quonam pacto ſit, nunquid quemadmodū & mouetur, indefinitorum, & hæc inſunt quidem, indefinitorum autem inſunt?

Quæ quidem imperfecta vocaret, ipſe expoſuit, quibus tactus ſolus ſenſus ineſt. Omnino quidem. n. quibus tactus, his & guſtus. Quo ex ſuaui, atq; moleſto, quæ in humorib. poſita, quod nutriendi, ac non nutriendi proprietatem habeat, diiudicet. & ad id quidē accedat, alterum autem auertat. Quoniam ex tactu, quod totum corpus ſeruare poteſt, adeſt, quodq; corrumpere. Ambobus nanq; ſenſibus animalibus opus eſt. iis nanq;, quæ terreſtre multum habent in tota corporis natura, ne ſenſu quidem quolibet opus eſt, quippe

cum neq; quocunq; modo moueri apta ſint, & propter hanc cauſam neq; perſequi quod eligendum, neq; vitare quod fugiendum. Verũ quia extrema tm̃ vita vegetans ipſis adeſt, delabũtur iã, & ꝓximũ aliqd iã ciunt in naturales motus. Senſus vero in iis, quacũq; rõne mouenẽ ĩtus eſt. Qñquidẽ, & q̃ impfecta dñr aĩalia, moueri vñr, nõ ſcdm ſeipſa tota, ſed ſecundum partes. Et abſq; eo, ꝙ ipſis adſit quod ſuaue, aut moleſtum ſecũdum humores, aperiunt oſtream teſtam, quæ circum carnem iniecta eſt, inquirũtq; id, quod ad nutrinonem aptum. Sin autem feſtuca quæpiam, aut durum aliquod alterans iniciatur, clauduntur, tanquam vitantia, quod moleſtum exiſtit. & quod ſuaue recipiunt, tanquam ad id accedentia, quod nutrit. Dilucidum itaq; eſt, quemadmodum nõ ſenſus ipſa mouet, ad aperiendum, & claudendum, ſolum nanq; eorum, quæ adſunt, ſenſus eſt, & eorum quæ abſunt ratio, atq; imaginatio. At neq; ratio in illis eſt. Nanq; ipſorum vniuerſalium ratio eſt. Imaginatio vero in atomis ſenſibilibus poſita, licet adhuc recedant hæc, memoria tamen adeſt ſimiliũ, quæ antea facta fuere. Cõcedenda itaq; ipſis ex neceſsitate imaginatio. Quod ſanè & Ariſtoteles quoq; rationibus colligit, quia dolor, atq; voluptas huiuſmodi animalibus inſit. Id autem perſpicuum ex eo eſt, ꝙ accedant ad ea, quæ nutriunt, aufugiant autẽ aliena. Quibus autem voluptas, & dolor adeſt, hos omnino cupiditas ſequitur. quod & ex ſe quidem perſpicuum eſt. Appetitus nanq; eſt, qui in id quod ſuaue, aut moleſtum extenſus eſt. aut & in bonum, atq; malum. quemadmodum in iis, quæ rationem habent. Quapropter & conuertitur in mortalibus animalibus. Siq; aliquis concedat cupiditatẽ eſſe, omnino erit voluptas, & dolor in his, ſiue contra voluptas ſit, & dolor, omnino & cupiditas aderit. Præterea & manifeſtior ratio fit, cum etiam non adhuc præſente ipſo ſuaui, in id quacunq; ratione moueri videntur. Dilucidum nãq; eſt, ꝙ ſecundum appetitum, non autem ſecundum ſenſum ſimpliciter mouentur. Senſus.n.ſolum præſentium eſt, appetitus autẽ & abſentium. Quibus autem appetitus ineſt, ſiue cupiditas, his & imaginatio, quoq; adeſt. Quo ex memoria ipſius ſuauis, vt dictum fuit, erga illud moueatur. Sed imaginatio in huiuſmodi animalibus id plurimum habet, quod indeterminatum. Indeterminata nãq; eſt, & quæ vermium, & erucarum, & eorum quæ indeterminate illuc mouentur. Sed in latitudine potius, & haud anguſte habent, quod indeterminatum. Neq;.n.ibi ſolum inueſtigãt, quod ſuaue, vbi hactenus immobiles manebant, ſed & ſic, atq; ſic dum ad aliud, atq; aliud feruntur, ipſum ſuaue, vt vno verbo dicam, determinate nãciſcũtur, ac perſæpe ipſum inſequuntur. Indeterminate autem agunt, quia ita forte fortuna euenit, vt ipſum inueſtigarẽt. & non quemadmodum apes quæ ad conſuetũ pabulum, atq; propria deferuntur aluearia. Ipſa quidem imperfecta animalia, & ipſa quidem determinate quod ſuaue adipiſcuntur, quia vero haud in pluribus ſuaue id inueſtigant, tanquam ſic, atq; ſic ipſum adeptura, ſed in eo ſolo, in quo & manent, anguſtumq; habent terminum, & magis indefinitum, q̃ illa, quia haud multis in locis ipſum terminum ponant. ſed vno ſolo in loco, vt dictum fuit. Hac autem ratione, & motus quoq; eis indefinitus ineſſe dicitur, propter id, quod anguſtum atq; ſecundum partem, & non tanquam ipſis totis locum ex loco mutantibus. & tanquam non ſic, & ſic, neq; tanquam à ſeipſis excitentur. ad perceptionem illam ſuauis, quæ domi fit. ſed ad ſolam qualem eius receptionem quando illud extra cadat.

QVINQVAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

IPSA quidem igitur ſentiendi uim habẽs imaginatio, quemadmodum dictum fuit, & in aliis animalibus ineſt. quæ autem deliberandi poteſtatem obtinet, in iis quæ ratiocinantur.

EXPOSITIO.

Cum dixerit & in imperfectis animalibus imaginationem ineſſe, licet indefinitam, atq; multo videlicet magis cum conceſſerit ipſum adeſſe, & perfectionibus, quæ ſecundum locum mouentur, eumq; ſæpenumero dixerit, & rationem quæ in nobis eſt, imaginatione vti, tãquam & in hominibus, non aũt in ſolis beſtiis imaginatio inſit, diſtinguit admodum philoſophice diſcrimen humanæ imaginationis, atq; eius; quæ animalium ratione caren-

tium.Cum ea quidem cum ratione,atque opinione conueniat, & conſilium aliquod aſſe-
quatur,& aliquando dirigatur a rationali voluntate.aliquando autem & reſiſtat aduerſus
eam.vt & interdum ſuperet in intemperantibus,tantam habet cognationem,cum eo quod
rationis formam ſecundum naturam habet. Altera vero haud apta ſit, cum ratione, aut
deliberatione coniungi.Licet in quibuſdam, quæcunq; demonſtrant,aliquid quod ratio-
nis formam habeat,in ipſis,ipſum conſueta reddi ab iis,quæ rationé habent, & concinnari
quodam pacto,non ex ſe,ſed extra accedit. Quia natura haud collectim aggreditur, quæ
admodum diſtant, ſed per ea,quæ proxima ſunt. Canes.n.& ſimiæ,& vrſi,& equi,licet ra-
tionem propriam nō habeāt, at humanæ accommodantur rationi,quodā ſcilicet rythmo,
at neq; ita,neq; quātum ipſæ noſtræ imaginationes. Haud tamen id faciunt formicæ, &
apes,aut quæ humi ſerpunt,aut quæ natant.neq; adhuc magis,quæ indeterminatam, ha
bent imaginationem. Id itaq; propoſitum eſt dictionis, deſtinguere humanam imagina-
tionem: quam nunc conſultantem appellat, ab ea, quæ in animalibus ratione carentibus
reperitur.Quod autem particulare eius quod dicitur inueſtigandum, deliberantem in iis,
quæ ratiocinantur,appellat,tanquam omni imaginationi quod ambiguum eſt, quodam
pacto aſſignans,& quod circa ea,quæ contingunt,verſetur.Neq;.n.eſt circa perpetua, atq;
ea quæ ſemper eodem modo ſeſe habent,& quorum neceſſarius eſt finis, quæcunq; deli-
beratio.Sed in iis quæ agūtur,& particularia,atq; huiuſmodi ſunt qualia ea ſunt, quæ ali-
quando quidem poſſunt in finem exire, aliquando autem non.& qualia quæ non ſemper
ipſum quod eligitur inferāt.Quapropter videtur neq; imaginationem, quemadmodum,
neq; ſenſum cœleſtibus cōcedere, quippe quæ ſecundum ſolum intellectum agant.Quo
nanq; pacto illis deliberatio qualiſcunq; adeſſet, quæ eodem ſemper mouentur modo,&
in fine ſemper ſunt? Sin autem aliquis alia ratione eis ſenſum concederet, alia ratione phi-
loſopharetur de ſenſu,& non de eo,iuxta quem nos,& mortalia omnia animalia ſentimus
cum percuſſione ab iis quæ extra præterea egeamus,& inſtrumēto ipſo vtamur ſenſorio.
Sed cognitionem quæ tota ab ipſis ſenſibilibus excitatur ei concedit, quæ neq; percuſſiōe,
neq; inſtrumentis indiget,quæq; neq; iuxta paſſionem,ſed tota iuxta actionem præſtan-
tiorem conſiſtit,& nō a corpore ad intellectum venit, ſed ab intellectu in corpus progredi-
tur.& quia ſenſibilium rerum eſt, ſenſum appellat. Si aliquis itaq; hoc pacto, & imagina-
tionem in ipſis ponat,eodem modo aſſignabit ſenſui.Ambiguitatem autem deliberatiōis,
& ipſe demonſtrans,illud addidit.

VERVM enim aget hoc,aut hoc,ratiocinationis iam eſt opus.& neceſſe ſemper
eſt,uno menſurare.qd.n.maius proſequit̃. Quare pōt unū ex pluribus uiſis facere.

In iis.n.quæ dubia ſunt,& non neceſſario habēt vnum,atq; eundem terminum, & vnū
finem,ipſum,verum hoc, aut hoc ineſt. & ſimul quod rationis particeps eſt ipſius delibe-
rantis vitæ declarat. Animalia nanq; quæ ratione carent in id ſolum progrediuntur,quod
ſuaue apparet.propter anguſtias in vnum aliquod ſuaue intuentia. Ac non quemadmo-
dum ratio facit,quæ propter latiorem, atque ad multa progredientem contemplationem,
atq; appetitionem aliquando quidem in id quod bonū, aliquando autem in id quod ſua-
ue tendunt.Quare rationis quidem particeps eſt,ſed circa ea quæ cōtingunt,& eorū, quæ
ratiocinandi vim habent imaginatio.Sentientem autem vocat imaginationem, eam quæ a
ſolo excitatur ſenſu.Oportet.n.quemadmodum in ſermonibus de eo,ab ipſo determina-
tum fuit,omnino antea ſenſiſſe,atq; inde imagines ex ſenſibilibus innatas eſſe in imagina
tione,iuxta quas,quod reliquum eſt,illa mouetur.Ea.n.quæ deliberandi vim habet cum
ab iis moueatur,omnino quidem & ipſa a ſenſu in principio excitatur, ſed non a ſolo ſen-
ſu,propter id quod ſecūdum ſubſtantiam cum ratione cognationem habet, percipit quo-
dam pacto & eius deliberationem,& ita erga eam agit,vt aliquando quidem conſequatur,
aliquando autem ad alterum vergat,eius quod a ratione iudicatur.& aut vincat,quemad-
modum in intemperantibus,aut vincatur,vt in temperantibus.& aliquid deliberās affuit,
non ſolum quia in contingentibus, & iis quæ in actione poſita, & quæ interdum alia ra-
tione ſeſe habent, verum quoniam & in vnum intueri oportet, id quod deliberet,& ad id,

tanquam

tanquam in illud, quod maxime eligendum referre. quam vnam dixit menſuram. Nanq; quando aut quod vtile eligi oportet, aut quod ſuaue, deliberat in illud intuens, quod maxime eligendum. Verum & vbi determinauit vtile eſſe, quod maxime eligendum, verum id vtilius, aut id deliberat, rurſusq; vni, atq; eidem vtili innixus deliberationes facit. Eodem q; modo & qui ipſum ſuaue finem ponit. Quare poteſt vnum ex pluribus viſis facere. qui ſanè deliberat, non anguſte, quemadmodum dictum fuit, in id ſolum intuetur, ſed in plura, & ea particularia, atq; generabilia, & quæ aliquando ſunt, & quæ contingit alia, atq; alia ratione ſeſe habere, & quæ mutuo comparantur. Ac propter hanc cauſam, quod ex pluribus talibus in vnum ratiocinatione contrahitur, quemadmodum alicubi Plato dixit, & imaginatione omnino adiutrice vtitur. Cuius munus quæ ita cognoſcibilia proxime occupare.

b ET CAVSA hæc, q opinionem haud uideatur habere. quoniam eam, quæ ex ratiocinatione non habet. Ipſa uero illam.

Si aliquis quidem opinionem ſimpliciter eam cognitiõem vocet, quæ iuxta id quod exterius exiſtit, atq; apparet, hanc in primis animalibus ratione carentibus aſcribere oportet, & Iamblichus ſanè in ea vita quæ ratione caret, & opinionem quoq; collocat. Sin autem eã intelligat quæ ex ratione, atq; ratiocinatiõe, & eam quæ ex multis particularibus in vnum vniuerſale adducit, nequaquam animalibus ratione carentibus hanc concederet. In cauſa autem eſſe inquit, q non omnis imaginatio de qua ratio exiſtit, quam & appetitus quoq; ſequitur, opinionem videatur habere, quoniam eam, quæ ex ratiocinatione non habet. Quandoquidem cognitionem illam, quæ iuxta id, quod videtur exiſtit, omnis appetitus habet. Neq; enim poſſibile eſt ſine cognitione aliquid appetere. & abſq; cognitione ſaltem ea, quæ iuxta id quod videtur. Circa ea enim quæ in actione poſita, exiſtimatio verſatur, quemadmodum circa ea, quæ in contemplatiõne collocata, exacta cognitio. Hæc autem eam, hoc eſt, opinio ex ratiocinatione, ſequentem habet imaginationem tanquam eã, quæ circa ea, quæ aguntur fit, & circa ea, quæ contingit alio modo ſeſe habere, hmõi opinio. Exiſtimatio. Exacta cognitio, vbi poſitæ.

QVAPROPTER ipſam deliberantem poteſtatem non habet appetitus. Vincit. n. interdum, & mouet uoluntatem aliquando autem illa hunc.

Appetitum nunc propriè vocat eum, qui ratione caret, & facit ſyllogiſmum in ſecundũ figura. Appetitus qui in animalibus ratione carentibus non habet ratiocinandi vim, ipſum deliberans habet ratiocinandi vim, talis itaq; appetitus non habet deliberandi vim. Adeo autem appetitum eum, qui in aliis exiſtit noſtra appetens imaginatio ſuperat, vt interdum rationi æqualis reddatur, quemadmodum dictum fuit. & uoluntati ipſius rationis, ita vt in iis quæ in actione poſita reſiſtant, & pugnẽt, interdum autem & eam quoq; ſuperat. interdum vero etiam vincatur. Quando igitur ab appetitu eo qui ratione caret principium fit, mouet quidem rurſus ipſe. mouetur autem tunc rationalis voluntas. & aliquando voluntas tota illam ſequitur, vt in immodeſtis, aliquando vero reſiſtit quidem, non autem ſuperat vt in intemperantibus.

QVEMADMODVM pila appetitus appetitum, cum incontinentia ſit. Natura aũt ſemper quæ ſurſum principalior, & mouet. Ita ut tribus latiõibus iã moueat.

Similitudinem affert eius quod dictum fuit, vnam pilam eorum, qui mutuo inter ſeſe proiiciunt. cum moueat quidem ipſe proiiciens, moueatur autem qui recipit. & rurſum qa proiicit moueat. Ita. n. & in intemperantibus, & deterior præſtantiorem mouet appetitum, & præſtantior deteriorem tanquam reſiſtentem. & vincit quemadmodum in iis qui pila ludunt, qui vehementius percunt. In intemperantibus vero deterior appetitus. quemadmodum in temperantibus, qui præſtantior. Ac videtur quidem incontinentiam nunc appellare omnem illam contenionem. Licet non id, quod deterius, ſed quod præſtantius vincat. Quatenus omnino haud vnius imperium eſt, ſed aliquando quidem alterius, aliquando vero reliqui. Interpretes vero pilæ ſimilitudinem de cœleſtibus intelligunt, quippe cum ea

non errat, & proprium motum largiatur, iis, quæ errant. Quo vnaqueq; ſphærarum er-
rantium proprio moueatur motu, & ipſa non errans ſuo ipſius, & tertius qui ab ipſa nō er-
rante datur vincat ſecundum. Quandoquidem natura, hoc eſt, ſecundum naturam volū-
tas, præſtantior, & principalior. quæ & à ſeipſa tota excitari poteſt, & tanquam bonum ip-
ſum terminum ſtatuit. ſecundum naturamq; ſecundam ipſa moueret. aut quoniam ſedi-
tiones agit aduerſus præſtantiorem, mouet quodam pacto & ipſa illam. quemadmodum
in iis qui pilam inuicem proiiciūt, dictum fuit. Si itaq; neq; demulceatur, neq; cogatur, ſed
contra ſuperare debeat voluntas, tertius erit motus, à voluntate, qui eam habet vim, vt re-
primat eum qui ratione caret, cum prima ſit tanquam imperans iuſſio ſecundum naturā
exiſtens. Imperat. n. natura, vt dictum fuit, voluntas imaginationeconcipiendi appetitus,
Ipſæq; adhuc imperite ſeſe habens, econtrario illam non adhuc ſecundum naturam in id
quod proprie eligi debeat, trahere nititur. Ipſaq; voluntas cum tracta non ſit, cohibet non
ſine quadam inſtantia illius motum.

QVINQVAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

IPSVM autem ſciendi uim habens non mouetur, ſed manet.

EXPOSITIO.

Ex iis quidem quæ deinceps ſequuntur videtur ſummatim concludere, quæ ante dicta
fuerunt omnia, cum ſuperius inceperit ab extremitate ſubſtantiæ noſtrarum animarum.
Nanq; omnis ei vel à principio directus fuit ſermo erga omnem mortalium animalium
vitam. Sciendi nanq; vim habens nunc intelligit, non quod poteſtate, ſed quod perfectum
exiſtit, atq; actu ſciens eſt. quemadmodum contextum, quod iam contextum eſt, & aura-
tum, quod iam auratum eſt. Quoniam quod adhuc poteſtate exiſtit, tanquam & adhuc
imperfectum, & mouet, & mouetur. Mouens quidem ipſum animal eſt, tanquam per ip-
ſum, & ſenſus, atq; imaginationes ad formarum ſpectaculum excipiēdi ſint. Mouetur au-
tem tanquam id quod perficiatur à ſubſtātialibus animæ, intelligibilibus formis. At & qđ
iam perfectum fuit, tanquam id quod poſſit & ſeipſum intelligere, iuxta habitumq; atque
adeptionem perfectum ſit, & id omnium confeſſione mouetur, à lumine quod perficit co-
lores ſine lumine in ipſo exiſtētes, cum actu cognoſci poſſint. & quemadmodum ab arte,
quæ arte fiunt. & tanquam actionem ab ipſa ſubſtantia ſeiungens. ac & mouet non ipſum
animal proxime. & tāquam in actione verſantis intellectus cauſa eſt. Oportet. n. eam. quæ
maior dicitur propoſitio antea conſideratam fuiſſe, atq; inde ipſam particularem adiunctā
facere in actione verſantem intellectum. Ipſam autem maiorem ſecūdum ſeipſam, qui ſe-
cūdum habitum ſciens eſt, contemplatur. quemadmodum & particularem ſecundum ſe-
ipſam ipſa deliberans imaginatio, in animalibus rationem habentibus. vtraſq; autem ſe-
cundum cōplexionem, intellectus, qui practicus appellatur. Quapropter & ipſe deinceps
inueſtigat, vera magis manet animal, maior, aut minor propoſitio. Si enim quacunque ra-
tione, & maior mouebit, & ſcientiam pariens ratio, at & qui ſecūdum habitum, & qui pro-
greditur. Ipſe quidem ſeparatus, & qui id tantum eſt, quod vere eſt, & qui iuxta ſubſtātia-
lem conſiſtit actionē ſecundo loco, poſt intellectum & animatam quoq; ſubſtantiam ſu-
perantem, quapropter & intellectus ſimul, & ſcientiam quoq; pariens dicitur. cū illud ſcie-
tiam parere ipſum ſecundum eſſe, indicet. Talis autem neq; mouet, neq; mouetur, ſed ma
net. Solum. n. id eſt inquit, quod vere eſt, cum non adhuc vlli ſecundæ coniungatur vitæ.
ſed & actionem in ſubſtantiam colligat, propter ipſam coniunctionem cum ſuperante in-
tellectu, quæ tamen haud ex diuerſitate fit. Neq;. n. quemadmodum ipſa natura, ita & cor
pora quoq; tangunt formas, ſed iuxta cognationem, atq; coniunctionem potius inſitam,
cum pauca diuerſitas fiat. Vnde & ſecūdo loco eadē de ſummitate animæ dicuntur, quæ-
cunq; & de intellectu ab eo ſeiuncto, dum eam ſecundo loco poſitam demonſtramus. ex
additione ea quæ intellectui fit, quæ eſt ſcientiam parere. quod quaſi medium indicat in-
ter eum qui manet, atq; eum, qui progreditur, & intelligibilem formam, atq; eā quæ ab
ipſa cognitione reuoluitur. cum ipſa quidem ſubſtantia, & permanſio ex manente, atque

progrediente

progrediente ſignificetur, ſcientia vero ex intelligibili, forma, atq; ea, quæ à cognitione re-
uoluitur. Ipſa quidem.n. cognitio actio quædam eſt. Permanſio autem, & progreſsio ſub-
ſtantiales ſubſiſtentiæ, quæ indiuiſibilem ſimul, atq; diuiſibilem, aut mediam apud Plato-
nem indicant exiſtentiam, quemadmodum intellectus, & ſcientia apud Ariſtotelem indi-
cant, circumlationes illas apud eum, quæ circa eiuſdem, atq; alterius circulum. Cæterum
anteaquam ea quæ ſequuntur agglutinemus, parumper manentes dubitabimus aduer-
ſus nos ipſos duas dubitationes, quarum altera ex rebus ipſis ſumitur, altera vero ex opi-
nionibus eorum, qui vſq; ad finem philoſophati ſunt. Ex quibus altera quidem ex rebus Dubitatio
inueſtigat, qua ratione nõne & ſummitas animæ mouetur, a ſeiuncto ab ea intellectu, ab prima.
eo qui omnino ab anima ſeiunctus eſt, tãquam ab efficiente, ab eoq; qui ipſam participat,
tanquam à definiente. Quapropter tanquam ea quæ moueatur, & tanquam per ſe mobi-
lis à Platone tradita fuit. Quo itaq; pacto nos neq; moueri, neq; mouere animæ extremita
tem, ſed manere dicimus ſeparatam, & id tantum exiſtentem, quod vere eſt, cum tamen &
tunc intellectui appenſa ſit, atq; ab intellectu perficiatur. Nunquid, quemadmodum dictũ
fuit, non erat cum diſceſſu illa eleuatio. ſed ſolum cũ coniunctione, atq; ſine medio. Quã- Solut
do naturales formas, nõ corpus coniuncte, ſed naturales rationes formæ attingunt, & per
eas medias ipſum partibile adeſt. Rationes.n. poſt ſeipſas formas vbiq; proximæ ſunt. Ra
tio autem, & animata ſubſtantia & quæ præſtantior quàm ſecundum naturales, quapro-
pter & propriæ formæ proximius, atq; coniunctius coniungitur. Partibilium autem pro-
prius eſt motus, cum actus ſit ſecundum Ariſtotelem, qui in hoc motus vocabulo vtitur,
& non quemadmodum. Aliquando facit Plato, & in actu impartibilium, vt in extremitate
intelligibili. Nanq; intellectum ille circa eadem, & iuxta eadem, & eodem modo moueri di
cit. & præſtantisſimam eius actionem motum appellat. Nouit autem & naturales omnes
motus, à quibus excipit animatum. Ariſtoteles autem ex ſuiipſius conſuetudine immobi-
lem vocans animatam ſubſtantiam, atq; actionem, quia ſolis iis quæ partibilia ſunt motũ
cõcedit, iure immobilem & nunc quoq; dicit. Neq; mouere iudicat dum pure in ſeipſa ma-
neat. Mouere.n. tunc vult, cum quodam pacto progrediatur. Nunquid autẽ & quod apud
Platonem per ſe mobile huiuſmodi eſt? Non tanquam id quod mouetur ſimpliciter, ſed.
tanquam medium quod ex extremorum compoſitione indicatur, eius inquam, quod ip-
ſum eſt, atque ipſius mobilis. Quo itaq; pacto perficit animam intellectus, non ex receſſu,
ſed ex coniunctione carente medio. Quapropter ex permanſione potius, & non quia mo-
ueat, verum quia in ſeipſo ſedeat. & perficiens non ſeparate, ſed quia ſeparet quidẽ ab iis,
q̃ extra, cõuertat autem, & cõiungat in primis erga ſeipſam, atq; erga ſeipſum. Hæc quidẽ
igitur inquiſita ſint, atq; diſſoluta, ex dubitatione, atq; contẽplatione, quæ ad rẽ ipſam ſpe-
ctat. Inueſtigetur aũt & illud, quonã pacto cũ diuino conueniemus Iãblicho, qui & intelle
ctũ poteſtate, & eũ qui actu de præſtantiori anima intelligit, aut de eo, quod animæ definiẽ Dubõ ſcda.
dæ vim habet, aut de eo cuius haud particeps exiſtit. Cum nos arbitremur de ipſa animata
ſubſtantia ambe tradita fuiſſe, vt & ex ipſis Ariſtotelis verbis multis in locis explicauimus.
At neq; quæ contraria Iãblicho ſint loqui audebimus. Conciliabimus aũt ſecundũ noſtrã
poteſtatẽ, tantũ nos inferiores fatentes, quanto qui hactenus iudicati ſunt præſtare ſapien- Reponſum
tisſimis hominibus. Ex quibus alii quidẽ ex iis quæ dicũtur à cauſis ad cauſarũ contẽpla-
tionẽ veniunt, alii vero contra. tanquã ex ſpecula, ex cauſis, ea quæ inde efficiuntur, ſpecu-
lantur. Eadẽ.n. quodã pacto eſt ratio. Quandoquidẽ & quadã ratione eadẽ ſunt ipſæ cau-
ſæ, atq; ea, quæ ex cauſis ducuntur. Quoniã ſecundũ cauſaꝝ proprietatẽ, atq; actionem,
quæ ex cauſis efficiuntur, ſuũ habent eſſe, & qualis cauſa apparuerit iuxta formã, atq; ſim
plicitatẽ, tali & id quod ex cauſa ducitur eſt, ſecundo tñ loco, & ex participatione. Atq; con-
tra iis euenit, qui ea quæ ex cauſis ducuntur antea conſiderant, qualia.n. hæc ſecundo lo-
co, & in participatione, talis quoq; cauſa ſimpliciter, exiſtit, & abſque vllius participatione.
Quecũq; itaq; de cauſa conſiderantur iuxta eius proprietatẽ, tot & de iis, quæ ex cauſis du
cta ſunt. Diuinus igitur ille vir ex ſumma ſuipſius contẽplatione, in cauſa prĩo hanc conſi
derans, dat nobis & in anima quoq; hanc intelligere, nobis aũt gratũ eſt, qui in aĩa primo

ipſam ſumus conſideraturi,ita ad cauſam aſcendere. Quo quod aliquando quidem pure manet,aliquando autem recedit à pura illa permanſione, ad iamq; quod prominet fluentium animarum progreditur,atq; his implicitum eſt, conſiderantes in ipſa anima noſtra, tanq̃ in ea,quæ iuxta id perficiatur,iudicemus & intellectum ipſam determinantem talem eſſe,tanq̃ eum qui hmôi rei determinandæ vim habeat,& rurſum,quod aliqñ in actũ eius purum abit, ex eo tñ quod poteſtate, & intellectus q̃ hmôi ſubſtantiæ determinandæ vim habet,eius quæ aliquando quidem poteſtate,aliquando aũt actu puro fit,poteſtate & ipſe perficiatur,non tanq̃ patiens quod poteſtate eſt,ſed tanq̃ definiens,atq; conſtituens ipſam patientem ſubſtantiá.& quod poteſtate aliquando,& quod in actum aliqñ abit. Hæc itáq; à nobis dicta ſint & in ſecúda dubitatione,at quæ Ariſtotelis inde ſequuntur,adiũgamus.

QVONIAM autem alia quidem ipſius uniuerſalis exiſtimatio,& ratio. alia uero ipſius particularis. Illa quidẽ. n. dicit,ꝙ oportet talem,quod hniuſmodi facere. Hæc autem,ꝙ hoc tale. & ego talis. Iam ipla mouet opinio , non quæ uniuerſalis aut ambo,ſed alia quidem quieſcens potius,alia autem non.

Cum ea quæ de contemplante animæ intellectu dicuntur hactenus concluſerit, quemadmodum ſolum qui ſummus manet,& neq; mouet,neq; mouetur, ex iis quæ ſequuntur de ipſo progredienti demonſtrat,qua ratione mouetur. Licet iam perfectus ſit, ac propter hanc cauſam ſcientiam pariens. Cum præterea demonſtret qua ratione mouetur, qa vniuerſalem eius contemplationem dicit, & non impartibilem. Quo perpetuam quidem, atq; neceſſariá eius contemplationem ſeruet. quæ eſt quæ vniuerſalis ab eo dicitur,propoſitio. Quæ formas percepit nõ ſubſtantiales,atq; cauſales , ſed eas quæ eá progrediuntur, & quæ rationibus ex cauſis ductis atq; particularibus in anima exiſtentibus conueniunt. Talia nanq; ſunt quæ vniuerſaliter dicuntur , quæq; de particularibus dicuntur. & quæ vná cum eis inſeparabiliter ipſum eſſe habent. Quod autem & mouet manifeſtius demonſtrans,quia vniuerſalem hanc propoſitionem practico tradit, quæ & ipſa vná cum particulari animal mouet,atq; inde ad ipſum in actione verſantem intellectum aſcendens, concludit & quæ de eo tradita ſunt,tanquam & vniuerſalis contemplans ſit,& quietius, atque magis abſtracte moueat,particularis autem à deliberante imaginatione magis cognoſcat, & proxime,atq; magis moueat ipſum animal , cum circa ea quæ in actiõe poſita verſetur, & quæ aliis alia ratione ſeſe habere cõtingit. quippe quæ particularia ſint,& particulari indigeát motu quo perficiantur. Cũ practicus intellectus qui in nobis eſt,ambas propoſitiones ſimul conſideret,atq; coniungat,alteram quidem ab ipſo contemplante accipiens,alteram vero vná cum imaginatione rationis formam habente , conſiderans. & cum moueat animal ad ea,quæ aliquando ſunt,aut vidẽtur eligenda , abſtracte quidem,vt dictum fuit, atq; potius cum quiete maiori. Proximius aũt & non ſine multa mutatione interdum alteret ipſam minorem. Qualis autem ipſa vniuerſalis,& maior ſit,& qualis minor, atq; particularis,meminit. Vtranque quidem rationis participem enuntians,quia exiſtimationem atq; rationem dicit. Nanq; & quæ particularis rationis particeps eſt,quippe cum & imaginatio noſtra deliberandi vim habeat,& tanquam ab intellectu nunc cognoſcatur. Diſtinguens autem eas inter ſeſe,quia eam quidẽ tale cenſeat facere. Cum tale conſueuerit , quẽadmodum & in prædicamentis,ei quod vniuerſale aptum eſt fieri,concedere. Exẽpli gratia,quod bonum colendum ſit. Neq; id,aut id,ſed ſimpliciter omne bonum. Altera vero ipſum particulare determinet,ꝙ bonum,hoc eſt,exempli gratia,ꝙ Socrates bonus. Qđ quidem ſubiectum in hac id appellans,tanq̃ Socratem forte fortuna particularem,ipſum vero tale,quod dicitur. tanquam abſq; vlla determinatiõe ſemper quod dicitur, inſit. & propter hanc cauſam haud id ſit,ſed tale potius. Duarum autem particularium propoſitionũ exẽpla poſuit,alterius quidem,tanq̃ eius quæ de tertia perſona ſermonem habeat. vbi id igitur tale eſſe dicit. tanq̃ ſi de Socrate verba faceret. alterius aũt,tanq̃ de prima,qñ,& ego talis , infert,iam ipſa mouet opinio , hanc particularem intelligens. Ac quo manifeſtius mouenti

totam

ſotam hactenus aſſignaret cauſam motus animalis, qui ſecundum locum fit, & non vniuerſali. Deinde tanquam corrigens exactius inquit, quemadmodum ambæ quidem mouent, ſed altera quidem potius quieſcens, quoniam cum non moueatur mouet. Manet enim eadem ſemper, cum nunquam mutetur, neque interdum aliter ſeſe habeat. Scientiam nanque patiens erat. Propter quam igitur cauſam potius, & non ſimpliciter quieſcit? Quoniam coniuncta cum particulari, & cum ea quæ mutatur, iuxta ipſam Interrogō.
complexionem ſimul mutatur. Perpetua quidem enim eſt, quatenus ipſum bonum Reſponſum
honore dignum eſſe enuntiat. Quatenus autem cum ea, quæ aliquando quidem Socratem, aliquando autem Pythagoram, aut Platonem dicit eſſe bonum, coniungitur, & concludit, & concludit interdum alium eſſe honore dignum. Concluſio nanque non ex ſola particulari fit, ſed & ex uniuerſali quoque, ea ratione quodam pacto, & ipſa quoque mouetur, & propter id, illud, potius, in ea, quæ ſecundum ſeipſam quieſcit, adiunctum fuit, quod eam habet vim vt indicet, & ipſam quodam pacto ſecundum complexionem moueri. Concluſit itaque & quæ de practico dicuntur intellectu, tanquam eo, qui & ea imaginatione vtatur, quæ in ipſis animalibus rationem habentibus, inuenitur, & coniungat ipſum particulare cum vniuerſali, atque ambo contempletur, & eam habeat vim, vt animalia ſecundum locum mouere poſſit, iuxta ambas propoſitiones, propinquius autem, & manifeſtius iuxta minorem, ſed vt exactius loquar iuxta ambas. & quodam quidem pacto, iuxta vtranq;. Quod autem & quod ſimpliciter moues, ipſum appetens ſit, ſuperius quidem ex pluribus demonſtrauit, nunc autem & in ſermone de practico intellectu meminit, quia particularem imaginationem maximã mouendi vim habere dicit, non adhuc proprie, & de eo concludit. ſed tanq̃ is qui de omni locutus ſit, & ſenſu, & contemplatione, & appetitur. ex imaginatione. n. & quæ ad ſenſum quoq; ſpectant, demonſtrauit. eamq; rurſum pro ipſo accepit. quoniam ex ſenſis formæ quæ cogitatione concipiuntur, fiunt, & ex ſenſu imaginatio excitatur. quoniam illa ex ſenſibilibus fit. Acceditq; deinceps ad ſermones de ipſo inſtrumẽto, nãq; vel à principio iis ſuccenſebat, qui quale & ipſum uiuax inſtrumentum ſit, non determinãt, ſed ſolam ipſius vitæ formam, cõtemplatur. neq; quale illud ſit, quod recipiendi vim habeat, determinant. & ad id, vt diſtinguat, quænam quidem ſunt extremæ vitæ, quæ in iis, quæ quacũq; ratione viuunt, quæq; quæ proxime ſemper ingrediuntur. Quorq; omnino tanquam inſtrumentis, ad ipſum agere, indigent corporibus. Eas. n. quæ nunq̃ indigent, tãquam perſpicue abſtractas dimittit, & ad id accidit, vt concludas, quemadmodũ quæ perfectiora quidem ſunt ex mortalibus animalibus, omnes eas habent, quæ ſubingrediuntur. Haud tamen & contra. & quænam imperfectiora ſint ex viuentibus, quæq;, vt dictum fuit, quæ proxime ſemper aſcendunt. Propoſitum itaq; eius eſt de inſtrumento loqui, immo vero concludendo ſummatim colligere, quæ latius ab eo dicta fuere. Quoniã ipſum quidem inſtrumentum eorum quæ vegetando, atq; non ſentiendo viuunt magis ſimplex eſt, cum multa abundet terra, propter idq; haud facile patiatur, & ipſum id non facile pati, haud in elementorũ medietate collocatum, ſed in potentia terræ perficitur, & à ſenſibilibus quæ eò incidunt, difficilius adhuc fit, atq; ibi à ſenſu relinquitur. Quod. n. ſentiendi vim habet quacunq; ratione in medietate potius elementorum collocatum eſt, & non in abundantia terræ. quemadmodum indicat, quod tangendi facultatem habet, cum extremum ſit ſenſorium. Quo & diuerſas quoque qualitates, quæ in ipſis ſunt, cognoſcere poſſit, caliditatem verbi cauſa, quæ in igne, frigiditatem, quæ in aqua, humiditatem quæ in aere, & ſiccitatem, quæ in terra. Quoniam quod iuxta vnum ſuperans perficitur, non habebit medietatem ſimilem erga contrarium. Determinat igitur, primò quidem quale vegetans inſtrumentum ſit. Deinde quale, quod tangendi ſolum, atque guſtandi vim habet. vt quod eorum animalium exiſtit, quæ quo ad totum immobilia ſunt, ſecundum locum. & tertio loco, quale eorum, quæ progrediuntur, atque perfectiora ſunt. Cum iuxta id, quod tangendi vim hẽt, nullũ ex ĩmobilibus iuxta ſeipſa tota differat. ſed quatenus progredientiũ ſunt, atq; corꝫ quæ ꝓcul ſentire debẽt, & nõ adhuc ſine medio, q̃ incidunt tangãt, ſed per media iuxta præſtãtiora elemẽta, talia perficiãtur ſenſoria. Opus aũt ei erat ꝓp hoꝶ collectionẽ, illud nobis

In memoriam renocare, quemadmodũ omne, quod quacunq; rõne viuit genitam vitam, vegetante aĩa eget. Quod aũt ſentiẽdi vim hẽat quacũq; rõne, tangẽdi, atq; guſtandi ſenſu. Quod vero pgredi debet, & pfectionbus quoq; ſenſibus. Vnde initium ſumẽs, & ea quoq; additurus eſt, quæ de proprio vniuſcuiuſq; inſtrumento, dicenda ſunt.

QVINQVAGESIMANONA PARTICVLA.

NVTRIENTEM quidem igitur animã neceſſe eſt omne habere, quod uiuat, & animam habet ab ortu ad interitum uſq;. Oportet.n. quod factum eſt accretionẽ habere, atq; uigorẽ, & interitũ. Hæc aũt ſine nutritione habere, im poſſibile eſt. Neceſſe itaq; ineſſe nutrientem poteſtatem, in omnibus iis quæ producuntur, & intereunt.

EXPOSITO.

Mortalibus ſanẽ, q̃ quacũq; rõne viuunt nutritiõe opus eſt. Neq;.n. pñt, q̃ nõ nutriunť ſeruare vitæ formã. Qm̃ nõ ſine materia vitæ receptio ipſis adeſt, Vt illud indicat, q; aliqñ quidem viuãt, aliqñ aũt nõ, & ipm eſſe aliqd in eis nõ innate, ſed aduentitie vitã recipiat. qđ & anteaq̃ receperit, & poſt obiectionẽ priuať ipſa. Qđ aũt aduẽtitie accipit materia eſt. Queadmodũ qđ inſite recipit ipm aĩal. Cuius nihil remanet poſt abiectionẽ vitæ, ceu viuẽns. Neq; ante receptionem quicquã erat, qđ tanq̃ viuens præexiſteret. Et & hæc iam à nobis multis in locis cõmemorata ſunt, & in iis quoq; q̃ in hac tractatione ſcripta fuerũt. Propter materiã autem, q̃ aduentitie vitã recipit, & q̃ ppter hãc cãm, & ad priuationem eius accedit, neq; fluit, & q̃tum in fluxu illo, q̃celerrime ipſam abijcit, cũ æqualis exiſtat natura nutrienti vť, tanq̃ ſanẽ nutritio influxus ſit, aliqñq; defluxum potius vincat, vt in accretione, aliqñ autẽ æqualis exiſtat, vt in vigore, aliqñ vero vincatur, vt in decretione & in hac itaq; nutritione quoq; opus eſt. qñ & multus ſit defluxus. Quo cuicũq; influxui tempore aliquo reſiſtat, propter maiorem defluxum. Iure itaq; ab ortu vſq; ad interitum, quæ ita viuunt nutritiõe indigent. Neceſſe nanq; eſt ipſa, aut augeri, aut in vigore eſſe, aut interire. In vnoquoq; aũt hoꝝ nutritione indigent, quæ ita viuunt. Neq;.n. in iis, q̃ aĩa carent oĩno nutriens ineſt vis. Exẽpli.n. gratia ſi aliqs concedat, & metalla quoq; augeri, & in illis adhuc magis obſcurã, q̃ in plantis cõcedet vegetãtem vitã ineſſe, neq; in iis, quæ perpetuo viuunt, quippe cũ neq; cũ materia ſint, neq; ex acceſſione vitã recipiãt, ſed iuxta id ſolũ quod ipſis innato inſitum eſt, ipſam viuunt. & propter hãc cãm auxilio nullo indigent, qđ inſeratur, quo viuant.

SEXAGESIMA PARTICVLA.

SENSVM autem non neceſſarium in omnibus uiuentibus. Neque enim quorũcũq; corpus ſimplex, tactũ cõtingit habere. neq; ſine eo pote eſt ullũ eſſe animal.

EXPOSITIO.

Videri poſſet illud adſumere, qđ inueſtigať. Propter quã.n. cãm rõne & oĩa q̃ viuũt, ad dĩiam eius qđ ppriũ, quodq; alienũ, tãgẽdi, atq; guſtãdi nõ hñt ſenſum, ita vt oĩa, q̃ viuũt ſentiãt? Qñquidẽ & alioꝝ oĩum, q̃ ſentiendo viuunt, corpus id tale exiſtẽs, vt i medietate ſit atq; tactũ hẽat, ſimplex appellamus. qa, vt iã dictũ fuit, ex potẽtia vnius elemẽti, hoc eſt telluris, tãgendi cõſtitutionẽ hẽt, cũ nõ oĩno.ſ. ſimplex ſit, ſiqdẽ cũ vnius potẽtia, atq; exuperãtia, cõpoſitũ q; eſt & ex aliis quoq;, vt & ipſe vbiq; vult, & eius actio indicat. Quid itaq; vetaret in medietate quodã pacto, & hæc quoq; eſſe, qa omnino cõtrarioꝝ ſint, licet haud æqualia exiſtant, habeantq; aliquẽ ſenſum, ſed tenuiorẽ, q̃ iuxta ea, quæ alia rõne viuunt? & , vt dixit Plato, tanq̃ dormientem, ſenſum? Verum forſan Ariſto. haud cenſet ipſi ſenſum aſſignare, idq;, qm̃ nõ tanq̃ vigilantẽ hñt, ſed. vt ille dixit, tanq̃ dormientẽ. Id aũt ſit, quoniã nõ facile patiunť, & terreſtre multũ hñt plantæ. vt ipſe dicit. facile nanq; pati oportet, qđ ſentiendi vim habeat. Nanq; in quibuſcunq; natura in ipſum eſſe ſolũ intuebatur, iis. vt cũ difficultate paterentur, cõceſſit, cũ haud indigerẽt ſenſu, quoniã à ſeipſis illud hñt, vt nõ facile patiantur. In quibus autem non ipſum eſſe, ſed ipſum potius bene eſſe conſeruat, iis ipſum facillime

pati dat, iuxta totam corporis conſiſtentiam. quo & maximam ſentiendi vim habeat. Quapropter in primis humanum corpus, vt id omnino dicam, facile pati poteſt, cum & tempe-ramẽto aliis præſtet animalibus, & tenuitate cutis iuxta magnitudinis proportionem. quo ſenſum ſecundum totum corpus exactionem habeat, cum in ſenſibus particularibus multa ab ea ſuperentur animalia. Recte itaq;, haud neceſſariũ eſſe, dictum fuit, omnibus viuẽtibus ſenſum adeſſe. qm̃ plantæ neq; tactum habent, neq; huic alium præcedere oportet. Non neceſſe aũt ſenſum omnibus ineſſe. qm̃ extrema extremum habent, & finem. qui omnino quidem bonum eſt, qualis ſit finis. ſed alius quidem præſtãtior, alius vero remisſior, & proprius iis omnibus, quæ perficiũtur. quemadmodum & extremis extremum. Quod autem ſentiens bonum haud eſt extremum: ſed excitatum iuxta actionem, iudicãtem manere apparet. Quapropter requirit, quod adhuc remiſſum, quo & extrema ſint bona. Tale autem potius id, quia eſt ſecundum ipſum ſolum ipſum eſſe concurrens bonum. Nõnulla autem forſan, & ex his cum remiſſa ſint, quodam pacto ſunt bona, quemadmodum ipſum inanimum. quemadmodum quod poteſtate, quemadmodum quod materiale, quẽadmodum quod priuans. At non de his nunc ſermo eſt. Sine tactu vero, cui omnino & guſtus quoq; cõnexus eſt, impoſſibile animal eſſe. Quoniam cum facile animal pati debeat, vt dictum fuit, quo & ſentiat, iuxta ſeipſum totum ſentiens eſſe oportet. Quoniam corrumpetur, quatenus ſenſu caret. & ſecundum quidem ſecundum quod, eius quod in mollicie, proprium, atq; alienum eſt, diſtinctionem habebit. Cum hac quidem ratione guſtãdi vim habeat. iuxta eam vero, quæ ſecundum totum, tangendi. His itaq; omnino opus eſt, ei, qđ quacunq; ratione ſentiendi vim habet. Verum quid quod infertur eſt.

NEQVE præterea quæcunq; non recipientia formas, ſine materia. Ipſum uero animal neceſſarium ſenſum habere, ſi nihil fruſtra facit natura.

Quænam .n. vult ſignificare, quæ formas ſine materia recipere poſſint? quo ex affirmatione, & quæ non recipiunt ſine materia cognoſcamus. & propter quam cauſam dicta fuit negatio illa, quæ in principio propoſita fuit. illud quam neq;, haud .n. ſimpliciter adiecta fuit. ſed ſignificationem quãdam videtur habere, immo vero hoc pacto totum id, quod dictum fuit, declarãdum eſt. Si ſanè videtur dicere nunc, & formas anima carentes, ſi aliqua ſit in ipſo vniuerſo forma anima carens, ſed non ſolum atoma quæcunq; ſint cadauera. & eſt de ſentientibus ei ſermo. videturq; neq; ſimpliciter quæ animata ſint nunc accipere. ſed & quæ ſentiendi vim habeant, aut præſtantius adhuc cognoſcentia ſint. Quæ ſanè huiuſmodi formas ſine materia recipere poſſunt perpetua ſunt animalia, quæ qđ ex acceſſione recipit nullo pcõ hñt. Quibus neq; Plato, neq; Ariſto. ſenſum quẽlibet cõcedũt. Qñquidẽ, vt dcm̃ fuit, poſſibilẽ appellãt ſenſum, nõ totũ, q intus iuxta ꝑpriã actionẽ, & cõſtituẽtẽ, atq; iudicãtẽ ſenſibilia. Talia itaq; ſunt, q̃ formas ſine materia recipere pñt. & dictũ fuit, q̃les formas, qm̃ eas qdẽ, q̃ cognoſcẽdi vim hñt, ſed ꝑſtãti⁹, & nõ ſentiẽdo iuxta antiquos iſtos philoſophos. Manifeſta itaq;. & q̃ formas ipſas cognoſcẽtes haud ſine materia recipe valẽt. Ea .n. ſunt, q̃ haud ꝑpetua ex aĩalib⁹. Quæ ſanè hmõi, oĩno & ſenſu quoq;, ꝑpea q añ dcã fuerũt, tãq̃ ĩpaſſibilia indigẽt, prĩoq; ipſo tãgẽte. Illa itaq; ꝑticula, neq;, iũgẽda ẽ rurſum. vbi acceperim⁹ qđ antea dictũ fuit, illud inquã, ſine hoc, hoc ẽ, ſine ſenſu, nullũ pote ẽ, eẽ aĩal. atq; huic qđ dr̃ adiũgẽtes, & illud neq; qđ poſtremo loco adductũ fuit, ita qđ reliquũ eſt dictionis inferemus. q̃cũq; nõ recipiũt formas ſine materia. Quo duplex aſſignef cã eius, qđ eſt, mortalia aĩalia tãgẽdi ſenſum hr̃e. Altera qdẽ qa nõ ſine hoc reliq ſint: altera uero, qñquidẽ cũ aĩalia ſint, & ad uẽitie cognoſcẽtes formas recipe poſſint, id nãq; illud eſt, qđ haud ſine materia ſentiẽtia ſint, neceſſeq; & ſẽtiẽtia quoq; cũ paſſiõe eẽ. Si nihil fruſtra facit nã. Hoc ẽ, niſi ꝑpriũ bonũ aĩalib⁹, tãq̃ aĩalib⁹ aſſignabit. Ipm̃ nãq; bonũ vniuſcuiuſq; ſeruãdi vi hẽt. quẽadmodũ & ĩ politia Plato. v r̃ Q đ itaq; haud aſſecutũ fuerit id, qđ ei ſalutis cã ẽ, ſcđm naturã, fruſtra erit. Sed nihil fruſtra a natura facit, q̃re & aĩalib. oĩb⁹, qđ iuxta cõuenientes ipſis mẽſuras traditur, ſeruandi vim habet. Seruandorum autem mortaliũ animaliũ vim habet ipſum ſentire potens cum cauſa ſit, vt ea vitentur, quæ aliena, & ea recipiãtur quæ propriã.

CAVSA alicuius.n.omnia inſunt, quæ natura, aut accidentia erunt ex iis quæ cã alicuius.Si itaq; oẽ corpus progrediẽs nõ hñs ſenſũ corrũperet & ad finẽ nõ accederet.q eſt naturæ opus.Quo.n.pcõ nutriet.Stabilibus.n.ineſt id,unde nata ſunt.

Hæc & in naturali auditione manifeſtius determinata ſunt, quemadmodum quæ ſecundum naturam fiunt alia quidem tanquam ipſi ſunt fines,ceu formæ virtus,& ſanitas, & omne quod huiuſmodi,& hæc quidem,tanquam ea,cuius cauſa. Alia vero haud tanquam fines,ſed ceu ea,quæ ad hos ferant.vt exercitationes,& propria materia & inſtrumẽta.Alia vero tanquam accidentia conſequentia,aut ea quæ iam aſſecuta ſint finem, aut ea, quæ adhuc feruntur ad finem.vt ſudor,& ſaliua.& pili, vt inquiunt, qui in alis ſunt.quæ & bene ſeſe habentia,quoq; cõſequuntur animalia.& quemadmodum labores,& erumnæ, eos conſequuntur, qui adhuc feruntur ad bonam valetudinem ex exercitationibus. Ariſtoteles autem in duas partes diuidere videtur ea omnia, quæ natura fiunt. in ea quæ cauſa alicuius,& in ipſa accidentia.Cum iis quæ cauſa alicuius,& ea quoq; omnino ſimul inferens, quæ cuius gratia dicuntur. Neq; enim pote eſt, cauſa alicuius aut eſſe,aut fieri, cum nõ ſit,& ipſum cuius gratia.Quibus omnibus recte adiungit philoſophus,tanquam concluſionem propoſitionum antedictarum, progredientia animalia & magis requirere ſenſum,quàm ea quæ firma, atq; imperfecta ſint.quia & iuxta multa,atq; interdum diuerſi loci occurrant corporibus, quæ ipſorum ſeruandorum, ac corrumpendorum vim habent.& propter hanc cauſam, tanquam perfectiora, & perfectiorem ſenſum participant, qnam is ſit,qui tangendi vim habet,& propter hanc cauſam,quiq; magis agat.& præterea, quia & alios ex neceſſitate, qui longius ab ipſo abſint ſenſibili percipientes ſenſus participet.Quo & anteaquam tangat,quæ corrumpendi,atq; ſeruandi vim habent,ſentiens,alia quidẽ fugiat,alia autem inſequatur.Sine ſenſu vero,non ſeruarentur in primis, quæ progrediendi vim habent.Qui erat ipſis finis,atq; bonum,quæq; ſalutis, vt dictum fuit, cauſa,quæq; in primis ſecundum naturam eſt, quandoquidem & præſtantiſſima cauſa ipſa finalis exiſtit.cuius cauſa,& ipſa efficiens facit, & formalis determinat, & materialis cauſa ſubſtrata eſt proprie rebus.& cum tractauerit pulchre quæ dicta ſunt,infert, quemadmodum;ipſis ſtabilibus ex animalibus, & ipſis præterea animalibus quæcunq; ſtabilia ſunt, ipſum nutriri natura dedit,& in ipſo manent.Perſpicue quidem plantis,iam vero & ſtabilibus animalibus,quæ ibi à principiò naſcuntur,atq; ſubſiſtunt,vnde & nutriri quoq; pñt.

SEXAGESIMAPRIMA PARTICVLA.

NEQVAQVAM autem pote eſt corpus habere quidem animã, & intellectum iudicãtẽ.Senſum aũt nõ habere.cũ ſtabile nõ ſit:ortui ãt obnoxiũ.At neq; igenitũ. propter quam.n.cauſam non habebit. Aut.n.anima, melius eſt, aut corpore.nunc aũt neutrum. Ea quidem.n.haud magis intelliget. Id aũt nihil erit magis pp illud.

SEXAGESIMASECVNDA PARTICVVLA.

NVLLVM itaq; habet animam corpus non ſtabile,ſine ſenſu.

EXPOSITIO.

Id patet,q nõ de oĩbus progredientibus dictũ fuit,ſed de perfectiſſimis aĩalibus, q̃ inter ipſa ſunt.In qbus & iudicans quoq; eſt intellectus.Dubitatũ aũt oĩno fuit,& adiunctũ fuit iis q̃ dicta erãt,aduerſus ipſos dubitãtes ꝓpter quã cãm pſtantiorẽ habeãt cognitionẽ eam, quæ ſcdm intellectũ,neq; ſufficiat ea ad ſalutẽ licet ꝓgrediẽtia ſint,ſed & ſenſu quoq; indigeant.& vna qdẽ,q iã pſæpe dcã fuit cã,nũc dimittit. Quia.ſ.neceſſariũ eſt aĩalibus,cognatã,iis q̃ cognoſcũtur ineſſe cognitionẽ.cognatus ãt adeo ipſis ẽ ſenſus,vt neq; aliter ab intellectu illo,q in ipſis ẽ,q̃ p ſenſum ipſa cognoſcant.Sed id qdẽ,vt dicebã,tãq̃ id, qđ pſæpe dictũ fuerit Ariſto.dimiſit.Immo vero neq; oĩno dimiſit,ſed cũ addiderit & aliã cãm,& hanc quoq; demõſtrauit,Impoſſibile eẽ dicẽs ipſa genita,& ꝓgrediẽtia ex aĩalibꝰ intellectũ qdem

habere

habere,inſenſibilia autem exiſtere,& huius rurſum cauſam addens. Neq; enim animæ id eſſe,ad ipſum intelligere melius,neq; corpori inde erit ſalus,niſi & ſenſum quoq; præterea ſumat. Nanq; anima rationis particeps nō alia ratione ad ipſum intelligere, quàm tota ad corpus accedens, excitatur,niſi per ſenſum primum. & in actionibus ipſo vtitur adiutore, atq; imaginatione,quæ in ipſo eſt.Corpuſq; non ſolum ex intellectu, ſed ex ſenſu quoq; ſeruatur,qui id ei exitiale eſſe demonſtrat,id autem ſeruandi vim habere,aut id quidē moleſtum,illud autem ſuaue,& bene. vnde & quæ antea dicta fuit,reddita eſt cauſa, quæ ſenſum concedit ſentientibus animalibus,tanquam cognitam cognitionem ipſis ſenſibilibus. Quapropter vniuerſaliter,quod reliquum eſt, cōcludit.q nullum habet animam corpus non firmum ſine ſenſu, vbi illud non firmum additum fuit propter plantas. quæ habent quidem animam,ſed ſine ſenſu. aut & propter aſtra,vt Alexander vult, quæ animata quidem ſunt,ſed ſtabilia,quia tanquam radicibus propriis ſphæris infixa, ita vt haud ſecundum ſe moueantur,vt eius ſermo eſt. Ac ita videtur Alexāder interpretari propter id quod proxime prædictum fuit,quod eſt,nequaquam poteſt corpus habere animam,& intellectum iudicātem,ſenſum autem non habere,cum haud ſtabile ſit, ortui autem obnoxium. quod enim non ſtabile,& intellectum habet iudicantem. ortui vero obnoxium ad differentiam ſumptum fuit eius,quod habet,& animam,& intellectum iudicantem,ſtabileq; ingenitum id. In ipſis nanq; generabilibus nihil eſt ſtabile eiuſmodi. In quibuſdam autem exēplaribus adiunctum fuit,& illud. Atqui neque ingenitum, quod Plutarchus quidem exponit,tanquam Ariſtoteles nunc & ipſis quoq; cœleſtibus ſenſum tribuat. Neq; enim ipſa ingenita,quia ſecundum ſeipſa locum ex loco non mutant,&propter hanc cauſam ſtabilia ſint,expertia erunt ſenſus. Videtur autem Ariſtoteles nullibi ſenſum in cœleſtibus concedere. Sed deinde & ipſum id quoq; reſpuit. Quapropter rectius,vt opinor, Alexander interpretatur,illud,atqui neq; ingenitum,cenſens interpretando referre ad illud ſenſum habere. Vt ne ad id quod proxime dictum fuit,inferatur,ad id,inquam, nequaquam poteſt corpus habere animam,ſenſum autem nō habere,ſed ad id quod à principio dictum fuit, quod eſt,ſenſum autem non neceſſarium in omnibus viuentibus. neque enim quorumcunq; corpus ſimplex contingit tactum habere. atqui nec quod ingenitum, neceſſarium ſenſum habere. Illud autem iudicans, intellectui adiunctum fuit,tanquam id,quod contemplans indicaret. propter contrariam diuiſionem ipſius in actione verſantis, ac quo manifeſtiorem reddam ipſum ſermonem. Quoniam ipſum quidem in actione verſans omnino ſenſu indiget,ipſum autem cotemplans haud omnino videtur. Attamen à principio & ipſum quoq; eget. & deinceps omnino in contemplatione de ipſis ſenſibilibus.

ATQVI ſi ſenſum habeat,neceſſe eſt corpus eſſe,aut ſimplex,aut mixtū. Haud poteſt autem eſt,ſimplex tactum.n.non habebit. Eſt autem neceſſitas,hunc habere.

SEXAGESIMATERTIA PARTICVLA.

ID AVTEM ex his dilucidum. quoniam.n.ipſum animal corpus animatū eſt: corpus autem omne tangibile:tangibileq; quod ſenſibile tactu: neceſſe & animalis corpus tangendi uim habere:ſi debet ſeruari ipſum animal. Alii nanq; ſenſus,ex aliis ſentiunt. ut olfactus,uiſus,auditus. Tangens uero niſi habuerit ſenſum, non poterit, alia quidem fugere, alia autem accipere. Sin autem hoc impoſsibile ſeruari ipſum animal.

EXPOSITIO.

Quod quidem plures ſint generabilium vitæ, & aliæ quidem remiſſæ, atque extremæ, aliæ vero parumper aſcendētes, quæ in iudicantem deſinunt intellectū, & q vna cū præſtātioribus & ipſæ remiſſæ, atq; extremæ exiſtunt, haud tamen contra cū deterioribus ipſæ præſtantiores omnino, & nuper quoque ex iis quæ ante dicta fuerunt, concluſit

Quale autem vnicuiq; proprium inſtrumentum, inſtrumentoq; conueniēter vnaquæq; vtitur vita, iam quidem apparet, cum & id ipſum demonſtrarit. Manifeſtius autem nunc ſermone ſuo percurrit, diiudicans corpus vegetans ab eo, quod ſentiēdi ſimpliciter habeat vim. & id ab eo, quod non ſimpliciter, totumq; id à progredienti ſenſibili. & cum aſſignarit huiuſq; inſtrumenti diuerſam ſubſtantiam, non amplius aut tanquam inſtrumenti imaginatione concipientis, atq; tanq̄ rationalis infert, diuerſam quandam naturam eſſe ſciens, quemadmodum corpus proprie, vt & in ſuperioribus dixit. Licet rationis particeps ſit, ſenſus eſt proxime inſtrumētum, atq; proprie. Nanq; & imaginatio ſenſus quidam eſt, & appetitio, quæcunq; & in aliis quoq; eſt animalibus. & rationis voluntas, licet aliquādo vtatur corpore, quia & ſenſum & imaginationem tanquam adiutores aſſumit, vtiturq; corpore, tanquam inſtrumento. Quoniam, vt dictum fuit, ſi ipſe intellectus aliquod corpus continet, vel fingere difficile eſt. Propter idq; rurſum aſſignans cauſam, ob quam exactiora ſenſibilia percipientes, non poſſumus eorum, quæ imbecilliora ſunt, confeſtim rectum iudicium facere, ſed quanto magis intelligibilia prius percipiamus, tanto magis & tenuiora cōfeſtim cognoſcimus. Quoniam, inquit, ipſe quidem ſenſus inſtrumento indiget, corpore, quod propter vehementiorem maiorum ſenſibilium paſſionem, tenuiorem non patitur. donec à vehementiori detineatur. Intellectus vero, quo intelligibilia cognoſcat, non vtitur inſtrumento corpore. Iure itaq; & nunc non tractat, quale quod tanquam intellectus, aut rationis inſtrumentum. Sed quale eius, quod tanquam ſentiens ſit. Licet duplex ſit ipſum ſentiens, alterum quidem ſecundum ſe, & ſine ratione, alterum vero quod rationis formā habet, tanquam id quod cum ratione cōnexum ſit. Tanquam vero prædixerit ſatis ſupq; de vegetante corpore, ꝙ ſimplex quodam pacto, propter telluris abundantiam, determinat quale, vt ſimpliciter dicam ipſum ſentiens. ex diuiſione ſermonem ſumens. Aut. n. ſimplex erit, inquit, aut mixtum. propter perfectionem diuiſionis illud ſimplex accipiens. quo tanquam ex principio verba faciat. Quoniam iam dictum fuit, ꝙ ſimplex eſſe impoſſibile eſt. Quapropter & ipſum id confeſtim attulit, nequaquam poſsibile eſſe, dicens, eſſe ſimplex. Quod. n. ſimplex tactum non habet, ipſum vero ſentiens omne ex neceſſitate habet tactū, ita vt in ſecundam rurſum cōcludatur figura. Nullum ſimplex eſſe ſentiens, cum medius terminus ſit illud ſenſum non habere. Vtranq; autem propoſitionum ex aliis nobis in memoriam reuocans, & primo cauſa, quæ cenſet, omne ſentiens tactum habere, ex pluribus confirmat. Illam. n. ꝙ nullum ſimplex tactum habet, deinde cōfirmabit. Illam vero affirmatiuam, ꝙ omne ſentiens volentem tactum habet, ex iis nobis in memoriam reuocat. Ipſum animal, inquit, mortale intelligens, corpus animatum eſt, omne autē corpus tangibile eſt, nequaquam ipſum cœleſte intelligens nunc, neq;. n. vult illud eſſe tangibile, vt Plato ponere vſ. Q̄m philoſophus is, quod iuxta qualitates eas, q̄ paſſibiles dñr, agēdi vim hēt, tangibile eſſe determinat. Omne igitur corpus, quod generabile intelligit, & qđ ꝓximū dēbat inferre dictis duabus propoſitionibus, quod eſt, omne igitur corpus tangibile eſt, quo ratio ſit, omne viuens corpus animatum eſt, omne corpus tangibile eſt, omne itaq; viuens corpus eſt tangibile. ipſe vero, non id infert, ſed omne igitur corpus tangēs eſt. quod omnino illud ſequitur, quod eſt, omne corpus tangibile eſſe. Neq;. n. ſolum tangibile eſſe oportet, ſed & tangi quoq; eorum corpus. Quia. n. tangibilia omnia, oportet ex neceſſitate eſſe, & quod iudicando tangit. & quod non ſimpliciter ex comparatione tangere dicitur, ſed tanq̄ & cognoſcens, quale eorum vnumquodq; iuxta paſſibiles qualitates tangēs eſt. Quo rurſum à principio ratio talis ſit, animal animatum eſt corpus, omne corpus tangibile eſt, omne quod ita tangibile, tanquam ipſius tangibilis cognoſcendi vim habens, eſt quoq; tāgēs, omne itaq; animal tangēs erit. Sed cum poſtremam propoſitionem reliquerit Ariſtoteles, prioribus illis duabus in ipſis tribis aſſignauit cōcluſionem. Immo vero neq; tertiam præterit, ſed appoſuit, ſtatuens tangibile eſſe, quod tactui ſenſibile, quo indicet oppoſito modo quod tangibile ſentiat, tangens ipſum eſſe & ita colligat, animal nempe omnino tangens eſt. ſed aſperitatis aliquid attulit, quia conuerſam, & non ipſam præcipue propoſitionem poſuit, quæ cenſet ipſum tangibilis cognoſcēdi vim habere, ſed eam quæ æqualem habet cum ipſa poteſtatem, quæ tangibile omne à tactu cognoſci vult. Cum tangens autem de-

monſtrarit

monſtrarit ex iis quæ ante dicta fuerunt, ipſum animalis corpus, & alio quoq; modo idem demonſtrat, ex eo, ſi debeat ſeruari animal, quatenus animal ſimpliciter. neq;.n. quatenus videndi ſimpliciter, aut audiendi, aut guſtādi vim habet. Quod.n. huiuſmodi & ſenſuum quoq; eorum indiget, quæ per medium fiunt. quatenus autē animal ſimpliciter, tactu ſolum eget. quo & poſſibiles qualitates percipiat. à quibus omnis ſecundum ſubſtantiā perficitur ortus, & interitus, & ſalus. Ita vt & hæc ratio ſit, cum paſſibile ſit, tanquam genitum, & generabilia ſemp corpora iudicando tangat, pati neceſſe eſt ab ipſis iuxta paſſibiles qualitates, aut moderate, aut immoderate, quod autem ita patitur, aut ſeruatur, aut corrumpitur, perſequens quidem mediocritatem, fugiens autem quod non moderatum, propter iudicantem naturam. Quod autem in inſecutione moderatæ paſſionis, à vitationeq; immoderatæ ſeruatur, tangens eſſe neceſſe eſt. Paſſibilium namq;, vt dictum fuit, qualitatum tangendarum vim habet, ipſum cognoſcens. Ipſum itaq; animal tangens eſſe, neceſſe eſt. & differt qui nunc dictus fuit ſyllogiſmus à priori, cum ex ſalute animalium argumentetur, illeq; iuxta ipſam tangibilis, tanquam tangibilis percipientem cognitionem id demonſtret. At & tertiam quoq; addit rationem, quemadmodum oportet omnino ipſum animal tangens eſſe, cum talis exiſtens ex perceptione medio carente animalia iudicare poſſint. Ipſum animal ex neceſſitate, quæ abſq; medio ei accidūt, ſentire oportet, & quibus, aut ſeruatur, aut perit in primis, quodq; quæ ei abſq; medio accidunt, cognoſcere poteſt, tangens eſt, ipſum itaq; animal tangens. Taliſq; & tertia quoq; ratio eſt. Senſus autem per media cognoſcentes adiuncti fuerunt, propter manifeſtam diſtinctionem, eorum quæ ſine medio iudicant. hoc eſt, tactus atq; guſtus. Ex appoſitione.n. eorum, qui per medium magis cognoſcimus, quinam ii ſunt, qui ſine medio. propter quos tertiæ rationi ſecundam cōiungit, non vicinitate ſolum tactus vtens, ſed & adiutore ipſo ad ipſum viuere. Quod.n. tangens, & proximum, & poſitū iuxta ipſum tangibile, oportet ſenſum habere. Niſi.n. habuerit ſenſum, neq; poterit, eam quidem fugere, hæc autem accipere. Tertiæ autem hæc concluſio eſt, id impoſſibile erit ſeruari, quæ proxime concluſioni ſecundæ rōnis accepta fuit.

QVAPROPTER & guſtus eſt, tanquam tactus quidam. nutritionis nāq; eſt, nutritio autem corpus tangibile.

SEXAGESIMAQVARTA PARTICVLA.

SONVS autem & color, & odor, non nutriunt. neq; faciunt, neq; accretionem, neq; decretionem. Quare & guſtum neceſſe tactum eſſe quendam. quia tangibilis, atq; nutriendi uim habentis ſenſus eſt.

EXPOSITIO.

Aalia hæc eſt ratio, quæ idem concludit, ꝙ omnino tangens eſſe oportet ipſum animal, quæ haud ab eo, qui proprie dicitur tactus, excitata fuit, ſed à guſtu, & non amplius ab iis, quæ paſſibiles appellantur qualitates. ſed ex conſtitutione quadā, quæ cum humoribus. Corrumpunt.n. animal, & ſeruant, præcipue quidem paſſiones ſenſibilium, iuxta ipſum tactum, calidum, exempli gratia, & frigidum, & quæ his cognata, nō tanquam animal ſimpliciter, ſed tanquam paſſibile. Quod autem cum humore, cuius percipiendi guſtus vim habet, quatenus animal aut ſeruat, aut perdit. Nutriri.n. neceſſe eſt ipſum animal, & quia animal eſt, eam habere vim, vt quod cum humore quoq; iudicet propter receptiōem quidem conuenientis, vitationem autem eius, quod alienum eſt. Corporeum autem, & tangibile eſt omne id, quod cum humore, non quatenus cum humore, ſed quatenus non ſine tangibili eſt, quod cum humore. Quia igitur & in tāgibili quoq; eſt, & quod cum humore non ſolum tanquam guſtabile, ſed & tanquam tangibile quoq; incidit, ita vt guſtus hac ratione ſit tactus. Quoniam itaq; & guſtus propter ipſum eſſe pertinet ad animalia, nō ſine tactu autem guſtus eſt, quæ indigent guſtu, habebunt non ſolum hunc, ſed & tactum.

omnino. Atq; collectum id & nunc quoq; fuit ratione, non ab ipſo tactu præcipuo ſimpliciter, ſed & a' guſtu, tanquam & is neceſſarius ad ſalutem animalibus ſit. Et quãdoquidem non ſecundum ſeipſum guſtus tactus eſt, ſed quia non ſine tactu ſit, id autem quãdoquidem & cum humore, & guſtabile omnino in ipſo tangibili, guſtum, quemadmodum tactum eſſe enuntiat. Sed non confeſtim tactum, exacte nunc tractans, & cauſam inferens, quoniam ſecundum ipſum guſtus nó ipſius tangibilis, ſed nutritionis eſt, nutritio autem ipſum corpus tangibile, ſed non quatenus tangibile, ſed quatenus cum humore. Rurſus autem ex comparatione oppoſiti, notum facit, ꝙ ipſum nutriens omnino in tangibili exiſtit. Quod.n. non tangibile, ſed quod per medium alterius cognoſcitur, vt color, & ſonus, & quod odorabile, haud nutrire inquit, neq; accretionem facere, neq; decretionem. Nanq; & accretio, vt iam antea dictum fuit, & decretio, nutritiones quædam ſunt. altera quidem dum ſuperatur defluxus, altera vero dum ſuperat. quare iuxta conuerſioné exiſtunt, quæ cum oppoſitione dicitur. Si ea quæ non ſine medio cognoſcuntur, nó nutriunt, ipſum nutriens in iis quæ ſine medio cognoſcuntur, ex neceſſitate ineſt. Hac itaq; ratione rurſum concludit, illud, & guſtum tactum quendam eſſe, ex illa particula, quendam, demonſtrãs idem, quod & ex eo, quemadmodum manifeſtabat. Quandoquidem ipſius nutriẽtis præcipue guſtus eſt. Contingit autem ipſum nutriens omnino & tangibile quoq; eſſe.

HI QVIDEM igitur neceſſarii animali. & manifeſtum ꝙ haud pote eſt ſine tactu eſſe animal.

Tanquam ad ipſum eſſe ſpectantes. Alter quidem quia in primis ſeruandi, atq; corrũpendi vim habẽt paſſibiles qualitates, quas tactus percipere poteſt. Guſtus autem quæ nutriunt iudicat quorum etiam ſemper propter ipſum eſſe animal indiget. propter cótinuum particularum deflexum.

ALII uero ipſius bene cauſa & generi animalium iam, non cuicunq;, ſed quibuſdam, ut progredienti neceſſe eſt ineſſe. Si enim debet ſeruari, non ſolum oportet tangens ſentire, ſed & procul.

SEXAGESIMAQVINTA PARTICVLA.

ID AVTEM eſſet, ſi per medium ſentiens eſſet, quia illud quidem a' ſenſibili patiatur, atq; mouentur, id autem ab eo. quemadmodum & ipſum mouens ſecundum locum, uſq; ad ipſum mutari facit, & impellẽs alterum facit, ita ut impellat. & eſt per medium motus, & primum quidem mouens, impellit cum non impellatur, extremũ autem ſolum impellitur, non impellens. Medium uero ambo. multa autem media.

EXPOSITIO

Qui quidem enim dicti ſunt, quo ipſum animal quacunque ratione ſit: & quia ſine eis animal eſſe non poſſit: ſpectant. Illis autem tribus, vel ſecundum naturam animalia quædam priuata ſunt. Aliaq; quæ vel præter naturam priuata fuere, nihilo minus animalia ſunt. Quippe cum non quo ſint, ipſis hi ſenſus neceſſarii exiſtant: ſed ipſius bene cauſa, adſint. Quo & præſtantioribus ſenſibus agant: haud tanquam iis, qui a' ſenſilibus percutiantur: quia & per alia media ab iis moueantur: ſed iis, qui maiorem agendi vim habeant: animalq; non ſimpliciter, ſed exactius perficiant. Quod haud id, quod accidit, dixit. Idq; Ariſtoteles ex eo, quod progrediendi vim habet, tanquam præſtantius ſit, confirmat. Quod nanq; maiori interuallo ad proprii, atq; conuenientis finis adeptionem accedit: quodq; inter plura finem ſuum venatur: ſuaq; ſponte ad id commouetur, eo perfectius exiſtit: quod eum in aliquo anguſtius permaneat: vt plurimum forte fortuna ſuum finem aſſequitur. Aut & quod intereundi vim habet. Ita, vt haud pote ſit, præcognoſcere, quod procul abeſt, antequam ſeſe admouerit, quod apparet. Quo id quidem ſeruetur: illud autem attrahat. Hæc itaq; ratio eſt, quæ ex forma, atq; bono, quod honore dignius ex illis tribus, horum

duorum

duorum reſpectu, indicat. At quæ deinceps ſequitur, & tanquam neceſſarios illos indicat. Neceſſarii nanq; vel hi quoque ſunt: licetq; haud tanquam animali ſimpliciter: at tanquam animali illi, quod progrediendi vim habeat. Si conſeruari debeat illa progrediendi vis: quæ ſenſibus illis quoque eget, qui per aliquod medium percipiendi vim habent. Quoniam quod haud ex appetitione in ea, quæ pernicioſa ſunt improuide, temereq; delatum collectim incidit, aliquando corrumpitur. Neceſſarii itaq; & hi quoque ſunt. Verum quia vitæ forma quadam præſtantiori, & tanquam ii qui vitæ præſtantioris ſeruandæ vim obtinent, illud neceſſarium habent, maiori honore digni ſunt. Patefecit autem & qua ratione fiat ſenſus ille per media: nequaquam ea prætergrediens, quæ propoſita ſunt. Quo quod ex eis minorem patiendi, atque maiorem agendi vim habet, oſtendat. Magis enim ſenſus illi afficiuntur: magisq; patiuntur, qui ſine medio à ſenſibilibus percutiuntur. Minus autem patiuntur, quibus non ſine medio id accidit. Quia haud confeſtim ab eo, quod primo mouet, percutiuntur. Quique minorem patiendi vim habent: magis agere poſſunt. Affectio nanq;, paſſioúe quæ multum poſſit, actionem iudicandi vim obtinentem tenuem, atq; obſcuram facit. At cum & hæc ipſe quoq; demonſtrarit: primum ipſum mouens inquit, in tribus illis ſenſibus, haud in id quod ſentiendi vim habet, abſq; medio agit. Sed in aliud profecto, hoc eſt, in ipſum medium. A' quo ſanè medio, quod ſentiendi vim habet ita mouetur: vt ipſum haud valde patiatur. Quemadmodum illud patitur, qđ ſine medio à primo ipſo agēte percutitur. Neq;.n. quia in aliud prius agit ipſum primo mouens, ideo haud & in id, quod ſentiendi vim habet, ab eo motus pertranſit. Ita, vt quiſpiam ſibi fingat, nos nequaquam primum illud mouens ſentire: quippe cum haud perueniat actio quæ mouet ab eo, ad nos. Exponit itaq; qua ratione pertranſit: atq; id exemplis agit. Multa nanq;, quæ eam habent vim vt moueant, quæ proxime tangunt: per ea alia mouēt, quæ haud præterea tangunt. Quemadmodum manus per vectem lapidem impellit: iſq; per alium & alium impellit, qui longius abeſt. Qui nanque primo eum impulit, qui in medio collocatus erat, eam obtinet facultatem, vt vel huic deinceps mouendi vim largiatur. Interdumq; & hunc alius mouet. Vniuerſaliter itaq;, quod ſecundum locum mouet, mutare cenſet.

Deſunt nonnulla.

Opusq; eſt, dictioni illi, quemadmodum ipſum mouens ſecundum locum ad illud vſque mutari facit, adiungere, ac cum continuitate legere, & ipſum impellens alterum facit: ita, vt impellat. Ita, vt quod dicitur ſit: quemadmodum omne mouens ſecundum locū, cuiuſmodi & ipſum impellens, mutari facit, quod proxime mouetur: adeo vt & ipſum aliud aliquid impellat, ſiue aliquando, ſiue etiam omnino id fiat. Quando contingit per aliquod medium, quod proxime moueatur, ab eo quod primo moueat, & alterius impulſum fieri. Ita tamen, vt primum mouens immobile ex ſe maneat. Quemadmodum cum anima corpus moueat: id autem ab anima quidem moueatur: calamum vero moueat: & ipſum quidem mouere in primo, atq; medio conſpiciatur: ipſum vero moueri in medio, atq; tertio. Ita, vt primum ſolum moueat: tertium ſolum moueatur: medio vtrunq; datum ſit. Sin autem & ipſe calamus, qui mouetur, aliud aliquid moueat, plura erunt media. & plura quæ ſimul moueant, ac moueantur. Ex extremis autem, ipſum quidem primum ſolum mouet: vltimumq; ſolum mouetur.

ITA IN alteratione. præterquam quod manentia in eodem loco alterat. ut ſi in ceram tingeret aliquis eouſq; motus eſſet, quouſq; tingeret. Lapis autem nihil: ſed aqua procul uſq;. Aer uero plurimum mouetur, & facit, & patitur, ſi maneat: & unus ſit. Ideo & de refractione melius, aut uiſum exeuntem refringi: aeremq; pati à colore, & figura, donec unus ſit. In leui autem eſt unus. Ideoq; rurſum & is uiſum mouet quemadmodum ſi quæ in cera nota eſt. ſuccederet ad finem uſq;.

Primum alterans alterat, non ſolum quod proxime ab eo mouetur.

Tota ferè huiuſce particulæ expoſitio deſideratur.

SEXAGESIMASEXTA PARTICVLA.

QVOD AVTEM haud pote eſt, ſimplex eſſe animalis corpus, manifeſtum. Dico autem, ut igneum, aut aereum. Sine tactu enim, neque unum alium ſenſum contingit habere. Corpus nanque quod tangendi uim habet, animatum omne, quemadmodum dictum fuit. Alia uero præter terram, ſenſoria quidem eſſe poſſunt. Omnia uero, quia per aliud ſentiuntur faciunt ſenſum: & per ea quæ media ſunt. Tactus autem, quia ipſa tangit, eſt. Ideoq; & nomen id habet. Licetq; alia ſenſoria, tactu ſentiant: attamen per alia. Is autem uidetur ſolus per ſeipſum. Quare ex huiuſmodi quidem elementis, nullum eſſe poſſet corpus animalis neq; ſane terreum.

EXPOSITIO

Manifeſte in ipſa prima huiuſce particulæ propoſitione, quod ſuum ſit propoſitum philoſophus determinat. Quod eam vim ſortiri debet, vt oſtendat, nullum eſſe corpus ſimplex, quod ſenſum habeat. Id autem eſt, quod neque animal ſit. Omne nanq; animal ſentiẽdi vim adeptum eſt. Nam cum tria ſimplicia corpora ſint: diuinum quidem illud ab omni ſenſu philoſophus liberat. Neq; de eo, ſibi quicquam hoc in loco dicendum propoſuit. Quandoquidem de ea anima ſibi vel à principio verba facienda ſtatuit: quæ immortalibus animalibus reperitur. De vnoquoq; autem aliorum illorum corporum aliquid ſermonis habet. Nam non ſolum quod admodum pure ſimplex manet, tactum non habebit: ſed neque cum aliis commiſtum admodum ſuperabit: quemadmodum in plantis terra. Qua itaque ratione philoſophus demonſtrat? Omne ſanè animal ſtatuit, vt & iam demõſtratum fuit, omnino tactum habere: nullumq; ſimplex tangendi vim poſſidere. Idq; tanquam id quod haud adhuc in his demonſtratum fuerit, confirmat: de vnoquoque que, ſimplicium illorum corporum, quæ infra lunæ globũ reperiũtur, verba faciens. Igneũq;, atque aerium, & aqueum corpus hoc in loco concedit, ſenſorium fieri: verum nequaquã eis tangendi vim concedere vult. Terram vero vel ſuperantem nequaquam ſentiendi vim adipiſci vult. Concedit autem igneum illud, haud quia ei videatur: ſed forſan quia à Platone dictum fuit. Ille nanq; viſui, igneum illud aſcribit. quemadmodum Ariſtoteles noſter aquam. Quoniam, vt ipſe in ſecũdo libro dixit: ignis ex ſe, quia corrumpendi vim obtinet, ſenſorium fieri non poteſt. Vbique autem fit, dum cum aliis cõmiſcetur, Quod ſanè & ibi.

Deſiderantur quædam.

Confeſtim a tangibili diſſolui, cum tenuium partium ſit, Quod nanque tenuium partium exiſtit, facile patitur. Ideoq; quæcunq; elementa tenuium partium exiſtunt, ſenſoria ſunt. At non ſine medio ſenſilium cognoſcendorum vim habent: ſed per aliquod mediũ eorum percipiendorum vim obtinent. Quod eam ob cauſam fit, ne ſi affectio immoderata iis, cum facile pati queant, adſit: quod propter partium tenuitatem eis datum eſt: in appulſu illo ſenſilium, qui ſine medio fiat: cũ omnino aliquid in ſenſorium agant, deſtruãt, atque corrumpant actionem vim ſentiendi habentem. Haud igitur ſentiendi vim habebunt. Nam quæ ſentiendi vim habent: quia ipſa ſenſilia tangant, id ipſum, quod dicuntur, hoc eſt, vim ſentiendi habentia ſunt. Quia ſcilicet iudicando, atq; abſq; vllo medio iis cuncta ſint. Vnde nomen quoque ſortita ſunt. Prima nanque vocabuli poſitio, in iis collocata eſt, quæ propè ſita ſunt: vt & in naturali auditione determinatum fuit. Quorum extrema ſimul ſint. Licet neque viuentia, neque ſentientia ſint, quæ ita propè collocata. Tactus autem qui tanquam ſenſus habetur, actio quædam eſt, quæ iudicandi vim habet. Nomen autem & is ſortitus ex iuxta, poſitione eſt: quæ fines ipſorum propè poſitorum ſtatuit. Cognitio

gnitio

gnitio nanque illa vim ſentiendi habens, quæ per aliud medium fit: cum ad ipſum ſenſile ſeſe adiiciat: & ipſa quoque ex illo appulſu, tactus quidam videri poſſet. Haud tamen proprie, neque ſimpliciter, Neque enim extrema eius quod ſentiendi vim habet, & ipſius ſenſilia tunc ſimul ſunt.

Deſiderantur pauca quædam.

Quandoquidem & in ſenſu, qui ſentiendi vim habeat, quod præcipuum eſt, collocatur. Non autem in carne, neque in neruis, neq; in aliqua particula, quæ proxime quod tangi debet, tangat. Sed in ea, quæ quod tangi debet, per hæc media percipere valet. Quoniam ipſum medium haud extra exiſtit: quemadmodum in præſtantioribus illis ſenſibus. Sed viuax, atque propria pars ipſius viuentis corporis eſt. Ita, vt licet haud primo, at ſecundo loco ſentiendi vim habeat, & ipſum per quod. Abſque ulloq; medio dicitur coniunctio eius quod ſentiendi vim habeat, cum ipſo ſenſili in hoc. Concludit itaque philoſophus, quod ex elementis illis, quæ tenuium ſunt partium, licet quædam ſenſoria ſint: haud tamen huiuſmodi ſenſorium fierent, cuiuſmodi totius animalis corpus eſt. Sed cuiuſmodi ſenſorium illud, quod iuxta aliquam particulam exiſtit. vt quod cernendi, aut audiendi facultatem obtinuit. Nam iuxta aliquam particulam exiſtit. Quod autem per totum corpus extenditur, id omnino eſt, quod tangendi uim habet. Quod uero tangendi uim habet, ſolidum eſſe oportet, ut dictum fuit, neque tenues parteis habere. At quatenus ad ſermonem hunc ſpectat, terreſtre nullum prohibetur, quia tangendi uim habeat. Ideoq; quod reliquum eſt, quod neque ipſum terreſtre, aut quatenus omnino ſimplex, aut quatenus valde ſuperant, huiuſmodi ſit, demonſtrat, inquiens.

OMNIVM enim tactus tangibilium eſt, tanquam medietas. & recipiendi uim habet ſenſorium, non ſolum quot differentiæ terræ ſunt. Sed & calidi, & frigidi, & actionum tangibilium cunctorum. & propter id, oſſibus, & capillis, & huiuſmodi particulis, non ſentimus: quoniam terræ ſunt. & plantæ propter id, nullum habent ſenſum: quoniam terræ ſunt. Sine tactu autem nullus potis eſt alius adeſſe. Id autem ſenſorium, non eſt neq; terræ, neq; alius ex elementis ullius.

SEXAGESIMASEPTIMA PARTICVLA.

MANIFESTVM itaq; quod neceſſe eſt, ſolo hoc priuata ſenſum animalia, mori. Neq; enim hunc habere pote eſt, non animal. Neq; quod animal ſit, alium habere neceſſe præter hunc. Et propter id, alia quidem ſenſilia excellentiis non corrumpũt ipſum animal, ut color, & ſonus, & odor: ſed ſolum ſenſoria. Niſi ſit ſecundum accidens. ut ſi ſimul cum ſono impulſio fiat, & percuſſio. Et ab iis quæ cernuntur, atque odore, alia moueantur: quæ tactu corrumpant. Saporq; præterea ſi ſimul contingit, ut tangendi uim habeat, ea ratione corrumpit. Tangibilium autem exceſſus, ut calidorum, & frigidorum, & durorum, deſtruit ipſum animal.

SEXAGESIMAOCTAVA PARTICVLA.

CVIVSCVNQVE quidem enim ſenſibilis exceſſus euertit ſenſorium. Quare & ipſum tactile tactum. Hoc autem determinatum eſt ipſum uiuere. Sine enim tactu demonſtratum fuit, quod impoſſibile eſſe animal. Ideo tangibilium ſuperlatio, non ſolum ſenſorium corrumpit: ſed & ipſum animal. Quoniam neceſſe ſolum habere hunc.

teſtatem nactus eſt, & quatenus animalis perficiendi vim habet: neceſsitatemq; intulit: quia ad nutritionem aptus eſt. Haud tamen quia qualitatum ſecundum ſubſtantiam conſtituentium cognoſcendarum præcipue vim obtineat. Conſtituendi nanque vim habent paſsibiles qualitates. Ad has autem guſtatus ſpectat, non ex ſe: ſed tantum propter eas, quæ ſapidæ ſunt. Ac quatenus cum tactu exiſtit omnino & eas, quæ paſsibiles dicuntur, cognoſcit: licet haud quatenus guſtus: ſed quatenus tactus. Solus quidem igitur tactus ex ſe vbi deſtructus fuerit, totum animalis inſtrumentum euertit. Interdum autem & ex aliis ſenſibus quiſpiam totum quoque ſimul euertit: verum haud ſecundum ſe. Nam id tunc fit, cum accidit præter euerſionem proprii eius ſenſorii, propter aliam cauſam & quod tangendi vim habeat, deſtrui. Exempli gratia ſi ex ſtrepitu fulminis, cum læſum fuerit inſtrumentum quod audiendi vim habeat: contingat propter collectum, atque vehementem obſtrepentis ſpiritus in viuens corpus impulſum. & ipſum quoque lædi. Vbi haud propter ſonum, detrimentum illud totum ſequitur: ſed propter vehementem ſpiritus tonandi, atque obſtrependi vim habentis in totum impulſum tangendi vim obtinentem. Qui quidem impulſus ipſum tanquam tangendi vim habens, euertit. Hac enim ratione feræ cuiuſpiam venenum linguæ adiectum, totum corrumpit. Quod haud tanquam amarum: neque quatenus guſtui offertur, omnino præſtat. Nam tunc guſtatum ſolum corrumperet. Sed quatenus ſiccus: & quatenus nullam cum eo, quod tangi debet, ſeruans proportionem facit. Quæ ſané & Ariſtoteles perſpicue explanat. Nam quodlibet quidem ſenſorium cenſet à propriis ſenſilibus excedentibus corrumpi: haud tamen & eam quoque ob cauſam totum animal euertere vult. Niſi ſecundum accidens, vt dictum fuit, id contingat. Quia & quod tangendi vim habet ſecundum accidens alia ratione deleatur. Quemadmodum de ſtrepitu dictum fuit: & quemadmodum de eo, quod guſtui ſeſe offert. At in ſono quidem cum addiderit, quod ſecundum accidens corrumpit auditionem: in viſu autem, & odore, indeterminate.

Deſunt quædam pauca.

Propter paſsibilium qualitatum immoderantiam corrumpit totum. Sed haud quemadmodum quod male olet. Ita vero & quod viſui ſeſe offert, vt flamma, nequaquam quatenus luminis valde ſpeciem referens, & quæ cum oculo proportionem non habeat, animal corrumpit. Hac enim ratione illud tantum corrumperet, quod cernendi vim obtinet. Sed quatenus calida collectim nonnunquam accedit. Impellit autem quatenus tangibile omne id, quod tangendi vim habet. De ſapore autem dictum fuit, quonam pacto corrumpit: quoniam & ipſe ſecundum accidens. At tangibilium exceſſus per ſe, & non per accidens euertit animal. Quemadmodum enim & in aliis proprium ſenſorium proprii ſenſibilis exceſſus perdit: ita & quod tangendi vim habet tangibilis exceſſus. Verum quando ex illa tangēdi facultate animali, quatenus animali ipſum adeſt eſſe: ſimul quatenus tangendi vim habens, & quatenus animal corrumpitur.

ALIOS AVTEM ſenſus habet animal, quemadmodum dictum fuit, non ipſius eſſe cauſa: ſed ipſius bene. ut uiſum. Quoniam in aere, & aqua quadam ratione intuetur. Omnino uero quoniam in pellucido. Guſtum uero, propter ipſum ſuaue, & moleſtum. Quo ſentiat, quod in nutritione, & appetat, & moueatur. Auditumq;, quo ſignificet aliquid ſibi. Linguamq; quo indicet aliquid alii.

Quod quidem viſum, & auditum, & olfactum, non ita ipſum animal habet, vt ad eius eſſe, quatenus animal exiſtit, ſpectent: ſatis, ſuperq; ex iis, quæ antea dicta fuere demonſtratum fuit: ſed ad ipſum bene eſſe pertinent. Nam animali, quatenus progrediendi vim

habenti vtiles hi ſenſus ſunt. Quatenus vero progrediendi vim obtinet, perfectius quàm animal ſimpliciter exiſtit. At guſtus, & quatenus animali neceſſarius eſſe videtur. Nunc autem vnà cum iis, qui ad ipſum bene eſſe attinent, connumeratus fuit: quia vtrunque vere dici poteſt. Quoniam quo diutius animal permaneat: atque longius perduret: non autem quo ſimpliciter ſit, pertinet. Quoniam autem ipſum eſſe, verum eſt, & de iis, quæ vnius horæ ſpatio exempli gratia ſunt, & quæcunque etiam huius particula: & de iis, quæ annuum aliquod tempus, & diutius etiam viuant: nutritio autem haud ad id, quod horæ alicuius interuallo ſit, ſpectat: ſed ad annuum illud eſſe: quatenus, quidem omnino cum ipſo eſſe communis eſt, ea ratione cum ſenſu illo, qui tangendi vim habeat, communis exiſtit. Quatenus autem haud ſimpliciter ad ipſum eſſe: ſed ad id quod longiori temporis ſpatio exiſtit, ſpectat: in quo haud ſine nutritione quidpiã degere valet: ea ratione guſtus præſtantior, atq; perfectior tactu eſt. Quoniã quod diutius ipſum eſſe participat, perfectius etiam eſt.

TERTII LIBRI

FINIS.

ROM